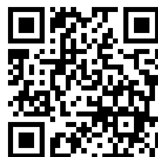
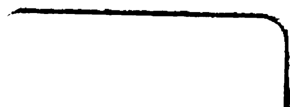

Het Belfort

Het Belfort

Tijdschrift

toegewijd aan

Letteren, Wetenschap

en

Kunst

Gent
Drukkerij A. Siffer
Hoogpoort, 52 en 5

Zesde jaargang. 1891 Juni. Nr 6.

VLAAMSCHE KATHOLIEKE LANDSBOND.

M

Wij hebben de eer U een afschrift te doen geworden van den **oproep**, door het inrichtend Bestuur van den **Vlaamschen Landsbond** aan de katholieke Vlaamsche maatschappijen gericht, alsmede dezes standregels, welke onlangs gestemd zijn geworden. Het gewestelijk bestuur voor Oost-Vlaanderen is sedert eenige weken ingericht en de veertien volgende genootschappen onzer provincie zijn den **Landsbond** reeds bijgetreden :

AALST, *Vlaamsche Taalgilde* en *Davidsfonds*; AALTER, *Conscience's vrienden*; ASPER, *Davidsfonds*; GENT, *Davidsfonds*, *Rodenbach's vrienden*, *Vlaamsche Kiezersbond*, *Matigheidsgenootschap*, *Katholieke Schoolpenning* en *Mariakring*; OUDENAARDE, *Vlaamsche Bond*; SINT-NICOLAAS, *Davidsfonds* en *Vlaamsche Kring*; ZELE, *Davidsfonds*.

Het inrichten van eenen **Sprekersbond** is besloten geworden ten einde in de dorpen onzer provincie gemeentedagen te beleggen, de zedelijke en stoffelijke belangen van ons Vlaamsche volk te verdedigen, en aan het volk het verderfelijke in de socialistische strekkingen klaar voor oogen te leggen.

Sedert eenige maanden trachten de aanhangers van het socialisme door alle middelen, bijzonderlijk door voordrachten, door verspreiding van socialistische of radikale dagbladen, de buitenlieden op te ruien om hunne gevaarvolle stelsels bij te treden en op die wijze van hen socialisten te maken.

Tegen deze ontzagwekkende werking moet krachtdadig opgekomen worden, want de uitbreiding van het socialisme is wel de grootste maatschappelijke ramp, welke ons land ooit gekend heeft. Wij zijn dan ook vast besloten al het mogelijke te beproeven om over dezen zoo gevaarvollen toestand te zegepralen. Edoch, om dit vaderlandsch doel te bereiken is het noodzakelijk dat al de katholieke maatschappijen hunne krachten met de onze vereenigen, en dat wij in de bemiddelde klassen eenen krachtigen en wezenlijken steun vinden. Indien men, in de hoogere standen onverschillig aan dezen strijd blijft, — iets dat te min verstaanbaar zou zijn, daar wij niet slechts als verdedigers der ordentelijke werklieden optreden, maar tevens ook als verdedigers van de belangen der eigenaars, — zal het socialisme in onze dorpen diepe wortels schieten. Moest zulks zich verwezenlijken, dan zou het te laat zijn om tegen zulk dreigend gevaar op te komen en de grootste pogingen, om de kwaal te bekampen, zouden nutteloos kunnen wezen. Wie thans nog werkeloos blijft, kwijt zich van zijnen plicht niet, ja miskent zijne eigene belangen en die van zijn huisgezin. Verkleefde werkers moeten ons bijstaan met hun woord; van begoede lieden zijn wij gerechtigd te verwachten dat zij door hunne geldelijke bijdragen ons in onze vaderlandsche en maatschappelijke werking te hulp komen.

Ook zijn wij overtuigd dat de maatschappijen niet zullen aarzelen onzen Bond bij te treden, en dat de bijzonderen het als eenen plicht zullen aanzien zich als beschermlid te laten inschrijven, door het hierbijgevoegde briefje geteekend terug te zenden.

Het Bestuur van den gewestelijken raad voor Oost-Vlaanderen.

Hoogleeraar DE CEULENEER,	*Voorzitter.*
FRANS DE POTTER,	*Ondervoorzitter.*
E. VAN DER MENSBRUGGE,	*id.*
P. DIERICX,	*Schrijver.*
A. SIFFER,	*Penningmeester.*
Dr BOUCQUÉ,	*Hoogleeraar.*
EDM. FABRI,	*Ingenieur.*
K. LYBAERT,	*Letterkundige.*

Het Belfort

Tijdschrift toegewijd aan Letteren
Wetenschap en Kunst

Het Belfort

Tijdschrift

toegewijd aan

Letteren, Wetenschap

en

Kunst

Gent
Drukkerij A. Siffer
Hoogpoort, 52 en 54.

Zesde jaargang, 1891. — Tweede half jaar.

Het Belfort

Tijdschrift

toegewijd aan

Letteren, Wetenschap

en

Kunst

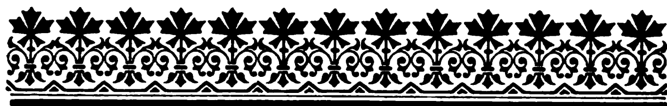

Gent
Drukkerij A. Siffer
Hoogpoort, 52 en 54.

Zesde jaargang, 1891. — Tweede half jaar.

DE REDDING VAN BRUGGE.

HET is reeds honderdmaal gezegd : geene stad in België bedroeft den denkenden wandelaar meer dan het treurende en slapende, eenmaal zoo levendige en weelderige Brugge. Reeds lang geleden zong LEDEGANCK haar toe :

De hand des doods drukt loodzwaar op u neder.
Wel vind ik nog in u het schoone Brugge weder,
Maar 't levend Brugge, eilaas, niet meer!

De schoonste stad van België, naast Gent onder historisch opzicht de belangwekkendste, is reeds meer dan zestig jaren in verval, terwijl ongelijk mindere plaatsen, als Kortrijk, Roeselare, Eekloo, St.-Nicolaas, Tielt, Oostende, ja Izegem en Lichtervelde ondertusschen niet alleen in bevolking, maar ook in handel en nijverheid op verbazende wijze ontwikkeld zijn. Het voormalig « Venetië van het Noorden » alleen blijft sluimeren, en terecht zong LEDEGANCK nog :

Wat baat het, dat uw Hal op d'oceaan nog ziet,
Als haar geen vreemde vlag meer groet of schatting biedt?

De dichter, echter, wanhoopte niet; hij voorspelde, eenigerwijze, eene wedergeboorte van het « uit den slaap ontwakend Brugge », nog bewonderenswaardig « in 't overschot van haren glans », en zijn laatste kreet aan haar was :

Dan moge ons nakroost Brugge eens niet slechts schoon hervinden,
Maar schoon en levend als weleer!

Door welke middelen? Den dichter waren deze onbekend; hij meende, dat Brugges grootheid lag in de trouw aan den onverbasterden aard des volks, in de vereering zijner verdienstelijke zonen. Zekerlijk, de gehechtheid aan de vaderlandsche overleveringen, de getrouwheid aan eigen taal, eigen aard en eigene zeden is eene der eerste vereischten om een volk op de baan te houden van beschaving en zedelijke verbetering, maar dat alléén verzekert haar geen stoffelijken voorspoed, die even onmisbaar is tot zijne ontwikkeling en vooruitgang. Ellende baart geen zegen! Het arme Ierland, hoe heldhaftig en aanhoudend ook in den kamp voor zijn heilig recht, blijft het arme Ierland; maar laat het volk van het groene Erin, door de eene of andere omstandigheid, tot beteren toestand komen, de trotsche, hartelooze Brit zal niet zoo verstokt den schepter blijven zwaaien en de stem der rechtvaardigheid versmachten onder den brutalen kreet : « ik wil niet! »

Lange, lange jaren duurde het, aleer de hoop van onzen dichter, opzichtens Brugge, gezegd kon worden eenigen grond te hebben. Bij de omstandigheden van onderscheiden aard, welke eigenlijk aan niemand te wijten waren, kwamen groote finantiëele rampen een merkelijk groot getal ingezetenen uit de stad verdrijven, en honderden anderen tot bedelaars maken. Wat was er te hopen van eene stad, waar nagenoeg het derde gedeelte der bevolking de hand moet uitsteken tot de openbare of bijzondere liefdadigheid?

Een tijd lang scheen, ja, alles voor Brugge verloren; geen de minste schemering van licht drong door den donkeren nacht heen, welke over de vroeger zoo rijke stad was neergezonken, en landzaat en vreemdeling, in hare sombere muren vertoevende, herhaalden 's dichters woord :

Wat baat het dat gij praalt met ruime en weidsche straten,
Wanneer het volksgewoel ze lang reeds heeft verlaten,
En 't spichtig gras den grond bedekt van markt en wijk?
Wat baat de heerlijkheid der woonsten uwer grooten,
Wanneer en deur en raam zorgvuldig blijft gesloten
Als lag in elke woon een lijk?

Zóó was de toestand, toen opeens, in November 1877, eene groote stem het woord van opbeuring en bemoediging liet hooren — woord dat aanvankelijk met wantrouwen en ongeloof werd bejegend van hen, die Brugge hopeloos verloren achtten. Was er een toovergeest verschenen die uit den schoot der stad millioenen kon doen opkomen, of had een schrander man eene nijverheid ontdekt, welke eene onuitputbare bron van welvaart voor het arme volk zou doen ontspruiten? Noch het een, noch het ander. De onverwachte hoop was gegrond op een klein schrift van nauwelijks 58 bladzijden, gewoon formaat, en tot titel hebbende: *D'une communication directe de Bruges à la mer*, par A. DE MAERE-LIMNANDER. De schrijver er van, gekend als hartstochtelijke liefhebber van kunst en letteren, tevens een zeer verdienstelijk ingenieur, had gedacht : de Nijverheid, die Brugge zou kunnen ophelpen, komt niet; het middel, om er den groothandel te vestigen, ontbreekt — laten wij Brugge, op geringen afstand van de Zee, met deze eeuwige bron van rijkdom verbinden, dan slaat de Handel zijn tenten er weer op, de Nijverheid volgt onvermijdelijk, en het doode Brugge verheugt zich weldra in den glans der oude dagen.

Hoe was de schrijver der brochuur op dit gelukkig denkbeeld gekomen? Bekend met de geschiedenis van zijn land, wist hij, dat Brugge in verval was geraakt door het verzanden eener oude vaart, en hij had zich afgevraagd of door het delven eener nieuwe waterbaan de stad haren ouden luister niet zou kunnen terugvinden. De stad Gent, overigens, die in de XIIIe eeuw in gemeenschap gekomen was met de

Zee door middel van een kanaal, dat reeds in de XVIe eeuw ten gevolge van verzanding onbruikbaar was, had in den jongsten tijd, ook nieuwe levenskrachten geput uit eene betere gemeenschap met de Zee; waarom zou Brugge niet evenveel, ja niet beter vermogen, gezien den korteren afstand van den Oceaan en zelfs de betere ligging der daartoe te benuttigen gronden?

Het schrift des heeren DE MAERE werd in dagbladen, in genootschappen en openbare vergaderingen druk besproken. Beschouwden eenige donkerzieners het ontwerp als eene utopie — zij waren in gering getal – de meesten, vooral in Brugge, begroetten het als de wezenlijke redding voor die stad, als een zegen voor gansch Vlaanderen.

Vier maanden na de uitgave van voormeld schrift richtte de *Cercle des Voyageurs* eene openbare voordracht in (9 Maart 1878), op welke de heer VAN DEN BUSSCHE, staatsarchivaris te Brugge, het plan des heeren DE MAERE klaar en talentvol uiteenzette, met dit gevolg, dat op staanden voet een verzoekschrift naar de Wetgevende Kamer werd gezonden ter dringende aanbeveling van de rechtstreeksche gemeenschap der stad met de Zee. De *Union syndicale* en de gemeenteraad van Brugge (23 Maart 1878) hielden zich beurtelings met het belangrijk vraagstuk bezig, onderzochten het met rijp overleg, en brachten een alleszins gunstig advies uit.

Den 24 Maart — de Lezer gelieve acht te nemen op de datums, want zij toonen den geestdrift, die voor het ontwerp was ontstaan — werd geheel de stad uitgenoodigd om naar de groote meeting te komen, door drie vereenigingen van Brugge in de weidsche zaal der Halle belegd. Dáár verscheen thans de heer DE MAERE zelf, om het volk zijne denkbeelden omtrent Brugge's toekomst mede te deelen, hetgeen hij klaar en bevattelijk, in echt welsprekende bewoordingen deed. Hij weidde uit over de

groote zeehaven, tusschen Heist en Blankenberge tot stand te brengen, en over de oprichting van uitgestrekte zeevaartinstellingen, met het doel om Brugge tot eene haven van eersten rang te maken. Moeten wij zeggen dat de achtbare redenaar door het volk geestdriftig onthaald en uitbundig toegejuicht werd? Dien dag, ja! waren de Bruggelingen voor goed ontwaakt; zij schouwden, met onbevangen blik, vol hoop en betrouwen, de toekomst in, want zij wisten dat de opgedaagde redder geen droomer, geen zwetser was, zich zelf en de menigte bedriegende bij gebrek aan grondige kennis — maar dat hij de faam genoot een vaderlandslievend, grootmoedig, echt wetenschappelijk man te wezen, en dat zijn ontwerp de vrucht was van ernstige studie.

Het ontwerp des heeren DE MAERE, weldra gedoopt met den naam : *Brugge-Zeehaven*, heeft zijne geschiedenis, zelfs eene vrij lange en wetenswaardige geschiedenis, welke wij hier niet hoeven te doen kennen. Zeggen wij alleen dat er tegensprekers verschenen, die nochtans alras tot zwijgen gebracht werden, daar zij 't niet konden volhouden tegen de meerdere kennis van den ontwerper, genoeg beslagen om zijne schepping met klem, ja schitterend te verdedigen. Bij die dwarsdrijvers van één dag kwamen ook vertegenwoordigers van zekere steden, die duchtten dat de nieuwe haven, vroeg of laat, eenige van de voordeelen zou verwerven welke de andere heden in ruime mate genieten. Deze op louter afgunst gegronde tegenkanting heeft echter geene kans, aan Brugge te doen weigeren wat haar met alle recht toekomt hare plaats onder de zon — of, wil men, bij de Zee.

De heer DE MAERE stond, bij de verdediging van zijn plan, op wetenschappelijk gebied gelukkiglijk niet alléén. Krachtigen steun vond hij in eenen der ervarenste ingenieurs van Noord-Nederland, den beroemden DIRKS, van Amsterdam, die, met al het gezag, zijner diepe kennissen in 't vak der water-

bouwkunde onbetwist toegekend, op eene groote meeting den 13 Februari 1881 te Brugge, het aanleggen eener haven in diep water, te Heist, een alleszins uitvoerbaar werk oordeelde, hetwelk minder zou kosten dan de door hem zelven gebouwde haven van IJmuiden.

Dat men het te Brugge ernstig meende, en dat men het groote redmiddel niet zou laten ontschieten, blijkt uit de vele pogingen, de eene na de andere ter bate van het ontwerp beproefd. Provincie- en gemeenteraden hielden de bespreking aan den gang; Brugges vertegenwoordigers in de Kamer spanden al hunne krachten in om nu eens de tegenkanting, dan andermaal de onverschilligheid te overwinnen. Een kring : « Brugge-Zeehaven, » werd gesticht, alsook een tijdschrift : *la Belgique maritime* (1), uitsluitelijk met het doel om door grondige bespreking van de quaestie de openbare denkwijze te winnen. Bezoeken werden afgelegd bij Z. M. den Koning, bij de heeren Ministers, bij alle andere mannen van gezag en invloed — in 't kort, niets werd verwaarloosd, geene moeite te groot geoordeeld. Brugge wist het : de aanhouder moet winnen.

De ontwerper der nieuwe zeehaven, vooral, hield vol. Niet min dan negentien schriften (in het Fransch, om een grooter getal belangstellenden te winnen) werden in dien tijd door hem uitgegeven :

1° Over de Verbinding van Gent met de Zee : kanaal van Terneuzen, kanaal naar Heist. 1866.

2° Ontwerp van een groot Zeekanaal van Gent naar Heist met eene vertakking op Brugge. 1875.

(1) Deze uitgave, door alleszins bevoegde mannen, onder het bestuur en de hoofdredactie van den heer DE MAERE, hield vijf jaren stand. Het eerste nummer bevat de volgende verklaring, in onze taal :

« Dit blad verschijnt in 't Fransch, om voor de Brugsche en nationale zaak, die het verdedigt, in geheel het land en vooral in het nijverige Walenland, talrijke en nuttige voorstanders aan te werven. »

3° Over de haven van Heist en de nieuwe waterweg van Gent. 1875.
4° Over eene rechtstreeksche gemeenschap van Brugge met de zee. 1877.
5° Over de verzanding van de haven te Heist. 1879.
6° Uittreksel der algemeene kaart van de Vlaamsche zeebanken. 1879.
7° Heist of Oostende, antwoord op het vertoogschrift der stad Oostende. 1879.
8° Antwoord aan den luitenant ter zee Petit, op zijn hydrografisch onderzoek der reede van Heist. 1880.
9° Is de haven van Heist eene tijhaven of eene haven in diep water. 1881.
10° Antwoord op het verslag der commissie, ten jare 1878 ingesteld, om het ontwerp van Brugge-zeehaven te onderzoeken. 1883.
11° De Mailbooten van Dover en de haven van Heist. 1884.
12° Vraagpunten onderworpen aan de internationale commissie van 1884. 1884.
13° Verslag, voorgedragen door den heer de Maere-Limnander in de groote meeting op de stedelijke Halle van Brugge, den 21 Juni 1885.
14° Begrooting en plannen der uit te voeren werken. 1886.
15° Eerste antwoord op het verslag van den heer Piens, hoofdingenieur te Brugge. 1889.
16° Open brief aan den heer L. de Bruyn, Minister van openbare werken, over Brugge-zeehaven. 1889.
17° Brugge-zeehaven, oplossing van het vraagstuk. 1889.
18° Open brief aan den heer Paul de Smet de Naeyer, volksvertegenwoordiger, over de haven te Heist. 1890.
19° Vijf jaargangen van het halfmaandelijksch blad : « La Belgique maritime. »

Het is nu ongeveer veertien jaren dat de heer DE MAERE onbezweken voor zijn ontwerp strijdt, en eindelijk heeft zijne volstandigheid op de tegenkanting gezegevierd. De openbare denkwijze is volop gunstig aan zijn ontwerp; de Regeering kan niet langer werkeloos blijven — zij is door plechtige verklaringen verbonden.

Wel zijn, op dit oogenblik, niet alle quaestiën opgelost, welke met zulk ontzaglijk werk als het delven van een groot zeekanaal en het tot stand brengen van behoorlijke haveninstellingen gepaard gaan : — wijzigen der bestaande land- en waterwegen, regelen der vaart-, kaai-, lading- en lossingrechten,

aanleggen eener spoorbaan bezijden de nieuwe vaart om de haven rechstreeks te verbinden met de spoorwegstatie te Brugge, enz. — maar al deze vraagpunten zijn maar van bijkomend belang en allicht bevredigender wijze op te lossen. Het groot pleit, de hoofdzaak is gewonnen!

Er was moed, meer dan gewone moed noodig om zoo'n langen tijd op de bres te staan, geharnast tegen elken kleingeestigen aanval, bestand tegen elke list, om welke reden dan ook verzonnen. Kon, in al dien tijd, de heer DE MAERE weleens een oogenblik van mismoed hebben gehad, en de vrees, dat hij de verwezenlijking van zijn zoo nuttig plan niet zou beleven, de wanhoop zou hem niet ter nederslaan. Hij wist zich immers gesteund door gansch een volk; hij was overtuigd dat de verbinding van Brugge met de Zee een nieuw tijdvak moet openen van welvaart en bloei voor een groot gedeelte van het Vlaamsche land; dat die stoffelijke welstand ook op de overige deelen van België den gunstigsten invloed zal hebben, en dat een beraden, kloek en arbeidzaam volk, gelijk het onze, zulk heerlijk middel tot opbeuring niet roekeloos verwerpen kan.

Ja, Brugge tot zeehaven gemaakt is eene onafzienbare uitgestrektheid gronds, thans luttel opbrengende en jaarlijks door overstrooming geteisterd, herscheppen tot eene vruchtbaarder, winstgevender en gezonder streke. Ten noordoosten en ten noordwesten van de stad zijn ongeveer 30.000 hectaren polder, alwaar, ten gevolge der jaarlijksche overwatering en der aanhoudende vochtigheid, de wasdom op verre niet is, wat hij zou kunnen zijn. Dit heeft tot gevolg, dat de waarde van dezen polder, minstens gerekend, 1.300 fr. de hectare is verminderd. 30.000 × 1.300 geeft het ontzaglijke cijfer van 39 millioen frank — dit wil zeggen: 39 millioen verlies voor de eigenaren, boven het verlies aan oogsten, derhalve ook voor de algemeene markt. Voegt men daarbij

mindere bedrag van de pachtsom, tot 25 fr. de hec-
; dan bekomt men de som van 750.000 fr. 's jaars.
delven van bermsloten langs de dijken der breede
rt naar de Zee, door de lage landen, moet wel, in de
te plaats, betere afwatering van de nevens gelegen
nden tot gevolg hebben, dus, ook voor deze, ver-
ring en meerdere waarde. Wij vragen het : zou
gelijk een uitslag niet ruimschoots de kosten ver-
den, welke de nieuwe vaart kan eischen?
Maar boven dit reeds onschatbare voordeel staat
id de groote zaak: het sluimerende Brugge doen ont-
ken, de ledige straten vervullen met vrachtwagens
arbeiders; in de nu doodsche huizen beweging
ngen en leven; de bevolking, op korten tijd,
dubbelen — zegen en welvaart brengen, waar
eerende armoede nu hopeloos kreunt en klaagt; in
kort : een nieuw Brugge scheppen, gelijk onze
V^e-en XVe-eeuwsche voorouders het hebben gekend
gelijk het bewonderd werd door alle handeldrij-
nde volkeren van Europa.

Heerlijk denkbeeld!
Mag Vlaanderen zich ooit in dit groote werk ver-
igen, het zal voornamelijk te danken zijn aan den
n, wiens welgelijkend portret tegenover dit artikel
kt. Niet alleen is het ontwerp uit zijn helder brein
proten, maar ook de verwezenlijking er van zal,
otendeels, zijn werk zijn, uit hoofde van het taai
luld, den echt Vlaamschen moed, de onverzettelijke
rdnekkigheid met welke hij zijne gedachte heeft weten
or te drijven, voor de wetenschap aannemelijk en
ens populair te maken. Hij deed de onverschillig-
id, de loomheid en de dwarsdrijverij, uit afgunst
broeid, te niet; waar de Bruggelingen moedeloos
t hoofd lieten hangen, kwam de heer DE MAERE nu
ns door een overtuigd en warm woord, dan door zijne
elbesneden pen, de gezonken hoop weder opbeuren,
eest en hart op schatting stellende voor de groote

zaak, aan welke hij zijn grondig talent, zijne rust en zijn leven heeft toegewijd.

Erkentelijk zal het na ons volgende geslacht, hetwelk de vruchten der grootsche schepping mild zal genieten, den verdienstelijken man herdenken, wiens vurige vaderlandsliefde gepaard is aan eene groote wetenschap, wiens rustelooze werkzaamheid de vrucht is eener onwrikbare overtuiging, en van wien men met alle recht zal mogen zeggen dat hij niet gehandeld heeft uit eigenbaat, niet gedreven was door de ijdele zucht naar titels en roem, maar dat alléén de liefde voor volk en land, het verlangen om een duurzaam nut te stichten, hem tot volvoering van zijne plannen hebben aangespoord. In deze eeuw van driftig winstbejag en lage zelfzucht moge zulk edel, belangloos streven ten voorbeelde worden gesteld aan allen, die met rijkdom van middelen en van talent bedeeld zijn.

Camiel-Karel-August de Maere, zoon van Karel-Lodewijk Baron de Maere en van Cecilia-Johanna, Barones van Remoortere, werd te St.-Nicolaas geboren den 30n Januari 1826. Hij begon zijne studiën te Deventer, zette die voort te Amsterdam en later te Parijs in de *Ecole Centrale*, alwaar hij, in 1845, het diploma van Ingenieur-bouwkundige bekwam. Hij verbleef eenige jaren te Zwolle, doch vestigde zich seder 1850 te Gent, ten gevolge van zijn huwelijk met jonkvrouw Limnander de Zulte.

In 1857 tot lid van den gemeenteraad gekozen, werd hij onmiddellijk daarna tot schepene van de openbare werken benoemd. Gedurende 9 jaren vervulde hij deze betrekking, en bewees de stad groote diensten. Men is hem, onder andere, de breede en schoone lanen (boulevards), die de oude wallen der vestingen hebben vervangen, verschuldigd.

Hij was de ontwerper der groote buitensluis in de Neêr-Schelde, die de plaats der zeven binnensluizen van Gent moest innemen, en die in 1864, naar zijne gegevens, door den Staat werd gebouwd.

Sedert dien tijd legde de heer de Maere zich uitsluitend op de waterbouwkunde toe, zooals trouwens blijkt uit de hier bovengemelde lijst zijner uitgegevene werken.

In de Kamer der Volksvertegenwoordigers, waar hij zetelde van 1866 tot 1870, deed hij zich kennen als een ijverige voorstander der Vlaamsche belangen. Hij sprak er ten jare 1868 eene groote redevoering uit

waarin de maatschappelijke toestand van het Vlaamsche volk werd uiteengezet, en welke de eer eener Duitsche en Nederlandsche vertaling genoot. Hij bracht het eerste verslag uit over de werken der vaart van Gent naar Terneuzen, werken welke op den dag van heden eene som van meer dan 25 millioen frank hebben gevorderd.

Hij was voorzitter der Nederlandsche taal- en letterkundige congressen, achtereenvolgens te Gent (1867) en te Brugge (1884) gehouden.

In 1879 door de Lesseps naar Parijs geroepen om deel te nemen aan het « congres interocéanique du canal de Panama », werd hij aldaar tot een der drie secretarissen van het congres benoemd.

Twee jaren nadien werd hij door het hooge bondsgerechtshof van Zwitserland aanzocht om met de hoofdingenieurs Bazin, van Dyon, en Burkli, van Zurich, als scheidsman op te treden in zake van het canton van Geneve tegen het canton van Waadland, betrekkelijk de overstroomingen der Rhone en van het Lemanmeer.

Hij is een der medeoprichters van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, thans te 's Gravenhage gevestigd, en maakt deel van een groot aantal letterkundige en wetenschappelijke genootschappen.

De heer de Maere is commandeur der Spaansche orde van Karel III, officier der Leopoldsorde en van het Legioen van Eer, ridder van den Nederlandschen Leeuw. —

Wij denken den lezers van het *Belfort* geen ondienst bewezen te hebben met hun deze weinige regelen mede te deelen over het streven van den man, die in de geschiedenis van ons gewest eene schoone plaats zal bekleeden.

FR. DE POTTER.

DE VERDERE VERVLAAMSCHING

VAN HET

Middelbaar onderwijs van eersten graad

OF

LATIJN EN GRIEKSCH

door het Vlaamsch onderwezen.

(*Vervolg van blz. 431.*)

IV. — Gebruik van den dativus.

1° Bij vele *transitieve werkwoorden*, over 't algemeen dezelfde in Grieksch, Latijn en Vlaamsch, wordt de datief gebruikt om dengenen, die in de handeling betrokken is, aan te duiden.

Vbn. Ἄρτον δίδου πτωχῷ.
Da panem *pauperi*.
Geef *den armen* brood.
Τοῖς φεύγουσιν πέμπω βοήθειαν.
Fugientibus mitto auxilium.
Den vluchtelingen zend ik hulp.
Τοὺς παῖδας διδασκάλῳ ἐπιτρέψω.
Meos liberos *magistro* committam.
Mijne kinderen zal ik *eenen leeraar* toevertrouwen.

2° Den dativus vorderen, in de drij talen, de *intransitieve of intransitief gebruikte werkwoorden*, die beteekenen :

a) voor- of nadeelig zijn, als : συμφέρειν, λυσιτελεῖν, προχωρεῖ, ὠφελεῖν (meer zelden), παρεῖναι, βοηθεῖν, ἀρήγειν, ἀρκεῖν, ἐπαρκεῖν, ἐπικουρεῖν, λυμαίνεσθαι, λωβᾶσθαι; — Lat.

prodesse, esse utilitati, procedere, conducit, expedit, favere, adesse, auxiliari, opitulari, subvenire, succurrere, nocere, obesse, deesse; — Vl. *baten, van nut zijn, dienstig zijn* en ook in dien zin *dienen* en *helpen* (1), *te pas komen, goed of slecht doen, goed of kwalijk bekomen, schaden, ontbreken.*

b) **behagen** of **mishagen**, als : ἀρέσκειν, ἁνδάνειν, ἐξαρέσκεσθαι, χαίρειν, χαρίζεσθαι, προσγελᾶν, ἀπαρέσκειν, ἀηδῶς χρῆσθαι, δυσαρεστεῖν, ἐνοχλεῖν, enz.; — L. *placere, voluptati esse, blandiri, probari, arridere, libet, displicere, ingratum-, injucundum-, molestum-, grave esse, sordere,* enz.; Vl. *behagen, bevallen, aanstaan, gelieven, toelachen, het lust, het belieft, mishagen, misvallen, misnoegen aandoen, tegenstaan,* enz.

c) **gehoorzamen**, **gelijken**, als : ἀκολουθεῖν, ἕπεσθαι, πείθεσθαι, πειθαρχεῖν, ὑπακούειν, εἴκειν, δουλεύειν, ὑπηρετεῖν, ἐοικέναι; — L. *parere, obedire, obsequi, obtemperare, auscultare, cedere, servire, famulari, ancillari;* Vl. (2) *gehoorzamen, onderdanig zijn, onderworpen zijn, gehoor geven, lijken* (*gelijken*), *slachten.*

Vbn. Ὁποῖον ἄν σοι καὶ *φίλοις* συμφέρῃ, γενήσεται.

Wat *u* en *uwen vrienden* ook moge dienstig zijn, zal gebeuren.

Quid *malis* fingere prodest?

Wat baat het *den booze* te veinzen?

Τῷ *γείτονι* βούλει σὺ ἀρέσκειν;

Wilt gij *uwen gebuur* behagen?

Mihi hoc prædium arridet, sed displicet *liberis.*

Mij lacht dit buitengoed toe, maar *mijnen kinderen* staat het niet aan (mishaagt het).

Καλὸν πειθαρχεῖν *τοῖς γονέσι.*

Pulchrum est *parentibus* obsequi.

'T is schoon *zijnen ouderen* te gehoorzamen.

Ἔοικας *λυσσῶντι.* Gij gelijkt *eenen razende.*

(1) In het Middelnederlandsch regeerde nog *helpen* (= *hulp leenen* of *brengen*), evenals in het Grieksch en het Latijn, den datief.

(2) Zelfde bemerking voor *volgen* en *dienen* (= dienstbode zijn) als voor *helpen.* In het Latijn regeeren ook de werkw. *volgen* den accusatief.

3°) Het spreekt van zelf dat de *bijvoegl. naamw.*, die dezelfde beteekenis hebben als de even aangehaalde werkwoorden, (zoo : *nuttig, voordeelig, behulpzaam, gunstig, schadelijk, aangenaam, lief, gehoorzaam*, enz.) ook met den datief geconstrueerd worden Hier als ginder komt ons spraakgebruik, op weinige uitzonderingen na, waar wij den dativus weer geven door een voorzetsel, volkomen met het Grieksche en Latijnsche overeen.

Vbn. Τοῖς φίλοις χρήσιμος, εὔνους, ἵλεως, ἡδύς, συνήθης, εὐπειθὴς εἰμί.

Amicis meis utilis, benevolus, propitius, gratus, familiaris, obnoxius sum.

Mijnen vrienden ben ik nuttig, genegen, gunstig, aangenaam, eigen, onderdanig.

4°) Verscheidene *onpersoonlijke werkwoorden* vorderen, in de drij talen, den datief des persoons. Zulke zijn, behalve deze welke wij hooger reeds ontmoetten : δοκεῖ, προσήκει, πρέπει, δεῖ, ἔξεστι, ὑπάρχει, συμβαίνει, enz.; L. *videtur, convenit, opus est, licet, evenit, accidit, contingit*, enz. Vl. *het schijnt, past, voegt, betaamt, staat vrij, valt* of *komt voor, overkomt, slaagt*, enz.

Vbn. Ἐξέστω πᾶσι λέγειν.

Dat het *allen* vrij sta te spreken.

Ἀγαθοῖς ὑμῖν προσήκει εἶναι.

Het betaamt *U* manmoedig te zijn.

Non *cuivis homini* contingit adire Corinthum.

Het mag *eenieder* niet gebeuren naar Corinthen te reizen.

Evenit *nobis* iter ut esset Romam.

Het viel *ons* voor dat we naar Romen trokken.

5°) Eindelijk is ons het aanwenden van den datief niet vreemd in de volgende gevallen, waar hij toch, over het geheel, bij Latijnen en Grieken, meer gebruikelijk was.

a) Om den persoon of de zaak aan te duiden in wiens *voor- of nadeel* de handeling plaats heeft. (Dativus commodi et incommodi).

Vbn. Οὐ τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ μόνον γεγενήμεθα, ἀλλὰ καὶ τῇ πατρίδι.

L. Non solum *nobis* divites esse volumus, sed *liberis, amicis.*

Vl. Pluk *mij* die bloem. *Mij* bloeien geene rozen. Dit is *ons* een kostbare pand. Zingt *Gode*. Leeft *hem* en *uwen plicht.* (Bilderdijk.)

b) Ter aanduiding van hem die een *levendig belang* stelt in eene zaak. (Dativus ethicus.)

Vbn. Hic *tibi* rostra Cato advolat.

Daar vliegt *u* Cato naar het spreekgestoelte.

Λαβέ μοι τὰ βιβλία.

Neemt *me* uwe boeken.

Verder in 't Vl. : Dat was *me* een spel; dat is *mij* daar een geroep en getier; enz.

c) Om den persoon aan te duiden, *naar wiens oordeel of meening*, dat, wat gezegd wordt, waar is.

Vbn. Γέρων γέροντι γλῶσσαν ἡδίστην ἔχει, παῖς παιδί.

L. Qui metuens vivit, liber *mihi* non erit uniquam.

Vl. De banden des bloeds zijn *mij* heilig; — het duurt *hun* lang; — het is *mij* te duur; — hij, die van dichtkunst koelbloedig kan spreken, is *mij* de moordenaar van het taallichaam, welk uit proza en poëzie gevormd is.

Niet zonder belang zijn ook de vergelijkingen, die tusschen het Grieksch en het Nederlandsch — bijzonderlijk echter het Middelnederlandsch — kunnen gedaan worden, wat aangaat de manier, waarop in die twee talen de *ablativus* der Latijnen wordt uitgedrukt. Doch ons bestek laat niet toe daarover uit te weiden. Evenmin kunnen wij hier de syntaxis van het werkwoord, in Vlaamsch, Latijn en Grieksch, overloopen. Enkel zullen wij nog een woord reppen over de woordvoeging in de drij talen.

Daar het Vlaamsch de verbuiging heeft behouden, moet men niet verwonderd zijn, dat zijne woordorde, veel meer dan die van het Fransch, de Grieksche en Latijnsche woordorde nabij komt. Wat terstond

in de oude talen onze oplettendheid gaande maakt, is de groote verscheidenheid van wending in den volzin, de vrijheid met de welke de oude schrijvers dit of geen woord, deze of gene uitdrukking, naar hunne beliefte, 't zij in het midden, 't zij in het begin, 't zij aan het einde van den volzin, plaatsen. Welnu, die vrijheid van omzetting bezit de Vlaamsche taal in eene ruime mate, omdat zij, evenals Latijn en Grieksch, verscheidene uitgangen heeft, die de gedachte duidelijk genoeg uitdrukken, om het even hoe de woorden ook gerangschikt zijn. Zegge men b. v., volgens het denkbeeld waarop men voornamelijk de aandacht wil vestigen :

Deus *justo gloriam æternam pollicitus est.*

God *heeft den rechtveerdige de eeuwige glorie geloofd.*

of : **Justo** *Deus gloriam æternam pollicitus est.*

Den rechtveerdige *heeft God de eeuwige glorie geloofd.*

Of nog : **Æternam gloriam** *Deus justo pollicitus est.*

Eene eeuwige glorie *heeft God den rechtveerdige beloofd.*

of eindelijk : **Pollicitus est** *Deus gloriam æternam justo;*

Versproken heeft *God de eeuwige glorie aan den rechtveerdige;* de gedachte blijft in de twee talen altijd dezelfde. Integendeel, in het Fransch, dat de verbuigingsvormen verloren heeft, hangt de zin geheel en gansch af van de plaats der woorden, die streng bepaald is om alle dubbelzinnigheid te vermijden. Zoo kan men in den gegeven zin : « *Dieu a promis au juste la gloire éternelle* » hoogstens de woordorde veranderen in : « *Au juste Dieu* enz. » Alle verdere omzetting is onmogelijk, zonder dat men de syntactische rol der woorden verandere en zoo aan de gedachte zelve eene andere wending geve, als in : *Une éternelle gloire fut promise par Dieu au*

juste »; of in : *C'est une promesse de la part de Dieu de donner la gloire éternelle au juste.* Welke onzin ware het niet te zeggen : *Une éternelle gloire a promis Dieu au juste;* welke taalverwringing, de woorden in dezer voege te schikken : « *Promis a Dieu la gloire éternelle au juste* »!

Al de gelijkenissen tusschen de twee oude talen en het Nederlandsch, die wij aanstipten, kunnen wij, in deze vluchtige schets, natuurlijk maar aanduiden. Ze grondig uiteenzetten en volledigen hoeft gedaan in eene vergelijkende spraakkunst der drij talen. Nochtans hopen wij dat de aangehaalde overeenstemmingen zullen volstaan om te doen zien hoe doelmatig het onderwijs zou zijn van de Latijnsche en Grieksche talen door het Vlaamsch en wat er de Vlaamsche jongen in gemak zou bij winnen. Immers is het, op het einde, niet zoo zeer de kennis der woorden, als wel eene zekere schranderheid in het vatten van hunne onderlinge betrekkingen in den volzin en een knap doorzicht in dezes ingewikkelden bouw, die aan den leerling, in de studie der classieke talen, ontbreken. Gansch onder den invloed van het hedendaagsch onderwijsstelsel, zoekt en knoeit hij onvermijdelijk met het Fransch tot grondslag zijner geesteswerkingen wanneer hij eene vertaling of een thema te maken heeft en wil in het Latijn en in het Grieksch de Fransche wending, of, omgekeerd, in het Fransch de Latijnsche en Grieksche wending wedervinden. Nu, dat is gansch onmogelijk, en daarom juist schijnt hem alles verward en donker, wat integendeel duidelijk en vol orde is. Dat men den Vlaamschen student tot Latijn en Grieksch opleide door het Nederlandsch, en het zal in het oog springen, met hoeveel meer spoed hij zich den geest en eene ernstige kennis dier talen zal eigen maken (1).

(1) Het is niet te ontkennen, na al het voorgaande, dat hij eerder en grondiger de Latijnsche en Grieksche volzinleer zou machtig zijn.

Maar al ware de verwantschap van Vlaamsch met Latijn en Grieksch zoo nauw niet als wij betoonden, dan nog zou men in Vlaamsch-België die talen dienen te onderwijzen door het Nederlandsch. Het ligt immers in de natuur dat men de moedertaal en de moedertaal alléén gebruike tot het aanleeren van vreemde spraken. De Franschman leert Latijn, Grieksch, Duitsch, Engelsch, Italiaansch, enz. bij middel van het Fransch; de Duitscher bij middel van het Duitsch; de Engelschman bij middel van het Engelsch; de Italiaan bij middel van het Italiaansch; de Nederlander bij middel van het Nederlandsch; de Zwitser, naar gelang hij aan het Fransch, Duitsch of Italiaansch gedeelte zijns lands behoort, bij middel van het Fransch, Duitsch of Italiaansch; het

---

Immers zouden hem dan de talrijke syntactische regels, die ook hunne toepassing vinden in zijne moedertaal, niet meer voorkomen als nieuwigheden, gelijk het nu het geval is, daar hij op het Vlaamsch niet en denkt; maar met een levendig belang en een zeker genoegen zou hij bestatigen dat het voor hem goed bekende wetten en wendingen zijn, waar hij in zijn Vlaamsch sedert lang gemeenzaam met omspringt, of die hij, ten minste, in zijne lezingen dikwijls heeft ontmoet. De studie der woordbeheersching ware dus eenigerwijze met al deze regels verminderd, en de overige konden beter doorgrond en gemakkelijker onthouden worden. Van eenen anderen kant zou de studie der woordorde niet min vereenvoudigd zijn. Want, van in de lagere klassen, kon men de oplettendheid van den jongen humanist inroepen op menige schikking en omzetting die even goed in het Nederlandsch worden aangewend. Wat zou ons, bij voorbeeld, beletten, reeds in de 7[de] klas, te doen vertalen : *mei fratris hortus*, door : *mijns broeders hof*, en niet door : *de hof mijns broeders*; *pulchra est viola, sed pulchrior rosa*, door : *schoon is het viooltje, maar schooner de roos*, en niet door : *het viooltje is schoon, maar de roos is schooner*, enz. enz.? De vrucht daarvan ware, dat, van toen af in menige zin, en, in hooger klas, al meer om meer, de student, in de vertaling, zou daarlaten hetgeen men, zekerlijk ironisch, heeft genoemd : *faire la construction des phrases*. En wie beseft niet hoeveel dit bijdragen zou tot eene volmaaktere kennis der oude schrijvers? « Celui, zegt Egger, qui pense trop à la construction en lisant une page d'Homère ou de Virgile, de Thucydide ou de Tite-Live, et qui, pour comprendre leurs chefs-d'œuvre, a besoin d'en retourner les phrases selon la méthode française, celui-là n'en est qu'aux éléments; il n'entend rien encore au mérite original des auteurs anciens. » (*Notions élémentaires de Grammaire comparée*, Paris 1865, z. 127). Is het niet waar, dat, met ons verfranscht onderwijs, het grootste deel onzer leerlingen, zelfs op het einde van hunne rhetorika, zich die woorden helaas! nog moeten toepassen?

is de Vlaming maar alleen — misschien toch vindt hij een broeder in den Pool, die vreemde talen aanleert door eene andere, welke hem even vreemd is!

Eene derde beweegreden ten voorleele van onzen eisch is in de inrichting zelve der Staats middelbare scholen te vinden.

In uitvoering van het programma van 30 Augustus 1888, wordt heden van in de zevende klas, zes uren per week, het Latijn onderwezen. De kinderen, die in die klas hunne humaniora beginnen, komen uit de voorbereidende afdeelingen der middelbare scholen. Welnu, de wet van 15 Juni 1883 heeft zich ook met die afdeelingen bezig gehouden, en namelijk verordent zij in haar eerste artikel : « *Dans la partie flamande du pays, les cours des sections préparatoires annexées aux écoles moyennes de l'État sont donnés* en Flamand. » Wel is waar, voegt zij in een tweede *ad lineam* er bij : « *L'enseignement de la langue française y est organisé de manière à rendre les élèves aptes à suivre avec fruit les cours français des sections moyennes* »; maar wij weten tot hoever dit tweede *ad lineam*, met een viertal uurkens Fransche les per week, gegeven aan kinderen van zes tot tien jaren, kan verwezentlijkt worden. Het staat voor ons vast, en niet één leeraar van Vlaamsche gestichten zal ons, denken wij, hierin tegenspreken, dat, wanneer de kinderen in de laagste klas der eigenlijke middelbare school komen, het pakske Fransch, welk zij kennen, zeer licht is om dragen, indien zij niet het weinige, dat zij kenden, gedurende den verloftijd gansch hebben verleerd. (1) En kan dit anders, wanneer, buiten

(1) Wij vinden in het reeds vermeld *Rapport triennal sur l'Etat de l'Enseignement moyen en Belgique* ons schrijven bevestigd. De heeren toezichters, in hun verslag over den toestand van het onderwijs der Fransche taal in de middelbare scholen, drukken zich uit als volgt, z. LXXV : « Il est impossible de passer sous silence l'effet produit sur l'étude du français dans la section moyenne des écoles flamandes, par la manière dont certains instituteurs des sections préparatoires appliquent la loi sur l'emploi de la langue flamande. Ils négligent trop de se conformer à la prescription

de eerste grondbeginsels der Fransche taal, alles aan die kinderen in het Vlaamsch is moeten onderwezen worden? Wanneer zij onder het vaderlijke dak niets dan hunne moedertaal hoorden klinken? Wanneer zij onder hen, op straat, en tijdens de speeluren, ter school, nooit gesproken hebben dan Vlaamsch? Wanneer, in een woord, zij tot hiertoe enkel in het Vlaamsch hebben leeren spreken en denken? En nochtans, het is aan die kinders dat men, van in de zevende klas, Latijn wil leeren door het Fransch! Maar strookt dat met de goede rede en moet zulk onderwijs noodzakelijk niet gebrekkig zijn?

Ook hoorden wij meer dan eenen leeraar zeggen, gelast met het onderwijs van het Latijn in de zevende of zesde klas, dat het onontbeerlijk is voor die klassen met de volkstaal goed bekend te zijn. Immers, bij iederen stap, komt het Vlaamsch te stade, 't zij als vergelijkingspunt, 't zij om de eenvoudigste dingen aan het verstand der kinderen te brengen, waarvan het onmogelijk was hen, in het Fransch, een klaar en duurzaam begrip te geven. Spreekt hun, in de verbuiging b. v., van *radical* en *désinence* en drij maand nadien zullen er nog zijn, die van reg- de « *désinence* » en van **es** den « *radical* » van *reges* zullen maken. 't Is dat hun geheugen hen niet trouw en dient, want hier kan geene spraak zijn van verstaan: *désinence* van het Latijn *desinere* en *radical* van *radix* zeggen zooveel aan den geest der kinderen als twee chineesche namen. Wat ware de rol van den meester vergemakkelijkt en die van het kind verstandelijk gemaakt, zoo men den jongens, in hunne klare moedertaal van *stam* en *buigingsdeel* mocht spreken!

---

aux termes de laquelle l'enseignement de la langue française est donné dans ces dernières sections de manière à rendre les élèves aptes à suivre avec fruit les cours français des sections moyennes. » — Zou men echter niet met meer waarheid mogen zeggen, dat niet zoo zeer de onderwijzer hier in fout is als wel de wet, die een bijna volledig Vlaamsch onderwijs voorschrijft voor de voorbereidende klassen en daarop, ongerijmd genoeg, een overwegend Fransch onderwijs in de middelbare klassen laat volgen?

Wil het programma of liever de wet dus logiek zijn, wil zij ophouden aan te stooten tegen de gezonde rede en de eerste beginselen der onderwijskunde, zoo moet zij, of wel van in de voorbereidende afdeelingen, den voorrang aan de Fransche taal schenken, of wel — en dit is de oplossing die alleen voor de Vlamingen aannemelijk is — het onderwijs van het Latijn in de zevende en zesde klas door het Vlaamsch laten gebeuren.

En, eens begonnen met dit stelsel, moet men er ook trapsgewijze meê voortgaan. Want niet alleen in de lagere klassen blijkt het, dat het gebruik van het Fransch voor 't onderwijs der oude talen eene ongerijmdheid is, maar ook in de middelbare, en zelfs in de hoogere klassen, wordt men de ontoereikende vorming van den Vlaming gewaar om zich, in taalstudie, op voldoende wijze, van dit vreemde tuig te bedienen.

Welke onpartijdige leeraar van derde, tweede en eerste Latijnsche klas heeft niet ondervonden, dat, van twee gelijkbegaafde leerlingen, de Vlaming voor den Waal moet onderdoen in het vertalen van eenen Griekschen of Latijnschen tekst, in het uiteenzetten der gedachten welke er zijn uitgedrukt, in de letterkundige ontleding van een stuk? 't Is dat voor den eersten, bij die oefeningen, twee vermogens te gelijk in het werk moeten gesteld worden. Terwijl zijn medegezel enkel zijn begrijp hoeft te gebruiken om den zin te verstaan, den samenhang der rede te vatten, over de kunstmatigheid van den schrijftrant te oordeelen, heeft de Vlaming buiten de verstandelijke nog eene geheugenswerking te verrichten om het Fransche woord te vinden, dat het Grieksche, het Latijnsche of zijn gedacht moet wedergeven. Immers liggen die woorden hem niet, zooals bij zijn medemaat, gereed op de tong, maar hij moet er naar zoeken, omdat zij hem van jongsaf niet eigen, ook in hem niet zijn vastgegroeid en zich, om zoo te zeggen, met zijn verstand niet hebben

vereenzelvigd (1). En hoe dikwijls valt het dan niet voor, dat die tweede, bijhoorige werking des geestes de eerste, de bijzonderste stremt, verdringt en versmacht? Maar al te veel! Ook is het natuurlijk gevolg daarvan dat de vertaling en de literarische ontleding, deze zoo machtige middels van verstandsontwikkeling, veel min vruchten dragen bij den Vlaming als men er van verwachten mag. In plaats van alleen zijnen geest te oefenen en te scherpen en zijnen voorraad van gedachten uit te breiden en te verrijken, kluisteren zij hem veelal vast aan eene lastige geheugenswerking en leeren hem gebrekkig, onvolkomen en onjuist zijne gedachten uiteenzetten.

Die middelmatigheid van den Vlaming in de oude talen blijkt overigens zonneklaar in de uitslagen van den prijskamp, welke jaarlijks tusschen al de athenæa en de gemeentecolleges des lands plaats grijpt. Sedert dat de Rhetorica regelmatig wordt opgeroepen samen met éene der drij voorgaande klassen, welke door het lot aangeduid wordt, dat is sedert 1884 (2), is het den Vlaamschen gestichten maar éens gelukt in het Latijn over de Waalsche te zegepralen, en niet eens in het Grieksch. Kortheidshalve zullen wij echter den staat der *eervolle uitslagen,* door beiderlei gestichten bekomen, niet per jaar, maar samengevat van 1884 tot 1890 erbijbegrepen, laten volgen. Het zij voorafgaandelijk bemerkt dat doorgaans weg hetzelfde getal Vlaamsche en Waalsche gestichten aan den kampstrijd deel namen (3), en dat, elk jaar, aan de Grieksche taal zoowel als aan de Latijnsche, een maximum van 100 punten was toegekend.

(1) « L'expression dans la langue étrangère vient par science, » zegt de Engelsche taalkundige A. H. SAYCE, « dans la langue maternelle elle vient par instinct. » *Principes de Philologie comparée,* traduits en Français par Ernest Jovy. Paris, 1884.

(2) Ziet *Staatsblad* van 10 Mei 1884.

(3) 16, 17 of 18 gestichten van beide zijden. Het gebeurde welleens dat 16, 17 of 18 Vl. gestichten tegen 17, 18 of 19 Waalsche kampten, maar even zooveel viel het tegenovergestelde voor.

Bekwamen, gedurende dit zevenjarig tijdvak,

A. **Voor het Latijn,**

1° Een middeltal van 70 *punten en meer* :	6 **Waalsche** gestichten.	
	1 **Vlaamsch** gesticht.	
2° » » » 60 *punten tot* 69 :	35 **Waalsche** gestichten.	
	21 **Vlaamsche** »	
3° » » » 50 *punten tot* 59 :	69 **Waalsche** »	
	58 **Vlaamsche** »	

B. **Voor het Grieksch,**

1° Een middeltal van 70 *punten en meer* :	5 **Waalsche** gestichten.	
	1 **Vlaamsch** gesticht.	
2° » » » 60 *punten tot* 69 :	19 **Waalsche** gestichten.	
	8 **Vlaamsche** »	
3° » » » 50 *punten tot* 59 :	25 **Waalsche** »	
	10 **Vlaamsche** »	

Zijn die cijfers niet welsprekend? en toonen zij niet, op doorslaande wijze, dat het onderwijs der oude talen in Vlaamsch-België aan een grondgebrek lijden moet, hetwelk volstrekt hoeft geweerd te worden?

Volgen wij dus het goed voorbeeld na dat ons eenpariglijk door alle landen van Europa gegeven wordt : leeren wij Latijn en Grieksch aan onze zonen door en met vergelijking van hunne moedertaal, en, wij zijn er diep van overtuigd, die vernederende minderheid der Vlamingen zal verdwijnen als mist voor de heldere zon.

Onze taak is ten einde, en wij mochten de pen hier neerleggen, moesten wij niet antwoorden aan eene ernstige opwerping, die ons de lezer, in het doorloopen dezer bladen, wellicht meer dan eens, zal gedaan hebben.

Immers zouden, in ons stelsel, zes, zeven en ja, in de meeste klassen, dertien uren wekelijks aan het Fransch onderricht worden onttrokken. Het verschil tusschen het getal Vlaamsche en Fransche lesuren wierde dus al te groot ten voordeele van het Neder-

landsch (1), en de overblijvende tijd voor het onderwijs van het Fransch, onvoldoende, om den Vlaamschen leerling die taal degelijk te leeren spreken en schrijven. 't Is daar nochtans, in ons tweetalig landeken, eene noodzakelijkheid, die door niemand kan of zal ontkend worden, en waarvan wij bijgevolg, in het vooruitzetten onzer eischen, rekening moeten houden.

De moeilijkheid is dus : in Vlaamsch-België aan de moedertaal, in het middelbaar onderwijs, het paart te schenken dat het gezond verstand, de pædagogie en het goed recht voor haar afeischen, zonder evenwel schade toe te brengen aan het onderwijs van het Fransch, dat immer doelmatig blijven moet.

Om den weg aan te toonen, langs waar men er toe komen kan dit vraagstuk op eene bevredigende wijze op lossen, hebben wij gemeend niet beter te kunnen doen, dan den lezer de inrichting voor oogen te leggen welke onze geburen van het Groot-Hertogdom Luxemburg aan hunne humaniora hebben gegeven (2).

Eene algemeene bepaling beheerscht in Luxemburg het gebruik der talen in het middelbaar onderwijs. Zij luidt :

« Dans l'enseignement, il est fait une part égale à la langue allemande et à la langue française comme langues véhiculaires, et le choix des manuels et des livres de classe est fait en conséquence. » (*Article* 11 *du règlement général approuvé par arrêté royal grand-ducal du* 7 *juin* 1861.)

Deze verordening vinden wij in het studieprogrammma van het athenæum van Luxemburg en in

(1) In de vier hoogste klassen namelijk, zou men 23 Vlaamsche lesuren tellen per week, tegen slechts 6 Fransche.

(2) Het is van ieder bekend, dat de Luxemburgers in dezelfde gelegenheid verkeeren als de Vlamingen. Hunne moedertaal is eene gewestspraak, die het midden houdt tusschen het Hoog- en het Nederduitsch, en, van eenen anderen kant, zijn zij, evenals wij, om hunne ligging, hunne nijverheids- en handelsbetrekkingen, en nog meer om hunne bestuurlijke en rechterlijke instellingen, waarin het Fransch wordt gebruikt, volstrekt verplicht die taal machtig te zijn.

lie der progymnasia van Diekirch en Echternach (1) op de volgende wijze toegepast :

(N. B. Zooals in de hooger gebruikte tabel, luiden hier ook de cijfers het getal uren aan welke per week, aan iederen leergang gewijd zijn.)

In het Duitsch gegeven lessen.

	7de of voorbereidende klas.	6de klas.	5de klas.	4de klas.	3de klas.	Poësis.	Rhetorika.
Godsdienst	2	2	2	2	2	2	2
Duitsch	5	4	3	2	2	2	2
Latijn	6	8	4	4	5	3	1
Grieksch	—	—	4	4	4	4	4
Geschiedenis	—	2	2	2	—	—	—
Aardrijkskunde	2	—	—	—	—	—	—
Totaal der lesuren wekelijks	15	16	15	14	13	11	9

In het Fransch gegeven lessen.

	7de of voorbereidende klas.	6de klas.	5de klas.	4de klas.	3de klas.	Poësis.	Rhetorika.
Fransch	7	5	4	3	3	2	3
Latijn	—	—	4	4	4	6	8
Rekenkunde	3	3	—	—	—	—	—
Wiskunde	—	—	3	3	3	3	3
Geschiedenis	—	—	—	—	2	2	2
Aardrijkskunde	—	1	1	1	1	1	1
Natuurlijke Wetenschappen	—	—	—	2	2	3	2
Totaal der lesuren wekelijks	10	9	12	13	15	17	19

(1) In de twee progymnasia kunnen de jongelingen hunne studiën slechts tot in de Syntaxis voortzetten. Van daar moeten zij naar het athenæum der hoofdstad, om er hunne Poësis en Rhetorika te doen.

Dit studieplan verdient een nader onderzoek en vergt ook eenige toelichtingen.

Men zal vooreerst bemerken, dat, in de zeven klassen te zamen, het getal Duitsche lesuren tot **93** beloopt per week en dit der Fransche tot **95**: 't is de stipte naleving der zoo billijke aangehaalde verordening. Drij leergangen worden, in al de klassen, bij middel van het Duitsch onderwezen : de Godsdienst, het Duitsch zelf en het Grieksch; zij nemen wekelijks 54 uren in. Ook drij leergangen worden, geheel de studiën door, in de Fransche taal gegeven : het Fransch, de reken- en wiskunde en de natuurlijke wetenschappen; hun zijn per week 57 uren toegekend. Wat de overige vakken betreft: het Latijn, de geschiedenis en de aardrijkskunde, het onderricht ervan is tusschen het Duitsch en het Fransch verdeeld geworden.

Zien wij nu hoe die verdeeling is gedaan en welke gedachte haar ten gronde ligt. Van den eersten oogslag, welken men werpt op onze dubbele tabel, ontdekt men, dat, in de zevende en zesde klas, het Latijn uitsluitend door het Duitsch wordt aangeleerd; hetzelfde geldt voor de aardrijkskunde in de zevende klas en, voor de geschiedenis, gedurende de drij eerste jaren onderwijs van dit vak (zesde, vijfde en vierde klas). In Luxemburg heeft men dus heel wijs gedacht, *dat de leerling, in de aanvankelijke klassen, het Fransch nog niet genoeg meester is, om er daar de voertaal van het onderwijs van te maken.*

't Is later slechts, wanneer hij, door een verder onderricht in die taal, gedurende twee of drie jaren zijnen woordenschat zal vermeerderd hebben en zich gemakkelijker zal hebben leeren uitdrukken, dat men een grooter paart geven zal aan het onderwijs door het Fransch : het Latijn zal tusschen de twee voertalen worden verdeeld; aardrijkskunde en geschiedenis zullen bij middel der Fransche taal

nderwezen worden; de leergang van natuurlijke
/etenschappen zal aanvang nemen, en het Fransch
al allengs zoo verre overwegen in de hoogste
lassen, als het in de lagere op zijde was geschoven.

Die inrichting is hoogst redelijk en ontsnapt
olkomen aan de kritiek, welke wij aan ons pro-
ramma moeten doen hebben (1). Als niet min onzer
andacht waardig komt ons de manier voor, op
/elke het onderricht van het Latijn tusschen het
'ransch en het Duitsch is verdeeld geworden te
eginnen van de vijfde klas.

Tot hiertoe heeft de leerling, uitsluitend in zijne
noedertaal, in de twee laagste klassen, het eerste
rammatikaal onderricht ontvangen. Het is juist dit
nderricht, waar zich natuurlijk de thema's bij aan-
luiten, dat, in de overige klassen, wordt voortgezet
ij middel van het Duitsch; *zoodat, voor het Latijn
owel als voor het Grieksch, het spraakkundig onder-
vijs ten eenemale aan de moedertaal is vastge-
noopt en op haar is gesteund.* Jammer, echter, dat
e vertaling en uitlegging der Latijnsche schrijvers,
/elk deel van den cursus eerst in de vijfde klas
anvang neemt, bijna geheel aan het Fransch is
noeten geschonken worden (2) : wij toonden genoeg-
aam welk voor- of nadeel er voor den Dietschen
ongeling uit voortvloeit, van wel of niet zijne
noedertaal, in de vertolking der oude schrijvers, te
nogen gebruiken.

Een laatste punt in het voorhandige studie-pro-
ramma vraagt nog een woord verklaring. Wij besta-
igen immers dat, in zes klassen, een meerder getal
ren aan den leergang van Fransche taal dan aan

(1) Zijde 23 en v.

(2) Voor de cursieve lezing alleen, loffelijke uitzondering toch,
vordt het Duitsch aangewend. Zoo behooren, in de derde klas b. v.,
rij Duitsche lesuren tot het aanleeren der Latijnsche spraakkunst, en
wee uren tot de cursieve lectuur.

dien der Duitsche toegekend is, en iemand mocht daarin wel eene miskenning zien van de rechten der moedertaal. Haasten wij ons te zeggen dat dit verschil nochtans volstrekt gerechtvaardigd is. Want in het Groot-Hertogdom heeft de jongeling, die zijne Latijnsche studiën begint, reeds een goed lager onderwijs genoten, waar alles hem, buiten de eerste beginselen der Fransche taal, is aangeleerd geworden in het Duitsch. Hij is derhalve veel meer gevorderd in deze laatste taal, aan welker onderwijs dan ook natuurlijk, min tijd mag gewijd zijn in het progymnasium of athenæum.

Ziedaar de inrichting van het hooger middelbaar onderwijs in Luxemburg. Ons vertoog heeft bewezen dat de opgeworpene moeilijkheid hier geene reden heeft van bestaan : aan het Fransch is, in het onderwijs, eene breede plaats genoeg ingeruimd om, voor de kennis dier taal, op zeer voldoende uitslagen te mogen rekenen, en aan het Duitsch is de aangelegenheid erkend en de plaats geschonken, waartoe de moedertaal recht heeft. Vormen wij, ten slotte, den wensch dat, in België, eene dergelijke inrichting, zoowel aan het vrij als aan het Staats middelbaar onderwijs, weldra moge gegeven worden. 't Ware onbetwistbaar een groote stap vooruit voor de Vlaamsche zaak en eene hervorming, die niet luttel vruchten zou dragen voor de verstandelijke ontwikkeling der Vlaamsche jeugd.

Luik. A. ROEGIERS, leeraar.

AMOR. (1)

(Vervolg van blz. 417)

§ 4. — **P. Damiaans afvaart.** (v. 71-91)

DEZE afvaart, die hij niet meer toevallig, maar uit vrije keus en om er te verblijven, naar het eiland Molokai onderneemt, is voorafgegaan van een dubbelen strijd, een inwendigen en een uitwendigen. Inwendig verzet zich de natuur uit al hare krachten tegen zijn voornemen. Uitwendig trachten zijne vrienden hem van de ontworpen reis af te schrikken.

Doch volgen wij stapsgewijs onzen dichter.

Damiaan is wedergekeerd in zijne missie. (2) Het

---

(1) Het vervolg dezer studie verschijnt in het vlugschrift welk er afzonderlijk van uitgegeven wordt. Prijs fr. 0,50.

(2) Vergelijk P. R. Butaye. *Leven van Pater Damiaan.* Ziehier hoe de zaken voorvielen. Mgr. Maigret gaf zijnen missionnarissen eens te verstaan, hoezeer het hem speet, niet bestendig eenen priester te zien verkeeren bij de melaatschen van Molokai, wier getal toen spoedig aanwies. — « Monseigneur, zegde aanstonds P. Damiaan, op den dag mijner geloften heb ik onder de lijkbaar gelegen, om te toonen dat ik aan de wereld wilde sterven. Nu ook ben ik gereed om mij levend met de melaatschen te begraven. » — Zonder meer aarzelen genomen, werd die beslissing ook zonder toeven uitgevoerd. Met den Bisschop vertrok P. Damiaan aanstonds naar Molokai. Hij uitte zelfs den wensch niet, een laatst vaarwel te zeggen aan zijne geestelijke familie van Kohala. Aan tros of voorraad had hij niet eens gedacht. Den 11n Mei 1873 zette hij den voet aan wal te Molokai, waar de mare van zijn edelmoedig besluit de algemeene vreugde verwekte. De dichter stelt de feiten anders voor. Dit bewijst eens te meer het gezegde van Busken-Huet : « De poëzie voert heerschappij ook over de historie. »

weemoedig mijmeren van den anders zoo blijgestemden missionaris wekt de aandacht zijner medebroeders. Doch de oorzaak gissen zij niet.

Tristitiam reducis secum mirantur amici;
Ignorant ægrum quam fera plaga domet. (1)

Wij weten dat de herinnering aan het droeve lot der melaatschen den edelmoedigen zendeling kwelt. Ja! daar is meer. De liefde Gods doet onverpoosd hare stem in Damiaans ziel herklinken, en noopt hem onweerstaanbaar tot het liefdewerk, zoo vol zelfverloochening. Van den anderen kant spreekt luide de zwakke natuur, en tracht hem van het huivringwekkend voornemen af te schrikken.

Beurtelings getrokken en weerhouden, verkeert Damiaan in de pijnlijkste onzekerheid.

Qualis cerva fugax, rapuit quæ in corpore telum,
Mox, oblita fugæ, fessa recumbit humi;
Talis languebat. Tacitus sua vulnera nutrit;
Nec labor oblectat, nec datur ulla quies. (2)

Getrouwe en gevoelvolle teekening, die bij den dichter eene diepe hartenkennis verraadt.

Weldra nochtans komt er een einde aan den strijd; de liefde Gods viert hare zegepraal. Een gelukkige inval mag het heeten, P. Damiaan zelven de verhevene redenen zijner zelfopoffering in den mond te leggen. Iedereen gevoelt hoe dramatisch, plechtig en indrukwekkend deze vurige uitboezeming hier ter plaatse is.

Erumpit tandem : « Quid cessas o Damiane? »
« Frustra te miseri, te vocat Ipse Deus? »

(1) Te huis gekomen blijft hij treuren gansche dagen :
En niemand gist de wond zoo diep in 't hart geslagen,

(2) Als de afgejaagde ree wier lende 't staal doorrijgt
Bebloed en vluchtensmoe ter aarde nederzijgt,
Zoo kwijnt hij — dekt de wond en voedt de stille smarte.
Geen werken lust hem meer, geen rust voor 't bloedend harte.

« Te vocat Ipse Deus? tibi factus et Ille leprosus? »
« Debita nunc Ipsi solvere magna licet. » (1)

Het grootsch besluit staat vast, onwrikbaar. De nwendige strijd heeft een einde genomen, de uitwendige egint. De stem der wereld wil de onmachtige stem der atuur kracht bijzetten. Roekeloosheid, dwaasheid, zelfnoord, geen uitdrukkingen zijn sterk genoeg om zulk een pzet te brandmerken. Met weerzin laten wij die kernachige verzen onovergeschreven, doch onmogelijk al de choonheden van het stuk aan te halen.

Damiaan door de genade ondersteund, overwint emakkelijk den tegenstand zijner te wereldsche of te leinmoedige vrienden. Hij aanziet de zaken met andere ogen; hij weet dat het kruis des Zaligmakers ook voor ene dwaasheid « gentibus stultitiam » uitgekreten werd. Hij smaakt reeds de vreugde, die altijd met eene heldhaftige elfoverwinning gepaard gaat :

Frustra. Festinat fatalem scandere proram:
Exsilium ridens exitiumque petit. (2)

Welke tegenstelling tusschen die toekomst en die reugde! Hoe stemmen wij daarna met den dichter in dit artroerend vaarwel :

Salve, cymba, mihi! Quam ditia pondera vectas?
Salve, cymba, mihi! pectora magna vehis! (3)

Het lezen van dit distichon verwekt in de harten vrij vat meer gloed en overtuiging dan de schoone verzen vaarin Horatius het vaartuig aanspreekt, dat zijn vriend Virgilius naar het geleerde Griekenland brengt :

---

(1) Ten laatste barst hij uit : « Wat mart gij Damiaan?
Kunt gij dier lijdren roep, den roep van God weêrstaan?
Heeft Hij voor u zich ter melaatschheid niet veroordeeld?
Nu kan uw schuld betaald! Ga, handel naar zijn voorbeeld.

(2) Hij snakt naar 't ballingsoord en juicht zijn onheil tegen.

(3) Gegroet, mij dierbre hulk, hoe rijk bevracht gij gaat!
Gegroet, mij dierbre hulk, hoe groote ziel gij laadt!

Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium; finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et serves animæ dimidium meæ. (1)

§ 5. — **Damiaans liefdewonderen** (v. 91-131.)

In dit gedeelte beschrijft de dichter achtereenvolgens de aankomst van P. Damiaan op het eiland Molokai, het onthaal dat hem daar te beurt valt, en de wonderen die hij er in korten tijd teweeg brengt. Wij ontmoeten hier alweder al de voortreffelijkheden die de voorgaande deelen kenmerken. Hoe dramatisch bijv. is de aanvang :

Deserto Damianum exceperat insula portu,
Lætus et in sacrum prosilit ille solum.
Non illum, tristi qui funere deduxerunt,
Non illum comites flectere colla vident.
Quin memorant ipsum se compellasse jocantem :
« Vitæ, care puer, jam labor ecce tuæ. »
Forsitan et dederit procumbens oscula terræ,
Omine sancto addens : « Occupo regna mea. »
Immo regna, pater, multo redimenda labore!
Non sine vi cedes, impia lepra, loco;
At cedes! quamquam dominari in corpora perges,
Impurum excutient pectora sana jugum! — (2)

Tot zooverre de beschrijving van P. Damiaans aankomst. De standvastigheid, de onverschrokkenheid, ja de

(1) Horatius. *Oden.* I Boek, 3.

(2) Daar vaart reeds Damiaan de leege haven binnen,
Betreedt het vloekbre strand met opgetogen zinnen.
Zij die hem vóór zijn dood naar 't graf geleide deên,
Zijn vrienden zagen hem den blik niet wenden, neen,
Maar hoorden wel de scherts der blijde tong ontsprongen :
Ziezoo! daar hebt ge werk uw leven lang, mijn jongen :
Toen heeft hij wis den grond gekust — als Rome's held —
Toen wis uit hooger licht : « Hier is mijn rijk! » voorspeld.
Uw rijk, o ja, doch slechts met reuzenwerk te stichten :
Melaatschheid, helsche plaag, gij zult niet weêrloos zwichten,
Maar zwichten toch! — Hoe zwaar uw staf op 't lichaam drukt,
De ziel geneest, de ziel verwerpt uw schandig juk.

blijmoedigheid, die hij in het uitvoeren zijns besluits aan den dag legt, zijn als zoovele gloriestralen, die de grootsche figuur van den menschlievenden missionaris opluisteren. Behendig is de herinnering der romeinsche geschiedenis ingebracht. Doch hoever overtreft de christenheld hier den dapperen Cesar! (1)

Het onthaal, dat den missionaris wacht (v. 103-115), leidt ons tot de ontdekking van nieuwe deugden, nl. teederheid en lieftalligheid, en stelt nog beter de grootheid zijner toewijding in het licht. Deze immers gaat zooverre de gewone grens der menschenliefde te buiten, dat de melaatschen zelven weigeren er geloof aan te hechten. Niettegenstaande de uitdrukkelijke verklaring des priesters blijven zij achterdochtig.

Ast aut illa jocos crudeles esse putarunt,
Aut timuere dolos et retulere pedem. (2)

Neen, geen mensch kon uit eigen beweging in zulk eene hel nederdalen, en vrij en ongedwongen, noch door het harde noodlot verplicht, noch door onmeedoogende soldaten meegeleid, zich bij zulk een gezelschap aansluiten. (3) En inderdaad, zingt hierop de dichter, tot zulke dwaasheid kon slechts Christus' liefde bewegen, die den mensch boven het menschelijke verheft! Eene opmerking, die ons behendig tot de hoofdgedachte terugbrengt:

Scilicet ignorant quo sancta insania mentes,
Quo valeat Christi cogere fortis amor (4).

(1) Toen Cesar na te Pharsalum overwonnen te hebben, naar Afrika overgestoken was om er de aanhangers van Pompeius te bestrijden, viel hij op den grond bij het eerste aan wal stappen. Men zegt dat hij alsdan, om alle onheilspellend teeken te voorkomen, den aardbodem kuste en uitriep: « o Afrika, ik neem u in bezit. »

(2) 't Is spot, 't is bittre spot! zoo denkt de droeve bende,
Of vreest bedrog en wijkt en vlucht den onbekende!

(3) Meestal werden de lepralijders gewapenderhand aan hunne bloedverwanten ontrukt en naar Molokai overgebracht. Zie P. R. Butaye S. J.

(4) Helaas! zij weten niet waar heilge uitzinnigheid,
Waar Christus' liefdekracht het edel hart toe leidt.

Het volgende tafereel, waar P. Damiaans werkzaamheid geteekend staat, is alleszins afgewerkt. Na ingang bij die ellendigen gevonden te hebben, verzacht de missionaris hun lichamelijk lijden, verbetert hun zedelijken toestand en wint hunne liefde :

Atque vocant vero nomine sponte « patrem ». (1)

Nu kan hij zijne zending eigenlijk volbrengen. Hij onderneemt dus het godsdienstig onderwijs zijner kudde, en ontvonkt hunne hoop in Gods vaderlijke voorzienigheid; hij wekt hun geloof op, en met het geloof treedt de deugd, zelfs de vreugde in dit afschuwelijk verblijf. Deze laatste verandering is te heerlijk beschreven, om niet geheel aangehaald te worden. 't Is onder de figuur eener *Zegepralende Intrede* of *triumphus*, zooals die vroeger plaats had, dat door een gelukkige persoonsverbeelding van afgetrokken denkbeelden, de dichter ons die verandering aanschouwelijk maakt.

Ecce Fides solemni intrat nova regna triumpho!
En redit exilio cum Pietate Pudor!
Candida festivam comitantur Gaudia pompam,
Et Jocus et Risus tum rediere simul.
Insolitos discunt colles resonare cachinnos,
Non audita prius carmina sentit avis. (2)

Zelfs de onredelijke en de levenlooze natuur nemen deel aan het feest : alsof zij meejuichten over de zalige lotverwisseling.

Insolitos discunt colles resonare cachinnos.
Non audita prius carmina sentit avis (3).

(1) En noemen : « Vader » hem. (o wel verdiende naam!)

(2) 't Geloof in 't nieuwe rijk treedt zegepralend binnen
Met Deugd en Godsvrucht, lang verbannen rijksvorstinnen.
De gulle Vreugd verzelt den feestelijken stoet,
En Scherts en Lach, die 't hart zijn wee vergeten doet.

(3) De heuvelen staan verbaasd van 't schaatrend wedergalmen,
En 't vooglenheir voor 't eerst hoort blijden zang en psalmen.

Kortom, 't is een algemeene herschepping, zoo wel ıfgeschetst in dit prachtige, reeds aangewezen epiphonema:

Crudele exsilium cunctis fit patria felix
Caraque de duro carcere facta domus.

Die P. Damiaans leven gelezen heeft, herinnert zich aanstonds de wonderwerken, waarop de dichter in dit gedeelte meestal met één woord zinspeelt, en die de redenaar op zijne beurt aldus te zamen vat. « Lui-même ne s'épargnait pas au service des lépreux; il se faisait tout à tous, il était à la fois leur prêtre, leur médecin, leur magistrat, leur maître d'école; il visitait un à un ces proscrits, il avait pour eux mille prévenances, pansait leurs plaies comme s'il eût manié des fleurs... Grâce à lui un rayon de joie éclairait ce vestibule de la mort, ces visages flétris essayaient de sourire. Ce qui avait été un bagne où l'on agonisait dans les imprécations et le désespoir, devenait un paradis où l'on bénissait Dieu et la charité de ses saints. » (1)

In 't bijzonder nochtans brengt ons de dichterlijke beschrijving van den triomfantelijken stoet de hartroerende Processiën van het H. Sacrament voor den geest, die jaarlijks te Kalawas en Kalaupapa plaats grepen, of ook wel de plechtige inhalingen van hooggeplaatste personen, die soms het verlaten strand bezochten om ooggetuigen te zijn van P. Damiaans gezegenden arbeid. Bij die gelegenheden « la plage s'animait donc d'un cortège de fête; drapeaux et tambours ouvraient la marche et il était navrant de voir les musiciens lépreux, de leurs lèvres ulcérées et de leurs mains mutilées, s'essayant à jeter aux échos les éclats d'une fanfare qui voulait être joyeuse. » (2)

O. LOOSEN, S. J.

---

(1) P. DEVOS S. J. *Panégyrique du P. Damien De Veuster.*
(2) *Panégyrique du P. Damien De Veuster.* — P. BUTAYE besteedt een geheel hoofdstuk (XII) aan het beschrijven *der plechtigheden van den godsdienst in de leprozerij.* Het is een der roerendste van zijn prachtig werk.

VERONICA.

EEN OUDE LEGENDE.

NDER de vele en velerlei overleveringen, die zich vastgeknoopt hebben aan het leven en den persoon van Nazareth's profeet — verhalen door dankbare vereerders samengevlochten tot een krans voor 's Meesters heilig hoofd — behoort ook die, welke verhaalt hoe een zekere vrouw, Veronica geheeten, op de via dolorosa, het bebloed en bezweet gelaat van Jezus heeft afgewischt met haren zakdoek, op welken toen, tot loon voor zulk een liefdedienst, het gelaat van den Meester zich afdrukte.

In den « dood van Pilatus », een klein geschrift, komt een verhaal voor betreffende Tiberius Caesar, die, toen hij ernstig ziek was, een bode zond om te ontbieden den « geneesheer, die met één woord ziekten genas, » en die woonde in het gebied van Pilatus. Nadat genoemde Landvoogd den afgezant meêgedeeld heeft, hoe hij juist dien man had laten kruisigen, begeeft deze zich op den terugweg, maar ontmoet zekere vrouw, met name Veronica, aan welke hij vroeg, waarom toch de Joden dien geneesheer gedood hadden. Dan verhaalt de vrouw, hoe zij eens — kort voor den dood van haren Meester — op weg zijnde om een schilder te verzoeken een gelijkend beeld van haren vriend te maken, den Meester ontmoette, die nadat hij vernomen had naar het doel van haar gang, op een inmiddels door hem aan haar gevraagden doek zijn gelaat afdrukt.

Het zien van die beeltenis geeft, zegt zij, aanstonds een mensch zijn gezondheid weder, ja, zij biedt aan meê naar den keizer te gaan. Inderdaad is deze dan ook, na het zien der afbeelding genezen, waarop hij een bevel uitvaardigt ter gevangenneming van Pilatus.

Eerst vermocht deze door macht van het zonder naad geweven kleed van Jezus den toorn des keizers aftewenden, maar als eindelijk een schandlijke dood hem dreigt, berooft hij zich zelf van 't leven.

Nadat hij zoo den smadelijken dood was gestorven, werd hij geworpen in den Tiber, doch Rome's inwoners haalden zijn lijk er uit en wierpen het in de Rhône, op de plek waar Vienne, d. i. *via gehennae*, weg ter helle, ligt. Andermaal wordt het ook uit die rivier gehaald en begraven op 't grondgebied van Lausanne, om nog eens opgedolven te worden en geworpen in een van bergen omgeven put, niet ver van den Mons Pileatus, van welken 't volksgeloof meent, dat nog jaarlijks op den Goeden vrijdag de duivelen het lijk van

Pilatus wegslepen en op een troon zetten en 't nog eens noodzaken de handen te wasschen, zooals eens de landvoogd het deed ten teeken dat hij onschuldig vond den man, dien hij toch liet kruisigen.

De Veronicalegende nu — ik vermeldde volledigheidshalve den geheelen inhoud van « Pilatus' dood » — die, blijkens het barbaarsch latijn, van betrekkelijk jonge dagteekening moet zijn, heeft het voorrecht gehad opgenomen te worden in de « Historia Lombardica », het boek, dat de levensbeschrijvingen der heiligen bevat en dat om zijn voortreffelijkheid ook wel genoemd wordt, de « Legenda Aurea » of gulden legende, eens het meest geliefde volksboek, in de 13de Eeuw opgesteld door den Dominikaner Jacobus de Voragine. In de St. Pieterskerk te Rome vindt men nog bij het beeld van Veronica een leinwaad, waarop het aangezicht van Jezus is afgedrukt, en 't welk door de geloovigen gehouden wordt voor den doek met welken eens Jezus' gelaat werd afgewischt.

Langen tijd is men in 't onzekere geweest omtrent de beteekenis van den naam aan deze vrouw gegeven. De een zag er een samenstelling in van de Grieksche woorden φεροον en ειxοον, zoodat het geheel dan beteekende *beelddraagster*, een ander meende, dat het Latijnsche *vera* en 't Grieksch ειxοον waren samengevoegd, waardoor de beteekenis zou worden « het ware of echte beeld », — *pictura Domini vera* —, welke beteekenis gesteund scheen te worden door de omstandigheid, dat in de 13de Eeuw niet de bedoelde vrouw, maar een afbeelding van Jezus veronica werd geheeten. Echter noch de eene noch de andere verklaring kan geacht worden houdbaar te zijn. De definitie van φεροον ειxοον stuit terug op de omstandigheid, dat in het Grieksch drgl. samenstellingen niet bestaan; de naam zou dan veeleer hebben moeten luiden óf ειxονοφορα óf φερειxοον.

De andere afleiding is evenmin juist, omdat een samenstelling als die van 't Latijnsche *vera* en 't Grieksche ειxοον — een hybridisch, half Gr., half Lat. woord — slechts ontstaan kon zijn in de Middeleeuwen toen de taal geheel bedorven werd. —

Meer ligt dan ook voor de hand de derde verklaring, welke n. l. in Veronica slechts een andren vorm ziet van Beronika, 't geen wel niet anders zijn kan als 't Grieksche φερενιxή dat is Zegebrengster — samengesteld uit φερειν en νιxή.

Als het waar is, dat inderdaad het volksgeloof wilde dat door het aanschouwen van het wonderbaar afgedrukt gelaat van Jezus krankheden werden genezen, dan kan de laatst gegeven verklaring alleszins passend genoemd worden. Immers alle ziekten werden veroorzaakt door inwerking van kwade geesten — die duivelsche machten te overwinnen was de eenige weg tot beterschap. Als de kracht tot die overwinning werd toegekend aan den wonderdoek, boven beschreven, dan ligt de verklaring niet verre, waarom de gelukkige bezitster er van Veronica werd gedoopt.

Grosthuizen. F. W. DRIJVER.

HET ALGEMEEN STEMRECHT

EN DE

HERZIENING DER GRONDWET.

EENIGE bemerkingen op het schrijven van den heer A. Jassens. Zoekende wat vereenigt en niet wat scheidt, stellen wij voorcerst met genoegen vast, dat ons beider praktische besluiten zoover van elkander niet liggen als het den schijn zou kunnen hebben.

De heer Jassens aanziet het stemrecht als een natuurlijk recht, maar hij erkent dat de uitoefening van dit recht mag belet worden, telkens de noodige voorwaarden van verstandsontwikkeling en rechtschapenheid ontbreken.

Wij daartegen aanveerden geenszins het stemrecht als een natuurlijk recht; maar wij zijn het gansch eens met S[t] Augustinus, die zegt : « Is een volk volkomen bezadigd, ernstig en aan het algemeen welzijn verknocht, zoo zal men wel doen, door eene wet aan dit volk toe te laten, zijne wethouders en de beheerders van het gemeenebest te kiezen. Maar is het volk aan 't bederven, heeft het zijne stemmen veil en stelt het de macht in zedelooze en misdadige handen, dan moet men aan het volk de macht onttrekken van over de eereambten te beschikken en die macht aan een klein getal brave menschen overlaten. » S[t] Thomas ook houdt het voor hoogst wenschelijk dat alle burgers eenig aandeel hebben in het bestuur. Welke reden geeft hij daarvoor? Niet het natuurrecht, maar de waarborgen, welke hij in zulke staatsregeling vindt voor het behoud van vrede en eendracht. « Het is het echte middel, zegt hij, om den vrede in de maatschappij te bewaren en het volk zijne instellingen te doen beminnen. » Het is duidelijk dat de groote Leeraar heel anders zou spreken, moesten de omstandigheden het algemeen stemrecht voor recht en orde gevaarlijk maken.

De heer Jassens en ik, wij zijn het dus eens om de uitbreiding van het stemrecht wenschelijk te heeten, in zoover er geen gevaar in zit voor recht en orde.

Ook voor de toepassing dier grondbeginselen op ons land staan wij zoo ver niet van elkander.

« Daar zijn, zegt onze tegenspreker, burgers die onweerdig zijn van het stemrecht; maar onbekwame en onweerdige volks-

klassen, dat geloof ik niet. » Volgens dit zeggen kan schrijver niet voor het algemeen stemrecht zijn, ten minste niet zonder ruime besnoeiingen; maar hij is tegen de uitsluiting van gansche volksklassen. Hij kan dus goed, dunkt ons, Beernaert's woonstelsel of een soortgelijk ontwerp aanveerden, dat aan de volksklassen zeker een groot aandeel in 's lands vertegenwoordiging schenkt, zonder nochtans alles aan de macht van het getal toe te werpen. Van onzen kant hebben wij het ook als eene betreurlijke leemte in ons kiesstelsel aanzien, dat de belangen van het lagere volk niet vertegenwoordigd zijn; wij hebben daar echter geene genoegzame reden tot veranderen in gevonden, omdat de volksbelangen tot hiertoe door de hoogere standen niet verwaarloosd werden. Zou echter de uitbreiding van 't stemrecht noodig zij voor de bevrediging der gemoederen, dan hebben wij er niets tegen en daarom prezen wij als oplossing aan : de vereeniging der katholieken op het stelsel van Beernaert.

Een grooter verschil ligt tusschen den heer Jassens en mij, waar het op de theoretische afleiding der Staatsmacht aankomt.

Zeker zal ik niet antwoorden op hetgeen mijn tegenspreker mij *doet* zeggen, ofschoon het honderd uren van mijn gedacht verwijderd is.

Ik zou dan geschreven hebben (waar, op welke bladzijde?) : « van *zoohaast* iemand zich als bewindvoerder aanstelt, en tevens de noodzakelijke zending van den Staat, te weten de bescherming van 's menschen recht, wil en kan handhaven, moet men zich aan dezen onderwerpen. »

Wat zegde ik *inderdaad?* Ik sprak over het *ontstaan* van 't Staatsgezag; ik stelde dus het geval van eene opkomende of van eene ontredderde maatschappij, waar geen staatsgezag bestaat; en ik zegde : « De machtverwerving kon soms in den beginne onrechtveerdig zijn, maar wat hadden diegenen te doen die *later* het gezag *gevestigd* vonden? Zij moesten er zich aan onderwerpen, indien ten minste het gezag de taak waarnam, tot dewelke het van God geroepen was : de handhaving van het recht. »

Dat is niet juist hetzelfde; maar... het trok er toch *bijna* op.

De lezer die belang stelt in deze vraagstukken, zou echter niet voldaan zijn, indien wij de leering nopens het Staatswezen niet nader verklaarden; want vele belangrijke punten hebben wij maar ter loops kunnen aanraken.

De heer Jassens zal het ons ook niet misduiden indien wij beleefd van hem afscheid nemen om de zending en den oorsprong der Staatsmacht in eene korte verhandeling beter op te helderen. In het laatste deel der studie zal hij het antwoord op zijne moeilijkheden vinden. Om de studie te laten verschijnen, zullen wij de pauselijke *Encyclick* afwachten.

Opwijk, 8 *April* 1891. F. DRIJVERS

WENKEN EN VRAGEN.

Gouwraad. Op bldz. 343 van het vóórlaatst verschenen *Belfort*, trekt er een — wie en weten wij niet : hij teekent alleenlijk met eene *D* — zeer duchtig te velde tegen dat woord.

« In den Romeinschen en Frankischen tijd was een gou eene kleine of groote uitgestrektheid gronds, bestuurd door eenen graaf, gougraaf. » Dat bekent Heer *D*. Doch daar is een *maar* bij : « Maar het woord gou komt hoegenaamd niet overeen met het begrip van provincie, dat men er heden aan geven wil. »

Om dat te bewijzen, worden er twee redens bijgebracht.

Eerste reden : « Groote gouen konden samengesteld zijn uit gedeelten van verscheidene provinciën. Er was, ja, een Henegou, hetwelk, meer of min, door zijne grootte beschouwd kon worden als een gewest of provincie, maar toch behoorden daar niet bij de steden Leuze, Lessen, Peruwelz, enz. die er nu deel van maken, en tijdens de Frankische beheersching tot Brabant behoorden. Het Brabantgou, daarentegen, bevatte het gedeelte van Vlaanderen aan den rechten oever der Schelde, maar niet Loven, Mechelen, Aarschot, Diest enz. »

Met den besten wille van de wereld, is het ons onmogelijk daar een bewijs in te vinden voor de ondeugendheid van het woord « gouwe » om het uitheemsche *provincie* te vervangen.

Wat geeft het er aan dat er hedendaags eenige steden bij Henegouw behooren die eertijds tot Brabant behoorende waren? Daarom en heeft men den name niet veranderd; men zegt nu Henegouw, even als eertijds. Voegde men wederom Maastricht en sommige andere steden bij Belgenlandsch Limburg, zou dat gewest, in 't gedacht van dezen die het nu meenen « provincie » te moeten heeten, daarom dien name van « provincie » niet meer verdienen?

Om te weten of « het woord gou overeenkomt... met het begrip van provincie », en moeten wij niet vooral onderzoeken of de marken der hedendaagsche *provinciën* teenemaal dezelfste zijn als die der oude *gouwen*, maar wel of de gouwen eertijds, zooals de provinciën nu, de *hoofdverdeelingen* waren van het Land.

Hoogleeraar Poullet, zaliger, leert als volgt :

« Dans la seconde moitié du VIe siècle on vit le territoire Franc comprenant alors la Gaule presqu'entière avec de vastes contrées sur la rive droite du Rhin, se fractionner en quatre royaumes, distincts de mœurs et d'intérêts, subdivisés eux mêmes en pagi ou gauen (1) ».

Raepsaet, sprekende van de oude instellingen der Germanen, zegt :

« Le territoire que chaque nation occupait était d'abord partagé en divisions *capitales*, plus ou moins grandes selon les circonstances de la situation et de la population, ou selon d'autres considérations semblables. Les Romains les ont appelés *pagi, comitatus*, ou quelquefois, pro subjectà materià, *civitates;* les Germains

---

(1) *Histoire politique interne de la Belgique.* Louvain 1879. Bldz. 15.

les Belges les appelaient en langue tudesque *Go* ou *Gau* (1) » Vgl. anèche, Warnkoenig en anderen.

Uit dit alles, en uit hetgene wij straks zullen zien, blijkt het it die eerste reden om gouwe = provincie af te keuren, niet en iakt.

Tweede reden. « Kleine gouen, die zeer talrijk waren, strekn zich enkel uit over een kanton of district. »

Inderdaad, daar waren driederhande gouwen :

« Les francs, devenus maîtres de la Belgique, après leur coalin avec les Belges au Ve siècle, ont entièrement changé la divin territoriale et civile des Romains. Ils ont divisé le territoire i pagos ou provinces, dont ils ont formé 3 classes, savoir des ands ou *fortiores*, des moyens ou *mediocres*, et des petits ou *inores* (2). »

Alzoo was de Henegouw een *pagus fortior*; de Oostergoo Oostergouw een *pagus mediocris*, de gouwe van den IJzer een *gus minor*.

Waren de middelbare en kleene gouwen onderverdeelingen der oote ?

Daarover en zijn de geschiedkundigen niet eensgezind.

Heer K. Piot (3) zegt van ja, uitwijzens het verslag dat er A. Wauters over miek : « L'auteur subordonne les pagi, les ands, les moyens et les petits, et les compare à nos circonriptions administratives de province, arrondissement et canton. » aar komt de geleerde verslaggever tegen op, en beweert dat alle uwen, in bestierlijk opzicht, op den zelfsten voet stonden.

Wat er ook van zij, toch waren, *wat de uitgestrektheid aangaat*, *pagi fortiores* al verre even groot als onze huidige « provinciën »; *pagi mediocres* moeten omtrent gelijk onze « arrondissementen » i de *pagi minores* gelijk onze « kantons » geweest hebben.

Zoo volgt nu de vrage : Diende het woord *gouwe* niet beter n « arrondissement » of om « kanton » eenen dietschen name geven?

Uit de bovengemelde twijfelzinnigheid van het woord « gouwe » i zou men ten hoogsten genomen, maar dit kunnen besluiten, dat gouwe » *even wel* « arrondissement » of « kanton » kan beteeknen als « provincie ».

Doch, komt men de zaken van wat nader te beschouwen, dan tvindt men dat het woord gouwe *best* overeen stemt met het begrip in *provincie*.

Immers :

---

(1) *Analyse de l'origine et des progrès des droits des Belges n Gaulois*; période germanique; livre I, ch. I, droit public.

(2) RAEPSAET. *Précis topogr. de l'anc. Belgique*; 3e section : ériode franque.

(3) In zijnen « *Mémoire* couronné en 1871 par l'Académie oyale sur les Pagi de la Belgique et leurs subdivisions ».

1) Bijaldien dat verslaggever Wauters gelijk heeft, zoo stonden *alle* gouwen, in bestierlijk opzicht, — en dat is de hoofdzake — op den voet onzer hedendaagsche « provinciën », en allen, ofschoon van ongelijker grootten, waren *hoofdverdeelingen* 's Lands.

2) Eene der negen « provinciën » van Belgenland draagt nog heden ten dage dien zelfsten ouden name « Henegouw » dien zij van ten tijde der Franken bewaard heeft.

't En zijn, bij onze wete, geene hedendaagsche « arrondissementen » of « kantons » in Belgenland die de benaminge van gouwe nog dragende zijn.

Wat *Haspegouw* betreft, dat en is noch « provincie », noch « arrondissement » noch « kanton » meer. Eertijds was het een *pagus fortior*, en bevatte, zegt Poullet bldz. 39, een deel van Brabant, Luik en Namen.

3) Elkendeen kent de woorden van Tacitus over de Germanen van zijnen tijd, 't is te zeggen van lange vóór den inval der Franken in ons land : « De minoribus rebus principes consultant, de majoribus omnes : ita tamen ut ea quoque quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur ». De bovenvermelde geschiedkundige, Raepsaet, legt dat uit in dezer voegen :

« De majoribus omnes : ce sont celles qui concernent l'intérêt général du royaume et de la religion qui se vident par l'assemblée nationale, après avoir été discutées dans chaque *pagus ou province* par le peuple, sous la présidence de son princeps. Cette organisation était parvenue jusqu'à nos *états provinciaux* » (1).

Elders zegt die zelfste geleerde :

« La division territoriale des Francs-Germains consistait en *pagos* et *vicos;* et la division personnelle en *centenas* ou centuries. Ces *pagi* et *vici* étaient administrés, au civil et au militaire, par des chefs ou préfets que Tacite appelle : principes qui jura per pagos vicosque reddunt. » *Le pagus formait dans notre sens une province;* le *vicus* une lieutenance, sénéchaussée, chatellenie ou district, administré par un vicaire ou lieutenant du comte » (2).

Daar is in dezen opstel, dunkt het ons, al Fransch genoeg te berde gebracht om de woorden *gouwe* en *gouwraad,* die reeds bij zoovelen burgerrecht verworven hebben, van iedereen die eigene tale liefheeft, te doen aanveerden.

Van dat woord gouwe zegt Grimm : « Die erreichbar älteste bedeutung ist : landgebiet, lat. regio, pagus, provincia ». En Dr Dunger (3) verduitscht *Provinz* door : Landschaft, Bezirk, *Gau*, Landesteil.

---

(1) *Période germanique*; livre I, ch. I; droit public.

(2) Ch. III : *Gouvernement des Francs.*

(3) *Worterbuch von Verdeutschungen entbehrlicher Fremdwörter.* Leipzig, Teubner, 1882.

Tot betere verstandenisse dezer zake, zij nog het volgende emerkt : In de woordenboeken, oude en nieuwe, vindt men ikwijls *Provincie* vertaald door « Landschap » en *gouverneur rovincial* door het half dietsche, half latijnsche « Landvoogd ».

Die namen moeten in gebruik gekomen zijn ten tijde dat nze tegenwoordige « provinciën » onafhankelijker waren van estierswegen, en om zeggens elk op hun eigen een Land uitlieken; ten tijde dat het woord Land niet, gelijk nu, bijzonderlijk ebezigd wierd om het grondgebied aan te duiden dat gemaakt uit de verzamelinge « van den lande » van Vlanderen, van Limurg. Brabant, enz.

Als men hedendaags, in bestiertale, zegt : het Land, dan preekt men van geheel Belgenland. Daarom en kan het woord and of Landschap niet wel dienen om *provincie* eenen dietschen ame te geven.

De *departementen* van Vrankrijk, de *kantons* van Zwitserland, angezien dat ze de hoofdverdeelingen uitmaken van het Land, ouden wij insgelijks behooren « gouwen » te noemen; en de ansche *prefecten* zijn « gouwgraven ».

Gouwgrave. Dat woord verwerpt Heer *D* om de volgende eden : « Een graaf behoort tot den adelstand, een gouverneur an de eerste burger de gereedste zijn. »

Dat is geheel en gansch onnauwkeurig, en strijdig zoowel iet het hedendaagsche als met het eertijdsche taalgebruik.

Een *dijkgrave* is bij Kiliaen hetzelfste als een « dijkmeester » *raefectus aggerum, qui praeest conficiendis aggeribus.*

Een *watergrave* is in Gailliards *Glossaire flamand*, een fonctionnaire chargé de tout ce qui concernait les eaux et les arais dans les domaines du comte. »

Zoo sprak men voortijds ook van den *zoutgrave*, die, meene wel, toeziender was over eene zoutkeete.

Dijkgraaf staat nog bij Kramers bekend; hij vertaalt het oor « surintendant des digues, maître des eaux, dijckgrave. »

Pluimgraaf is, bij Kramers, « celui qui a soin de la volaille. »

Het grondgedacht van *grave* is bestierder, toeziender.

Laat ons bijgevolge de teenemaal uitheemsche woorden *proncie, provinciale raad, gouverneur, gouvermentshotel* voor goed rgeten, en spreken van : Gouwe, Gouwraad, Gouwgrave, Gouwuis; laat ons de slaafsch vertaalde en doodgeborene woorden Bestendige afgeveerdigde, Bestendige afveerdiging » laten varen, zeggen : Gouwschepen, Gouwschependom, en wat dies meer zij (1).

Jan Craeynest.

---

(1) Deze laatste woorden staan breedvoeriger behandeld in *iekorf*, I, bl. 301-303.

HOE HIJ GRIJS WERD.

LEGENDE.

ER was een jongeling, met name Jan Van Ham,
Wat bijgeloovig soms, maar zacht als 't zachtste lam;
Een onverbasterd hert, van ouden vlaamschen stam,
Die eens des avonds laat, van 't dorp Opwijck kwam.
't Is waar : hij had dien dag wat diep in 't glas gekeken;
Geen wonder, zeker niet, dat hij was afgeweken
Van zijnen rechten weg. Hij bleef plots in de baan,
Zich krabbend achter 't oor, bedeesd verlegen staan.
Nog een geluk voor hem : de lieve heldre maan
Liet toe hem in de verte een dichte beukenlaan
't Herkennen. Dwars door 't veld, loopt hij uit alle krachten,
Ontziende niets : noch hout, noch heuvelen, noch grachten...
Wat merkt hij daar eensklaps?... Hij was om te versmachten
Van schrik. Daar stond een man, die scheen hem af te wachten.
Wat zou hij doen?... Parbleu! sprak hij, het mes getrokken!
En dan vooruit!... Geen schroom!.,. Vooruit en onverschrokken!
Zoo sprekend, ging hij daar voorbij den zwarten man,
En sprak : Dag, kameraad! Al wat U blieven kan,
Wensch ik U uit mijn hart... De man en sprak geen woord;
En onze Jan van Ham ging immer haastig voort.
Maar zie! daar aan den draai, stond nu de zwarte alweer.
Dan werd hij zoo benauwd, neep hem de schrik zoo zeer,
Dat hij het koude zweet in druppels voelde druipen
Van zijn gelaat. Hij had in de aarde willen kruipen.
Hij zette zich op draf... Maar oef!... Een witte kat,
Die nevens hem opsprong en hem op d'hielen zat,
Verkleumde heel zijn hart!... Is het hier hekserij?
Vroeg hij zich af vol angst... O Heer, ontferm u mij!
Hoe snel hij ook nog liep, bleef hem de kat toch bij.
Zoo kwam hij eindlijk t' huis... O God, zoo zuchtte hij,
Heb dank!... Ik leef toch nog... Zijn hart klopte als een hamer,
En zoo begaf hij zich rechtstreeks in zijne kamer.
Hij legde zich gekleed op 't donzig wollen bed,
En stortte in allerijl een innig dankgebed...
Den morgen na dien nacht, stond hij geradbraakt op,
Met haar van 't schoonste grijs op zijnen zieken kop.

J. F. V. D.

GALILEI.

(*Vervolg van bladz.* 389.)

ROME of liever de Inquisitie, aangezien men bij voorkeur dit woord gebruikt om ronkende zinsneden op papier te stellen, de Inquisitie dus had vroeger eene gansch verschillende handelwijze tegenover geleerden, die de beweging der aarde, het stilstaan der zon verdedigden en bij welke Galilei ter schole ging om zijne leerstelsels met gezag te omkleeden. De volgende bewijzen toonen dat de Inquisitie niet den persoon, maar wel de strekkingen van Galilei wilde treffen.

Nicolas de Cusa, zoo genoemd omdat hij in 1401 te Cues, een dorp bij Trier het levenslicht ontving, verdedigt ten jare 1435 in zijn boek : « *De docta ignorantia* » de beweeglijkheid der aarde en de onbeweeglijkheid der zon, zeggende : « De aarde geen middelpunt kunnende zijn, moet hoofdnoodzakelijk eene beweging hebben. » En nochtans de voorvechter dezer leering ontvangt den kardinaalshoed uit de handen van Paus Eugenius IV en wordt bisschop van Brixen.

Copernic, ten jare 1475 te Thorn, in het Pruisisch Polen geboren, gaf op aanbeveling van kardinaal von Schomberg, te Nurenberg een werk « *De revelationibus orbium Celestium* » in het licht, dat aan de sterrenkunde eene nieuwe baan opende. Paulus III aanvaardt de opdracht des werks aan hetwelk Copernic 33 jaren studie en arbeid besteedde, en nochtans de priester-kanunnik van het Domstift te Trauenburg leerde dat de zon het middelpunt is van

ons planetenstelsel om hetwelk de aarde zich beweegt. Zijne leering werd geeerbiedigd en mocht door de aanklevers gedurende eene volle eeuw vrij onder den met sterren bezaaiden hemel verdedigd worden.

Maar heeft de Kerk dan twee maten en twee gewichten, daar zij Copernic in vrede laat maar Galilei veroordeelt, die dezelfde leering vooruitbrengt? Zekerlijk neen, dat men liever oordeele!

Toen Copernic sprak, werd hij slechts aanhoord door ware geleerden die zijne vóorbehouding begrepen en eerbiedigden : de gewetensrust werd niet gestoord, het magisterium der Kerk bleef buiten kijf. Maar toen Galilei, met het stelsel van Copernic op de planken trad de veronderstelling zijns meesters van kantschuivende, had het protestantismus den hoogsten graad zijner woedige aanvallen bereikt. Het vrije onderzoek, de gemoederen opruiende, heerschte als dwingeland : het volk, met zooveel schrokkigheid als onbevoegheid, wilde het zijne bijdragen tot de oplossing der vraagstukken, tusschen Godsdienst en wetenschap opgerezen. Galilei, gekwollen door de zucht naar onmiddelijke beroemdheid, beriep zich op de volksvierschaar om een hem gunstig vonnis te bekomen. De gisting rees spoedig in alle gemoederen op. De « waarom » en de « daarom » gaan van mond tot mond. « Welhoe, zegde men, hetgene wij te goeder trouw geloofden is dus valsch! waarom zou er geen valschheid ingeslopen zijn onder de overige waarheden die wij nu nog gelooven? Er zijn dus in den Bijbel vele aanhalingen die wel in figuurlijken, maar niet in letterlijken zin mogen aanvaard worden? » Zoo spraken de protestanten en Galilei op eigendunkelijk gezag het vraagpunt, zoo ontrustend voor het gezag der H. Kerk, willende oplossen, stelde zijne leering en deze van Copernic voor, niet als voorwaardelijke stelling, maar als zelfstandige waarheid en werd daardoor de oorzaak der veroordeeling van zijnen meester.

Gaan wij voort in onze opsomming! Jan Aalbrecht Widmanstadt, een Duitsch geleerde, hield in 1533 de

leering van Copernic te Rome staande, in tegenwoordigheid van Clemens VII, die hem tot de waardigheid van secretaris aan het pauselijk hof verhief en met rijke aanmoedigende geschenken overlaadde.

Kepler, in 1571 te Magstatt geboren, een der grootste sterrenkundigen die ooit het levenslicht zagen, en met recht de grondlegger der nieuwere sterrenkunde genaamd, was de warmste voorstander van Copernic's stelsel. Hij gaf immers de wetten der hemelbewegingen voor de nieuwe wereld door Copernic in het uitspansel ontdekt. Kepler werd hetzelfde jaar der veroordeeling van Galilei door het pauselijk Hof naar Rome geroepen om daar zijne benoeming als leeraar bij de hoogeschool van Bologna te ontvangen. Men wist heel wel op het uur dezer benoeming dat Kepler sedert 20 jaren openlijk de leering verdedigde, die men nu hedendaags beweert als toen in opstand zijnde met den Paus.

Maar zouden wij de pen niet bezoedelen en onze eerbare lezers niet verergeren met hier den naam van den onverlaat, van den afgevallen monnik Giordano Bruno neer te schrijven? De waarheid vergt nochtans een woord over dien verergenisgever, door onze en vreemde vrijmetselaars, oproermakers en kerkhaters op de voetzuil der vereeniging geplaatst, en geroepen om volgens het jongste schrijven eens onwentelaars, een standbeeld te hebben in de Ste Pieterskerk te Rome. Het werkje, der goedkoope biblioteek toebehoorende, en bestemd om door zijnen lagen prijs intrede aan onze volksscholen en bij onze Vlaamsche haardsteken af te hunkeren, zegt : « In 1600 kreeg Galilei eene « verschrikkelijke waarschuwing. Een Italiaansche wijs- « geer, Giordano Bruno, werd door de Inquisitie te « Rome veroordeeld en levend verbrand. Die G. Bruno « was ook een volgeling van Copernic en had durven « verklaren dat elke ster eene zon is, rondom welke « zich planeten gelijk onze aarde bewegen. Deze zoo « juiste bewering was eene der redenen, waarom de « rampzalige man tot den brandstapel werd veroordeeld! »

De juffer schrijfster van bedoeld werkje slaat den bal mis en geeft klaar bewijs dat zij voor het onpartijdig opstellen des boeks niet de minste opzoeking uit minne der waarheid heeft gedaan Om zulke beweringen op te dienen, moet men of wel gansch en geheel onwetend zijn nopens de geschiedkundige feiten of wel eenen hekel hebben aan de waarheid om des te beter zijne vijandige gevoelens tegen de Kerk vrije lucht te geven.

Giordano Bruno, fanatieke aanhanger van Luther, werd overal verstooten om zijne zedelooze schriften en kwam, na als een hatelijk rondzwerver vele landen en steden verergerd en doortrokken te hebben, zijne geile en verpestende leering den Italiaansche woelgeesten aanbieden. De diepgevallen monnik werd gevangen en door een meer dan verdiend vonnis tot den brandstapel veroordeeld, niet om zijne sterrenkundige leeringen over het stilstaan der zon of de beweging der aarde (daar van werd niet het minste gewag in het vonnis gemaakt), maar wel en uitsluitelijk om de afschuwelijke misdaden van zedeloosheid en losbandigheid, die hij tegenover den staat en de samenleving bedreef, en om de ketterij, met de welke hij tegen den waren godsdienst storm liep.

Giordano was een wijsgeer, zegt de schrijfster van hierboven gemeld werk. Is het dan ook reeds wijsbegeerte als men zoo diep valt of zoo gek is te houden staan dat de wereld een onbegrensd dier met ziel en lichaam is; dat de zielen van lichaam tot lichaam, van ster tot ster verhuizen: dat ééne en dezelfde ziel in twee lichamen verblijven kan?

Giordano was de aanhanger van Copernic's stelsel, zegt de juffer, en nochtans heeft deze nooit geleerd dat de wereld oneindig is, dat er talrijke bewoonde werelden bestaan. Neen, Giordano mocht nooit optreden als geleerde, en was als leerling van Copernic geene veroordeeling waardig. Zijne loftoezwaaiers en standbeeldoprichters doen voor hem de bazuin der geleerdheid niet schallen, maar verheffen hem ten hemel, omdat hij met de Kerk den spot dreef, omdat hij tegen den Paus zijne « *Spaccio*

della bestia triomfante » schreef, eene onbeschaamde miskenning van eerbaarheid en goede zeden.

Het aanhalen der hierboven gemelde namen van geleerden, die evenals Galilei, over de beweeglijkheid der aarde dezelfde leering hadden, is genoegzaam om te toonen dat de **Kerk** niet opkwam tegen eene wetenschappelijke leering.

Maar werd te leering van Copernic en Galilei dan alleen door de Romeinsche Inquisitie bestreden en veroordeeld? Wel zekerlijk neen, en het is hier dat wij een nieuw bewijs vinden dat ons toont hoe het ophemelen van Galilei niet uit liefde voor de wetenschap, maar uit blinden haat tegen de Kerk ondernomen werd.

Galilei niet, maar wel Pythagoor van Crotona, die in de Ve eeuw vóór J. C. leefde, is de uitvinder der nieuwe leer van de beweging der aarde. De leering van Pythagoor werd twee eeuwen nadien op wetenschappelijk gebied ontwikkeld en door den sterrenkundigen Aristark van Samos vastgesteld. Een algemeene kreet van verontwaardiging steeg uit de borst der tijdgenooten bij het vernemen dezer nieuwe leering. De uitvinder werd beschuldigd de rust der goden te storen en als plichtig aan goddeloosheid vervolgd.

Doch waarom zoo hoog opklimmen? Beter is het bewijzen in het hart des strijds te plukken!

Copernic ontmoette geduchte tegenstrevers, namelijk : Vieti die in naam der meetkunst optrad, Magini in naam der sterrenkunde, Paschal en Baçon in naam der wijsbegeerte, slingerden maar vrij den naam van dwaze naar Copernic's hoofd. De schouwburgen gaven vertooningen in welke, onder de toejuichingen des volks, Copernic in het slijk der lastertaal en der bespotting werd gesleurd, omdat hij, priester en kanunnik, de beweging der aarde durfde leeren en verdedigen.

De protestanten, heden de hardnekkigste verdedigers van Galilei, hielden vroeger den spot met Copernic, Zekere Du Bartas noemde den geleerde een bezeten geest, een wangedrocht dat onder de reeks uitvinders

eene onverdiende plaats had ingenomen. De dominé Simon Goulart tokkelde de snaren eener lasterende lier om den kanunnik hatelijk te maken.

De protestantsche godgeleerden te Thubingen in eene soort van concilië gezeten, vervolgden Kepler op wreede wijze uithoofde zijner sterrenkundige wetenschap, joegen hem uit Wurtenberg omdat hij de hervorming des Kalenders, door Gregorius XIII ingevoerd aanvaardde en gingen zelfs zoo ver, hem alle bestaanmiddelen te ontnemen. Zij verklaarden het stelsel van Kepler gansch in tegenstrijd met de H. Schriftuur en verboden de werken van Kepler in druk te geven. De groote geleerde kon met groote moeite aan den brandstapel zijne stokoude moeder ontrukken, door diezelfde liefhebbers van gewetensvrijheid als tooverheks tot de vuurfoltering veroordeeld.

Luther trad donderend op tegen de voorstanders van de beweging der aarde; Melanchton brak menige lans tegen Copernic's stelsel, bewees de onbeweeglijkheid der aarde door talrijke teksten der H. Schriftuur en zegde dat ieder rechtschapen geest met eerbied aanvaarden moet de leering ons door God getoond, en dat men zich met vol betrouwen op haar moet steunen.

Wij aarzelen niet hier staande te houden dat de verantwoordelijkheid van het geding en der veroordeeling van Galilei niet weegt alleen op de Inquisitie, die door de aanhangers van Aristoteles daartoe aangedreven en geplaagd werd, maar ook op de sterrenkundigen, die zoo hevig Galilei bestreden en hem zoo menig droeve uur berokkenden. Het is immers wonder dat in de veroordeeling der Inquisitie uitdrukkingen voorkomen, die wereldlijke befaamde leeraars tegen Copernic's stelsel reeds hadden vooruitgebracht. — Tycho-Brahé, noemde die leering dwaas en vijandig aan het H. Schrift. — De Italiaan Alessandro Tassoni zegde : « De *veronderstelling* van Copernic is strijdig met de natuur, met de getuigenis der zinnen, met de rede, met de sterren- en wiskunde, en ook met den Godsdienst. » — Serrario schreef : « Ik

weet niet hoe men zulke leering van ketterij zal kunnen vrij verklaren! » De leden der Inquisitie steunden zich dus niet alleenlijk op persoonlijke overtuiging, maar ook op deze van schrandere geleerden, die nu nog om hun verstand en proefnemingen de loftuitingen der hedendaagsche eeuw inoogsten en mededragen. Geen wonder dus dat de geleerde Wolynski uitriep : « De verantwoordelijkheid van Paus en Rechters in « het geding van Galilei, is veel kleiner dan deze der « sterrenkundigen : Galilei werd het slachtoffer zijner « ambtgenooten! »

De aanranders van Paus en Kerk schijnen met zulke tegenstrijdigheid en beknibbeling onbewust en werpen er maar vrij den sluier der vergetelheid of der onverschilligheid over. Nochtans het gold hier de nieuwe sterrenkundige leering, dezelfde door Galilei vooruitgebracht en door de Inquisitie veroordeeld! Zulke handelwijze bij tegenstrevers op godsdienstig gebied gaat mank aan rechtzinnigheid en aan onpartijdigheid, maar wat wil men er aan doen! Zekere gewaande geleerden hebben in de Kerk den zondenbok gevonden en haar in de woestenij der geschiedenis gejaagd, nadat zij met alle mogelijke ongerechtigheden werd beladen, en zullen hunne lasteringen voortzetten zoolang de levensadem hun goddeloos hert bezielen zal.

De handelwijze der Inquisitie ten opzichte van Galilei werd dikwijls en meest valsch aan het daglicht gebracht. Velen veroordeelden de Kerk, weinigen spraken haar vrij van alle schuld, maar allen luisterden in de uitspraak naar eigene gevoeglijkheid, naar bijzondere gemoedstemming.

Men zegt met recht dat de wetenschap den geleerden toebehoort, dat de mathematische voorstellen slechts door wiskunstenaars dienen opgelost te worden; maar zou het min waar zijn dat de geloofszaken den god-

geleerden toebehooren en dat de vraagpunten, betrekkelijk de Kerk, alleenlijk door de Kerk mogen opgelost worden? Wat deed de Inquisitie anders in de zaak van Galilei? Dat vergeet men en heel dikwijls wordt de Kerk veroordeeld zonder zelfs gehoord te zijn.

Dit is volstrekt onwaardig der gezonde redeneerkunde en kan op geene verschooning aanspraak maken. Het staat den mensch vrij, de leering der Kerk niet aan te kleven, en over het geloof deze of geene overtuiging te hebben, alhoewel dit een misbruik der vrijheid mag genoemd worden; maar hoe aanvaarden, dat men de Kerk, betrokken in eene zaak die haar aangaat, veroordeele zonder zich ten minste over hare leering te bekreunen, en dat bijzonderlijk in het zoo kiesch vraagstuk der overeenkomst tusschen geloof en rede? Er bestaat nopens dat punt eene gapende leemte, en het is eene nuttige zaak pogingen aan te wenden om deze te vullen.

De Inquisitie werd in het begin der XIIIe eeuw tot stand gebracht om aan de secte van de Albigenzen en in het algemeen al de ketterijen, het christendom verwoestende, het hoofd te bieden. Daar woelgeesten storm liepen tegen Kerk en Staat, zoo sprongen priester en leek, ter verdediging vereenigd, op de bres. De vorsten verlangende eerst en vooral hunne plannen ten uitvoer te brengen, maakten zich weldra meester van die krachtdadige verstandhouding tusschen geestelijk en wereldlijk gezag, noemden de geleiders of bestuurleden, beschikten en geboden de verrichtingen, en kwamen zelfs zoo ver dat zij het doelwit der vereeniging door dwingelandij en verkrachting verbasterden. De Pausen zulke misbruiken willende beteugelen en te niete doen, hadden harde beknibbelingen voor de koningen, sloegen zelfs onderzoekers in den ban der H. Kerk, en leenden het oor aan de klachten der veroordeelden die bij hen in beroep gingen. Jammer genoeg dat hunne stem niet altijd de bejegening vond op welke zij behoorlijk aanspraak mocht maken, dat hun gezag misprezen en hunne edelste pogingen met lamheid geslagen werden. Het ware bij gevolg meer dan onbillijk de Kerk

misbruiken aan te rekenen die alleenlijk en uitsluitelijk de vruchten van de staatkunde der vorsten en koningen waren.

De wezenlijke Inquisitie, ten huidigen dage nog te Rome bestaande, heeft voor uitsluitelijk doelwit over de belangen van Geloof en Kerk te waken : zij is, de lezer vergeve ons de vergelijkenis, de politieke rechtbank voor gansch het christendom, en onder dit oogpunt beschouwd, mag men zeggen, dat iedere staat, zulke inquisitie met verordeningen en dienaars bezit. De Inquisitie? Wel wij vinden haar in het famililеven en bij de oude volkeren, te Rome, te Athene en te Sparta, en wie heeft er ooit gedacht eenen familievader over zulke zending, hem door Mozes' wet opgelegd, te beknibbelen? Wie heeft ooit wraakroepend gevonden dat de Staat, dat de Gemeente hunne dienaren van politie hebben en bewaren? Waarom dan aan de Kerk een overal bestaande en erkend recht betwisten, zij die in hare moederlijke bezorgdheid waken moet over het tijdelijk en eeuwig heil van millioenen kinderen?

De Roomsche Inquisitie onderzoekt de leerstelsels en de boeken, wijst op al wat slecht of verdacht is, verbiedt schriften of werken te lezen of te bewaren, die het geloof of de zeden krenken. Hare uitspraak heeft voor de geloovigen kracht van wet en de door haar genomen maatregelen verplichten in geweten. Hare vonnissen zijn nochtans niet alle met dezelfde gewichtigheid gestaafd. Eenige treffen leeringen die volstrekt slecht zijn, en dan moeten zij als gansch beslissend aanvaard worden; andere uitspraken zijn slechts regeltuchtige maatregelen, voorzichtigheidshalve volgens de tijdsomstandigheden uitgevaardigd en geschikt om misbruiken te voorkomen of te beletten : deze laatste gelden slechts voor een bepaaldentijd.

De beslissingen der Inquisitie onderscheiden zich bij alle andere door een belangrijk kenmerk van bekrachtiging. De eene dragen de handteekening van den Paus, op wiens naam zij afgekondigd worden; de andere zijn slechts onderschreven door de leden van het H. Officie, die er de persoonlijke verantwoordelijkheid over dra-

gen. Men begrijpt gemakkelijk hoe verschillend de kracht en het belang dezer tweevoudige wijze van uitspraak is.

Het is ook noodig hier het hoofdzakelijk verschil vast te stellen bestaande tusschen de beslissingen der Inquisitie en tusschen hetgene men geloofspunten of leerstellingen noemt. De Inquisitie, alhoewel eeniger mate in de Kerk met het uitvoerend bewind belast, heeft toch het wetgevend gezag niet in handen. Eene waarheid, om als geloofspunt aanvaard te worden, moet als zoodanig afgekondigd worden of door een algemeen Concilie of door den Paus, die in den naam der H. Kerk als Herder, en als Leeraar aller Christenen spreekt en de geloofs- of zedenleer bepaalt met het inzicht geheel de H. Kerk te verplichten; of door de gedurige leering van den Paus en van de bisschoppen, die, door de wereld verspreid zijnde, eenparig het volk in het geloof onderwijzen. De besluitselen der bijzondere rechtbanken zijn integendeel, door hunne natuur, wezenlijk herroepelijk, en kunnen verzacht, ja zelfs afgeschaft en ingetrokken worden, indien de reden hunner uitvaardiging niet meer bestaat.

Ziedaar juist wat in het rechtsgeding van Galilei plaats greep; de veroordeeling tegen de sterrenkundige bewering des geleerden geveld, is sedert langen tijd ingetrokken, en sedert dien is de beweging der aarde rond de zon, zoowel te Rome als elders in de scholen aangeleerd.

De veroordeeling van Galilei kan geenszins inbreuk maken op het geloofspunt der onfeilbaarheid en benadeeligt in niets het gezag des Pausen, aangezien zij door Hem niet werd verkondigd noch onderteekend, en deze laatste omstandigheid is wel onzer aandacht waardig, aangezien Paus Urbaan VIII klaarblijkelijk aan de leering van Galilei vijandig was. Hij had de Inquisitie met het onderzoek belast, gaf zijne bevelen en nochtans onderteekende hij de beslissing niet die regelrecht onder zijnen invloed genomen werd.

Waarom weigerde de Paus de uitspraak der Inquisitie

door zijn handteeken te bekrachtigen? Was hij niet genoegzaam nopens de waarde der beslissing overtuigd? Was het misschien eene goddelijke schikking, die den Paus wederhield om zijne verantwoordelijkheid niet ten ongelijke vooruit te brengen? Wat er ook mocht van wezen, al de aanrandingen, tegen de uitspraak der Inquisitie gericht, strekken alleenlijk om te bewijzen dat de Onderzoekers dezer Congregatie gefaald hebben. Eene dwaling in zulke gewichtige zaak is betreurenswaardig, evenals iedere rechterlijke dwaling een groot ongeluk is, aangezien zij het maatschappelijk gezag in zijne bestanddeelen treft : en nochtans ziedaar eene dagelijksche kwaal tegen dewelke geen geneesmiddel kan toegepast worden; de rechters zijn menschen en het spreekwoord luidt : **errare humanum est.** -- Het kan mogelijk zijn dat er in het geding van Galilei meer dan eene dwaling was : misschien bleef de drift er niet vreemd aan; de twist tusschen de oudere en tusschen de jongere school, die Galilei voor aanvoerder had, was hevig; de rechters waren met hart en ziel der oudere school verkleefd en wij mogen ons afvragen of zij met kalm gemoed alles onderzochten en of zij niet onder den indruk van geheimen invloed verkeerden? Dit is niet onmogelijk, doch de Kerk blijft in deze twistgesprekken volkomen ongeschonden. « Niet de katholieke Kerk, zegt de beroemde schrijver Tiraboschi, maar wel eene ondergeschikte en feilbare rechtbank heeft de leering van Galilei veroordeeld. » — en Gleber, de protestansche bevechter der H. Kerk, schreef : « Paulus V en Urbaan VIII hebben in de sterrenkundige onderstelling van Copernic, gefaald, *niet als pausen*, maar als *menschen*. »

(Slot volgt.) EM. SCHEERLINCK, *pastoor*.

Kleit Maldegem.

DE VERPLEGING DER WEESKINDEREN

Redevoering uitgesproken in den gemeenteraad van van Gent, *op* 28 *Maart* 1891, door J.-O. DE VIGNE, schepen der stad Gent, in-8°, 39 bl.

De schrijver dezer ons ter beoordeeling gezondene brochuur komt op tegen het stelsel der verpleging van weeskinderen, zooals het heden bestaat krachtens een Napoleontisch decreet van 19 Januari 1811 werd. De Burgerlijke Godshuizen verdeelen hier de onder hunne voogdij gestelde weezen in twee klassen : de eene (vondelingen en verlaten kinderen), worden meestal op den buiten uitbesteed tot hun veertiende jaar, wanneer zij bekwaam geacht zijn... om volop dienstlieden te worden en hun schraal stukje brood te verdienen; de anderen (kinderen zonder ouders) kweekt men op in de weesgestichten (*weezenhuizen?*) alwaar zij tot hun 18e jaar, of iets langer, verblijven.

Blijkens de statistieken, door den Schrijver medegedeeld, brengen het de bestedelingen doorgaans niet zoo verre als de kweekelingen, die, na 't verlaten van het Weezenhuis, eene geldelijke toelage bekomen, voldoende om gereedschappen te koopen en ergens eene betrekking te vinden, en die, tot het tijdstip hunner meerderjarigheid, onder de waakzaamheid blijven van de Commissie der Godshuizen. Middelerwijl zijn de bestedelingen reeds jaren om zoo te zeggen aan henzelven overgeleverd, zonder eenige begiftiging, zonder zedelijken steun, zonder toezicht... Men vraagt hoe zulke ongelijkheid, in eene zoo bluffèrige eeuw als de XIXe, gedurende 80 jaren heeft kunnen voortbestaan, zonder dat de « philantropen » iets ernstigs hebben beproefd om de ongelukkige vondelingen en verlaten kinderen op gelijken voet te stellen met de weeskinderen!

Niets bewijst, gelijk de Schrijver terecht opmerkt, dat de uitbestede kinderen niet tot dezelfde hoogte in de samenleving zouden komen als hunne bevoorrechte ongeluksbroeders of -zusters, met gelijken steun en bescherming als deze. Hij verkiest, evenwel, de uitbesteding aan het onderhoud in het Weezenhuis, als hebbende, in andere landen, ongelijk betere uitslagen opgeleverd; kinderen,

zoo vervolgt hij, die de liefde missen van vader of moeder, hebben daaraan behoefte, en zouden deze allicht vinden in eenen anderen huiskring, bij liefdadige, rechtgeaarde menschen, welke voor hen, bij goed gedrag en naarstigheid, eene tweede familie zouden zijn. Daarvan biedt het Weezenhuis hun niets aan. De bestuurder is veeleer een gevangenbewaarder, dan een vader; moederlijke zorg en teederheid, echt broederlijke genegenheid zijn daar niet; hoewevelen daar vereenigd zijn onder één dak, leeft ieder kind er in afzondering, zonder verlichtende uitstorting van zijn eigen gevoel, in leed of droefheid, vreemd aan den heilzamen invloed der liefde, aan welke men, vooral in de teere jeugd, zoozeer behoefte gevoelt.

Schrijver erkent dat vele, zware misbruiken hebben bestaan in het uitbesteden van kinderen en ouderlingen, maar die misbruiken zijn niet onuitroeibaar, en moeten het stelsel zelf niet veroordeelen. Hij haalt de bevinding aan van bevoegde mannen, die beweren dat het Weezenhuis niet zoozeer aan te bevelen is als het verblijf bij bijzonderen.

Wij zijn het evenwel niet geheel en al eens met den heer Rollet, algemeen secretaris der *Union française pour le sauvetage de l'enfance*, op het Bijstandscongres te Parijs, in 1889, waar deze zegt : « Wanneer de kinderen talrijk samenwonen, zijn enkele slechte kerels voldoende om den kwaden geest te onderhouden, tot welken de ellende, in welke zij opgekweekt zijn, hen voorbereidt ». — Is dergelijke slechte kans ook in familiën niet te vinden, waar een dronkaard, een doorbrenger, of eene lichtzinnige, ijdele wulpsche dochter de oorzaak zijn kunnen van het bederf eener gansche omgeving? Dit argument is er dus geen ter bepleiting van het stelsel der besteding; gelukkiglijk brengt Rollet er andere voor, met welke men gereedelijk kan instemmen. Ook wij nemen aan, dat de verzorging in familie liefderijker, opwekkender, minder vernederend is dan de opvoeding in het Weezenhuis, op ééne voorwaarde : dat men geen kind toevertrouwe aan den eersten den gereedsten maar slechts aan lieden van beproefde braaf- en zedelijkheid, ordelievend, werkzaam, niet overgegeven aan een van die driften, welke den mensch onteeren en het gezin ten onder brengen. De besteding zou derhalve bij voorkeur moeten gedaan worden bij welstellende lieden, die beseffen dat het plicht is, liefdadigheid te oefenen en den ongelukkigen natuurgenoot christelijk voort te helpen. Bestedelingen bij geringe familiën, waar, op een gegeven oogenblik, veel ontbreken kan, zullen zelden een genoeglijk leven hebben.

Wat betreft de berekening des Schrijvers, namelijk dat de Burgerlijke Godshuizen door het sluiten der twee Weezengestichten, te Gent, jaarlijks zooveel duizenden zouden kunnen sparen, hier maken wij ons voorbehoud. De Schrijver rekent 150 fr., welke ieder kind jaarlijks zou kosten, ongeveer 0,41 fr. daags... Om kinderen

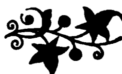
te voeden, te kleeden, te voorzien van goede slaping, van linnen enz., is die som stellig te gering. Geeft, *ten minste*, 200 fr., dan zal men de kinderen niet tot allerlei werk exploiteeren, om er meer bate van te hebben; de landbouwer of steedsche burger, die hen onderhoudt, zal er dan nog geen sommetje van op zijde leggen.

Er valt hier niet te berekenen hoeveel er kan uitgespaard worden van het geld, dat uitsluitelijk gegeven is met een liefdadig doeleind — en de Burgerlijke Godshuizen zijn rijk! — maar wat de weezen en vondelingen tot een behoorlijk bestaan vandoen hebben.

Men moet die ongelukkigen de droefheid sparen van het verwijt, dat hun bij de vraag tot bekoming van wat meer voedsel, of van een nieuw hemd, zou kunnen toegebracht worden : « Men betaalt voor u maar 41 centiemen daags! »

Ten slotte, wij prijzen de poging van den Schrijver om het lot der weezen en vondelingen te verbeteren; zij spruit uit een medelijdend hart. Gaarne zouden wij de proef willen zien nemen van de besteding voor alle ouderlooze of door hunne ouders verlatene kinderen, welk stelsel nog dit goede gevolg zou hebben, dat vele, na het overlijden van vader of moeder nu ten laste der Godshuizen gesteld, in den schoot hunner familie zouden kunnen blijven.

Eén punt nochtans. Men eische niet voor de kinderen, dat zij naar deze of gene school worden gezonden. Gelijk de aannemer van het kind volkomen vrij moet zijn dit te kleeden en te spijzen, zooals hij verlangt en voor zijne eigene familie doet, gelijk de ouders zelven zouden doen, indien zij nog in leven waren of de middelen bezaten om hun kroost op te voeden, zoo moet ook de burger of de boer vrijheid hebben het hem toevertrouwde vreemde kind eene school zijner keuze te laten bezoeken. Liefde is geen dwang! D

XVI[e] NEDERLANDSCH

TAAL- EN LETTERKUNDIG CONGRES[1]

Hooggeachte Heer,

Wij hebben de eer U te berichten, dat door de Bestendige Commissie der Nederlandsche Taal- en Letterkundige Congressen (2) de stad Gent werd aangewezen als de plaats, waar dit jaar het XXI[e] Congres zal worden gehouden.

Te Gent in 1849 gesticht, hebben die vreedzame bijeenkomsten van letterkundigen, geleerden en voorstanders der ontwikkeling van den Nederlandsche volksstam reeds twintig vergaderingen beleefd, die ongetwijfeld tot het heil van Noord en Zuid hebben gestrekt.

De eenheid van spelling, het op touw zetten van het groot *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, de vrije invoer van boeken in Nederland en België, de afschaffing van het dagbladzegel in Noord-Nederland, de verlaging van het posttarief, de eenheid van uitspraak, de opbeuring van het nationaal tooneel, de verbetering van het onderwijs der Nederlandsche taal in de beide landen, de uitbreiding van den Nederlandschen boekhandel en niet het minst eene steeds innigere toenadering tusschen de taalbroeders van Noord en Zuid, ziedaar wat de Nederlandsche taal- en letterkundige Congressen zoo niet uitsluitend hebben tot stand gebracht, dan toch krachtig hebben behartigd of gedeeltelijk helpen verwezenlijken.

---

(1) In onze laatste aflevering zegden wij, dat het Congres waarschijnelijk geene plaats zou gehad hebben, doch gelukkiglijk zijn de moeielijkheden uit den weg kunnen geruimd worden.

(2) Op het laatste Congres, te Amsterdam in 1887 gehouden, werden tot leden der Bestendige Commissie aangesteld : de heeren J. A. Alberdingk-Thijm, Désiré Delcroix, H. de Veer, Jan Van Beers, Jan ten Brink, Max Rooses en Paul Fredericq. De drie laatsten, die door de dood gespaard werden, namen hooger bedoeld besluit.

Reeds vier jaren zijn verloopen, sedert dat het laatste Congres zoo schitterend te Amsterdam werd gehouden.

Zou het nut der Nederlandsche taal- en letterkundige Congressen verminderd zijn, nu een deel van de droomen hunner stichters eene werkelijkheid zijn geworden?

Wij denken het niet

Het Noorden heeft er stellig een stoffelijk en zedelijk belang bij, dat onze drie miljoenen Vlamingen getrouw aan de gemeenschappelijke moedertaal blijven, dat de Nederlandsche letterkunde ook ten zuiden van den Moerdijk bloeie, dat de Nederlandsche boekenmarkt zich uitstrekke van Duinkerke tot aan den Dollart, dat de Nederlandsche stam in België niet verbastere.

Voor Vlaamsch België is het belang zoo mogelijk nog grooter; want voor ons Vlamingen geldt de strijd, dien wij voeren, ons eigen bestaan en ons eigen behoud; en in dien strijd kunnen wij den zedelijken steun, de wetenschap, de beschaving onzer taalbroeders uit het Noorden niet missen.

Daarom hopen wij, dat Gij het aanstaande XXI[e] Congres, welk in de laatste dagen van Augustus in onze stad zal gehouden worden, met uwe tegenwoordigheid zult vereeren.

Als naar gewoonte, zullen de beraadslagingen gewijd zijn aan alle vraagstukken, die het behoud van den Nederlandschen stam aanbelangen, en in de eerste plaats aan de Nederlandsche taal- en letterkunde, de Nederlandsche geschiedenis en oudheidkunde, het Nederlandsch tooneel, den Nederlandschen zang en den Nederlandschen boekhandel.

Behalve de beloofde verslagen over vraagpunten, in het vorig Congres opgeworpen, zullen geene geschrevene redevoeringen worden toegelaten, waarvan de voordracht meer dan een vierde uurs zou vorderen.

Bij eene gewenschte wrijving van meeningen, wordt het bespreken van eenig punt van godsdienst of van staatkunde, in verband met het doel der Congressen, niet ontzegd, mits strenge eerbiediging van de overtuiging van andersdenkenden.

De Regelingscommissie zal geene moeite sparen om de Congresleden te Gent het gulhartigste onthaal voor te bereiden.

Vermindering van vrachtprijzen op de spoorwegen zal zij voor de deelnemers trachten te verkrijgen, alsook vrijen toegang tot de kunstschatten en andere merkwaardigheden onzer stad.

Aangenaam zou het ons zijn vóór 1[en] Juli te vernemen, of Gij voornemens zijt het lidmaatschap van het Congres te aanvaarden (1). Het is gesteld op 5 frank (*f* 2.50).

---

(1) Adres : Dr PAUL FREDERICQ, hoogleeraar, Winkelstraat, 9, te Gent.

Gelief ons ook, met uw antwoord, de punten op te geven, die Gij op het Congres wenscht te bespreken, of de vragen, die Gij aan de vergadering zoudt willen zien onderwerpen.

Ontvang intusschen, Hooggeachte Heer, de betuiging onzer beste gevoelens.

NAMENS DE REGELINGSCOMMISSIE :

Het Bestuur :

Jhr. A. de Maere Limnander, *voorzitter*.

Dr. H. Claeys, pastoor van St-Nicolaaskerk, lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, } *ondervoorzitters*.
Mr. Julius Vuylsteke, uitgever, voorzitter van het Algemeen Bestuur van het Willemsfonds, }

Dr. Ad. De Ceuleneer, hoogleeraar, voorzitter van den Vlaamsche Kath. Landsbond voor Oost-Vlaanderen. }
Edmund Fabri, ingenieur, voorzitter van den Snellaertskring, }
P. Geiregat, letterkundige, }
G. D. Minnaert, paedagogisch best. van het stadsonderwijs, } *leden*
A. Siffer, uitgever, lid van het Hoofdbest. van het Davidsfonds, }
Mr. Fl. Van Duyse, krijgsauditeur, toonkundige, }
J. Vercoullie, leeraar aan de hoogeschool, }

Dr. Paul Fredericq, hoogleeraar, } *secretarissen*.
Mr. Julius Obrie, rechter, lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, }

De Leden :

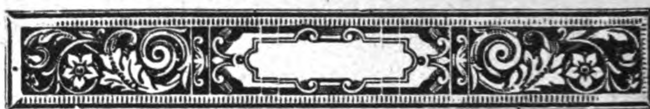
Isidoor Albert, letterkundige.
Pol Anri, letterkundige.
Th. J. J. Arnold, conserv. bij de Biblioth., lid der Kon. Vl. Academie.
M. Basse, student, voorzitter van *'t Zal wel gaan*.
Mr. V. Begerem, volksvertegenwoordiger.
Bon Jan Bethune, letterkundige.
P. Bevel, voorzitter der *Fonteinisten*.
Mr. A. Bevernage, advocaat.
B. Block, kantonale schoolopziener.
A. Bogaerts, letterkundige.
Dr E. Bouqué, hoogleeraar.
B. Broeckhans, lid van den gemeenteraad.
A. V. Bultynck, letterkundige.
F. Burvenich, vader, leeraar aan de Hofbouwschool.
Alexis Callant, letterkundige.
Emiel Callant, letterkundige.
Th. Canneel, bestuurder der Academie van beeldende kunsten.
Juliaan Cortvriendt, scheikundige.
E. De Backer, apotheker.
Dr. M. de Baets, priester, secretaris van het Bisdom.
Mr. Herman de Baets, advocaat.
Pater De Beck S. J., letterkundige.
Mr. E. De Bock, rechter.
Dr. Diom. De Buck, geneesheer.
Jhr. O. de Burbure de Wezembeek, toonkundige.
Frans De Coninck, kapelmeester bij het eerste linieregiment.
P. De Cort, letterkundige.
Edm. De Geynst, bestuurder der normaalschool.
Hip. De Guchtenaere, leeraar aan de Nijverheidschool.
Eug. De Guchtenaere, letterkundige.
Dr. Eug. De Keghel, geneesheer, lid van den provincieraad.

L. P. J. De Marteau-De Bruyn, hoofdonderwijzer.
Gustaaf De Mey, letterkundige.
Jhr. Mr. N. de Pauw, advocaat-gen., lid der Kon. Vlaamsche Academie.
Frans de Potter, bestendige secretaris der Kon. Vlaamsche Academie.
L. De Smet, kantonale schoolopziener.
Jhr. P. de Smet de Naeyer, volksvertegenwoordiger.
Mr. A. Deuninck, advocaat.
Mr. J.-O. De Vigne, schepen en oud-volksvertegenwoordiger.
V. De Vleeschouwer, aannemer van timmerwerken.
Mr. L. De Vliegher, advocaat
Dr. A. De Vos, geneesheer, lid der Koninklijke Vlaamsche Academie.
Pol De Vreese, letterkundige.
Willem De Vreese, student.
Lodewijk De Vriese, uitgever.
Arthur De Waele, secretaris van den *Zetternamskring.*
J. De Waele, bouwkundige.
K. De Weerdt, notaris.
Gustaaf D'Hondt, letterkundige.
P. Diericx, student, voorzitter van de *Rodenbachsvrienden.*
D. Duyckers, bestuurder der Volksbank.
K. Flachet letterkundige.
Julius Frederichs, agregaat-leeraar,
Mr. Alb. Fredericq, advocaat, lid van den provincieraad.
H. Goossens, lid van den provincieraad.
H. Hacquaert, leeraar aan de middelbare school.
L. Hombrecht, candidaat-notaris.
Mr. Ad. Hoste, uitgever.
Jozef Janssens, kunstschilder.
H. Keurvels, letterkundige.
J. Lammens, senator.
Paul Lebrun, toonkundige.
Lievevrouw-Coopman, letterkundige.
Dr H. Logeman, leeraar aan de hoogeschool.
Mr H. Loveling, advocaat.
Th. Lybaert, kunstschilder.
Karel Lybaert, oudste, letterkundige.
Karel Lybaert, jongste, letterkundige.
D[r] J. Mac Leod, hoogleeraar.
Pr. Matton, letterkundige
R. Millecam, letterkundige.
Ed. Nevejans toonkundige.
Alf. Pennoy, letterkundige.
Mr. A. Prayon van Zuylen, advoc., lid der Kon. Vlaamsche Academie.
E. Pynaert, hofbouwkundige, lid van den Gemeenteraad.
Gustaaf Pipyn, fabriekbestuurder.
H. Ramont, agregaat-leeraar.
Dr. E. Remouchamps, geneesheer.
E. Rodigas hofbouwkundige
Jan Roelant, hoofdonderwijzer.
Willem Rogghé letterkundige.
Herman Ronse, apotheker.
Hendrik Schelstraete, notaris.
H. Sels, bijzondere.
J. Sielbo, bestuurlid van het Willemsfonds.
Mr. C. Siffer, advocaat, lid van den Gemeenteraad.
J. Spilthoorn, lid van den Gemeenteraad.
Hendrik Stepman, jongste, drukker.

D. Steyns, onderwijzer.
Dr. T. Swarts, hoogleeraar.
Ten Berghe, letterkundige.
A. Teirlinck, hoofdonderwijzer.
L. Tytgadt, kunstschilder.
Mr. Karel Van Acker, advocaat.
Mr. Leo Van Aelbroeck, advocaat.
Aug. Van Assche, bouwkundige.
J. Van Assche, notaris.
Z. Van Autryve, nijveraar.
L. Van Biesbroeck, beeldhouwer.
Dr. K. Van Cauwenberghe, hoogleeraar.
P. Van de Gehuchte, afgevaardigde van den *Snellaertskring*.
R. Van den Berghe, conservator bij de Bibliotheek.
E. Vanden Bossche, onderpastoor van St-Baafs.
L. Van den Kieboom, tooneelschrijver.
Alb. Van den Steen, fabriekbestuurder.
G. Van den Veegaete, boekhandelaar.
Fr. Van den Weghe, agregaat-leeraar.
Dr Ferd. Van der Haeghen, hoofdbibliothecaris der hoogeschool, lid der Koninklijke Vlaamsche Academie.
Dr Victor Van der Haeghen, stadsarchiv. en leer. aan de hoogeschool.
Mr. A. Van der Linden, advocaat.
Dr. G. Van der Mensbrugghe, hoogleeraar.
Mr. E. Van der Mensbrugghe, advocaat.
Aug. Van der Meulen, letterkundige.
H. Van der Schelden, uitgever.
J. Van de Velde, stoker, rechter aan de koophandelsrechtbank.
Emiel Van Goethem, letterkundige.
J. Van Hoorde, dagbladschrijver.
J. Van Hulle, oud-hortulanus.
Van Keirsbilck, leeraar aan de normaalschool.
Gustaaf Van Loo, letterkundige.
Mr. O. Van Mallegem, advocaat.
Alf. Van Overbeke, dagbladschrijver.
D. Van Reysschoot, vader, toonkundige.
G. Van Rijn, leeraar aan de normaalschool.
A. Van Werveke, leeraar aan de middelbare school.
V. Van Wilder, leeraar aan de middelbare school.
J. Vercauteren, letterzetter.
Jhr. Arthur Verhaegen, eere-ingenieur van bruggen en wegen.
E. Verplaetsen, beambte aan het provinciaal bestuur.
D. Verraert, hoofdonderwijzer.
Ed. Verschaffelt, oud-bestuurder der normaalschool.
J. Verschueren, kanunnik van St-Baafs.
J. Verschueren, letterkundige.
J. Vilders, leeraar aan de normaalschool.
Dr. Aug. Wagener, bestuurd.-opz. der hoogesch., oud-volksvertegenw.
Jan Wannyn, student.
G. Wante, beeldhouwer.
Mr. Leonard Willems, advocaat.
Desideer Willems, scheepsmakelaar.
D. Wustenhoff, predikant der Hervormde gemeente.
J. Wytynck, letterkundige.

Maatschappijen :

Davidsfonds. — De Taal is gansch het volk. — Rodenbach's Vrienden. — Snellaertskring. — Taalverbond. — T. S. G. 't Zal wel gaan. Willemsfonds. — Zetternamskring.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Karel VI. Prijs fr. 1,50. — **Maria-Theresia.** Prijs fr. 2,00. Men weet dat in den tijd de heer L. Mathot, een onzer

geleerdste geschiedschrijvers, onder den deknaam van Van Ruckelingen (naar zijn geboortedorp Ruckelingen, in 't fr. Roclenge)

eene reeks werken heeft uitgegeven over de Oostenrijksche Nederlanden : *Karel VI; Maria-Theresia; Jozef II; de Brabantsche Omwenteling; Leopold II, Frans II; de Fransche Omwenteling.*

Hoe ruim de oplagen ook geweest waren, was alles totaal uitverkocht, zoodat op algemeene aanvraag eene nieuwe uitgave noodzakelijk werd. Deze nieuwe uitgave is thans onder den algemeenen titel van « Vaderlandsche geschiedenis » begonnen; eerst hebben wij *Karel VI* gehad, nu is *Maria-Theresia* verschenen, in afwachting dat onze uitgever klaar kome met de andere titels, welke reeds ter pers zijn en die met de verschenen deelen een geheel vormen over dat gewichtig tijdvak onzer nationale geschiedenis (1).

Eigenlijk is nieuwe druk hier onjuist, het geldt eerder nieuwe werken, want de schrijver heeft zijnen vroegeren arbeid volkomen omgewerkt en verrijkt met tal van belangrijke bijzonderheden.

De Patriottentijd en de regeeringsperiode der keizerin Maria-Theresia behooren tot de belangrijkste onzer geschiedenis. Aan de innigste deelneming in de smartvolle wederwaardigheden dezer groote vorstin, voegt zich de bewondering voor den moed en de standvastigheid, met welke zij al hare erflanden voor dreigende gevaren wist te bevrijden. Geen wonder dus dat deze boeken bij ons Vlaamschlezend publiek eenen durenden bijval genieten.

Overigens zijn deze werken echte volksboeken; geene dorre wetenschappelijke verhandelingen, nog min droge verzamelingen van oorkonden, maar geleidelijke en beknopte verhalen der geschiedenis van ons vaderland.

« En aldus, — om de woorden te bezigen van een onzer oude geschiedschrijvers — 't geen andere in groote boeken met veel omwegen, en verdrietige woordstapeling, hebben t' zamen geraapt, en in 't licht gebragt (meer tot verdriet dan vermaak des lezers), heeft de schrijver getracht beknopt te vervatten : oordeelende het meerder deugd te zijn, 't merg der zaken in 't kort dan in 't breed te komen beschrijven. »

Beide werken zijn opgeluisterd met de portretten der helden, welke zij beschrijven. Hierboven dat van Karel VI.

Antwerpen. A.

Het rijk der hemelen, brieven aan mijnen broeder, door I. van der Aa, van het gezelschap van Jesus. Leuven, J. B. Istas, 1890. Prijs fr. 1,50.

Met genoegen hebben wij kennis gemaakt met dit nieuwe werkje dat in 250 bladzijden eene volledige verhandeling geeft over de samenstelling der katholieke Kerk.

(1) Een ander geschiedkundig werk, dat als een vervolg op den *Patriottentijd* mag beschouwd worden, liet de heer Mathot verleden jaar verschijnen onder den titel van *Troebele tijd*. Prijs fr. 1,50.

Het Rijk der Hemelen is de naam dien Christus zelf meer dan eens aan zijne Kerk gaf. De titel laat dus reeds vermoeden, dat de schrijver al het schoone en verhevene dier goddelijke instelling verlangt te doen kennen.

Men kan drie deelen in het werk onderscheiden :

In het eerste (van Hoofdstuk I-XII) beschouwt de schrijver het Rijk van Christus op aarde in zijn uiterlijk voorkomen, en vergelijkt het bij de wereldsche koninkrijken en burgerlijke instellingen. Ook in de H. Kerk heeft men koning en onderdanen, krijgs- en rechtswezen, leeraarsambt en wetgeving, burgerij en adelstand, vrede en oorlog, — maar hoe verhevener, hoe edeler is het koninkrijk van Christus tegenover dat der aardsche mogendheden!

In het tweede deel (van Hoofdstuk XIII-XVIII) leert men beter het bovennatuurlijk leven der zielen kennen, dat de Christen, als het ware, burger van een tweede vaderland maakt, en hem door de genade nevens het tijdelijke een eeuwig leven moet schenken.

Dit deel is om zijne verhevenheid schooner nog dan het eerste; het bevat de gansche zoo moeilijke leer der genade met de uiteenzetting van al de hulpmiddelen, waarmede de goddelijke Voorzienigheid den mensch bedeelde, om zijne bovennatuurlijke bestemming te bereiken. Wat ons in dit gedeelte bijzonder bevalt, is de buitengewone helderheid en duidelijkheid waarmede de geleerde schrijver die verhevene waarheden in onze taal heeft weten te behandelen.

Inderdaad het geldt hier niets minder dan eene streng wijsgeerige behandeling der heiligmakende genade, der goddelijke en zedelijke deugden, der dadelijke genade en der verdiensten van het gebed.

In het derde deel (van Hoofdstuk XIX tot XXII) hebben wij eene heldere beschouwing van het toekomstig eeuwig leven, met eeuwige belooning, of eeuwige straf.

Zeer eigenaardig vooral is het slot van het werk, het laatste hoofdstuk : Koningin en Moeder! Nadat de schrijver door gansch zijn werk het Rijk der Hemelen met het rijk der aarde vergeleken heeft, bedoelt hij in dit laatste hoofdstuk te bewijzen, hoe gansch het goddelijk bestuur door de liefde gemachtigd en verzacht wordt, en hij stelt ons de verhevene Moeder voor, die het volk in eene schilderachtige taal *Onze Lieve Vrouw* noemt.

Om zoo verheven eene stof te behandelen heeft de schrijver den ietwat stroeven stijl der wijsgeerige betoogingen niet gebruikt; het boekje biedt geene reeks van drooge bewijsvoeringen; neen! het zijn vertrouwelijke brieven die de schrijver in hartelijke taal tot zijnen broeder richt.

Iets eigenaardigs hoeven wij in dit boek aan te stippen : de menigvuldige echt nederlandsche woorden en spreekwijzen die P. van

der Aa heeft moeten uitvinden, om op wijsgeerig en godgeleerd gebied die zaken en wendingen te vertolken die men doorgaans maar in van het latijn en grieksch afgeleide uitdrukkingen ontmoet. Dit dient door onze taalkundigen te worden opgemerkt, en zal bij hen voorzeker als voor de vlaamsche beweging zeer verdienstelijk voorkomen.

Mag men nu zeggen dat stijl en taal overal onberispelijk zijn? Wie met de meest gebruikelijke proza vertrouwd is, stuit wel eens op eene uitdrukking die men minder gewoon is te ontmoeten, overal nochtans toont de schrijver dat hij zijne taal goed meester is, en daarom meenen wij dat elke ernstige lezer die kleinigheden waarover de taalkundigen zelven nog onder elkander twisten, licht over het hoofd zal zien, om met meerder genoegen de verhevenheid en de frischheid der gedachten te genieten, en met meerder nut de juistheid der leer te waardeeren. Deze hoedanigheden verheffen dit godvruchtig werkje tot een echt leerboek dat bij priesters en beleerde leeken de grootste aanbeveling verdient.

Onzen innigen dank betoonen wij aan den schrijver, wijl hij, die op wijsgeerig gebied een' zoo gunstigen naam heeft verworven, ook het zijne wilde bijdragen tot verheerlijking onzer geliefde moedertaal. Zijn werk, dat overal den stempel draagt eener rijpe kennis, zal voorzeker met gunst ontvangen worden.

Leuven. J. H.

Le Magasin littéraire. — Dit voortreffelijk tijdschrift dat goed zijnen naam van *littéraire* verdient vermits het niet alleen het eenigst louter letterkundig katholiek tijdschrift van het land is, maar tevens ook mag roemen op artikelen van ware en hooge letterkundige waarde, geeft in zijne aflevering van 15 Mei, benevens eene studie over het *Sonnet* door den eerw. heer Hector Hoornaert, 71 klinkdichten ingezonden in antwoord op een uitgeschreven prijskamp. De beslissing wordt overgelaten aan de lezers, waartoe iedere aflevering vergezeld gaat van een bijzonder bulletijn. Voorwaar, het is een nieuw en stout gedacht dat ongetwijfeld de belangstelling der inschrijvers nog meer gaande zal maken. Die aflevering prachtig gedrukt en met omgevouwen perkamenten omslag voorzien, is ook als overdruk met bijzondere pagineering en bijzonderen titel in den handel gebracht aan fr. 1,00.

Mannen van gezag in de letterkunde werken mede aan het hoog gewaardeerde *Magasin littéraire* zooals, om slechts eenige namen te roemen, Godefroid Kurth, Willem Verspeyen, Pater Van Tricht, Maurice Maeterlinck, Mgr. de Harlez, Charles Buet, Léon de Monge, enz., enz. De laatste afleveringen behelsden het machtig geschreven artikel *La chevalière de la mort* (Marie Antoinette) van Léon Bloy, eenen der meest gevierde schrijvers van het jonge katholieke Frankrijk, en die zijne gulden sporen gewonnen heeft met zijn onstuimig werk *Christophe Colomb devant les tau-*

reaux, waarin hij met eene kracht en eene furia zonder weerga de belagers neervelt van den ontdekker van de Nieuwe Wereld.

In het Juninummer zal een autobiographisch verhaal komen van Carmen Sylva, de gelauwerde koningin Elisabeth van Rumenië. Dit verhaal, *La servitude de Pelesch*, is in het Duitsch geschreven, en de vertaling er van is door L. Bachelin en J. Brun te Bucharest, onder de oogen zelf van de koningin-dichteres vervaardigd. De *Magasin littéraire* geniet er de primeur van. — Dit letterkundig juweeltje heeft daarenboven nog de verdienste actueël te zijn, immers viert heden de koning Karel I van Rumenië met zijne dichterlijke gade, het zilveren jubelfeest van zijne troonbeklimming.

Wie nu inschrijft op *Le Magasin littéraire* voor de tweede helft van 1891 (fr. 5), ontvangt het tijdschrift te beginnen met de aflevering van Mei. — Zich te wenden tot den uitgever, A. Siffer, te Gent.

Gent. C.

Hercules Consalvi en het Concordaat van 1801. Lézing van H. Ermann, S. J. Nijmegen. L. Malmberg, 1891. Vlugschrift in-8° van 32 bladzijden. Prijs fr. 0,50.

Het is verkwikkelijk in deze tijden, waarin zoo weinige groote karakters gevonden worden, een schitterend voorbeeld van nabij te zien. Het wenschelijkste goed na de deugd is een krachtige wil, een groot karakter. En zijn talent met karakter vereenigd, dan « trotzen sie wohl eine ganze welt ». Dat straalt ons tegen in Hercules Consalvi, toen hij het kerkelijk verdrag, het concordaat van 1801, tusschen Frankrijk en de Katholieke Kerk tot stand bracht.

Ziedaar bijna met de woorden zelve van den schrijver het bestek van dit fraai bundeltje.

Met levendige voorstelling en boeienden stijl, weet Pater Ermann over den « grooten kardinaal » een zekeren glans te brengen, die noodzakelijk onze bewondering en belangstelling afdwingt, terwijl integendeel Napoleons karakter zich in den loop der onderhandelingen op zoo ongunstige wijze voordoet, dat het den onverschilligsten zelven eindelijk afkeer en walging moet inboezemen.

De taal is over het algemeen zeer gekuischt en verraadt een ervaren stylist. Het herhaald gebruik van vreemde woorden kan echter onze goedkeuring niet weghalen. Waarom ook op zijn fransch — *Turin*, en niet eerder — *Turijn* geschreven ? Voor het overige hebben wij, Belgen, veel aan te leeren in geschriften, waar zoo kunstig met het nederlandsch getooverd wordt. Als staaltje diene ten slotte de volgende beschrijving van de Talleyrand's uiterlijk :

« De kardinaal wist op dat oogenblik nog niet wie die personage was met dat klein en weekelijk gelaat door een

breeden haarbos omlijst, met dat dood aangezicht vol plekken, met die grijze oogen onder zware wenkbrauwen glurend, met die kin wegduikend in een dikke stropdas, met dien spits uitloopenden neus, met die opgetrokken onderlip over de bovenlip krullend. »

Is dat niet wel getroffen, niet aanschouwelijk?

Dr. O.

Reinaard de Vos. — *Middeleeuwsch dierenepos in zeventien zangen, voor de eerste maal in zijn geheel en in de oorspronkelijke maat bewerkt*, door PRUD. VAN DUYSE. Vierde uitgave. Roeselare, De Seyn-Verhoogstraete, 1891, 8°. VIII-215 bl.

Eene vierde uitgave van een Vlaamsch dichtwerk, en dan nog een in zeventien zangen — dit is een eenig, waarlijk bemoedigend feit op het gebied der Vlaamsche letteren! 't Is waar, het geldt het onsterfelijke dierenepos *Reinaard de Vos*, dat men zoo gaarn leest, en dat, bij elke nieuwe lezing, blijft treffen door zijne natuurlijke voorstelling, juiste karakterschildering, fijnheid en geestigheid — echt tafereel van zeden en menschelijke gebreken; wel is waar, het boek draagt op den titel den geëerbiedigden naam van PRUD. VAN DUYSE, die (zooals het *Voorbericht* zegt : « de grootste, de geleerdste en de machtigste onzer vaderlandsche dichters »), op uitstekende wijze het werk des middeleeuwschen schrijvers in modernen vorm heeft gegoten. Is 't niet jammer, dat de gedurende zijn leven te veel miskende dichter geen uitgever heeft gevonden voor dit boek, en hij zich niet mocht verheugen in het vereerende en verheugende feit der vierde uitgave van eene zijner pennevruchten?

Deze uitgave, nu, is prachtig, ja voor het uiterlijke waardig van den inhoud. Boven de dertien platen, welke te vinden zijn in de eerste Reinaard-uitgave, door JAN-FRANS WILLEMS bezorgd, heeft men hier eene reeks platen van den Duitschen kunstenaar L. Richter, verder een welgelijkend portret van VAN DUYSE, naar eene tot hiertoe niet verspreide photographie, en het *fac-simile* van des dichters karaktervol schrift. Een berijmd voor- en nabericht, benevens eenige taalkundige aanmerkingen, volledigen dit fraaie boek.

Gent. D.

Trou moet blycken. — *Tooneelstukken der zestiende eeuw voor het eerst naar de handschriften uitgegeven*, door Dr G. KALFF. J.-B. Wolters, Groningen.

Deze uitgave is eene zeer merkweerdige bijdrage voor de kennis en de geschiedenis van het oude tooneel. Verschillige belangrijke stukken komen er in voor, en alle zijn oorspronkelijk. Zoo hebben wij boven de esbatementen van « den Schuyfman », van « Hanneken Leckertant », van « den Katmaecker », de « Historie van Piramus en Thisbe » meermaals gespeeld in ons land en bewerkt door Casteleyn, den « excellenten Poeet » van Oudenaarde, en

« tSpel van Sinte Trudo » gemaakt te Leuven door den predikheer Fastraets en alleszins merkweerdig voor de tooneeltoestanden in de XVIe eeuw. Dit laatste spel is eene eigenaardige mengeling van bovennatuurlijke en menschelijke samenwikkelingen, door allerlei platheden ontsierd, doch altijd godsdienstig en stichtend van strekking.

Dr Kalff geeft in zijne inleiding en in de bijlage eenige bijzonderheden nopens andere tooneelstukken van dien tijd.

Leuven. E. S.

Le Chartier de la maison de Diesbach, Histoire généalogique de la maison de Diesbach, par le vicomte d'Angest (Comte de Ghellinck d'Elseghem). Volume gr. in-4° de IX-474 pages, avec une phototypie, signatures, sceaux, fac-similes, lettrines, chromolitographies, cul-de-lampe et fleurons. Gand, A. Siffer.

Onder het handteeken van A. De Ridder, lezen wij het volgende over dit werk in *La Revue bibliographique Belge* :

« Wij kennen weinig uitgaven in België die deze nakomen in schoonheid van druk en stoffelijke uitvoering; het is waarlijk eene eer voor ons land zulk boek geprent te hebben.

« Dit charterboek behelst 298 stukken alle betrekkelijk de geschiedenis van het huis de Diesbach; het eerste is van 1156 en het laatste van 1792 en geeft het verhoor van graaf de Diesbach-Steinbrugg, officier bij de *gardes Suisses*, en dien dag omgebracht in de abdij. Vier-en-dertig zegels, een fac-simile van eenen brief van Pater Canisius, andere fac-similes van handteekens en eene plaat, het Diesbachsregiment voorstellende, versieren het werk.

« Om al deze zeldzame stukken te bemachtigen heeft M. de Ghellinck alles doorsnuffeld waar er eenige kans was iets te vinden : de openbare en bijzondere bibliotheken en archieven van België, Frankrijk, Italië, Duitschland, Zwitserland enz.

« Zulke werken zijn van onbetwistbaar nut, niet alleenlijk geven zij de bijzondere geschiedenis terug der familiën maar helpen ook den geschiedschrijver en den economist om met zekerheid het tafereel weer te geven van de staatkundige, huishoudelijke en maatschappelijke historie der verledene eeuwen.

« Bezaten wij veel van die werken, wat ware het gemakkelijk de geschiedenis te schrijven van den adel die eertijds zulke gewichtige rol speelde in de samenleving, en hoe zou menig vraagstuk tot hiertoe duister en onduidelijk met volle klaarheid kunnen opgelost worden!

« Het werk dat wij bespreken laat hopen dat deze wensch begint verwezenlijkt te worden, en dat de afstammelingen onzer oude groote familiën gebruik zullen maken van hunnen tijd en hunne fortuin om dit gebouw optetrekken, nuttig en eervol voor hen en voor hun land. »

Voegen wij hier bij van onzen kant, dat de heer de Ghellinck thans

werkzaam is aan het tweede boekdeel over de familie de Diesbach, het eigenlijke genealogisch gedeelte dat verschijnen zal met portretten, wapenschilden en andere voorstellingen; dat hij aan het drukken is van twee geïllustreerde boekdeelen over de familie Vaernewyck, waarvan hij van moeders zijde afstamt en welken titel hij geoorlofd is te voeren om dien luisterlijken naam niet te laten uitsterven. Eindelijk overziet hij thans de laatste proeven van drie andere charterboeken getiteld : *Généalogie de la Maison de Pottes, Notice généalogique et historique sur la famille Sarrazi : d'Artois* en *Généalogie de la famille de la Diennée.*

Op aandringen van links en rechts zijn er eenige genummerde exemplaren van *le Chartrier de la maison de Diesbach* in den handel gebracht aan fr. 30.00.

De Werken van J. van den Vondel, door VAN LENNEP, en herzien en bijgewerkt door J.-H.-W. UNGER. Gent, A. Siffer.

Wederom zijn er drie boekdeelen van verschenen. Het 16de bevat de werken door Vondel, vervaardigd van 1652 tot 1653, te weten een aantal gelegenheidsdichten en de vertaling in proza van Horatius' Lierzangen. Het boekdeel is versierd met veertien kopergravuren, waaronder : de afbeelding van den brand van het stadhuis te Amsterdam; die van Marten Hapertsz. Tromp, als Neptunus op eenen wagen door zeepaarden voortgetrokken; die van het grafmonument van denzelfde in de oude kerk te Delft, en het titelblad der eerste uitgave van Q. Horatius Flaccus' Liezangen (1654).

Het 17de deel behelst Lucifer en Inwijdinge van 't Stadthuis t'Amsterdam, met 13 platen : portretten en titelprenten.

Het 18de boekdeel geeft ons Salmoneus en Koning Davids Harpzangen, insgelijks met menigvuldige prenten opgeluisterd. Ook komt er een gedicht in voor, dat Vondel aan zijne vaderstad wijdde en waarin Antwerpen nog zijn eigendomelijk karakter zal erkennen.

« Hoe wel de stroom en muur en burgerwacht haer stercken,
Haer sterckste burgh is Godt, zijn moeder, en haer kercke. »

Deze uitgave, waarvan de verzorging boven allen lof verheven is, verdient bij alle letterminnaars ten warmste aanbevolen te worden.

Geheel het werk zal ongeveer 24 bd. beslaan, ieder slechts aan fr. 1,30, ingenaaid, en fr. 2,00 rijk gebonden.

Feest ingericht door den studentenbond van Geel, ter eere van den zeer eerw. heer Lodewijk Mierts, bij zijne bevordering tot doctor in de Godgeleerdheid. — Geel, drukkerij van E. Biddeloo.

Dit boekje van 62 bladz. bevat de beschrijving van het feest, de jaarschriften, de aanspraken, de antwoorden hierop, in één woord al wat de plechtigheid gekenschetst heeft. Inzonderheid zullen de bekenden met Geel dit vlugschrift met genoegen doorbladeren, de anderen zullen ook met vrucht de schoone redevoeringen lezen, welke er uitgesproken zijn geweest door kanunnik

Laforce, den eerw. heer Deken, den feesteling enz. enz. Het werkje is opgeluisterd met het portret van den nieuwen doctor.

Compte rendu des travaux du Congres archéologique et historique, tenu à Anvers et Middelbourg (Zélande) le 2, 3, 4 et 5 sept. 1889 sous la direction de l'Académie d'archéologie de Belgique et des societés de Bruges, Charleroi et Namur, par AUG. VAN SPEYBROUCK secrétaire général du Congres. — Bruges, De Planche, frères. 1890.

Verslagboeken zijn doorgaans dor en droog, dit integendeel maakt uitzondering op den regel. Met de congressisten doen wij in deze bladzijden genoeglijk het vaartochtje mede van Antwerpen naar Vlissingen. Met hen en geleid door de cicerone's van het Zeeuwsch genootschap bezoeken wij de merkwaardigheden der stad van den Langen Jan, van Domburg, Veere, enz. en leeren tal van bijzonderheden onder opzicht van oudheidkunde, geschiedenis, bouwkunde en volkkunde.

Kon. Vl. Academie. *Zitting van Mei.* — Mededeeling van wege den heer Minister van Binnenlandsche Zaken dat de Academie ten geschenke zal ontvangen de marmeren borstbeelden van twee harer afgestorven leden, Nolet de Brauwere en Stroobant. — Verslag, door den heer Fr. de Potter, over twee onuitgegeven verzenbundels, door zekeren JAN CAPPELLE, behanger van stiel en levende in het begin dezer eeuw. — Verder, regeling van huishoudelijke zaken en gemotiveerd vertoog tegen het verslag uitgebracht in de klas van letteren der Belgische Academie, waarbij deze verklaart ook de Nederlandsche letteren te willen beoefenen en zich te bemoeien met Nederlandsche litterarische prijskampen, tegenover de Kon. Vl. Academie. Dit vertoog zal openbaar worden gemaakt.

Dr Snieders belast zich met de levensbeschrijving van wijlen Jan de Laet voor het eerstkomende Jaarboek.

Davidsfonds. — De jaarlijksche algemeene vergadering van de afdeelingsbesturen had te Leuven plaats den 28 Mei l. l. Talrijke afgevaardigden uit de vijf Vlaamsche provinciën hadden den oproep beantwoord.

Vooraf woonden de leden van het *Davidsfonds*, samen met die van *Tijd en Vlijt*, eene plechtige mis bij in de St.-Pieterskerk ter gedachtenis van kanunnik David, over 25 jaar gestorven.

Na lezing van een vertoog over den huidigen toestand van het *Davidsfonds*, door den algemeenen secretaris, den heer Fr. de Potter, in hetwelk vooral gedrukt wordt op de uitbreiding, die gemakkelijk aan de vereeniging te geven is blijkens medegedeelde cijfers, begon de beraadslaging over de punten, aan de dagorde gesteld. Slechts één daarvan bood een algemeen belang aan : de vraag der afdeelingen van Aalst, Eine en Zele, strekkende om hulpgelden te verleenen aan den *Sprekersbond*, die eene antisocialistische propagande ondernomen heeft op den buiten.

De heeren P. Willems, algemeene voorzitter, adv. Verbeek (Antwerpen) en graaf de t'Serclaes (Lubbeek) drukten de meening uit, dat de vraag niet kon ingewilligd worden daar het Davidsfonds eerst zijne eigene afdeelingen te ondersteunen heeft. Door den heer de Potter werd gewezen op het gevaar van de vermenigvuldiging der Vlaamsche genootschappen, onder den naam van Bond enz. welke vermenigvuldiging ontegensprekelijk moet strekken tot verzwakking van het *Davidsfonds*. Onze vereeniging is en moet de groote voorwacht blijven van het Vlaamsche Katholieke leger; al wat daarnevens komt, hetzelfde doel betrachtende, zal haar hinderen. De *Landsbond* verricht niets dan hetgeen het *Davidsfonds* doen kan, en ja, doen moet, want dit is niet enkel ingesteld ter bevordering van de landstaal, maar ook ter behartiging van alles, wat het volk, zedelijk en stoffelijk, kan baten : de Standregelen drukken het duidelijk : het doel van het Fonds is behartiging der *Taal- en Volksbelangen*.

Dat de moedige en wakkere jongelingen, die zich belangloos bereiden tot den kamp tegen het socialisme, zich richten tot de begoeden hunner gemeente, en dezen onderstand vragen, wijzende op de groote plichten, welke de richtende stand in dezen tijd te vervullen heeft, en hun de lessen herinnerende, welke de jongste Encycliek over de maatschappelijke quaestiën zoo wijselijk voorhoudt.

Na eene lange beraadslaging werd het voorstel der afdeelingen Aalst-Eine-Zele verzonden naar het Hoofdbestuur, waarna de zitting werd geheven. De bijeenkomst eindigde met een banket, op hetwelk, onder andere, de heer P. Willems eene diepgevoelde hulde bracht aan kanunnik David, die gerekend moet worden onder de verdienstrijkste kampioenen van den Vlaamschen taalstrijd.

Haarlem en Gent. — In de laatste aflevering van *Het Belfort* (bl. 445) stuurt Johan Winkler uit Haarlem de vraag : « Zoude er niet eene reden bestaan, eene oorzake, waarom de hoofdkerke van Haarlem juist aan St-Bavo gewijd is, evenals die van Gent? En waarom de hoofdklokke van Haarlem juist Roeland heet, gelijk de Gentsche? »

De Roomsche priesters van de Bisdommen van Gent en Haarlem hebben in hun getijden-boek een uitdrukkelijk antwoord op het eerste deel der vraag. Men vindt ook de oplossing in de *Acta Sanctorum*, eerste boekdeel van October.

Haarlem was, door zijne handelsbetrekkingen met Gent, bekend gemaakt geworden met de geschiedenis en den eeredienst van Sint-Bavo. Omtrent het midden van de dertiende eeuw stelde Haarlem, in groot gevaar of in pramenden nood verkeerende, zich onder de bescherming van den Heiligen Bavo en vroeg van diens voorspraak zijne redding af. Eene verschijning van den Heilige bracht troost en hulp. De verloste stad was hem dankbaar. Men begon korts nadien de kathedraal te bouwen. Zij werd voltrokken in

1472. Albertus van Beiëren, 23ste graaf van Holland, die overleed in 1404, hechtte zijnen naam aan het stichten van de Kerk en aan het vestigen van den eeredienst des Heiligen binnen Haarlem. Van daar zijn er nauwe betrekkingen gebleven tusschen de hoofdkerk van Haarlem en die van Gent. De kanunniken van beide noemen elkander broeders.

De betrekkingen met Gent zullen ook aan de klok van Haarlem haren doopnaam « Roeland » gebracht hebben.

— **Cantatenprijskamp.** — De prijs voor de Vlaamsche cantate is toegewezen aan den heer Callant, van Gent. De uitslag is bekend gemaakt (door wien?) vóór dat het muziek-concours begon, zoodat er verondersteld kan worden dat de meedingende Gentsche componisten vóór het openen van den muziek-kamp kennis hebben gekregen van het te bewerken stuk.

Nooit te voren is, bij onzen wete, het besluit van de jury in den cantatenprijskamp bekend gemaakt vóór het in loge gaan der componisten. Men veronderstelt, dat een fransquillon der jury den uitslag voorbarig heeft bekend gemaakt, opdat er vanwege de buiten Gent verblijvende mededingers verzet zou komen om de Vlaamsche cantate te bewerken.

Met betrekking tot den dichtwedstrijd wordt nog gemeld, dat hij een der minstgelukte is, welke tot heden heeft plaats gehad. De Fransche stukken vooral lieten veel te wenschen. Zelfs zou een lid van de jury hebben voorgesteld, geen enkel stuk te bekronen, maar de Regeering te verzoeken eenen goeden Vlaamschen en Franschen dichter te gelasten met het opstellen eener prijscantate. De beide stukken, door de jury aangeduid als geschikt om op muziek te worden gesteld, zijn de minst gebrekkige van den hoop.

Varia. — Het Vlaamsche land had beter verwacht van de Antwerpsche Vlamingen, en begrijpt niet hoe deze, zoo tam, de candidatuur van vriend De Beucker laten vallen hebben. Wij brengen hulde aan de gekende vlaamschgezindheid van den heer Van den Broeck, doch met De Beucker drong het Vlaamsch meteens in de Kamer; de knoop ware doorgehakt en het proces gewonnen geweest. Het *Fondsenblad*, van Gent, heeft krachtige artikels geschreven om de lauwheid onzer vrienden der Scheldestad te betreuren. De Vlamingen zeggen dank aan het *Fondsenblad* om zijne moedige houding. Zonderling! *Het Recht* bakt hem nu zoete koekskens en strijkt hem de mouw, opdat het toch zou zwijgen en loslaten...

— De romanschrijver Pierre Loti (Julien Viaud) is onder de onsterfelijken der Fransche Academie gekozen. Zeldzaam feit, hij werd genoemd onder zijnen deknaam en hij heeft geene bezoeken hoeven af te leggen om zijne candidatuur te doen gelukken, want,

luitenant ter zee, is hij tegenwoordig aan boord van zijn oorlogschip buiten het land. Zijne bijzonderste werken zijn : *Frère Yves, Les trois Dames de Kasbah, Pècheur d'Islande, Le roman d'un Saphi, Le mariage de Loti*; zijne opmerkelijkste hoedanigheid is de kunst zich van zijne lezers meester te maken en hun te doen gevoelen hetgeen hij beschrijft. Met hem, zegt men, verstikt men in Afrika en bevriest men in IJsland.

— Op de internationale of weerlandsche tentoonstelling van schoone kunsten, te Berlijn, heeft de Belgische commissaris, Juliaan de Vriend, uitsluitend het Vlaamsch gebezigd in zijne officiëele redevoeringen, en namelijk met zijn Vlaamschen heildronk aan de keizerin en de Duitsche vrouwen ongemeenen bijval genoten. Bravo voor den uitstekenden Gentschen kunstenaar!

— De Vlaamsche Conferentie der Balie van Brussel is verleden maand ingesteld. Op de plechtige opening, welke in Juni plaats zal hebben, zal het woord gevoerd worden door de heeren Victor Jacobs, Edmond Picard en door Jan van Ryswyck Coppieters en Albrecht Fredericq, deze drie laatsten wederzijds voorzitters der Vlaamsche rechtsgenootschappen van Antwerpen, Brugge en Gent. De heer Paul Gisseleire, gelast met de openingsrede, zal handelen over « den oorsprong der Vlaamsche taal, over haren invloed op het schoonheidsgevoel, op het zedelijk en godsdienstig begrip van den stam ».

— Het Hollandsch tijdschrift *De Katholieke Gids* wijdt eene uitgebreide, verdienstvolle en waardeerende studie aan Hilda Ram, onder den titel : « Eene Zuid-Nederlandsche dichteres. » — De eerw. heer Alfred Auger, uit het Doorniksche en onder-regent van het Maria-Theresia-College te Leuven, is laureaat uitgeroepen in den prijskamp der Belgische Academie over de mystieken der oude Nederlanden vóór de scheuring der Kerk in de 16de eeuw. Zijne memorie liep inzonderheid over Ruusbroeck.

— In 1844 schreef de heer Sleeckx, heden zoo liberaal : « Wij denken, dat men het gevoel der nationaliteit door het verhevene gevoel van den katholieken godsdienst moet opwekken, omdat de Vlamingen vooral als een katholiek volk bekend zijn en zulks overeenstemt met de vaderlandsche herinneringen, welke de geschiedenis ons over onze machtige voorouders heeft nagelaten. » *Quantum mutatus ab illo!* — *Noblesse oblige*, zegt men. Is het daarom dat de kundige Vlaamsche criticus Max Rooses nu, meer dan ooit, Fransch schrijft? Hij kondigt een werk aan : *L'œuvre de Rubens*.

— In de Koninklijke Academie van Wetenschappen, fraaie letteren en schoone kunsten van België waren drie leden te kiezen, in vervanging van twee liberale leden en van een katholiek, overleden.

De Academie heeft drie liberalen benoemd.

De heeren De Decker en Kervyn de Lettenhove zijn nog niet

vervangen. Men voorziet dat in de plaats van deze twee katholieke leden, ten minste één liberaal zal worden gekozen, en zoo wordt de Belgische Academie, langzamerhand, geusch van haar en pluim.

— De Dendermondsche Commissie voor het oprichten van een standbeeld aan Prudens van Duyse heeft — laten wij hopen, ernstig! — weer teeken van leven gegeven. De vraag tot onderstand is naar de regeering gezonden, warm aanbevolen door de plaatselijke overheid, en reeds beantwoord : een hulpgeldsom 10.000 fr. wordt verleend.

Naar de meeste waarschijnlijkheid zal het beeld in den zomer van 1893 kunnen onthuld worden.

† **Joseph Roumanille,** de beroemde Provençaalsche dichter is den 24 Mei, in den ouderdom van 73 jaar, te Avignon overleden. Hij was geboortig van Saint-Remy, bekleedde eenen tijd lang eene plaats van leeraar te Nyons, won verder zijn brood als proeflezer op eene drukkerij te Tarascon, en vestigde zich later als boekhandelaar in de Fransche stad der Pausen.

Was Jasmin de profeet van het felibrige en is Mistral er de Messias van geworden. Roumanille was er de apostel van. Bij zijn afsterven was hij *capoulié* of groot-meester der felibers.

Binst zijn studiejaren maakte Roumanille eens Fransche verzen voor zijne moeder, en ziende dat de eenvoudige vrouw die niets dan haar Provençaalsch verstond, er geen genot bij gevoelde, werd hij zoo hevig getroffen door het feit dat het volk van alle geestescultuur en geestesbeschaving verstoken bleef, dat hij het besluit nam de volkstaal helpen op te beuren en het zijne bij te brengen om haar eene letterkunde te bezorgen.

Zijne eerste verzen *Li Margarideto* verschenen in 1847, verder kwam uit *Li Sounjarello*, en in proza menige satirieke strijdschriften *Li Clubs*, *Li Partejoire*, *Li Capelan*, *La Ferigoulo*, waarin hij vollen toom gaf aan zijne katholieke en koningsgezinde overtuigingen. *Armana prouvençau* en *Li Prouvençaló*, zijn ook twee uitgaven waaraan de overledene zijne beste krachten wijdde.

Als dichter genoot Roumanille meer letterkundige waardeering dan als prozaschrijver, want hierin inzonderheid (défaut de la qualité), op het lage peil van het volk willende dalen, is hij soms te droog didactisch, alledaagsch en plat burgerlijk In zijne gedichten is hij frisch in gevoelen en verbeelding, en alhoewel in de sfeer van het volk blijvende, verheft hij zich soms in verheven hoogte. Sainte-Beuve vergelijkt hem om zijn treurdicht « L'ange des Crèches, » bij Alfred de Vigny en Klopstock « Pauvreté et Charité, » « Les deux Séraphins » en « Mounte vole mouri, » gelden insgelijks onder zijne puikste gedichten.

Niet alleen om hunne letterkundige waarde zijn de Provençaalsche dichters aan de Vlamingen duurbaar, ook omdat zij, even als wij een harden strijd te strijden hebben voor eigen taal en eigen beschaving Onder dit opzicht zijn Provence en de kusten der zee van Aquitanië het Vlaanderen van Frankrijk, en is ons Vlaanderen de Belgische Provence.

† **Gaspare Gorresio,** beroemde taalkundige en algemeene bestuurder der koninklijke bibliotheek te Turijn Hij was het die het eerst het vermaarde Indisch gedicht *Ramayana*, waarover *Het Belfort* studiën gedrukt heeft, in eene Europeesche taal overbracht.

Het Belfort

Tijdschrift

toegewijd aan

Letteren, Wetenschap

en

Kunst

Gent
Drukkerij A. Siffer
Hoogpoort, 52 en 54

Zesde jaargang. 1891 Juli. Nr 7

VERSCHENEN.

Scheikunde op de hoeve, door R. Warington, vertaald door P. De Vuyst en P. Wauters	2,75
Notas over de voornaamste landbouwvruchten, het verbeteren der zaden en het toepassen der kunstmeststoffen, door Paul De Vuyst	2,75
Handboek voor het onderwijzen en aanleeren der landbouwkunde in lagere scholen en in scholen voor volwassenen, 3 deelen, door De Keyzer	2,40
Stijl en letterkunde, practisch handboek ter beoefening der Nederlandsche letteren, door Frans Willems, schoolopziener, 2ᵉ deel	3,50
Le Congo belge et ses progrès, par le Frère Alexis	0,15
Oefeningen tot het aanleeren der Fransche taal, door Broeder J. S. en K. O., 2ᵉ deel, nieuwe uitgaaf	0,35
Aardrijkskunde voor lagere scholen, door Broeder Alexis, nieuwe 8ᵉ uitgave, met platen	0,50
Briefstijl ten gebruike der lagere scholen, naar een nieuw methodisch plan, door Broeder E. en G., 3ᵉ deel	0,30
Jésus-Christ, par le Père Didon, édition populaire	5,00
Allerlei preeken, door C. H. T. Jamar, bd. van 688 bldz.	fr. 3,20
Zondagspreeken, id. id.	3,50
Onderwijzingen over het heilig Hart van Jezus, door Aug. Bausart, 2 bd.	3,50
Afrika, boeiend en leerzaam verhaal van twee reizigers, met platen	2,50
Correspondance diplomatique et mémoires inédits du Cardinal Maury, par Mgr Ricard (2 vol.)	15,00
Koning Davids Harpzangen (vervolg), door Vondel	1,30
De aftocht van Moscou, door A. Van Loo	1,50
Le Contrat de transport, par Paul Wauwermans	3,50
Handleiding van den Gemeentesecretaris, L. Peeters	3,00
L'art de plaider, par Hermann de Baets	2,00
De Minimis id.	2,00
La Servitude de Pelesh, par Carmen Sylva, reine de Roumanie, traduit de l'allemand, par L. Bachelin et J. Brun	1,00
Lettre encyclique *rerum novarum*, latin et français	0,50
» » » » français seul	0,25
Encycliek van Z. H. Paus Leo XIII over de werkmanskwestie	0,15
Lourdes, histoire médicale, par Docteur Boissaric	3,50
Vie de St. Louis de Gonzague, par le Père Croiset	2,00
Leven van den H. Aloisius van Gonzaga, door Pater Van Durme, S. J.	2,00
Vie de Louis de Gonzague, par le Père Calpin	4,00
Vie de St. Aloise de Gonzague, par le Père Manieri	0,90
Abrégé de la vie de St. Louis de Gonzagne, par le P. Virgile Cepari	0,75
Leven van den H. Aloisius	0,75
St. Louis de Gonzague, par le Père Rouvier	0,35
Discours de St. Louis de Gonzague à Philippe II, roi d'Espagne (facsimile)	1,00
Douze scènes de St. Louis de Gonzague en miniatures polychromos	1,00
Leven van den Pastoor van Ars	0,75
Roderik de lijfeigene, door A. Van Loo	0,50
Leven der Heilige Odrada	0,50
De Vlaamsche Keikop, studentenalmanak voor 1891/92	0,10

TER PERS.

Gemengde taal- en letterkundige aanmerkingen, door D. Claes, leeraar aan het Atheneum van Namen (voor de inschrijvers)	1,00
De torenwachter, verhaal door Petrus Van Nuffel (voor de inschrijvers)	0,50
Verklarend Woordenboek met platen, door Jozef Bal (per inschrijving)	4,50
Deken De Bo's Idioticon, 2ᵉ deel.	

NIKOLAAS BEETS ALS DICHTER.

(Lezing gehouden in het letterlievend genootschap « Met tijd en vlijt » te Leuven.)

MIJNE HEEREN!

HET was den 13den September 1884. Hoe jeugdig en frisch, hoe lietelijk was de aanblik der Spaarnestad, door duizend ijverige handen

smaakvol met vlaggen en sparregroen en eerebogen

versierd. Haarlem toch, en heel Nederland vierde met juichend hart den zeventigsten verjaardag des alom bekenden en gewaardeerden dichters Nikolaas Beets. « De oproeping » zoo schreef eenigen tijd te voren de Heer Smit Kleine, sekretaris der Haarlemsche feestkommissie « door een zestigtal Nederlanders tot nationale herdenking van Nikolaas Beets' zeventigsten verjaardag in een plechtig huldebetoon aan den dichter, heeft bij alle rangen en standen onzer maatschappij luiden weerklank gevonden. De 13de September 1884 zal — bedriegen niet alle gunstige voorteekenen — werkelijk voor ons volk een gedenkdag bij uitnemendheid zijn. » En inderdaad, Nederland toonde waardig, hoezeer het zijn dichter hoogachtte.

De meeste bekende dagbladen en tijdschriften verschenen in feestgewaad; de beste Nederlandsche schrijvers spanden hunne krachten in, om den beminden zanger lof toe te zwaaien; gelukwenschen stroomden toe uit alle deelen des lands; Haarlem was getuige van de uitvoering der heerlijkste feestprogramma's; en alle kreten des volks schenen als in één luid en krachtig « Heil den dichter » samen te smelten.

Nog eenige jaren, en de tachtigste verjaardag, zoo verhopen wij, zal met nog meer pracht en luister worden gevierd. Mogen deze regelen de nederige voorbode zijn der vereenigde juichkreten, die dien dag uit den boezem van het Nederlandsche volk zullen opstijgen.

Wanneer wij spraken van Beets als dichter, dan deden wij dit met het oog op de meer algemeene beteekenis van dit woord; want Beets is niet alleen dichter, maar ook prozaschrijver, — zelfs prozaschrijver vooral, want als zoodanig wordt hij door weinige Nederlandsche schrijvers geëvenaard.

Hij heeft voor 't proza een nieuw tijdperk geopend, en eene nieuwe mijn van taalrijkheid

ontdekt; hij heeft het ontdaan van de aartsdeftigheid en saaiheid, die de schrijvers vóór zijn optreden, van der Palm, b. v. kenmerkten; hij kleedde in eene losse, zwierige, bevallige taal, eene snedigheid, eene luim, eene fijnheid van opmerking, waar men elders te vergeefs de weerga van zou zoeken. Inderdaad, de humor ligt in zijn proza, het hart in zijne gedichten. Dáár is het, dat hij de volheid van zijn gemoed heeft uitgestort: hij mijmert bij de wieg der onschuldige kleinen; begroet zijne bruid met gezangen, blakende van min, tintelend van gloed; zingt van familievreugde, van huiselijke rampen; juicht bij de geboorte van zijn kind; en een traan van diepen weemoed ontrolt den hardbeproefden echtgenoot of vader, wanneer hij nederknielt bij het graf van gade of kroost... Maar 't zij hij lacht, 't zij hij weent, overal erkent ge zijn edel, gevoelig hart; erkent ge den man van strenge zeden, warsch van alle ongeloof en vrijgeesterij; overal vindt ge dat waas van godsdienstigheid verspreid, dat zijne geschriften kenmerkt, dat hun eene aantrekkelijkheid schenkt, waarvoor zelfs de ongevoeligste moet zwichten, en dat, gepaard aan dien tint van huiselijkheid, aan die diepe kennis van zeden en gebruiken, Nikolaas Beets eene plaats waarborgt onder de lievelingsdichters van het geloovige Nederlandsche volk.

Maar 't zijn juist de overgroote verdiensten van Beets op het gebied der proza, die zijne poëzie eenigszins in de schaduw hebben gesteld. Beets en de Camera Obscura worden als in één adem genoemd, en terecht; maar niet weinigen worden er gevonden, die min of meer verbaasd opzien, wanneer Beets in hunne tegenwoordigheid als dichter wordt geroemd. Om nu 's mans gedichten meer en meer recht te doen wedervaren, hebben wij gemeend geen nutteloos werk te verrichten, door eenige oogenblikken te wijden aan de studie zijner voortbrengselen op poëtisch gebied. — Doch alvorens deze te leeren

kennen, en in hem den man, die zich in zijne geschriften vertolkt, dient een verschijnsel opgemerkt en verklaard, dat op Beets' letterkundige loopbaan een gewichtigen invloed heeft uitgeoefend. Wij bedoelen het zoogenaamde Byronianismus.

Onder de buitenlandsche dichters, waarbij Beets ter school ging, bekleedt Byron de eerste plaats. Wel is waar heerscht in Beets' poëzie eene opmerkelijke overeenkomst met *Rückert's Gedichte;* Rückert, ongetwijfeld, behoort tot de modellen, die onze dichter zich uitkoos. « En niet de geheele Rückert » zegt Busken Huet, « niet de man der Duitsche Orientales, de weelderige rijmer, maar de Rückert van den huiselijken aard, de dichter van *Mutterbrod* en *Butterbrod.* » — Ook dweepte hij een tijd lang met Walter Scott. « Als knaap, » zoo verhaalt hij zelf « verslond ik zijne verhalen in proza, die ik in rijper leeftijd zoozeer heb leeren waardeeren en genieten; en met zijne dichtwerken raakte ik bekend in een tijd, dat een vreemden dichter lief te krijgen, en te beproeven hem in onze taal te doen spreken, voor mij bijna hetzelfde was. » En hij voegt er bij : « Misschien ware ik in het spoor van Walter Scott getreden, als van Lennep mij daarin niet met eere was voorgeweest, en indien Byron mij niet van hem had afgetrokken. » In dien tijd leverde hij verschillende verdienstelijke balladen, als *Ridder Kuno, de St. Jansnacht, het Meisje van Toro,* enz. Maar deze periode duurt slechts één jaar, 't jaar 33. In later leeftijd is hij er gedeeltelijk op teruggekomen, zooals blijkt uit navolgingen van dien zelfden dichter in 't jaar 63. Maar de invloed der twee voorgaande mannen mag als voorbijgaande worden beschouwd. De man, dien hij niet alleen jaren lang heeft bewonderd en aangehangen, maar wiens invloed steeds min of meer op zijne pennevruchten heeft gewerkt, is de geniale, maar diep ongelukkige, droefgeestige, hartstochtelijke, zich tegen God en de wereld verzettende

lord Byron. Edoch, letten wij er wèl op, nooit was Beets een ware, een volkomen navolger van Byron; en 't is daarom misschien dat lieden, die het naturalismus als het ideaal der kunst beschouwen, hem den dichterpalm gedeeltelijk weigeren. Zijn godsdienstigen, zijn zedelijken aard heeft hij geen oogenblik verloochend; geen oogenblik liet hij af « objectief den subjectieven Byron te beschouwen ». Daarom heerscht er zulk een hemelbreed verschil tusschen het oorspronkelijke en de navolging : Byron's wieg was niet beschenen door de weldoende zon van het huiselijk geluk. Van nature somber, woest, buitensporig, hadden tooneelen van huiselijken twist, en later mislukte liefde, rampspoeden van verschillenden aard, verachting en afkeer die aangeboren hoedanigheden aangewakkerd veeleer, dan getemperd of gesmoord. Verworpeling van de maatschappij, wilde hij zich wreken door een onverzoenbaren haat te zweren tegen de samenleving en tegen God; van dit oogenblik geen teugel meer aan zijne driften, zijne uitspattingen, zijne oproerige gepeinzen; en vandaar dat zijne schriften, hoewel satanisch, afstootend door den verderfelijken geest, dien zij ademen, van den anderen kant toch voor een oogenblik kunnen meeslepen, door de treffende overeenkomst van karakter en uitdrukking.

Niets van dit alles bij Beets : Groot geworden te midden der zorgen eener liefderijke moeder, omringd door al het voortreffelijke, wat eene christelijke opvoeding kan schenken, gul, edel, blijhartig, godsdienstig van aard, hebben verzen van oproer tegen de maatschappij, van menschenhaat, al is het dan ook maar in den mond zijner helden, geen grond, geen vasten steun; men voelt het, de natuur is in tegenspraak met wat hij zegt. — Maar, zal men vragen, hoe is het dan mogelijk, dat een vroom gemoed als dat van Beets kon dweepen met de gedichten van Byron? De oplossing van het vraagstuk ligt in zijn gevoelvol, ontvankelijk hart. Dat

hart was geschapen om te beminnen; en Byron, zijn booze geest, fluisterde hem in : het menschdom zal u nooit met wederliefde beantwoorden; uw dorst naar geluk zal nooit worden gelescht; uwe droomen eener zonnige toekomst zullen zich nooit verwezenlijken..... Dergelijke gedachten konden niet geheel en al zonder uitwerking blijven op het prikkelbare gestel des jongelings; ook hij wordt droefgeestig, wordt somber; en meegesleept door den toon van Byron's geschriften, gepaard aan het wonderschoone van den vorm, kwam hij er toe zijne helden eene taal te laten voeren, die zijn hart niet kon beämen. Gelukkig duurde het Byroniaansche tijdperk niet lang; het begint in 34 en eindigt in 38. Dan maakt hij zich los van de kluisters, die hem tot nog toe hielden omkneld; met kracht werpt hij zich in het oorspronkelijke; de goede hoedanigheden, van Byron overgenomen, brengen rijke vruchten voort; en de plaatsen waar de ziekelijke Byroniaan zich nog eens vertoont zijn zóó zeldzaam, dat zij onopgemerkt voorbijsluipen, te midden der schoonheden, die ze omringen.

Als 16jarige jongeling leverde Beets zijne eerste dichtproeven, die, schoon niet volkomen, toch reeds de toekomstige grootheid voorspellen. Voorzeker heeft de weelderige natuur der omstreken van Haarlem, waar hij in 't jaar 1814 het levenslicht aanschouwde, geen gering aandeel gehad in deze vroegtijdige ontwikkeling. De bekoorlijke bodem van Overveen en Bloemendaal, overdekt met een kleed van tulpen en hyacinten, die de rijkste kleurschakeeringen aanbieden en in het voorjaar de lucht balsemen met hunne zoete geuren; de ontelbare lustverblijven, door klaterende fonteinen en kunstig aangelegde bloemperken omringd, de vreedzame duinen, en daarachter het schilderachtig gelegen Zandvoort, bespoeld door de frissche golven der zee, — dit alles moest den gevoelvollen jongeling diep treffen, en het dichtvuur, dat in zijn binnenste smeulde, doen ontvlammen en aanwakkeren. Trouwens hij zelf bekent het in zijne heerlijke *Ode aan Haarlem:*

O Gewis! 't Veelvuldig leven
Van de wondre schepping Gods,
Die alom mij hield omgeven,
In uw teemden, in uw bosch,
In uw hoven, waard te roemen,
Op uw heuv'len, aan uw vliet,
Waar het bitterzoet zijn bloemen
Slingert door 't weemoedig riet.

Heeft het leven in mijn boesem
Deels verdubbeld, deels gewekt,
Als een vroege amandelbloesem,
Die het zonlicht opentrekt!
Ja gewekt, gevoed, ontwikkeld,
Aangemoedigd, opgebouwd,
En met zachten drang geprikkeld
Tot genieten duizendvoud.

En innig dankend klinkt de slotstrophe :

Kweekplaats van mijn kindsche dagen!
Heb ik ooit in later dagen
Op mijn luit een toon geslagen
Daar ik lof voor beuren mag :
Naklank is het van de klanken
Die zij indronk in uw lucht,
Daar mijn hart u voor zal danken
Tot mijn jongsten boezemzucht.

Wij hebben gezien hoe onze dichter in 't jaar 34 het treurige Byroniaansche tijdperk intreedt; hij was toen aan de hoogeschool te Leiden student in de godgeleerdheid, waarin hij in '39 promoveerde. 't Jaar '34 zag Beets zijne besliste intrede doen in de dichterwereld met een stuk, getiteld : *Jose*. *Jose* is zijn eerste dichterlijk verhaal.

De meeste beoordeelingen hierover zijn onzen dichter niet gunstig. « *Jose* » zegt Busken Huet, « is de potsierlijkste knaap, die ooit door het jonge Holland ten doop gehouden werd. » Zonder op het overdreven spotachtige van dit oordeel acht te slaan, is het juist. Inderdaad, elke kritikus zal moeten bekennen, dat dit stuk in eene sentimenteele storm-

periode thuis behoort. Niet dat het van schoonheden is ontbloot, verre van daar. Of is ze niet heerlijk de beschrijving die Jose van zijne moeder geeft :

Zij loofde
Een hemel die slechts rampen zond,
En toen haar laatste hoop verdoofde
Was nog de lofzang in haar mond :
Mij dacht, daar klonk iets in die toonen,
Dat mij aan haar doet denken — ach!
Moest dus een eenig kind haar loonen
Dat hij geen loflied meer met kalmte hooren mag;
O, toen zij, met gebroken oogen,
Het elpen kruisbeeld drukt aan 't hart,
En 'k, bij haar peluw neergebogen,
Haar worst'len zag met dood en smart,
Toen zij de handen naar mij strekte,
En mij — o God, verdiende ik *dat?*....
Ik, die mijn vuist met bloed bevlekte,
Uw toorn mij over 't hoofd verwekte,
En U, en Uwe dienst vergat!

Doch laat ons den inhoud in 't kort aangeven :

Gedwongen in zijne jeugd, na 't verlies zijns vaders, van zijne moeder te scheiden, om eene ridderlijke opvoeding te genieten; verdrukt, gehoond, mishandeld door zijne omgeving, had Jose geleerd haat te betalen met haat, en in zijn hart een gevoel voelen ontkiemen van onwil en wrok tegen zijne medemenschen. Na den dood zijner moeder keerde hij naar 't ledige huis zijns vaders weer, waar hij slechts weinige jaren bleef; op een nacht was hij plotseling verdwenen. De dichter stelt ons het oogenblik voor, waarop Jose, na 7 jaren omzwervens, den geboortegrond weer betreedt :

Zijn wang was bleek, en droef zijn trekken,
Doch uit den wrevel van zijn oog
Was 't morren van een hart te ontdekken,
Dat niet in ootmoed nederboog.

De wereld is hem een walg; hij twijfelt « aan menschenliefde en hartsgehechtheid », ja « somtijds zelfs aan God! »

Maar dat was kort; want wat op aarde
Zijn haat mocht wekken, Gods natuur
Hield voor zijn hart haar hemelwaarde,
En sprak tot hem in nacht en morgenuur,
Verkondigend een schepper, die
Haar aanzijn schonk en harmonie.

Bij den Elbo stort hij zijn gemoed uit; en bitter zijn de woorden die zijn mond ontvallen; langzaam treedt hij voorwaarts, en bemerkt aan den overkant een klooster, vanwaar het koorgezang hem tegenklinkt. Hij staat stil : die klank dringt door tot in het diepste zijner ziel; maar dan, als hadde hij spijt zich een oogenblik der ontroering te hebben overgegeven, slaat hij de handen aan het voorhoofd en roept uit : « 't Voegt anderer harten — niet het mijn! » Nu volgt weer eene hartstochtelijke ontboezeming, waarin de meest verschillende gevoelens elkander bestrijden; en aan het met zwarte wolken bedekte uitspansel zijns levens zien wij twee sterren schitteren : zijne moeder en Florinde; Florinde die hij gemeend had eens de zijne te mogen noemen; Florinde, die hèt zich tot taak gesteld had, hem op het goede pad terug te brengen, maar die men een ander had toegezegd, en waar hij ten laatste van henen vluchtte. Wezenloos staart hij voor zich; — maar eensklaps, eene hand raakt zijn schouder, verpletterd wijkt hij terug, en 't is eene hooge gestalte, met een wijd en sleepend kleed, die vóór hem staat. Jose's moeder heeft Florinde in een droom zijne komst voorspeld; geen andere ontving haar tot vrouw; Florinde komt om hem te redden, hem gelukkig te maken, en roerend is de wijze, waarop zij betere gevoelens in Jose's hart wil doen ontkiemen. Eindelijk schijnt het, dat hare pogingen met goed gevolg zullen worden bekroond; reeds knielen beiden tot gebed... Maar Florinde vergt het zwaard ten offer, en

Florinde, riep hij : dit 's mijn zwaard,
Maar zie, wij scheiden niet op aard.

Toen elk, toen alles mij verliet
Verliet dit eerlijk staal mij niet.
Het heeft mij beter dienst gedaan
Dan wat me ooit dienen kon,
Ik kleef het als mij zelven aan,
'k Min het als mijn oog de zon.
Zoo dit het offer wezen moet
Waarmeê mijn ziel haar euv'len boet,
Zoo is 't met mij gedaan,
En wacht ik 's hemels felste straf
Op 't wederspannig voorhoofd af.

Geen bidden, geen smeeken helpt; hij vlucht en verdwijnt. Florinde stort neder, en na haar ontwaken vernam men geen klank meer uit haar mond; wat Jose betreft,

. . . . . Na jaar en dag
Vondt m'in een Pyreneesche grot,
Het lijk eens mans, gestrekt op de aard,
En vóór hem — een gebroken zwaard.

Schoonheden van den eersten rang, als sommige verhevene gedachten, gloed van verbeelding, rijkdom van kleuren, goed gelukte groepeering van omstandigheden, zijn in dit stuk niet te miskennen; maar behalve de uiterst sentimenteele tint, over het verhaal verspreid, mag het zonderling heeten, dat de held, reeds neergeknield tot gebed, eene blijde, zonnige toekomst voor zich geopend ziende, al dit geluk laat varen, om zijn wraakgevoel, door het zwaard vertegenwoordigd, niet te moeten vaarwel zeggen. Voorwaar, zulk een karakter kan noch sympathie, noch medelijden inboezemen!

De verhalen, die nu volgen, winnen steeds meer in waarde, terwijl hetgeen *Jose* ontsierde van lieverlede verdwijnt; de dichter maakt zich langzamerhand los uit de banden der sentimentaliteit, en hoe zelfstandiger hij wordt, des te hooger hij stijgt.

(*Slot volgt.*)

Leuven. JOS. SCHRIJNEN.

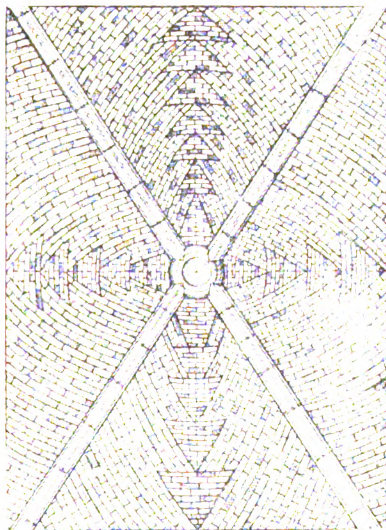

DE SINT-MICHIELKERK TE GENT.

DAAR wij de Sint-Michielkerk wilden bespreken, en aangezien zij nog bezig was hare nieuwe kleederen aan te trekken, of beter misschien... hare kleederen uit te trekken, staakten wij een oogenblik onze wandelingen totdat het toilet dezer kerk geheel voltooid was.

Daarbij was de frissche Meimaand (al te frisch, voorwaar!) in aantocht, en het was eene gelegenheid om ook een woordje te reppen over de versieringen rond het beeld der H. Maagd.

De Sint-Michielkerk of, om de volksuitdrukking te gebruiken, Sint-Michiels, is een der prachtigste tempels der stad : de bouwtrant is uitermate sierlijk, en alhoewel wij er de kunstig gemetselde gewelven van Sint-Jacobs niet wedervinden (waarvan hier de beeltenis), toch zijn de gewelven

ook het kenschetsende gedeelte der kerk. De witte ribben loopen en kronkelen er spelend dooreen; zij beschrijven in hunne lieve bochten bevallige teekeningen, en leenen aan het gebouw eene slankheid en rijzigheid, welke de hoogte van den middenbeuk niet zou doen vermoeden.

Zonder hier juist in geschiedkundige bijzonderheden te willen treden, zij toch in het voorbijgaan gezegd, dat de eerste steen der kerk gelegd werd in 1440, en dat, zooals bij zoo vele onzer oude gebouwen, de werken ervan dikwijls onderbroken werden.

In de 17ᵉ eeuw werd een octroi geheven, waarvan het vierde moest dienen om den toren te voleinden; doch hier rezen moeilijkheden uit voort met de Schepenbank, zooals het blijkt uit het rekwest, den 19 Juni 1743, door de kerkfabriek ingediend bij den gouverneur zijne Excellencie graaf van Coningsegg. De stad stond 46560 gulden courant ten achter, en het was slechts in 1827 dat de toren, ik zeg niet voltrokken, maar in staat was de klokken te kunnen bergen.

Het bouwen van dezen toren levert belang genoeg op om ons eene uitweiding te veroorloven, of liever deze uitweiding nog eene wijl voort te zetten.

Niet alleen vele, maar bijna al de kerken van ons land zijn in het geval van hunne natuurlijke bekroning verstoken te zijn gebleven. In het algemeen blijft de toren onafgewerkt, en kan dit eene zekere dichterlijkheid opleveren, het blijft toch niettemin altijd eene fout onder opzicht van bouwkunst. Men heeft zich reeds afgevraagd indien mogelijk die torens niet gebouwd zijn geweest om onvoltrokken te blijven staan, hetgeen zou neerkomen op dit, dat zij in den geest der bouwmeesters voltrokken zijn. Wat er ook van zij voor het algemeen, het is toch anders voor de kerk hier in spraak, want het voltooien der

iaald werd meer dan eens aan het dagorde gebracht.

Er bestaan drie ontwerpen hiervan, alle uit de 2de helft der 17e eeuw. Het eerste werd opgemaakt loor den beeldhouwer Gillis Bonours, die, volgens le rekeningen van het kerkbestuur, hiervoor ontving n Juni 1652, twee pond XI sch. gr.

In 1653 verscheen een tweede plan, dat baron Kervyn de Volkaersbeke bij misgreep toeschrijft aan Lieven Cruyl. Dit ontwerp werd in koperplaat overgebracht door Heylbroeck, en ook vervaardigd in hout. Het is dit houten model dat lang in de 3e rechter zijkapel der kerk berust heeft, en thans bewaard wordt in het Oudheidmuseum der Lange Steenstraat. Wij kennen den teekenaar van dat plan niet, doch het is in renaissancestijl, en bijgevolg geenszins in overeenstemming met den trant van het gebouw dat het moest bekronen.

Het derde ontwerp is dit van Lieven Cruyl, die er verscheidene jaren aan werkte en het uitgaf in 1662. De toren was in spitsbogentrant van het derde tijdvak en moest 470 Gentsche voeten hoogte meten. Rijk en kunstig van opvatting mag men er de woorden op toepassen, welke Kervyn de Volkaersbeke schreef omtrent het voorgaande ontwerp : (1) « Het spijt ons deze bevallige naald niet slank en lief in de lucht te zien rijzen even als hare medeDingsters, die aan Gent zulk schilderachtig opzicht geven. »

Ondanks al dezen goeden wil en ondanks al de aangewende pogingen bleef de toren altijd zonder dak tot in den zomer van 1824. Het jaar nadien vervaardigde men er den klokkenstoel, en op 17 November van dat jaar zonden de bronzen luchtzangers, die tot hiertoe onder den toren gehangen hadden, voor het eerst, van uit hunne natuurlijke kooi, hunne galmen over de stad. De klokkenrij was met drie nieuwe stukken verrijkt geweest welke van Mechelen kwamen uit de vermaarde gieterij van Andreas Van der Gheyn.

(1) *Les églises de Gand*, II, p. 49.

Sedert 1825 heeft deze torenstomp geene wijziging meer ondergaan, en niets helaas! laat ons de hoop koesteren dat de spitse naald er ooit uit opschiete.

Dalen wij nu van den toren af in het inwendige der kerk, om ze in oogenschouw te nemen onder opzicht van schildering en kleursel.

Hier nogmaals is het de roode baksteen die de overhand heeft. Niet dat alle schildering verbannen zij, neen, de kerk bezit in hare zijkapellen rond het koor prachtige en rijk beschilderde vensters. Ziehier te dezer gelegenheid hoe wij het vraagpunt hier aan verbonden, op het Oudheidkundig Congres te Charleroi besproken.

Om reden van zijn doel zelf scheen het venster vrij te moeten blijven van alle kleursel, vermits de verf noodzakelijk het licht moet onderscheppen, dat de gothische stijl langs zijne wijde ramen met de vleet naar binnen roept. Niet te vreden nochtans met de muurvlakten te beschilderen, legden de middeleeuwsche kunstenaars zich ook toe op het versieren der vensterruimten, en vonden het middel om het glas te beschilderen, zonder hem zijne doorschijnendheid te ontnemen.

Nu, hoe komt het dat de school, die wil dat de bouwmaterialen ruw en naakt blijven, uitzondering make voor het glas, en na merkwaardige muurschilderingen met den ongelukskrabber verwoest te hebben, de glasschilderingen niet verniele, of minstens het gebruik er van niet verbiede? Het ware ontegensprekelijk barbaarsch maar toch logiek.

Ongetwijfeld is er niemand om de gevolgtrekkingen uit het hooger vermelde en hoog opgevijzeld stelsel, tot dit uiterste te drijven, maar welk uitwerksel kan men toch verwachten van die kleurrijke vensters, waarvan de tintelende kleuren armzalig verloren gaan en sterven op den nog meer armzaligen en prozaïschen boerensteen...?

Overigens, welke ellendige omlijsting voor zulken weelderigen kleurenschat! Hier treft het inzonderheid, hier waar de pracht der ruiten gepaard moet gaan met de schamele naaktheid van den steen Dit rood, dit eeuwig rood is niet slechts kunsteloos, schreeuwend en eentonig, het is bovendien weinig in overeenstemming met de prachtige uitstalling der kunstschatten, welke wij op de vensterglazen mogen bewonderen.

Daarbij komt het ons ook onbegrijpelijk voor, waarom dat gedeelte van een gebouw mag beschilderd worden dat er niet bestemd voor schijnt te zijn uit zijnen aard zelf, terwijl ginds ander gedeelte alle kleuren moet derven, alhoewel zijn aard en zijn wezen het ontegensprekelijk niet enkel vragen maar zelfs eischen!...

Treffend van zonderlingheid en gemis aan schoonheidsgevoel, de hooge vensters van het koor werpen op het autaar hunne levendige, rijk getinte en zacht geteemsde tonen, terwijl de bogen die ze steunen en beschutten en de muren die ze omlijsten, akelig grijnzen in hunne doodsche en eentonige kleurloosheid.

De harmonij is de stempel der kunst, en in eene kerk met naakte muren en schitterende geschilderde vensters is die harmonij verbroken. Ja, al verdacht men ons van verwaandheid en overdrijving, naakte muren en gekleurde vensters zweren met elkander, en hun samengaan is eene onharmonische en schreeuwende tegenstrijdigheid.

Nog het een en het ander ware er te zeggen nopens de gewaande herstelling van Sint-Michiels, en veel omtrent de versieringen, de beelden, de meubleering en stoffeering onzer zoogezegde herstelde kerken, doch hier later over, om nu slechts nog twee punten aan te raken.

Al de oude autaren van Sint-Michiels zijn in renaissancestijl met de kenteekenen eigen aan dat vermeend tijdstip van kunstherleving, dat alles in een en denzelfden vorm scheen te gieten. Eén autaar nochtans, namelijk dat van de Sint-Sebastiaankapel maakt uitzondering; het is in gedreven koper en op het voorstuk prijkt de naam van Jan Pilsen, die dit merkwaardig kunststuk in 1729 vervaardigde.

Dit autaar is buitengewoon rijk en prachtig, doch het effect er van, is merkelijk verminkt, sedert het autaar gedoken zit in hetgeen ik niet aarzel te noemen... eenen steenoven. Niemand, die niet verblind is door enge en onberedeneerde vooringenomenheid, kan loochenen, dat versierende schildering hier niet alleen nuttig ware, maar zelfs noodig om het pronkstuk in zijn volle daglicht en zijne karaktervolle macht te doen uitkomen.

Zonder de beginselen der twee scholen hier te bespreken waaraan men de prachtige geschilderde vensters te danken heeft, mogen beide soorten van ruiten heerlijk genoemd worden. Het koperen autaar bewijst door de waarde en den luister van het metaal dat het een levendigen kader vordert, en al deze pracht gaat onaangenaam aanstooten tegen ruwe en weinig opwekkende kleiaarde, en al dat leven van kleur en schildering dooft uit op den alledaagschen en weinig esthetischen baksteen!

Ik wil wel dat deze kapel eenig is in de kerk, doch zij bewijst niettemin zonneklaar, dat eene bescheiden muurschildering mede zou geholpen hebben om den luister en het harmonisch geheel van het monument oneindig te verhoogen.

Onbekreund met de beginselen der nieuwerwetsche bouwkundigen die alle decoratieve schildering uit onze kerken verbannen, voert met de meimaand de volksgodsvrucht eenen wel is waar naïeven, maar toch frisschen en teederen kleurenovervloed in. Het

beeld der H. Maagd prijkt te midden der schoonste bloemen onzer hoven, en de versiering alhoewel onwetenschappelijk, maar toch los, zwierig en lief, herinnert aan het vers van Boileau :

« Ce ne sont que festons, ce ne sont qu'astragals. »

Dit jaar in Sint-Michiels, geurde de bloemengaarde van Maria in de koornis van den zijkruisbeuk, en niets werd gespaard om haar luister bij te zetten. Bloem- en heesterstruiken, rozen, kransen, wimpels, vanen en vlaggen vormden met hunne bonte schakeeringen het zonderlingst mengsel van kleuren, doch in weerwil van het krijschende der tonen en de misgrepen tegen de harmonij, voelde men dit gedeelte der kerk als herleven, en ware alles niet omzoomd geweest door dat afschuwelijk roode steenveld der bloederige muren, men zou als doordrongen zijn geweest van den milden en levensaanbrengenden adem der natuur.

Wanneer zullen de ridders van den krabber hun ergerlijk werktuig hersmeden in een even ergerlijken bezem, om onder den drang der medoogenlooze logiek, al deze bloeisels en katoenetten weg te vagen..? Nooit, niet waar, want bij het herleven der natuur klopt het menschelijk hart ook feller en warmer, en het wil zijne meer levendige en meer teedere gevoelens uitdrukken met bloemen te scharen en wimpels te hangen rond den troon der Moeder Gods.

Wederom stel ik de vraag waarom onze kerken binst éene maand in feestelijken opschik getooid mogen zijn, om binst de elf overige maanden in hunne versteven eentonigheid te moeten treuren? De God die er huist is de God van liefde, die luidens de spreuk van het H. Schrift : « onze jeugd met vreugde overgiet ». Die gewaarwordingen van liefde en vreugde, en welke de kerk zóó goed weet te vertolken in hare ceremoniën, borrelen op in alle

harten en moesten ook hunne ontboezeming vinden in de tempels ter eere van dien God opgericht.

Verder grijpt er geene plechtigheid plaats in onze kerken of men breekt af met het hardvochtig beginsel van den blooten steen, en alles wordt uitgehaald en uitgestald en alles glanst en wemelt van goud, zilver, bloemen, vaandels en standaarden. Niemand vindt het ongepast, integendeel; personen en bladen die het hevigst het nieuw Evangelie, den Credo van het krabbersstelsel verkonden loopen over van lof en geprijs. Zóó was het tijdens de blijde intrede van onzen geliefden Bisschop; men vond geene loftuigingen genoeg om de bonte versiering van Sint-Baafs op te hemelen en dithyrambisch te bezingen. Het liep van mond tot mond dat de nieuwe Saulussen door de genade getroffen op den weg van Damascus, hunne bekeering gevonden hadden...!

Ja, het is mijn stokpaard, indien de decoratieve versiering nu en dan kan behagen, dat zij besta uit bloemen, wimpels of beschildering, het is een teeken dat zij de aartsvijandin niet is van hetgeen onze tegenstanders als het ware en echte kunstbegrip willen doen doorgaan.

Natuurlijk moet de muurschildering sober zijn en geenszins de potsierlijke uitstalling van eenen verfwinkel, nabootsing van al de kleuren van den regenboog met hunne onderverdeelingen en de onderverdeelingen van deze onderverdeelingen. Alle overdrijving en overmaat moeten geweerd worden; het princiep er van moet gestudeerd worden, en mijns dunkens staat het fiks en duidelijk geschreven op de oude schilderingen der middeleeuwen.

Uit dien hoofde hebben wij volmondig den wensch toegejuicht van het hooger vermelde Oudheidkundig congres te Charleroi gehouden, en luidende: « Het is wenschelijk dat de Regeering niet alleen wake voor het behoud der overblijfsels van oude muurschilderingen, welke men van tijd tot

tijd in onze kerken ontdekt, maar ook, dat zij de herstelling ter hart neme van die, welke voor de kunst nog een wezenlijk belang opleveren. (1) »

Meimaand 1891. G. VAN DEN GHEYN.

(1) *Compte-rendu des travaux du Congrès de Charleroi*, p. 329

IETS OVER NATUURBESCHRIJVINGEN.

AN alle goed, van alle schoon wordt door sommige letterkundigen misbruik gemaakt.

Zoo was het, zoo zal het altijd zijn.

Moet dat beletten de misbruiken aan te wijzen en te veroordeelen?... Zeker neen, want onder hen die er zich plichtig aan maken, loopen veel onvrijwillige blinden die, bij den eersten lichtstraal, ziende zullen worden en den rechten weg terugvinden.

Een van de grootste misbruiken onzer roman- en novellenschrijvers is de natuurbeschrijving.

Zijn er niet veel romans waar, in het begin van ieder hoofdstuk *de zon, gelijk een vurige bol, aan den onbewolkten blauwen hemel staat te prijken?...* Dan volgt *de dauw die op de minste graspijlkens tranen geweend heeft, dan de gevleugelde zangers die hunne hymnen ten hemel rijzen doen, enz.....*

Ongelukkig! indien ergens de nacht als omstandigheid voorkomt. Nu krijgt gij de maan, *de bleeke herderin.....*, de stilte alleen onderbroken *door het geblaf van een verren wachthond,* enz., enz..

Ik weet een verhaal waar zeven volle bladzijden besteed worden aan het beschrijven van den hof eener woning.

Waarom telde gij alle die boomen?

vraagt, in een oud lied, de ruiter aan de maagd. Moest ik hetzelfde aan den schrijver vragen, ik geloof niet dat hij een antwoord vinden zou.

Wie jonge geesten opleidt, ondervindt gedurig

hoe aanlokkelijk voor hen de natuurbeschrijvingen zijn. De Lente, bij voorbeeld, wat schoon onderwerp!... Daar gaat de verbeelding hare vlucht nemen; dat is schoon, dat is dichterlijk!... Slaat ze gade in een verhaal; telkens dat het mogelijk is, zullen zij er eene natuurbeschrijving weten in te lasschen: daar, volgens hen, is de poëzie, daar is het middel om te schitteren, om te toonen dat men schrijven kan. Zou men niet zeggen dat sommige schrijvers, al hebben zij reeds een grijzen baard, nog iets overhouden van die dwaling hunner eerste jaren?...

En is het zoo, dan dient er bijgevoegd: houdt op, vrienden, want het middel dat gij bezigt, is niet geschikt om u eer te verwerven en u te doen bewonderen. Integendeel!... De lichtzinnige lezer, die er enkel op uitis uw historieken te kennen, verveelt zich bij uwe beschrijvingen omdat zij zijne nieuwsgierigheid niet voldoen, en slaat ze haastig over; de verstandige lezer geeft zich rekenschap van ieder uwer bladzijden en veroordeelt onverbiddelijk uwe beschrijving, indien zij door den samenhang niet gevraagd werd.

Volstrekt veroordeelen wij, in de verhalen, de natuurbeschrijvingen niet. Gelijk het in de schilderkunst zeer goed staat dat nevens den mensch ook eenig minder schepsel voorkomt, zoo ook doet het deugd in de letterkunde rond den held ook de mindere natuur te voorschijn te zien komen. Dat verkwikt, dat veredelt, dat vergroot en verheft. Te meer, het beantwoordt aan eene algemeene genegenheid uit het dagelijksch leven: wie heeft er niet geerne eene bloem op de venster staan, of een vogelken aan den muur hangen?...

Maar, om goed te zijn, moet de natuurbeschrijving met het geheele in verband staan en er eene taak te verrichten hebben.

Hoe kan nu eene natuurbeschrijving gewettigd worden?...

Het is voordeelig de verbeelding van den lezer nopens een feit te vestigen. Daartoe helpt zeer dikwijls de tijd en de plaats.

Het kan gebeuren dat de mindere schepsels eenigen invloed op de helden bewerken, ja, dat zij handelende optreden.

Dat zijn de twee bijzonderste redens voor het geven eener natuurbeschrijving; maar, gelijk ieder ziet, de beschrijving heeft in beide gevallen niet dezelfde weerde en zal niet even breed ontwikkeld worden: in het eerste geval zal zij zeer kort zijn, omdat zij alleenlijk eene bijkomende omstandigheid bevat; in het tweede zal zij langer zijn, omdat zij daar soms zooveel geldt als een bijhoorig personage.

Ik zeide hier geerne nog een woord over eene derde manier van de natuur in een verhaal te beschrijven.

Die manier, tot hiertoe, om zoo te zeggen, alleenlijk door dichters gebezigd, mag door iederen schrijver aangewend worden, want zij steunt heel en gansch op hetzelfde grondbeginsel als de vergelijking en de leenspreuk, die tot allen stijl, gebonden en ongebonden, behooren.

Die uiterst dichterlijke manier bestaat in de mindere natuur die den held omgeeft, zinnebeeldig te beschouwen en er eene gelijkheid of eene tegenstelling in te vinden van den beschreven toestand.

In elk geval is er groot voordeel aan: de verbeelding des lezers wordt er krachtig door opgewekt en ziet veel klaarder.

Dan, in de gelijkheid krijgt de held eene bijzondere weerde, eene buitengewone macht: hij komt ten volle uit als de koning der schepping, dewijl de mindere natuur, als eene slavinne, in zijn lot deelt, ofschoon zij gansch vreemd was aan het werk dat hij pleegde. In de tegenstelling, ontstaat voor den held warme genegenheid, wanneer hij ten goede handelt: het hert des lezers is aangedaan,

ontroerd, ja soms verontweerdigd, als het ziet dat de mindere natuur haren koning gelijk uitdaagt, en lachen durft, terwijl hij weent; wanneer hij slecht handelt, vergroot de afkeer dien hij door zijn gedrag reeds verwekt: hij, koning, krijgt hier de lesse van de mindere natuur die beter als hij wet en recht onderhoudt en billijk weent, waar hij boos lachen durft.

Om dat alles klaarder te maken, gaan wij eenige voorbeelden aanhalen.

1° Uit het schoon stuk *De Beproeving* van dichter *Janssens*:

Gabrielleken ligt ziek op heure kamer: o! 't Was er zoo goed!

De zoete vogelkens zongen,
Al in het juligroen;
De blijde bloemekens hongen
In feestelijk festoen.....

Toch, Gabrielleken is zeer ziek: alle middels worden aangewend om de ziekte te doen keeren, zelfs te Rome worden gebeden gevraagd... Vreugde!

En ziet, er daalde iets verzachtend
In 't hoofdje van pijn gescheurd
En in het ouderhert, smachtend
Naar hoop en... weer opgebeurd.

De zoete vogelkens zongen
Al in het juligroen;
De blijde bloemekens hongen
In feestelijk festoen.....

Gabrielleken, o vreugde! doet heure eerste Communie op heur bed.

't Was recht dat de vogelen zongen
En sprongen in 't juligroen,
Dat blij de bloemekens hongen
In feestelijk festoen....

Ach! het vaderhert is beklemd. O angstige droeve stonden?... Zou 't waar zijn dat zij sterft?... Wie durft er nu blijde zijn?...

Zwijgt, vogelen, zwijgt daar buiten.
Legt, planten, uw bloemen neer.
En lacht zoo niet door de ruiten
Met ons folterend hertezeer....

Het geliefde dochterken is dood. O wreede beproeving..... Maar de Christen vader onderwerpt zich, troost zich bij God en looft Hem.

Looft, vogelkens, in uw zangen
Den Heere, door 't juligroen!
Laat bloemen uw kranskens hangen
In feestelijk festoen!

De schrijver heeft, gelijk men ziet, vijfmaal dezelfde bijzonderheden, de vogels en de bloemen, als zinnebeelden genomen : vier keeren komen zij voor als gelijkheid en eens als tegenstelling.

2° Uit *Dreizehnlinden* van *Weber*, overgedicht door eerw. heer *De Lepeleer*.

Elmar ging de grijze Swanahilde raadplegen :

« op het woud zijn duistre paden
treedt u 't Noodlot eenmaal tegen. »

Dat waren hare leste woorden.

Duistere woorden! wellicht voorspellen zij tranen en angst.

Elmar ging. — In wolkensluiers
voer de mane weggeborgen;
droppels dropen van de blâren,
grauw en eendelijk rees de morgen.

Wolken voor de maan, beeld van het geheimzinnige, raadselachtige, duistere; droppels, beeld van tranen; grauwe morgen, beeld van het treurige, van den kommer.

Elmar, door 's konings bode beschuldigd, heeft zich verdedigd. De schepenen gaan hun oordeel vellen. Zal Elmar schuldig herkend worden?

Alles zweeg; van uit de linde
vielen dwerlend gele blaren,
en de kranke, bleeke zonne
zonk in 't Westen weggevaren.

En een kleine vogel kriepte,
hooge in 't lindenloof aaan 't kermen:
« Winter wordt het, droeve winter;
Wie zal over mij ontfermen! »

Zegt die treurige natuur u niet dat Elmar gaat veroordeeld worden?... Straks treurt hij gelijk het gele blad, dooft zijne vreugde uit gelijk de zonne en is het Winter in het herte van den balling!...

Elmar verlaat zijne vaderstreke.

Door den vlierboom
over 't strooien dak gebogen,
stoof de wind; de laatste bessen
vielen, en de bladren vlogen.

En hij, Elmar, kloeke spruit, wordt ook van zijnen stam ongenadig weggerukt door den storm van den nijd en de valschheid.

Elmar ligt ziek in het klooster. Hoort hoe die treurige omstandigheid door de korte beschrijving aangebracht wordt.

Buiten stoof de grauwe sneeuwwolk
met den storm, heur' speelgezelle;
binnen glom het droevig lampken
in des kloosters ziekencelle!

Treurig is 't bij Hildegonde: haar vader, de graaf is dood.

Over 't hof van Bodinkdorpe
woog een zwaar en drukkend zwijgen:
wind noch vogel zong of roerde
in de donkre lindentwijgen.

Stilzwijgendheid en duisternis spreken van dood, van droefheid.

Hoopt, o Hildegonde, want vader is als Christen gestorven, zijne onsterfelijke ziel zal het eeuwig licht genieten; hoopt, straks komt Elmar toe.

En een vlinder vloog ter venster,
en de zonne stond te pralen
en heur lichtstreep, op den vloer, ging
langzaam, langzaam verder stralen.

De vlinder, beeld der ziele die van haar hulsel ontslagen is; het zonnelicht, beeld van glorie, beeld van vreugde.

Wie ziet, wie voelt niet dat de natuurbeschrijvingen, zoo aangebracht, niettegenstaande hunne bondigheid, eene weerde, eene kracht, eenen glans krijgen die zij nooit anders hebben?... Hier zijn 't geen inlijstingen, zij maken deel van de schilderij; hier zijn 't geene bijgebonden losse bloemen, 't zijn bloemen die op den tak zelf wassen; hier is 't geen nutteloos en vreemd bijvoegsel, het is een spiegel waar het grondgedacht in weerkaatst wordt.

Maar, om zoo die beschrijvingen aan te wenden, is het niet genoeg te kijken met de oogen des lichaams en te zeggen wat men ziet gelijk de eerste en de beste die twee oogen heeft; men moet daartoe de natuur met de oogen der ziele, met een gevoelig herte beschouwen en raden wat ieder schepsel, in zijne tale, aan onze ziele zegt.

Sainte-Beuve, in *Causeries*, spreekt als volgt over Topfer, een Zwitserschen schilder : Topffer est un disciple des Flamands. Et ne venez pas lui dire que ces merveilleux peintres des choses naturelles ne font que copier minutieusement la nature. Pour Topffer, il y a une vie cachée dans tout paysage, un sens, quelque chose qui parle à l'homme; c'est ce sentiment qu'il s'agit d'extraire, de faire saillir, de rendre par une expresion naïve et fidèle qui n'est pas une pure copie. Le paysage, selon Topffer, n'est pas une traduction, mais un poëme. Un paysagiste est non pas un copiste, mais un interprête; non pas un habile *diseur* qui décrit de point en point et qui raconte tout au long, mais un véritable *poëte* qui sent, qui concentre, qui résume et qui chante. Et ce n'est qu'ainsi qu'on s'explique aussitôt et pleinement, dit-il, pourquoi l'on voit si souvent le paysagiste, qui est donc au fond un *chercheur de*

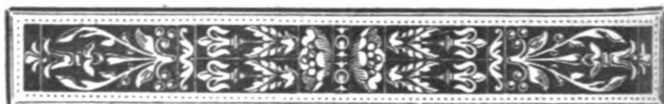
choses à exprimer, bien plus qu'il n'est chercheur de choses à copier, dépasser tantôt une roche magnifique, tantôt un majestueux bouquet de chênes sains, touffus, splendides, pour aller se planter devant un bout de sentier que bordent quelques arbustes étriqués; devant une trace d'ornières qui vont se perdre dans les fanges d'un marécage; devant une flaque d'eau noire où s'inclinent les gaulis d'un saule tronqué, percé, vermoulu... C'est que ces vermoulures, ces fanges, ces roseaux, ce sentier, qui, envisagés comme objets à regarder, sont ou laids ou dépourvus de beauté, envisagés au contraire comme signes de pensées, comme emblème des choses de la nature ou de l'homme, comme expression d'un sens plus étendu et plus élevé qu'eux-mêmes, ont réellement ou peuvent avoir en effet tout l'avantage sur des chênes qui ne seraient que beaux, que touffus, que splendides. En revenant aux peintres flamands, il s'attache à montrer que leur faire n'est pas, comme on l'a dit, toute réalité, mais bien plutôt *toute expression*; que ce faire est plus fin, plus accentué, plus figuré, plus poétique qu'aucun autre...

Ik begeer dat deze bladzijde door eenige onzer romanschrijvers gelezen worde en ze tot het besluit brenge : « Wij gaan in onze natuurbeschrijvingen, onze Vlaamsche schilders navolgen; wij ook willen *chercheurs de choses à exprimer* worden, van *chercheurs de choses à copier* die wij vroeger waren; wij zullen in ieder tafereel het gedacht pogen te vinden dat er uit straalt, en het in verband brengen met onze helden. »

Zeker, het zal verscheiden bladzijden *min* zijn, het zal verscheidene dagen *meer* tijd vragen, — maar 't zal *kunstenaars* maken en *waren* roem verwerven.

Sint Niklaas. AM. JOOS.

HET VLAAMSCH

IN DE « *REVUE DES DEUX MONDES* ».

IK stond heel verwonderd, toen ik, eenige maanden geleden, hoorde, dat de « Revue des deux Mondes » een artikel aan het vlaamsch had gewijd : *Trois poètes flamands.* Die mij dat aankondigde had zelf het artikel nog niet heel gelezen; hij wist mij alleen te zeggen, dat het de biographie van Ledeganck, Th. van Rijswijck en van Beers bevatte, — dat deze laatste den val van onze taal voorzegd had...

Meer moest ik er niet van weten; ik had al van 't begin bij mij zelven gezeid : Welhoe! een gallisch tijdschrift zou zich met het vlaamsch bezighouden anders dan om het te verguizen! dat is niet mogelijk! — Ik had niet mis geraden! Mijne nieuwsgierigheid was echter opgewekt, en ik vraagde het nummer (van 1ste Oktober 1890) te leen om met mijne eigen oogen getuige te zijn van fransche geleerdheid in zake van nederlandsche letterkunde.

Eerst gezien, wie de schrijver is! — *M. L. Van Keymeulen.* — Lieve lezer, de gallische redactie heeft de oogen op dien echt vlaamschen naam toegedaan; want het artikel is toch zoo gallisch gedraaid, als men 't in *chez-nous* verlangen kan : oppervlakkig, — vol eigendunkelijkheid, — medelijdend ten opzichte van die sullen van Vlamingen, die tegen hunnen volksondergang moedig, maar te vergeefs worstelen!

Om over de drie hooger genoemde dichters te kunnen spreken, moest de schrijver toch eene inleiding aaneendriegen. Iemand anders zou « Na de omwenteling van 1830 .. » begonnen zijn; maar M. L. Van Keymeulen wil doen zien, dat hij er meer van weet — of gelezen heeft, en begint — vóór van Maerlant.

Van dezen onzen aartsvader kent hij echter niets, dan zijne vertalingen uit het latijn, en spreekt daarvan, als van plompe rijmelarij! Van zijne oorspronkelijke werken geen woord!

Van aan van Maerlant tot aan de laatste hertogen van Burgondië heeft onze taal weinig voortgebracht (eenige balladen en liederen) doch onder deze fransche vorsten is zij verbasterd : dat moest aangestipt worden!

Van de XVIe eeuw te beginnen werd onze taal alleen in Holland beoefend. Vondel alleen echter wordt genoemd; hij is « une individualité puissante, dans laquelle il y a du Corneille et du Milton »! — Verder wordt weer niemand genoemd, dan Bilderdijk, waar dan nog niets over gezegd wordt, dan dat hij talent had.

Intusschen « la poésie flamande avait trouvé un dernier asile au sein des chambres de rhétorique, où l'on rimaillait, en l'honneur des neuf sœurs et de Phébus Appollon, des vers dont la défroque mythologique, prodiguée avec excès, ne parvenait pas à masquer l'écœurante platitude »!

Ik heb dat zoo letterlijk afgeschreven, omdat het mij voorkwam als had ik het nog elders gelezen! Doch : les grands esprits...

Arme Vlamingen! waarom u toch zoo aan uw arm vlaamsch gehouden. Hardnekkig hebt gij de voordeelen verstooten, welke de groote natie u aanbood. « Noble dispensatrice de la gloire, asile du goût et des beaux-arts, la France exerce sur l'univers intellectuel une influence semblable à celle qu'avait jadis la Grèce sur le monde civilisé : sa langue répandue dans toutes les contrées, est celle des cours et de la diplomatie; sa littérature est, chez toutes les nations, l'aliment des esprits éclairés (1)! » — Maar gij kunt er niet aan doen; niemand heeft zichzelven gemaakt; ook zal M. L. Van Keymeulen, die het toch wel weten moet, wanneer hij van « les instincts naturellement prosaïques du peuple flamand » spreekt, u daarom niet minder achten.

't Is al kluchtig, hoe hij Ledeganck (die in 1809 geboren is!!), ontleedt. *De drie Zustersteden* is al wat hij van dezen dichter noemt, en daar maakt hij een soort van analyseken van, gelijk men er vinden kan in de schrijfboeken der leerlingen van de tweede klas onzer waalsche athenæa. Ledeganck zelf is een « petit bourgeois » die verkeerd oordeelt over Parijs. — Ha hij oordeelde verkeerd! Hadde de man twintig jaren langer mogen leven, zijne klachten zouden tienmaal bitterder, zijne waarschuwingen tienmaal dringender geweest zijn!

Maar weet ge wel, o lezer, tot welk besluit M. L. Van Keymeulen na die schooljongensachtige ontleding komt? Welnu, hij vraagt op eene loosberekende wijze, of Ledeganck wel een groot dichter is. Hij zelf durft het niet bevestigen!

Dan komt hij tot Th. van Rijswijck. Van dezen dichter maakt hij « den oudsten der zeven zonen van eenen wever », en *vier regels verder* « nous le voyons moniteur dans la classe de son père »! — M. L. Van Keymeulen is dus ook nog lichtzinnig gelijk een Franschman! Hadde hij in den tijd van den Door geleefd, hij ware er niet proper afgekomen, hij die den volksdichter zoo echt-fransch voor « vulgaire » en « trivial, ignorant, » enz. uitmaakt, en hem zelfs het

(1) Malte-Brun, *Géographie universelle*, tome XIV, page 266.

standbeeld niet gunt, dat de Antwerpenaars aan hunnen Door hebben opgericht!

Van Beers komt er bij onzen criticus nog het best van af. Hij wordt wel eenige graden lager geplaatst, dan de Vlamingen hem gewoonlijk stellen; zijne manier van de wereld te beschouwen is wel de ware niet, in zijne *Jongelingsdroomen* is te veel droomerige gevoelerigheid, die hem ook later bijblijft; zijne onderwerpen zijn alledaagsch, zijne verbeeldingskracht gering evenals de voortbrengselen zijner muze; maar er wordt met nog al lof gesproken over *het Kerkportaal*, *de Bestedeling* en *Begga*.

Het *Confiteor* echter, het bekroonde *Confiteor* krijgt ervan! « Malheureusement après avoir plané dans les hautes sphères philosophiques, le poète descend dans les régions basses de la politique et son épître se termine en queue de poisson par une allusion à la lutte des écoles. »

Vooraleer te sluiten veroordeelt de schrijver in 't voorbijgaan de particularisten om zich naar den kant van Ledeganck (die nooit geweten heeft wat particularisten waren) en van Beers (die wel geen particularist, maar toch een democraat in de letterkunde was) te scharen. En dan vraagt hij, zonder zich te bekreunen om te weten, wie van hen op den goeden weg is : « ce chemin peut-il les conduire quelque part? » En hier denkt hij waarschijnlijk niet eens, dat hij den dichter van de *Jongelingsdroomen* bitter hekelt om eene dwaling van latere jaren. « Van Beers lui-même — zoo gaat hij voort om op deze vraag te antwoorden — paraît en douter... dans un morceau adressé à ses fils... ». — Inderdaad, van Beers raadt zijne jongens stellig af ooit de Vlaamsche lier te tokkelen... dewijl dat niets opbrengt!...

En uit zoo een' ongelukkigen raad, door den dichter misschien in eene vlaag van ontgoocheling geschreven, leidt M. L. Van Keymeulen af, dat onze taal (en dus ook onze stam) ten val is gedoemd, en hij troost ons met het medelijdend gelaat van eenen verwaaiden neef, die zijnen schatrijken oom op zijn sterfbed bezoekt : troost u, zegt hij; andere rijkere en grootere volkeren hebben 't zelfde lot ondergaan, en een mirakel alleen zou het Vlaamsch kunnen redden. Hij die het « déisme rationaliste » van van Beers' lateren leeftijd goedkeurt, hij gelooft dus nog aan mirakelen!

Welnu, wij Vlamingen antwoorden hem : *Va pour un miracle!*

Moge dit artikel de oogen openen aan vele Vlamingen, die licht gevleid zijn, als maar een vreemd blad of tijdschrift zich met onze taal wil bezighouden; en zij wezen dubbel op hunne hoede, wanneer 't een fransch tijdschrift is. Zelf over onze taal oordeelen kan de redactie van *La Revue des deux Mondes* niet; een artikel over onze taal opnemen door eenen echten Vlaming geschreven, dat doet zelfs onze belgische (??) Patriote nog niet; ergo, wien laat zij dan schrijven, tenzij den eenen of anderen, die met M. L. Van Keymeulen de Franschen vleien wil met hun te zeggen : « On ne se donne pas la

peine d'apprendre une langue aussi difficile que peu répandue pour retrouver, sous une forme affaiblie, ce qu'on connaissait déjà ». Geleerde Vlamingen, gij die (jammer in 't fransch!) vele dingen schrijft, welke de Franschen nog niet kennen, leert hier, wat gij in 't vervolg te doen hebt, en herinnert u wat Ledeganck zegt van ons voorgeslacht :

Dat het nooit de taal der vaderen verzaakte,
Zelfs dan als 't tot de wereld sprak!

Namen. D. CLAES.

P. S. Toen dit artikel geschreven was, las ik het aan mijn huisgezin voor; en toen ik aan de « instincts prozaïques » van het vlaamsche volk kwam, zeide Frits : « De Franschen hebben zeker hetgeen zij « les défauts de leurs qualités » noemen : zij zijn al te dichterlijk; 't is daarom, dat zij nooit eenen Memlinc, eenen Rubens, eenen van Dyck, eenen Craeyer, eenen Teniers hebben willen kweeken! 't Is daarom zeker ook, dat zij geenen Benoit willen decreteeren, o geenen Tinel willen bakeren! — Of zouden zij die heeren later ook als de hunnen willen doen doorgaan?

En toen ik gedaan had met lezen, vraagde hij :

« Wanneer zal M. L. Van Keymeulen in de *Revue des deux Mondes* een overzicht geven van de fransche letterkunde in België — een onpartijdig overzicht wel te verstaan? »

D. C.

GALILEI.

(*Vervolg van blz.* 59.)

Men stelde onlangs de volgende vraag : Was het wel noodig een vonnis over die nieuwe leering te vellen?

Zonderlinge vraag! De XIXe eeuw zoude zich gewis niet de moeite getroost hebben een onderzoek, eene bespreking over zulk vraagpunt in te stellen. Men is maar al te gelukkig eene dringende uitspraak van kant te kunnen schuiven, om aan de bespiegelende kennis van den volgenden dag over te laten eene wetenschappelijke leering van daags te voren door den sluier der vergetelheid te omhullen. Men heeft heden den tijd niet, een wetenschappelijk punt, gisteren met trom en geschal vooruit gezet, te doorgronden, wijl het onmiddelijk vervangen wordt door eene nieuwere leering.

Zoo handelde men niet in de XVIIe eeuw. De Inquisitie wilde na degelijk onderzoek eene uitspraak geven die meer dan noodzakelijk voorkwam. Die noodzakelijkheid was door de gebeurtenissen en de omstandigheden klaar bewezen en het H. Officie kon zich niet onttrekken, noch aan de overweldigende kracht, die eene veroordeeling afvergde, noch aan den drang der hartstochten die bij zooveele geleerden zijn toppunt had bereikt. De aanranding, tegen Aristoteles gericht, werd aanzien als eene godsdienstschennis zwanger van groote onheilen. De Inquisitie beoordeelde dus de leering van Copernic door Galilei met een gansch verschillend

inzicht vooruitgezet, of ten minste moetende geheel andere gevolgen na zich sleepen. — « Indien, zoo schreef in 1641 de geleerde Athanaas Kircher, vriend van Galilei, de Inquisitie haar vonnis niet had uitgesproken, dan zou er groot gevaar opgerezen zijn voor den Godsdienst, dan zoude het geloof eenen geweldigen schok hebben ondergaan en ware de wereld weer omhuld geweest in de nare duisternissen der onwetendheid, in plaats van onder voorwendsel eener meer bovenzinnelijke wijsbegeerte, eene nieuwe leering te mogen begroeten! »

Dat men niet schokschoudere bij zulke bewering! De waarheid kan soms gevaarlijk voorkomen uit oorzaak der omstandigheden, die wij in de taal der godgeleerdheid: « per accidens » of bij toeval noemen. Zoo is het met de H. Schriftuur. Het goddelijk geschreven Woord, de Waarheid zelve, behelst soms voor zekere menschen menige bladzijden die als duister voorkomen om de verhevene waarheden die zij bevatten, om hunne onvolmaakte kennis der talen waar de Bijbel in geschreven is, en om de oude gebruiken die daarin vermeld worden. De duisterheid die het woord des Eeuwigen Lichts schijnt te benevelen, kan gevaarlijk zijn voor personen, die, het ambt niet hebbende als dienaars der H. Kerk de geloovigen, schriftelijk of mondelings in het geloof te onderwijzen, beroofd zijn van de vereischte geleerdheid, om zonder gevaar de heilige boeken te kunnen gebruiken. Daarom ook achtte de Kerk het noodig aan dergelijke personen de lezing des Bijbels, in eene der levende talen overgebracht, te ontzeggen.

Niemand mag dus als vreemd aanzien dat de leering van Copernic, niet *door hem* maar *door anderen als volstrekte waarheid* vooruitgebracht, verboden werd, overtuigd dat men was Kerk en Maatschappij in gevaar te brengen door het aanvaarden van zulke leering. Men wilde in het H. Schrift eene valschheid ontdekken, en nochthans de geloofsleer, zooals het Concilie des Vaticaans het verkondigde, zegt dat de H. Schriftuur nooit eene valschheid aanleeren zal, wijl God zijn eigen niet kan loochenen noch de waarheid tegenspreken.

De Inquisitie ging hare rechtsbevoegdheid niet te buiten met aan de veronderstelling van Copernic het burgerrecht in de bijbelverklaring te weigeren, met haar niet te willen aanvaarden als grondslag van een ophelderingssysteem in de scholen van godgeleerdheid: maar zij ging te ver met het stelsel van Copernic als valsch en bijna kettersch te verklaren, met het te veroordeelen om reden dat zij eene tegenspraak meende te ontwaren tusschen de leering van de beweging der aarde en de letterlijk verklaarde bijbelteksten.

Het strookt met ons inzicht niet de uitspraak der Inquisitie te verrechtvaardigen, zooals vele katholieken ten onrechte doen, maar wij willen hier, al moesten wij ons aan herhaling plichtig maken, de drie oorzaken der dwaling van de rechters aanstippen. 1° Eene uiterste vrees van gunstig te schijnen aan de noodlottige neiging van zonder gegronde reden, eene figuurlijke spreekwijze in de H. Schriftuur aan te nemen. De buitensporigheden bij de Protestanten door de vrije uitlegging te weeg gebracht, baarden die vrees. Dat men liever oordeele. De nederlandsche Calvinist Philip Lansberg, verdediger des stelsels van Copernic en Galilei, schreef: « God heeft in de zon een afbeeldsel der H. Drieeenheid geplaatst, want, *gelijk er drie zijn die getuigen in den hemel*: *de Vader*, *het Woord*, *en de H. Geest*, *en deze drie zijn één*, zoo ook zien wij in het eerste uitspansel drie gesternten, die de aarde verlichten, namelijk de *Zon*. de *Maan* en de *Lucht*; en gelijk de *Vader* door zijn eigen bestaat, en de *Zoon* voortkomt van den *Vader* en de *H. Geest* van den *Vader* en den *Zoon*, zoo is het licht der Zon door zijn eigen, dat van de Maan komt van de Zon en dat van de Lucht komt te gelijker tijd van de Zon en van de Maan: er zijn dan wezenlijk drie verschillende klaarten enz. enz. Welke geestesverwarring! — 2° De uitsluitelijke overheersching der leerwijze van Aristoteles, die. door een eeuwenoud onderwijs, valsche denkbeelden had voortgebracht en de wijsgeeren en godgeleerden niet

in staat stelde de waarde der door Galilei aangebrachte bewijzen te beseffen. De wijsgeerige proefleer van den Stagiriet was zoo nauw met de schoolsche godgeleerdheid in verband, dat de minste aanranding tegen Aristoteles, zelfs op stoffelijk gebied, als een aanval tegen het christen geloof werd aanzien. — 3° De algemeene gewoonte van letterlijke uitleggingen in de Schriftuur te gaan zoeken om de vraagpunten van wis- en sterrenkunde op te lossen; het H. Schrift te doen dienen als een *criterium* of maatstaf der waarheid in de wetenschappen; de schriftuurteksten bij iedere gelegenheid te mengen aan de betwistingen over de natuurverschijnsels.

Ja, de Inquisitie faalde, maar vergeten wij het niet, de leering van Copernic was nog niet onwrikbaar op de rots der zekerheid neergezeten. Delambre, in zijn woordenboek over de huidige sterrenkunde, zegt : « Het vraagstuk was nog niet rijp en de beroemdste sterrenkundigen van dien tijd hielden volop staan dat de beweging der aarde niet bewezen kon worden! » De Inquisitie was dus overtuigd beter de belangen der Kerk te dienen met een stelsel te verwerpen dat den Bijbel tegensprekende, erg noodig had bewezen te worden.

Alles dus samengenomen, moet men zonder omwegen bekennen dat de Inquisitie faalde, aangezien de sterrenkundige leering, door haar valsch verklaard, nadien als de ware herkend moest worden. De leden der rechtbank faalden nopens de hoofdzaak van het vraagpunt, ziedaar hunne dwaling; zij volgden Aristoteles, ziedaar de oorzaak hunner handelwijze: zij verkeerden in de overtuiging dat de nieuwe leering gevaar voor Wetenschap en Godsdienst zou opleveren, ziedaar de reden van hun vonnis. Ja, wij betreuren meer dan iemand die uitspraak, doch men moet openhertig bekennen, acht gevende op de bijgebrachte omstandigheden, dat de rechters de grootste rechtzinnigheid aan den dag legden.

Maar hoelang drukte de veroordeeling op het stelsel van Copernic en Galilei? Hoe lang bleef de weg van het sterrenkundig onderwijs door de uitspraak der Inquisitie versperd? Een groot geleerde, M. Antonio Favaro, zal deze vraag beantwoorden. Na zich vele jaren met deze vraagpunten onledig gehouden te hebben, ontdekte bovengemelde heer een handschrift dat tot over eenige maanden nog onbekend was, en dat ons de belangrijke bijvallen mededeelt, die de uitspraak van het vonnis volgden.

De jongste boekenlijst van den *Index*, de werken van Copernic en Galilei vermeldende, verscheen in 1664, en het was den 10 Mei 1757, onder het pauselijk beheer van Alexander VII, dat de Congregatie van het H. Officie de boeken en werken betrek hebbende op het stilstaan der zon en het draaien der aarde, uit den catalogus der door den Paus verboden boeken schrabde.

De befaamde sterrenkundige Lalande vroeg, gedurende zijn verblijf te Rome, aan Paus Clemens XIII het verbod, dat Galilei en Copernic trof, insgelijks te willen opschorsen, en bracht bij, dat het draaien der aarde en de onbeweeglijkheid der zon overal en wel namelijk op de katheders onzer katholieke hoogeschool van Leuven, met geestdrift en overtuiging aangeleerd werden.

Het terugroepen van Lalande deed de zaak sluimeren, tot dat eene gansch onvoorziene omstandigheid den genadeslag gaf aan de veroordeeling die Galilei's naam als met een rouwfloers omhulde.

Kanunnik Fr. Settele, leeraar bij het Roomsch Collegie, vroeg in 1820 de toelating om het tweede deel zijns werks over licht en sterrenkunde te mogen doen verschijnen, op voordeel aankondigende dat bedoeld werk eene openbare verdediging over de waarheid van Copernic's stelsel inhield. De prelaat des pauselijken huizes, Mgr P. Anfossi weigerde met klank de toelating, onder voorwendsel dat noch Bijbel, noch Godsdienst veranderd waren, dat « Terra in œternum stat »

en « sol ne movearis contra Gabaon » steeds pal stonden als een niet wederlegd bewijs, dat twee honderd jaar te voren tegen het stelsel van Galilei werd ingebracht.

De geleerde Settele liet zich door dat stellig afwijzen niet ontmoedigen; hij stelde onmiddelijk een verzoekschrift op om de toelating tot het drukken zijns werks van den Paus zelf te bekomen. Hij slaagde in zijne onderneming, want de Paus deelde zijne overtuiging, en reeds op 20 Augustus 1820, verscheen er eene beslissing van het H. Officie de toelating gevende het stelsel van Copernic te onderwijzen. De onderzoekers als om hunne beslissing te wettigen, voegden er bij : « De beweging der aarde komt nu, na de ontdekking der zwaarte van de lucht, onder een gansch ander daglicht voor dan ten tijde van Galilei, en daarom verdient die leering niet meer de waardebepaling van valsch en dwaas onder betrek van wijsbegeerte. » Die bemerking deed Docter Settele de volgende nota schrijven : « De veroordeeling van Copernic werd ten tijde van Galilei uitgesproken omdat, volgens de wetenschappelijke kennissen van dien tijd, het ronddraaien der aarde zonderlinge gevolgen na zich zou gesleept hebben ».

Nu, een stelsel, dat vroeger aan teksten der H. Schriftuur tegenstrijdig scheen en niet alleenlijk onvolledig bewezen was, maar zelfs ongerijmde gevolgen baarde, kon niet aanvaard worden door katholieken, die van den letterlijken zin des Bijbels niet mogen afwijken, zoolang zij niet vrij van dwaling gehouden worden door eene natuurlijke zekerheid. Maar de ontdekking der zwaarte van de lucht heeft klaar bewezen dat de gevreesde gevolgen geenszins kunnen voortspruiten uit het ronddraaien der aarde : de wetten van Kepler, de algemeene zwaartekracht door Newton ontdekt en andere uitvindingen voerden schitterende bewijzen bij die, welke men reeds ten voordeele van de beweging der aarde bezat. De bijzondere bewijsredenen bres geschoten zijnde, moest de veroordeeling ook verdwijnen!

De moeilijkheden werden nu spoedig uit den weg geruimd en de Paus en de Inquisitie schonken aan den hoogleeraar hunne volledige en onbeperkte goedkeuring. Mgr Anfossi bleef niettemin in zijne weigering volherden en legde zijne bediening neder, liever dan aan kanunnik Settele het zoolang verbeide « Imprimatur » te schenken. De Paus was over zulke houding bedroefd en schreef hem eenen brief waarvan de zin luidde : « De Paus heeft persoonlijk en met medewerking der Inquisitie de zaak onderzocht, en er blijft u niets anders over dan te gehoorzamen. »

De toelating werd door twee onderzoekers van het H. Officie en door den aartsbisschop van Philippes aan kanunnik Settele op 20 Januari 1821 gegeven : zijn hert stroomde over van blijdschap, maar een nog geestdriftiger « Te Deum » steeg uit zijne borst toen den daaropvolgenden 11 September, een besluit der Inquisitie verscheen, dat de leering van het draaien der aarde, volgens de hedendaagsche sterrenkundigen, toeliet, en door hetwelk ook de veroordeeling ingetrokken werd die, twee eeuwen te voren, Kepler, Galilei en Copernic getroffen had.

Wij eindigen deze onze Studie met aan het werk des heeren Hendrik l'Epinois eenige vragen en oplossingen te ontleenen, die als een beknopt overzicht van Galilei's rechtsgeding kunnen gelden.

Door wie en waarom werd Galilei meest bestreden?

Galilei, door het vooruitbrengen van een op halsstarrige wijze verdedigd leerstelsel, ontmoette als tegenstrevers de voorstanders van Aristoteles, wiens wijsbegeerte haren zwanenzang mocht aanheffen bij aldien de nieuwe leer aanvaard werd. De leerlingen van den Stagiriet hunnen meester willende verdedigen, riepen om beter te slagen, teksten der H. Schriftuur te hunner hulp, teksten die hunne overtuiging nieuwe krachten bijzetten, en de

bewijzen van Copernic's stelsel veroordeelden. Op zijne beurt wilde Galilei de gewijde bladeren te zijner verdediging inroepen, maar hij maakte zich aan vele onvoorzichtigheden en grootspraken plichtig, stellig weigerende naar goeden raad te luisteren.

De gebeurtenissen hebben bewezen hoe machtig de school van Aristoteles was : kardinalen en andere groote geleerden waren overtuigd dat de nieuwe leer strijdig met de wetenschap zijnde, moest veroordeeld worden om een beginsel van godgeleerdheid te redden. Waarom bestreed men immers de leering van Galilei, tenzij omdat zij niet goed was onder godgeleerd opzicht en regelrecht streed met de wijsbegeerte; - niet goed onder opzicht van godgeleerdheid, wijl hare aanneming, zonder voldoende reden, den letterlijken zin van den tekst des Bijbels zoude veranderen en hem vervangen door een verbloemden zin, — in tegenstrijd met de natuurlijke wijsbegeerte, aangezien de meeste geleerden overtuigd waren dat het stelsel van Ptolomeus eene wetenschappelijke waarheid en de bewering van Copernic eene nieuwe leering was, die geene doorslaande bewijzen noch gaf noch bezat.

Het komt heden heel gemakkelijk voor te zeggen : de Inquisitie heeft ongelijk gehad, maar de hoogescholen en de geleerden zegden in 1636 en in 1633 : « de Inquisitie heeft gelijk. » Godgeleerden, op hunne wetenschappelijke en zedelijke overtuiging steunende, mochten onrust koesteren nopens de wijsgeerige en ongodsdienstige gevolgen eener leering, die te zelfder tijd aanzien werd als vijandig aan de wetenschap.

Hadden de kardinalen de vereischte rechtsbevoegdheid om Galilei te oordeelen? — Ongetwijfeld, aangezien zij belast waren over de onschendbaarheid des geloofs te waken en alle onheilen van Kerk en Samenleving af te keeren. Dat was immers de reden van het bestaan der Inquisitie.

Mag men die dwaling inroepen om de onfeilbaarheid der Pausen af te breken?

Geenszins. Die dwaling kan alleenlijk de verantwoordelijkheid van eene feilbare rechtbank na zich sleepen. De rechters faalden gelijk sedert dien het gerechtshof van Parijs en tal van leden der Academie zich bedrogen met nieuwe uitvindingen te verwerpen, met den damp, den chloloroform te bestrijden. Wat met de leden der Inquisitie voorviel, gebeurt bijna dagelijks in de geschiedenis der wetenschap, en ook wel bij de gerechtshoven, getuigen daarvan de dagelijksche herzieningen van gevelde vonnissen.

Heeft de Godsdienst de wetenschap aangerand?

Verre zij van daar, aangezien het H. Officie, in naam en ter verdediging der wetenschap van dien tijd, eene leering veroordeelde als vijandig met de ware wetenschap. De onderzoekers verkeerden in de overtuiging dat zij de wetenschap ongeschonden behielden, wier volheid voor hen in Aristoteles besloten lag. De aantijging eener stelselmatige en hatelijke tegenkanting vanwege de Kerk aan de ontwikkeling der natuurlijke wetenschappen, is klaar en krachtig wederlegd, schrijft hoogleeraar Gilbert, door de schitterende blijken van genegenheid en bescherming, die de wetenschappelijke studiën te allen tijde te Rome verwierven.... De peripatetische school had in de betwiste punten eenen doorslaanden invloed! Zij hief den zegekreet aan bij Galilei's veroordeeling, niet berekende dat dit de voorbode was van haren onvermijdelijken ondergang.

Heeft die veroordeeling den weg van den vooruitgang der wetenschap versperd?

Geenszins : dit is bewezen door feiten, die geene wederlegging vragen. Zij kon de sterrenkundige waarnemingen niet tegenhouden noch aan de wetenschap eene andere wending geven, noch de geleerde naspoorders der geheimèn van de natuur afschrikken, en daarom ook is het wel toegelaten te denken dat de uitspraak der Inquisitie, om het behouden van den *statu quo* der wetenschap, als belangrijk mag ingeroepen worden. Zij was immers een machtige teugel voor de geesten die, vrij en zonder leiding, langs de hellende

wegen der wetenschap nederdalende, wel is waar tot goeden uitslag konden komen, maar ook gevaar liepen zich te vergruizen tegen de rotsen, die de baan omzoomen. Wat er ook moge van zijn, een feit is altijd zeker : de aanhangers van den Stagiriet tegen andersdenkenden in het strijdperk trekkende, hadden de driestheid te vragen en door hunnen invloed te bekomen eene verklaring van uitsluitende rechtgeloovigheid ten voordeele hunner leering.

Het blijft buiten kijf dat de uitspraak der Inquisitie zeer betreurenswaardig is, maar zij kan toch de aanrandingen niet verrechtvaardigen, veel min het geloof op zijne eeuwige grondvesten schokken. Het gebeurt soms dat twee keurbenden van hetzelfde legerkorps en van hetzelfde kamp elkander in het hevigste van den strijd beschieten, door valsch vermoeden of verkeerde inlichtingen misleid. Die misgreep is ongetwijfeld betreurenswaardig, eenieder moet er over zuchten uit hoofde harer noodlottige gevolgen, maar geen rechtschapen man zou ze aan verraad durven toeschrijven.

Zoo was het en zoo zou het nog moeten zijn in Galilei's rechtsgeding. De mannen van Godsdienst en van Wetenschap schenen met elkander in botsing gekomen; maar zij werden misleid, aangezien zij, hetzelfde uitgangspunt hebbende, hetzelfde oogwit bedoelden, alhoewel hun rang, hunne bediening, hunne zending verschillend van aard waren. Zij traden op als kinderen van denzelfden God en moesten onder zijn geleide het hunne tot het bewerken der zielenzaligheid bijdragen. De wetenschap heeft hare rechten, maar ook hare plichten. De Kerk komt nooit op tegen de rechten, maar herinnert de plichten onder dewelke de voornaamste ontegenzeglijk is, de aan de Kerk verschuldigde eerbied, wanneer deze, om alle zielenstoring te vermijden, de uiterste voorzichtigheid aanprijst. De wetenschap is zulks verschuldigd aan God, die haar meester, haar begin en haar einde is.

Het proces van Galilei zag eenige jaren geleden, den dageraad aanbreken, die het met nieuwe klaarte overgoot en in het ware licht stelde dank aan het onverpoosd streven van geleerde mannen, onder dewelke Hendrik de L'Epinois en onze landgenoot Gilbert, leeraar bij de katholieke hoogeschool van Leuven, den eersten palm veroverden. De vijandige gemoederen mogen in het vervolg die zaak blijven verdraaien en misvormen, maar nooit zullen zij met recht hunne beknibbelingen en hunne aanrandingen tegen de Kerk kunnen richten. Deze blijft even schoon en ongeschonden zooals zij bij den eersten dag harer nederzetting op de eeuwenoude en onwrikbare steenrots, uit de handen van haren stichter kwam. De Kerk is niet gelijk een dichter, zegt Pater Agostino, die de schoonste lofzangen zingt ter eere van de meestbiedenden; niet gelijk een redenaar, die nu eens den hemel, in het volgende oogenblik de hel bezweert, om zijn doel te bereiken, — niet gelijk een wijsgeer, die naar gelang der omstandigheden, heden dit, morgen een ander stelsel aanhangt; wat hem het meeste past, op gronden verdedigt, die in het eerste oogenblik verrassen, verblinden en verwarren, doch bij een nader onderzoek zoo onverdedigbaar blijken, dat hij, in stede van wijsgeer, sofist verdient genoemd te worden. — De H. Kerk handelt zoo niet. Wat zij nu verdedigt, verdedigde zij gisteren en zal zij morgen verdedigen ten prijze van het bloed en het leven harer leden zelf, en wanneer alles wijd en zijd uit zijne voegen dreigt te storten, wanneer alles in modder en vuilnis zich schijnt te wentelen, vertoont zij zich steeds in eeuwigjeugdige frischheid en kracht zoodat men met recht kan zeggen : « Stat, dum volvitur orbis. » Zij staat, terwijl 't heelal omwentelt.

Wij hebben in deze eenvoudige studie getracht de echte feiten weer te geven om zoo in waarheid, zoo wel

edelmoedige als de zelfzuchtige hartstochten te toonen, e te dien tijde en te dezer gelegenheid de oorsprong r gebeurtenissen waren. Wij deden dit onderzoek, nder iets te verduiken of te bewimpelen : wij hebben mers als katholieke, de waarheid lief in voor- en genspoed, en de zaak van Galilei behelst niets dat ns vrees kan inboezemen. Wij zeggen gaarne en uit nscher herte, met den H. Augustinus : « Eensgezind- eid in het noodzakelijke, vrijheid in den twijfel, liefde alles! » Dit is de leus der H. Kerk en zij blijft voor e Vlamingen van 't echte bloed de onveranderlijke edragslijn tot stichting van het goed, tot onverpoosd estrijden van al wat aan onze liefde voor God en Kerk, voor Vaderland en Wetenschap hinderlagen zou pannen.

EMIEL SCHEERLINCK, pastoor.

Kleit (*Maldegem*).

WENKEN EN VRAGEN.

Gou. De heer Jan Craeynest breekt eene lans voor « *gouwe, gouwraad, gouwgrave, gouwhuis* » ; hij wil ook « *gouwschepen, gouwschependom* en wat dies meer zij ».

Hij steunt zich op het verslag van den heer A. Wauters, over het werk van Piot, betrekkelijk de *pagi de l'ancienne Belgique*, en komt tot het besluit dat het woord *gouwe* « best » overeenstemt met het begrip van *provincie.* Beter hadde hij gedaan, dunkt ons, het werk des heeren Piot zelf in de hand te nemen, die over het gouwezen volledige, grondige studiën heeft gedaan.

Neen. Een gou kan, onder aardrijkskundig en ook niet onder bestuurlijk opzicht, met provincie worden gelijk gesteld. De bevoegdheid des ouden gougraven was niet deze van den huidigen gouverneur. De oude gouwen stonden niet op den voet onzer provinciën; wij zegden 't in ons vorig artikel : het gewest, waar wij nu den naam aan geven van provincie, kon verscheidene gouwen tellen.

Wij drukten : « gougraaf, voor gouverneur, is te verwerpen, omdat de graaf behoort tot den adelstand, en een gouverneur de eerste burger de gereedste zijn kan. » Waarop onze achtbare tegenspreker aanmerkt :een dijk-, zout- en pluimgraaf... was vroeger geen edelman.

Zulke, ja, zijn er geweest, en misschien nog wel andere graven; maar het bestuur van deze was niet gelijk aan het bestuur van den gougraaf; de oorsprong van hun gezag is niet dezelfde als van den eerstgenoemden, al kan het grondgedacht van « graaf » bestuurder zijn, of toeziener. Waarom bedieningen, die zoo oneindig van elkander verschillen, doopen met denzelfden naam ?

Bij *gougraaf* wil men nu nog *gouschepenen...* Nog minder aannemelijk! De schepenen, in het gou, oefenden niet alleen wet, maar ook justitie, terwijl de Leden onzer Bestendige Afvaardiging enkel stem hebben in 't kapittel van bestuur. 't Woord *schepene* (*scabini, scabinei*) stemt, volgens oude glossaria, overeen met het Lat. *judex* en met het Hebreeuwsche *scophet,* rechter. Jacob Grimm leidt *sceffino, scephin* af van 't ouddietsche straffen, standhouden, verschaffen, ofwel van 't oude *scapan,* dat bescheiden, beslissen beteekent, in rechterlijken zin. Dus, geene overeenkomst

ogelijk tusschen hunne bevoegdheid en de taak der bestendige vaardiging

Wij zijn, evenzeer als wie ook, voorstanders van taalzuivering, juichen gaarne elk poging toe, tot verrijking onzer moederspraak ngewend; maar wij denken dat men in alles middelmaat dient te uden. Dat *gouverneur, provincie, bestendige afvaardiging* enz. doodgeboren » zouden zijn, gelijk de heer Cr. meent, wordt gengesproken door de feiten : *gouverneur* en *provincie* zijn reeds a 400 jaren gangbare munt in Vlaanderen, derhalve bij ons volk st ingeburgerd; wat zóó lang in leven blijft, kan men niet als odgeboren aanzien.

Meer dan de drievierden onzer schrijvers bezigen deze woorn, en zullen ze denkelijk *blijven* gebruiken; bovendien, zij gen op de tong van al het volk. Komt maar eens, in 't gewone, edaagsche gesprek, met gouwgraaf of gouwraad voor den dag! j zult niet alleen niet worden verstaan, maar men zal u viernt uitlachen.

Wij herhalen onze aanbeveling : geen overdrevenheid, zelfs et in zake van taalzuivering. D.

Kom van Charleroi, kom van Luik is Fransch in 't Vlaamsch rkleed, en dat wij dezer dagen, ter gelegenheid der werkstakingen, kwijls in de bladen tegenkwamen. Waarom niet *In het Luiksche, de mijnstreek van Charleroi* of iets dergelijks? *Kom* heeft er de uitgestrekte beteekenis nog niet, welke dat woord in het ransch bezit; bij ons blijft het nog altijd beperkt aan waterschrijvenden aardrijkskundigen zin. — Mag men alles niet letterk vertalen uit het Fransch, omgekeerd mag men het ook niet te er drijven, en gelijk het laatst een schrijver deed, de vanouds kende plaats te Parijs, *place de grève* overzetten in het nieuweretsche *werkstakingsplaats*. Purisme wordt hier anachronisme.

Taalkundige fout, aardrijkskundige dwaling, en meer dergeke, ziedaar uitdrukkingen welke van dagelijksch gebruik zijn n die, op den keper beschouwd, nochtans geen genade kunnen nden. Eene *fout* kan niet taal*kundig*, eene *dwaling* niet aardjks*kundig* zijn; die woorden sluiten elkander uit en men dient e schrijven : *taalfout, dwaling tegen de aardrijkskunde, fout nder opzicht van taal*, enz. enz.

— Er zijn menschen die niet ophouden van vragen. Een nzer Gentsche inschrijvers wil nu weten, van waar de naam *Kattenberg*, te Gent, gekomen is. Hij denkt aan eene herberg *'e Katte*.

Wie maakt het hem goed diets?

Is *kopken* geen goed woord voor *timber? briefken* of *kasken* oor *enveloppe?* Beide zijn in gebruik in het land van Aalst.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT

KUNST EN LETTEREN.

Busken Huet. — Het *Ned. Museum* drukt een overzicht der brieven van CONRAD BUSKEN HUE bijdrage leert ons 't leven en de gedachten kennen criticus, tot aan zijn verblijf te Parijs.

Pol de Mont. — De *Verslagen* der Vl. Academie verslag mede van den keurraad die uitspraak deed in den vijfja wedstrijd voor Nederlandsche Letterkunde. Leest o. a. wa POL DE MONT gezegd wordt : « De vorm van POL DE *Fladderende Vlinders* is, over het algemeen, merkwaardig, z waardig. Doch — wij stelden reeds de vraag, — is de vo Kunstig werk dringt bewondering af voor de bedrevenheid vervaardiger; maar wat zegt het hart, waarvan de poëzie de geschiedenis is? Wat geeft het, dat de vorm van een dichtwer als de stof het volstrekt niet is? En de stof, in de *Fl Vlinders*, is veelal onbeduidend, somtijds onkiesch.

Het naakte, in kleur en beeld, kan rein zijn, ja de ui van de verhevenste kunst, doch verfijnde, gelikte, rooskleur geurige onkieschheid is immer te veroordeelen, vooral in onz geborene nationale letterkunde, die, al mocht ze maar bogen o van gevoelen en verstand — en op niets anders, nog recht zo op onze achting en onzen eerbied, al ware het enkel uit e liefde voor ons volk, dat wij mannelijk willen, omdat zijne het eenmaal tot mannelijke daden zouden kunnen oproepen.

De keurraad betreurt, dat de voortreffelijke zanger zijn gewone gaven van *assimileering* of vereenzelving met hetg treft in andere literaturen, alsmede zijne bewonderenswaardig *siteit* gansch heeft gewijd en zoo weinig tijd en geduld aan di gedichten *In Noord en Zuid*, waar — hoe jammer! — o van de metrische stukken te spreken, niet alleen groote slo voorkomen onder opzicht van prosodie, maar zelfs onder van taal. »

Leys. — In de *Vl. School*, bl. 77 verscheen er eene studie van MAX ROOSES over LEYS, zijn leven, zijnen trant werken :

« In zijn geheel genomen bekleedt LEYS volgens ons de eerste plaats in de moderne Belgische school : hij overdekke in zijnen vroegeren trant met fluweelen tonen of overstroome met schitterend licht de tafereelen der geschiedenis of der fantazij : hij sluite zich dichter bij de waarheid aan in de werken van zijnen lateren trant en doe voor ons herleven de tijden waarin hij zelf leefde; altijd blijft hij een kunstenaar van ongemeene begaafdheid en edelen stam, een onovertroffen kolorist. »

Katalaansche Letteren. — Eerw. Heer BROUWERS zal in de *Dietsche Warande* eene vertaling laten drukken der *Atlantide* van JACINTO VERDAGUER, in 1888, in ons tijdschrift besproken.

Verhalen. — POL DE MONT liet eene novelle verschijnen in de *Dietsche Warande* nr 2 van dit jaar. Zij heet Treze Jowie en is scherp naar het leven afgeteekend. De trant is echter wat gezocht en verraadt de pen van den criticus. Wij lazen liever het *Lied* en de *Verzoening* van Reimond Stijns in de 12e afl. (1890) van 't *Ned. Museum*. Deze is daar immers in zijn eigen vak.

Bilderdijk. — In de *Nouvelle Bibliothèque Populaire* van H. Gautier is er eene aflevering met vertalingen uit BILDERDIJK. De levensbeschrijving bevat veel onnauwkeurigheden en BILDERDIJK wierd op menigvuldige plaatsen niet wel begrepen.

Caldero. — Eerw. H. BROUWERS heeft eene Nederlandsche overzetting van Caldero's *Autos Sacramentales* aangekondigd.

Horatius. — Dr HARTMANN heeft een boek uitgegeven *De Horatio poeta* bij van Doesburgh. De korte inhoud zijner beschouwingen is de volgende : GOETHE is te streng in zijn oordeel omtrent hem : Horatius moet niet als een versificator worden geminacht. Hij heeft van nature weinig dichterlijke gave in zich gehad, doch door zijne werkkracht en ijver het zoover gebracht dat de gedichtjes, waarin hij het landleven of zijn vaderland en vorst bezingt, lieflijk en bevallig zijn. Hij had zich de beste Grieksche dichters tot lektuur gekozen en zich tot taak gesteld eenige hunner na te volgen.

Helder is zijn blik op de menschen, op hun leven, hunne neigingen en tekortkomingen. Daardoor is hij vooral bewonderensweerdig in zijne lessen van levenswijsheid.

Zijn meesterschap over de techniek is boven allen twijfel verheven : hij zelf erkent meermalen, dat verscheidene zijner oden slechts studiën in de metriek zijn. (*Ned. Spectator.*)

Frans Gittens — De *Vlaamsche School* beoordeelt als volgt het nieuw tooneelstuk van GITTENS : « Zeker is de *Maire van Antwerpen* een stuk, naar de regelen der dramatische eischen bewerkt tot iets dat, vijf bedrijven lang, de aandacht van den toeschouwer geboeid houdt; zeker zijn er tooneelen en menschen in, die wij ons

kunnen voorstellen als werkelijk zoo bestaan hebbende; maar een volstrekt afbreken met de conventie, een onbevooroordeeld en artistiek grijpen in het levende, het beleefde ontbreekt, evenals *la bonne odeur littéraire*. »

Moréas. — Wij vernemen dat de fransche symbolisten voortgang doen : zij genieten min of meer de goedkeuring onzer franskiljons. BRUNETIÈRE, de letterkundige beoordeelaar der *Revue des Deux Mondes*, is hun ook gunstig. Goede lezers, wilt gij een staalken van MOREAS, ter bewondering?

LE TROPHÉE.

Mariage coloré, fragrance
De jeunes jardins, et de carrefour rance;
Doux frôler susurré comme d'une source,
Râper anxieux comme d'une étoffe rebourse;
Il est un Monstre!!...

Euripides. — Onlangs heeft de bekende Engelsche filoloog MAHAFFY, in het 17e nr van de *Hermathena* eenige uittreksels gedrukt van de *Antiope* van Euripides. Zij stonden op een papyrus, door FLINDERS PETRIE te Kurob in Egypten, in eene lijkpoppenkist gevonden, welk handschrift ouder moet zijn dan 200 v. Chr.

Maaldrink. — D. M. MAALDRINK, de schrijver van het drama in verzen *Herodes*, van het tooneelspel *Jean Masseur*, dat bij de vertooning opgang maakte, van het gelegenheidsstuk de *Koloniaal*, heeft thans een tooneelspel in vier bedrijven gedicht : *Cleopatra*. Het is gedeeltelijk in rijmlooze en rijmende versregels, gedeeltelijk in proza opgesteld, naar het voorbeeld der stukken van SHAKESPEARE. Eenige keeren voor volle zalen door de Koninklijke Vereeniging, het *Nederlansch Tooneel* vertoond, kwam het op 17 April in den Haagschen Schouwburg op de planken.

WETENSCHAPPEN.

De eerste godsdienst der Chineezen. — Wij lezen in het *Nederlandsch Museum* (IV, 11 en 12 afl. bl. 332), onder het handteeken van AUG. GITTÉE : « De anthropologische wetenschap heeft bewezen, dat de mensch zich uit de ruwheid van den oorspronkelijken toestand verheven heeft tot de diepste philosophische leeringen van den tegenwoordigen tijd, en heeft, aan de hand der vergelijkende studie van de wilde volken, de theorie van de oorspronkelijke zedelijke volmaaktheid van den eersten mensch en van de latere verbastering van het menschdom voor goed den bodem ingeslagen. »

Dus, redematig gesproken, hoe hooger wij in de geschiedenis der volkeren opklimmen, hoe min ontwikkeld ons deze volkeren moeten voorkomen.

Welnu, laat ons een voorbeeld uitkiezen.

Wat vinden wij bij de Chineezen, als de dageraad hunner geschiedenis aanbreekt? MGR DE HARLEZ, een meester in de Chinakunde, een meester wiens bevoegdheid en diepe kennissen niemand zal betwisten, ontdekt bij de allereerste Chineezen : de aanbidding van eenen oppersten God, den beschermenden hemel, den eeredienst der geesten, met eenige verheerlijking der natuur, de onsterfelijkheid der ziel, den eeredienst der overledenen, zedekundige grondbeginsels en slachtofferanden.

« De allereerste Chineezen erkenden en aanbaden eenen eenigen en persoonlijken God. » Dat schrijft MGR DE HARLEZ en dat staaft hij door onloochenbare getuigenissen der geschiedenis.

MGR DE HARLEZ zal de godsdienstige geschiedenis der Chineezen klaar trekken in zijn wederlandsch geleerd tijdschrift, het *Muséon*. Hij heeft begonnen in nr 2 van den loopenden jaargang.

Tapijten. — EUG. MUNTZ gaf een werk uit dat voor ons belangrijk is, te weten : *Tapisseries, Broderies et Dentelles.* « Il est des erreurs qui ont la vie terriblement dure, » klaagt de schrijver, als hij nog eens moet betoogen, tegen eene onlangs verschenen bijdrage, dat Raphaël's tapisseries te Utrecht niet gemaakt zijn, maar wel te Brussel in de werkplaats van P. van Aelst.

Voorzeggingen van Sint Malachias. — Het *Mag. litt.* van April laatstleden bespreekt de voorzeggingen over de pausen, die aan Sint-Malachias, aartsbisschop van Armagh toegeschreven worden en die eene zekere nieuwsgierigheid kunnen verwekken. Hier volgen de spreuken over de aanstaande pausen en het einde der voorzegging :

Ignis Ardens	Flos florum
Religio depopulata	De medietate lunœ
Fides intrepida	De labore solis
Pastor angelicus	De gloria olivœ.
Pastor et nauta	

In persecutione extrema sacræ Romanæ Ecclesiæ, sedebit Petrus Romanus qui pascet oves in multis tribulationibus; quibus transactis, civitas septicolis diruetur; et judex tremendus judicabit populum.

Amerika. — Door de overleveringen der Skandinaafsche volkeren, vernemen wij, dat de Ierlanders tot in IJsland gedrongen zijn. Door uitleveringen over Mexico en Midden-Amerika leeren wij dat de Ierlanders van IJsland, naar Amerika zijn overgestoken en daar in de negende eeuw het christendom hebben gepredikt. Dat wordt door E. BEAUVOIS bestudeerd en uitgelegd in het *Muséon* van April laatstleden.

Zorobabel. — In nr 2 van het *Muséon* bewijst Dr VAN HOONACKER dat Zorobabel en Scheschbassar een en dezelfde persoon is.

Het Heilig Bloed. — Te Weingarten in Wurtemberg berust

er eene reliquie van het H. Bloed. De kostbare pand wierd te Mantua bewaard. Keizer Hendrik III verkreeg er een deel van, dat hij op zijn sterfbed beschikte ten voordeele van Boudewijn van Rijsel. De graaf van Vlaanderen, die waarschijnlijk de reliquie op den burg te Brugge bewaarde, liet ze aan zijne dochter Judith over, die ze aan de Benedictijnen der abdij van Weingarten geschonken heeft. Die belangwekkende geschiedenis wordt in 't lang en 't breed beschreven en bewezen door eerw. heer H. ROMMEL in *Biekorf* (II. nr 8) en in de jaarboeken der *Société de l'Emulation* (5e Série, t. 4, 1e livr.)

Aristoteles. — Over eenige weken was het groot nieuws in de philologische wereld de ontdekking in het Britisch museum, en de uitgaaf eener beschrijving door Aristoteles van den Atheenschen staat.

Vele geleerden werden echter in hunne verwachting bedrogen.

« Hoe vindt ge Aristoteles' geschrift? vraagt de Nederlandsche philoloog HARTMANN. Laat ik het maar ronduit zeggen : akelig, ziel- en geesteloos, droog en dor; van het begin tot het einde teleurstelling. Wat we zoo graag van Aristoteles hadden gehoord, staat er niet in; wat we heelemaal niet weten willen wordt ons met eene benauwende volledigheid opgesomd; wat we al wisten, wordt ons nog eens oververteld, soms precies zooals we het al vroeger hadden gehoord, soms anders, maar dan meestal zóo, dat we onmiddelijk verklaren : néen, zoo is het zeker niet geweest. » (*Ned. spect.* 14 Maart' 91).

De Negers. — In de *R. des Quest. Scientif.* van April laatstleden ontleedt pater VAN DEN GHEYN al de werken der geleerden over de negers, en hij bewijst dat de negers van Oceanië en Afrika uit Azia herkomstig zijn.

TAALKUNDE.

Germaansche Taalwetenschap. — De *Beiträge* van PAUL en BRAUNE zullen voortaan door SIEVERS opgesteld worden. — Bij Manz te Weenen verscheen een werk over de stadstaal van Weenen. — Het naamredenkundig woordenboek van KLUGE wierd in het Engelsch vertaald. — Het Zwitsersch Idiotikon is tot aan woorden *hin-hup* gekomen. — SKEAT gaf in de Clarendon Press de 2de reeks uit zijner *Principles of Englisch Etymology.* — Onze medewerker J. WINKLER, schreef in den *Globus* (56, 10) eene bijdrage over de Nederduitsche sprake in Fransch-Vlaanderen, en de taalgrenzen in Belgenland. — M. BRÉAL schreef in de Jaarboeken der *Société de Linguistique* van Parijs eene bijdrage over den allereersten invloed van Rome over 't Germaansch : het Gotisch achtervoegsel *-duths* stamt uit het latijn *-dudo.* — De laatste afleveringen der *Germania* en der *Beiträge* van PAUL en BRAUNE bevatten geene merkweerdige artikels op het gebied der spraakwetenschap. — Dr STOETT gaf weerom een zeer verdienstelijk werk uit : *Beknopte Middelnederlandsche Spraakleer. Etymologie.*

De Germaansche tweeklank ai. — Onze Vlaamsche taalgeleerden beginnen te wandelen op het spoor door Duitschland en Noordnederland aangewezen. Leest in *Biekorf* (II, n° 8 en volg.) de navorschingen van A. DASSONVILLE over den tweeklank *ai* in de Germaansche talen. Weldra zullen hier ook de wetten der klankleer, volgens de laatste Duitsche ontledingen onderzocht en op onze geschreven en gesproken taal toegepast worden.

Babylonië en China. — M. TERRIEN DE LACOUPERIE zoekt een verband tusschen de oudste inwoners van Babylonië en China. Hij bespeurt een en denzelfden naam in een god van Susiana, *Nakhunte* geheeten, en een Chineeschen god, nu *Nai Hwang-ti*, vroeger *Ku-Nakkhun-te* genoemd. (*R. des Q. Scientif.*)

Heliand. — Hoogleeraar JOSTES van Freiburg in Zwitserland, poogt in het *Historische Jahrbuch* van het *Görresgesellschaft*, 1891, JELLINGHAUS te wederleggen, die meent dat de Heliand in het begin der 9e eeuw aan den zuidelijken oever der Zuidzee gedicht wierd. JOSTES tracht te bewijzen dat de dichter uit Werden in Westphalen stamt en de Heliand rond 880 geschreven is. (*D. Warande.*)

Samengestelde woorden. — A. JOOS veroordeelt in het *Kath. Onderwijs* van 1 April de samengestelde woorden, wier eerste lid een werkwoordelijk zelfstandig naamwoord op *ing* is, lijk *voedingsstof*, *aanschouwingsles*, *aanhalingsteeken*, enz.

« De samenstellingen met *ing* miskennen eene bijzondere eigenschap onzer taal, zij gaan in tegen het dagelijksch gebruik en verlammen den stijl. Men vermijde ze zoolang mogelijk en vervange ze door de samenstelling met den stam des werkwoords of door eene uitdrukking waarvan het eerste woord een tegenwoordig deelwoord is. »

Assyrische Taal. — Pater DELATTRE maakt in de *R. des Questions Scientif.* van April '91 de Assyrische spraakkunsten van HINCKS en OPPERT, de Assyrische woordenboeken van DELITZSCH en pater STRASSMAIER, den uitleg van HALEVY wegens de Accadische taal bekend.

Romaansche Taalgeleerdheid. — C. DE LOLLIS gaf een *Trattato provenzale di penitenza* uit, een handschrift van de 14e eeuw te Todi bewaard, met een woordenboek dat verschillige woorden bevat, die bij Raynouard niet geboekt staan. — Wegens DANTE, lees de geleerde *Prolegomena della Divina Comedia* van SCARTAZINNI, bij Brockhaus te Leipzig, ten prijze van 10 M. uitgegeven. — Bij Maisonneuve te Parijs, zal een oudfransch handwoordenboek van A. BOS verschijnen. — TOBLER gaf een geleerde en fijne ontleding uit over het gebruik van het *Imperfectum Futuri* in de Romaansche Spraken. — Eene bijdrage die voor ons ook kan nuttig zijn, is de volgende van RICOUART : *Etudes sur les noms de lieux du Pas-de-Calais*. Zij verscheen in de Jaarboeken der Maatschappij voor Kunst en Kunde te Atrecht (18, 133). — Het nieuw Italiaansch woordenboek van PETROCCHI, te Turijn bij Loescher uitgegeven, kost 42 fr.

S. P.

« Schrijft gij ook al uwen naam met eene kleine d? »

HET een beduidend glimlachje hoort men deze vraag somtijds stellen, meest door lieden, die geen voorvoegsel bij hunnen familienaam hebben, aan andere, die dagelijks zich de moeite getroosten moeten om *de* te schrijven. Geen twijfel of het glimlachje, gelijk de toon, waar de vraag op gedaan wordt, beteekent : « vanwaar komt u de verwaandheid, te willen doen gelooven dat gij van adel zijt? »

Dat gewone burgerliên u zoo iets vragen, verstaan wij : er moet nog schromelijk veel water naar de zee loopen, aleer het laatste vooroordeel uit de menigte weg zal zijn; maar dat meer ontwikkelde personen, ja hooggezeten magistraten in de eerste letter van het particuul *de* een bewijs van adel zien, dàt gaat te ver.

Laat ons echter algauw zeggen, dat er rechters, en rechters zijn....

Bij gewijsde van 18 Juni 1873 bepaalde de Burgerlijke Rechtbank van Gent, dat het gebruik eener hoofd- of kleine letter, in den eigennaam, geene aanleiding geven kan tot terechtwijzing eener acte van den Burgerlijken Stand. Zekere de B., bediende te Brussel, maar te Gent geboren, had namelijk zich beklaagd dat zijn naam in de geboorte-acte stond : De B., en niet de B., gelijk voor zijne ouders gedaan was.

De afwijzing van de naïeve vraag door den Rechter, was gegrond op de omstandigheid, dat het gebruik eener D of d, in de spelling der eigennamen, door geene enkele wet geregeld is; dat, derhalve, eenieder zijnen naam mag schrijven met de letter, welke hij verkiest; dus, dat er geene dwaling of vervalsching bestaat wanneer men D of d stelt. (1)

Dit gewijsde, ingegeven door het gezond verstand, zou echter niet overgaan tot rechtsleer.

Tien jaren later wendde de heer de Cr. de P. zich tot de Recht-

---

(1) *La Belgique judiciaire*, 1883, bl. 395.

bank van Brugge, met verzoek, dat er eene terechtwijzing zou gedaan worden aan zijne geboorte-acte, waar gesteld was: *D*e Cr. de P; en daar de eischer bewees dat zijne voorouders de gewoonte gehad hadden het particuul met eene kleine *d* te beginnen, verleende gezegde Rechtbank, zeer ernstig, een gewijsde in dien zin, den 1 Maart 1883 (1). — Thans werd, zonder scherts, beweerd, dat het schrijven der kleine *d*, voor de groote *D*, in 't voorvoegsel eens eigennaams, aanleiding kan geven tot eene vraag om de geboorteacte te wijzigen.

Elf jaren later deed eene gelijke quaestie zich andermaal te Gent voor. De heer de K. d. D. vroeg, om twee kleine *d* in zijnen naam te mogen schrijven, en de Burgerlijke Rechtbank van Gent besloot, altijd met den meesten ernst van de wereld, in den zin van den eischer... (2)

Deze uitspraak bleef niet zonder gevolg : wat Gent en Brugge ten voordeele der aristocratische *d* hadden beslist, zou Brussel niet tegenspreken.

In 1884 vroeg de heer S., aldaar, oorlof om vóór zijnen naam het voorvoegsel *de* te mogen stellen, en het Openbaar Ministerie der Burgerlijke Rechtbank gaf over de vraag het onderstaand advies, wel waard, als een echt *curiosum*, ten eeuwigen dage onder glas bewaard te blijven :

.... « Que la particule *de* a si bien ce caractère d'une quali-
« fication nobiliaire que, dans l'état de nos mœurs, certaines per-
« sonnes, n'obéissant d'ailleurs à aucun intérêt sérieux, mais
« poussées simplement par le désir de se procurer une satisfaction
« d'amour-propre ou de vanité, et voulant uniquement se donner
« au moins l'apparence d'une origine noble, font faire, quelquefois
« à grands frais, de patientes recherches pour établir que, dans
« un temps plus ou moins reculé, l'un ou l'autre de leurs ancêtres
« fait précéder son nom de cette particule, et que d'autres per-
« sonnes dont le nom commence réellement par la syllabe *De*,
« cédant à un sentiment analogue, prennent soin de falsifier l'or-
« thographe de leur nom pour transformer la syllabe *De* en la
« particule *de*. »

Er is veel, zeer veel op deze regelen te antwoorden!

Vooreerst : de Brusselsche rechtbank betoonde hier geene de minste kennis te hebben van hetgeen vroeger ten onzent, bij 't schrijven van familienamen, werd gedaan. Noch te Brussel, noch te Brugge, noch te Gent, noch te Antwerpen — ***nergens*** of ***nooit*** werd er vroeger onderscheid gemaakt tusschen eene adellijke of eene burger- of handwerkersfamilie, door *D* of *d*.

(1) *La Belgique judiciaire*, 1884, bl. 811.
(2) Id. 1884, bl. 79.

Er was derhalve niet te spreken van « satisfaction d'amour propre ou de vanité », van de begeerte « de se donner au moins l'apparence d'une origine noble, de faire de patientes recherches » etc. Slaat de oude registers van acten en contracten, om 't even waar, open — en gij zult zien dat *alle* namen vroeger met kleine *d* of *v* werden geschreven; dat de hoofdletter doorgaans gesteld werd aan 't begin van den regel, of na een ponctum. In den zin der Brusselsche rechters zouden dus *alle* menschen ten onzent tot den adelstand hebben behoord!

Dat zekere personen het voorvoegsel *de* iets adellijks willen toekennen, kan licht gebeuren, maar 't verwondert ons, dat het Gerecht de allerminste rekening houdt van eene... XIXe eeuwsche ongerijmdheid. Hoewel onze Borluuts, onze Rijms, onze Goethalsen, onze Vilains, onze Triesten, onze Betten, onze Braems, onze uten Hoven en Wenemaren geen *de* schreven bij hunnen naam, dacht niemand er ooit aan, hunnen adel in twijfel te trekken, en poogden zij allerminst hun edelen oorsprong te doen blijken door eene kleine *d*. Die lofwaardige geslachten gebruikten andere middelen, om de edelheid van hunnen stam en van hunne daden wereldkundig te maken!

Het Openbaar Ministerie der Brusselsche rechtbank beweerde dat er menschen zijn, wier naam *wezenlijk* met eene *D* begint. — Waar hebben zij dat gezien?

Eindelijk zou bedoeld Openbaar Ministerie, bij betere kennis der zake, de ongelooflijke stelling niet hebben vooruitgezet, dat men eenen naam vervalschen kan door 't « verkeerd » gebruik van *d* of *D*.

Er bestaan naamvervalschingen, ja, maar niet zooals het Openbaar Ministerie te Brussel beweerde. De vervalsching begon voornamelijk onder het Fransch beheer, door de vertaling van het Vlaamsche voorvoegsel *van* in het Fransche *de*. Voorbeeld: Jan Paling, heer van Maneschemer (1), teekende zijne brieven en wettelijke acten vóór de Fransche omwenteling, kortheidshalve: *J. Paling van Maneschemer*; maar om zich een air te geven van meerdere « beschaafdheid », of wegens andere redenen, begon hij tijdens het keizerrijk te stellen: *J. Paling de Maneschemer*. Schier al onze oude adellijke geslachten deden hetzelfde, niet wetende dat bij onze oosterburen *von* even zoo nobel wordt beschouwd als het voorvoegsel *de* bij den Franschman. *Baron van Kriekstteen* werd dan *baron de Kriekstteen*, ridder *van Blaesvelt* teekende *chevalier de Blaesvelt* enz. enz. De Fransche regeering liet, natuurlijk, begaan: 't was haar te doen om hier alles, alles

(1) De lezer zal begrijpen dat wij hier ingebeelde namen stellen.

te verfranschen; maar dat de Nederlandsche regeering, tusschen 1815 en 1830, daar geen orde in bracht en de echte namen niet herstelde, is te betreuren. — *Van* vertalen voor *de* in eenen gansch Vlaamschen naam is even dwaas als te beweren dat *d* van adel is. In Fransche stukken en handteekens was *de* op zijne plaats, zekerlijk, maar niet in Vlaamsche, of bij 't handteeken van eene oorspronkelijk Vlaamsche familie. Wat toch beteekent, in het Vlaamsch, Luppen *de* Lindenhove, Kwinten *de* Beerveld, Claas *de* Droogland of Krelis *de* Vosmeer? Dit is louter taalbederf.

Wel verre, dat in vroeger tijd het gebruik zou hebben bestaan *de* en *van* voor den edelman, *De* en *Van* voor den onedele te schrijven, zijn er in de laatste en in 't begin der XIXe eeuw tallooze voorbeelden dat groote familiën, in 't handteeken onder notariëele of andere acten, alsmede in eigenhandige brieven, stelselmatig hunnen naam met de groote *D* of *V* schreven.

Vóór mij ligt een historisch handschrift, toebehoord hebbende aan de familie d'Hane, thans aan burchtgraaf Vilain XIIII. De eerste bezitter (1673) schreef er zijnen naam op : *Joannes dhane*, en iets hooger nog eens *J. D'hane*. 't Was hem dus wel gelijk, of er eene democratische *D* of een adellijk *d*-tje stond.

Een dank-kaartje, zonder datum, maar behoorende tot de eerste helft dezer eeuw, geeft een tal namen van adellijke geslachten der stad Gent volgender wijze op :

Madame Van Rockolfing De Nazareth
Madame Borluut Van der Bruggen
Madame la Baronne Dellafaille-d'Huysse
Madame De la Kethulle
Madame Van der Bruggen-Van der Stichelen
Madame Van der Bruggen-Van Pottelsberghe
Madame de Neve Borluut
Madame De Bueren
Mademoiselle De Thiennes
Madame la douairière Baronne Dellafaille d'Huysse
Madame la comtesse De Thiennes
Madame la douairière De Ghellinck De Nokere
Madame De Ghellinck De Wynghene
Madame la douairière De Ghellinck De Walle
Madame la douairière Van de Woestyne d'Hansbeke

Hieruit blijkt, dat de Gentsche adel, over veertig of vijftig jaar, de kleine *d* veeleer in afschuw had, dan er jacht op maakte.

Maar ook dàt was verkeerd. Schreef men enkel zóó om iets nieuws te geven? Het kan wel, want men doet het nog heden, nu en dan: de *Bien Public* van 6 Juni 1891 kondigt het huwelijk aan van mejuffer O. *Le* B. de B., zooals de gedrukte kennisgeving gesteld had.

Onlangs zelfs dreigde die aardigheid mode te worden; na de verschijning van een artikel in zeker tijdschrift, onderteekend: Pieter Van Appelmoes, trof men in volgende afleveringen de onderteekening aan van Jan Vander Mispel en Kasper Vanden Dompel. Naäping, zelfs met overdrijving.

De Lezer vraagt mogelijk, waar wij heen willen. Want het is ons eigenlijk niet te doen om te vitten of te bedillen. Ziehier.

Ieder schrijve zijnen naam, zooals hij verkiest. Wie de Meulemeester heet, is even vrij te schrijven: De Meulemeester, als De meulemeester, of DE MEULEMEESTER. Zijn naam zij juist en duidelijk gesteld — de rest, eene quaestie van smaak, valt geheel en al buiten het bereik, zoo niet der taalwet, dan toch der strafwet. De voddenraper Lucas de Peer heeft evenveel recht op de kleine *d* als een Prins op de zijne.

Men zal mogelijk denken, dat dit artikel ingeboezemd is door minachting of afgunst jegens den adelstand? Hoegenaamd niet. Hoewel de tegenwoordige tijd weinig geschikt is om aristocratische gevoelens te doen veld winnen, en de XXe eeuw, waarschijnlijk, nog minder rekening zal houden van hoogen rang of geboorte, zullen wij ronduit zeggen dat, wat ons betreft, de adel wèl in stand mag blijven. Wij zouden hem zelfs, meer dan nu het geval is, niet alleen willen behouden als herinnering aan verdienstelijke geslachten van vroeger, tot voortdurende les en voorbeeld aan de nakomelingen, maar ook als nationale belooning voor uitstekende daden en buitengewoon groote talenten.

Wat hiervoren gezegd wordt nopens *de*, geldt evenzeer het voorvoegsel *van*, zoo menigmaal in Germaansche, Dietsche namen voorkomende, alsmede het particuul *van der*, *ter* en *ver*. De oliekoekventer van Schriek, de garnaalverkooper van der Maude, de kolenvoerder ter Linden en de briefdrager ver Meulen zullen geen blijk geven van adeltrots, als zij *v* of *t* stellen in stede van *V* of *T*.

In den geest van dit artikel handelen, overigens, de meeste Vlaamsche letterkundigen, en de *Maatschappij van Nederlandsche Taalkunde* nam den 19 December 1875 nopens de schrijfwijze der familienamen eene beslissing in denzelfden zin (1). Wij schrijven letterlijk af:

(1) Aanwezig de heeren Dr. Heremans, G. en J. Bols, J. van Beers, Fr. de Cort, P. Génard, J. van Droogenbroeck, Spanoghe, Fr. Willems, vanden Branden, A. van der Cruyssen, Delcroix, van Gansen.

« Wat betreft het gebruik der hoofdletters in persoonsnamen « aanvangende met *de, van, van den, van der, ver, te, ter, toe,* « *ten, op den, van op den,* enz., werd, op voorstel van den heer « Joz. van den Branden, en naar aanleiding van zijn historisch « onderzoek « over het gebruik der hoofdletters in de familiena- « men, gedurende de zes laatste eeuwen, » in zitting van 19 Dec. « 1875 door hem voorgedragen, bij meerderheid van stemmen, in « de daarop volgende vergadering vastgesteld, dat in de familie- « namen, beginnende met het lidwoord (*de, den, het, 't*), dit lid- « woord *gescheiden* en in algemeenen regel, met *kleine* letter zal « worden geschreven. Eveneens wordt er gestemd dat men *van,* « *van de, van den, van der,* in 't begin der familienamen, van « elkaar en van 't hoofdwoord gescheiden schrijven zal. »

Op 28 Mei 1876 wordt deze beraadslaging voortgezet, en besluit men verder als volgt : « dat *ver,* niet meer afzonderlijk « voor *van den* bestaande, volgens het algemeen gebruik in het « begin van familienamen *niet gescheiden* en dus met eene hoofd- « letter dient geschreven te worden; en integendeel *te, ter* (voor « *te der*), *ten* (voor *te den*), als afzonderlijk bestaande en volgens « veel gebruikte schrijfwijzen *gescheiden* en met *kleine letter.*

Eindelijk op 29 October 1876 wordt besloten, « dat *op,* « *neêr, uit* — aanvangsilben van familienamen, waar zij, als in « de voorbeelden *Opterbeek, Opzoomer, Neerissen, Uitterschaut,* « den klemtoon ontvangen, van 't overige dezer woorden niet « mogen gescheiden worden. » (1)

Éene enkele bemerking zouden wij op vorengaande beslissing willen maken, namelijk, dat wij, bij afwijking van den aangenomen regel, de voorkeur geven aan het afscheiden der aanvangsilben, *op ter, uten, uter,* van den eigenlijken naam, en dat wij derhalve zouden schrijven, gelijk in de vroegste tijden : *op ter Beek, uten Hove, uter Wulghen, uten Bogaerde* enz.

Overigens, in vele onderwijsgestichten wordt het hier vooruitgezette stelsel sedert jaren onderwezen, namelijk in al degene, waar men de Spraakleer volgt van den eerw. heer ROUCOURT. Ziehier hoe deze taalkundige den regel opgeeft :

« *De lidwoorden en voorzetsels, welke eigennamen voorafgaan, worden nagenoeg met kleine letter geschreven. Integendeel neemt ieder aanzienlijk deel der samenstelling eene kapitale letter aan; b. v. de Laet, van Hoof, van den Dries...* » (2)

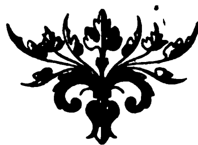
(1) *Tafel der verschillige uitspraken in antwoord op taalkundige vragen.*

(2) *Beknopte Spraakleer der Nederlandsche taal,* door TH. ROUCOURT, elfde uitgave, 1889, bl. 30.

Zulke schrijfwijze werd in October 1885 door eene Heraldische Vereeniging, te 's Gravenhage, aan den heer Minister van Justitie, aldaar, voorgesteld, om in acht genomen te worden in de registers van den Burgerlijken Stand, en zulks ter wering van het misbruik, dat uit het valsch orthographiëeren van eigennamen voortvloeide. De verzoekers namelijk deden opmerken, dat de hoofdletter van den eigenlijken familienaam dreigde te verdwijnen en deze laatste, ten gevolge daarvan, weldra met het particuul zou versmolten worden. Ze zagen de zaak helder, en naar behooren, in.

Eindigen wij met de hoop uit te drukken dat al de Vlamingen, voor 't schrijven hunner namen, den voorgestelden regel zouden volgen, overeenstemmende met hetgeen hier vroeger altijd werd gedaan : de hoofdletter, als geen ander woord den naam voorafgaat; de kleine letter, in het tegenovergestelde geval. Voorbeeld. « *De Munter* zal morgen de eer hebben » enz.; — *Jaak de Munter* verzoekt u » enz.

FR. D. P.

Bemerking op het schrijven van den heer Roegiers.

De heer Roegiers heeft over de « verdere vervlaamsching van het middelbaar onderwijs » eene nuttige studie geleverd. Hij heeft eens te meer de aandacht geroepen op het bloedverwantschap van het Vlaamsch met Latijn en Grieksch en daaruit de hoogere bekwaamheid onzer taal afgeleid om als voertaal der *humaniora* te dienen. De Schrijver wordt vooral praktisch, waar hij ons het Luxemburgsch program als voorbeeld aanhaalt, volgens hetwelk het middelbaar onderwijs in Vlaanderen kan vervlaamscht worden zonder afbreuk te doen aan de Fransche taal.

De aangewezen weg is gansch opvoedkundig, als getrouw aan den regel : « Van 't bekende naar 't onbekende » en dezen anderen : « Bouw steeds op vaste grondslagen. » Wij geven des te hertelijker onze goedkeuring aan die gedachten, dat wij zelven ze reeds uitgedrukt hadden. Inderdaad in ons eerste antwoord aan den heer Van Campen schreven wij (*Belfort*, jaarg. 1889, blz. 358) :

« Ik neem zeker aan dat de leerlingen in een gesticht met het Vlaamsch tot grondtaal zoo goed kunnen in 't Fransch geoefend worden als in een Fransch gesticht; immers de grondslag van 't onderwijs, in 't Vlaamsch gelegd, zou veel vaster zijn; daar zouden de studiën in 't algemeen en ook de studie van 't Fransch veel bij winnen; in de hoogere klassen nochtans zou er onontkennelijk voor het Fransch een verlies zijn, indien *al* de vakken in 't Vlaamsch gegeven werden. »

En op dezelfde blz. drukte ik het grondgedacht van het Luxemburgsch program uit, als ik zeide :

« Hoe vlaamschminnend ook, beken ik dat, moest de regeling van een college-programma mij heel en gansch overgelaten zijn, ik de vervlaamsching niet zou durven toepassen dan in de laagste klassen en in eenige vakken der hoogste. »

Zeker wil ik mij het vaderschap dier gedachten niet toeëigenen : zij waren lang vóór mij uitgedrukt door anderen ; maar den heer Roegiers komt de eer toe aan die gedachten een bepaalden vorm ter toepassing te hebben gegeven. Anderen wezen de richting aan : hij teekende de baan af.

Doch om eene baan te openen, had de heer Roegiers niet noodig er eene andere te versperren. Volgens hem zou eene Vlaamsche Hoogeschool pædagogisch onmogelijk zijn, omdat het middelbaar onderwijs niet vervlaamscht is. Welnu die stelling is valsch en onder Vlaamsch oogpunt gevaarlijk :

1° *Valsch* : Wel moet ieder opvoedkundige aannemen dat voor een Vlaamsch hooger onderwijs een Vlaamsche grondslag in het middelbaar onderwijs moet gelegd worden; maar het is niet noodig dat het middelbaar onderwijs geheel of hoofdzakelijk vervlaamscht zij; het is genoeg dat de leerlingen, uit de Rhetorika

komende, bekwaam zijn om met vrucht Vlaamsche leergangen van hooger onderwijs te volgen. De heer Roegiers zelf erkent dit practischer wijze, daar hij een middelbaar onderwijs voorstelt, half en half Vlaamsch en Fransch, uit hetwelk de studenten zoowel op eene Fransche als op eene Vlaamsche Hoogeschool zouden kunnen gaan.

Welnu, zou de heer Roegiers beweren dat de leerlingen uit de athenea niet in staat zijn, Vlaamsche leergangen aan de Hoogeschool met vrucht bij te wonen? Zij hebben in Rhetorika 10 uren Vlaamsche lessen in allerhande vakken en twee maanden later zouden zij aan de Hoogeschool geene klassen kunnen volgen, die daar *ab ovo* in 't Vlaamsch begonnen worden? Had men dan misschien ongelijk Vlaamsche leergangen van strafrecht te vragen?

2° *Gevaarlijk* : Komt ooit het voorstel van den heer Roegiers vóór de Kamer, dan zullen de tegenstrevers juist redeneeren gelijk hij zelf nu doet :

« Het middelbaar onderwijs moet den grondslag leggen voor het hooger; dus (zullen *zij* besluiten) daar de Hoogescholen Fransch zijn, moet het middelbaar onderwijs dit ook blijven; en zij zullen trachten te bewijzen dat Vlaamsche jongelingen door het stelsel van den heer Roegiers niet zouden worden in staat gesteld om de leergangen der Fransche Universiteit met de noodige vrucht te volgen (1).

Wierde het voorstel verworpen, dan ware volgens de redeneering van den heer Roegiers alle weg ter vervlaamsching afgesneden; volgens ons integendeel bleve er nog eene baan open. Wij zouden zeggen : « het middelbaar onderwijs is reeds ten deele vervlaamscht; men zij logisch en vervlaamsche nu ook gedeeltelijk het hooger onderwijs ».

Voor het vrije onderwijs bijzonder dunkt ons dat die weg de eenige mogelijke is. De voorgestelde vervlaamsching van 't middelbaar onderwijs zou misschien door de Kamers gestemd worden en aldus aan de staatsgestichten opgedrongen; in de vrije gestichten zal zij moeilijk ingang vinden; deze hangen niet af van eene wetgeving, maar zijn ingericht volgens plaatselijke aangelegenheden en daar stuit de vervlaamsching op grootere hinderpalen : op de franschdolheid der ouders en der beschermers, en ja op den onwil sommiger oversten. Integendeel

(1) En hunne redeneering zou evenveel grond hebben als die van den heer Roegiers nu : wel is het waar dat de studenten volgens het nieuw stelsel, nog meer Fransche lessen hebben zouden, dan zij er nu Vlaamsche hebben; maar men mag niet vergeten dat de studenten, waarvan sprake, geboren Vlamingen zijn, doorgaans in 't Vlaamsch opgevoed thuis en in de lagere school, en dat zij dikwijls nog, bij 't heen en weer naar huis gaan, in een Vlaamsch midden verkeeren.

hopen wij dat er kans is aan de geestelijke overheid de nooodzakelijkheid te doen beseffen eener tweede katholieke Hoogeschool welke, in 't Vlaamsche land opgericht, grootendeels Vlaamsch zou moeten wezen. Indien al de katholieke Vlamingen en bijzonder de *Landsbond* in dien zin werkten en hunne hulp boden, dan zou ten minste de proef kunnen genomen en b. v. te Antwerpen een Vlaamsche cursus van Wijsbegeerte ingericht worden, als voorbereiding tot de Hoogeschool.

Bij deze gelegenheid willen wij ook herinneren dat de Vlamingen geenen moed mogen verliezen omdat de Vlaamsche rechtskursus te Leuven hunne hoop niet verwezentlijkt heeft. In onze studie schreven wij letterlijk het volgende : « Hier zij opgemerkt dat wij ons niet mogen laten bij den neus leiden : zou men, bij voorbeeld, als proefneming, in Gent of in Leuven Vlaamsche leergangen nevens de Fransche stellen, dan kan niemand er voor instaan dat de Vlaamsche Hoogeschool geen doodgeboren kind zou zijn. » Dat is zoo uitgevallen en wel juist aan die Leuvensche Hoogeschool, waar nochtans onder vele Vlamingen de « nationale fierheid » genoegzaam was ontwikkeld. Waarom werd de Vlaamsche leergang niet bijgewoond? Omdat hij niet overeenkwam met het beurs- en exaambelang der studenten. Zoo bewees de uitkomst wat wij hielden staan : dat het belang van ouders en studenten over het al of niet gelukken eener Vlaamsche Hoogeschool zou beslissen.

Nu zijn we ook van degenen niet die den moed der strijders willen koelen of stokken in 't wiel steken, waar het op vervlaamsching aankomt. Wij juichen dus het voorstel van den heer Roegiers toe en wenschen hem dat hij de eensgezinde werking verkrijge, die wij te vergeefs voor het onze trachtten in 't leven te roepen. Wij werden bekampt door de liberale Vlamingen, door katholieke Vlamingen die schrik hebben van iets nieuws te beginnen zelfs met de grootste voorzichtigheid, van anderen die ten onrechte het bestaan der Leuvensche Hoogeschool bedreigd achtten en niet inzagen dat het juist de zwakheid der *Alma Mater* is van alleen te staan tegen drij liberale mededingsters (1). Goddank! het gedacht is daarom niet dood en het voorstel van den heer Roegiers zal het eens te meer in 't licht stellen. Dat voorstel behelst het maximum van hetgeen we, buiten het hooger onderwijs, nog kunnen verkrijgen en, mislukt het, dan zal eene der grootste redens zijn dat de Hoogescholen nog teenemaal Fransch bleven.

D. ACKERS.

(1) Voegen wij hierbij dat het middelbaar onderwijs der katholieken, vooral in de leste jaren eene uitbreiding genomen heeft buiten alle verhouding met het katholiek hooger onderwijs, alzoo moeten de katholieke gestichten kweekscholen worden voor de liberale Universiteiten.

GODFRIED WENDELEN

VLAAMSCHE STERREKUNDIGE DER XVII° EEUW.

Een professor der Hoogeschool van Luik, M. C. LE PAIGE, heeft den 16n December 1890 eene redevoering uitgesproken, in de openbare zitting van de Klas der wetenschappen der Koninklijke Academie van België, over het leven en de werken van Godfried Wendelen of Wendelinus (1), een Limburger, of beter, een Dietschen inboorling van het oude Prinsbisdom Luik. Die redevoering is zoo belangwekkend dat de schrijver dezes toelating gevraagd heeft aan vermelden hoogleeraar er gebruik van te mogen maken voor « Het Belfort », hetgeen gereedelijk werd toegestaan. Het valt niet te betwijfelen dat de lezers van « Het Belfort » de levensbeschrijving van den weinig gekenden Vlaamschen sterrekundige met genoegen zullen doorloopen.

Godfried Wendelen werd geboren te Wuest-Herck, een der steden van het prinsbisdom Luik, den 6n Juni 1580, op het einde der woelige zestiende eeuw. Zijn geheel leven draagt het kenmerk van dit tijdvak, waarin men dorstig was naar wetenschap, hunkerend naar het onbekende en onvermoeibaar in den arbeid. Hij mag met recht gerangschikt worden onder de groote geleerden van zijnen tijd.

(1) De familienaam *Wendelen* bestaat nog altijd in de omstreken van Beeringen. Vroeger gaf men dikwijls een Latijnschen vorm aan de familienamen.

Professor C. LE PAIGE beschouwt hem bijzonder in hetgeen hij gedaan heeft voor de sterrekunde; maar Godfried Wendelen, gelijk overigens andere groote mannen van zijnen tijd, was overal in te huis : het Latijn en het Dietsch onder andere hadden geene geheimen voor hem, zooals hij het bewees in zijne uitlegging der Salische wet en in zijne Latijnsche puntdichten.

De kleine stad, waar Wendelinus het eerste levenslicht aanschouwde, bezat toen eene Latijnsche school, bestierd door Hendrik Alen, een man van te waardeeren kennis; want hij was tevens secretaris van Wuest-Herck en dichtte bij gelegenheid in Grieksche verzen van degelijk gehalte : in dien tijd vond men uitstekende beoefenaars der oude talen. Hij was de peter van Wendelinus en dus waarschijnlijk zijn bloedverwant.

Onder leiding van dezen meester deed Godfried zijne eerste studies en muntte weldra tusschen zijne medeleerlingen uit : op dertienjarigen leeftijd, schreef hij in het Latijn iambische verzen, die werkelijk bewondering verdienen; maar de aandacht van den knaap werd bijzonder aangetrokken door het schouwspel der groote hemelverschijnselen, zoodat de omstandigheden eener maansverduistering, die in 1590 plaats had, hem niet onverschillig lieten.

De Latijnsche school van Wuest-Herck kon hem waarschijnlijk niet ver genoeg brengen in de humaniteiten, zoodat zijne ouders besloten hem naar Doornik te zenden.

De dag van zijn vertrek naar het college der Jesuïeten, de 24e April 1595, viel samen met eene maansverduistering : eertijds zou men een voorteeken gezien hebben in dit samentreffen; wij zullen alleen aanstippen dat verschillende gebeurtenissen van zijn leven op dergelijke wijze gekenmerkt werden.

Het was geene kleine onderneming, in dien tijd, het ouderlijke huis te verlaten om zich naar den

vreemde te begeven; gedurende den ganschen nacht hielden zich al de leden van het huisgezin onledig met de toebereidsels voor de reis; Godfried alleen kon zich niet ontrukken aan de beschouwing der eklips en teekende er zoo goed mogelijk de verschillende bijzonderheden van op.

Zijn verblijf in Doornik duurde niet lang. Drie jaren later, den 21ⁿ Februari 1598, volgt hij de leergangen in de Hoogeschool van Leuven. Deze dagteekening wordt door Wendelinus zelf bewaard, want zij herinnert hem wederom eene maansverduistering.

« De eklips, schrijft hij, begon een weinig na vier ure, op het oogenblik dat wij wakker werden om ons morgengebed te doen en onzen arbeid te beginnen : het was zeker nog niet kwartier na vier. » Dit bewijst hoe vroeg in den uchtend de toenmalige studenten reeds aan het werk waren.

De gewoonte van vroeg op te staan behield Wendelinus gedurende gansch zijn leven. In 1608, terwijl hij Forcalquier bewoont, zien wij hem vóór den dageraad het veld doorloopen. Met een boek in de hand verwijdert hij zich van de stad; hij vindt zijn behagen in de kalmte der natuur en wandelt voort om de balsemgeuren der ontwakende planten te genieten en de koele tochten der frissche morgenlucht in te ademen : onder eene dezer wandelingen, was hij voor de eerste maal getuige van een roodachtigen regen.

In Leuven volledigde Wendelinus zijne letterkundige vorming; hij begon de studie van de Hebreeuwsche taal en werd er zeer ervaren in.

Wat de wiskunde betreft, zal hij niet veel nut getrokken hebben uit het onderwijs der *Alma Mater.*

Sedert 1593, hadden de schitterende lessen van Adriaan Romanus opgehouden : de mededinger van Victus was naar Wurtzburg geroepen geworden, en zijn opvolger, Jan Storms van Mechelen, niettegen-

staande de loftuigingen van Valerius Andreas, was nooit iets anders dan een armzalige rijmelaar, wiens gansche bedrijvigheid zich gedurende eene halve eeuw bepaalde bij het berijmen van Aristoles' natuurkunde, van de benaderde verhouding des cirkelomtreks tot zijne middellijn, en van de verschillende vormen des toovervierkants van 16.

Is het te verwonderen dat Wendelinus zijnen dorst naar wetenschap aan eene zuiverder en overvloediger bron heeft willen lesschen?

Voor de eerste maal toegevende aan zijne zucht naar verandering, die hem gansch zijn leven bijbleef, besloot hij naar Praag te vertrekken. Misschien werd hij gedreven door het verlangen zich de ondervinding ten nutte te maken van Tycho-Brahé, die toen in Praag verbleef. Maar hij moest het doel zijner reis niet bereiken, en het Luikerland, dat te dien tijde op het punt was de gastvrijheid te verleenen aan den grooten Deenschen sterrekundige, had zelfs het buitenkansje niet een zijner zonen onder de leerlingen van den vermaarden geleerde te tellen.

Wendelinus, die met een zijner vrienden op reis was gegaan, werd door eene ziekte genoodzaakt te Nurenberg te blijven. Dit gedwongen oponthoud gaf een anderen loop aan zijne gedachten. Hij kwam voor korten tijd naar Herck terug en begaf zich vervolgens naar het Zuiden.

In 1599, bevindt hij zich te Marseille, waarvan hij de geographische breedte bepaalt : dit was zonder twijfel zijn eerste sterrekundige arbeid van wetenschappelijke waarde, en deze arbeid schijnt in verband te staan met een ontwerp, aan wiens uitvoering hij gedurende vele jaren werkte.

Doch ver van de zijnen, in een vreemd land, kon Wendelinus soms moeilijk in zijne levensbehoeften voorzien : op zeker oogenblik werd hij verbeteraar in eene drukkerij, maar dit duurde niet lang.

In 1600, gaat hij naar Rome met het inzicht den jubileeaflaat te verdienen; hij doorreist Italië en komt eindelijk weer terug te Marseille.

Provence zou hem langen tijd bezitten. Eerst vestigde hij zich te Digne : men weet niet juist of hij regent was in het college of bestuurder eener school van wiskunde; maar men zegt dat hij den vermaarden Gassendi onder zijne leerlingen telde. Sorbière, Colomiez, en, wat nog meer zegt, Mantelius, die zijne inlichtingen van Wendelinus zelf schijnt bekomen te hebben, daarbij Valerius Andreas, die zijne *Bibliotheca belgica* uitgaf, tijdens het leven van onzen sterrekundige en van den doorluchtigen provoost van Digne, bevestigen het feit; maar de E. P. Bougerel, de biograaf van den grooten tegenstrever van Cartesius, bestrijdt hun gevoelen met tamelijk gegronde redenen.

Van Digne ging Wendelinus naar Valensole : twee jaren achtereenvolgens bekwam hij daar, in een openbaren wedstrijd, een der leerstoelen van het college; in het begin van 1604, verzaakte hij aan den strijd, niet dat hij hem vreesde, maar omdat hij nieuwe plannen koesterde.

Voor een oogenblik was hij in zijn geboorteland teruggekomen, maar de mistige Kempen en hare treurige heidevlakten konden niet in vergelijking komen met de schitterende zon van Provence, welke heerlijke streek een tweede vaderland was geworden voor den vurigen reiziger; ook zien wij hem zonder verwondering weer dadelijk naar het Zuiden vertrekken.

Hij vond er overigens eene gastvrije haardstede bij Andreas d'Arnaud, heer van Miravail, luitenant-generaal der landvoogdij van Forcalquier. Deze heer, een vriend der fraaie letteren en zelf een verdienstelijk dichter, koos Wendelinus tot leermeester zijner kinderen; onze geleerde maakte deel van de familie; hij werd aanzien als een vriend van den huize.

Andreas d'Arnaud was in betrekking met Peiresc, met Gassendi, met honderd anderen, en, even als zij, weetgierig. Hij had langzamerhand eene rijke bibliotheek verzameld, waarin eenige perelen schitterden, zooals de *Codex arnaldinus*, handschrift van Jean de Linières, dat de Vlaamsche sterrekundige meer dan eens zal doorbladerd hebben.

Wendelinus hield zich niet uitsluitelijk bezig met de opvoeding der kinderen van Andreas d'Arnaud — een hunner ten andere, Scipio, ongeveer van denzelfden ouderdom als zijn leermeester, was voor hem veeleer een makker dan een leerling —; het onderwijs der oude talen en der geschiedenis nam zijnen geheelen tijd niet weg. Overigens voor een man van zijn karakter houdt het werk met den dag niet op : de nachten hoorden hem toe, de nachten waarin, dank aan de bewonderenswaardige helderheid van den Provencaalschen hemel, hij de sterren kon waarnemen wanneer hij zulks verlangde. Dan, wij zeiden het reeds, desnoods stond hij op vóór het morgenkrieken.

Alles viel hem meê : indien de familie d'Arnaud een groot deel van het jaar Forcalquier bewoonde, ter oorzake van het ambt van den seneschal, werden er niettemin eenige maanden besteed voor een verblijf aan den voet der Alpen, te Chateauneuf-Miravail. Wendelinus wist daar zijne werkzaamheden voort te zetten en zelfs uit te breiden.

Op het terras van het kasteel leverde hij zich over aan zijne geliefkoosde waarnemingen; het land zelf bood hem tooneelen aan, die in staat waren zijne aandacht op te wekken.

Sint-Truiden. P. KERKHOFS.

(Slot volgt.)

LOOF DEN SCHEPPER.

In het album van Mej. Victorine

V. D. W.

IJK Natuur die, in de Lente,
Na de lange winterrust
Door de lieve, warme zonne
Zachtjes wakker wordt gekust;

Lijk het bloemje dat, ontluikend,
Zijnen kelk ten hemel wendt,
En zijn frissche balsemgeuren
In het wijde luchtruim zendt;

Lijk de nachtegaal in 't loover,
Die van tak tot takje springt
En, ter eere van den Schepper,
Zijn betoovrend danklied zingt;

Lijk de fladderende vlinder
Die in 't zongeflikker speelt,
En, steeds dartlend, heen en weder,
Eén voor één de bloemen streelt.

Lijk het beekje dat, al suizend
En al kabblend henen vliet,
Lijk de wind, die harpetonen
Lokt uit boom en buigend riet;

Lijk de ontelb're hemelbollen
Lijk de baren van de zee,
Loof den Schepper, Victorine,
Blik naar Hem, in wel en wee.

Daarvoor liet Hij U ontluiken
Als een frissche lenteroos;
Daarvoor kreegt gij jeugd en schoonh
En den maagdelijken bloos.

Daarvoor gaf Hij U een ziele
Die in hooger sfeeren zweeft
En, op vleuglen der verbeelding,
't Eindelooze ruim doorzweeft.

Daarvoor schonk Hij U een stemme
Schooner dan der vooglen zang,
Dan 't gemurmel van het beekje,
Dan het zoetste harpgeklank.

Loof den Schepper, Victorine
Gij, die voelt, geniet en denkt,
Loof Hem voor al 't goede en schoone
Dat Hij U op aarde schenkt.

28 Mei 1891. A. V. BULTYNCK.

BEDE.

'T Is ijzig en koud
En de sneeuw ligt zoo hoog
Op den beemd en in 't bosch,
Waar ik zong ende vloog.

Wel heb ik een kleed
Dicht van veedren om 't lijf,
Maar mijn kropjen is leêg
En mijn leden zijn stijf.

Ik zit op den tak
Door het venster te zien
Of daar niemand en komt
Om een aalmoes te biên.

'k Ben sober ten disch,
En zoo luttel volstaat!
Met een kruimelke broods
Is mijn honger verzaad.

Welhaast komt de Lent'
Met haar' zegen in 't land,
En dan zing ik mijn lied
Voor de gift uwer hand.

Als 't zomer dan wordt
En mijn broeisel al vlug,
Zoo betaal ik, met kroos,
Mijne schulden terug.

De rups op het kruid
En de kever aan 't blad
Zijn zoodra niet gezien,
Of ik heb ze gevat.

Maar nu is het koud
En nog alles vol sneew;
Wees bermhertig, o mensch!
Want de honger doet wee.

(*Vrij naar 't Duitsch.*)
E. R.

Overyssche, Februari 1891.

AAN E. H. J. VAN DER LINDEN,

***toen hij zijne Eerste Misse deed te Ste Maria-(
hove, den 1sten van Juni 1891.***

'T IS Juni : haast zal weer der linden kruine bloeien,
En buigen van de vracht der bloemen ongeteld,
Die, uit hun gouden kelkje, alover weide en veld,
Een stroom van balsemgeur en honing laten vloeien.

Het bruine bieken, langs zijn luchtbaan toegesneld,
Zal in en uit en rond elk bloemken driftig roeien,
En rooven wat Gods zon er wekte in stovend gloeien
Terwijl zijn dankgegons Gods Naam en Goedheid me

Lijk 't bieken vloogt ook gij, door hooger lust gedrev
Van deugdenbloem op bloem, en gaarde in 't jonge l
De vreugden van deez' dag, als hemelhoning zoet.

Laat uit uw gouden kelk, laat over uw beminden
Den zegen stroomen van Gods driemaal heilig Bloed,
En bloei in blijdschap voort, Godspriester *Van der Li*

EUG. DE LEPELEEI

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Robrecht van Eine of misdaad en liefde, historisch drama met zang, een voorspel en 3 bedrijven, door K. L. Van Voordenhove. Gent, A. Siffer en bij den schrijver, Katholieken Kring te Temsche. Prijs fr. 2,00. (Voor de muziek zich te wenden tot den schrijver; men mag er copij van nemen binnen de 14 dagen tegen betaling van fr. 5,00.)

Dirk van den Elzas, graaf van Vlaanderen, vertrekt naar het Heilig Land ten jare 1157, om Boudewijn, koning van Jerusalem, te helpen en te ondersteunen in zijnen strijd tegen de Turken. (Zie kronycke van Vlaanderen, Meyerus, enz.) Godevaart, heer van Gaver, broeder van Robrecht van Eine, na het verdwijnen van zijnen eenigen zoon Willebald, dien hij dood waant, en na het afsterven zijner duurbare gemalin Aldegonde ten gevolge van Willebald's dood, vertrekt met graaf Dirk ter kruisvaart mede, om in eenen heiligen dood het einde van zijn verdriet en van zijn wee te vinden. Na twee jaren tegen de ongeloovigen als een ware held gevochten en gestreden, en verscheidene sterkten en steden veroverd te hebben, keert hij weder naar Vlaanderen, in de Septembermaand van het jaar 1159. Met Boudewijn, oudsten zoon van Robrecht, met Gillis van Pamele en Walter van Sotteghem, die allen aan den kruistocht hadden deelgenomen, neemt hij tijdelijk zijnen intrek op het kasteel zijns broeders, te Eine.

Het stuk speelt in de groote ontvangstzaal van het kasteel van Eine, op den dag der terugkomst uit de kruisvaart. Het voorspel grijpt plaats drij weken vóór de aankomst van de edele heeren kruisvaarders, en gebeurt in den kerker van den zwarten toren, die in het diepste van het park van Eine gelegen is.

De schrijver, die in zake van geschiedkundige tafereelen te huis is, zooals hij reeds bewees in zijne historische alleenspraak *Pieter Van den Bossche na den slag van Roosbeke*, heeft weder een boeiend stuk geleverd vol leven en gang, vol lokale kleur, onderrichtend onder opzicht van geschiedenis en stichtend voor wat strekking en zedeleer betreft. De personnages zijn in het algemeen goed getypeerd, en in het schetsen der misdaad en der

liefde toont de heer Van Voordenhove, dat hij het menschelijk hart met klaarziende oog bestudeerd heeft. De kleine Willebald is eene aantrekkelijke figuur, die bij iederen lezer of toeschouwer deelneming en medegevoel verwekt. Grootsche toestanden en aandoenlijke tafereelen komen in het drama voor.

Het stuk is uiterst geschikt voor effektmakende en rijke tooneelschikking; het besluit met eene prachtige en indrukwekkende apotheose.

Ongetwijfeld zullen de maatschappijen die dit verdienstelijk drama op zullen voeren er den besten bijval mede behalen, overigens voor wie beweren dat tooneelstukken slechts op de planken kunnen beoordeeld worden, zij gezegd, dat het reeds die vuurproef doorstaan heeft, en dat het te Temsche, op een tijdruimte van 10 dagen, tot driemaal toe door het publiek hervraagd werd.

Zeggen wij ten slotte met het prospectus nog :

« Even als het bekroond treurspel van Hector Plancquaert *Dood van Karel de Goede*, even als *Kommandant Rollier* van Lambrecht Van Ryswyck en als *De Furie van Lier*, van Roël, is *Robrecht van Eine* een tendenzstuk. Om den deugdelijken invloed die zulke gewrochten op het volk uitoefenen, met het nationaal gevoel op te wekken, kunnen wij dergelijke tooneelspelen niet genoeg aanraden.

« Het onderhavig drama is vaderlandsch in gansch zijne toedracht : het speelt op Vlaamschen bodem, en de personen die er in voorkomen zijn mannen gekend in de geschiedenis van Vlaanderen. »

Aloïsius van Gonzaga. Historisch tooneel in een bedrijf. Vrij in rijm overgebracht naar Delaporte S. J. — Uittreksel uit het maandschrift, *De Bode van het H. Hert van Jesus*. Gent, Vanderschelden. Prijs fr. 0,15. De honderd fr. 10,00.

Het 300ste verjaarfeest van S. Aloïsius' sterfdag, dat naar het verlangen Zijner Heiligheid, Leo XIII met buitengewonen luister in geheel de katholieke wereld is gevierd, deed in alle landen eene menigte geschriften ontstaan; levensbeschrijvingen van elke grootte en formaat, godvruchtige oefeningen, zangen en gedichten. Het dichtwerkje waarvan ons heden het verdienstelijk maandschrift « De Bode van het H. Hert van Jesus » eene vlaamsche vertaling aanbiedt, is een der merkwaardigste voortbrengselen dier gelegenheidslitteratuur. De naam des makers is de beste lof des werks. Pater V. Delaporte S. J., de dichter der *Récits et légendes* zag in Frankrijk zijn uitnemend talent naar waarde geschat, door kunstrechters van het meeste aanzien en van alle gezindheid, zoowel door Sully Prudhomme als door Armand de Pontmartin, zelfs door den uitgever der *Revue bleue* M. Augustin Filon, een der fijnste critici van onzen tijd. *Aloïsius van Gonzaga* stelt ons in eene handeling van tien tooneelen en ongeveer 500 verzen het oogenblik voor, waarop de jonge markgraaf van Castiglione afstand doet van zijne heer-

lijkheid en zijn geboorterecht, ten voordeele zijns jongeren broeders, Rudolf. Dit plechtig oogenblik wordt voorafgegaan van eene laatste poging zijner bloedverwanten om hem van zijn voornemen af te brengen; en gevolgd door het optreden van Aloïsius in kloosterkleedij, eene treffende en roerende verschijning van hoog dramatische werking.

De vlaamsche vertolker is onder zijne lastige taak niet bezweken. Over het algemeen is zijne taal zuiver, sierlijk en zwierig; men hervindt op menige plaats de verhevenheid en den gloed van het oorspronkelijke.

Wij wenschen dit bundeltje eene spoedige verspreiding onder de katholieke jeugd. In vlaamsche onderwijsgestichten, kringen en vereenigingen, waar men zoo vaak verlegen is om nederduitsche tooneelstukjes, die tevens door inhoud en letterkundigen vorm uitmunten, zal *Aloïsius van Gonzaga* eene prachtige voorstelling aanbieden, de heilzaamste indrukken nalaten en immer nieuwen bijval genieten.

Geestelijke Gids. Canon van het geestelijk leven, en Geestelijke spiegel van Ludovicus Blosius. Uit het latijn vertaald door J. DE BONT, S. J. Leiden. J. W. van Leeuwen, 1890.

« Er is waarlijk geen gebrek aan geestelijke boeken en boekjes. » Daarover zijn wij het eens met den vertaler dezer twee werkjes, en toch weten wij hem dank er nog één bij de velen gevoegd te hebben. Immers onder den grooten hoop zijn er weinige uitstekende, weinige die, zooals de « Navolging van Christus » en de « Geestelijke strijd », aan den goeden wijn gelijk, met de jaren in waarde klimmen, weinige, die voor allen staat en stand geschikt, aan de behoeften en bijzondere zielsgesteltenissen van elken lezer antwoorden. Nu, zulk zijn over het algemeen de werken van den beroemden abt van Lessies, Ludovicus Blosius; « alle zeer duidelijk en eenvoudig, met gloed en groote zalving geschreven » naar het gezaghebbende getuigenis van kardinaal Wiseman. Doch wat ze bovenal kenmerkt, is de zoet- en zachtheid der leering. De schrijver volgt doorgaans, en namelijk in den *Canon van het geestelijk leven*, den regel dien dezelfde kardinaal aldus omschrijft: « Zulke ziel (nl. eenen zondaar die naar beter tracht, maar nog zwak is en soms jammerlijk hervalt) moet derhalve geen schrik worden aangejaagd; men moet bij haar niet aandringen op de gedachte van Gods gestrenge rechtvaardigheid; neen, men moet haar de onmetelijke barmhartigheid in al hare grootte, zooveel mogelijk, voor oogen stellen, haar wijzen op den onuitputtelijken rijkdom der goedertierenheid, die in den schoot van onzen God en Zaligmaker is opgesloten. » — In den *Geestelijken Spiegel* waar Blosius eenen mensch veronderstelt, die niet meer te kampen heeft met de geweldige ongeregelde neigingen des harten, maar naar de

volmaaktheid tracht, « is het diezelfde zachtheid, die bekoorlijke liefde, welke de ziel met zachte banden tot God trekt. Hem doorlezende zult ge niets gestrengs aantreffen; ook da r niet, waar hij voorschriften geeft voor de sterken. »

Dit gulden boekje is wel hoofdzakelijk voor priesters en aankomende priesters, levieten van het heiligdom, geschreven, doch kan iederen christen uitstekenden dienst bewijzen. « Het zal u, geloof mij, (schreef nog kardinaal Wiseman), dikwijls tot troost en sterkte wezen bij inwendigen strijd : het zal u in moeilijke zaken hulp verstrekken, in ingewikkelde gevallen leiding bieden, en kalmte schenken in verwarde omstandigheden : het zal u tot roer dienen, waarmede gij uw scheepje vasten koers zult doen houden, bij het woeden der stormen op de onstuimige zee dezer wereld. »

En daarom ontvange de vertaler onzen hartelijken dank en meteen onze gelukwenschingen. Want zijne vertaling, hoewel *in zuiver hollandsch geschreven* (Studiën 23 Jaarg. XXXV deel 3de aflev.) heeft volstrekt niets van de stroefheid en gewrongenheid, die wij in België (te recht of ten onrechte) onze noordsche naburen ten laste leggen. De stijl is duidelijk, eenvoudig, vloeiend, en tevens vol leven en zwier, doch bovenal doortrokken van die verborgen zalving waar het oorspronkelijke van overvloeit.

De duivenliefhebberij, wetenschappelijk handboek, betrekkelijk de Reisduif en de geheimen van het Duivenspel, door Sylv. Wittouck. Gent, drukkerij van H. Stepman. Prijs fr. 3,50.

Ziedaar den titel van een werk dat lang verwacht is geworden in de duivenwereld en dat om zijne waarde er veel bijval geniet.

Het boek komt van een ervaren vakman, ook berust het gansch op eigene wetenschap, eigene ondervindig. Niet alleen geeft het de waarnemingen van den schrijver, het weerlegt ook de ketterijen die in het vak heerschen en bespreekt met kennis van zaken, de vogelziekten en hunne microben of krieldieren of *levelingen* indien gij wilt.

De hoofdstukken over *de Gezondheidsleer* en *de Ziekten* toonen dat de heer Wittouck niet voor niet den titel van *briefwisselend lid van het Provinciaal Comiteit van openbare gezondheid* heeft, want zijn boek behelst menige nuttige opgaven die zoowel op de gezondheid van den mensch als op die van het gevogelte toepasselijk zijn.

De beschrijving van elke *ziekte* is gevolgd door de *allopatische* en de *homœpatische* geneeswijze der duiven, hoenders en ander gevogelte, die volgens ondervinding de beste uitslagen geven; in een woord, het is een volledig boek, eenig in zijn slach met veel bekwaamheid geschreven.

Na de hoofdstukken over de *gezondheidsleer* en de *ziekten* zijn de volgende de voornaamste : *De voeding* ; — *het paren of*

koppelen der duiven; — *het kruisen der rassen;* — *het kweeken*; — *de bloedverwantschap;* — *het ruien*; — *de scheiding der duiven; het africhten*: — *de prijskampen en de geheimen van het duivenspel.* De eerste kapittels handelen over de geschiedenis der duif en het ontstaan der reisduifrassen. Wat de geheimen van 't duivenspel betreft de liefhebbers zullen verbaasd staan hier zooveel leerrijke opgaven te vinden, die hun hoogst nuttig en voordeelig zullen wezen.

Mr Wittouck schrijft daarbij vloeiend en goed Vlaamsch; 't is klaar en verstaanbaar, en deze bijzonderheid geeft aan zijn boek eene nieuwe waarde te meer.

Wat den taalkundigen liefhebber ook belangwekkend zal voorkomen is het streven van den schrijver naar taalzuivering, naar echte duidelijke volkswoorden die in de liefhebberij en de wetenschap waarvan hier spraak is, de bastaardwoorden allervoordeeligst vervangen.

Elke *ernstige liefhebber van duiven en gevogelte* zal dit werk koopen, zulk een betrouwbaren leidsman, zulk nuttig *vade mecum*, niet willende missen. Men zegt dat het eerlang in 't Fransch en in 't Engelsch gaat vertaald worden. H. S.

Levensschets van Jacobus de Kort, *eersten prelaat der herstelde abdij van Postel-Molle*, met vier platen, door Th.-Ign. Welvaarts, *prior*, bibliothecaris der abdij Postel-Molle. Antwerpen, Van Os-De Wolf, 1891, 8°.

De geleerde en ijvervolle schrijver vermeerdert met deze goedgeschreven biographie de reeks historische schriften over de abdij, waar hij toe behoort. Nauwkeurigheid en klaarheid zijn de voornaamste verdiensten van dit boek, dat op prachtpapier, met eene fraaie roode lijst op elke bladzijde, is gedrukt. Het portret van J. de Kort, de afbeelding van een gouden kelk der abdij van Postel, alsmede het grondplan van den beneden- en boventoren der abdij, alle met veel zorg uitgevoerd, versieren het boek.

Galilei. — De goedgunstige lezer weze zoo goed deze nota in aandacht te nemen om eene ingeslopene drukfeil te herstellen, op bladz. 116 van de studie over Galilei.

Het was onder Alexander VII in 1664, dat de laatste boekenlijst van den index verscheen met melding der afgekeurde werken over het draaien der aarde en het stilstaan der zon.

Het verbod, dat bovengemelde leering trof werd door Benedictus XIV — en niet door Alexander VII, — ingetrokken, alhoewel zekere werken van Copernic en Galilei in den Index behouden bleven. Het was de befaamde Lalande, in 1758 te Rome verblijvende, die aan Paus Clemens XIII vroeg het vonnis tegen de twee sterrenkundigen ook te willen heffen. Die vraag werd door besluit van 11 September 1822 ingewilligd.

(*Nota van den schrijver.*)

Koninklijke Academie van België. — In zitting van 9 Juni heeft de heer Paul de Smet de Naeyer herinnerd wat er gebeurt in de Fransch-Belgische Academie, te Brussel, ten opzichte der katholieken. Laten wij dit eens herhalen.

« Indien men (zegde de Gentsche vertegenwoordiger) in aanmerking neemt op welke wijze de aanwerving van nieuwe leden in de Academie geschiedt, en, van de andere zijde, het ruime aandeel der katholieken in de wetenschappelijke en literarische beweging van het land, stelt men zekere feiten vast, welke het niet nutteloos is eens te doen uitschijnen, en die, in hen zelven, eene belangrijke les inhouden.

Van 1870 tot 1890 bekroonde de klasse der Letteren 22 katholieken en 10 liberalen; maar ziet! juist het tegenovergestelde had plaats voor de benoemingen dezer klasse.

Sedert 1870 had dezelfde Klasse 28 werkende leden te kiezen, en — zij gaf de voorkeur aan 20 liberalen en aan 8 katholieken!

Is er quaestie van samenstelling eener jury voor letterkundige prijskampen, het *toeval* wil *altijd* dat er nooit meer dan *drie* katholieken zijn onder de *veertien* door de Academie gekozen candidaten, zoodat de Regeering nooit de gelegenheid heeft eene jury samen te stellen, waar de katholieken in meerderheid zijn.

Ziehier de samenstelling der jurys voor de prijskampen van letterkunde sedert 1868 :

Wedstrijd	1868-1872	5 liberalen,	2 katholieken.
»	1873-1877	4 »	3 »
»	1878-1882	6 »	1 katholiek.
»	1883-1887	6 »	1 »
Wedstrijd voor tooneelletterkunde :			
»	1876-1878	5 liberalen,	0 katholieken.
»	1879-1881	5 »	» »
»	1882-1884	3 »	2 »
»	1885-1887	3 »	2 »
Wedstrijd voor geschiedenis :			
»	1881-1885	4 liberalen,	3 katholieken.
»	1886-1890	4 »	3 »

't Is in de Belgische Academie gelijk in de Staats-Universiteiten: *Nul n'aura de l'esprit que nous et nos amis*, zeggen de liberale Academikers.

Blijft nu maar te weten, of de Staat daar, op den duur, niets in te zien zal hebben. Bij onzen wete is de Belgische Academie, evenmin als de Hoogeschool van Gent en die van Luik, gesticht tot verzadiging van den liberalen appetijt!

Nationaal verbond. — Den 7 Juni werd het *Nationaal Vlaamsch Verbond* te Brussel bepaald ingesteld onder het voorzitterschap van den heer de Beucker en het ondervoorzitterschap van Dr Goffin gemeente-

raadslid der hoofdstad. Van verscheidene kanten wordt er ons gevraagd welke de houding van den *Landsbond* hier tegenover moet zijn. Natuurlijk hebben wij de les niet te spellen aan die machtige maatschappij, doch, onzes dunkens, is de te volgen gedragslijn zeer eenvoudig. Om de banden onder hen nauwer en nauwer toe te halen, om zich onderling meer kracht en macht te geven door wederzijdsche steun, hebben de katholieken hun bondgenootschap tot stand gebracht, en hopen op die wijze meer invloed te kunnen uitoefenen op het volk en bij de leidende politieke vereenigingen. Welnu, die stevige inrichting ten hunnent moet hen niet beletten, wel integendeel, voor een bepaald en bijzonder doel een tijdelijk verdrag met andersdenkende Vlaamsche strijders aan te gaan zooveel te meer, daar er in den geest der inrichters hoegenaamd geen spraak is van het stichten eener neutrale Vlaamsche partij, waarin wij ons algemeen doelwit zouden hoeven te slachtofferen, het is te zeggen de totale christelijke Vlaamsche verheffing van onzen stam in godsdienstzin, in vaderlandsliefde en eigendomnmelijkheid. Voor ons is het een axioma, een liberaal Vlaanderen ware geen Vlaanderen meer.

Van dat zoo even gekenschetste standspunt uit juichen wij het *Nationaal Vlaamsch Verbond* toe, en zetten de afdeelingen van den *Landsbond* aan er zich bij aan te sluiten.

Eéne zaak in het stichten van het *Nationaal Vlaamsch Verbond* zagen wij nochtans met eenigszins leede oogen, namelijk dat het zich stelt onder de voogdij van het algemeen bestuur der landdagen. Het geldt hier geen beginsel, alleenlijk een feit, en ik vraag mij af, ...waar, wanneer en door wie dat bestuur gekozen is, ...waar, wanneer en door wie het de zending ontvangen heeft bestendig aan te blijven, ...waar en welke zijne werkingen zijn? Bestaat dat bestendig bestuur en is het geen mythe, meent dat bestuur van rechten te hebben, dat het zich herinnere dat alle rechten plichten voor tegenhangers hebben, en dat die plichten te Gent deerlijk verzuimd worden. Zonder dat er zich iemand om bekreunt, blijft de Gentsche landdag hier nog altijd met jammerlijke staarten, die volstrekt afgesneden moesten worden. Natuurlijk ijveren wij hier tegen geene personen, want allen zijn beproefde strijders aan wier karakter wij hoogwaardeerend hulde brengen.

Dat niet alleen het *Nationaal Verbond* op eigen vleugelen vliege, maar zelf de leiding neme der landdagen. Het zal natuurlijker zijn en meer practisch.

Vlaamsche gemeenten. — De Waalsche bureelratterij heeft ons wederom eene pert gebakken. Naar aanleiding der jongste optelling heeft men ons wel eenige gemeenten teruggegeven, zooals Ronse, Berchem, Sint-Truiden, Bilsen, Helkyn, Bossuit, Marck en Waasmond, doch Brussel en voorsteden blijven van hun

recht verstoken. Het grondbeginsel in het koninklijk besluit van 31 Mei 1891 vooruitgezet is, dat in Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen, Limburg en het arrondissement Leuven, de gemeenten waar de enkel Vlaamsch sprekenden talrijker zijn dan de enkel Fransch sprekenden als Vlaamsch aanzien zullen worden. Dus geene rekening wordt er gehouden van de tweetalensprekenden, omdat men weet dat door den band zulken, 99 per 100, Vlamingen zijn! Wat Brussel en voorsteden betreft, dat beginsel dat ons reeds zóó nadeelig is, mag er zelfs niet toegepast worden en zóó ziet men als Waalsch gerekend Brussel met 59.212 enkel Vlaamsch sprekenden tegen 40 741 enkel Fransch sprekenden op eene gezamentlijke bevolking van 162.498 zielen, waarvan de overschietenden stellig Vlamingen zijn; Etterbeek 4.679 tegen 2.619 op 11.753; Schaarbeek 14.362 tegen 9.488 op 40,784, enz. enz. Hetzelfde onrecht gebeurt met Edingen (Enghien) 1.287 tegen 543 op 4.044; Bever (Biévène) 1.847 tegen 53 op 2.810, Everbeke 1.530 tegen 15 op 3.603, alsmede met verscheidene andere plaatsen in Henegouw en Luik.

En nochtans verklaarde Minister Melot in de Kamerzitting van 19 December 1890, op eene ondervraging van den heer Coremans, dat de Vlamingen gerust de kennis eener tweede taal mochten verklaren, en dat zij niet te vreezen zouden gehad hebben daarvan gebruik te zien maken voor de verdeeling der gemeenten in Vlaamsch en Waalsch!!!

Zóó mag of kan het niet blijven : protest aangeteekend en desnoods niet alleen de tanden getoond, maar zelfs gebeten.

Vlaamsch genootschap tot beoefening der pleitkunst te Brussel. — De openingszitting der Vlaamsche Conferentie der balie van Brussel heeft met veel plechtigheid plaats gehad, den 20 Juni laatst. Minister Lejeune vereerde ze met zijne tegenwoordigheid, alsmede de heer Mersmans stafhouder van het orde, de heer Woeste, menige magistraten van het verbrekingshof, van het beroepshof en van de rechtbank, alsook het puik der advocaten. De heer Victor Jacobs, opzettelijk uit Kreuznach van zijne badkuur teruggekeerd, opende de zitting met eene Vlaamsche redevoering en de heeren de Jaer, Waal en Voorzitter der Fransche Conferentie, en Van der Linden sloten ze, insgelijks met eene Vlaamsche rede. De heer Edmond Picard sprak Fransch, doch was waarlijk welsprekend in het eischen der rechten der Vlamingen.

Die zitting is beteekenisvol inzonderheid door het aanwezig zijn van al die groote katten der zittende en staande magistratuur, waarvan er velen zijn die zonden tegen het Vlaamsch op het geweten hebben. Iemand die het moest weten zegde hieromtrent, dat de vijandelijkheid in die hooge sfeeren nu voor goed uit ging zijn.

Het Handelsblad van Antwerpen geeselt de Franschgezindheid van sommige Hollanders als volgt :

« Geen rijker kroon.... — De Hollander is niet zelden taal- en landverzaker.

Wanneer hij op de congressen tusschen noord en zuid gehouden, het woord moet voeren, en al weet hij dan ook dat de beide talen hier aangenomen zijn, zult gij altijd zien dat de Hollander zijn eigen taal verzaakt. Hij zal fransch spreken, of... wat men dit gelieft te noemen.

Indien hij zijne eigene taal sprak, zou hij goed spreken; nu spreekt hij erbarmelijk.

Zoo gebeurde het op de meeste congressen, die de Hollander hier komt bijwonen.

Vandaag alweêr dezelfde verzaking.

Wij ontvangen eene brochuur *Manifestation en l'honneur de Jean-Servais-Stas*, waarin al de redevoeringen en gelukwenschingsbrieven, dezen geleerde toegericht, werden opgenomen.

De Duitschers hebben dien Leuvenaar geluk gewenscht in het Duitsch, de Engelschen en Amerikanen in het Engelsch, de Spanjaards in het Spaansch, de Italianen in het Italiaansch — en de Hollanders uit Amsterdam, Rotterdam en 's Hertogenbosch, zeker in de taal van Hooft en Vondel?

Zijt ge dwaas!... In het Fransch, vriend... en 't is niet altijd Fransch van Racine, dat beloof ik u.

't Is of de Hollander beschaamd is zijn eigen taal te doen gelden, als hij in den vreemde wil figuur maken. »

Koninklijke Vl. Academie. — De zitting van Juni werd ingenomen door regeling van huishoudelijke zaken en door eene lezing van den heer Van Even: *Anna Roemer Visscher te Antwerpen*.

— In 1882 (als na-vesper van het nationaal jubelfeest 1830-1880) verscheen te Brussel de eerste aflevering eener *Bibliographie nationale, Dictionnaire des Ecrivains belges et catalogue de leurs publications*. Sedert tien jaren in bewerking, door eene uit zes leden bestaande commissie, is dit werk op verre na nog niet ten einde. De laatste aflevering (6e, 2e deel) reikt maar aan de letter M (*Malherbe*).

Men vraagt of het werk wel in de XIXe eeuw voltooid zal worden?

— Den 23 Augustus zal de befaamde Hollandsche spreker de eerw. heer Dr Schaepman, eene redevoering houden te Gent, op de plechtige prijsuitdeeling der Sint Lucasschool.

— Het Nederlandsch Congres te Gent, zal gehouden worden op 24, 25 en 26 Augustus. Den Zondag 23 zal de plechtige ontvangst op het stadhuis plaats hebben; de volgende dagen zullen de congresleden ook ontvangen worden bij den heer Gouverneur en

bij den heer Burgemeester of het schepencollege. Reeds zijn er veel bijtredingen uit Noord en Zuid toegekomen, en alles laat voorspellen dat het 21ste Congres als een der schitterendste uit die lange reeks zal mogen geroemd worden.

— De heer de Hoon, substituut van den Procureur des Konings, te Brussel, is belast met het geven van den Vlaamschen cursus over strafrecht aan de Hoogeschool der hoofdstad. Neef van Ledeganck en Heremans toonde hij zich in den tijd te Gent tamelijk vlaamschgezind, doch zijn Vlaamsch vuur heeft deerlijk koude gekregen sedert hij bijzondere secretaris werd en later aangehuwde neef van den heer Heyvaert, te Brugge. De heer Prayon-van Zuylen was de rechte man geweest op de rechte plaats, doch de heer van der Kindere wilde er niet van weten omdat hij tot de Vlaamsche samenwerkers behoorde en tot de K. Vl. Academie. Gij weet immers, dat de onverdraagzaamheid zoo ver gedreven wordt in zekere zoogezegde liberale kringen, dat men het brevet van liberalisme wil ontnemen aan alle liberalen die vrijzinnig genoeg zijn aan den band der coterijen niet te willen liggen.

— Dezer dagen heeft Mgr Goossens, aartsbisschop van Mechelen, eene afvaardiging ontvangen van voorstanders der Vlaamsche taal, die hem een vertoog deden van den toestand des onderwijzes in de vrije middelbare gestichten, met betrekking tot onze taal. In vele dezer scholen, bestuurd door kloosterzusters, laat de toestand zeer veel te wenschen, terwijl in de middelbare jongensscholen geheel het onderwijs zou dienen geregeld te worden naarvolgens de wet van 1883, en de zustertalen Hoogduitsch en Engelsch, ja, het Grieksch en het Latijn, door middel van het Vlaamsch zouden dienen aangeleerd te worden. De afvaardiging, bestaande uit de heeren De Ceuleneer, de Potter, Helleputte en Janssens, heeft vanwege Mgr Goossens de belofte gekregen, dat hij trachten zal verbetering in den toestand te doen brengen.

† **Adolf Verriest**, advocaat, schepen en voorzitter van het *Davidsfonds* te Kortrijk, 61 jaar oud.

De betreurde overledene behoorde tot eene familie, waarin om zoo te zeggen de christelijke vroomheid, het talent, de kunstzin en de vlaamschgezindheid als aangeboren zijn. Vlaming van den echten ouden stempel heeft hij zijne talenten in den grond niet begraven, integendeel heeft hij ze met woeker voor het goed de schoonste vruchten doen voortbrengen. Ja, met zijn minnelijk, open en hartelijk karakter, zijne edele inborst, zijne verscheiden en uitgebreide kennissen en zijn begaafd redenaarswoord, heeft hij aan de katholieke volkszaak de beste diensten bewezen. Dat zijne ziel in vrede ruste.

Zesde jaargang. 1891. Augusti. Nr 8.

VERSCHENEN :

	Fr. C.
Chrestomathie française ou Choix de morceaux pour lecture et déclamation, leçons de mémoire et explications littéraires, par l'abbé Joseph Samyn, professeur au collège de Menin, 3me édition considérablement augmentée (360 pages in-8°, beau papier jaune satiné)	2,00
De Belgische Congo of de onafhankelijke Congostaat, door Broeder Alexis (met platen)	1.60
Ratten op zolder, blijspel met zang en muziek, door Silvester, tweede uitgave (bekroond in den prijskamp van het Gentsche *Davidsfonds*)	1,50
Vertelsels van het Vlaamsche volk, naverhaald, door Amaat Joos, derde reeks	0,65
Sinte Godelieve, Maagd en Martelares, door Hector Claeys, pr.	0,80
Guide du touriste en Ardenne, avec cartes, par Jean d'Ardenne	6,00
Le Socialisme, par O. Féron, traduit par V. Cathrein S. J.	2,00

De Vlaamsche Keikop. -- Schoolalmanak voor 1891-92. — Gent, A. Siffer, drukker-uitgever, Hoogpoort 52 en 54.

Deze almanak, welke thans zijn tweede jaar beleeft, moet ongetwijfeld wel gekomen zijn bij de Vlaamsche studenten, want hij is opzettelijk voor hen, door studiemakers geschreven. Zijn doel is den strijd voeren voor het Vlaamsche taal- en volksrecht, vooral in zake van onderwijs.

Na eene « binnenleiding, » waarin hij dat doel uiteenzet, begint hij zijnen kalender en zijnen dagklapper, evenals het studiejaar, na het groot schoolverlof, met de maand Oktober. De eerste is opgeluisterd met goede vaderlandsche spreuken aan onze dichters ontleend, de tweede doorspekt met geestige, echt Vlaamsche opmerkingen en kluchten.

De mengelingen en anekdoten zijn goed gekozen, zoo goed zelfs dat sommige reeds den toer der Vlaamsche drukpers doen. Jammer dat deze vergeet erbij te zeggen dat de *Vlaamsche Keikop* haar die ter hand deed, en alzoo verwaarloost het boekje aan te bevelen. 't Is echter niet uit kwaden wil, daar mag de *Keikop* staat op maken. Hij sluit met een fragment uit *De Studenten van Warschau*, door Albrecht Rodenbach. 't Is goed naar de natuur den Poolschen taal- en volksstrijd geschetst, die, als twee druppels water, op den Vlaamschen gelijkt.

Goed heil, *Keikop*, en veel bijval op uwe reis door de Vlaamsche wereld. Geen student, met eenen druppel Vlaamsch bloed in de aderen, mag u missen.

(*Het Fondsenblad.*)

Le contrat de transport, par P. Wauwermans, avocat à la cour d'appel de Bruxelles, 1 vol. in-8°, chez Siffer, 50, rue Haut-Port, Gand. — Prix : fr. 3,50.

Commencés en 1864, les travaux législatifs concernant le contrat de transport ont abouti au bout de 27 ans. C'est assez dire que les discussions ont été longues, diffuses et... contradictoires.

Cependant, plus que toutes autres, les contestations en matière de transport réclament des solutions urgentes. Il est indispensable non seulement pour les gens de loi, mais surtout pour les commerçants, les industriels, chemins de fer, bateliers, administrations de tramways, etc., de se mettre au courant des règles nouvelles fixées pour la réception des colis, réclamations, avaries, péremptions, prescriptions. L'ignorance à cet égard pourrait leur coûter gros.

Le commentaire que vient de publier M. P. Wauwermans s'impose à leur achat. Cette consultation d'avocat qui suffira pour trancher cent difficultés coûte moins que le moindre avis verbal d'un homme de loi, ou la conséquence de la plus petite erreur au sujet de la loi nouvelle.

Aussi nous constatons sans surprise, mais avec plaisir, le succès de cet ouvrage

VERKLAREND

WOORDENBOEK [1]

MET PLATEN

DOOR

JOZEF BAL, professor.

WIJ Wij komen aan de liefhebbers van Nederlandsche, Vlaamsche letteren, aan de heeren professoren en onderwijzers, aan de heeren studenten onzer colleges, athenea en andere gestichten van middelbaar onderwijs en zelfs aan de leerlingen onzer lagere scholen, die wel hunne moedertaal willen leeren, de verschijning aankondigen van het « *Verklarend Woordenboek* », met platen, voor België en Nederland.

Niemand, die sedert eenige jaren de beweging volgt op het gebied van onderwijs en letterkunde, zal ontkennen, dat zoo een werk, in Nederlandsche taal, reeds lang wordt gemist. Inderdaad, de Fransche woordenboeken van Bénard en van Larousse zijn thans in alle huizen... In die kleine klassieke werkjes treft men woorden aan en vormen, die niet te vinden zijn in de groote woordenboeken der Academie, — en bij gebrek aan grootere encyclopedieën, die zeer duur zijn, worden die kleine werkjes met vrucht geraadpleegd. — Wat moet de Vlaming doen, wanneer hij een dier duizende woorden en namen ontmoet, hetzij uit de wetenschap, hetzij uit de letterwereld? Er wordt gesproken van DA COSTA, van BILDERDIJK, van LEDEGANCK, van VAN DUYSE, van *bloedsomloop*, van *looggzout*, enz. enz..... Hij zou den oorsprong willen kennen van woorden als **schildknaap, dorp, stad, gilde, Dietsch,**

(1) Ter pers bij den uitgever dezes.

Duitsch, enz.; hij zou iets willen weten over **Ams**
Antwerpen, Brussel, Rotterdam, Zoetenaai, N
enz. Wat moet hij doen?... Indien de man eene goede
te zijner beschikking heeft, kan hij beginnen zoeken
er bestaat in onze Nederlandsche taal niet één boek
hem kan helpen.

En wat de woordenboeken van Bénard en Laro
de Fransche taal zijn, dat gaat het nieuwe **Ve**
Woordenboek zijn voor de Vlaamsche, Nederland

Het is bijna overbodig te zeggen, dat de geleerd
steller van het *Woordenboek* tijd noch moeite gespa
om iets degelijks en tevens volledigs te leveren. Ge
dat ook maar eenigszins tot het bereiken van dat
bijdragen, liet hij ongeraadpleegd. Weiland, Van Dale,
Kramers, Winkler Prins, De Bo, Schuermans, enz. w
ruime mate te benuttigen. Daarbij ging hij onder
bekwame letterkundigen en vakmannen te rade.
bekomen mededeelingen wist hij tot een zoodanig
verwerken, dat zijn woordenboek *eene ware encyc*
geworden, die zeker veel hooger staat voor nauwk
en juistheid, dan alles wat tot hiertoe op dat gebied
rijk is verschenen.

1. **Woordafleidkunde.** — Al de woorden opgegeven
van De Vries en **Te Winkel**, met al hunne beteekenissen :
met voorbeelden; grondtijden der werkwoorden; meervoud
woorden; oplossing aller spraakkunstige moeilijkheden;
volgens de Nederlanders en de Vlamingen.

2. **Geschiedenis.** — Historische feiten, veldslagen, oor
(hun leven en daden), uit de geschiedenis van België en N
— Gewijde geschiedenis.

3. **Aardrijkskunde.** — Beschrijving van België en N
bevolking en ligging der gemeenten; de koloniën en de
(Kaarten).

4. **Literatuur.** — De historie der Nederlandsche Lettere
phische, bibliographische en letterkundige studie over de
nieuwere en hedendaagsche schrijvers.

5. **Schilderkunst.** — De historie der Vlaamsche en der H
schilderschool — de kunstenaars, schilders, graveerders,
wers, enz. tot die scholen behoorende.

6. **Godgeleerdheid.** — Uitlegging der bijzonderste t
der philosophische stelsels. — Godgeleerden.

7. **Geneeskunde.** — Gezondheidsleer; — uitleg der ziekten volgens de nieuwere wetenschap. — Geneesheeren.

8. **Rekenkunde.** — Uitleg der termen van de wiskunst, stelkunst, meetkunde, enz.

9. **Natuurlijke wetenschappen, plantenrijk.** — De Nederlandsche benamingen en wetenschappelijke termen.

10. **Scheikunde, muziek, bouwkunde, sterrenkunde, wetgeving**, enz. enz.

Voor den vreemde. — Werelddeelen; landen van Europa, bijzonderste steden (ligging, bevolking, enz.) Bijzonderheden der landen; groote mannen : Chopin, Palestrini, Brahms, Byron, Hugo, Longfellow, Camoëns, Pasteur, Koch, enz. enz.

De woorden over geneeskunde, gezondheidsleer, ziektenleer, enz. zijn zorgvuldig nagezien en verbeterd door mannen van het vak, — tevens knappe Vlamingen — de heeren Dr Bauwens, en Dr Doutreligne.

De teekeningen — eene hoofdzaak voor eene encyclopedie — zullen alles overtreffen — voor klaarheid en juistheid, wat tot hiertoe werd geleverd, en zijn het werk van den heer Lodewijk Hoornaert van St Nicolaas.

Dat is het werk dat wij komen aankondigen, en dat aan den geringen prijs van fr. 4.50 **bij inschrijving,** voor het ingebonden exemplaar aan ieders beschikking wordt gesteld, in Noord en Zuid. — Later wordt de prijs verhoogd.

Vesting.

Proeve van bewerking.

Anneessens (*Frans*), 1650-1719, van Brussel; deken der ambachten dier stad. Hij verzette zich uit al zijne macht tegen de belastingen, die, volgens het Barreel-tractaat, op de Belgische provinciën

moesten geheven worden. Brussel kwam in opstand en Anneessens met verscheidene andere dekens, die men verantwoordelijk maakte voor den opstand, werden ter dood veroordeeld.

Artevelde, 1° *Jacob van* (1285-1345). — Lodewijk van Nevers, graaf van Vlaanderen had de partij der Franschen tegenover die der Engelschen verkozen. Edward III, vorst der Britsche eilanden verbood den invoer van wol in Vlaanderen : vandaar groot gebrek. Jacob Van Artevelde deed het volk partij voor Engeland verkiezen, en de Fransche vloot werd te Sluis verslagen (1340). Jacob werd alsdan ruwaard, d. i. beschermer, van Vlaanderen uitgeroepen. Laffe vijanden echter hitsten de gemoederen op, en brachten het zoover dat de *wijze man*, onder voorwendsel zijn land verkocht te hebben, te Gent, in zijn eigen huis vermoord werd (1345). — 2° *Filip Van Artevelde*, Jacobs zoon. — Lodewijk Van Male, graaf van Vlaanderen, had te groote belastingen gevergd : Gent weigerde, Brugge stemde toe en verkreeg eene, vaart naa Deinze. Daarop namen de Gentenaars d wapens, vielen met Filip aan hun hoofd d Bruggelingen aan, en, zegevierden. Frank

Jacob van Artevelde.

rijk kwam den graaf te hulp en Filip. en een groot getal der zijnen sneuvelde West-Rozebeke (1382).

dichtkunst, v. — Zie kunst. — D dichtkunst is de uitdrukking van het scho bij middel van het woord. De ware dich kunst ontspruit aan het hart, gebruikt verbeeldingskracht als dienares en wo bestuurd door het verstand. Zij is den mens te natuurlijk om in alle tijden niet bestaa te hebben. — Men onderscheidt lyrisch epische, dramatische en didactische poëzi

De *lyrische poëzie* (of *lierdicht*), wor zoo genoemd omdat oudtijds de gedichten die er toebehoorden, bij het tokkelen d lier gezongen werden. Zij bevat de verh venste gevoelens. De dichter drukt er z eigenegewaarwordingen uit, doet den sa

zijner eigene ziel kennen en zegt ons wat in haar omgaat. Tot het lierdicht behooren : de ode, de hymne, de dithyrambe, het lied, de cantate, enz. — De *epische poëzie* bevat het beldendicht, den roman, het herdersdicht, de apoloog, de vertelling, de legende, de romance, de ballade, enz. — De *dramatische poëzie* (zie ook drama) bevat het treurspel, het blijspel, de melodrame, de opera en de vaudeville. — Tot de *didactische poëzie* behoort het leerdicht, het hekeldicht, het puntdicht, het kniedicht, het epigram, enz.

Bilderdijk (*Willem*), 1756-1831, van Amsterdam. — Een der puikdichters van Nederland. Geen enkelen kunstvorm, geen enkel kunstvak heeft hij onaangeroerd gelaten. Alles, van de vertelling tot het heldendicht, van het kinderlied tot den lierzang, alles heeft hij beproefd, en overal, liet men het treurspel daar, heeft hij ons met zijne rijke begaafdheden bekend gemaakt. Hij bracht de meest gekende schrijvers over; schreef over geschiedenis en taalkunde en gaf meer dan 180 boekdeelen in 't licht. — Hij was advocaat, had de grootste wederwaardigheden, zoo binnen als buiten huis, te lijden; werd om zijn karakter en overdrevene denkbeelden veel gehaat, en is om te teedere verknochtheid aan Oranje tweemaal uit zijn land gebannen geworden. Hij stierf te Haarlem. — Zijne schoonste werken zijn : Elius, Ode aan Napoleon, de Ziekte der Geleerden, de Ondergang der eerste Wereld, het Waarachtig Goed, Geestenwereld, enz. enz.

Fleurus, 5,327. — Gem. arr. Charleroi (prov. Henegouw). — Merkwaardige veldslagen zijn daar geleverd : Cesar versloeg er in 57 vóór Chr. de Nerviers ; de Spanjaards triomfeerden er in 1622 op de samengezworen Protestanten ; de Franschen overmeesterden er in 1690 de bondgenooten ; Jourdan, Fransche veldoverste, zegepraalde er in 1794 op de Oostenrijkers, en in 1815 behaalde er Napoleon I eene schitterende victorie op Blücher.

Dietsch, o. — De Dietsche taal. Het Dietsch behoort tot den Germaanschen stam. Van de verste oudheid heette onze taal *Dietsch* of *Duitsch*. Edoch reeds in de vroegste tijden is deze taalboom in twee takken gesplitst : het Opperduitsch (Hoogduitsch) en het Nederduitsch. Van dien tijd af tot aan de Hervorming verstond men door *Dietsch*, die aftakking van het Nederduitsch, geschreven en gesproken in Zeeland, Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen, Brabant, Limburg en in het huidige Duitschland tot aan Keulen. — Thans komt de naam wederom in zwang om het Nederlandsch te beteekenen.

Duitsch, o. — De Duitsche taal. Het Duitsch behoort tot den Germaanschen stam. Van onheugelijke tijden werd het Duitsch in twee takken gesplitst : het *Opperduitsch*, aan den boven- en middel-Rijn gesproken (waarvan het huidige Hoogduitsch is uitgegaan) en het *Nederduitsch*. Het Nederduitsch was de tale der gouwen liggende ten noorden der lijn getrokken van Duinkerke over Brussel en verder oostelijk op langs Cassel over Maagdenburg en Berlijn naar Koningsbergen. — Nooit echter heeft het Nederduitsch zich tot eene beschaafde schrijftaal kunnen ontwikkelen. Hare bestanddeelen nochtans zijn in het Nederlandsch te vinden.

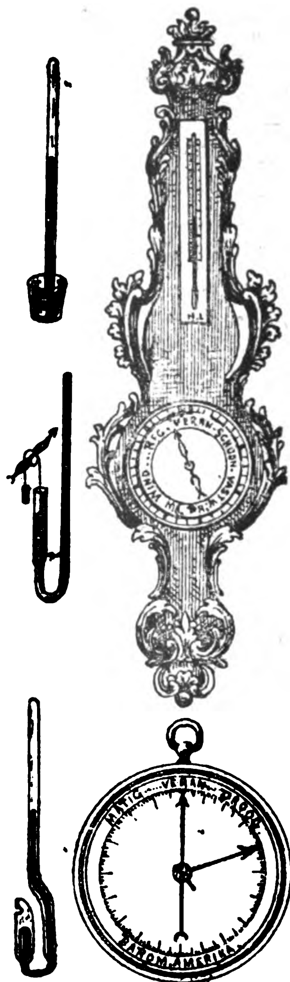
electriciteit, v. — 't Is eene vermogende natuurkracht, wier aanwezen zich doet kennen door aantrekking en afstooting, door lichtverschijnsels, door hevige schokken in het dierlijk lichaam, door scheikundige werkingen en een groot aantal andere verschijnselen. — Anderen noemen de electriciteit eene stof, ook eene onweegbare vloeistof, zelfs eene eigenschap der stof. — De wijsgeer Thales ontdekte, 600 jaar vóór Christus, dat de barnsteen of gele amber (in 't Grieksch ηλεκτρον, van daar de naam electriciteit), door wrijving de eigenschap bekwam lichte lichamen aan te trekken. Verder vond Gilbert, geneesheer te Londen op het einde der XVIe eeuw, dat er nog vele andere lichamen, vooral glas, zwavel, hars, enz. door wrijving dezelfde eigenschap verkregen.

Er is positieve en negatieve electriciteit. De voornaamste vertegenwoordiger der *positieve* is gepolijst glas, die der *negatieve*, hars, zoodat men de positieve ook wel met den naam van *glas-electriciteit*, en de negatieve met dien van *hars-electriciteit* bestempelt. Daarenboven wordt de electriciteit in twee groote afdeelingen gesplitst, bevattende de eene de verschijnselen, die de *statische* electriciteit of de electriciteit in rust oplevert; de andere, die welke de *dynamische* of de electriciteit in beweging aanbiedt. In den staat van rust heeft de electriciteit overal de wrijving tot oorzaak ; zij hoopt zich alsdan aan de oppervlakte der lichamen op, en blijft daar in evenwicht, in eenen staat van spanning, die zich te kennen geeft door aantrekking en het voortbrengen van vonken. In den bewegenden staat wordt de electriciteit hoofdzakelijk voortgebracht door scheikundige werkingen ; zij gaat dan door de lichamen heen, bij wijze van eenen stroom, met eene nog grootere snelheid dan die van het licht. De dynamische is aan eene ontdekking te danken, door Galvani (1727-1798) professor in de ontleedkunde te Bologna, gedaan en draagt daarom den naam van *Galvanisme*.

Men kent tot hiertoe evenmin den oorsprong als het wezen der electriciteit ; nochtans mag men zeggen dat hare uitwerksels aan het wonderbare grenzen.

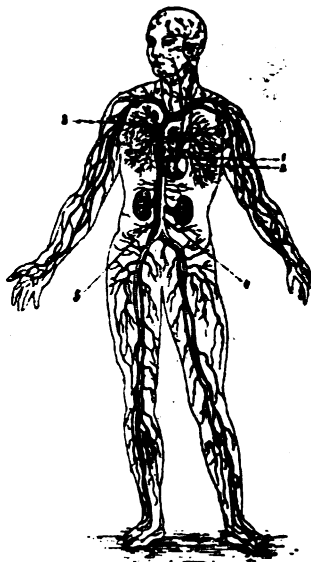
barometer, m. (-s). — De barometer, in 1643 door Torricelli (een Italiaan) uitge-

vonden, is een werktuig, dienende om de drukking des dampskrings te meten. Bij de gewone barometers wordt die drukking gemeten door de hoogte eener kwikkolom,

begrepen in eene glazen buis; van dien aard zijn de bak-, de hevel- en wijzer-barometers. Er zijn echter ook barometers zonder kwik. — De *bak-barometer* bestaat uit eene rechte, van boven gesloten, en met kwik gevulde glazen buis, van omtrent 0.85 met. die van onder in een bakje staat, mede gevuld met kwik. Langs de buis is eene schaal, verdeeld in millimeters. — De *hevel-barometer* bestaat uit eene omgebogen glazen buis, met twee ongelijke armen; de langste arm is van boven gesloten en gevuld met kwik, de kleinste is open en neemt de plaats in van het bakje. — De *wijzer-barometer*, uitgevonden door Hooke, is een hevel-barometer, die inz. dienen moet om goed of slecht weder aan te wijzen. Deze barometer is van eene plaat voorzien, waarover zich een lange wijzer beweegt, schoon weder, veranderlijk weder, regen, wind, enz. aanduidende.

bloedsomloop, m. — De onophoudelijke beweging van het bloed in het dierlijk lichaam. — Om den aan- en afvoer van het bloed mogelijk te maken is er een dubbel stelsel van buizen noodig; elk orgaan,

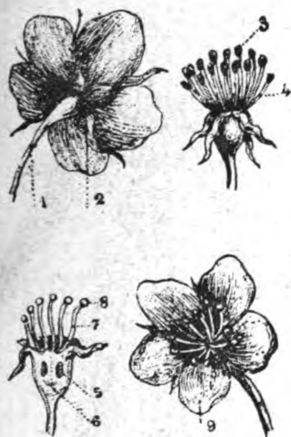
1. *Hart.* — 2. *Longslagader.* — 3. *Bovenste holleader.* — 4. *Buikslagader.* — 5. *Onderste holleader.*

en elke afdeeling van het lichaam, bezit dan ook twee vaten, de slagader (*arteria*), en de ader (*vena*). (Zie ader). De *arteria* voert slagaderlijk, de *vena*, aderlijk bloed. (Zie Hart.)

Heemskinderen (De vier), een Karelslied. — Helmijn van Ardennen had vier zonen : Ritsaart, Writsaart, Adelaart en Reinout, die om koningsmoord uit het hof en het vaderlijk slot werden gebannen. Zij

wapenden zich tegen hunne verdrukkers en vonden eene bovennatuurlijke hulp in hun ros Beiaart, welk zij tegelijk alle vier bestegen. 't Is vóór Dinant dat Beiaart den indruk liet zijns machtigen reuzenhoefs. De Nederlandsche fragmenten van dit Karelslied, vooral in Frankrijk gekend, behooren tot het tijdstip van 1240-1250.

bloem, v. (-en). — Samenstel van de organen der planten, dienende om het zaad te vormen, te bewaren en het in staat te stellen van ter voortplanting te schieten. In eene volmaakte bloem zijn vier organen: de kelk, de krans, de stofdraden en het stampertje. — De *kelk*, het buitenste omwindsel der bloem, staande op het hoogste des steels, is uit afgezonderde of aaneengegroeide bladeren, *kelkbladeren*, samengesteld. De *krans*, is het gekleurde deel der bloem, gewoonlijk zeer fraai en welriekend, bestaande uit afgezonderde (veelbladige

1. *Steel.* 2. *Kelkbladeren, kelk.* — 3-4. *Stof- of meeldraadjes.* — 5-6-7-8. *Stampertje.* 5. *Eitje.* 6. *Vruchtbeginsel.* 7. *Stijltje.* 8. *Bloemmerk*, — 9. *Kroonblad.*

krans) of aaneengegroeide (eenbladige krans) bladeren, *kroonbladeren*, genoemd. De *stof-* of *meeldraden*, zijn lange draden, die gewoonlijk een dubbel beurzeken dragen, waarin zich tallooze lichamen (zaadstof) ontwikkelen. Het *stampertje* staat tusschen de stofdraden. Het onderste deel, gemeenlijk rond en opgezwollen, bevat het vruchtbeginsel of de eitjes, die de jonge zaadjes en kiem in zich bevatten. — Fijn gezift meel. De keur: de bloem der jongelingschap. Sieraad: hij is de bloem der kunstenaars. Begin: zijne levensbloem is afgesneden.

kunst, v. (-en). — De kunst is « de uitstekende begaafdheid of bekwaamheid om het schoone in gepaste vormen uit te drukken ». — Het doelwit dat men in de kunst beoogt is dan niet het nabootsen van de natuur, maar wel en alleenlijk, het uitdrukken van het schoone.

Er zijn:

1° vrije of schoone kunsten;
2° beeldende en zingende kunsten;
3° nijverheidskunsten;
4° werktuiglijke kunsten;
5° kunsten van vermaak of sierkunsten.

De vrije kunsten zijn: de dicht-, de toon-, de schilder-, de bouw- en de beeldhouwkunst. De twee eerste noemt men zingende, de drie laatste beeldende kunsten. De vrije kunsten, ware kunsten in den echten zin van 't woord, worden *vrije* kunsten genoemd, omdat zij eertijds niet door slaven, maar door vrije lieden werden beoefend; *schoone* kunsten, omdat zij tot voorwerp hebben het schoone uit te drukken, in *beelden* (en dan zijn het beeldende kunsten), of in *toon* en *maat* (en dan zijn het zingende kunsten). — De *nijverheidskunsten* hebben een practisch of zeker stoffelijk nut tot doelwit en maken slechts een bedrijf of ambacht uit. Zij worden *werktuiglijke* kunsten geheeten, als zij vooral den handarbeid of 't gebruik van werktuigen vereischen: drukkunst, enz. — De kunsten van *vermaak* of *sierkunsten*, zijn deze, die in de opvoeding worden aangewend: schrijf-, teeken-, danskunst, enz.

Vermogen, kracht: hierin toonde hij zijne kunst. Het tegenovergestelde van *natuur*: de natuur vermag oneindig meer dan de kunst. Hij heeft de kunst niet mij te behagen: hij bevalt mij niet. Toer: allerlei kunsten maken. *Zwarte kunst:* de ondervraging der dooden om de toekomst te kennen; — ook zekere manier van graveeren op koper.

landjuweel, o. (-en). — Intrede, samenkomst en prijskamp van de vroegere kamers van *rethorica*. — Oorspronkelijk beteekent *landjuweel* den prijs (een *juweel* of voorwerp van groote waarde, dat van overheidswege door den vorst geschonken werd), waarom gedongen werd; het feest, dat te dier gelegenheid gegeven werd. — De twee bijzonderste landjuweelen zijn: het landjuweel van Gent (1539) en dat van Antwerpen (1561).

magnetisme, o. — Aantrekkende kracht of eigenschap van het ijzer om den zeilsteen aan te trekken. — *Dierlijk magnetisme*, ook somnabulisme genoemd, somnalisme, psycheïsme, odisme, spiritisme en *Mesmerisme*, naar Mesmer, Duitsch geneesheer, (1723-1815). Is er meer over de uitwerksels, weinig echter is er over den aard van het dierlijk magnetisme gekend. De bijzonderste verschijnselen zijn: het verdwijnen der bewustheid met betrekking tot de buitenwereld; eenvoudige slaperigheid of slaap; slaapzucht, soms vergezeld van verstijving der spieren; volkomene gevoelloosheid, b. v. voor pijnlijke heelkundige bewerkingen; helderziendheid, waarbij de slapenden de grenzen van tijd en ruimte overschrijden, enz.

nevelingenlied, o. — De *Germaansche Ilias*, opgesteld na Clovis' dood. Men

mag zeggen dat eene Noordsche sage, die nog tot hooger oudheid opklimt, aan dit werk ten grond ligt. Ziehier de hoofdtrekken. Siegfried, koning van Nederland, huwt Chrimhilde, eene Gallische koningsdochter. Gunther, haar broeder, trouwt Brunehilde, eene soort van athleet in vrouwengestalte, eene halve wilde, die met toovermiddelen door Siegfried wordt getemd. Zij verblijven te Worms. Er ontstaat tweedracht tusschen beide schoonzusters, zoodanig, dat Brunehilde besluit Siegfried te doen ombrengen. Dit geschiedt. Nu vervolgt Chrimhilde Gunthers geslacht met al hare wraakzucht tot dat het heel en gansch is omgebracht.

Noorman, m. (-nen). — De Noormannen waren woeste volkeren uit Zweden, Noorwegen en Denemarken, wier geduchte invallen in onze streken de geschiedenis der IXe eeuw vervullen. Na den dood van Karel den Groote begonnen zij alhier voor goed hunne strooptochten. Onder de regeering van Lodewijk den Goedige werd Antwerpen met verscheidene andere steden geplunderd en verwoest. Gedurende 80 jaren maakten deze roovers onze landouwen tot het tooneel hunner gruwelen, alles te vuur en te wapen afloopende en op hunne krijgs- en plundertochten niets dan puinen en verwoestingen na zich latend. De schrik werd algemeen en zóó groot, dat men in de groote Litanie begon te bidden : van de woede der Noormannen, verlos ons, Heer! Arnulf, koning van Lotharingen, kwam ons vaderland te hulp, versloeg de Noormannen en verwoestte gansch hun leger te Leuven (891).

Conscience (*Hendrik*), 1812-1883, van Antwerpen, de Vlaamsche verteller en schilder van het *Flämische Stilleben*. — Zijne werken kunnen tot drie klassen gerangschikt worden : hij schreef zedenschetsen

(vooral van Antwerpen); historieromans, en schilder le de Heide als naar de natuur af. Men mag het zeggen « *hij leerde zijn volk lezen* ». Meer dan 100 boekdeelen gaf hij in het licht. De bijzonderste zijn : het Wonderjaar, (1837); de Leeuw van Vlaanderen, (1838); Wat eene Moeder lijden kan, (1843); De Boerenkrijg, (1853); De Baanwachter, (1872). — Antwerpen heeft den dichter een standbeeld opgericht.

Koch (*Robert*). 1843, van Clausthal; een beroemd Duitsch geneeskundige en bacterioloog, hoogleeraar aan de Universiteit te Berlijn. Hij is zijnen roem verschuldigd aan zijne studiën over de microben van de cholera, het miltvuur, maar inz. van de tering. Zijne laboratoria vormen het middelpunt van het bacteriologisch onderzoek in Europa.

kanunnik, m. (-en). — Koorheer. — In de IVe eeuw begonnen de bisschoppen samen te wonen met hunne priesters. Deze kregen dan ook den naam van *kanunniken* omdat zij in den canon (regel, lijst) der kerk ingeschreven waren en een zekeren levensregel volgden. Van in de VIIIe eeuw, waren zij, om zoo te zeggen, algemeen in de kerk. Er zijn reguliere en seculiere kanunniken. De *reguliere* wonen samen en volgen den regel, door den H. Augustinus voorgeschreven ; de bijzonderste onder hen zijn de Premonstratensen. De *seculiere* zijn óf eerekanunniken óf kanunniken-titularis. De eerekanunnik is een eerbeambte der Kerk. De kanunnik-titularis wordt door den bisschop genoemd en door de regeering aangenomen. Hij heeft recht tot eene jaarwedde. De kanunniken-titularis zijn 9 in getal voor een aarts- en 8, voor een gewoon bisdom.

Jussieu (de). — Naam van een Fransch geslacht van beroemde kruidkundigen. De vermaardste onder hen zijn : *Antoine* (1686-1758), *Bernard* (1699-1777), *Joseph* (1704-1779), *Laurent* (1748-1836), *Adrien* (1797-1853). Bernard rangschikte de gewassen naar hunne natuurlijke familiën.

Jezuiët, m. (-en). — Lid der societeit Jezus. — Deze societeit werd ingericht door den H. Ignatius de Loyola (1534), opgeheven door Clemens XIV op de aanvraag der koningen van Frankrijk, Portugal en Spanje (1773), en wederom in voege gebracht door Pius VII (1814). — Gedurende haar drieëeuwig bestaan heeft deze societeit, benevens een hondertal heiligen en gelukzaligen, nog vele merkwaardige mannen voortgebracht : godgeleerden (Suarez, Molina, Lessius), missionarissen (Xaverius, Claver, De Smet), geschiedschrijvers (de Bollandisten), redenaars (Bourdaloue, de Ravignan), enz., enz. — Het getal der Jezuiëten bedraagt thans dertien duizend, in België alleen over de negen honderd.

leger, o. (-s). — Toestand van iem. die ligt, vooral als hij ziek is : hij heeft een leger gehad van 10 weken. De plaats, waar men ligt (inz. van dieren) : eenen haas in zijn leger schieten. — Groote menigte. — Kamp, legerplaats : de vijand heeft zijn leger opgebroken. Menigte krijgsvolk, voorzien van al wat tot den strijd noodig is. De legermacht van een land wordt verdeeld in :

legers — oppergeneraal — 100,000 man + 30,000 reserven
legerkorpsen — korps-generaal — 35,000 man
divisies — luitenant-generaal — 12,000 man
brigaden — generaal-majoor — 6,000 man

regimenten — kolonel — 3,000 man
bataljons — majoor — 1,000 man
compagnieën — kapitein commandant — 250 man
pelotons — luitenant en onderluitenant — 84 man
secties — onderofficier — 42 man
rotten — korporaal — 7 man.

Het leger van *België* (133,000 man, in tijd van oorlog), samengesteld uit lotelingen en vrijwilligers, bestaat uit :

voetvolk :
14 regimenten linietroepen,
1 regiment grenadiers,
1 regiment karabiniers,
3 regimenten jagers te voet,

ruiterij :
2 regimenten jagers,
4 regimenten lansiers,
2 regimenten gidsen,

geschut :
4 regimenten rijdende en
4 regimenten vesting-artillerie,
1 regiment genietroepen.

Het leger van *Nederland* (116,000 man, in tijd van oorlog), samengesteld uit lotelingen en vrijwilligers, bestaat uit :

voetvolk :
1 regiment grenadiers en jagers,
8 regimenten linietroepen,
1 instructie-bataljon,
1 korps ingenieurs,
1 bataljon mineurs en sapeurs,

ruiterij :
4 regimenten huzaren,

geschut :
3 regimenten veld-artillerie,
1 korps rijdende artillerie,
4 regimenten vesting-artillerie,
1 instructie-compagnie,
1 korps pontonniers,
1 korps torpedisten,
1 korps genietroepen.

De *Zeemacht* van Nederland (3,100 man sterk), bestaat uit drie directiën te Amsterdam, Hellevoetshuis en Willemsoord, 130 schepen (met ruim 350 stukken geschut), waaronder er 28 tot de Indische marine behooren en waarvan er 25 gepantserd zijn.

Daarbij is in elke gemeente van België eene burgerwacht, van Nederland, eene schutterij.

Erasmus, 1467-1536, van Rotterdam; de geleerdste man, mag men zeggen, der XVIe eeuw. Zijne werken, in 't Latijn geschreven, zijn onwaardeerbaar schoon.

Costa (*Isaac Da*), 1798-1860, van Amsterdam, een der puikdichters van Nederland, lieveling en leerling van Bilderdijk, door wiens toedoen hij van het jodendom tot het protestantisme is overgekomen; doctor in de rechten en de letteren. Een stempel van echte godsdienstmin heeft hij op al zijne werken geprent. Zijne meesterstukken zijn te vinden in zijne bijbelliederen en politieke gezangen : « 't zijn vijf en twintig jaar », « Wachter! wat is er van den nacht? » enz. In zijne gedichten is er kracht en verhevenheid van gedachten; schittert er rijkdom van kleur; gloeit er een alomvattende geestdrift, gepaard met eene levendige beeldspraak.

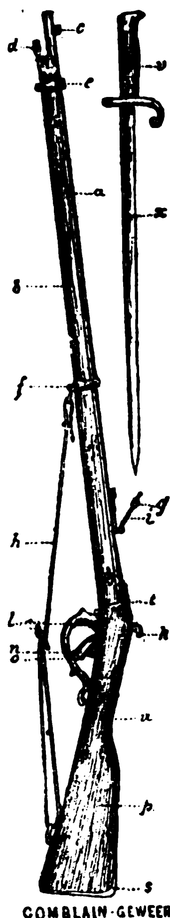
school, v. (..olen). — Personen, kinderen, die ergens onderwijs ontvangen; gebouw, waar dit onderwijs gegeven wordt; aanhang van dezen of genen beroemden schrijver, schilder, wijsgeer, leeraar, enz. — Menigte, verzameling : eene school visschen.

Twee wereldberoemde schilderscholen zijn in de Nederlanden ontstaan : de Hollandsche en de Vlaamsche. — De *Hollandsche* schilderschool draagt den stempel van een verfijnd koloriet. Op de zoo nauw afgewerkte tafereelen zijn de minste bijzaken met de grootste nauwkeurigheid afgemaald. Niet zelden, vooral als het de voorstellingen geldt des gemeenen levens, grenst de kunstsmaak hier aan het wonderbare. Onder de meesters munten uit : Rembrandt, Geraard Dou, Geraard Ter Borch, Gabriël Metsu, Frans Van Mieris, Paulus Potter, Ruysdael enz. enz. — De kunstenaars der *Vlaamsche school* (thans sedert eene halve eeuw, de *Belgische* genoemd), zoeken met al den rijkdom der kleuren, al de kracht der uitdrukking, de natuur zoo volkomen mogelijk in hunne meesterstukken weer te geven. Voor den oorsprong dier school moet men tot aan J. Van Eyck opklimmen; Rubens, Van Dyck, Jordaens, Teniers, Snyders, en meer anderen, zijn er de roem en de glorie van.

Snieders 1° *August*, (1825), van Bladel, doctor (honor. caus.) in wijsbegeerte en letteren der Hoogeschool van Leuven, hoofdopsteller van het « Handelsblad » van Antwerpen, werkend lid der K. Vlaamsche Academie; zeer boeiend romanschrijver. Zijne schoonste gewrochten zijn : De Dorpspastoor, 1853; De Gasthuisnon, 1855; Het Zusterken der Armen, 1867; Alleen in de Wereld, 1880; Onze Boeren, 1889, enz. enz. — 2° *Dr Renier*, (1812-1888), van Bladel, heelmeester te Turnhout, buitenlandsch eerelid der K. Vlaamsche Academie; gunstig gekend romanschrijver. Zijne bijzonderste werken zijn : Het Kind met den Helm; De Hut van Wartje Nulph; Dorpsverhalen; De Geuzen in de Kempen; De Scheerslijper, enz.

Tromp (*Marten Hapertsz.*), een der grootste zeehelden van Nederland gedurende den 80jarigen oorlog. — Hij behaalde een schitterende zegepraal op de Engelschen te Duins (kusten van Engeland), vernietigde de Spaansche vloot onder het bevel van admiraal *D'Oquendo;* versloeg den Engelschen vlootvoogd *Blake* (1652), en sneuvelde in een zeegevecht op de hoogte van Terheide (1653).

geweer, o. (..eren). — Alle wapentuig, waarmede men zich verweert, of waarmede men den vijand aan 't lijf gaat, inz. schietgeweer, karabijn, snaphaan, enz.

GEWEER. — a. *loop.* b. *lade.* c. *vizierkorrel.* d. *laadstok.* e. *schacht van den geweerdolk.* f. *riembeugel.* g. *stiftje.* h. *draagband.* i. *opzet.* k. *haan.* l. *beugel.* n. *klink*, o. *sluiting.* p. *kolf.* s. *aanzetplaat.* t. *geschutkamer.* u. *handvatsel.*

GEWEERDOLK. — v. *handvatsel.* x. *kling.*

Friesland. — Een der elf provinciën van Nederland, werd in 1524 als heerlijkheid bij het rijk van Karel V ingelijfd. Deze provincie, met eene bevolking van 330,866

inwoners en eene uitgestrektheid van 60 vierk. geogr. mijl, grenst ten N. aan de Noordzee; ten O. aan de Lauwerszee, Groningen en Drente; ten Zuiden aan Drente, Overijsel en de Zuiderzee; ten W. aan de Zuiderzee. Er zijn drie rechterlijke arrondissementen, 14 kantons en 43 gemeenten. Deze arrondissementen zijn, Leeuwarden, Heerenveen en Oldeberkoop. Leeuwarden is de hoofdplaats.

roos, v. — (Geneesk.) Algemeene en eigenaardige ziekte, toe te schrijven aan zekere microob. Deze microob of *micrococcus*, reeds beschreven en opgekweekt door Orth en Koch, wordt *steptrococcus erysipelatos* van Ichleisen geheeten, naar den geleerde, die ze de eerste op den mensch entte.

De kenmerken zijn: eene onregelmatig begrensde, meestal glanzende roodheid der huid, welke voor vingerdrukking slechts oogenblikkelijk wijkt. Deze roodheid, gepaard met spanning, zwelling, smartgevoel en wrange, bijtende warmte in het aangetaste deel, wordt veelal *belroos* geheeten, als zij het aangezicht kleurt en de opperhuid er van als opblaast; *bleinroos*, of *bladerroos* (erysipelas pustulasum) als er vochtbellen onder de opperhuid ontstaan; *e. oedematodes*, als er eene zuchtige zwelling voorkomt; *e. scirrhodes*, als de huid verhardt; *e. malignum, gangranosum, carbunculosum*, als de ziekte kwaadaardig wordt;

e. phlegmonodes, als de ontsteking tot de onderste laag der lederhuid dringt. De *gordelroos* is een vorm van roos, die maar eenen kant des romps aantast, nooit over de middellijn des lichaams zich uitbreidt, eenen uitslag van puistjes verwekt, welke, ineengeloopen of afgezonderd, verdrogen veelal na verettering.

De *roos* treedt na eenen of twee dagen te voorschijn. Deze ziekte gemeenlijk zonder gevaar, laat de huid, na een lastig jeuken en een dagenlang afschilferen, tot gezonden toestand terugkomen.

Farnese (*Alexander*), 1546-1592, prins van Parma en zoon van Margareta van Parma. Deze voorzichtige krijgoverste werd door Filip II, koning van Spanje, met een

talrijk leger naar Nederland gezonden. Hij bemachtigde Maastricht (1579), veroverde Vlaanderen en Brabant, sloeg te Kalloo eene brug over de Schelde om Antwerpen te belegeren, heulde met de *Malcontenten* en stond overal vergiffenis en behoud van voorrechten toe. Hij stierf te Utrecht, volgens veler vermoeden ten gevolge van vergiftiging.

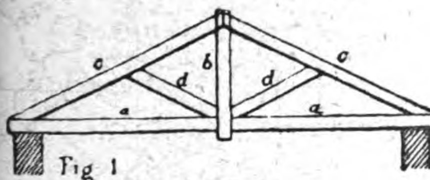
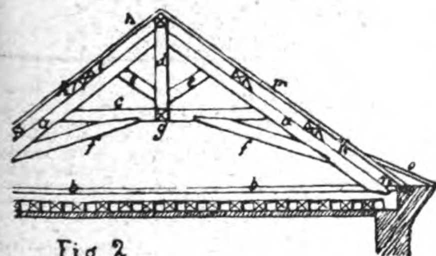

Fig 1

dak, o. (-en). — Het bovenste gedeelte van een gebouw. — Woning : 't zijn menschen, die onder één dak wonen.

Fig. 1.
a. *hanebalk of steekbalk.*
b. *gevelspits.*
c. *dakspant.*
d. *schoor, schuinsche stut.*

Fig. 2.
a. *dakspant.*
b. *hanebalk of steekbalk.*
c. *looze hanebalk.*
d. *gevelspits.*
e. *schoor, schuinsche stut.*
f. *bindstukken.*
g. *ondernokbalk.*
h. *nokbalk.*
i. *gording.*
k. *draaglijst.*
m. *dakspar.*
n. *drempelstuk.*
o. *waterbord.*

Fig 2

maan, v. (manen). — Klein donker hemellichaam, dat zich om eene der planeten, en met deze om de zon bewee bijplaneet, satelliet, wachter en t geheeten : Jupiter heeft vier, Saturnus zeven, Uranus zes manen. De aarde heeft slechts ééne maan. De middellijn dezer maan heeft eene lengte van 468 geogr. mijl, hare oppervlakte bedraagt 688,635 vierk. geogr. mijl, en haar inhoud 53,735,000 kubieke geogr. mijl. Haar middelbare afstand van de aarde is, van middelpunt tot middelpunt, 51,762 geogr. mijl. De maan beweegt zich in eene elliptische loopbaan om de aarde, en deze omloopstijd bedraagt 27 dagen, 7 uren, 43 minuten en 11 1/2 seconden; zij beweegt zich ook met de aarde om de zon, en het is slechts na 29 dagen, 12 uren, 44 minuten en 2 9/10 seconden, dat zij in dezelfde positie voor de zon wederkomt. Gedurende dien tijd vertoont de maan 4 verschillende schijngestalten : de *nieuwe maan* (als zij tusschen zon is. Zij is dan onzichtbaar voor ons, omdat zij hare donkere helft naar ons houdt gekeerd); het *eerste kwartier*, (in dien stand is de helft van de donkere en de helft van de verlichte oppervlakte der maan naar de aarde gekeerd); de *volle maan*, (in dien stand ziet men de geheele verlichte helft, en de maan is zichtbaar den ganschen nacht door); en het *laatste kwartier*, (in dien stand is wederom de helft van de donkere en de helft van de verlichte oppervlakte der maan naar de aarde gekeerd.)

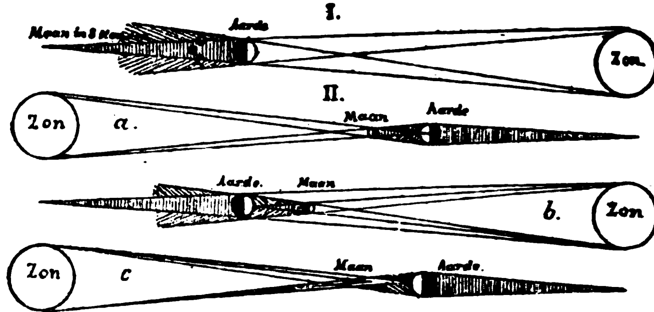
Men ontwaart op de maan gebergten, *ringgebergten*, meestal uitgedoofde vulkanen; voorts diepe *spleten* of *rillen*. De maan heeft noch dampkring, noch lucht, noch water. Zij is derhalve onbewoonbaar voor menschen als wij. De maan bezit ook

geen licht, maar ontleent het aan de zon; zij ontvangt daarenboven van de aarde teruggekaatst zonnelicht.

De maan heeft geenen invloed noch op het weder, noch op de gezondheid der menschen; merkwaardig echter is hare invloed op *eb* en *vloed*.

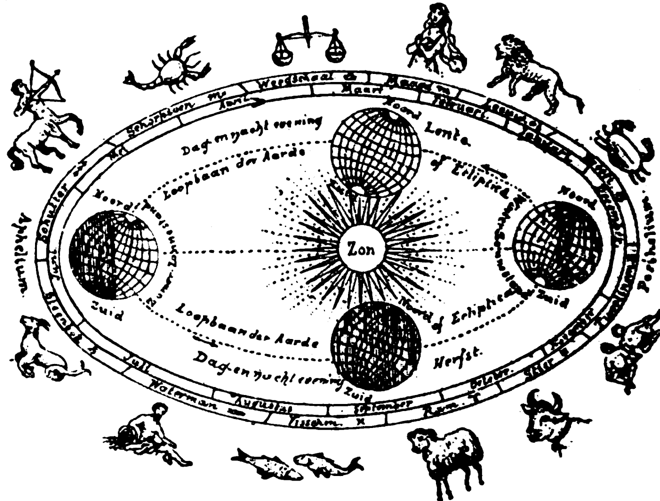
¶*Halve maan*. — Een teeken, een versiersel, in de gedaante der halve maan: de Turk voert in een groen veld eene zilveren halve maan met naar boven gekeerde punten; eene soort van buitenwerk in den vestingbouw: de soldaten hebben de halve maan goed versterkt. — Loop naar de maan: loop heen, loop naar den duivel. Naar de maan reiken: het onmogelijke willen doen.

eclips, v. (-en). — Verduistering van een hemellichaam, door het voorbijgaan van een ander teweeg gebracht. — Er is *zoneclips*, wanneer de maan zich tusschen zon en aarde bevindt; *maaneclips*, wanneer de aarde tusschen zon en maan komt staan.

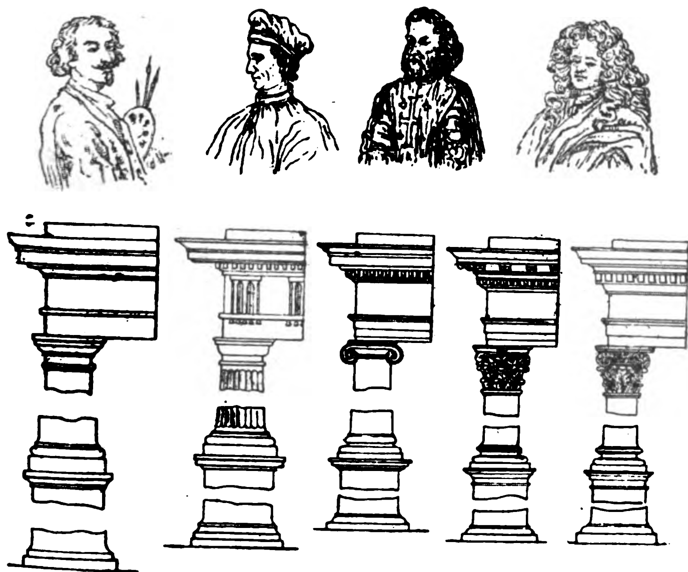
I. *Maansverduisteringen*. II. *Zonsverduisteringen*. a. *totale*. b. *centrale*. c. *ringvormige*.

dierenriem, m. — Zodiak. Dierkring: hemelgordel van 12 gesternten, in wier midden de zon opvolgenlijk elk jaar schijnt te zijn. Deze gesternten zijn: de Visschen, de Ram, de Stier, de Tweeling, de Kreeft, de Leeuw, de Maagd, de Weegschaal, de Schorpioen, de Schutter, de Steenbok en de Waterman.

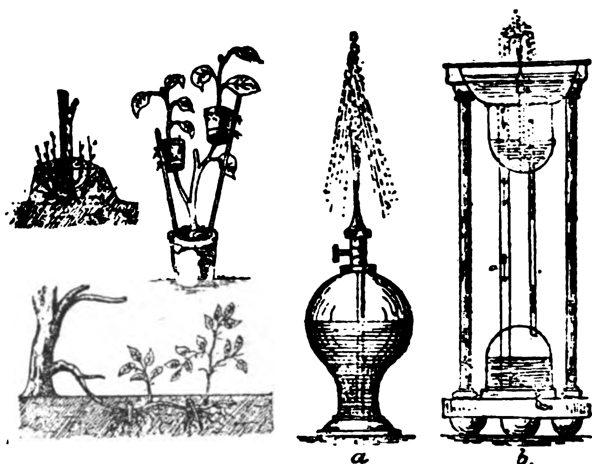

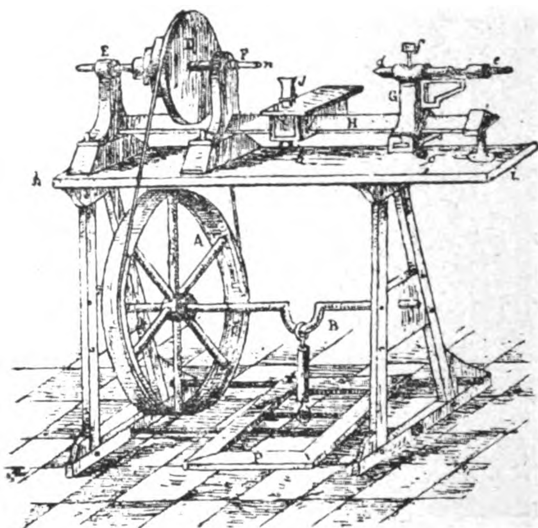
tering, v. (-en). — Vertering van spijzen; uitgave. — De tering naar de nering zetten : de uitgaven naar de inkomsten regelen. — (Geneesk.) De tering is eene eigenaardige ziekte, aan de microob van *Koch* toe te schrijven, die al de deelen en weefsels des lichaams in 't algemeen en in 't bijzonder kan aantasten, en waarvan dan ook de kenteekenen, naargelang dit of dat deel is aangedaan, verschillen. Dr Koch bewees in 1882 dat de ziekelijke knobbel *(tubercula)*, in welk lichaamsdeel hij ook voorkome, een klein diertje *(bacillus tuberculosus)* bevat. Dit diertje, dat bij middel van een vergrootglas gemakkelijk op te merken is in de fluimen der teringlijders, kan kunstmatig aangekweekt worden, en zet dan, bij inenting, de knobbelziekte aan andere dieren over. Er is geene tering zonder *bacillus tuberculosus*. Tast het diertje inz. de longen aan, dan is de zieke van longtering (tering, intering, longknobbelziekte, *tuberculosis*, *phtisis pulmonum* enz.) aangedaan. Verder heeft men de keel- (of strottenhoofd-), de nier-, de luchtpijp-, de klier-, de buik-, de huidtering (lupus) enz. volgens dat de keel, de nieren, de luchtpijpen, de klieren, de buikingewanden, de huid enz. door den *bacillus* zijn aangetast. Onlangs beweerde Dr Koch een geneesmiddel tegen de tering te hebben gevonden. Het samenstel ervan is onbekend en de deugdelijkheid blijft druk besproken. Het schijnt echter dat men algemeen aanneemt dat het middel doeltreffend zou kunnen zijn voor uiterlijke aandoeningen door den *bacillus tuberculosus* veroorzaakt, (voor de huidtering, *lupus*, de beenderknobbel- en klierknobbelziekte).

wind, m. (-en). — (Natuurk.) Beweging van de dampkringslucht. Er zijn regelmatige of passaatwinden, periodieke of geregeld wederkeerende (moessons) en onregelmatige winden. — De *passaat-winden* waaien alleen in de keerkringsgewesten ter weerszijde van den evenaar; zij waaien het gansche jaar door, bestendig in dezelfde richting. — De *periodieke winden* wisselen óf regelmatig op bepaalde tijden van den dag af (land- en zeewinden), óf met het jaargetijde (moessons). De land- en zeewinden waaien aan de kusten. Zoolang de dag duurt waait de wind van de zee naar het vaste land (zeewind); 's nachts waait hij van 't vaste land naar de zee (landwind). De moessons waaien op den Indischen Oceaan. Hiertoe zijn te brengen : de *harmattan*, op de westkust van Afrika; de *samoen*, in de zandvlakten van Arabië; de *chamsin*, in Egypte, en de *sirocco* van Sicilië en Italië : alle heete winden. — De *veranderlijke winden* waaien vooral in onze streken. — Opgehouden lucht in het dierlijk lichaam. — Opgeblazenheid, gezwollenheid. — De wind in het zeil : voordeelige wind. De wind op het zeil : tegen wind. Boven wind zijn : voorspoed hebben. In den wind slaan : veronachtzamen, zich niet bekommeren om. Met alle winden waaien : volgens ieders gedachte praten.

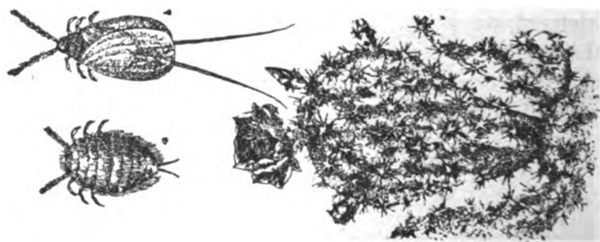
De vijf bouworden.

a
b.

E
D
F
G
H
A
B

GODFRIED WENDELEN

VLAAMSCHE STERREKUNDIGE DER XVIIe EEUW.

(*Vervolg van blz.* 147.)

OP kleinen afstand van het kasteel verheft zich de berg *Lure*; Wendelinus vreest niet de twee duizend meters hoogte te beklimmen; van dit afgezonderd toppunt der Alpen, weidt zijn blik uit over geheel Provence : in de verte, bespeurt hij de bergketen van Dauphiné en, tusschen beide, de heerlijke vallei, Miravail, het domein van zijnen vriend en beschermer.

Dikwijls omgeven de nevelen gansch den berg : Wendelinus bestijgt dan de kruin, en zijne begeestering spreekt luid, wanneer hij, het wolkgevaarte beheerschende, de zon in haren vollen luister boven zijn hoofd ziet schitteren.

Maar onder zijne voeten, aan den tegenovergestelden kant, gaapt een afgrond, die ter nauwernood door het daglicht bereikt wordt : de lieden van het land heeten hem de Hel in hunne beeldrijke taal. Uit dit somber dal rijst soms gelijk de rook van eene hut. Wee dan dengene die niet vlucht. Plotseling grolt de donder, flikkert de bliksem, klettert de hagel. Zonderling en grootsch tooneel, dat meer dan eens onzen geleerde met ontzetting sloeg, wanneer hij van den *Lure* afdalende, waar hij zich alleen bevond onder het azuur des hemels,

eensklaps den donder onder zijne voeten hoorde en in de akelige vallei de verwoestingen aanschouwde, teweeggebracht door het vernietigende hemelvuur en den woesten storm, boomen en huizen in zijne vaart medesleepende.

Eene halve eeuw later is deze herinnering niet uit zijn geheugen verdwenen : hij schijnt dit vreeselijk schouwspel van dood en vernieling nog versch onder zijne oogen te hebben.

Acht jaren liepen aldus voorbij, verdeeld tusschen het onderwijs en de studie, acht jaren van een kalm en rustig leven, gedurende welke Wendelinus, geholpen door Scipio d'Arnaud, zijne waarnemingen voortzet en geene enkele gelegenheid laat ontsnappen om zijn catalogus van eklipsen te vergrooten.

Terloops houdt hij aanteekening van al de natuurlijke verschijnselen, die zijne opmerkzaamheid gaande maken, zooals van den roodachtigen regen, in de eerste dagen van Juli 1608, waar reeds hooger van gesproken werd en die in zoo hoogen graad de aandacht van Peiresc opwekte; alsmede van de talrijke zwermen vlinders, die gelijk zoovele wolken de zon verduisterden in Griekenland, in Italië, en die, over de Alpen heenvliegende, eenen inval deden in Provence en tot op de uiterste grenzen van Spanje.

Dat waren zeker de gelukkigste uren van zijn leven. Met welken wellust drinkt hij aan die « goede bron », welke hem de boekerij van zijn gastheer aanbiedt, met welk genoegen geniet hij het gezelschap der trouwe vrienden, die hem omringen!

Het aandenken der uren, te Forcalquier doorgebracht, zal steeds in zijn geheugen gegrift blijven : « het is Provence, schrijft hij, in 1628, aan Peiresc, die hem de eerste tint der wiskunde gegeven heeft, en hij hoopt dat die streck er de vruchten uit zal doen voortkomen » (1), want hij denkt nog altijd naar dat

(1) « *C'est la Provence, qui lui a donné la premier teinct des mathématiques, et il espère qu'elle en esclorra les fruicts.* »

tweede vaderland weder te keeren; hij bemint het zoo vurig dat hij bijna kwaad spreekt van zijnen geboortegrond: « niet willende verkwijnen onder dien somberen hemel, waar hij nooit eene waarneming doen kan »; hij heeft den wijnoogst niet vergeten — hij schrijft in de maand September, — en indien hij aan Peiresc zijn verlangen uitdrukt « den dorst, die hem kwelt, te lesschen aan het sap zijner bibliotheek », bekent hij tevens dat hij het niet zou versmaden « den nieuwen wijn te komen proeven ». Wat hij inzonderheid niet vergeten heeft, zijn de talrijke en getrouwe vrienden, welke hij heeft moeten verlaten, en vooral zijn leerling, zijn gezel, Scipio d'Arnaud, dien hij zijnen Arnaud heet.

Niettemin moest hij aan de zonnige valleien van Provence en de steile hellingen van den Lure vaarwel zeggen, om naar de eentonige vlakten der Kempen weder te keeren. De kinderen van Andreas d'Arnaud waren oud genoeg om geenen leermeester meer te behoeven, de ouders van Wendelinus waren dood en hij moest in de Nederlanden voor zijne persoonlijke belangen gaan zorgen. Eene laatste maal begroet hij het Provencaalsche land en vertrekt te voet van Forcalquier naar Wuest-Herck.

Misschien is het gedurende deze lange reis, dat hij eenigen tijd te Parijs verbleef en aldaar het diploma van doctor in de rechten bekwam. Indien men sommigen wilde gelooven, zou hij zelfs van plan geweest zijn zich in de groote stad te vestigen en als advocaat op te treden; maar dit plan liet hij alras varen, om zich naar onze landstreek te begeven.

Den 14 Mei 1612, bevindt hij zich te Luik, en op den dag zelf dat hij den vaderlandschen grond betreedt, heeft er eene maaneklips plaats.

Ware hij eenige jaren vroeger teruggekeerd, zoo zou hij volgens alle waarschijnlijkheid grooten invloed uitgeoefend hebben op den vooruitgang der sterrekunde in ons land; op den bisschoppelijken troon

van Luik zat toen een prins, die de wetenschap liefhad en die, bij gelegenheid Tycho-Brahé en Kepler beschermde. Het is niet vermetel te denken, dat Ernest van Beijeren, welke twee sterrekundigen in zijn paleis onderhield en zelf de wetenschap beoefende, een kind van het Luikerland, wien de vooruitloopende faam eene algemeene geleerdheid toeschreef, zou begunstigd hebben.

Maar Ernest van Beijeren was den 17 Februari van dat jaar gestorven en scheen zijne liefde tot de wetenschap aan zijnen neef en opvolger Ferdinand niet achtergelaten te hebben.

De zucht naar verre reizen is thans uit Wendelinus' gemoed geweken; hij is twee en dertig jaren oud en neemt het besluit priester te worden. Gedurende verschillende jaren bestudeert hij de godgeleerdheid en ontvangt het subdiaconaat te Mechelen, den 21 December 1619. Weldra wordt hij pastoor benoemd te Geet-Betz; daar zien wij hem eene maaneklips waarnemen, den 9 December 1620.

Wij weten niet juist hoelang hij deze parochie bestuurde; hij schrijft over waarnemingen, die hij daar deed in 1631, en wanneer hij, den 26 April 1632, den *Lof van het Gulden Vlies* in het licht geeft, is hij nog altijd herder van het nederig dorp.

In dien tijd is hij reeds vermaard; Erycius Puteanus (Hendrik Van Put, van Venloo) zegt dat hij alles weet wat men kan weten of dat, indien zulke wetenschap den mensch niet gegeven is, hij zoo min mogelijk niet weet; de Raad van financiën geeft hem eene jaarlijksche toelage van honderd twintig gulden en, om de waarde van deze som te schatten, moet men zich herinneren, dat de leerstoel van wiskunde te Leuven twee honderd gulden opbracht; eindelijk wordt Wendelinus met eene kanunniksplaats te Condé begiftigd door de infante Isabella, die van haren grootvader Karel V zijne voorliefde voor de sterrekunde scheen geërfd te hebben.

Het is te Geet-Betz niet alleen dat wij onzen geleerde ontmoeten; hij bevindt zich nu eens te Luik, dan eens te Brussel, en bijzonder te Antwerpen, waar hij dikwijls moet heengaan voor het uitgeven van zijn eerste werk, de *Loxias* (schuinsche richting van den zonneweg of ecliptica), die een zijner voornaamste wetenschappelijke verdiensten uitmaakt.

Weldra verwisselt hij de pastorij van Betz tegen die van Herck, zijne geboorteplaats; in 1635, den 3 Maart, neemt hij eene maansverduistering waar in die stad, en gedurende vijftien jaren zet hij daar zijne sterrekundige werkzaamheden voort.

Op het kerkhof, dat rond zijne kerk ligt, heeft hij ingericht wat men zijn observatorium of sterrenwacht kan heeten; de twee kerktorens dienen hem tot vizierlinialen. Nevens hem staan zandloopers en zonnewijzers om het uur der verschijnselen vast te stellen; de schaduw der maan, desnoods een mikpunt, laat hem toe den tijd juist te bepalen. Hij bedient zich ook van het slaan der klok, niet als van een volkomen nauwkeurig middel, maar om de verschillen van tijd te berekenen. Men moet ook weten welke middelen hij bezigt om met juistheid zeer kleine tijdsverloopen te meten; hij zou zich daarvoor van zijnen polsslag kunnen bedienen, maar hij heeft er weinig vertrouwen in, omdat het slaan van den pols te zeer afhangt van den toestand der gezondheid en van de gemoedsstemming; hij heeft iets beters dan dat. In zijne jeugd heeft hij zich geoefend in het gelijkmatig opzeggen van Hesiodus' dichtstuk : *De werken en de dagen,* dertig verzen per minuut, een halfvers per seconde. Onze hedendaagsche geleerden zouden zich moeilijk tevreden stellen met dergelijke werktuigen; maar zij waren zoo gebrekkig niet voor dengene, die ze wist te hanteeren, wijl Wendelinus met dusdanige middelen, zoo gauw de secondenslinger in gebruik was gekomen, — waarvan hij zich een der eersten bediende, — de voornaamste

oorzaken van de ongelijkheid der schommelingen wist te ontdekken. In tegenspraak met de bewering van Galileï houdt hij vol dat de slingerwijdte invloed uitoefent, en, wat meer is, eene halve eeuw vóór Lahire, bespeurt hij dat de schommelingen van den slinger gemiddeld langer duren in den zomer dan in den winter. Zonder twijfel vindt hij de rechtstreeksche oorzaken van dit laatste verschijnsel niet, doch, scherpzinniger dan Huygens en Wallis, door hem hierover ingelicht, ontdekt hij het feit. Deze ontdekking strekt zijne schranderheid en zijne behendigheid in het waarnemen tot de grootste eer. Moeten wij er bij voegen dat, om de door hem opgemerkte ongelijkheden gevoeliger te maken, hij zich van eenen slinger bedient, die ongeveer twee en veertig voet lengte heeft?

Wonder is het hoe hij zijne bloedverwanten, zijne medebroeders in het priesterschap en zijne parochianen belang deed stellen in zijne werkzaamheden.

Als hij naar Brussel of Antwerpen geroepen wordt, vervangen hem zijne broeders te Herck in het waarnemen der eklipsen; wanneer hij zelf op zijnen post is, ziet men den pastoor van het naburige dorp Donck aan zijnen arbeid deelnemen; hij heeft medehelpers gevormd, verstandige jongelingen begaafd met een uitmuntend gezicht, die hem bijstaan in zijn werk; ja zelfs, roept hij de hulp der inwoners in. Zij staan daar, op eenigen afstand, toezicht houdende over hetgeen hij doet, het juiste oogenblik van een verschijnsel aanteekenende.

Indien hij, gelijk het geloofbaar is, het middelgetal der gevonden uitkomsten nam, moest hij getallen van zeer groote juistheid bekomen; dit schijnt inderdaad te blijken uit de overeenstemming tusschen de gegevens zijner waarnemingen en die zijner berekeningen.

Het werd reeds gezegd : soms verliet hij zijne parochie, zelfs dan wanneer een dier eklipsen, waarvan hij zooveel hield, moest waargenomen worden:

het geschiedde, omdat hij elders doelmatiger inrichtingen vond dan de zijne. Te Brussel, gaat hij bij voorkeur naar zijnen vriend Johan Jacobus Chiffletus, zonder daarom den graaf de Bucquoi, den markies de Torres, den president Roose, den kanselier Boisschot uit te sluiten; te Antwerpen, wordt hij ontvangen door den pensionaris Jacobus Edelheer. Die rechtsgeleerde vindt nog tijd, buiten zijne ambtsbezigheden, om in zijn huis een uitmuntend muurquadrant te doen zetten door de zorgen van Gerardus van Gutschoven, leerling of medehelper van Cartesius.

De pensionaris bedient zich niet alleen van dit werktuig; den 27 September 1643, bij voorbeeld, zijn bij hem vergaderd, voor de waarneming eener eklips, Wendelinus, Gutschoven, en Kasper Gevaert, die een geleerde en dichter is, en de penningmeester Jan van Eyck, en zelfs eene dame, Anna Romer, allen medegesleept door het voorbeeld van Wendelinus.

De jaren, zooals men ziet, hebben het heilig vuur in onzen geleerde niet uitgedoofd; hij houdt niet op de boekenverzamelingen te raadplegen, van alle omstandigheden gebruik te maken om den schat zijner kennissen te vergrooten en dieper door te dringen in de geheimen der natuur. Hij spoort zijne vrienden en briefwisselaars aan hem hunne ontdekkingen en waarnemingen mede te deelen. Zijn naam is in geheel Europa bekend : Gassendi, Naudé, Mersenne, Boulliaud, Petavius, Huygens maken allen melding van zijne werken; Cartesius, die met reden zulk een groot gedacht heeft van zijne Meetkunde, rekent Wendelinus onder het klein getal der wiskundigen, die bekwaam zijn dezelve te waardeeren, en verlangt vurig zijn oordeel over dit werk te kennen.

Een verschijnsel, dat hooger vermeld werd, trok nog meer de aandacht op onzen geleerde : het is die roode regen, waarvan hij heeft hooren spreken in zijne jeugd, in 1590, en getuige is geweest voor de eerste maal, in 1608, te Forcalquier, en die nog-

maals te Brussel gezien werd, den 6 October 1646.

Wendelinus, te gelijk met zijnen vriend Johan Jacobus Chiffletus, tracht eene uitlegging te geven van dien wonderbaren regen; hij proeft het opgevangen water en vindt er eenen smaak in overeenkomstig met dien der wateren van Spa; hij vindt eene betrekking tusschen de kleur van het water en andere natuurlijke verschijnselen, en schrijft de rooskleurige tint van den regen toe aan de vermenging van harsachtige en zwavelige dampen in den waterdamp.

Het boekje, waarin Wendelinus deze uitlegging geeft, bevindt zich weldra in alle handen. Op weinig tijd werd het tweemaal te Brussel gedrukt, de tweede uitgave met aanteekeningen. In hetzelfde jaar (1647) werd het te Parijs herdrukt; in 1655, vond het een nieuwen uitgever te Londen. Johan Jacobus Chiffletus, Gassendi, Plempius, Kasper Gevaert, Renier Moreau, Robert Fervacque schreven talrijke brieven over dit onderwerp; een professor van Praag, Johan Marcus Marci, die tot heden te weinig gewaardeerd werd, gaf in 1647 een werkje uit met denzelfden titel als die van den Vlaamschen geleerde.

Het werk van Wendelinus trekt niet alleen de aandacht op dit meteorologisch verschijnsel, dat zich vertoonde, in 1571, in 1590, in 1608, in 1638, in 1645, in 1646; het bevat eene menigte vernuftige gedachten over de samenstelling der aarde, over het bestaan van een vloeiend en gloeiend centrum, over de natuurlijke aantrekking van de aarde en de maan, oorzaak van ebbe en vloed, over de elliptische beweging der planeten.

De eenvoudige pastorij van Herck, zelfs eene prebende te Condé, kan eene geringe belooning schijnen voor eenen geleerde, over wien ons land fier mag zijn. Niettemin, gelukkig te midden zijner boeken en werktuigen, overal onthaald gelijk hij het verdiende, zou Wendelinus waarschijnlijk er niet aan gedacht hebben zich te beklagen over het gemis van eerambten. Maar de eerbewijzen kwamen hem vin-

den in zijne afzondering, te Herck : de bisschop van Doornik benoemde hem kanunnik zijner kathedraal en vertrouwde hem zelfs de bediening van officiaal (1649).

Toen Wendelinus zich op de plaats bevond, waar hij eenige jaren van zijne jeugd had doorgebracht, kweet hij zich met ijver van zijne bediening, maar liet daarom niet na de sterren te beschouwen, want men moet geen geloof slaan aan de schalksche opmerking van Van Langren in eenen brief aan Bouillaud, dat « de brave Wendelinus niets meer doet en zich tevreden stelt met zijne goede kanunniksplaats te Doornik (7 September 1652) ». Het uitgeven van de *Teratologia cometica* dient tot klinkende logenstraffing voor die beschuldiging van luiheid.

Is het wellicht de last des ouderdoms, die zeven jaren nadien de schuld is van de grove fout in zijne berekening betreffende de eklips van den 14 November 1659, welke hem door Huygens verweten wordt? « De dwaling van dien goeden Wendelinus, schrijft hij in eenen brief aan Bouillaud, den 11 December van dat jaar, is oprecht vermakelijk geweest met diezelfde eklips; want hij verwachtte ze één dag te vroeg, en dat met al de noodige voorbereiding en in gezelschap van verschillende personen die hij uitgenoodigd had. »

De dwaling kon gemakkelijk vergeven worden, en Wendelinus was nog kloek en vol ondernemingsgeest : hij toonde dit klaar, toen hij in het begin van het jaar 1660 zijne geliefde Kempen wilde wederzien. Onder die reis verbleef hij eenigen tijd te Hasselt, gaf al zijne boeken tot aandenken aan zijnen vriend, den geschiedschrijver Mantelius, en duidde hem de menigvuldige werken aan, welke hij nog hoopte uit te geven.

Nochtans, indien men de meeste geschiedschrijvers gelooven moest, zou zijn leven niet veel verder gereikt hebben: hij zou te Ronse gestorven zijn, in 1660, na zijne prebende van Doornik verlaten te

hebben. Doch men kan doen opmerken, dat Mantelius, in zijne geschiedenis van Hasselt, uitgegeven in 1663, niet spreekt over den dood van zijnen vriend, en dat, volgens een portret hetwelk voorkomt in een werk van den geleerden Ghesquierus, Wendelinus eerst, in 1667, het tijdelijke met het eeuwige verwisseld heeft.

Er blijft ons nog over eene korte schets te geven van het werk des geleerden sterrekundige, gedurende zijn lang en arbeidzaam leven.

Reeds in zijne jeugd, zooals wij zeiden, bepaalde hij de geographische breedte van Marseille : dit was zijne eerste poging om eene vraag op te lossen, welke voortspruit uit de beoordeeling van eene waarneming van Pytheas betreffende de schaduw van den gnomon.

De waarde der schuinsche richting van de ecliptica, afgeleid uit deze aloude waarneming, kwam niet overeen met de berekeningen van verschillige sterrekundigen.

Wendelinus kon niet gelooven aan eene plotslinge verandering der schuinsche richting van den zonneweg; met zijn gewoon doorzicht vermoedde hij het bestaan eener wet, welke men vinden moest en daarna bewijzen. Terwijl Tycho-Brahé eene plotslinge en zonderlinge vermeerdering der schuinschheid veronderstelde, weigerde de jeugdige sterrekundige eene niet bewezen wijziging van eene natuurlijke wet aan te nemen.

Vooreerst onderscheidt hij, met eene groote scherpzinnigheid, de oorzaken van dwaling, die invloed kunnen hebben op de waarde der standvastige grootheid, welke dient gevonden te worden.

Men moet met de grootste zorg de breedte bepalen van de plaatsen waar de waarneming geschiedt, en rekening houden van de straalbreking, alsook van de parallax der zon.

Met eene merkwaardige volharding, zal Wen-

delinus, gedurende eene lange reeks van jaren, den loop zijner waarnemingen voortzetten; gedurende een kwart eeuw verzamelde hij de bekomene uitslagen, alvorens zijn *Loxias* in het licht kwam, en, later, na de verschijning van zijn boek, zal hij alle noodzakelijke elementen vereenigen om zijn werk te volmaken.

Op de eerste plaats bemerkt hij, dat de vroegere bepalingen der breedten, bekomen bij middel van den gnomon, verbeterd moeten worden met de halve zichtbare middellijn der zonneschijf.

Dit brengt hem tot het aandachtig beschouwen van den schijnbaren diameter der zon, hetgeen hij van 1605 tot 1612, te Forcalquier, voortzet, waar hij met dit doel het zonnebeeld door eene nauwe en juist gemetene opening op eenen scherm doet vallen.

Deze verbetering geeft hem voor de geographische breedte van Alexandrië, hoofdzaak der bestudeerde vraag, 31° 13′; anderzijds bedraagt de waarde derzelfde breedte, door Eratosthenes bepaald bij middel van de waarneming eener ster, 31° 9′; beschouwingen van landmeetkunstigen aard doen het getal 31° 8′ 35″ vinden, dat weinig verschilt. Wendelinus neemt het benaderde middelgetal van deze drie uitkomsten en geeft 31° 10′ aan die breedte.

Zoo ook herneemt hij, met de grootste zorg, de berekening van den afstand der zon of, wat hetzelfde is, van hare parallax. Hij gaat te werk met de methode der half verlichte maanschijf (dichotomie) van Aristarchus van Samos en gebruikt den telescoop zoo gauw deze algemeen in voege is gekomen.

Hij bepaalde aldus de parallax van de zon op één minuut. Dit was eene veel meer benaderde waarde dan die waarvan zijne tijdgenooten gebruik maakten.

Zoo toegerust, herneemt hij de berekening van de schuinschheid der ecliptica en bestatigt hare gedurige vermindering sedert den tijd van Eratosthenes.

Hij gaat verder, want hij geeft de wet van het

verschijnsel en duidt er zelfs de tijdruimte van aan.

Over het geheel genomen, is deze wet niet juist; zij verschilt van die van Laplace, zij bepaalt de tijdruimte van een verschijnsel, wiens geregelde wederkeering zelfs hedendaags nog niet erkend is. Doch, van een anderen kant, voor een betrekkelijk langen tijd, duidt de formuul, die door zijne wet opgeleverd wordt, tamelijk wel de verandering der schuinschheid van de ecliptica aan.

Wendelinus liet het niet bij dit eerste onderzoek; gedurende twintig jaren hernam hij meer dan eens het vraagstuk. Zoo verzoekt hij zijnen vriend Gassendi nogmaals de waarnemingen van den gnomon te Marseille te doen, om de uitkomsten door Pytheas gevonden opnieuw te bespreken.

Steunende op nieuwe waarnemingen van dichotomieën en op vernuftige theoretische beschouwingen, alhoewel deze soms betwistbaar zijn, berekent hij het verschilzicht of de parallax der zon op 14″ ten hoogste, de nauwkeurigste uitkomst tot dan toe gevonden.

Wij zullen geene melding meer maken van zijne menigvuldige waarnemingen van eklipsen, waarvan hij de tafel uitgaf, en die hem moesten dienen om eene nieuwe theorie betreffende de maan te staven of liever te toetsen.

Moet er bijgevoegd worden dat hij met gretigheid het stelsel van Copernic aannam, en ook de wetten van Kepler?

Hij aarzelde niet zijn gedacht daarover te doen kennen in zijn werkje *Over den rooden regen* en in zijne *Teratologia cometica*.

Hij neemt alleenlijk eene kleine voorzorg, inderdaad van weinig belang. Het lichaam, dat zich in ongeveer driehonderd vijf en zestig dagen op zijne elliptische loopbaan beweegt, zal het *Tertium corpus* door hem geheeten worden. Maar dat bedriegt niemand. Libert Froidmont, de vurige verdediger der

beslissingen tegen Galileï genomen, noemt Wendelinus *Kepler-coperniciaan*, maar niettemin blijft hij zijn bewonderaar en vriend.

Wat meer is, Wendelinus vond een schitterend bewijs voor de theorie van Kepler : hij ontdekte dat de tweede wet der elliptische beweging bewaarheid wordt voor de bijplaneten van Jupiter; de vierkanten der tijden van hunne omwentelingen rond de planeet staan tot elkander gelijk de teerlingen hunner afstanden van dit hemellichaam.

Men moet nochtans bekennen dat onze sterrekundige eenige dwalingen op zijne rekening heeft; zoo hield hij hardnekkig staande dat de zonnedagen gelijk zijn en dat de maan eenen eivormigen kring doorloopt.

De tijd is heengevlogen over de werken van Wendelinus; zijne ontdekkingen zijn in de schaduw gesteld geworden door die van den grooten Newton en zijne leerlingen; maar het zou onrechtvaardig wezen dengene te vergeten, die, de eerste, de afwijkingen in den duur van de schommelingen des slingers gevonden, die de aanhoudende vermindering der schuinschheid van de ecliptica bespeurd en vastgesteld, die met eene tot dan toe onbekende juistheid de parallax der zon berekend, die eindelijk veel bijgebracht heeft om het stelsel van Kepler een vasten grondslag te geven.

Talrijke navorschers, bijzonder in Provence, en aan hun hoofd een afstammeling van Andreas d'Arnaud, M. de Berluc Perussis, vervolgens de geleerde uitgever der brieven van Peiresc, M. Tamizey de Larroque, M. Tardieu, van Sisteron, de E. H. Pierrisnard houden zich bezig met den roem van den Vlaamschen sterrekundige voor het nageslacht te bewaren. Weldra zal een blijvend gedenkteeken geplaatst worden op het toppunt van den Lure;

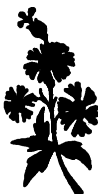
zijn geliefd Provence overheerschende, zal het de herinnering vereeuwigen van den Belg die, twee eeuwen vóór de weerkundigen van den Ventoux, de eerste meteorologische nasporingen in die landstreek begonnen heeft.

Laat ons eindigen met een woord van dank te zeggen aan den heer professor C. LEPAIGE, die zoo meesterlijk de verdiensten van onzen Vlaamschen sterrekundige Godfried Wendelen in het licht heeft gesteld. Is er iets rechtvaardiger dan den roem van eigen landgenooten op den kandelaar te plaatsen? M. Lepaige heeft dus een goed werk verricht.

Tot besluit veroorloof ik mij te vragen : *wanneer zal het Vlaamsche land, wanneer zal Limburg iets doen tot eer van den grooten man, aan wiens nagedachtenis Frankrijk weldra een gedenkteeken zal oprichten?*

P. KERKHOFS.
Bestuurder der Normaalschool van Sint-Truiden.

NIKOLAAS BEETS ALS DICHTER.

(Vervolg van blz. 90.)

KUSER'S samenstelling is wonder schoon en treffend : de Hoekschen hebben het op Aleide van Poelgeest gemunt. Denzelfden dag, waarop de uitvoering hunner wraak zal plaats hebben, heeft Aleide een hard woord toegevoegd aan Willem Kuser, haar stillen aanbidder, en speelgenoot van vroegere dagen. Als nu de vijanden toesnellen, meent Aleide, dat het Willem is, die haar leven vordert, tot voldoening voor de toegevoegde beleediging; ook spreekt zij in dien zin den geharnasten ridder toe. Maar Kuser, die de samenzwering, te laat, helaas, ontdekt heeft, ijlt ter verlossing van Aleide naar de aangewezen plaats, en zijn arm verricht wonderen van dapperheid. Niets kan baten : hij moet zwichten voor de overmacht, en Aleide wordt vermoord in de meening, dat haar trouwe Willem de moordenaar is. Willem's wonden zijn doodelijk; dit belet niet dat hij, naar 't grafelijk hof vervoerd, de toedracht der zaak bloot legt; met zijn dood en de verschijning van Bertha, Aleide's kamermeisje, eindigt het stuk.

Natuurlijk heeft de dichter het wraakgevoel der Hoekschen als bekend verondersteld (trouwens zijne aanteekeningen helderen dit punt op), zoodat hij eene uitlegging daarvan, 't zij vóór, 't zij na de hoofdhandeling als nutteloos beschouwde. *Kuser* bezit oneindig meer handeling dan *Jose*, ofschoon men niet

kan zeggen, dat alle handelingen uit karakters voortkomen; want wie zou in dien kloekmoedigen verdediger van Aleide, in den jonkman, die op zijn sterfbed zulke hartstochtelijke taal voert, den droomerigen Kuser herkend hebben; wie, ja wie had de wraakgierige woorden verwacht :

« — valsche, valsche moordenaar,
Was dit uw liefde, dit uw leed? Maar gij
Zijt ook gewond, — ach waarom niet door mij?
Ellendige! »

uit den mond der vrome, engelachtige Bertha, wier karakter zoo meesterlijk is geschilderd. Luistert :

Daar zijn op aarde scheps'len, in wier wezen
Zooveel geduld en goedheid is te lezen,
In wier gelaat zich zóóveel liefs vereent,
Aan zóóveel zwaks en tengers, dat men weent,
Dat zij te zacht voor de aard zijn; dat wij vreezen,
Dat al wat haar omringt te ruw zal wezen,
Wie 't minste kan bedroeven, niets verstoort;
Wie alles kan doen lijden, niets doen klagen;
Wie bij een streng, een luid gesproken woord,
Een groote traan in ieder ooghoek gloort,
Wier houding om bescherming schijnt te vragen;
Wie de aanblik van een wapen siddren doet
Uit deernis met nog onvergoten bloed;
Wier vriendlijk oog de gramschap doet bedaren;
Wie in zijn drift een woesteling zou sparen,
En sidd'rend, als haar wang van kleur verschiet,
Zachtmoedig tot haar zeggen : « Vrees mij niet! »
Aldus was Bertha r

Behalve de straks aangehaalde woorden op 't einde van het stuk verloochent zich Bertha's karakter niet : 't zij zij in eenvoud des harten Aleide's gebreken aan deze bloot legt; 't zij zij den angst harer meesteres deelt; 't zij zij met haar wil sterven; en overal ook vindt men 't goede hart van Aleide, door 't verkeer aan 't hof allengskens tot lichtzinnigheid en wereldschheid gestemd.

Het bestek dezer lezing, M. H., laat niet toe de twee volgende verhalen uitvoerig te behandelen; genoeg zij het te zeggen, dat *Gwijde Vlaming* in schoonheden voor *Kuser* niet onderdoet, en dat *Ada van Holland* algemeen als het volmaakste wordt beschouwd; den Byroniaan herkent men er bijna niet meer.

Indien wij iets langer bij *Jose* hebben stilgestaan, dan is dit, omdat *Jose*, zooals wij gezien hebben, Beets' intrede is in de dichterwereld; en omdat *Kuser* niet alleen de kwade, maar ook, al is het niet zoo volkomen, de goede eigenschappen der latere stukken bevat. Thans geldt het zich de Spaarnezwaan in al zijne grootheid te leeren kennen.

Vollenhove heeft over Vondel de volgende bekende regels neergeschreven :

Een eenig renperk helpt veel lichter
Een renner aan den palm : dees dichter
Mengt liergezang met heldentoon,
Wint prijs, waar prijzen zijn te ontvangen,
Met bijschrift, lijk- of feestgezangen,
't Zij jok of ernst, hij spant de kroon.

Deze lof is volkomen op Beets toepasselijk; en al spant hij niet in *alle* dichtsoorten de kroon, in alle toch wordt hem eene plaats onder de eersten ingeruimd, — in vele staat hij vooraan. Zijn omvangrijk geest beheerscht alle onderwerpen. Soms voert hij grootsche figuren uit het verleden handelend op; dan weer kleedt hij rijkdom van gedachten in korte, snedige gezegden; andermaal overlevert hij de gebeurtenissen uit het verleden aan het nageslacht. Hoe echt dichterlijk vat hij tooneelen uit het volksleven in zich op, en hoe keurig weet zijne pen die weer te geven. Ware godsdienstzin en verheven gevoel stralen door in de behandeling van godsdienstige onderwerpen; en het toppunt als dichter wordt bereikt in het schetsen van huiselijk lief en leed. Laat ons dus eenige oogenblikken de genres

die ons nog resten in oogenschouw nemen; laat ons hem beschouwen als punt-, verhalend-, volks-, godsdienstig- en familiedichter.

Huyghens, de Genestet, Staring, Coninkx, Visscher, ziedaar vijf puntdichters, waarvan men zeggen kan, dat ze in hun dichtaard uitmuntend zijn geslaagd.

Toch verschilt hunne dichtwijze aanmerkelijk, en zijn ze zich niet in verdiensten gelijk. Visscher, de Nederlandsche Martialis, valt somtijds in de zoutelooze aardigheden, zijn tijd eigen, en bezit de stroefheid, die ook Huyghens en Staring aankleeft. Zeer zeker is het geen alledaagsch werk, rijkdom van gedachte in bondige, beknopte verzen te kleeden, zonder der losheid te schaden; en niet zelden ziet men dat, waar de vorm vloeiend is, aan de degelijkheid des inhouds is te kort gedaan. Wat daarvan ook zij, de puntdichten, die Beets geleverd heeft, mogen zich met die van andere puntdichters meten. Zijn opmerkende, godsdienstige en humoristiche geest verloochent zich nooit. Hoort :

Een kind van God wordt steeds meer kind
Of anders is 't er geen.
Wij brengen onze kind'ren groot,
God maakt de zijnen kleen.

En hoe schalks klinkt het :

Geen kind zijns tijds te zijn strekt geen verwijt,
Een groote geest staat *boven* zijnen tijd.
Maar *buiten* zijnen tijd, of *naast* zijn tijd te leven
Dat 's wat onvruchtbaar maakt, en nimmer wordt vergeven.

Van 's dichters verhalende poësie willen wij slechts aanstippen het bekende gedicht: de *Gebroeders van Padua*, dat op dit gebied als type mag worden voorgesteld, — om een oogenblik stil te staan, verrukt bij het hooren zijner lieve, hartelijke volksliedjes. —

Daar is eene dichtsoort, onzen volksaard eigen, dichtsoort, die voortvloeit uit het karakter van ons

volk : de Nederlandsche natie houdt van vroolijkheid en gezelligheid, van prettig gekeuvel en jolige luim, zonder tot den wuften, lichtzinnige Franschen landaard over te slaan. Die stemming vindt in de Noordelijke Nederlanden hare uitdrukking in Heye en Beets. Wie kent niet de luimige gedichten van Heye, tintelend van lust en van leven? Ook der pen van Beets is menig dergelijk stukje ontvloeid, waarvan het volgende Nederlandsch Lied tot voorbeeld moge dienen :

Wij zijn kindren van ons land,
Vrije Batavieren,
Bloemen van den waterkant
Ons den hoed versieren.

't Water dreigt maar krijgt ons niet
Achter onze dijken,
En de verste zeeplas ziet
Onze vlaggen prijken, enz.

Het zeeleven in 't bijzonder is keurig door hem geteekend. Inderdaad, het zeevolk vormt, om het zoo eens uit te drukken, in de maatschappij eene afzonderlijke kaste, die haar eigen gevoel, hare eigene zeden, haar eigen leven heeft; een leven zoo vol treffende eenvoud, zoo vol hartverheffende poësie, dat het een dichter als Beets noodzakelijk treffen moest. Kenschetsend is dan ook zijn matrozenlied, met het immer terugkeerend :

« Wie gaat mee, over zee, naar Oost-Inje varen. »

't Is, als ge het leest, of de de frissche zeebries u tegenwaait.

Indien, wat de godsdienstige poëzie betreft, een parallel van mij gevergd werd tusschen Beets en da Costa, dan zou de hoofdgedachte wezen, dat beiden een diep geloof bezielt, dat in het dichterbrein diepe gedachten doet geboren worden; maar dat da Costa meer gloed bezit, een gloed, die van zijne Oostersche afkomst getuigt. Edoch, stukken

als de *Moeder des Heeren*, *Jeremias* en *Ismaël* getuigen, dat stoute verbeelding en forsche gespierde taal ook Beets niet oneigen zijn.

Hebt gij ooit, geachte hoorders, het *aan den Rijn* van Borger gelezen, zonder een weemoedstraan te storten over het lot van den armen zanger, die den moed niet bezit tranen te plengen op het graf van gade en kind? Of het *Graf mijner Moeder* van Ledeganck, of de hartroerende ontboezemingen van een Bellamy of Bernard ter Haar? 't Is, niet waar, of ge u in hooger sfeeren voelt verplaatst, als die beurtelings blijde, beurtelings droefgeestige tonen tot u komen, en toch, het is menschelijke vreugde en menschelijke smart, die daar wordt bezongen; maar vreugde en smart, opgevangen in een edel, gloeiend dichterhart, ontdaan van smetten en vlekken, tot ideaal verheven, en dan in wonderschoone vormen geplooid. Ja, wij bekennen het, ook de liefdeszangen van Beets aan zijne bruid, de liederen, zijner gade gewijd, de juichkreten bij de geboorte van zijn kroost, bij de wieg van een kind; de klaagliederen op de panden die hem ontvallen, de droeve mijmeringen, als hij lief en leed van 't verleden herdenkt, hebben ons zacht en innig geroerd. Meer nog dan de ontboezemingen van een de Génestet, wien toch niemand het recht, een goed familiedichter te zijn, zal betwisten.

Als de Génestet der jeugd zoo teeder het « geloof, onschuldig kind » toeroept, dan stel ik mij een hart voor, vol liefde en toewijding tot de kleinen; een hart, ontvankelijk voor zachte indrukken; een blik geopend voor al het liefelijke en poëtische, wat de kindschheid ons biedt. Maar tegelijkertijd een man, die het geloof dier kleinen heeft verloren, om naar twijfelzucht over te slaan; die beweent, dat hij geen kinderlijk geloof heeft als zij; en die het woord des Zaligmakers : « wordt dien kleinen gelijk » niet kan verwezenlijken. Hoe anders Nikolaas Beets! Wel

benijdt hij het geluk van 't kind, dat daar slaapt in 't derde levensjaar, en wenscht als hij te zijn; maar de ontboezeming is zoo vol eenvoud, zoo vol onwrikbaar geloof, dat geen wanklank hier de zoete harmonie uit den kindertijd komt storen. Dat eenvoudige, dat ongekunstelde en daarbij dat diepe geloof, dat gouden hart, dat medevoelen en medelijden met 's menschen lot, geeft aan zijne gedichten eene aantrekkelijkheid, waarop weinige buitenlandsche dichters aanspraak kunnen maken; en na het lezen zijner gedichten staat gij op, met een traan in het oog, wel is waar, maar toch gesterkt en getroost, en niet met dat dorre gevoel in den boezem, dat men sentimentaliteit noemt. Beets' hart is als eene windharp, die bij den geringsten ademtocht zachte tonen laat hooren : een waar dichterhart. Wie zijne gedichten naar volgorde leest, doorleeft 's dichters familieleven, van af de verloving, tot het afsterven van zijn laatsten schat; neen, nog verder : want de vader en echtgenoot kan zijn huisgezin niet vergeten; en het zijn juist de twee stukken : *Herinnering* en *Ter Gedachtenis*, die, onder de familiedichten, misschien de meeste letterkundige waarde bezitten. Neen, neen, de dichter vergeet zijne dooden niet :

Der oudren hart is trouw : het laat zijn kroost niet varen
Al offren zij het Gode en leggen 't welgemoed
Terneer in 't donkre graf, om voorts omhoog te staren;
Geen macht des doods, geen macht der jaren,
Scheidt hen volkomen van hun bloed;
Geen nieuwe vadervreugd, geen andre moedersmarte,
Geen goddelijke troost, geen bovenaardsche vreê
Verdooft zijn beeltenis in dat harte,
Dat nooit zijn kindren telt, of telt de dooden meê.

Daar is in de *Herinnering* eene plaats vol roerende, verhevene, en toch eenvoudige gedachten, die ik u niet wil onthouden. Wij zien den door lijden neergedrukten vader ronddwalen op 't kerkhof :

Ik ben op 't kerkhof thuis; 'k heb in de vele jaren,
Waarin ik voeren mocht den herdelijken staf,
Er beurtelings in ieder graf,
Met velerlei gedachten moeten staren;
Ik wacht er al de dooden af,
En immer was 't mij goed, in 't wachten op een doode,
De groene heuvlen rond te gaan,
Bij menig harde zerk, en menig zachte zode
Herinn'rend, peinzend stil te staan.
Ik zwierf er veel en lang met ongewisse treden;
Niets dan 't gevoel alleen bestuurde er vak mijn voet;
Maar sinds dien avond spreekt het bloed,
En gaat het kerkhofhek niet open voor mijn schreden,
Of 'k weet waar ik het eerst die schreden wenden moet.

Ook aan den huiselijken haard blijft de gedachte aan de zijnen hem bij. Dan, roept hij zijne betreurden toe,

Dan stijgt in 's moeders oog wel vaak een stille traan,
En vaders stem verflauwt, te midden van 't verhalen,
Zijn kroost ziet hem verwonderd aan,
Onwetend dat hij denkt, hoe thans de bleeke maan
Uw graf verlicht met koude stralen.

Wat was hij gezellig, die huiselijke kring! welk eene innige verknochtheid tusschen vader en moeder, en ouders en kinderen onderling! Wel is waar, zoo spreekt hij zijne echtgenoote toe, is al uw tijd door de huishoudelijke zorgen ingenomen;

Maar als de kindren groot zijn,
Dan komt dat alles weer.

Nooit gingen we ver van huis; ons huw'lijks-reisje was zoo kort mogelijk; maar als de kindren groot zijn,

Dan wijze ik u de plekjes aan,
Die ik bekoorlijkst vond,
Aan Rijn en Moezel, Clyde en Teems
Leide ik u dankbaar rond.

Dan komt er een gulden tijd; en die tijd komt immers gauw? —

De kindren werden grooter
en grooter naar de rij.
Maar eer er een volwassen was
kwam daar alweer een bij.
« Wees welkom, vierde zoontje!
gij komt nog juist bij tijds;
Ook gij zult eenmaal groot zijn
Gods grooten naam ten prijs!

« Wees niet bezorgd; uw moeder
neemt u met blijdschap aan,
Zij heeft er zooveel groot gebracht,
het zal ook dit maal gaan... »
Ai mij! daar breekt op eenmaal
dat dierbaar leven af!...
De kindren *worden* grooter —
maar op hun moeders graf.

Voorwaar, wel mag pater Jonckbloet zeggen, dat een keurlezer, die er zich toe zetten zou, eene bloemlezing uit 's dichters werken te maken, getiteld: *Huis en Haard*, hem een beeld zou oprichten als familiedichter in het hart van ons volk, een beeld dat het brons zou overleven, waaruit de Rembrandt op het Amsterdamsche plein gegoten is.

JOS. SCHRIJNEN.

RENAN EN BUSKEN HUET.

HET meesterstuk « Jésus-Christ » van Pater Didon doet denken aan het berucht « Vie de Jésus » van Renan. Talrijk zijn de bewonderaars en sleepdragers van den franschen skepticus, sedert zijne stoute onderneming tegen den God-mensch. Reeds voor vijf en twintig jaar, deed Lockroy der wereld kond, dat « de roemrijke schrijver, de diepe denker », herkomstig uit Bretanje, Bretoen is gebleven, dat is hardekop, vastgehecht aan zijne denkbeelden als een hond aan een been; dat hij klein van gestalte is, diklijvig, bekroond met lang plat haar, omlijsting van twee bolle kaken en van een rooden neus; hij draagt lompe grove schoenen, een zwarte jas, toegeknoopt tot aan den zijden halsdoek, welken hij soms, door verstrooiing, laat loshangen even als de snoeren van zijn schoeisel. Kortom, de groote man heeft een voorkomen totaal in strijd met de zwierige liefelijkheid van zijnen schrijftrant.

In 1890 zijn wij nieuwe bijzonderheden te wete gekomen. Zekere Maurice Barrès, die als een schoothondeken streelt, de handen lekt en de... borden, bij de fijne smulpartijkens, door Renan gegeven op zijn buitengoed van Perros-Guirac (Côtes du Nord), die Maurits laat ons vernemen dat, eilaas, de strenge

wijsgeer zijne maag heeft verdorven, door overlasting; dat de moeilijke spijsvertering hem zwartgallig maakt tegen de schrijvers onder de veertig jaar, en hem onwaarheden of liever leugens doet bevestigen met een bretoensche stijfhoofdigheid!

Het eenige tijdverdrijf van den onvermoeibaren werker bestaat in 't draaien van zijn grof hoofd op zijn breede schouders en van zijne duimen op het uitstekend voorlijf; het rheumatism doet hem trekbeenen, de vollijvigheid blazen: meermalen sluimert hij in op boeken, handschriften en oorkonden, maar hoe zachtjes en liefelijk toch keert hij, bij 't minste geruisch, tot de werkelijkheid terug!

Die mooie lichtteekening geeft de maat der verhevene gedachten en der edele gevoelens waar de hedendaagsche vrijdenkerij hare fetischen mede ophemelt en ter vereering uitstalt!

Ach, troffen wij dit verschijnsel enkel aan in het lichtzinnige Frankrijk, maar Holland ziet en hoort « *haren* kriticus Huet » het wierookvat zwaaien en de bazuin blazen voor « Ernest Renan die de eerste heeft ingezien bij welke groep van schrijvers der oudheid de biograaf van Jezus inzonderheid ter school moet gaan » om den Heiland de goddelijke kroon van 't hoofd te rukken.

Wij begrijpen de geestdriftige bewondering niet van Huet voor den franschen skeptiek; wij kunnen niet achterhalen om welke redenen « al degenen die voortaan ondernemen zullen een leven van Jezus te schrijven, zullen hebben aan te vangen met het beklimmen van Renan's schouders ».

Huet gewaagt met ophef van Renan's belezenheid, taal- en oudheidkennis. « Eenzijdig hebben anderen, vóor hem, zich bepaald tot de studie der Evangeliën alleen; te weinig partij hebben zij getrokken van Philo, van den Talmud, van Josephus. »

Zoude men niet zeggen dat Renan de vinder is dier laatste bronnen en dat hij, vóor alle anderen, de spade heeft gestoken in den grond waar de erst lag met schuilend goud? Alsof de werken van Philo, niet, voor eeuwen, aan de HH. Vaders waren bekend geweest! Hieronymus en Eusebius, hadden dezelve van 't begin tot 't einde gelezen en, trokken zij er weinig partij uit, dat komt hierdoor dat het Gnosticism van den joodschen wijsgeer en zijne overdreven zinnebeelden van geen nut konden zijn voor de verklaring der H. Schrift. *De zinnebeelden* van Philo, hoe vallen zij in den smaak, hoe vaak uit de pen van Renan! Het schoonste van al is dat Philo door Renan en ... Huet, eene bron wordt genoemd voor *Jezus' leven*, alhoewel die auteur geen enkel woord hebbe geschreven over Jezus noch over de gelijktijdige gebeurtenissen in Judeä! De ongeloovige de Pressencé deed het opmerken en daar hij ondernomen had « Jésus-Christ, son temps, sa vie » te schrijven, begon hij, naar Huet's raad, met Renan's schouders te beklimmen om beter aan zijne ... ooren te geraken.

De Talmud trok natuurlijk den franschen kriticus, als een zeilsteen aan, maar, nog eens, wat kan een ernstig historicus verrichten met de belachelijke en dwaze verdichtsels die erin voorkomen en welke aan Petrus den Eerweerdige tot wapens dienden om den vijandigen Joden eene schandige nederlaag te doen krijgen. Renan zou, de eerste, in den Talmud bewijsstukken gevonden hebben tegen Jezus' goddelijkheid! Och arme, wat zijn de mortelbroeders toch roekeloos haastig om elkander op een voetstuk te hijschen!

En Josephus? Uit dezen toch heeft Renan, de eerste, partij getrokken? Och, neen. Origeen, Eusebius, Hieronymus, Sophronius, Rufinus enz. riepen, voor vele eeuwen, de getuigenis in van den geschiedschrijver des Joodschen volks, ten voordeele van het christendom.

Uit dit weinige zal men afleiden dat de belezenheid, taal- en oudheidkennis van Eusebius en Hieronymus b. v., niet zóo laag staan onder het peil der wetenschap van den franschen geloofsverzaker. Wie, op onze dagen, het diepst heeft gedolven in den griekschen, hebreeuwschen en syrischen bodem, Beelen, Lamy, Corluy (om enkel van onze landgenooten te gewagen) of de gevierde Renan, dat laten wij onverlet. Ernstige geleerden ontzeggen dezen laatste, alle hooger gezag op taalgebied.

De Pater Jezuiet Martin, een man van gewicht, noemt Renan « een philoloog van derden rang ». En Huet, waarom beklom hij 's meesters schouders niet om Talmud, Philo en Josephus uit de hooge boekenreeks te halen en er zelf een kijkje in te doen? « Huet, bij zijn kritischen arbeid, heeft het zich niet al te moeilijk gemaakt. » Wie al de kritieken van Huet in zijn geest opneemt en daarnaar zijn oordeel richt, is een zeer bekrompen kunstkenner. « Huet was even weinig een scherpzinnig vorscher, die voor de oogen der wetenschap het gordijn der eeuwen kon wegschuiven. » Wie oordeelt zoo?

Pater Van Hoogstraeten wiens heerlijke « Studiën en Kritieken » pas in 't licht gekomen, Huet's « Fantasiën en Kritieken » in de schaduw stellen. Huet's *Fantasiën*! Van Hoogstraeten's *Studiën*! Wat juiste opschriften! Voortaan zal er twijfel ontstaan of er uit Huet, hoe scherp zijn blik, hoe fijn zijn geest en kunstgevoel wezen, « een vormende kracht uitgaat die haar invloed zal doen gevoelen tot in de verste toekomst ».

Pater Didon heeft geene neiging tot een of ander systeem. « L'homme prévenu est indigne d'écrire l'histoire. Il ne sera jamais qu'un faussaire. »

Hij volgt den weg door de onafhankelijke rede afgeteekend. Eerst en voornamelijk straalt overvloedig licht over Jezus uit de 4 Evangeliën; tot vollediger bekendmaking der Joodsche maatschappij en voor de staving van het Evangelisch verhaal worden daarbij benuttigd eenige werken van Philo (voor de kennis van 't Jodendom), de Talmud, Flavius Josephus, de Sibyllijnsche Boeken, Suetonius, Tacitus, Plinius de Jongere, Dion Cassius. Bezadigd komt Didon, na levenslange studiën, in allerlei vakken, tot het volgende besluit : « Ni en politique, ni en histoire, ni en science naturelle, ni en philosophie, on n'a jamais signalé un fait certain, une loi démontrée jusqu'à l'évidence, qui fût en contradiction avec la parole de Jésus, telle que l'Eglise la garde, immuable et incorruptible. »

Renan, aan de grofste misgrepen plichtig, verklaart met een ergerlijke verwaandheid : « Je n'ai pas l'habitude de refaire ce qui est fait et bien fait. »

Wat bewondert Huet nog in den franschen skepticus? Zijne verbeeldings- of scheppingskracht, toch met eenig voorbehoud.

« Les textes ont besoin de l'interprétation du goût; il faut les solliciter doucement jusqu'à ce qu'ils arrivent à se rapprocher et à fournir un ensemble où toutes les données soient heureusement fondues. — Dans un tel effort pour faire revivre les hautes âmes du passé, une part de divination et de conjecture doit être permise. » Spijtig dat de gissingen en de onderstellingen van Renan al te dikwijls de palen der gezonde rede en der welvoegelijkheid te buiten gaan. Zijne schriftverklaring is veeleer eene verbloeming of roman der Evangeliën; de edelste en zuiverste karakters worden er misvormd, het bovennatuurlijke tegen alle wetten der redeneer-

kunde weggecijferd, werken die den stempel dragen van hunnen hemelschen oorsprong, willekeurig tot gewone menschengewrochten verlaagd. Wat hij erkent te hebben geplogen tegen den H. Paulus « Il m'est arrivé de prêter à Saint Paul, lors de son agonie, des considérations dont il était en fait, incapable » schroomde hij niet te bedrijven tegen de Galileesche vrouwen en tegen Jezus zelf. Huet, hoe vooringenomen ook, betreurt dat Renan zijne inbeelding niet meer heeft betoomd en zoo menige verwijfde uitdrukkingen gebruikt die kleven als vlekken op het karakter van den grootste der menschenkinderen. Te recht zegt hij : « onder de daden die hij Jezus laat plegen, en evenzoo onder de aandoeningen waarvoor Jezus naar zijne meening vatbaar zal geweest zijn, komen er sommige voor die deze onovertroffen grootheid mijns inziens opheffen. » Aan welke gissingen en beschrijvingen schenkt dus de hollandsche recensent zijne goedkeuring? Zijn het gissingen in dezen aard? « Quand Jésus descendait dans une maison, c'était une joie et une bénédiction. Il s'arrêtait dans les bourgs et les grosses fermes, où il recevait une hospitalité empressée... Tout le village s'y rassemble; les enfants y font invasion; les valets les écartent; ils reviennent toujours... » Wie zal, bij zulken zouteloozen praat niet schokschouderen en bladzijden overslaan, verre van aan « scheppingskracht » te peizen? Hoe wettigt Huet zijn oordeel : « Renan stelt op den voorgrond dat elk leven van Jezus, zal het dien naam met eere moge dragen, voor een deel moet zijn eene schepping. Dat hij van dezen hefboom met bewustheid gebruik heeft gemaakt, is het kenmerk zijner meerderheid. » Hoe is 't verklaarbaar? Zijnen godsdienstheld, den volmaaksten der menschen, dwaas sentimenteele gevoelens toeschrijven en tot een alledaagschen *type* maken, op de liefde der Galileesche vrouwen voor Jezus loselijk zinspelen, Paulus schilderen met kleuren zoo schreeuwend valsch dat de schilder zelf ze afkeurt enz. enz. is zulks een kenmerk van meerderheid, is

dat niet het *deel* der schepping of van het dichterlijke buitensporig vergrooten? Waar zijn de lofwaardige... verbloemingen in « Jezus leven »? De scheppingskracht heeft daar weinig in te zien. Scheppen hier is schenden. De Evangeliën zijn niet vatbaar voor hersenschimmen, raaskalling en kladschilderij. Hoe wijs zegt Pater Didon : « J'ai reproduit leur récit (des Evangélistes) avec une fidélité scrupuleuse... Il m'eût semblé que je le profanerais en y ajoutant ou en y retranchant. Ce sont des tableaux de maîtres hors ligne. On ne touche pas aux chefs-d'œuvre... Les Evangiles sont parfaits, et ils suffisent; tout ce qu'on peut tenter, c'est de les mettre en concordance et de les traduire dans nos langues modernes. » Hoe eerbiedig voegt hij er bij : « Chacune des paroles de Jésus, chacun de ses actes me semblait comme un diamant, une perle précieuse : je me suis contenté d'imiter l'art du joaillier, j'ai serti ces pierres taillées par une main divine, et je n'ai cherché, en les montant, qu'à leur donner plus de relief et plus d'éclat. » Huet zoude Renan's klatergoud en valsch gesteente, hoe fijn geslepen ook, niet hebben geloofd en opgehemeld « ware hij niet te veel ingenomen geweest met sommige litterarische korypheëen van het buitenland ».

« Renan heeft Palestina gezien! » zoo roept juichend en wuivend Huet, die reeds verbaasd stond voor de geleerdheid en de scheppingskracht van zijnen geestverwant. « Hij heeft het gezien en onderzocht met den ernst en de bezadigheid van een bedevaartganger der wetenschap; heeft het doorkruist in de weemoedige stemming van een ontgoocheld katholiek; heeft het aanschouwd met een even dichterlijken blik als Lamartine of Chateaubriand. » Een ontgoocheld katholiek! « Ja, zulk een en geen ander zal een werk leveren dat meesterlijk, onovertrefbaar mag heeten. » Hoor. « Pour faire

l'histoire d'une religion, il est nécessaire, premièrement, d'y avoir cru (sans cela, on ne saurait comprendre par quoi elle a charmé et satisfait la conscience humaine); en second lieu, de n'y plus croire d'une manière absolue; car la foi absolue est incompatible avec l'histoire sincère. » En de hollandsche kritikus schiet op zulke kemels niet! Hij laat ze met hunne leelijke bochels gerust voorbijtrekken!

Zoo dus, Renan heeft Palestina gezien, en verbleef daar, op de kosten van het fransch Gouvernement, in 1860 en 1861. « Hij bezocht Jerusalem, Hebron, Samarie. De wonderbare overeenkomst der Evangeliën met het H. Land was hem als eene openbaring. Hij zag voor zijne oogen een vijfde Evangelie, verscheurd maar nog leesbaar en voortaan, door de verhalen van Mattheus en Marcus heen, in plaats van een afgetrokken wezen welke men zou zeggen nooit te hebben bestaan, ontwaarde hij een wonderbaren mensch (?), in volle leven en beweging. »

Nog eens, meent Huet dat Renan de *eerste* den voet heeft gezet op den grond van Palestina met het inzicht het leven van Jezus in eene omlijsting te sluiten zóo nieuw, zóo frisch, zóo oorspronkelijk dat nooit een ander geschiedschrijver hem zou evenaren? « Een gedenkteeken van de macht en de schoonheid der fransche letteren, zegt hij, zijn de bladzijden waar Renan het galileesche landschap teekent; een zoenoffer aan de Muzen, tot stilling van haar toorn over de vele kakografiën welke aan zijn boek het kortstondig en onliefelijk aanzijn dankten. »

Zekerlijk heeft Huet fijneren smaak en diepere kennis der fransche letteren dan de eerste de beste, toch voelde ik mij niet betooverd door de galileesche landschappen die hem vervoeren; ik viel niet in onmacht, o Muzen spaart mij uwen toorn! voor de volgende stalen van Renan's geroemde scheppingskracht : « Nul doute que Marie n'ait été à la fontaine presque tous les jours et n'ait pris rang, l'urne sur l'épaule, dans la

file de ses compatriotes restées obscures. » « La maison de Joseph ressembla beaucoup sans doute à ces pauvres boutiques, éclairées par la porte, servant à la fois d'étable, de cuisine, de chambre à coucher, ayant pour ameublement une natte, quelques coussins à terre, un ou deux vases d'argile et un coffre peint.' »

De geleerde Origeen had reeds Palestina doorkruist in alle richtingen, toen Hieronymus in 385, Rome verliet om naar 't Oosten terug te keeren. Hij was misschien de geleerdste man van zijnen tijd. Hij kende, behalve grieksch en latijn, hebreeuwsch, syrisch, chaldeeuwsch, egyptisch. Op zijnen tocht bracht hij een bezoek aan den blinden Didymus, het hoofd der school van Alexandrië, bij wien hij, redetwistende over allerhande moeilijke vraagstukken, eene maand lang verbleef. Beladen met wetenschappelijken buit, gaat hij zich vestigen te Bethlehem. Daar komt een geleerde Jood der Synagoge, mits vergelding, met den weetgierigen kerkvader handelen over het Oud-Testament, dat deze laatste uit het hebreeuwsch vertaalde. De faam van Hieronymus vervulde de christene wereld. De Heilige Paus Damasus praamde hem onophoudend om nieuwe werken in 't licht te geven. Niet alleen bisschoppen, priesters, vrome woestijnbewoners, maar edele romeinsche vrouwen, telgen der Scipions, der Juliussen, der Fabiussen, der Marcellussen, vragen licht aan den op den kandelaar geplaatsten godgeleerde. Marcella, Asella, Albina, Paula schitteren op den eersten rang, aan dien hemel van verhevene vrouwengeesten; zij leeren hebreeuwsch om de Schriftuur beter te verstaan en te kunnen vertalen. Paula verlaat Rome met hare dochter Eustochius, doorreist Syrie, houdt stil te Sarepta, Sidon, Cesarea, Jerusalem waar zij al de Heilige plaatsen bezoekt, Bethlehem, Bethphagé, Ephraïm, Sichar, Sebaste enz. enz. De H. Hieronymus die met eigene oogen al deze plaatsen had gezien, beschrijft de bedevaart van Paula in zijnen 27[n] brief. Deze, al is hij geen zoenofferaan de Muzen, mag toch een nauwkeurig en aandoenlijk verhaal heeten dat wij stellen verre boven Renan's dichterlijke

flauwheden. Na eene omreis in Egypte, keert Paula naar 't H. Land terug; zij leeft er drie jaar in een arme cel, bouwt met hare aanzienlijke fortuin, hospitalen en kloosters, deelt haren overschot onder de arme christenen en sterft daar in geur van heiligheid, even als haar geestelijke vader, Hieronymus.

Wie zal beweren dat Origeen, Hieronymus, Paula bijgeloovige en bekrompen geesten waren, bevreesd voor het licht der heidensche wijsgeeren, benauwd van eene botsing met het schimpend ongeloof? Hoe Renan een ontgoocheld katholiek is geworden zullen wij later vernemen; het gebeurde vóor zijne reis naar Palestina. Ik kan niet gissen om welke redenen Huet meent dat een ontgoocheld katholiek van een beter standpunt uitgaat dan een « orthodoxe » om een echt leven te schrijven van den Heiland.

Aan ernstige, bezadigde bedevaartgangers der wetenschap is er nooit gebrek geweest; in elke eeuw werd Palestina doorkruist door geloovigen die verre van daar ontgoocheld te worden, hunne overtuiging voelden versterken, hunne godsvrucht aangroeien. Palestina, het vijfde Evangelie, was in de III[e] eeuw (Origeen) en in de IV[e] eeuw (Hieronymus, Paula) nog meer leesbaar dan in de XIX[e], en zoo moet men misschien verklaren dat de geleerden van vroegere tijden bij Mattheus en Marcus ontwaarden niet enkel een wonderbaren mensch, maar een wonderbaren *God-mensch*, vol leven en beweging.

Wij zouden er nooit aan gedacht hebben hier Pater Didon als reiziger voor te stellen, stond Huet daar voor ons niet te schreeuwen, met de armen omhoog : « Renan heeft Palestina gezien! » Deux voyages prolongés m'ont permis d'étudier de près la Palestine, la terre de Jésus. Je l'ai parcourue lentement, dans tous les sens, suivant

les traces du Maître depuis Bethléhem et Hébron jusqu'aux confins de Tyr et de Sidon et aux sources du Jourdain. Je me suis arrêté longuement dans les lieux mêmes où Jésus avait le plus longuement vécu, le plus ardemment lutté et souffert, le plus enseigné, le plus aimé... J'ai consulté les traditions vénérables, interrogé les voyageurs les plus experts, étudié les Evangiles surtout, et je puis dire que je les ai vécus là-bas, sur cette terre où tout ce qu'ils racontent s'est accompli..... Il me semble avoir pris, au contact de la Palestine, de ses ruines, des souvenirs sacrés dont elle est pleine, le sentiment profond des faits évangéliques et de leur vérité, de leur réalité! Ces faits sont inséparables de cette terre. Elle peut devenir plus triste encore, plus désolée, plus morte; elle les encadre toujours dans sa lumière, dans ses vallées, dans ses collines ondulantes, dans des chemins par où Jésus a passé et par où des générations sans fin passent et repassent encore après lui. »

Renan, alhoewel hij beweert geen ijdele liefde te gevoelen voor zijnen stijl, is er trotsch op als een pauw op zijne pluimen. Zijne wijsgeerige gedachten, ongetwijfeld schat hij ze niet meer dan zeepblaaskens of wolkerige krullekens uit zijne hersenpan opgegaan als rook uit de pijp. Maar als er quœstie is die zeepblaaskens, krullekens en wolkskens in een kleedje te steken, met bloemen op te tooien, met liefelijke reuken te besprengen, dan maakt de ijdele academieker aanspraak op de eerste plaats onder de « marchands à la toilette ». Moest men zijne bewonderaars gelooven, Renan ware de hervormer der Fransche taal, in de XIXe eeuw. « Renan est un maître sans lequel plusieurs façons de penser et de sentir contemporaines ne seraient pas (Barrès). « Renan hésite, voit le pour, voit le contre, et flotte quelque temps irrésolu du contre au pour. La vérité lui paraît être dans les nuances; la sagesse consiste à louvoyer entre deux courants contraires. Peut-être

est-ce là ce qui lui fait trouver tant et de si heureuses expressions... mille finesses de langage, mille tours de phrases ingénieux ou frappants qui donnent à tous ses ouvrages ce charme profond, cette saveur particulière, cette fluidité, et je dirais presque ce vaporeux qui font que, bon gré mal gré, quand on les a une fois ouverts, on est obligé d'aller jusqu'au bout. »

Aardig! 't Is juist die nevelachtigheid, die verbijsterende schakeering die ons van verveling en vermoeienis, zoo dikmaals de boeken deden toeslaan. L. Veuillot sleepte er ons naar terug. « Ce défroqué douceâtre, avec son fond de mine d'ancien bon apôtre, ses restes de surplis et ses bouts de bougie emportés du sanctuaire, est admirable pour donner envie de lui courir sus. On se force à l'écouter, on étudie. Voilà le profit incontestable ». De meester weigerde de hem opgezette kroon niet. « J'essaye, au risque de tomber dans l'insaisissable, de fixer la nuance fugitive que le vieux français regardait comme une quantité négligeable. — Il y a encore des gens qui regrettent qu'on n'écrive plus de la même manière que sous Louis XIV. comme si ce style convenait à notre manière de penser. »

Renan heeft gelijk. De schrijftrant van Bossuet, Pascal, Racine, Fenelon, Molière, La Bruyère past niet aan zijne manier van denken. De taal der XVIIe eeuw muntte uit door hare klaar- en bepaaldheid voor 't uitdrukken van klare en bepaalde denkbeelden. Een geest die met de wolken drijft, heen en weêr slingert als een onttakeld schip op de zeebaren en electrieke vonken vangt op den punt der pen, waar zij botsen, ontploffen en in damp vergaan, vermag niets dan rook en duisternis voort te brengen. Renan offert geern de fransche helderheid voor den duitschen mist. Hoe immers, vraagt hij, zal men de onbepaalde, onvaste natuurwetten beschrijven met het fransch dat natuurlijk vast en bepaald is? Is het fransch de schuld niet dat het Darwinism thans nog uit Frankrijk verstooten blijft?

Hoe nevelachtig, hoe ontzenuwd en verwijfd ook, Renan's tale blijft toch fransch en men is niet verplicht, als men hem leest, zich te sluiten in eenen cirkel van woordenboeken, die, al zijn zij betiteld : *laatste uitgave!* toch geen bescheed geven over de nieuw gesmede termen van zekere jongere letterkundigen. Aei, wat vroolijk tijdverdrijf! Bijna op elken regel strompelen tegen een versch gebakken woord! Bijna elken volzin moeten onderbreken met de vraag : « Wat is dat nu? » Al morren en knorren den zwaarlijvigen Becherelle openslaan, en voor de honderd frank welke men er aan besteedde, niets vinden dat gelijkt op *sol patrial, fantomâle, les arbres palpitent leurs feuillages, qui vacarme, atmosphérés, un sombre arène, scélératesse toute ropsique*, enz. enz.! Wanneer krijgen wij « Dictionnaire des Décadents »? Horresco referens! Talentvolle jongens, eilaas, van Vlaamschen bloede, staan, met voorschoot en alem te zuchten en te zwoegen, in de gieterij waar de taal van Bossuet en Veuillot in een nieuwen vorm wordt hergoten!

Bossuet geloofde aan den duur van de schoone fransche taal zijner eeuw. (Zie *Discours de réception à l'Académie française.*) Pater Longhay, na erkend te hebben dat het fransch zijne vroegere volmaaktheid verloren heeft, zegt : « Pourquoi, tout en continuant d'être mobile, de perdre et surtout d'acquérir, la langue ne resterait-elle pas fidèle aux lois qui l'ont formée? Fatale ou non, tous les écrivains sérieux s'attachent à retarder la décadence, en maintenant, en rajeunissant de toutes leurs forces la langue de notre âge d'or. Pour ne citer que deux prosateurs illustres, cette préoccupation est visible chez L. Veuillot par exemple et chez S^e Beuve ». En bij de Maistre, Mgr Pie, Isoard, Perraud, Pater Didon, in één woord, bij de diepste denkers, de grootste redenaars van Frankrijk.

De innige verkeering van Huet met Renan springt in 't oog; tastbaar is hunne geestverwantschap op wijsgeerig en godsdienstig gebied; de aanleider der skeptieke school is de lieveling of eerder de afgod van onzen noorderbroeder. Waar ligt de oorzaak van die samenneiging, van die broederlijkheid?

In beider middelmatigheid, in beider ongeloof. Renan en Huet staan als kritikussen, op dezelfde hoogte of liever in dezelfde laagte; d'een en d'ander is onbekwaam om hoogere geesten naar waarde te schatten. Hun lichtveerdig en ongegrond loochenen van onomstootbare feiten, hun meesmuilen tegen het bovennatuurlijke, hun gemis aan vaste beginselen en aan eene verhevene schoonheidsleer, in een woord, de bekrompenen koudheid van het rationalisme zijn hun een beletsel om kunstenaars met wijdere vlerken voorzien, aan te grijpen en de oogen op hen te vestigen. De hardvochtige skepticus kruipt of vliegt rakeloos langs den grond; de adelaar doorklieft 't hemelruim. De Koninck zingt van Vondel :

Aldus duiken Andes bergen
Als ineengekrompen dwergen
Voor hun grijzen vaderheer
Voor den Chimborazo neer.

Bossuet, ja, een groote schrijver, erkent Renan, maar als godgeleerde en wijsgeer verdient hij niet de geringste achting.

Eilaas « de arend van Meaux » heeft er geene schuld aan : « De toutes les études la plus abrutissante, la plus destructive de toute poésie et de toute intelligence, c'est la théologie. » « Quel livre, grand Dieu! que l'*Histoire universelle*, objet d'une admiration conventionnelle, œuvre d'un théologien arriéré, pour apprendre à notre jeunesse libérale la philosophie de l'histoire! » Zekerlijk steken, als leerboeken voor de liberale jeugd, Renan's « Pourana » en « l'Abbesse de Jouarre » hunne kruinen verre boven « l'Histoire universelle! » Wie zal loochenen dat, bij sommige lieden, de ver-

waandheid tot gekheid overslaat? « Oriatur aliquis... ultor! »

« Quelquefois » zegt Villemain, « une idée perdue dans l'antiquité, devenait le fondement d'un monument immortel. Bossuet avait entrevu dans S' Augustin et dans Paul Orose, le plan, la suite, la vaste ordonnance de son Histoire universelle, et maître d'une grande idée indiquée par un siècle barbare, il la déployait à tous les yeux, avec la majesté d'une éloquence pure et sublime »

Wie herinnert zich niet : « Un seul homme parmi nous a tous les tons et tous les langages, des couleurs et des accents pour tous les sujets... ou rappelant l'harmonie majestueuse du cours égal et varié d'un grand fleuve dans le discours sur l'Histoire universelle... » Wie wreekt hier Bossuet? Cousin, Renans vriend! Wat geeft Renan in de plaats van Bossuet's meesterstuk? « Aan gene zijde der ons bekende wereld, misschien bestaat er een God, misschien niet » Nu eene zedeles : « la trop grande précision dans les choses morales est aussi peu philosophique qu'elle est peu poétique ». Dat stelt de liberale jeugd op 't gemak als ook de leerspreuk « l'ennui, voyez-vous, jeunes gens, est le pire des maux »

Evenzoo gevoelt Huet warme sympathie voor het mannelijk talent van Alberdingk-Thijm, maar hij blijft koud als een marmerbeeld bij de lezing van een meesterlijk gedicht waarin zich grootschen zielenadel paart aan de verrukking des geloofs. « Huet was allerminst een wijsgeer, zegt Pater Van Hoogstraten, of een denkende geest van den eersten rang... hij oordeelt soms met eene verwaandheid die iets raadselachtigs zou hebben, zoo zij de onkunde niet verried die haar deed geboren worden. » Hoe past op de tweelingbroeders wat Alberdingk schrijft van de grieksche bouwkunde! « het sprekend karakter van den griekschen bouw wordt door de horizontale lijn vertegenwoordigd, de horizontale lijn parallel met de aardvlakte. De christene richting stijgt naar boven in de opstrevende lijnen der Gothiek ».

Nog steviger snoerde het ongeloof, den band der vriendschap tusschen den franschen en den nederlandschen auteur Beider godsdienst is de zuivere wetenschap, beider hope « dat de rede eenmaal zal schitteren van haar eigen licht ». Wordt deze hope eenigszins vervuld in hunne onderlinge kringen en landen, aanstonds al boven onze hoofden klinken hunne vreugdekreten! Van Noord naar Zuid, van Zuid naar Noord zenden de vriendekens hunne gelukwenschen, kusjes en zoete lachjes. Renan was naar Bretanje, zijne geboortestreek, teruggekeerd. Hij ondervindt meer vriendelijkheid bij de bevolking, men groet dieper den « roemrijken ouderling ». Daarop schrijft hij : « il y a vingt ans, tout ce monde là, touché d'alcool, se fut sanctifié à me mettre en pièces. Aujourd'hui, on m'adore. » Huet neemt de pen op : « Onder drie vijf gedeelten van het nederlandsche volk stond het twintig jaar geleden niet vrij hetzelfde te gelooven als Voltaire en Rousseau, en daarvoor uit te komen. Thans wél. » Renan heeft talrijke vereerders in de hoogere standen. Huet's weerklank : « In gezelschappen beweegt thans de ongodist zich met hetzelfde gemak, dezelfde waardigheid, als de priester of de predikant. » « De koningin der Nederlanden heeft Renan, dien als een Engel des lichts vermomden Satan aan hare tafel ontvangen. » Hoera!

Moet die omkeering der gemoederen als gunstig worden aanschouwd?

« Ce qu'il y a de grave, » zegt Renan, « c'est que nous n'entrevoyons pas pour l'avenir, à moins d'un retour à la crédulité, le moyen de donner à l'humanité un catéchisme désormais acceptable. Il est donc possible que la ruine des croyances idéalistes soit destinée à suivre la ruine des croyances surnaturelles, et qu'un *abaissement réel du moral de l'humanité* date du jour où elle a vu la réalité des choses... J'aime la foi simple du paysan, la conviction sérieuse du prêtre. Je suis convaincu, pour l'honneur de la nature humaine, que le christianisme n'est chez l'immense

majorité de ceux qui le professent qu'une noble forme de vie. » (*Avenir de la Science*, p. 437, 1890.) Hij schept behagen in het eenvoudig geloof der buitenlieden! Zulks belet niet dat de kameleon, de ongeneesbare draaier tusschen « *pour* en *contre* » spot met diezelfde landlieden : « il ne serait point convenable que je m'aventurasse dans une Réjouissance du Finistère, dans un Pardon, parmi quinze cents gaillards d'intelligence courte, touchés d'alcool, et qu'un geste du vicaire peut déchaîner. »

Huet's nagalm : « Echter zouden wij ons vergissen, zoo wij die wijziging van denkbeelden onvoorwaardelijk als eene weldaad aanmerkten. Het christendom, dit leerde de geschiedenis zijner wording, heeft aan de volksgroep, tot welke het doordrong, door een nieuw zedelijk ideaal in het leven te roepen, diensten bewezen. Van de ontbinding des christendoms, die door onze eeuw wordt voortgezet en voltooid, is niets dergelijks bekend. Veeleer worden wij dagelijks tot het inzicht gedrongen dat, voor een groot aantal personen, in het christendom geboren en opgevoed, *het breken met het kerkgeloof hunner jeugd gelijkstaat met eene vermindering van hooger leven?* » Renan en Huet, na die bekentenissen ten voordeele van het geloof, doemen het ongeloof niet, verre daarvan, want « dit laatste staat dichter bij de waarheid, terwijl het geloof meer van nabij grenst aan het schoone en goede », in andere woorden, laat het volk dieper en dieper in den poel der ontucht zinken, laat maar de teugels los der booze en wilde hartstochten mits het *ongeloof, dat dichter* bij de waarheid staat, den schepter over den aardbodem zwaaie! Wat dwaze, onmenschelijke taal! Renan stelt uitdrukkelijk een zedeloos volk boven een dweepziek of... geloovend!!

Ernest Renan is maar ernstig van naam.

Later, zegden wij, zult gij vernemen hoe hij een

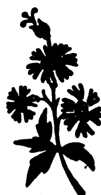
ontgoocheld katholiek werd. « Un jour, je m'enfuis de Saint-Sulpice, parce que je crus m'apercevoir qu'une partie de ce que mes maîtres m'avaient dit n'était peut-être pas tout à fait vrai. » (Préface de « *l'Avenir de la Science* », 1890.) De verwaande losbol, die uit liefde en eerbied voor de waarheid, om een « je crus, une partie, peut-être, pas tout à fait » zijne meesters ontvluchtte, belijdt, in zijnen ouden dag « qu'il fait des monstres à sa maîtresse, la vérité. »

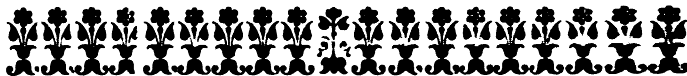

De weglooper, de maker van het heiligschendend « Vie de Jésus », van de walgelijke « Abbesse de Jouarre » roemt erop meerdere diensten te hebben bewezen aan de Kerk dan de Zouaven en Lacordaire!

Is de rampzalige in de hersens geraakt, is hij met blindheid geslagen? Mocht de genade zijne oogen openen, zijn hert raken en hem tot den God zijner teedere jeugd terugbrengen.

Kerkxken. E. PAUWELS.

WAARHEID, GEZONDE REDE EN VLAAMSCHE BEWEGING.

HET flink en kernig opstel « Congressen » in de laatste October-aflevering van *Het Belfort* verschenen haalt de oorzaken en redenen aan die de Vlaamsche beweging beletten hare vrije en hooge vlucht te nemen, haar doel beter te bereiken, haren volledigen zegepraal hoe rapper hoe liever te bekomen. — Eenige oogenblikken wil ik deze oorzaken terug onder de oogen der lezers van « Het Belfort » brengen, er de middelen bijvoegen om ze te keer te gaan, ze van kant te zetten om zoo te verkrijgen hetgeen we willen, zullen en moeten hebben. Vrij spreken zal ik, gelijk 't past aan een vrijen Vlaming; en deze vrijheid in spreken, schrijven en handelen op taalgebied, ten voordeele mijner geliefde moedertaal zal me niet beletten katholiek te zijn en meer overtuigde en beter werkende katholiek dan de 99/100 fransquillons die Vlaanderen verbasteren en onteeren.

In taalzake, als katholieken, willen wij onafhankelijk zijn en dat heel en gansch; wij willen recht, wij vragen recht, wij eischen 't natuurlijk recht onze moedertaal te kennen, te spreken, te schrijven en te bewaren; wij eischen, als natuurlijk recht, dat onze Vlaamsche moedertaal door onze Vlaamsche broeders aangeleerd en gesproken, geschreven en bewaard worde. Onze Vlaamsche katholieke hoofdmannen mogen noch en zullen, nu noch ooit, op taalgebied, onder welkdanige overheid staan. — In de Vlaamsche zaak heeft de overheid niets te zien; daar heeft ze geene zending voor; al hetgeen ze tegen de moedertaal doet gaat hare zending te buiten; doch wat zeg ik, ja, de geestelijke overheid heeft er iets in te zien, ja, zij heeft eene zending: de zending recht te geven aan wien recht toekomt, Vlaamsche taal aan Vlamingen aan te leeren, de zending van een volk volk te laten door de volkstaal, al ware er ook spraak van 't katholiekste volk der wereld, van 't Vlaamsche.

Niet langer meer dan vandaag mag het gezegd worden dat kopstukken van katholieke kiesvereenigingen, geestelijke overheden of oversten van gestichten, of zeker kloosterorden mogen beslissen over de vlaamsch- of franschgezindheid van een volk. Dat liedeken moet uit zijn, en voor goed. — Wij, katholieke Vlamingen, zijn katholiek tot in de ziel; voor al wat den *Godsdienst* aangaat zijn wij den

bisschop getrouw tot ter dood; doch voor wat onze taal aangaat en ons bestaan als Vlaamsche volk willen we en zullen we onafhankelijk zijn van alle Overheid, 't zij wereldsche, 't zij geestelijke. — Katholiek en Vlaming tot ter dood, ziedaar onze spreuk; — echte katholieken willen wij blijven en oprechte, onafhankelijke Vlamingen willen wij worden; — ziedaar onze strijdleus.

De schrijver van bovengemelden opstel geeft als eerste reden onzer verbastering en voortdurende bastaardije « de onverschilligheid van 't eigenlijke volk », en 'k zal er bijvoegen de blinde dolheid der hooge standen voor uitheemsche taal.

De eenigste oorzaak van dezen toestand is 't verfranscht en verfranschende onderwijs. Het onderwijs heeft de leidende standen verfranscht en verbasterd. De hooge standen worden blindelings, onvermijdelijk nagevolgd eerst door de burgerij, daarna door 't eigenlijk volk: en zoo 't groot volk het nu eens in zijnen zotten kop krijgt 't Fransch alleen deftig te vinden, zoo zal de burgerij, uit naäping, hetzelfde napoetsen. Vlamingen, wat valt er ons te doen om deze onverschilligheid te bekampen en te overwinnen? — Vl. dagbladen en tijdschriften uitgeven? — men schrijft er niet op in; — dagbladen zenden? — ze worden niet gelezen; — land-, gouw- en gemeentedagen houden? — die 't meest noodig hebben blijven thuis; — de onverschilligen persoonlijk aanspreken, met hen handelen over Vl. taal, zaak en recht?... wel, ze zeggen u dat ze alles weten, alles kennen : de Vl. beweging, hare strekking, doel en einde en... *a priori* wordt alles veroordeeld. Welk middel, ja, welk middel toch? — Het vervlaamschen van 't onderwijs. — Fransch onderwijs en opvoeding verfranschen ons, Vlaamsch onderwijs en opvoeding zullen ons vervlaamschen. — Dus Vlaamsch onderwijs moet en zal er aan onze kinderen gegeven worden.

De tweede struikelsteen die de Vlaamsche beweging in den weg ligt is « Het politiek ». De politieke gezindheden, de eene meer de andere minder, « paaien ons met ijdele woorden », met valsche beloften. De kiezing daar : dan zijn Breidel en De Koninck kleine mannekens tegen onze volksvertegenwoordigers, zoodanig zijn ze vlaamschgezind en vaderlandschlievend; — en ... tot nu toe moeten we ons tevreden stellen met eenige Vl. opschritten, eenige Vl. halve franskens, een of twee belachelijke wetten, nog belachelijker uitgevoerd als opgemaakt en met... de belofte overal in Vlaanderen Vlaamsche ambtenaars te krijgen die uitsluitend — Fransch kunnen en spreken. En dan komen Vlaamsche volksvertegenwoordigers vragen of we nog geen rechten genoeg verkregen hebben! — En 't doel van zulk politiek gedrag jegens het Vlaamsche volk? — Een doel maar kan er bestaan : Vlaanderen stillekens aan een wingewest van Frankrijk maken. De taal immers is de ziel der natie, zij is de natie zelf (Willems); de Fransche taal

is dus de ziel der Fransche natie, de Fr. taal is de Fr. natie zelf : wie dus Fr. spreekt en gedurig Fransch spreekt en niet anders kan spreken noch schrijven is een echte Franschman. De taal, zegt Th. Van Rijswijck, is heden het eenig merk (kleerdracht, gebruiken, zeden kenmerken geen volk meer) waar men een land aan kent, — en ware 't niet dat de onnoozele Vlamingen aan hun gebrekkig Franschspreken nog te erkennen zijn, met volle recht zouden we besluiten : er is geen Vl. adel, geen Vlaamsche burgerij meer. O, ja; ik weet wel dat deze woorden de fransquillons van alle kleur en geur, grootte en dikte, zullen doen opspringen van Fransche « colère » ; — doch, heerkens, weest gerust, hier is mijn antwoord : uw rechtstreeks inzicht is misschien niet van ons Franschmannen te maken, maar de middelen die ge gebruikt, de eenigste die thans gebruikt worden, Fransch bestuur en Fransch onderwijs, zijn ook de beste en doelmatigste om bovengemeld doel te bereiken; of zoo ge niet te lui zijt, raadpleegt de geschiedenis. — Bij al de verslagen en verslaafde volkeren wierden **deze** middelen aangewend door de veroveraars om de volkeren te verbasteren, om hunne vaderlandsche liefde met hunne vaderlandsche taal te verdelgen, ze aan eigenweerde en eigen bestaan vreemd te maken en ze alzoo van eigendommelijkheid te doen veranderen. En gij, gij gebruikt deze onverbiddelijke middelen! Weet gij dan niet, bastaard, gij die 't verstand in pacht hebt, weet gij niet dat wie dezelfde *onfaalbare* middelen gebruikt, tot één en 'tzelfde doel wil en moet geraken? In mijnen jongen tijd heb ik gehoord en geleerd dat al die wetens en willens de oorzaak van iets is, te verantwoorden heeft voor de natuurlijke gevolgen, in andere woorden dat de verantwoordelijkheid niet alleen bestaat voor de *voluntarium directe* of *indirecte*, maar ook voor de *voluntarium in causa*.

Met recht en reden, in der waarheid, besluit ik : al 60 jaren lang heeft men ons op politiek gebied om den tuin geleid, een einde moet aan deze taalslavernij en schandige bereidmaking tot vreemde heerschappij komen. En de middelen? — één enkel, één doelmatige, één middel is er maar : wij katholieke Vlamingen moeten door katholieke **Vlamingen** vertegenwoordigd zijn in Heerekamer en Volkskamer, en in al de gouw-, stads- en gemeenteraden van 't Vlaamsche land.

Vlamingen, in alle andere landen der wereld, om een rechtveerdig ontwerp door te drijven, maakt men gebruik van de keus, zet men de prang op den neus dergenen die geen recht willen geven, — en wij, we zouden dat eenigst, zeker doelmatigst middel niet willen gebruiken? Weet gij dan niet dat men ons fijn uitlacht met al ons geduld? Bah, zeggen onze Franscheleers, ze pochen al zoo lang, altijd op hun geduld en taaien moed en volharding, we zullen hun die deugden laten oefenen in der eeuwigheid! — Neen, die bittere spotternij zal niet onbeloond blijven! Verwenschen we onze lauwheid en onze platbroekerij; neen, geen geduld meer, maar recht; geen bedelen, geen toegeven meer! Overal Vl. bonden ingericht; op iedere

kens met de Vlaamsche rechten voor den dag gekomen, onze volksvertegenwoordigers aangesproken en 't mes op de keel : Vlaming zijn en der Vlamingen rechten toestaan of... thuis blijven. Vinden we in ieder gouwkring 100 overtuigde Vlamingen dan is onze zaak op 4 jaar tijd gewonnen; maar die 100 Vl. moeten vastberaden hunne stem weigeren aan 't zij gelijk welken fransquillon.

Honderd Vlamingen! wel die bestaan, die zijn reeds gevonden; — inrichting en leiding alléén ontbreken. Gebruik gemaakt van deze onze grootste macht die de kathol. Franscheleers het zweet doet uitbersten; — of bewijzen eenige afzonderlijke schermutselingen op kiesterrein het reeds niet goed genoeg?

Ja, overal Vl. kath. kiesbonden in 't leven geroepen, in iedere stad, in ieder dorp, in iedere gemeente. Vijf overtuigde Vlamingen in ieder dorp, en buigen zal de hardnekkigste zelf der bastaards.

Als derde oorzaak onzer verbastering wordt opgegeven : dat « de « studie der Vl. taal verzwakt; onze schrijvers en dichters schrijven en « dichten in de woestijn... — gaat het zoo voort dan is 't gedaan met « onze letterkunde. »

Laat ons hier nog de oorzaak of de oorzaken van dezen toestand zoeken en tevens de middelen ter verbetering aanduiden.

Niemand zal ik verwonderen met te zeggen dat er, in 't algemeen van de 100 leerlingen die uit rhetorika komen er geen 3 zijn die hunne moedertaal, hare eigenaardigheid, haren geest, kennen; — ja, zelfs van de 100 zijn er geen 10 die ze zonder fouten kunnen schrijven. Verschillige aanmerkingen zullen ons deze onwetendheid uitleggen : voor vandaag enkel gesproken over slechte spraakleeren, slechte meesters, onvoldoend getal onderwijsuren, onverschilligheid der leeraars en der leerlingen. — Verschillige spraakleeren zijn te hoogdravend, te omvattend, geven te veel bepalingen, in een woord zijn gemaakt voor geleerden, geenszins voor leerlingen. Een Vlaming die zijne moedertaal kan spreken, zal ze gemakkelijk zonder fouten leeren schrijven met onder andere de « Regeltjes van E. H. Bols en De Ruysscher » te bezigen.

Slechte meesters! — Zeker zijn er uitmuntende, doch een zeker getal kennen hunne moedertaal niet genoeg, en hebben moeite den noodigen taal- en letterkundigen uitleg te geven, zelfs in 't Fransch; — een vat geeft toch maar wat het in heeft!

Zie, ik geloof dat er niet weinig zou gelachen worden moesten sommige leeeraars van Vl. taal- en letterkunde eens een Vl. dictaat op 't bord schrijven! — Och Heere; ja, ze zullen u uren lang zitten dood zagen om u de bepaling te leeren van een zelfstandig, van een bijvoegelijk naamwoord, enz. enz. en... de klas geraakt voorbij.

Maar Vl. schrijven en Vl. spreken... dat niet, hoor. Zekere meesters slachten de kreeften. Ontleeren doen ze, ja, wat men in de gemeenteschool aangeleerd heeft. Menigmaal heb ik studenten hooren zeggen dat ze beter Vl. kenden toen ze van de gemeenteschool kwamen dan

na hunne rhetorika. — Studenten die hunne spraakleer heel en gansch van buiten kennen en die geen regel Vl. zonder fouten kunnen schrijven zijn niet zeldzaam. Zou men daaruit niet mogen en moeten besluiten dat zeker meesters hun best doen om in plaats van Vl. aan te leeren Vlaamsch ontleeren? — Sommige meesters doen maar de regels van buiten leeren; misschien om de studenten aan te zetten 't Vlaamsch te verfoeien? — Geen Vl. werk, geene toepassingen, geene verbeteringen, geene aanmoedigingen! Bij deze onwetendheid van verscheidene leeraars voegt zich hunne onverschilligheid, wel te bemerken aan hunne wijze van klas geven, 't verminderen der klasuren, slechten uitleg, enz. — Op de onverschilligheid der meesters volgt natuurlijk die der leerlingen. Of een leerling bemerkt zoo gauw of de gegeven klas den meester aanstaat of niet, of hij voor dees vak wel zal moeten werken, — en wat dan wanneer hij weet van zijnen meester een pluimken te krijgen als hij zijne moedertaal niet aanleert? — Degelijk Vl. aanleeren is nog onmogelijk omdat het getal uren aan 't onderricht der moedertaal besteed te klein is, heel en gansch onvoldoende. Zoo tel ik in een gesticht de 6 jaren humaniora 240 uren Vl. klas, 60 dagen van 4 uren of maanden. Is het op twee maanden dat men eene taal doorgrondt; dat men ze goed leert schrijven, goed leert spreken, dat men haar geest, hare schrijvers en dichters, al hare meesterstukken kent? En moet de kennis der moedertaal vermeerderen (?), als van dit arm uur Vl. klas door onverschillige of kwaadaardige meesters nog eens afgepitst wordt, als deze klas min goed of slecht gegeven wordt studenten die ze met tegengoesting volgen?

In 't voorbijgaan zij hier gezegd, eens voor altijd, dat franschgezinde leeraars zich niet moeten beroemen op de Vlamingen die hunne moedertaal op hun eigen geleerd hebben, en dat tegen wensch en dank van hunne meesters. — En nu vraag ik aan iederen rechtzinnigen lezer van 't *Belfort* moet de studie der Vl. taal niet verzwakken? — Kunnen er nog goede schrijvers en dichters zijn, derheid nog belangstellers? — Moet onze letterkunde zoo niet te niet gaan

Vlamingen, wij moeten van de leeraars een degelijk Vl. onderwijs hebben en niet alleen moet men ons de moedertaal goed aanleeren, men moet ook de moedertaal als voertaal in 't onderwijs gebruiken, dees onderwijs alléén de goedkeuring van alle verstandige menschen draagt, omdat zóó de handelwijze is van al de volkeren der wereld, zelfs in ons land de handelwijze der fransquillons jegens de Walen. Één van de twee, ofwel zijn al de leeraars van gansch den aardbol, die moedertaal als voertaal gebruiken onnoozele sullen, ofwel past deze aan die heeren, die denken alléén 't verstand in pacht te hebben.

Een woordje over 't onderwijs der andere talen. Als men uit rhetorika komt kan men dan Vlaamsch? Neen. Kan men Fransch? — Neen. Kan men Latijn? — Neen. Kan men Grieksch? — Nog veel minder. Welke taal kent men dan? — Rechtuit gesproken : geen enkele. Natuurlijk moet deze onwetendheid eene oorzaak hebben en ik vraag mij

ke de oorzaak is van dees onvruchtbaar onderwijs? Enkel 't Fransch lerwijsstelsel. — Bij alle volkeren is de moedertaal de voertaal van onderricht, — hier alleen wil men slimmer te werk gaan, hier wil 1 wijzer zijn dan al de volkeren, geleerder dan al de geleerden. Heere! en als men den uitslag nagaat, als men de vruchten telt dien Franschen boom hier in Vlaamschen grond geplant, grond aan dat mager slank boompje niet past, dan zou men zijn eigen bersten lachen, ware het zoo dom, zoo betreurlijk niet.

Ziet eens twee jaren voorbereidende klas uitsluitend in 't Fransch, I jaren humaniora uitsluitend in 't Fransch; — voeg daar, voor priesters, nog twee jaren wijsbegeerte bij quasi-uitsluitend in Fransch, en laat er nu van de 4 jaren groot-seminarie nog twee luitend Fransche bij en dan zult ge zeggen : na 12 jaren Fr. ekens gaan die Vl. den besten Parijzenaar den baard afdoen? En ja, 't is er wel meê! — gaat maar eens luisteren! En tot bewijs ner gezegden : thans zoekt men nog naar meer middelen om meer lessen te geven, meer Fr. aan te leeren en meer Fr. te doen spreken. ! tet! tet! verloren moeite, heeren Franscheleers, ge wordt letterlijk door den hemel gestraft om uwe bastaardij en stamverloochening. In den tijd, den goeden, in den tijd van grootvader, als 't Fransch in Frankrijk huisde, toen kon men Latijn spreken zoowel als Vl., 't schrijven omtrent evenwel als Cesar zelf, en nu? — Nu, eer dat ien jaar verloopen zijn verstaan de studenten hunne leeraars niet meer! Ja, verschillige leeraars vinden het nu reeds gemakkelijker op wijsgeerte en zelfs in 't groot-seminarie, in de klas, Fransch te spreken. — er nog, de Fransche taal wordt dagelijks meer en meer gebruikt in itgeven van werken wijsbegeerte of godgeleerdheid behandelende : el omdat men het Latijn niet genoeg meer verstaat, en dus niet genoeg 1 aanleert. De franschdolheid is de oorzaak dat de taal der Kerk tooten wordt en oneindig veel begint te verliezen. Of meenen die en dat Duitschland en Engeland ooit zullen gedoogen dat 't Fransch taal der godgeleerdheid worde; en dat de Duitschers in 't vervolg 't Duitsch niet zullen schrijven en de Engelschen in 't Engelsch? Welken toestand toch overdreven taalliefde en verbasterd onderwijs weeg kan brengen! — Van 't Grieksch zullen we maar zwijgen, waar, heeren leeraars! — en ook van Duitsch en Engelsch.

Is 't niet betreurensweerdig dat 't onderwijs der Fr. taal 't onder- : van al de andere talen komt bederven, ja, vernietigen?

Om wijs dan en redelijk en doelmatig te handelen vragen wij, Vl., laamsching van 't onderwijs, 't onderwijs door de moedertaal, de dertaal als voertaal.

En het middel, zult ge vragen, om dees onderwijs te bekomen? de Overheid valt er te werken. Ja, ik weet het de fransquillons ken ons hier in eenen valschen kring (cercle vicieux) : de Overheid 't onderwijs niet vervlaamschen omdat de ouders het niet willen, le ouders willen niet omdat de Overheid niet wil. — De Over-

heid alléén is hier in schuld. Zij moet ons hier met geen « flauws-kens » om den tuin leiden. Hoor eens, Overheid, eene enkele vraag.

Ik veronderstel dat er ouders u komen vragen geen aardrijkskunde aan hunne kinderen te leeren. — Van hier hoor ik u aan deze ouders, in beleefde woorden, zeggen : Maar vader, het is niet alleen nuttig maar noodig dit te leeren; — wij weten best wat er ons te doen vat, houd u met uwe zaken bezig; — 't programma van 't gesticht moet gevolgd; — geene uitzonderingen; — en staat u dat zoo niet aan, gaat dan waar gij het zult goedvinden. — Maar overal leert men aardrijks-kunde; — dus zijt gij wel verplicht uwen zoon hier te laten. — Fransch-gezinde Overheid, waarom spreekt gij zoo ook niet omtrent de Vl. taal?

Doch ik heb gehoord (ik wilde uit den grond van mijn herte dat 't leugentaal was) dat er gestichten zijn die 't Fransch stelsel bewaren om meer studenten te hebben. Schoon he, Vlamingen? — edel doel, voorwaar! Een volk verbasteren om die reden, om wat roem in te oogsten, om te kunnen zeggen : ik heb meer studenten dan gij!...

Ten vierde, zegt schrijver X, zou « door de zuivere uitspraak onzer « taal gemakkelijker toegang vinden in zekere kringen. Onze taal « is dikwijls grof en lomp omdat wij de taal niet genoeg « kennen, omdat wij ze niet goed uitspreken en er dus die sierlijk-« heid, die zangerigheid niet weten aan te geven, die nochtans 't ken-« merk zijn, bij de eene natuurlijk wat meer als bij de andere, van « alle springlevende talen ». Waar goed Vl. leeren spreken, 't en is in de gestichten en daar is 't Vl. spreken verboden. — Nochtans spreekt men goed Vlaamsch, zeggen sommige onzer verbasterde leeraars — en als ze op den spreekstoel staan (meer dan een verkeert in 't geval) dan zoudt ge den muur oploopen, zoodanig verscheuren ze u de ooren door hunne wanklanken en slechte, ja, doorslechte uitspraak. Ze kunnen Vl. genoeg spreken, zeggen de ouders, en deze weten niet hoe men goed spreekt, ze kunnen het zelf niet. — We kunnen Vl. genoeg spreken, zeggen leerlingen en leeraars; — en staan ze voor 'nen echten Vla-ming of zijn ze in gezelschap waar Vl. gesproken wordt, dan durven ze met hunne brabbeltaal voor den dag niet komen. In sommige gestich-ten mag men eenige uurkens Vl. spreken, doch men let op de zuivere uitspraak niet genoeg.

Legt, meesters en oversten, het « signum » op aan die welke hunne moedertaal *slecht* spreken, daar zal het niet misplaatst wezen. Weet het wel, Vlamingen : de hoogere standen zullen nooit Vl. leeren zoo gij de letterkundige uitspraak in huis, op straat, in goede gezelschappen, en overal niet bezigt. — En wat zult ge in senaat, kamer en hooge-school doen zonder zuiverheid en eenheid in uitspraak?

Zeker is het dat er onder de Vl. mannen loopen die maar Vl... zijn « uit liefhebberij, uit baatzuchtige mastklimming of uit hoogmoed... in woorden, geenszins in werken. Vlamingen uit loutere liefhebberij

zijn dezen die den Vlaming uithangen om hunnen tijd door te krijgen, om met iets bezig te zijn, om over iets te spreken. Het zijn de kinderen der Vl. beweging : ze aanzien de Vl. zaak als een speelgoed; zijn ze dees moede dan nemen ze iets anders aan. Niet alleen aanzien deze liefhebbers de Vl. zaak als speelgoed maar ook alle ernstige zaken zooals de volkszaak, 't politiek en den Godsdienst zelf. Laten wij ze spelen, de kinderen; en spreken we van Vlamingen die onze zaak verdedigen om later aan den schotel te geraken.

Ik spreek hier niet van die Vl. vol overtuiging die de Vl. beweging gebruiken om hun dagelijksch brood te winnen, om later eens eene plaats te bekleeden in de Vl. wereld, en zelfs in de politieke wereld, door hunnen taaien moed, verduldig- en krachtdadigheid (want die wordt er vereischt in 't Vl. kamp : de strijders weten er iets van). Over deze Vl. wil ik niet schrijven : zij hebben honderdmaal gelijk hunne broodwinning te zoeken in 't verdedigen eener rechtveerdige, eener vaderlandsche en godsdienstige zaak ; hun iever, hunne standvastigheid, ja, hunne zelfopoffering kunnen niet genoeg beloond worden. In alle groote en edele ondernemingen, in alle rechtveerdige zaken is de mensch min of meer aangezet door een greintje hoogmoed, dat ligt in de natuur... 't is misschien uit ootmoedig- en nederigheid dat de bastaard Vl. Fransch spreken? — Hier dan enkel gesproken van die Vlamingen (?) die zonder overtuiging de Vl. zaak gebruiken, of liever misbruiken, om hoog, heel hoog te klimmen en eens boven op den mast gekomen de Vl. beweging, de Vl. werkers uitlachen. Het ware wenschelijk deze mannen op voorhand te kennen om ze in tijds tegen te houden, ze 't Vl. kamp uit te jagen en hunne plannen te verijdelen. Maar die heeren komen 't u niet zeggen en... dus valt daar niets aan te doen : daar kunnen de rechtzinnige Vl. strijders geen plicht in hebben en 't gedrag dezer bastaardvl. kan hun recht niet verminderen, noch hun tot schande dienen, zoomin als de Kerk onteerd wordt door 't slecht gedrag harer onweerdige kinderen. — Doch keeren wij de kaarten eens. Moest ik al de fransquillons opnoemen die ik ken en die enkel den bastaard spelen om hun eigenbelang, om schoone postjes, vette brokjes, lekkere beetjes, om haantje vooruit, lievelingsken van hier, verstandige jongen van daar te zijn, oh, dan ware 't *Belfort* te klein. Vlamingen, antwoordt aan deze karakterlooze heerkens die u bovengemeld verwijt zouden doen dees leste woorden en 't zal raak zijn : zwijgen zullen ze en blozen. Vrij mogen we zeggen dat de verfransching van Vlaanderen eene loutere geldzaak is.

Zeker ook zullen we tusschen de oprechte Vl. mannen vinden min of meer overtuigd, min of meer werkend, met min of meer moed, standvastigheid en volherding bezield, gelijk wij er dusdanigen vinden in alle kringen en maatschappijen, zelfs in 't verdedigen van den Godsdienst, doch nog eens daarom dient de Vl. zaak, zoomin als de Godsdienst, aan den schandpaal genageld. — Omdat er eenige mannen Vl. (?) zijn

uit liefhebberij, weinigen uit oprechten hoogmoed, mag men daarom al de Vlamingen als kluchtspelers en Jan Klaasen aanzien? — Ja, de fransquillons mogen dat doen want redeneering bestaat voor die mannen niet en de « latius hos » zijn hun onbekend!

Tusschen de twee eerste soorten van Vlamingen (?) vinden we de mannen van Vlaming (?) in « theorie » en fransquillon in 't werk; Vl. (?) « coram populo » en fransquillon en bastaard thuis; Vl. (?) voor hunne kiezers, bastaards voor vrouw en kinderen; Vl. (?) voor hunne andere Vl. strijdmakkers, fransquillon bij hunne fransquillonsche gezellen. « Deze Vl. (?) zijn het die hunne kinderen in 't Fransch opbrengen om aan Mevrouw te believen die Walin of verfranscht is, » — Zij zijn het die Vl. (?) zijn twee uren en een kwaart op 't jaar en 365 dagen bastaards. Zulke verdedigers kan de Vlaamsche zaak missen, want zij doen haar meer kwaad dan goed; — ja, weg met die Vl. (?) zonder overtuiging of die enkel voor hunnen winkel zorgen; weg met die bastaards die Vl. of fransquillon zijn naar den keerenden wind; die moed genoeg hebben om Vl. (?) te zijn bij Vlamingen en laf genoeg zijn om « hunne Vl. overtuiging in hunnen zak te steken « vóór eenen treinwachter of zelfs voor eenen « garçon de café ». God zij geloofd, hun getal wordt klein, zoo klein dat men welhaast den leste zal mogen opvullen om er binnen eenige jaren in 't een of 't ander museum een « specimen » van te hebben.

Ja, Vlamingen moeten we worden en willen we blijven, en dat door onze moedertaal!

Waarom moeten wij Vlam. aan **onze** taal houden? — Omdat onze taal door de groote helft der Belgen gesproken wordt en als dusdanig niet alleen eene nationale taal is, maar meer en beter dezen naam verdient als de Fransche taal. -- Wij moeten Vl. eischen in 't onderwijs om onze nationale taal te bewaren. Het tegenwoordig onderwijs ontsteelt ons onze moedertaal; met volle recht zeggen wij dat men de Vlamingen aan 't verbasteren is in de scholen en dat de verbastering zooveel te rapper gebeurt dat het meest bastaards zijn die ze bewerken. Wat maakt men inderdaad in onze gestichten? Walen? Neen. Vlamingen? Neen. Wat? Oprechte Franschmannen. Neem een onzer gestichten, gelijk 'twelk, en verplaatst het in 't midden van Parijs, welke verandering moet gij aan dees gesticht toebrengen? — Geen enkel, maar geen één. In Frankrijk spreekt men altijd Fransch, hier ook; in Frankrijk onderwijst men door 't Fransch, hier ook; — in Fr. worden de Fr. schrijvers uitgelegd, hier ook; — in Fr. kent men al de Fr dichters, hier ook; — al wat in Fr. geboren is is bij den Franschman groot en geleerd; zoo ook wordt het ons geleerd. Het Fr. is de schoonste taal, de « langue universelle » zegt de Franschman; dat zegt men hier ook; — zonder Fr. is men niets, kan men niets, geraakt men tot niets, zegt de Parijzenaar, dat maken ons hier ook onze franschgezinde schoolvossen wijs... en nog ander Fransche dingen

tot in der eeuwigheid willen ze ons op de mouw speten. — Echt nationaal en Belgisch is terdege zulk onderwijs!

Franscheleers, zegt, weet ge niet dat het bestaan der moedertaal, de liefde tot de moedertaal noodzakelijk is, dat het 't stevigste bolwerk is van onze nationaliteit? Nog eens dit is eene geschiedkundige waarheid nutteloos en uitzinnig te loochenen. Doorloopt de geschiedenis; vraagt het aan alle dwingelanden, aan de overheerschers van alle tijden, aan de verslagen volkeren van alle eeuwen. Cesar, Willem van Normandie, Napoleo; — Romeinen, Franschen, Russen, Duitschers, spreekt : waarom ontneemt ge de taal aan zekere volkeren? — Omdat er niets zooveel kan bijdragen tot verbastering van een volk dan 't verliezen zijner moedertaal.

En gij, bastaardvlaming, gij komt hier met uw Fransch onderwijs, met uwe Fransche opvoeding 't werk verrichten van eenen Franschen overheerscher, van eenen onbekenden Franschen dwingeland! — Vlaanderen, ja, is thans eene Fransche gouw, Vlaanderens steden zijn echte Fr. steden, Vlaanderens bestuur is een echt Fr. bestuur. Bastaards, fier moogt ge zijn over het reeds afgedane werk! — Doch zoolang er eene echte Vlaming zal bestaan zal hij uw werk en de gevolgen ervan verwenschen en vervloeken. — Niet alleen zal iedere Vlaming als Vlaming uwe werking verwenschen, maar ook iedere Vlaming als katholiek zal en moet uw werk afkeuren en doemen.

Met de Fransche taal hebt ge hier Fr. manieren, gebruiken en zeden ingebracht en den Godsdienst meer kwaad gedaan dan ooit eene pen zal beschrijven.

De Vlaming zijne zedelijkheid is immers gekend, ja, zelfs bij den Franschman; — de Vl. zeden zijn in 't algemeen goed en eenvoudig, bijzonderlijk op die plaatsen waar buitenlandsche invloed ze nog niet bedorven heeft; — de gehechtheid der Vlamingen aan Godsdienst en H. Stoel is wereldberoemd; — de geestelijke roepen menigvuldig en de Vlaamsche geestelijkheid is voorzeker voorbeeldelijk. — Reeds begint men den Franschen invloed gewaar te worden, en al deze hoedanigheden zullen verdwijnen naarmate men meer Fransch leert, leest en onderwijst. — Fr. taal, Fr. gedachten; Fr. gedachten, Fr. zeden: dat volgt malkander natuurlijk op. — Zegt eens fransquillons, het grootste getal smerige boeken en bladen, in Vlaanderen zelf, zijn ze in 't Fr. of in 't Vl. opgesteld? Hoeveel Vl. kunt ge er bij een rapen? — En is 't niet genoeg dat een Vl. dagblad slecht wordt en tegen de zeden begint te schrijven om met honderdtallen afdankingen te zien regenen, — zegt, fransquillons, is 't geen eer voor de Vlamingen nooit de vuiligheden van Voltaire, Rousseau, Victor Hugo, Dumas, Sand, Souillé, enz. enz. gekend te hebben? — En gij leert in de klas dat die mannen groote schrijvers waren en toch zoo schoon schreven in die schoone Fr. taal. — Maar kent gij dan de macht der bekoring niet? — Neen, gij weet ook niet wat een **Fransche** bisschop, Mgr Maurice de Broglie, in zijne kerkbezoeken, de gewoonte had

te vragen aan de Vl. pastoors van zijn bisdom, ik zal het u gaan zeggen : Mijnheer de Pastoor, leest men hier veel Fransch? Deze bisschop wist maar al te wel dat dáár geloof en zeden best waren waar minder of geen Fransch gesproken noch gelezen wierd. Of men sedert weg afgelegd heeft! Onder de priesters in zekere steden wordt bijna geen Vl. meer gesproken; — vandaag zou **een Vlaamsche bisschop** haast vragen : spreekt men hier *nog* Vlaamsch? — o tempora **o mores!!**

Ja, 't onderwijs zelf van den Godsdienst wordt verfranscht en blijft verfranscht. Ziehier wat ik dienaangaande lees in een boek door een geleerden pater jezuïet geschreven . il y a même des maîtres et des maîtresses (de E.E. zusters meest overal) qui poussent la gallomanie si loin qu'ils forcent les enfants des artisans et des pauvres à apprendre le catéchisme en rançais... Les dogmes et les mystères de notre religion sont-ils donc, pour ces faibles intelligences surtout si faciles à saisir qu'il faille y ajouter encore les difficultés d'une langue inconnue? Nous laissons aux théologiens et à l'autorité ecclésiastique à décider si une **grave** *culpabilité* ne pèse pas sur ces maîtres et maîtresses. — A qui la faute si ces enfants **viennent à se perdre,** pour ne pas avoir su ce qu'ils devaient savoir, ni compris ce qu'ils devaient comprendre?

Hoeveel geestelijke roepen vindt ge in 't verfranschte Brussel en in 't verfranschte Leuven? — Gaat dus voort, gij « die door uwe zending zelf vlaamschgezind zoudt moeten zijn om eenen dijk tegen de losbandigheid, die ons onder alle vormen uit het Zuiden overwaait op te werpen » gaat dus voort op den weg der verfransching! Mgr Lambrecht zegde « dat hij geenen Vlaamschen priester verstond zonder vlaamschgezindheid »; — laat mij er bijvoegen dat een fransquillon bijna onweerdig is priester te zijn *in Vlaanderen*, omdat : een priester recht moet geven aan wien recht toekomt, de volkstaal moet eerbiedigen, zijn eigen stam niet mag helpen verdelgen, door alle mogelijke middelen, doch door de beste eerst, den Godsdienst moet voorstaan, verdedigen en uitbreiden. Dat en doet noch en kan een priester die den fransquillon speelt.

Ik weet het, men zal schreeuwen van overdreve heid, van ruitenbrekerij, van ongehoorzaamheid, van opstand tegen de Overheid, enz. enz. Met die grootspreuken maakt men kinderen bang, geen Vlamingen. Wij vragen recht en wie recht vraagt is niet overdreven; wij vragen onze moedertaal goed aan te leeren, goed te schrijven en goed te spreken : zijn wij overdreven dan zijn 't al de volkeren der aarde en dan zijn we toch in goed en talrijk gezelschap; — wij vragen recht van bestaan als volk, en 't is wel 't minste dat men kan vragen; — wij wenschen ten langen leste Vl. katholieken te blijven en geen Fransche ongodsdienstige bluffers. Voor 't overige willen we **gelijkheid** van Waal en Vlaming: eischen wij gelijke rechten, geen enkel recht *meer*, maar ook geen een *minder*.

Deze geschreven regelen zijn waarheid, en waarheid eischt recht; en waarheid en recht zullen zegepralen, dat verzekert u stellig de gezonde rede.

Brussel. EEN LEERAAR, pr.

DE WEDERKOMST (1).

E ranke boot wiegt op de toppen der baren
In de veilige reê;
De schipper staat hoopvol en ernstig te staren
Op de oneindige zee...
Zijn' vrouw, zijn kind drukken nog eens zijne handen
En zij kussen zijn' wang;
Dan vaart hij weg verre naar andere stranden...
Goede God! voor hoe lang?

—

De zonne klimt traag aan de blauwende kimme;
't Zachte windeken zucht,
En drijft de boot voort als een' warende schimme,
Die voor 't zonnelicht vlucht...
Zoo lang reeds hing 't zeil, zonder rimpels of vouwen,
Slap aan ra's en aan mast;
De schipper stelde echter op God zijn betrouwen,
Als een rotse zoo vast.

—

Maar, ach! daar rijst ginds in de verte, als de bode
Van den nadrenden storm,
Een stip, een' wolk, immer vergrootend, met looden
Kleur en wonderen vorm...
De zon verdwijnt... Dreigende stijgen de golven;
Woedend waait nu de wind;
Het is, alsof 't huilen van hunkrende wolven
In de wouden weerklinkt!..

—

(1) Men zal misschien de versmaat afkeuren ⏑ – ⏑ ⏓ ⏓ ⏓ ⏓ ⏓ ⏓ ⏑ – ⏑, daar zij in geene enkele prosodie voorkomt. Ik meende echter ze te mogen gebruiken, daar zij mij voor mijn onderwerp goed scheen.
E. F.

Een bliksemschicht schittert en schiet door het donker,
Bij een' dondrenden knal!..
De nagalm gaat over de baren, als klonk er
Gods bazuinengeschal..
De woeste wind speelt met de boot als een' veder
Op het ziedende zog...
De schipper stuurt, jage zijn' boot op en neder,
Immer krachtig haar nog!

—

Vergeefs, vergeefs! 't Roer is tot spaandren gebroken
In zijne ijzeren hand!
De sterke kiel kraakt en de golven bestoken
Wild den splijtenden wand!..
Gestadig rolt aaklig de brullende donder...
Waar de schipper ook tuur'
Alom staan vóor, achter en boven en onder
Zee en hemel in vuur!..

—

Een laatste slag... 't Is of het al wordt bedolven
In den boezem der zee!..
Dan wordt het stil... Over de gapende golven
Heerscht de rust en de vree!
De rust der dood!.. Lachende straalt door de wolken
Weer het zonnetje door;
Maar van de boot, boven de onpeilbare kolken
Bleef er nergens een spoor!..

—

De schippersvrouw zit met haar kindje te weenen;
Want hij keerde niet weer!
Zij hoopte lang!.. Maanden en jaren verdwenen!..
Ach, nu hoopt ze niet meer!..
't Is winternacht! Akelig razen daar buiten
Huilend winden en zee;
De hagel valt kletterend neer op de ruiten,
Saam met ijzige sneeuw!..

—

Wie klopt en roept? Dwaalt er een mensch in dat weder?..
God! Ik kenne die stem!...
Begoochling!.. Of komen de dooden ook weder?..
Stormen spot niet met hem!..
Een enkle stond!.. Twijfel niet langer, o vrouwe!
Lang, ja, gingt ge gebukt
Van 't eindloos leed: vreugde verdrijft nu de rouwe
Wijl aan 't hart hij u drukt!..

EDMOND FABRI.

WENKEN EN VRAGEN.

Gouwe. — Het staat ongetwijfeld den heere D. volkomen vrij, de woorden : gouwe, gouwraad, gouwgrave, gouwhuis, gouwschepen, gouwdag, gouwgilde en andere dergelijke, af te keuren en te verwerpen. Het hadde nochtans betaamd dat hij de redens, die wij bijgebracht hebben om die woorden te wettigen, nauwkeuriger overlas en ernstiger weêrleide.

Om te bewijzen dat « gouwe » het geschikte woord is om *provincie* te verdietschen, steune ik, zegt de heer D., op het verslag dat A. Wauters miek over K. Piot's werk wegens de *Pagi de la Belgique.*

Dat is waar, doch onvolledig : ik steune immers nog op verscheidene andere dingen.

« Beter hadde ik gedaan, het werk des heeren Piot zelf in handen te nemen. »

Dat bekennen wij geerne; maar en hadden daartoe nog geene gelegentheid gevonden. Het scheen, ten anderen, min noodig om deswille dat wij ons mochten betrouwen op het verslag van A. Wauters, alsook op de leeringe van Poullet, die het werk des heeren Piot gelezen heeft. Niettemin, meenende op dat zeggen des heeren D., dat er in gemeld werk mogelijks doorslaande redens stonden tegen de gebruikelijkheid der woorden « gouwe, gouwgrave », zoo hebben wij Piot's verhandelinge onderzocht; doch wij en bespeurden daar niets in dat de ondeugendheid dier woorden bewijzen zou. Integendeel.

« De oude gouwen, zegt heer D., stonden niet op den voet onzer provinciën; wij zegden 't in ons vorig artikel : het gewest, waar wij nu den naam aan geven van provincie, kon verscheidene gouwen tellen. »

D. beginne met de antwoorde te weêrleggen die wij daarop gegeven hebben. Alleenlijk willen wij hier doen bemerken dat de gouwen, die de geschiedkundigen nu « groote » gouwen noemen, niet daaromtrent even groot en waren als onze huidige « provinciën », maar nog al tamelijk meerder. Hetzelfste geldt voor de « middelmatige » gouwen, ten opzichte onzer « arrondissementen ».

Ten anderen, dat en geeft er niet aan. Mijnheer D. zoekt moeilijkheden daar er geene en zijn. Geheel de zake is de deze :

1) Het Land is, in bestierlijk opzicht, verdeeld in min of meer groote gewesten die men voor Belgenland « provinciën », die men voor Vrankrijk « departementen », die men voor Zwitserland « kantons » heet.

Kunnen wij die gewesten met eenen inlandschen name noemen?

Wij zeggen van ja; men zou die gewesten moeten *gouwen* heeten; en dat om vele redens :

a) Dat woord leeft nog in de tale met den algemeenen zin van : geweste, streke.

b) 't En is niet lang en kan in veelvuldige samenstellingen dienst

doen om vele fransche bewoordingen uit onze tale te bannen, die daar anderszins niet uit en kunnen.

c) Dat ware reeds voldoende om, in 't gebruik, aan dat woord « gouwe » den vasten en bestaakten zin te geven van « provincie. » Zoo gaat men in alle talen te werke, met vele woorden.

d) Zooveel te meer dat menige Vlamingen reeds, te boeke en ook te monde, dat woord in die beteekenisse bezigen « zonder dat ze vierkant uitgelachen worden ».

e) Als onze voorouders, de Franken, de *hoofdverdeelingen* wilden aanduiden van het Land, dan zeiden zij « gouwen ». Dat woord dus heeft eertijds in dien bijzonderen, bestierlijken zin gebezigd geweest. Dat nu de marken dier oude gouwen de zelve niet en waren als hedendaags, dat er meerdere, dat er mindere waren, dat en doet hoegenaamd niets ter zake. Mieke men tegenwoordig 8 of 11 of 12 « provinciën » in Belgenland van de 9 die er nu zijn, toch zouden die nieuwe zoowel den name van « provincie » verdienen als de oude.

2) Aan het hoofd van elk dier gewesten of gouwen staat een bestierder die door den Koning aangesteld is en dien men « gouverneur der provincie » pleegt te heeten.

Kunnen wij die bestierders met eenen inlandschen name noemen?

Wij zeggen van ja; men zou die bestierders moeten *gouwgraven* heeten, immers :

a) Dat woord plegen alreede vele Vlamingen, te boeke en ook te monde, met dien zin te bezigen, « zonder dat ze vierkant uitgelachen worden. »

b) Het grondgedacht van het woord « grave » is bestierder, toeziender. Een « gouwgrave » is dus een bestierder der gouwe.

c) 't En belet niet dat een « grave », tegenwoordig, gemeenlijk een edelman is. Daar zijn in de hedendaagsche boek- en spreektale nog samengestelde woorden daar het woord « grave » dien zin niet en heeft. Een dijkgrave, een pluimgrave niet alleenlijk en waren *vroeger* geen edelman, zooals Heer D. het mij *doet* zeggen; maar en zijn het *nu ter tijde* nog niet, zooals ik het *inderdaad* gezeid *hebbe*.

d) Dat zoude reeds voldoende zijn om aan dat woord « gouwgrave » te houden, al ware 't onlangs voor den eersten keer in onze tale gemaakt en te boeke gesteld.

e) Zooveel te meer is dat woord aanbevelensweerdig, dat het, ten tijde der Franken, in dergelijken zin gebruikt wierd. Aan 't hoofd van geheel het Land stond de koning; aan 't hoofd der hoofdverdeelingen des lands stond de gouwgrave. Alsdan, gelijk nu, kwam achter het algemeen- of landsbestier, het gedeeltelijk- of gouwbestier.

f) 't En geeft er niet aan dat, zooals Heer D. opwerpt, « de bevoegdheid des ouden gougraven deze niet was van den huidigen gouverneur ». De oude gouwgraven, zegt Piot op blz. VII, hadden het bestier, in hunne gouwe, over het recht-, over het geld-, en over het krijgswezen. Het verschil met de bevoegdheid der tegenwoordige gouwgraven en is op verre na niet groot genoeg om dat woord te

doen verwerpen. Moesten wij, telkens dat de macht eens dienstmans vermindert of vermeerdert, daarom eenen nieuwen name gaan uitvinden, wij zouden er wel meê zijn! Vergelijkt b. v. de bevoegdheid van Lodewijk XIV met deze van Leopold II. Wat verschil! Nochtans wij noemen ze alle twee « Koning ».

g) 't En zit ook geene moeilijkheid in eene andere opsprake des heeren D. : « Het bestuur van deze (d. i. van den dijk-, zout- en pluimgraaf) was niet gelijk aan het bestuur van den gougraaf. »

Dat zeggen wij ook; en daarom heeten de eenen *dijk*graven, *pluim*graven, en de anderen *gouw*graven.

h) 't En ligt ook geen bezwaar in, als heer D. zegt : « De oorsprong van hun gezag (d. i. van 't gezag der dijk-, zout- en pluimgraven) is niet dezelfde als van den eerstgenoemden (d. i. van den gouwgrave). »

Welke de oorsprong was en nog is van het gezag der dijk- en pluimgraven, kan ons weinig schillen. De oude gouwgraven zijn, ja, met der tijd erfachtig geworden, doch in den beginne wierden zij van den koning genoemd en konden van hem afgesteld geraken, even als de hedendaagsche « gouverneurs ».

« A l'époque carolingienne, zegt Poullet, *Hist. polit. de la Belgique*, bl. 71, le *comté* formait l'unité provinciale. Dans chaque comté se trouvait un seul représentant supérieur du Roi... Ce représentant supérieur était le *comte*, *graaf*, *comes*. Le *comte* était un officier *amovible*, nommé et revoqué par le Roi. »

i) « Waarom bedieningen (d. i. deze der dijk- en pluimgraven aan de eene zijde, en der gouwgraven aan de andere zijde), zegt heer D., die zoo oneindig van elkander verschillen, doopen niet denzelfden naam? »

Wij en doopen ze met den zelven name niet. Voor de eene zeggen wij *dijk-* en *pluim*graven, voor de andere *gouw*graven.

Heer D. kan nog veel min over het woord *gouwschepen*. « De schepenen, in het gou, zegt hij, oefenden niet alleen wet maar ook justitie, terwijl de Leden onzer Bestendige afvaardiging enkel stem hebben in 't kapittel van bestuur. »

Maar wat zal heer D. dan doen met onze huidige *gemeenteschepenen*? Zijn deze ook *rechters* gebleven? Ten anderen, voor dat woord « Gouwschepen, Gouwschependom » hadden wij verzonden naar *Biekorf*, I, bl. 301-303. Daar voorkwamen wij bovengemelde tegensprake, en zeiden als volgt :

« 't Is waar, sedert Karel den Grooten, die het schepenschap instelde, is de macht der schepenen eenigszins gewijzigd. Nu immers en zijn ze geene rechters meer zooals te dien tijde. Doch dat en doet hier niets ter zake. Het woord zelve is gebleven en wordt op de *hedendaagsche* Gouwschepenen in zijnen *hedendaagschen* zin overgebracht. Ten anderen, van oorsprongswegen en beteekent dat woord « schepen » niet eigentlijk « rechter », maar veel eer « schaffer, zorger,

berekker », overmits de Taalkundigen dat woord in verband brengen met « scheppen, schaffen ». Van dien echt Germaanschen name hebben de Latijnen *scabinus*, de Italjanen *scabino* en de Franschen *échevin* gemaakt. »

Die grondbeteekenisse van het woord « schepen » en steunt niet « op oude glossaria », d. i. op oude woordenboeken; maar op de leeringe der hedendaagsche taalkundigen.

Die den « waarom » willen weten van de namen « Gouwschepen, Gouwschepenschap, Gouwschependom », kunnen hem vinden op hooger aangeduide bldz. van *Biekorf*. Indien heer D. daar gadinge toe heeft zoo kan hij in dien zelfsten opstel van *Biekorf* insgelijks te weten komen om welke reden een *minister* in onze tale zou dienen *Landschepen* te heeten.

« Dat *gouverneur*, *provincie*, *bestendige afvaardiging* enz. doodgeboren zouden zijn, gelijk de heer Craeynest meent, zegt D., wordt tegengesproken door de feiten : *gouverneur* en *provincie* zijn reeds 3 a 400 jaren gangbare munt in Vlaanderen, derhalve bij ons volk vast ingeburgerd : wat zóó lang in leven blijft kan men niet als doodgeboren aanzien. »

Mijnheer D. gelieve op te merken dat wij zulke dommigheid *niet* gezeid en hebben.

Hij sluit zijnen opstel met deze woorden : « Geene overdrevenheid, zelfs niet in zake van taalzuivering. »

Wij sluiten daar insgelijks meê, doch houden staan dat de overdreventheid van zijnentwege komt. Immers : *gouverneur* en *provincie* zijn door end door vreemde en vreemdklinkende woorden. *Bestendige afveerdiging*, *bestendige afgeveerdigde*, zijn doodgeborene en slaafsch vertaalde benamingen, die daarenboven, van woordswegen, al niet vele en zeggen : want, zooals wij 't in *Biekorf* vermaanden, « burgmeesters en gemeenteschepenen zijn in der waarheid al zoowel « bestendige afgeveerdigden » als dezen die in 't Fransch *députés permanents* heeten ». Welnu, aan zulke woorden blijven houden dat zijne handen kraken, als men, gelijk mijnheer D., « evenzeer als wie ook, voorstander is van taalzuivering », vooral nadat er goede en gemakkelijke inlandsche benamingen gevonden zijn, dat zou elkendeen overdreventheid noemen, al ware 't zelfs zake dat er iets of wat hapert aan de voorgestelde verdietschingen. Wij en zijn de eersten niet om dat te bevestigen. In *het Belfort* van Mei laatstleden, drukte C. B. van Brussel, over die zelfste zake en over dien zelfsten heer D., zooals volgt :

« Met zulk een stelsel van overdreven louteringszin zullen wij bijna nooit nieuwe woorden kunnen vormen, noch de indringelingen weren, welke dagelijks meer en meer in onze taal komen nestelen. »

Wij hebben *al* de redens des heeren D. besproken, en zoeken te *bewijzen* hetgene wij zeggen. Wij verwachten van hem hetzelfste voor onze redens, indien hij voort meent bovengemelde verdietschingen te moeten kwaadkeuren en van de hand wijzen.

JAN CRAEYNEST.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Uit mijn lente. Gedichten van W. DE VEER, S. J. — Vucht, Maatschappij tot expl. van de Drukkerij-Bogaerts. 1891.

Welkom de jonge dichter! Met zijne eerste proeve is hij ver boven den grooten hoop onzer hedendaagsche muzenzonen op den Zangberg gestegen. Zijne lente droeg niet alleen geurige bloemen, maar ook rijpe, sappige vruchten, die op de dischtafel onzer fraaie letteren in de smaakvolste dessertkorfjes mogen pronken.

Waar de wansmaak onzer eeuw het meeste jacht op maakt, woeste driftuitboezemingen, reusachtige of liever wanstaltige figuren, vergezochte en raadselachtige denkbeelden, gewrongen en vreemde vormen, weet hij te vermijden; een treffend bewijs van meerderheid.

Teedere alhoewel diepgewortelde gevoelens; edele, doch steeds bekoorlijke figuren; helden en heldinnen van onverschrokken aard, doch steeds kalm en rustig te midden van dringende gevaren; ziedaar wat mij gerechtigt den heer de Veer met eene blanke zwaan te vergelijken, in hooge mate bedeeld met die welluidendheid die de ouden haar toeschreven. Een adelaar is hij niet; en hijzelf, deed ik hem daarvoor doorgaan, zou meenen dat ik den draak met hem stak. Doch ook geene zwaan, die den grond scheert, maar eene, die zwierig in de blauwe luchtkringen gestegen, op uitgestrekte vlerken drijft, ja een paar malen hoogten bereikt die men den adelaar voorbehouden dacht. Dien krachtigen vleugelslag bewondert men in de twee stukjes : *De Ex-kanselier* en *Mijn land is een land der zee.* Elders is het teerhartige de karakteristiek van zijn dichterlijk talent; doch verwijfdheid is hem vreemd, en met haar lafheid, ongezond pathos, valsch gevoel. De Veer is week, niet weekelijk; zoet, niet zoeterig · bevallig, niet *mignon*. In al zijne stukken heerscht eene bezadigdheid, die men zich wel wachte met onvermogen of smaakloosheid gelijk te stellen, die eerder van ingehouden kracht getuigt. Slechts grooten meesters, als een Horatius, een Tacitus, is het eigen, als hij, meer te verstaan te geven dan zij zeggen, zich te vergenoegen u met een wenk een schitterend vergezicht aan te wijzen, en uwe uit eigen gemoed opwellende aandoeningen niet verder te storen. Om de juiste grens tusschen het laatst onontbeerlijke en het eerst overtollige te onderscheiden en niet te overschrijden, is niet alleen een

fijn geoefende smaak, maar ook zelfbeheer van noode. Doch dit zelfbeheer wordt ruimschoots beloond door vlugheid van gang, bondigheid van gevoel en gedachte. Te dien opzichte vergelijke men bijv. het stuk : *De Rozen uit den Hemelhof* met Jacob van Lennep's *Paradijsroos*; en men zal ongetwijfeld aan gene den palm toeschrijven. Het laatste is breedvoeriger en zangeriger; het eerste, plastieker, beeldender, staat als een marmeren groep der grieksche beeldhouwkunst voor oogen. Het een verwekt eene kortstondige prikkeling, het ander maakt een blijvenden indruk.

Van den heer de Veer mag als van de Genestet gezegd worden : hij is de natuurlijkheid in persoon. Het is eene wel in evenwicht gehouden natuur, met meer dan gewone begaafdheden en de aantrekking van een lievenswaardig gemoed.

Bijzonder aandoenlijk klinkt op zijne harp het gevoel der kinderlijke liefde; en een hart, dat zich van al de plichten dier liefde niet zorgvuldig gekweten, en haar zachte aandoeningen niet innig genoten heeft, zou nooit stukjes als *Kinderliefde, De kinderbede, Eene eerste heilige Communie* hebben voortgebracht.

Een ander kenmerk zijner gedichten is de steeds opwekkende, aanmoedigende toon die er in heerscht. Dien trek heeft hij gemeen met Beets, ten minste den Beets der latere tijden; beider levensbeschouwing, durf ik zeggen, is een onwankelbaar geloof in de vaderlijke zorgen der goddelijke Voorzienigheid.

God, wat is dees nietige aard,
Dees vonk die in 't heelal mag gloren?
Gij ziet haar aan — zij is bewaard...

Met het oog hierop leze men : *Het sterfbed, Decemberavond, Is ten hoogste gerezen* en vooral *Najaarsmijmering*.

Doch niet alleen bij Beets is de Veer ter school gegaan. Het eerste stuk van den bundel is een klinkdicht : *Aan Broere*; het voorlaatste een klinkdicht : *Aan Alberdingk Thijm*. Tusschen haakjes gezegd, die twee stukjes zijn twee pareltjes van het zuiverste water : de sonnetten *Bij 's konings dood, 't Geheim der Jeugd, Herdenking* evenzeer. Bij de twee bovengenoemde dichters bewondert de Veer de vurige liefde en den ridderlijken moed, waarmede zij hunne pen als een zwaard van edel metaal aan de verdediging der oude moederkerk toewijdden :

En de oude kerk, uw dierbaar *heiligdom*,
Spreidt treurend u haar blanke *lijkwade* om,
En steekt uw zwaard vol weemoed in de scheede. (1)

(1) Zinspeling op de welbekende verzen van ALBERDINGK THIJM :

Niet enkel wederstand : uw zwaard trilt in de schede
Ter schending van mijn Heiligdom :
En ik — ik wacht, noch hoop, noch bid voor mij den vrede
Dan met het lijkgewaad des roomschen strijders om.

Ook hij bezingt met innige geestdrift de troostvolle leeringen en de doorluchtige helden en heldinnen der katholieke kerk; getuige *De Keuze der Lelie, De Lelie van Rome, Het Thebaansch legioen* enz. enz.

De dichter echter wiens invloed hij het meest ondergaat, is ons erachtens De Genestet : hij bezit diens vreedzame, zachtmoedige stemming en onberispelijk keurigen vorm.

Heerschappij voert de Veer over de taal. Geen harer geheimen is hem verborgen gebleven. Overal levert zij hem het eigen, gepaste, meest schilderachtig of aandoenlijk woord, de behagelijkste en bondigste wending. Maar ook gedraagt hij zich heusch jegens die jonkvrouw en bewijst haar bijzonderen eerbied. Zoekt bij hem geen geweldig omgezette volzinnen, afgebroken zinsneden, onophoudelijke knottingen, verlengingen, inlasschingen! Zelfs van de geoorloofde en door alle dichters gebezigde vrijheden heeft hij bepaald eenen afkeer; hij gebruikt die slechts bij uitzondering. Kortom *Uit mijn lente* is een boek, gelijk er maar zelden ten onzent verschijnen, dat niet gebabbeld of gebroddeld, geleuterd of gesproken maar geschreven is; een boek zooals er Busken-Huet wenschte, toen hij in 1877 schreef : Aan niets heeft onze litteratuur minder behoefte dan aan het onbehagelijk proza, dat in den laatsten tijd ons voor verzen wordt aangeboden. « Aan niets meer of dringender dan aan een dichter of dichteres die het vers de eereplaats hergeeft, waaruit, als een andere zoon des dageraads uit een anderen hemel, het thans gevallen schijnt. »

Uit mijne lente voorziet in die behoefte.

Een ander verwijt wierp Busken-Huet onzen modernen dichters toe, namelijk de verwaarloozing van het rijm. Het verheugt mij andermaal hem zelven het woord te kunnen laten. « De verwaarloozing van het rijm heeft in de geschiedenis der laatste honderd jaren onzer letterkunde eene dagteekening, en die dagteekening is de dagteekening van eene vermindering, een achteruitgang, een verval. — Al de beste nederlandsche dichters hebben het metrisch vers beneden zich geacht, en de enkelen onder de anderen die er in uitgemunt hebben, waren tegelijk gebieders over het rijm. Elke natie heeft hare godetaal welke, naar de fraaie bepaling van Alfred de Musset, hieraan herkend wordt dat de wereld haar verstaat, maar niet spreekt; en alle eigenlijk gezegde nederlandsche dichters hebben instinktmatig gevoel, dat die taal te onzent, in den regel, door het metrisch vers ontwijd wordt. — Telkens als in Nederland het metrisch vers een schijnrecht van bestaan verovert, daalt de standaard onzer poëzie, en komen, bij onstentenis van adelaren, van alle zijden de musschen als uit den grond kruipen. »

Aan dit hedendaags zoo algemeen euvel gaat de Veer niet mank. De prosodie staat hem zoowel ten dienste als het rijm; in het aanwenden der verschillige versmaten en dichtsoorten legt

hij een ongemeene kunstvaardigheid aan den dag. Op hem mag het woord toegepast worden : « Rijm en rythme waren bij hem de natuurlijke begeleiding van het thema der gedachte. » Doch de godetaal onzer natie heeft hij niet willen ontwijden, en derhalve het metrisch vers onverbiddelijk veroordeeld. Hierom is hem ook onze erkentenis verworven.

Moge zijn voorbeeld er toe bijdragen, onzen jongeren dichters den echten kunstvorm aan te leeren : moge zijne zwanevlucht hen tot hooger streven uitlokken! Misschien, wie weet — bij dichters zijn zulke gedaanteverwisselingen niet ongehoord — schiet die zwaan nog eens adelaarspennen aan, en overvliegt zij de besten.

I. SPERWER.

Eene bloemlezing uit de beste Zuid- en Noord-nederlandsche schrijvers door Pater Evarist Bauwens S. J. 1ste deel fr. 1,25. Brugge. Desclee en De Brouwere.

In de volgende aflevering geven wij eene breedvoerige en vleiende bespreking van dit verdienstelijk werk.

Kon. Vl. Academie. — Zitting van 16 Juli : De heer Coremans wordt werkend lid gekozen in vervanging van wijlen Jan de Laet. Dr A. De Vos wordt benoemd tot vertegenwoordiger der Kon. Vl. Academie bij het XXIe Nederlandsch Congres. De heeren Claeys, Coopman en Stallaert lezen hunne memoriën in antwoord op de aanvallen, in de *Académie de Belgique* gedaan tegen hare Vlaamsche zuster, door de heeren Rolin-Jaequemyns, Wagener en Wauters. Volgens die heeren, en ook volgens den heer van der Kindere, beantwoordt de *Académie de Belgique* aan de behoeften der Vlaamsche zoowel als der Fransche letteren, alhoewel het jaren en jaren is geleden dat het Brusselsch Academiekorps geene letter Vlaamsch uitgaf! De jaarlijksche som van 5000 fr., welke men, volgens de wet, aan het Vlaamsch moest besteden, werd gedurende veertien jaren gegeven aan Fransche schriften, en beloopt tot het sommeke van 70,000 fr.! — De aanranding openbaar gemaakt zijnde, zal de heer Minister ongetwijfeld niet weigeren het krachtig en kernig antwoord der verongelijkte Vl. Academie insgelijks openbaar te laten drukken.

Zooals men weet, werd bij het bespreken der begrooting van binnenlandsche zaken, in de Middelafdeeling, het verlangen uitgedrukt, alles wat het Vlaamsch betreft, los te maken van de *Académie de Belgique* en over te laten aan de Kon. Vl. Academie. Dit verlangen werd ten onderzoeke medegedeeld aan gezegde *Académie*, en het is te dier gelegenheid dat het nijdig en partijdig verslag door de heeren Rolin en consoorten opgemaakt werd, dat als *eene bom in de ingewanden van de Academiezuster moest uitbersten!*

Ziehier hoe *Het Handelsblad* de benoeming in de Academie begroet van den Antwerpschen volksvertegenwoordiger :

« Bij uitzondering heeft men, gezien de buitengewone ver-

diensten van Mr. Ed. Coremans. dezen tot werkend lid benoemd.

« Niet iedereen in het publiek weet, dat M. Coremans hoogst ervaren is in alle letterkundige wetenschap, niet alleen van de oudere, maar ook de nieuwere letterkunde, en deze zelfs een zijner lievelingsstudiën is. Hij zal dus, onder dit opzicht, voortreffelijk het afgestorven lid vervangen, en, ook in dit vak, andermaal groote en nieuwe diensten bewijzen. » S.

Nederlandsch Congres. — H. M. de koningin-regentes van Holland en Z. M. koning Leopold II van Belgie, hebben aan den heer de Maere de wete gelaten dat het hun behaagd heeft het Congres onder hunne bescherming te nemen.

De Belgische regeering laat zich vertegenwoordigen door den heer van Droogenbroeck, den uitstekenden dichter van *Makamen en Ghazellen*, en hoogstwaarschijnlijk zal een Minister de zittingen met zijne tegenwoordigheid vereeren. Het Hollandsch gouvernement zal insgelijks eenen vertegenwoordiger benoemen (naar men zegt Dr Schaepman), en namens de K. Vl. Academie treedt op Dr Amand De Vos (Wazenaar).

Een hulpgeld van fr. 2500 wordt aan het Congres verleend door den Staat, Provincie en Stad geven elk fr. 1000. Het eerevoorzitterschap wordt waargenomen door den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, door de heeren Gouverneur, Burgemeester en Rector der Hoogeschool, in welker lokalen de zittingen zullen plaats hebben (23, 24, 25 en 26 Augustus).

Reeds zijn er boven de 300 bijtredingen uit Noord en Zuid binnengekomen, en daaronder prijken de schoonste letterkundige namen van de wijduiteenloopenste richtingen. Wie belang stelt in den vooruitgang der zaak haaste zich te laten inschrijven, bij den heer Paul Fredericq, hoogleeraar, Winkelstraat alhier, of bij den heer Julius Obrie, rechter, Ketelvest. (Het lidmaatschap is gesteld op fr. 5)

Hebben zich als sprekers laten aanmelden, onder anderen de heeren Jhr de Maere-Limnander, Dr Pastoor Claeys, Jan Bols, de Beucker, O. Périer, J. Vercoullie, Th. De Decker, P. Geiregat, Adolf Pauwels, Hip. Meert, Paul d'Acosta, uit België; en uit Holland : M. A. de Roever, J. Huf van Buren, Dr E. Laurillard, predikant, J. G. Robbers, Dr Jan te Winkel, Dr Wittkamp, enz. enz. Ongetwijfeld zal Dr Schaepman ook het woord voeren.

Kortom, de zaken staan goed en alles voorspelt dat het 21ste Taal- en Letterkundig Nederlandsch Congres een der belangrijkste zal zijn van geheel de reeks.

Het Congres vergaderde het eerst in 1849 te Gent, en sloeg vervolgens zijne tenten op te Amsterdam, Brussel, Utrecht, Antwerpen, 's Hertogenbosch, Brugge, Rotterdam, Gent, 's Gravenhage, Leuven. Middelburg. Antwerpen, Maastricht, Brussel, Kampen, Mechelen, Breda, Brugge en Amsterdam.

De Congressen hebben reeds de schoonste vruchten gedragen en de bijzonderste namen der beide landen zijn er aan verbonden: des Amorie van der Hoeven, Joz. en P. Alberdingk, Jonckbloet, Multatuli, da Costa, Beets, de Vries, Vreede, van Vloten, ten Brink, Verdam, van Duyse, David, Conscience, Snellaert, Heremans, van Beers, Sleeckx, enz. enz.

Het 21ste Congres valt juist te Gent in met de merkwaardige tentoonstelling der Sint-Lucasscholen te houden in de lokalen der Hoogeschool, en met eene uitgelezene tentoonstelling van bloemen, te Ledeberg. Men weet immers dat Gent onder dat opzicht eene wereldvermaardheid geniet.

Katholiek Congres te Mechelen. — Hoogleeraar de Ceuleneer zal er de Vlaamsche zaak te berde brengen in verband met het onderwijs en de maatschappelijke kwestie.

Hebben meest al onze bisschoppelijke colleges de wet van 1883 niet afgewacht om het onderwijs te vervlaamschen, in sommige vrije gestichten nochtans zou er meer kunnen gedaan geworden zijn. Alhoewel in de eerste de bepalingen der wet niet letterlijk toegepast worden, doet men meer en beter, want in plaats van slechts twee vakken in het Vlaamsch te onderwijzen, doorspekt men al de lessen met Vlaamsch en, wat meer is, geeft men aan het geheele van het onderwijs een echt Vlaamschen en nationalen geest. In plaats van den onzin der wet op het middelbaar onderwijs, die enkel voorschrijft de aardrijkskunde en de geschiedenis bij middel der moedertaal te doceeren, past men inzonderheid onze spraak toe op de studie der talen en op de studie der letterkunde in het algemeen. Immers is het de letterkunde die den jongeling moet vormen in smaak, gevoel en ontwikkeling, en eenmaal geroepen om als spreker of schrijver op te treden in Vlaamsch België, zal hij met zijne Vlaamsche letterkundige opvoeding duizendmaal beter opgewassen en beslagen zijn tot dat doel.

De maatschappelijke zaak staat aan het dagorde; overal wordt de kruisvaart der maatschappelijke orde gepredikt; het hoeft natuurlijk geen bewijs dat de standen, die verzuimd hebben de taal van het volk aan te leeren, in de Vlaamsche gewesten veroordeeld zijn machteloos en met gekruiste armen den strijd aan te gapen. Hier te Gent wilden eenige verfranschte mannen van goeden wil zich bij den Landsbond aansluiten om deel te nemen in die kruisvaart met het woord, doch bij gebrek aan kennis der taal hebben wij hunne diensten moeten afwijzen tot dat zij zich de spraak van hun land meer eigen zullen gemaakt hebben.

De heer de Ceuleneer bewijst dus een waren dienst aan onze zaak, aan het vaderland en aan het geloof met de aandacht hierop te roepen in die plechtige en grootsche vergaderingen, waar al wat naam heeft in de katholieke wereld tegenwoordig zal zijn. Doch

niet alleen moet er gezorgd worden voor het Vlaamsch onderwijs der jongelingen, de Fransche kanker woedt het meest in de scholen voor juffrouwen, waar het soms zoo ver gaat dat men aan Vlaamsche burgersmeisjes hunne moedertaal aanleert bij middel van Fransche leerboeken, en waar l'*Histoire de France* voor nationale geschiedenis geldt!

De vervlaamsching van het onderwijs is er noodig uit vaderlandsliefde, uit godsdienstzin, om het behoud der voorvaderlijke reine zeden, om wille der vreedzame verstandhouding tusschen rijk en arm, en wegens volledige en meer eigenaardige verstandelijke ontwikkeling.

In dien zin heeft de Landsbond zich veroorloofd te spreken aan zijne Eminentie den Kardinaal-Aartsbisschop, en tot hetzelfde doel in gehoor ontvangen bij zijne Hoogwaardigheid van Gent, heeft de afvaardiging bestaande uit de heeren de Ceuleneer, de Potter. Lybaert, Siffer en van der Mensbrugge, van hier ook de troostelijkste en aanmoedigendste hoop mogen wegdragen.

Dergelijke voetstappen zullen ook aangewend worden bij den Provinciaal der E. Paters Jezuïeten en bij de Oversten der heeren Jozefieten en de Broeders der Christelijke scholen, die allen belangrijke onderwijsgestichten in het Vlaamsche land bezitten.

Het Vlaamsch in de Kamer. — De nieuwe wet, die voorgoed ook burgerrecht verleent aan onze taal in de beroepshoven van Brussel en Luik, is den 15 Juli aangenomen met 57 stemmen tegen 14 en ééne onthouding. Daags te voren was het amendement der heeren Coremans en de Corswarem, waardoor de wet toepasselijk werd gemaakt in tuchtzaken, bekrachtigd met 40 stemmen tegen 37 en ééne onthouding.

De heer Janson alleen, der linkerzijde, stemde voor het amendement; de volgende Vlaamsche vertegenwoordigers stemden tegen : MM. Beernaert, Buls, de Borchgrave, de Bruyn, de Hemptinne, Fris, Schollaert en van den Peereboom. De heer Eeman onthield zich. Zonderling! bij de eerste stemming van 8 Juli stemden de heeren Buls en Fris *ja*. en bij de tweede *neen*!

Het is altijd goed zijne vrienden en vijanden te kennen.

Ziehier overigens de volledige naamlijst :

Stemden *voor* : MM. van Wambeke, Verbrugghen. Vercruysse, L. Visart, Woeste, Beeckman, Begerem, Carbon. Coremans, de Clercq. de Corswarem, de Kepper, De Malander, de Montblanc, de Pitteurs-Hiegaerts, de Sadeleer, de Smedt, de Smet de Naeyer, Dierckx, Fiévé, Helleputte, Jacobs, Janson, Lefebvre, Meeus, Mesens, Meyers, Nerincx, Powis de Tenbossche, Raepsaet, Schaetsen, Slingeneyer, Struye, 't Kint de Roodenbeke, van Cleemputte, van den Bemden, van den Broeck, van den Steen, van der Bruggen en Tack.

Stemden *tegen* : MM. Ancion, Anspach-Puissant, Bara, Beernaert,

Buls, Carlier, d'Andrimont, de Borchgrave, de Bruyn, de Chimay, de Favereau, de Hemptinne, de Macar, de Moreau, Derbaix, Dereine, Dohet, Durieu, Fagnart, Fléchet, Fris, Gillieaux, Graux, Hanssens, Hardy, Henricot, Houzeau de Lehaie, Magis, Neef-Orban, Neujean, Pastur, Philippot, Sabatier, Schollaert, Steurs, van den Peereboom en van Hoorde.

Davidsfonds. — Een nieuw boekdeel is deze maand verschenen *Uit ons volk* verhalen uit het schipperskwartier door J.-F. Buerbaum; insgelijks drie liederen getoonzet door Em. Wambach : *Lief knapelijn*, gedicht van H. Peters; *Ik volg U*, gedicht van van der Hoop; *Waar?* woorden van Tollens. In der waarheid mogen onze zangers niet klagen dat er geen Vlaamsch muziek te vinden is.

Ter gelegenheid der prijsuitdeelingen zij aan de afdeelingen bericht dat het voorbeeld door de Gentsche afdeeling gegeven overal moest gevolgd worden, namelijk prijskampen inrichten voor het Vlaamsch in het middelbaar en het lager onderwijs. Een zeker getal boekdeelen wordt jaarlijks door het Hoofdbestuur kosteloos tot dit einde ter beschikking gesteld der afdeelingen.

— Maanden zijn weer verloopen sedert *het Belfort* aandrong op het bouwen van een gedenkteeken op het graf van Dr. Snellaert. Wij hebben niet vernomen dat er sedert iets beproefd werd om de zaak vooruit te brengen; maar de commissie (bestaat er nog eene commissie?), welke de inzameling van gelden heeft op zich genomen, zou goed doen het volgende in overweging te nemen :

Voor het eeregraf van J.-Fr. Willems werden hulpgelden verkregen : van Z. M. den Koning (300 fr.), van Z. K. H. den Graaf van Vlaanderen (200 fr.); van het Ministerie van Binnenl. Zaken (500 fr.), van de Kon. Belgische Academie (100 fr.). Waarom zou men geene pogingen doen om voor Snellaert evenveel te bekomen?

— Dr R. A. Kollewyn heeft eene belangrijke studie uitgegeven gewijd aan Bilderdijk, zijn leven en zijne werken; 2 boekdeelen, versierd met vijf portretten van den dichter en met die zijner twee vrouwen.

— Dree (Andreas) De Weerdt, de Antwerpsche liedjesdichter wordt plechtig gevierd door de katholieke Vlamingen en de tolbeambten der Scheldestad, ter gelegenheid van zijn vijftigjarig jubelfeest als ambtenaar van den toldienst.

† **Antoon Springer**, vermaarde Duitsche geschiedschrijver en kunstcriticus. *Manuel de l'histoire des beaux-arts*, *l'Histoire des beaux-arts au cours du* 19me *siècle*, *L'histoire de l'Autriche depuis le Congrès de Vienne* en eene studie over Raphaël en Michel-Ange zijn zijne bijzonderste werken. Hij stierf te Leipzig, 66 jaren oud.

† **Petro Antonio Alarcon**, groote Spaansche romanschrijver, wiens werken in vele talen vertaald werden. Inzonderheid is zijn boek over den Oorlog in Afrika een meesterstuk.

Het Belfort

Tijdschrift

toegewijd aan

Letteren, Wetenschap

en

Kunst

Gent

Drukkerij A. Siffer

Hoogpoort, 52 en 54

Zesde jaargang. 1891 September en October. Nrs 9 en

FRANCISCUS in bijna natuurlijke grootte, te Rethy in het

KOMMETJE

VAN DEN

H. FRANCISCUS VAN ASSISIË.

WIE de geschiedboeken der Orde van den H. Franciscus van Assisië doorbladert, zal op menige bladzijde de groote achting voor de vrijwillige armoede leeren kennen, die de leden dezer heinde en ver verspreide (en veel getakte) Orde nog steeds op hoogen prijs stellen.

Dat de H. Ordestichter, ten jare 1182 te Assisië in Ombria, eene stad in de Kerkelijke-Staten, geboren, ook als een oprecht toonbeeld der vrijwillige armoede uitschitterde, blijkt zelfs uit het eenvoudig aarden kommetje dat hij gebruikte, en hier in bijna natuurlijke grootte voorgesteld is.

Wij willen een en ander over dit eerbiedwaardig voorwerp mededeelen, deels naar de oorkonden der Orde, deels naar de gegevens van geloofwaardige personen. De volgende regels gewagen :

I. Hoe het Kommetje in België en wel in 't bijzonder te Mechelen kwam.

Twee wonderbare feiten.

II. Reden waarom het Kommetje aan de Franciscanessen te Retie geschonken werd.

III. Stof, vorm en grootte van het Kommetje.

IV. Bij welke gelegenheid het gebroken is.

I.

Hoe het Kommetje in België en wel in het bijzonder te Mechelen kwam (1). Twee wonderlijke feiten.

Evenals het zeilsteen het staal aantrekt, zoo oefent ook de heiligheid eene aantrekkelijkheid uit op het hart der deugdzamen; getuigen hiervan het stichtend gedrag o. a. van den H. Franciscus. De Ordestichter was spoedig heinde en verre bekend om den heiligen levenswandel, waardoor menigeen aangespoord werd zich tot hem te begeven; dezen om hem te zien en te bewonderen, genen om hulp en velen om een of ander voorwerp als nagedachtenis te bekomen. Kon het laatste niet altijd verwezenlijkt worden, dan gingen ijver en verlangen somtijds zoover, dat men niet aarzelde stukjes van Franciscus' kleed of koord te snijden, om die met den grootsten eerbied te bewaren.

Indien vreemde en wereldlijke lieden zoozeer naar dezen Heilige gedurende zijn leven getrokken werden, hoe groot moet dan de ijver der kinderen van dien geestelijken Vader geweest zijn, vooral toen hij het aardsche met het hemelsche verwisseld had!

Nauwelijks was de H. Franciscus, op 4 october 1226, de eeuwigheid binnengetreden, of zijn geestelijke zonen verzamelden alles wat hun voorbeeldige Vader had gebruikt.

Werden leden dezer Orde naar andere landen gezonden, ter uitbreiding van Gods eer en ter bevordering van het heil der zielen, dan kregen zij meermalen eene of andere gedachtenis van hunnen H. Vader mede. Dit gebeurde ook ten jare 1232 (2), toen op de

(1) Deze nieuwe inlichtingen zullen ons artikel bl. 546 der *Dietsche Warande 1889* volledigen.

(2) Ook wordt 1231 opgegeven, doch men zal weten, dat er in Brabant vroeger twee jaartellingen gevolgd werden; de eene, beginnende met Paschen en loopende tot Paschen, heette Brabantsche stijl, later stijl van den Hove; de andere, aanvangende met den 1 Januari, was de Romeinsche, die door velen vooral door geestelijke geschiedschrijvers gebezigd werd.

bede der inwoners van Mechelen, in de provincie Antwerpen, twee Minderbroeders zich in deze stad vestigden om er een klooster te bouwen. Ver van hunne landgenooten en van de plek verwijderd, waar het stoffelijk overschot huns Seraphijnschen Vaders rustte, vonden de religieuzen troost en opbeuring in twee kommetjes, die zij mochten medenemen. Die dierbare erfstukken werden in groote achting gehouden, en slechts op de vooravonden der voornaamste feestdagen hadden de Minderbroeders de eer bij de collatie daaruit te drinken.

Een dezer kommetjes, men weet niet op welke wijze, is verloren gegaan; het overgeblevene is tot dusverre, reeds eeuwen, aan den knagenden tand des tijds en aan de inpalmende handen der godsdiensthaters ontsnapt. Wij kunnen slechts melden, dat het hooggeachte erfdeel eeuwenlang en, van 1232 tot 1796, door de Minderbroeders te Mechelen bewaard werd, die daaruit jaarlijks met den feestdag van den H. Franciscus dronken en zich gelukkig achtten een voorwerp te mogen aanraken, dat door een Heilige gebruikt was.

De aanwezigheid van het kommetje werd spoedig bij de poorters van Mechelen en bij de dorpers van den omtrek bekend, met het gevolg dat velen het wilden zien, in handen nemen en eruit drinken. Dit voorwerp, eensdeels door de handen en lippen van St-Franciscus geheiligd, anderdeels door zieken met een geloofvol vertrouwen gebruikt om te drinken, werd het werktuig van plotselinge genezingen.

Tot staving dezer woorden zullen wij een paar genezingen vermelden, die ontleend zijn aan een openbaren brief van 25 juni 1646, welke ter bewaring in het kloosterarchief van Mechelen aangeteekend is (1).

Ten jare 1604, lag er in het garnizoen te Meche-

(1) Zie *De Bode van den H. Franciscus van Assisië*, 15e jaargang, 1889.

len een Spaansche soldaat, die, van kindsbeen af, den H. Franciscus een groote godsvrucht toedroeg. De godsvrucht groeide bij den jeudigen Spanjaard meer aan, zijn vertrouwen werd sterker en sterker, naarmate hij van de wonderen hoorde gewagen, die, door het aanraken van dit kommetje, geschiedden. Een hevige koorts had, sedert maanden, den krijgsman zoo zeer afgemat, dat zijn lichaam weldra eene rustplaats op het kerkhof zou vinden, indien er niet spoedig verbetering kwam. Geneesheeren hadden te vergeefs hunne kunst geraadpleegd, natuurlijke redmiddelen schenen niet voorhanden te zijn, ten minste de kwaal kon door geene menschenhanden worden bestreden.

De koortslijder had van het kommetje hooren spreken en uitte den wensch het eerbiedwaardig overblijfsel in handen te nemen en eene teug eruit te drinken, vertrouwende alsdan genezen te zullen zijn. De religieuzen van den eenen kant dat levendig geloof ziende, en van den anderen kant zich erbarmende over den beklagenswaardigen toestand des zieken, stonden die gunst toe, oordeelende dat daardoor de godsvrucht van den Kruiswonddrager van Assisië nog verder zou verspreid worden. Nadat de soldaat eerst een vurig gebed had gestort, neemt hij met eerbied het kommetje in de handen, drinkt daaruit, en zie! de koorts was verdwenen en de man gansch genezen. Terwijl tranen van vreugde over zijne wangen rollen, knielt hij, tot diepe dankbaarheid gestemd, voor zijn machtigen weldoener neer, wien hij gedurende de rest zijner dagen voorzeker een grootere godsvrucht betoonde. Hij gaf een schriftelijk bewijs van dit feit, door hem eigenhandig onderteekend, aan pater Wilhelmus Spoelbergh, den toenmaligen gardiaan van het Minderbroedersklooster te Mechelen.

De tweede genezing greep plaats in 1645.

Agnes de la Motte had in het begijnhof te

Herentals den kloostersluier aangenomen. Ook zij leed lang aan een hevige koorts en werd daarenboven nog met een zwaren hoest gekweld. Die kwalen hadden eindelijk het lichaam der Begijn zoozeer ondermijnd, dat de geneesheeren hare genezing onmogelijk verklaarden, en haar levenstijd nog slechts van korten duur kon zijn. Terwijl Agnes haar einde met rassche schreden voelde naderen en zich van alle menschelijke hulp verstoken zag, stelde zij een grooter vertrouwen op God en op den H. Franciscus. Wel waren de wonderen van het St-Franciscus-kommetje bekend geworden te Herentals, doch hoe zal de veel lijdende religieuze den moeilijken weg afleggen naar Mechelen in de dagen, toen het reizen met zooveel bezwaren vergezeld ging? En toch sprak eene inwendige stem tot haar : « Agnes, ga naar Mechelen, dáár zult gij door de voorspraak van den H. Franciscus genezen worden. » Die troostvolle woorden schenken haar nieuwe kracht, nieuwen moed, zoodat zij, de pijnen en gevaren vergetende, de reis van verscheidene uren onderneemt. Haar vertrouwen wordt steeds grooter naarmate zij de stad nadert. Mechelen binnengetreden, bezoekt zij rechtstreeks het klooster van de Minderbroeders en vraagt om uit het kommetje te drinken. Op het oogenblik dat zij dronk, gevoelde zij zoo vlijmende pijnen, alsof haar de ingewanden uit het lichaam gerukt werden; maar in die vreeselijke smarten slaakte zij den kreet : « H. Franciscus, help mij! » Toen stond zij in vreugde op, want koorts en hoest waren volkomen verdwenen. Dagelijks namen hare grootendeels verloren krachten toe, en dit zonder het gebruik van geneeskundige middelen.

Ook dit feit is, onder de dagteekening van 25 juni 1646, opgeteekend in Mechelen's kloosterarchief.

Het kommetje werd ongeveer zes eeuwen, te weten van 1232 tot 1796, bij de Minderbroeders bewaard te Mechelen.

Gedurende de opschorsing van dit en van zooveel andere kloosters, in 't laatst der XVIII[e] eeuw om wille van de omwenteling, werd het kostbaar gedenkstuk bijtijds in veiligheid gebracht. Moesten in die revolutiedagen ook de Minderbroeders hun huis te Mechelen verlaten en wellicht met zooveel anderen den ballingsweg inslaan, zij wisten het hun zoo dierbaar voorwerp zorgvuldig aan de onteerende handen te onttrekken; het werd nu eens door dezen, dan weer door genen kloosterling van den H. Franciscus bewaard.

Ten slotte kwam het kommetje in het bezit van pater Joannes Brugmans, die toen nog de eenigste religieus in leven was van het voornoemde klooster. De voorbeeldige man bleef, na de uitjaging, te Mechelen wonen bij de godvruchtige juffer Koninckx, en bracht het kommetje naar deze woning over.

Zuster Maria Antonia (in de wereld Catharina Schellens, 25 januari 1768, te Olmen geboren) had bij Koninckx dat eerbiedwaardig voorwerp dikwijls gezien, en telkens gevoelde zij zich tot grooter godsvrucht jegens den H. Franciscus opgewekt.

Pater Joannes Brugmans, het einde zijns levens voelende naderen, dacht in gemoede het kommetje aan niemand beter te kunnen nalaten dan aan gemelde Zuster Maria Antonia, in het klooster te Arendonk, dat zij, in 1819, had heropgericht en waar zij veeltijds vertoefde (1). Dat die Zuster, de religieuze Moeder der kloosters door haar in het aartsbisdom Mechelen opgericht, voor het kommetje een grooten eerbied koesterde, blijkt o. a. hieruit, dat zij het voorwerp altijd in een leeren koffertje (2) mededroeg, wanneer zij hare huizen ging bezoeken, en dan een waar genoegen verschafte met het aan de Zusters te laten zien en haar daaruit te laten drinken.

(1) Hare levenschets in onze *Geschiedenis van Arendonk*, 188-.
(2) In dit koffertje wordt het nog bewaard.

II.

Reden waarom het kommetje aan de Franciscanessen te Retie geschonken werd.

Bereids zal de vraag geopperd zijn : waarom die oude nalatenschap uit het Franciscanessen- of Penitentienenklooster te Arendonk naar het zeven kilometers verwijderde St-Annadal, een vrouwenklooster van dezelfde Orde te Retie (1), is overgegaan?

Volgens de door ons geraadpleegde religieuzen van Retie, welke voornoemde Zuster Maria Antonia gekend en haar antwoord hierop dikwijls vernomen hebben, was het kommetje ten jare 1837 wel door den pater Joannes Brugmans aan het St-Agnetenklooster te Arendonk afgestaan, doch hoofdzakelijk ten gunste der vrome en ijvervolle Zuster Maria Antonia, heroprichster van dit klooster. Die algemeene Moeder koesterde een bijzondere voorliefde tot het arme St-Annadal te Retie, dat zij zoo gaarne haar « Bethlehemke » noemde, en waarvoor zij zoo dikwijls den vurigen wensch uitte, om binnen die muren Gode haar ziel te mogen teruggeven.

Was het nu een toeval of eene beschikking der Voorzienigheid, dat die Zuster slechts vier dagen vóór haren dood, toen zij van de koorts gansch hersteld was, uit Arendonk naar de Penitentienen te Retie vertrok, waarvan zij niet meer zou terugkeeren? Bij God bestaat geen toeval; ons verleden en toekomende zijn Hem immers steeds bekend.

Men ziet in dit bezoek aan het St-Annadal gaarne de leiding der Voorzienigheid, en gelooft tevens dat God de bede dezer trouwe dienstmaagd wilde verhooren voor hare nederigheid en onverpoosden ijver tot de uitbreiding zijner eer, waarvan zij zoo menige blijk gaf in het oprichten van kloosters, dat vaak met groote bezwaren gepaard ging.

(1) In de provincie Antwerpen, ruim twee uren van Turnhout.

Maria Antonia verwisselde te Retie, 12 juni 1850, het tijdelijke met het eeuwige na een kortstondige ziekte. Haar wensch was in vervulling gegaan; zij mocht uit haar « Bethlehemke » den goddelijken Bruidegom te gemoet snellen, daarom had zij ook aan dit klooster die kostbare nalatenschap geschonken.

Het scheen billijk, dat het kommetje, waarvoor Zuster Maria Antonia steeds zoo groote genegenheid koesterde, ook voortaan dáár bewaard zou blijven, waar haar stoffelijk overschot den dag der algemeene opstanding verbeidt. Men nam die billijke opmerking zoozeer aan, dat geen klooster van de Orde hiertegen ooit eenige moeilijkheid opperde; vandaar dat de Penitentienen van Retie, met hooge waardeering en in eene ongestoorde vreugde, het kostbaar geschenk nog voortdurend bewaren.

III.

Stof, vorm en grootte van het kommetje.

Dit uit aarde gebakken kommetje, waaruit de Seraphijnsche Franciscus, tijdens het middagmaal, de soep (jusculenta) nuttigde, beslaat in den buitenomvang, langs de bovenzijde, zes en dertig centimeters; het heeft in de diepte tien en in de hoogte, met inbegrip van den later toegevoegden zilveren voet, zeven centimeters; het geheel weegt een halve kilo.

De witachtige bodem, die zeer gescheurd is en een ingebakken kruis vertoont, bevat, boven langs den binnenwand, twee en dertig centimeters in den omtrek.

De kleur is van buiten groen gevlamd. Men ontwaart aan den buitenkant nog het spoor, dat een vroeger handvat verraadt.

Twee in zilver fraai bewerkte beeldjes van 4 ½ centimeter, den H. Franciscus voorstellende met opgeheven armen als wilde hij van de aarde ontbonden en met God vereend worden, zijn als handvatsels aan den bovenkant bevestigd. Die twee

beeldjes zijn gemaakt, toen men een groot gedeelte des kommetjes om de hier navolgende reden met zilver omkleedde.

Door de tusschenkomst van den kanonik Mgr. J. F. Wijnants, in 1889 nog Bewaarder van Reliquiën te Mechelen, zijn op den zilveren omslagband, in breedte twee en in den omtrek zeven-en-dertig centimeters beslaande, deze woorden gegraveerd:

HAEC SCUTELLA TESTACEA, QUA IPSE DIVUS FRANCISCUS, DUM VIVERET, AD JUSCULENTA UTEBATUR, AB ANNO 1232 USQUE AD 1796 MECHLINIÆ IN CONVENTU FRATRUM MINORUM RECOLLECTORUM CONSERVATA, A SUPERSTITE PATRE JOANNE BRUGMANS ANNO 1837 CONVENTUI SORORUM PŒNITENTIUM IN ARENDONCK LEGATA.

De geheele inhoud van dit gegraveerd opschrift is in de vorige regels gemeld.

IV.

Bij welke gelegenheid het kommetje gebroken is.

Het kommetje is niet meer geheel; er rest ons dus een woordje te spreken, bij welke gelegenheid de verschillende scheuren zijnen bodem geschonden hebben, zooals men op de afbeelding gedeeltelijk kan zien.

Uit de vroegere inlichtingen, die wij nopens dit feit opspoorden, werd ons bekend, dat de aanteekening over het breken van dit voorwerp in het klooster van Arendonk is verloren gegaan; doch wij kunnen de zaak verklaren met de gegevens, door bejaarde Penitentienen-Zusters ons zoo welwillend verschaft, en die deze aanteekening meermaals gelezen hebben.

Volgens de geloofwaardige mededeeling dier Zusters, is het kommetje reeds vóór de ontbinding der kloostersamenleving in de XVIIIe eeuw gebroken te Mechelen, toen namelijk eene zieke vrouw het liet

vallen, als zij daaruit wilde drinken, om alzoo, naar het voorbeeld van anderen, ook hare genezing te erlangen. Het ontglipte aan de handen der geloofvolle zieke, met het ongelukkige gevolg, dat er negen stukken werden opgeraapt. Dat de vrouw bij dit ongeluk niet weinig verschrokken en onthutst was, zal men gereedelijk begrijpen; haar vurige wensch werd toch vervuld, want zij kreeg de gezondheid terug.

Na dit ongeluk, bedachten de Minderbroeders al spoedig de geschikste middelen, opdat de negen stukken niet zouden verloren gaan, Men vond goed de stukken ter juister plaats aaneen te passen en rondom het geheel een zilveren band te leggen, wiens beschrijving boven gegeven is, met het latijnsche opschrift.

Zoo werd het zeer gewaardeerde oudheidstuk tegen verdere broos- en breekbaarheid, naar 't best vermogen, gevrijwaard.

Ten slotte zij aangestipt, dat duizenden zoowel uit den vreemde als uit den lande, waaronder velen van zeer aanzienlijken huize, het zich een voorrecht en eene eer gerekend hebben dit eerbiedwaardig voorwerp in handen te nemen en daaruit te drinken.

Nog ten huidigen dage gebruiken zieken dit kommetje met een gunstigen uitslag.

Men kan immers God en zijne Heiligen op verschillende wijzen vereeren, zoo ook den H. Franciscus van Assisië met een vroom en geloofvol gebruik te maken van dit zijn bijna zevenhonderdjarige kommetje.

BEWIJSKRACHT DER VOORZEGGINGEN

IN HUN GEHEEL BESCHOUWD.

Christus heri et hodie, ipse et in sæcula.
HEB. XIII.

HIJ die den oorsprong en de ontwikkeling van onzen godsdienst in oogenschouw wil nemen, zal reeds bij den eersten aanblik door een groot en kenmerkend feit getroffen worden. Hij ziet onzen godsdienst zijne wortelen schieten in het aardsch paradijs, met het menschdom opgroeien, te midden der heidensche dwalingen standvastig voortwassen, om eindelijk volgens de voorzeggingen door den Messias te worden vernieuwd en van toen af zijne saprijke takken over de wereld uit te strekken. Hij ontwaart eene aaneenschakeling van voorzeggingen, die uitgaat van het verlaten Eden en onafgebroken door de heensnellende eeuwen tot den Messias voortloopt. De Messias, afgespiegeld in de voorzeggingen, schijnt hem de ziel en het keerpunt van den godsdienst in het Oude Verbond; de Messias, erkend en levende in zijne Kerk volgens de voorzeggingen, doet zich voor als de ziel en de grondvest van den godsdienst in het Nieuwe Verbond.

Zijn die voorspellingen waar, welk een krachtig bewijs voor de waarheid van onzen godsdienst! Integendeel worden die voorzeggingen door de critiek afgebroken, dan valt niet een steen maar eene der hoofdzuilen waarop het werk van den voorzegden Messias moet rusten.

Dit is misschien de reden waarom de Rationalisten de voorzeggingen met vereenigde krachten en ontembare

woede aanvallen. Hoogmoedige minachting, bitse spotternij, onbeschaamde loocheningen, spitsvondige uitleggingen, diepgeleerde historische bewijzen, niets werd gespaard om de Katholieken met list of met geweld uit hunne stelling te dringen. Is dit ons niet een reden te meer om dat bolwerk dapper te verdedigen, en om nog hooger wallen tegen den vijand op te werpen, door het ijverig aanvoeren van al wat de bewijskracht der voorzeggingen en vooral van de messiaansche voorzeggingen kan uitbreiden en versterken?

Hierbij is evenwel eene voorzichtige taktiek van het hoogste belang. Onze vijanden wenden alle mogelijke pogingen aan, om de verschillende voorzeggingen uit hun onderling verband te rukken, en elke voorspelling afzonderlijk aan te vallen en te vernietigen : zij kennen de kracht van het « divide et impera ». Dit mogen wij niet dulden. Want, al kunnen ook de meeste voorzeggingen, elke op zich zelve genomen, de waarheidminnende geesten overtuigen, nochtans ligt de hooge bewijskracht der voorzeggingen hoofdzakelijk in hunnen samenhang en aaneenschakeling; iets wat wij in den strijd met de Rationalisten niet uit het oog mogen verliezen, willen wij ons niet roekeloos op een ongunstig terrein laten uitlokken. Neen, met hen spreke men niet van enkele getuigenissen : in hunne ooren moet het reusachtig concert van mannelijke stemmen weerklinken, welke ons uit den diepsten nacht der oudheid met kracht en helderheid tegenruischen. Hun wijze men geen afzonderlijke steenen waarop de waarheid te lezen staat : voor hunne oogen moet het onmetelijk gebouw der geheele messiaansche openbaring verschijnen, zooals het uit de nevelen der vóorchristelijke tijden in stoute en vaste teekening aan het verschiet oprijst, als het onwederspreekbaar getuigenis van de volken en van de eeuwen, van de aarde en van den hemel.

Overeenkomstig deze zienswijze zullen wij, als inleidingsstudie tot de voorzeggingen, eenige algemeene beschouwingen over het aanzien, het plan en den omvang

van dit heerlijk gebouw mededeelen. Zoo dit het werk Gods is, dan zal het den stempel van het goddelijke dragen : alles zal edel, groot, heilig en eerbiedwaardig zijn : de persoon, de leer, de houding der propheten zal even welsprekend voor hunne zending pleiten, als het voorwerp en het doel, als het plan en de ontwikkeling der voorzeggingen. Ja, men moet bij die algemeene beschouwing, in dat werk de wijsheid en de almacht van den grooten aanlegger en uitvoerder zien doorstralen, en met overtuiging kunnen uitroepen : Gods vinger is hier! *Digitus Dei est hic.*

En vooreerst laten wij dit nopens DE PROPHETEN ZELVEN aanschouwelijk maken (1).

Welk een heerlijke stoet van eerbiedwaardige mannen zien wij hier optreden, en hoe moeten de Rationalisten blozen voor de wanstaltige figuren, welke zij als tegenhangers uit het heidendom of het fetischisme durven ophalen! Waar zijn hier de dolzinnige Pythia's, de huichelende wichelaars, de zwakhoofdige priesteressen, onwaardige tolken der ontzagwekkende godheid, die bij de heidensche volken den naam van propheten verdienden? Als propheten van den waren God verschijnen slechts mannen, helden van beproefde deugd, heilige priesters van Jehovah, onberispelijke afgezanten Gods, die door volkeren en koningen aanhoord en geëerbiedigd worden. Het zijn de Aarstvaders bij wie het gezag van den ouderdom en de deugd nog verhoogd wordt door de waardigheid van vorst en van priester : Abraham, door God zelven tot Vader der geloovigen opgenomen; Isaac, de waardige erfgenaam van zijne deugden en zijn prophetischen geest; Jacob of Israël, gezegend reeds in den schoot zijner moeder en sterk tegen God zelven : drie namen, welke van de lippen hunner verste nakomelingschap blijven vloeien in de zinrijke benaming

(1) Vgl DE LA LUZERNE. *Dissertation sur les Prophéties.* — MONSABRÉ. *Conférences.*

van God van Abraham, Isaac en Jacob. — Het is Mozes, de wetgever, de wonderwerker, de aanvoerder van Israël, de vertrouwelijke bemiddelaar tusschen zijn volk en Jehovah op den vlammenden Sinaï, Mozes, toonbeeld van den Messias, die « na hem komt en grooter zal wezen dan hij » — Het is de koninklijke harpslager David : onder het purper klopt hem een dichterlijk en verheven hart, bij het tokkelen der snaren ontsnappen hem in zoetluidende tonen gevoelvolle treurdichten, hooglyrische lofzangen en treffende prophetische beschrijvingen van des Messias' heerlijkheid en vernederingen. — Isaïas, ook van adellijke afkomst, is nog adellijker door zijne deugden, door de hooge vlucht van zijne poëzie, welke hem als den vorst der lierdichters met achterstelling van Pindarus zelven doet vereeren, door zijne goddelijke leer waarin men onder den adem van den geest des Heeren ook den adem van een ontzettend genie voelt henenvaren. — Heerlijk insgelijks maar meer lieftallig is het beeld van den godvruchtigen en weeklagenden Jeremias, in wien wij te gelijk het sublieme van de deugd, van het ongeluk en van de dichtkunst bewonderen. — In de Babylonische gevangenschap, aan het hof van den trotschen en wulpschen overwinnaar van Juda, schittert de deugd van Daniel met zoo luistervollen glans dat hij, banneling, hij, propheet van Jehovah, als gevolmachtigde des Konings, als gezaghebbende godstolk aan het hof van Nabuchodonosor en Balthazar mag optreden en de gewaande wetenschap der valsche propheten beschamen. Minder roemrijk, maar altoos eerbiedwaardig om hunne deugden en gezag, zijn Amos, Oseas, Michaeas, Aggaeus en Malachias : zij sluiten op eene waardige wijze die schoone en lange reeks van zieners, welke wij evenwel slechts onvolledig konden aanhalen.

Ziedaar de propheten, de godstolken van Israël : zij dwingen onzen eerbied af; het zijn allen gunstig uitkomende figuren op het doek der oude geschiedenis : door hunne tijdgenooten werden zij geacht en dikwijls

als Koningen geëerbiedigd; en door den tijd, die zoovele vermaarde namen schandvlekt, zijn zij sedert 25 eeuwen tot groote mannen, tot helden der deugd en der waarheid gestempeld.

Niet alleen de persoon der propheten, maar ook hunne *leer*, hunne *houding* zijn een waarborg hunner goddelijke zending. Wil iemand zich hier met eigen oogen van overtuigen, hij doorbladere een Bijbel, hij leze en zifte met nauwlettendheid en strengheid hunne geschriften op zedekundig en godsdienstig gebied : altijd zal hij die leer zuiver, waar en verheven vinden. De Rationalisten hebben gewaande beschuldigingen tegen haar ingebracht : tot hunne schande werden zij voldoende wederlegd ten gevolge eener nauwkeuriger studie en inachtneming der Oostersche zeden en gebruiken. Men neme die leer in haar geheel : geen volk in de wereld heeft iets, dat in de verste verte daarbij kan vergeleken worden. Zij is te zuiver, te verheven om als een uitvloeisel van de Hebreeuwsche beschaving te worden aanschouwd; ja, zij is te strijdig met de verkeerde neiging van dat volk, hetwelk, zooals men bewezen heeft, niet tot het monotheisme maar veeleer tot het polytheisme overhelde; zij kan ook evenmin aan andere volken zijn ontleend, om den natuurlijken afkeer welke de Hebreërs van hunne naburen verwijderd hield. Die leer, zoo zuiver, zoo verheven, zoo tegenstrijdig met de neigingen van het volk en met de leer der naburige volken, komt van de propheten zelven; zij draagt, om thans niet meer te zeggen dan de gang der bewijsvoering vordert, zij draagt den stempel van de goddelijke ingeving.

En welk een waardige houding bij de propheten! Neen, hier vreeze men noch stuiptrekkingen van woedende Pythonissen, noch schuimende lippen van huichelende afgodenpriesters, noch raadselachtige en dubbelzinnige antwoorden, welke bij lichtgeloovige raadplegers als heilige godspraken gelden. De propheet, de Nabi van Israël, spreekt met deftige waardigheid, dikwijls

met kalme overtuiging, altijd met edele zelfbeheersching, bij het volle daglicht, in bewoordingen, vatbaar genoeg voor welmeenende toehoorders, óf aanstonds, óf ten minste op den tijd waarop zij in vervulling treden of getreden zijn; hij spreekt met gezag, ten aanhooren van een gansche volk, dat zijn woord aan de gebeurtenissen zal toetsen en hem in geval van bedrog, het zij gewaand, het zij werkelijk, met den dood kan straffen. Onbeschroomd nochtans klinkt het uit zijn mond : « *dit is het woord van Jehovah tot zijn propheet; dit zegt Jehovah, de God der heirscharen tot zijn volk* », en dat woord valt van zijne lippen als een zegen of een vloek, en het gaat troostend of dreigend, verwijtend of opwekkend, van mond tot mond, van geslacht tot geslacht, tot zijne vervulling..... Isaïas, Jeremias, Baruch, Ezechiel, Michaeas en Amos zullen die getrouwheid aan hun plicht met hun bloed bezegelen. — Die houding der propheten was overigens gewettigd door den hoogen dunk welken de Hebreërs van hunne Nabi's koesterden en het gevoel dat zij zelven hadden van hunne waardigheid : dikwijls was een propheet machtiger dan zijn vorst : men wist bij ondervinding dat op zijn woord de zegepraal of de nederlaag zou volgen, dat God hem de toekomst naar willekeur openlegde. Ook, waar hij verschijnt, wordt hij met eerbied ontvangen en niet zelden als een koning gehuldigd; waar hij gebiedt, ziet hij volk en vorst gehoorzamen, hoort hij smeekgebeden of lofzangen ten hemel opstijgen en voelt men de wraak of den zegen Gods nederdalen.

Thans zal het wel voor niemand te veel gevraagd zijn, zoo wij den geschiedkundige, en welken waarheidvorscher dan ook, welwillend verzoeken de geschriften van zulke mannen toch niet roekeloos te misprijzen of voorbij te gaan, er eene indachtige inzage van te nemen, en in eene zaak van zoo groot gewicht niet met lichtzinnige geringschatting en voorbarige minachting over zulke helden zijn oordeel te strijken. Zoo hadden tot vóór eene eeuw de ernstige geleerden zich wel gewacht

aan dat heerlijk gewrocht der voorzeggingen een onheilige hand te slaan. In deze eeuw echter heeft een blinde godsdienstshaat de Rationalisten tot een dolzinnigen strijd in het harnas gejaagd; een strijd waarin zij alles afbreken en niets opbouwen, waarin het eene stelsel het andere verdringt, waarin men heden voor dwaasheid uitkrijt wat gisteren als een zegevierend bewijs tegen den Bijbel werd gehuldigd, waar eindelijk geene andere eenheid te vinden is dan de eenheid van haat tegen den Messias, van onmacht in het aanbrengen van steekhoudende moeilijkheden, van lichtzinnige onstandvastigheid in het opbouwen en afbreken van tallooze nieuwe en steeds dwazere stelselen. Wij, katholieken, wij zien met eerbied en ontzag op naar die adellijke figuren uit de grijze oudheid, en het is onze trots te mogen geloof slaan aan de voorzeggingen van zulke mannen.

Die VOORZEGGINGEN ZELVEN vorderen thans onze aandacht.

Wij beweren dat zij, in hun geheel beschouwd, een overheerlijk aanzien opleveren : hun voorwerp en doel, hun algemeen plan met zijne volledigheid, ontwikkeling en verscheidenheid, alles draagt den stempel van het goddelijke, alles verkondigt de tusschenkomst van God, die dit grootsche werk onzer Verlossing van het begin met wijsheid heeft aangelegd en door alle eeuwen heen met kracht en zachtheid uitgevoerd.

Het *voorwerp en doel* der voorzeggingen, en wel bepaaldelijk van de messiaansche voorzeggingen, is kenmerkend : alles verraadt hunne herkomst. Zeker is het niet onmogelijk, dat de godheid onbeduidende lotgevallen late voorspellen. Maar wie begrijpt niet dat voorzeggingen, welke den stempel van het goddelijke moeten dragen, gewichtige gebeurtenissen tot voorwerp zullen hebben? Of mag de godheid zich gewaardigen den sluier der toekomst op te lichten, om onze nieuwsgierigheid te voldoen of onze driften te vleien? Mag zelfs een propheet, wien het heilig ambt is opgedragen als tolk tusschen den hemel en de aarde op te treden,

zich verlagen tot een schandig werktuig van 's menschen hoogmoed en lichtzinnigheid? Dit moge het ongelukkig voorrecht geweest zijn der orakelen van Delphi, van Cumae en Dordona; hunne strekking was even schandelijk als hunne afkomst : aan den voet der Pythia verschijnt weleens de eerbare, de zedige deugd; maar daar wemelde toch doorgaans de nieuwsgierigheid, daar gierde de hebzucht, praalde de hoogmoed, woedde de felste haat en lachte onbeschaamd de dartele zinnelijkheid. Ja, zoo wij, gelijk de ontgoochelde wichelaars van Cicero, onze minachting niet betuigen in een hoonend glimlachen, zal ons misprijzen wellicht in eene diepe verontwaardiging tegen die godvernederende orakelen overslaan.

Hoe edel integendeel, hoe godvereerend zijn de bijbelsche voorzeggingen! Welk een voorwerp! De verlossing der wereld uit de boeien der zonde, de herstelling van Adams nakomelingschap in hare vorige rechten, de komst en de werken van den Messias, de stichting van zijn rijk op de puinhoopen van het rijk van Satan, ziedaar in zijne hoofdtrekken het heerlijke tafereel dat ons door de propheten wordt ontvouwd over de nog verborgen toekomst.

Het doel der voorzeggingen was niet minder verheven. Door de hoop op den Messias moest het menschdom van de wanhoop worden bevrijd : Israël moest door de voorzeggingen in den dienst van den waren God gevestigd en de wereld tot de komst van den Verlosser worden voorbereid.

De mensch immers, uit 's Heeren tegenwoordigheid verjaagd, tot een zuren arbeid en tot den dood veroordeeld, zuchtte onder den zwaren vloek die op hem woog, en op al zijne nakomelingen moest overgaan. Wij zien hem op distelen en doornen langs zijn droeven levensweg heenwandelen; wel richt hij nog het fiere hoofd naar den hemel als koning der schepping, wel leest de dichter nog zijn goddelijken oorsprong op zijne edele gelaatstrekken; maar die vervallen koning is een

ellendige banneling die zijne afkomst verloochent en zijn onheil liefheeft; zijne schuchtere blikken wenden zich van de godheid af, en zijn verdierlijkt hart zal zijn troost en zijn geluk zoeken in het stof der aarde of in de modder der wellusten. Die strekking zijns harten wordt zij niet overtuigend bevestigd door de wanordelijkheden van het heidendom? Welnu, God zal het menschdom aan zich zelve niet hulpeloos overlaten : Hij belooft een Verlosser, hij zendt zijne propheten om die belofte te bevestigen, hij laat in den nacht, die de wereld omhult en den hemel verbergt, een redding-belovende lichtstraal opgaan : dit licht beurt den wanhopenden mensch op; hij durft nog naar God zijne blikken oprichten, hij zoekt nog heil en zaligheid in den godsdienst, en bereikt nog zijn einde, omdat hij nog hoopt.

Die weldaad was, ten minste gedeeltelijk, eene redding voor het heidendom : of hadden niet alle heidenen hunnen godsdienst, hunne wetten; hadden niet allen hunne slachtoffers om zich met de godheid te verzoenen; en indien de mensch geene verzoening met God mocht hopen, waartoe dan het slachtoffer en de godsdienst? Die weldaad was eene meer volslagene redding voor het volk van Israël, dat niet alleen aan de wanhoop maar zelfs aan de afgoderij mocht ontsnappen. Dank aan de voorzeggingen bleef het uitverkoren volk, te midden zijner ongelukkige naburen, ja te midden van alle andere volken, waar het zedelijk en godsdienstig peil zoo laag was gezonken, als eene eervolle uitzondering den eenen waren God aankleven en vruchten van heiligheid voortbrengen. Het doel der voorzeggingen was in dit opzicht bereikt.

Evenwel moesten zij den mensch niet slechts opbeuren en tot de deugd aanwakkeren, maar ook tot de komst van den Messias voorbereiden. De Koning der Hemelen had besloten de aarde met zijn bezoek te vereeren en onder de menschen zijne woon te vestigen. Was het dan niet een eisch der goddelijke wijsheid

en der menschelijke welvoegelijkheid, dat die Koning zijne onderdanen niet onvoorbereid zou aantreffen, dat hij in eene plechtige ontvangst als hun vorst werd gehuldigd en door duidelijke teekenen voor alle welmeenenden zou kenbaar wezen? Diensvolgens zal hij zijne boden voorop sturen, hij zendt vooruit een stoet hem waardig, een stoet van afgezanten die gedurende een twintigtal eeuwen elkander door verschillende tusschenruimten de hand reiken, een stoet van wonderwekkende zieners, van getrouwe voorloopers die den aankomenden Redder aankondigen en beschrijven, hem den weg banen en de gemoederen openen.

Door die boden verwittigd zal het menschdom den Messias te gemoet zien, ja eenigszins te gemoet gaan. In het Westen verwacht men een Verlosser uit het Oosten, in het Oosten voorspelt men een Veroveraar uit het Westen : het ongelukkig kroost van Adam hoopt nog een gulden eeuw die zijn vorig heil zal herstellen, uit alle gewesten zijn de tranende oogen naar het gelukkige oord gericht waar de zon der gerechtigheid zal opgaan, en zonder het te weten is de wereld in aanbidding over de wieg van den Verwachte der volken heengebogen. — De Messias komt ter wereld : ziet gij die Wijzen die hem te gemoet trekken? zij erkennen zijne ster, zij vernemen te Jeruzalem door eene Voorzegging van Michaeas dat hij te Bethlehem werd geboren? De Messias treedt op : ziet gij die Apostelen, die hunne netten wegwerpen met deze woorden : *wij hebben den Messias gevonden dien Mozes voorspeld heeft?* De Messias leeraart en werkt : hoort gij die jubelkreten der volksscharen die in verrukking uitroepen : *Hosannah, den zoon van David?* De Messias sterft. . en, volgens de voorzeggingen wordt zijn graf verheerlijkt, wordt zijn rijk alom gevestigd : nieuwe legioenen van vredelievende veroveraars vlieden naar alle gewesten henen, zij gaan met de voorzeggingen in de eene hand, het beeld van den gekruisigden Messias in de andere, aan alle volken der aarde zijne komst ver-

kondigen en zijne leer prediken, en thans zien wij volgens de voorzeggingen de wereld voor de voeten van Christus.

Heerlijk doel der voorzeggingen : door hen was de Messias de hoop van het menschdom, de steun van Israël; door hen is de Messias thans het leven der wereld. Ziedaar het teeken waaraan die Koning der wereld moest erkend worden, en dat, met het teeken der mirakelen, zijne godheid volkomen bewijst. Ziedaar hoe de wijsheid en de almacht Gods uitstraalt uit het voorwerp en doel der voorzeggingen.

(*Wordt voortgezet.*) R. BUTAYE, S. J.

ZENDING DER STAATSMACHT.

HET is een ingeboren natuurdwang bij den mensch van naar zijne volmaking te streven, dat is naar de ontwikkeling, instandhouding en verbetering van heel zijn wezen, van ziel en lichaam.

Hoe zal de mensch tot die volmaking komen? Niet door eigen krachten alleen, maar door de medehulp van anderen : als kind, als volwassene, als ouderling heeft hij zijne medemenschen noodig zoowel voor de ziels- als voor de lichaamsvolmaking. Van daar dat het samenleven voor den mensch eene natuurlijke noodwendigheid is, door den Schepper zelf gewild.

Moeten de menschen samenleven, dan moeten zij ook in gedurige betrekkingen met elkander komen : zij zullen met elkander moeten spreken, wonen, werken, de vruchten van hunnen arbeid verruilen enz. — Maar zal niets die betrekkingen regelen? Zal ieder tegenover zijne medemenschen handelen gelijk zijn belang of zijn drift het hem ingeeft? Zal hij nemen wat te nemen is? Zullen zijne driften geene andere maat kennen dan zijne macht? In een woord : zullen de menschen onder elkander leven als wolven in den bosch : homo homini lupus? — Iedereen ziet dat de samenleving op dien voet onmogelijk ware, dat zij moeste uitloopen op de onderlinge verdelging van het menschelijk geslacht. Er moet dan iets zijn om het samenleven te regelen, in andere woorden eene maatschappelijke orde.

Wat zal nu het samenleven regelen, 't is te zeggen, aan ieder zijne plichten in de samenleving voorhouden?

Wij hebben ten eerste de natuurlijke wet, dat is die wet, volgens welke God wil dat de menschen hunne handelingen regelen voor hun aller welzijn en voor Zijne glorie, wet die wij kunnen kennen door het ons ingeboren verstand.

Wat zegt ons die wet aangaande ons gedrag jegens anderen? Zij zegt ons : doe niet aan anderen wat gij niet wilt dat u geschiede. Bijgevolg : even als gij zelf naar volmaking streeft, moet gij er anderen laten naar streven en hen daarin niet hinderen. Is er iets, waarop, volgens de gezonde rede, een andere recht heeft, 't zij krachtens de natuur, 't zij krachtens eene daad van hem of van derde personen, zoo moogt gij hem niet letten in de uitoefening van zijn recht.

Dat is dan onze eerste plicht in de samenleving: niemand krenken in zijne rechten.

Doch door de vervulling van dien eersten plicht, die enkel ontkennend, negatief is, wordt het doel der samenleving, namelijk de volmaking der menschen, nog niet bereikbaar. Wat ware het zwakke kind er meê beholpen, indien de maatschappij tot hem zegde : « Wij zullen u in niets hinderen, u geene rechten ontnemen maar... wij hebben niets voor u te doen. » 't Is klaar dat dit kind van zijne medemenschen vergt wat het voor voedsel en lichaamsontwikkeling noodig heeft; later, als zijn verstand opengaat, zal men daarbij nog te zorgen hebben voor de leiding van zijnen geest en zijnen wil : zonder de tuchtige ontwikkeling van zijne verstand- en zedelijke begaafdheden, ware dit kind veroordeeld om in onwetendheid en bederf jammerlijk te vergaan. Zijn eens ziels- en lichaamskrachten genoegzaam ontwikkeld, dan kan het de wereld in, en door eigen werkzaamheid zijne volmaking zoeken. Doch misschien heeft die jongeling, die man, die vrouw zelf geenen eigendom; bij hunne intrede in de wereld vonden zij de goederen der aarde door anderen ingenomen, en voor henzelven niets overig. En toch hebben zij recht op het leven; want de drift van zelfbehoud is hun door God ingestort; ten

andere de Schepper zelf heeft aan al de menschen in den persoon van Adam en Eva, en niet aan eenigen in 't bijzonder, gezegd : « Zie, ik heb u alle kruid gegeven dat zijn zaad op aarde schiet, en alle boomen die hun zaad in zich hebben volgens hunne soort, opdat zij u tot voedsel verstrekken. » (Gen. I, 29.) (1)

De natuurlijke rede zegt ons dat de goederen dezer aarde moeten dienen tot 's menschen onderhoud. Dus heeft ook de onbemiddelde het recht van aan die goederen deelachtig te worden, 't zij door de mildheid hunner bezitters, 't zij door eigen werk. Hem alle levensmiddelen afsnijden mogen de rijken niet; want zij zijn geene eigenmachtige bezitters, maar enkel de gebruikers en bestuurders van Gods goederen, in dit gebruik moeten zij den wil des grooten Leenheers nakomen, en die wil is : het behoud en welzijn van heel het menschdom.

Dit zijn dan de stellige rechten die elke mensch op aarde medebrengt : het recht van in zijne eerste jaren gevoed en lichamelijk verzorgd te worden; het recht op verstand- en zedelijke opvoeding; het recht van, als volwassene, zich het levensonderhoud te kunnen verschaffen.

Maar tegenover wien heeft de mensch die rechten? — Voor het lichamelijk onderhoud des kinds heeft de natuur de ouders aangewezen; bij ontstentenis of onbekwaamheid van dezen zullen andere personen hunne taak moeten opladen. Voor de ontwikkeling der zielvermogens staan nogmaals de ouders; maar hierin reeds zullen zij de hulp van anderen zelden kunnen missen. Eindelijk, wie zal aan de onbemiddelden hun brood moeten schenken of laten verdienen? Natuurlijk diegenen welke over de goederen beschikken; maar hier is

(1) Na den val trekt God die schikking niet in, hij herhaalt ze, maar voegt er eene straf bij : « Vervloekt zij de aarde; met veel werken zult gij uit haar eten al de dagen uws levens... in 't zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten. » (Gen. III, 17 en 19.)

niemand in 't bijzonder aangewezen : 't is enkel een plicht voor de bemiddelden den onbemiddelden stand te laten meêleven; alleen in 't geval van uitersten nood zou een arme het recht hebben van de hand te leggen op de goederen van zulken of zulken rijke in 't bijzonder.

Vatten wij nu de maatschappelijke rechten en plichten samen; wij hebben :

1° Het ontkennende recht van door niemand in de uitoefening van zijne aangeboren of verworvene rechten gehinderd te worden; daaraan beantwoordt voor elk lid der maatschappij de ontkennende plicht van zijne medeleden in hunne rechten niet te kort te doen.

2° Het stellige recht voor elken mensch, om van de maatschappij te ontvangen wat tot de volmaking van zijn wezen noodig is en wat hij zich zelven niet kan geven : namelijk de lichaams- en zielsopvoeding en de mogelijkheid van in zijn levensonderhoud door eigen werk te voorzien; daaraan beantwoordt voor de maatschappij in 't algemeen of voor eenige harer leden in 't bijzonder de stellige plicht, aan elken mensch lichaam- en zedelijke opvoeding en de mogelijkheid van bestaan te bezorgen.

Zullen nu al die plichten vervuld, zal aan die rechteischen voldaan worden, indien elke mensch zich zelven moet besturen, en door geene hoogere macht verlicht en geleid is? — Neen, want zoo onverdorven is des menschen hert niet of hij zal dikwijls zijn belang boven zijnen plicht stellen, waar hij het straffeloos kan. Ook zijn verstand is niet onbeneveld en zal dikwijls met zijne zelfzuchtige driften, tegen recht en rede, meestemmen. Daarbij, zelfs een rechtzinnig en klaarziend verstand zou niet altijd bevroeden hoe de natuurlijke wet op de maatschappelijke betrekkingen tot aller welzijn moet toegepast worden; want de maatschappelijke betrekkingen zijn zeer ingewikkeld en de natuurwet voor vele bijzondere gevallen duister; aan het oordeel van elken mensch overgelaten, zou dus de natuurwet onmogelijk haar doel bereiken. Wat is er dan noodig?

Een gezag dat boven al de leden der maatschappij sta, ze richte en desnoods dwinge om de natuurwet in de maatschappelijke betrekkingen na te leven. Dit gezag, dat wij staatsgezag heeten, moet dus de natuurlijke wet tot de zijne maken, ze ophelderen, ze op eene maatschapij in 't bijzonder toepassen door positieve wetten, de uitvoering dier wetten bewaken en desnoods gewapenderhand doordrijven.

Daarmeê is nu heel de zending van de staatsmacht afgeteekend : de natuurlijke wet, die de maatschappelijke betrekkingen regelt, op eenen staat toepassen en ze doen uitvoeren; in andere woorden, aan de leden der maatschappij hunne plichten en rechten voorhouden en doen naleven.

Men ziet duidelijk dat de stellige wetten, verre van de natuurwet op te heffen, aan haar alleen hunne verplichtende kracht ontleenen; men ziet ook dat de Staatswetten enkel noodig zijn om de toepassing der natuurwet mogelijk te maken en desnoods met geweld te vergen; voor zoover de menschen uit hun eigen de natuurwet toepassen en naar het doel der samenleving streven, hoeft de Staat niet tusschen te komen; het ware de persoonlijke vrijheid hinderen en alzoo tegen de natuurwet zelve ingaan, welke aan ieder mensch het recht waarborgt, door vrije ontwikkeling zijner krachten aan het welzijn van zichzelven en anderen te werken.

Passen wij die grondbeginsels toe op de verschillige maatschappelijke plichten waarvan hooger spraak, dan vinden wij :

1° Dat de Staat alle rechtsverkrachtingen moet voorkomen, beteugelen en straffen.

2° Dat hij moet zorgen voor de lichamelijke ontwikkeling der kinderen, maar alleenlijk dan als de ouders hunne taak niet kunnen of niet willen waarnemen; immers de Staat mag de ouders niet afzetten van de bediening hun door de natuurwet aangewezen.

3° Dat hij moet waken over de zedelijke ontwikkeling niet alleen der kinderen, maar ook der jeugd en

der volwassenen, want de zedelijke ontwikkeling is bij den grooten hoop van menschen nooit zoo volmaakt dat zij geheel en gansch mag verlaten worden; de Staat moet nochtans hierin ook de ouders als de natuurlijke opvoeders erkennen en hun vrijheid en gemak geven om hunne kinderen naar geest en hert op te voeden of te doen opvoeden.

4° Dat hij moet zorgen dat al de menschen, zonder te groote moeite, in hun levensonderhoud kunnen voorzien, ja zelfs tot een zekeren welstand geraken; want in eenen Staat, waar de groote volksmassa zich met het stipt noodzakelijke moeste vergenoegen, zou de rust en orde nooit volkomen verzekerd zijn.

Hoe wordt nu de openbare welstand verkregen? — Door de bebouwing des gronds en door de nijverheid.

Moet dan de Staat zelf den grond bebouwen en algemeene nijverheidsbaas spelen? Neen, want het ware weer tegen de natuurwet, als strijdig met de persoonlijke vrijheid; maar hij moet het streven der burgers ondersteunen en waken dat aan alle standen het levensonderhoud verzekerd zij. Zijn er onbemiddelden, die niet bekwaam zijn hun eigen voort te helpen, dan moet de Staat de liefdadigheid daarin laten voorzien; want de natuur en de godsdienst hebben de rijken als helpers van den arme aangewezen; alleen bij ontoereikendheid der bijzondere liefdadigheid, moet de Staat zich met de noodlijdenden belasten.

Heel de zending van den Staat is samen te vatten in een enkel woord : handhaving der maatschappelijke rechtsorde.

Men verwarre de *zending* niet met het *doel*. Het doel is : het tijdelijke welzijn der burgers; maar dit doel wordt bereikbaar gemaakt door de handhaving der rechtsorde. Wij zeggen : *bereikbaar gemaakt*, want elke burger moet voor zich zelven dit doel bereiken; de Staat moet er ons niet met geweld toe stooten, maar enkel het doel in ons bereik stellen. Vervult de Staat die zending, dan zal ook het doel, het tijdelijk welzijn

door den den overgrooten hoop van menschen inderdaad verkregen worden. De ingeboren drift naar zelfbehoud en geluk spreekt daar borg voor; slechts hier en daar een vrijwillige verworpeling zal de stem der natuur miskennen en zijn eigen wezen in schandige ellende laten vergaan.

Alle katholieke schrijvers nemen als zending der Staatsmacht aan : de handhaving der rechtsorde. Eenigen voegen erbij dat de Staat daarenboven tot taak heeft, de uiterlijke voorwaarden te verwezenlijken, waarin de burgers gemakkelijk hunne tijdelijke welvaart zullen kunnen bewerken. Die bijvoeging achten wij overbodig om de volgende redenen :

1° De Staat heeft *niet* voor taak, die voorwaarden te verwezentlijken; de burgers moeten dit zelven doen; de Staat moet hen enkel helpen, waar hunne krachten of hun iever te kort schieten. Hierin, als in alles, is de rol van den Staat enkel bewakend en aanvullend, latende de menschelijke persoonlijkheid zooveel mogelijk vrij en ongeschonden.

2° Die bewakende en aanvullende rol van den Staat is reeds begrepen in de handhaving der rechtsorde. Immers de rechtsorde wil dat de maatschappij aan hare leden datgene bezorge wat zij voor de ontwikkeling van hun wezen onmisbaar noodig hebben en toch zich zelven niet geven kunnen; zulks bezorgen is plicht voor de maatschappij, dit ontvangen is recht voor elk harer leden. Waar vloeit die plicht en dit recht uit voort? — Uit Gods wil, klaar in het geschapene uitgedrukt. God heeft het menschdom niet voortgebracht om het van gebrek te laten uitsterven : daarom heeft hij aarde, zee en lucht belast met het voeden van den mensch; hij heeft de natuurkrachten ten onzen dienste gesteld en door onze hand en verstand kunnen wij hun ruimschoots alles doen opbrengen wat tot onderhoud en gemak des levens dienen zal.

En echter heeft God de menschen niet zóó geschapen dat elk zijn eigen behelpen kan. Zonder den onder-

stand van zijne natuurgenooten kan de mensch onmogelijk blijven bestaan. Men moet dus onderstellen ofwel dat God geene genoegzame voorzorgen genomen heeft voor het instandhouden van den mensch, zijn uitverkoren schepsel, ofwel dat hij door toedoen van andere menschen aan ieder wil bezorgen wat tot zijne ontwikkeling en bewaring onontbeerlijk is; het eerste veronderstellen ware aan Gods wijsheid eenen onzin aanwrijven: de tweede veronderstelling alleen is mogelijk. De solidariteit of elkheelheid des menschdoms is dus eene wet van God : elk mensch moet van zijne medemenschen ontvangen wat hij noodig heeft om door eigen dadigheid naar zijne volmaking te streven en op zijne beurt moet hij dit, in de maat zijner krachten, aan anderen bezorgen. Wij zeggen niet dat hier in alle gevallen spraak is van een *strictum jus*, maar toch is hier een wezenlijk recht bedoeld, steunende op den klaar uitgedrukten wil van God, die alleenmachtig over de geschapene wezens beschikt. Wanneer wij dus zeggen dat de Staat voor zending heeft de rechtsorde te handhaven, dan begrijpen wij in die woorden den plicht van het tijdelijk welzijn voor allen bereikbaar te stellen, voor zooverre de vrije ontwikkeling der maatschappij daarin te kort zou schieten.

3° Men mag aan den Staat geene andere zending toeschrijven dan de uitvoering der natuurlijke wet, die eene wet van God is. Zou de zending van den Staat daar buiten gaan, dan kon men vragen hoe de Staat nog eene noodzakelijke, van God ingestelde maatschappij kan heeten.

Inderdaad, indien de menschen door den Staat iets beoogen dat niet door God zelf voorgeschreven is, dan zijn zij vrij dit te beoogen of niet te beoogen, en de Staat wordt, ten minste voor *dat* deel zijner zending eene vrije maatschappij, waar ieder kan in- en uitgaan volgens zijn goeddunken. De zending van den Staat kan dus niets begrijpen wat in de natuurlijke wet niet ligt; dat de handhaving der rechtsorde de uitvoering is

van een deel der natuurlijke wet, is klaar; maar als men zegt dat, *buiten* de handhaving der rechtsorde, de Staat ook nog voor zending heeft van de welvaartvereischten te verwezentlijken, dan zien wij niet hoe men dit met de natuurlijke wet verbindt. Of zal men zeggen dat dit enkel een werk van naastenliefde is? Niemand houdt dit staan.

Wij besluiten dus dat de zending van den Staat niets anders is dan de handhaving van het recht, in den breedsten zin. Op die wijze ziet men klaar de noodzakelijkheid en den goddelijken oorsprong van het staatsgezag.

De lezer zal overigens bemerken dat wij van hooger bedoelde katholieke Schrijvers in den grond niet van meening verschillen maar dat er alleen een verschil is in de voorstelling. Wat wij hooger als de zending des Staats opgaven, wordt als zoodanig door de katholieke Schrijvers algemeen aangenomen, schoon uitdrukking en manier van voorstellen verschillen. Allen nemen aan dat de Staat 1° de rechtschendingen moet beletten; 2° waken op de lichaam-, zede- en verstandelijke opvoeding der kinderen en ook bij volwassenen onderricht en zedelijkheid bevorderen (1); 3° de tijdelijke volkswelvaart ter herte nemen om aan allen het levensonderhoud zoo licht mogelijk te maken.

(*Wordt voortgezet.*)

Opwijk, *Juli* 1891. F. DRIJVERS.

---

(1) Men vergete echter niet dat God de zedelijke opvoeding der volkeren aan de H. Kerk toevertrouwd heeft. Ziehier dus hoe die opvoeding moet gebeuren : de ouders moeten, van de vroegste jaren, aan hun kind met de eerste verstandelijke, ook de eerste godsdienstige en zedelijke begrippen inprenten, begrippen die zij zelven van de H. Kerk ontvangen hebben. Later moeten zij die eerste opleiding laten voltooien in hooger onderricht en opvoeding, door de bedienaars der Kerk, of ten minste onder hun toezicht gegeven. De Staat echter moet de goede scholen bevorderen, ze ondersteunen, ja desnoods zelf scholen oprichten, doch daarin nog de zedelijke opvoeding aan het toezicht der Kerk overlaten.

OVER PRAALGRAVEN.

IN het verdienstelijke tijdschrift *Het Belfort* las ik onlangs op blz. 444 (1891), de volgende woorden, waarvan ik verschrikt opzag.

« 't Is nagenoeg nutteloos praalgraven op te richten, daar toch niemand, tenzij in droeve omstandigheden, de kerkhoven bezoekt », enz.

Deze woorden, aan den *Nederlandschen Spectator* ontleend, verdienen eene toelichting, eene wederlegging; niet alleen omdat zij strijden met onze nationale en christelijke overleveringen, maar dewijl zij zelfs onzen schoonheidszin beleedigen, ja ons geheele leven miskennen.

Wanneer wij door het woord *praalgraf* zulk een gedenkteeken verstaan, wat alleen door de ijdelheid der levenden, uit hoogmoed, uit praalzucht voor eenen afgestorvene is opgericht, dan heeft de bouw van zulk een gedenkteeken, wat eenen slechten hartstocht tot voetstuk heeft, voorwaar eene zeer bedenkelijke zijde; het gedenkteeken ware beter onuitgevoerd gebleven, niet omdat er geene wandelaars op het kerkhof komen, maar omdat wij leven ter bestrijding en niet ter viering van slechte driften.

Doch wij nemen het woord *praalgraf* nu eens in de beteekenis van elk gedenkteeken — hetzij van Maximiliaan of de Ruyter, hetzij van Conscience of Turenne — wat boven de plaats der begrafenis is opgericht.

In dit geval moet ik ronduit bekennen dat wij met de gedachte : « Sticht geene monumenten op de graven,

want zij worden niet bezocht », achter onze Heidensche voorouders terug blijven.

Hier roer ik aan eene zeer rijke stof; want over het hoofdstuk *begraafplaatsen*, uit het oogpunt van kunst en oudheid, zijn tallooze werken geschreven. Men zie slechts Millin, *Descriptions des tombeaux de Pompéi*, of Visconti, *Intorno gli antichi monumenti sepolc. etc.*, of, van nog jongere dagteekening, de werken van Cavedoni en Serchi en eindelijk de verzameling inschriften van Orelli eens aan, om er uit te leeren hoe de Romeinen den kunstzin aan den eerbied voor de dooden wisten te verbinden. 't Is waar dat de christen het stoffelijk overschot minder acht, naarmate hij sterker aan een onstoffelijk voortbestaan gelooft; maar van de andere zijde dringt weder het geloof aan de opstanding ons tot vereering van het stoffelijk hulsel onzer vrienden. De Romeinen doofden, na de verbranding van het lijk, de assche uit eerbied met wijn.

Wil men nu de praalgraven der oudheid uitsluitend aan pronkzucht toeschrijven — hetgeen minstens eenzijdig is — zoo valt het toch niet te ontkennen, dat het verbannen der kostelijke versieringen van een kerkhof om voor die beschikbare som een standbeeld ter markt op te richten, te vergelijken is bij het afhangen der stichtende schilderijen in de kerk, om die op een museum bijeen te brengen.

Mij wil het voorkomen dat verder uit een standbeeld voor eenen overledene op de markt geplaatst in den regel minstens zooveel ijdelheid spreekt, als uit een zoogenaamd romanisch praalgraf van Lucius Opimius, op het Dyrrhrachinische strand, of dat van Calventius te Pompeji.

Wanneer wij nu verder van de vraag : is hier hoogmoed en ijdelheid in 't spel geheel afzien, zoo is het, en blijft het ontegenzeggelijk waar, dat elk kunstwerk op zulke plaats moet gesteld en behouden blijven, waarvoor het het best past, en een grafteeken onder geenerlei omstandigheden van het kerkhof naar de

markt kan of mag overgedragen worden; dat daarentegen omgekeerd een beeld van Van de Weyer (gelijk het te Leuven voor de ned.-fransch-italiaansche spoorhal staat) of dat van Beethoven met zijn muziekblad in de hand, te Bonn, op een kerkhof eene misselijke figuur zou maken, even zoo zeer als de fontein De Brouckère aan de Namensche poort te Brussel op den godsakker misplaatst ware.

Sticht de broederschap der boogschutters eene *Afneming van het Kruis* in de hoofdkerk van Antwerpen dan dient dit stuk om door het geloovige volk, en niet alleen door den Baedeker-doorbladerenden toerist te worden aanschouwd.

Bouw ik een grafteeken wat aan de eischen daarvan voldoet, dan is het niet onverschillig waar ik dat heen plaats; en vrees ik dat op het kerkhof alleen « nieuwsgierigen » er naar zullen zien, dan wekt het mogelijk juist die « nieuwsgierigen » tot gedachten op meer dan een standbeeld op de groote markt, waarom heen zich de koopvrouwen onnadenkend scharen.

Wanneer *De Spectator* nu zegt « een praalgraf », of wij willen eenvoudig zeggen « gedenkteeken op een graf » is « nutteloos », zoo stelt die nuchtere schrijver zich juist op het standpunt der nieuwsgierigen, wien het veel moeite is, misschien te veel angst verwekt het kerkhof op te zoeken, en die zich tevreden stelt met eene wandeling over het openbare plein.

Komt het redelijker voor dat het kerkhof versierd wierd met Christelijke monumenten, die niet alleen den nieuwsgierige maar tegelijk den geloovige, die zoowel naar stille overdenking als naar voldoening van schoonheidszin streeft, zou aantrekken.

Wierden onze kerkhoven niet in den regel met afschuwelijke, heidensche steenblokken bestapeld, waarvan de voorbijganger deels griezelt, deels duizelt, de graven, der gestorvenen, zouden meer bezocht worden, naarmate men aan de treurige herinnering ook eenen troostenden kant wist af te winnen; en wierd ons oog

op die doodenakkers wat meer aangetrokken door fraaie, stichtelijke, christelijke gedenkteekenen, dan zou het kerkhof niet aan enkel « nieuwsgierigen » zijn prijs gegeven, de arduinsteenen monumenten zouden een zinnebeeld worden van onvergankelijkheid en eeuwig Leven, ons gelaat zou daarbij glimlachen door onze tranen heen.

Luide zullen wij daarom blijven verkondigen : Kunstenaars, werkt voor de kerken, voor de raadzalen, zelfs voor de salons! werkt voor de kerkhoven! werkt voor een doel, voor eene bepaalde plaats en niet met eene zekere cosmopolitische onverschilligheid! En gij, machthebbenden, gij, gezagvoerders, geestelijken en leeken, versiert de bedeplaatsen, de kerkhoven, alle oorden waar het volk met nog anderen drijfveer henen gaat dan uit stoffelijke behoefte alleen, met de schoonste kunstwerken voor die plaatsen in 't leven geroepen.

Zoo verrijze dan Snellaert in steen of in brons, maar men verachte het niet een gedenkteeken op zijn graf te stellen, aldaar in elk geval beter geplaatst, dan bij voorbeeld Apollo's veel bewonderd viergespan op den *arc de l'étoile*, en op alle daken waar het belachelijker wijze staat te pronken en te pralen en wat door de misleide goê gemeente bewonderend wordt aangegaapt.

P. ALBERDINGK THIJM.

VLAAMSCHE REDEVOERING

uitgesproken op het katholiek Congres te Mechelen, door den Zeer Eerw. heer Dr. H. Claeys, pastoor der Sint-Nicolaaskerk (Gent), in de Algemeene vergadering van 10 September 1891.

EMINENTIE,
HOOGWAARDE KERKVOOGDEN EN PRELATEN,
GEACHTE HEEREN EN VROUWEN,

BIJ dit plechtig vergaderen van al de katholieke krachten, bij deze heerlijke monstering van al de katholieke wapens die, de laatste jaren, in zoo menige strijden hebben gezegevierd, wordt gevraagd en nagezien wat zij elk vermogend zijn te doen in den nieuwen geweldigen kamp waarvan het sein bij ontzettend klaroengeschal de wereld dóór wordt gegeven.

Onder die krachten en wapens, waar Kerk en Vaderland hunne overwinningen aan danken, staat, op eene eereplaats, het Vlaamsche Woord, geschreven, gezongen, gesproken.

Men herinnere zich onzen triomfeerenden schoolstrijd, toen elke huismoeder hare kinderen bij de hand nam om ze weg te leiden uit de school die ontchristend werd en elke huisvader zijn steentje bijbracht tot den opbouw onzer vrije scholen. Hoe was de algemeene deelneming, hoe de geestdrift verwekt geworden? Tot in het nederigste dorpje droeg het Vlaamsche Woord zijne voordrachten en

leerde de bevolkingen meezingen in het machtig strijdlied :

Zij zullen haar niet hebben
De schoone ziel van 't kind.

(*Toejuichingen.*)

Daarom heeft het inrichtend Comiteit van dees Katholiek Congres gewild dat de Vlaamsche Taal hier optrade om in het algemeene strijdplan hare eigene lijn te teekenen en te verdedigen, en gewild dat hare gedachte verscheen niet in vreemde kleederdracht maar in eigenen wapendos, dat zij niet alleenlijk besproken, maar ook gesproken werde.

Nu dus onze taal, bij het huldigen harer macht en het erkennen van het voornaam deel dat zij in de behaalde overwinningen heeft, hier is uitgenoodigd geworden, wat heeft ze bij te brengen en voor te stellen?

Want wij houden het algemeen doeleinde van het Congres voor onze oogen. Wij komen niet handelen over de onmiddellijke belangen der taal op haar zelve beschouwd; niet in de vergaderzaal van het Katholiek Congres indringen met eene Vlaamsche betooging; niet met eene verdediging onzer taalrechten en eene opsomming onzer grieven. Elders kunnen wij, waar het nood doet, aan de wetgevers die onze volkszaak mochten tegenwerken, aan de rechters die treffelijke wetten tot een onbeduidenden zin in praktijk verzwakken en verknoeien, aan de leiders der jeugd die er zich zouden op toeleggen het jonge Vlaamsch gemoed te doen verbasteren, aan de ouders die, hunne eigene Vlaamsche opvoeding verloochenend, hunne zonen en dochters vervreemden van Vlaamsche zeden en Vlaamsche spraak, elders kunnen wij hun zeggen : « gij pleegt een aanslag op de ziel der natie! » (*Toejuichingen.*) Hier komen wij niet vragen, rechtstreeks te werken *voor* de taal, maar — te werken *door* de taal; te erken-

nen dat de taal van het volk een machtig middel is van werking op het volk, en diensvolgens dit machtig middel in al zijne kracht van invloed te helpen aanwenden om het volk in zijn voorvaderlijk geloof en erfelijke zeden te bewaren. De Katholieke Vlaamsche Beweging weet de hierarchie van belangen en beginselen te eerbiedigen en stelt zich, met haar gevierden aanvoerder David ten doel « *de zaak der moedertaal en, door haar, die van den Godsdienst en de zeden te doen zegevieren.* » (*Algemeene bijstemming en toejuichingen.*)

Wij zeggen u dus — o! gelooft het, wij zeggen het uit zoo diepe overtuiging — helpt meê met ons tot het bewaren der moedertaal bij de Vlaamsche bevolking! Zij is het *Palladium* met wiens behoud het behoud zelf des volks in zijn oud geloof verbonden is; zij is de heilige Ark, waar de wet der vaderen in besloten ligt met het Manna der geestesspijze van het volk en met de wondere roede wier tooverslag uit het harte des volks mannelijke voornemens en heldhaftige daden doet ontspruiten! (*Geestdriftig en langdurig applaus.*)

Intusschen, welk is *nu* de toestand? Op de algemeene feestvereeniging van het *Davidsfonds*, in Juni 1879, werd de toestand naar werkelijkheid geschetst door den geleerden en wakkeren voorzitter van het *Davidsfonds*, Hoogleeraar Willems, (en sedertdien is de toestand niet gewijzigd geworden).

« Is het niet waar, zegde hij, dat het onderscheid,
« hetwelk heden in Vlaamsch België bestaat tusschen
« den hoogeren en den lageren stand der maat-
« schappij, niet alleen berust, gelijk elders, op geboorte
« en beschaving, maar zich ook kenmerkt door de
« gesproken taal?... Zeker zijn er landstreken geweest,
« en zijn er nu nog, waar het verschil van taal
« het verschil der standen kenmerkt; maar dáár
« berust dit verschil op onderscheid van ras, en
« spreekt ieder ras, iedere stand zijne eigene taal.

« Maar het is wellicht in ons land alléén, dat de « hoogere stand met misprijzen neerziet op de taal « des volks, *omdat zij door het volk gesproken wordt;* « dat hij in zijne moedertaal, zijne eigene taal, *niet* « *wordt onderwezen;* dat hoe beschaafder men is, « hoe minder men in de volkstaal ervaren is. »

In zijne voordracht te Gent, ('t verleden jaar, bij de Prijsuitdeeling van het *Davidsfonds*,) besprak Mgr Rutten dien toestand onder maatschappelijk opzicht en voornamelijk met het oog op de aangroeiende macht van het Socialisme : « Om met « goed gevolg het Socialisme te bestrijden, is het « volstrekt noodzakelijk dat er eene ware toenade- « ring, eene oprecht christelijke verbroedering plaats « hebbe tusschen de hoogere en lagere standen. « Welnu die toenadering, die verbroedering is onmoge- « lijk indien de hoogere en lagere standen elkander « niet verstaan, *(toejuichingen)* indien het verschil « van taal een scheidsmuur tusschen beiden opricht. (*Herhaalde toejuichingen.*)

« De toestand hier, waarvan de schuld op niemand « mag geworpen worden, is zeer betreurenswaardig « en nadeelig. » (1)

Is het niet jammer, zegt Mgr Rutten verder, dat ons volk van zijne natuurlijke aanvoerders beroofd blijft?

Eene hooge zending bij hunne minderen, zending die strenge plichten begrijpt, hebben de bevoorrechte standen, saâm met de goederen der aarde, van Gods Voorzienigheid ontvangen. En nu het dreigend en dringend gevaar tot herinnering en kwijting van die plichten roept, nu het Socialisme met zijne verderfelijke en oproerstokende stelsels en leeringen het Vlaamsche huisgezin binnendringt, ziet men juist diegenen, welke op den eersten rang tegen

(1) Gent, *Het Belfort*, Januari 1891.

den geduchten vijand moesten in 't gelid staan, het minst bekwaam om het volksleger aan te voeren — het minst bekwaam om het volk in diens eigene taal toe te spreken.

Aan overtuigde en moedige Christenen, aan redenaars welsprekend en machtig, aan wijze, groote staatsmannen, is er ons geen tekort geweest; met fierheid noemen wij, Katholieken, hunne groote en geëerbiedigde namen, maar voor het volk zijn ze vreemdelingen gebleven, in zoo verre het volk nooit door zich zelf van hun streven en strijden heeft kunnen oordeelen, nooit hun woord in zijne begeestering en gloed van hunne lippen heeft hooren galmen, nooit aan de vlam hunner zielsvervoering zijne eigene geestdrift ontstoken; waarom? omdat zij eene andere taal spraken dan de taal des volks. (*Algemeene goedkeuring en toejuichingen.*)

In dien zin, en nagenoeg in dezelfde bewoordingen, drukte Mgr Rutten zich uit te Gent en elders. Ik acht mij gelukkig, met mijne voorstellen en bedenkingen, onder dit hoog gezag te mogen schuilen.

In Vlaamsch België telt het Socialisme zijne talrijkste aanhangers te Gent, de stad der nijverheid, der fabriek. Wie maakt er, buiten de heerschzuchtige leiders en hoofden, het socialistisch leger uit? Het misleide werkvolk... Misleid waardoor? Door een hartstochtelijk woord hem geschreven en gesproken in de taal die op zijn hart en geest oppermachtig is.

Maar ook de anti-socialistische bonden tellen duizenden die manmoedig zich in slagorde schikken. Zoo nu het Socialisme wordt afgeweerd en verslagen, aan wien zal de glorie der overwinning behooren? Aan dit volksleger, aan dit eerlijk, braaf, zwoegend en lijdend Vlaamsche volk, dat, in edele getrouwheid aan den Godsdienst, het behouden van zijn geloof en onsterfelijke hoop verkiest boven de schatten der aarde, ten prijze der geloofsverzaking

hem in ruiling aangeboden. En ten stoffelijken bate van *wie*, zal dit edelhartig volk hebben gezegevierd? Eerst en meest ten bate van de bevoorrechte klassen. En zullen deze, in den grooten strijd waar hunne eigene levensbelangen op het spel staan, zich langer schamen van broederlijk, in eenheid van geest en taal, aan de zijde des volks zich te scharen? Uitsluitend zich van eene vreemde taal bedienen juist om van het volk zich te onderscheiden en af te zonderen? Aan het volk geen woordje van toespraak in zijne eigene, geliefde moedertaal vergunnen?

Rechtzinnige toenadering zou het volk sterken tot onoverwinnelijken moed. Het volk is kinderlijk dankbaar voor het minste woord dat in zijne eigene Vlaamsche taal hem van hooger wordt toegesproken. (*Algemeene bijstemming en langdurige toejuichingen.*) Herinnert u dien onvergetelijken dag van Brugge! Ons volk had zoo lang getracht, uit vorstelijken mond zijn duurbaar Vlaamsch te hooren. En daar vloeide nu, van vorstelijke lippen, los en ongedwongen, de schoone taal onzer vaderen... (*Uitbarsting van daverende toejuichingen.*) Wie schetst het tooneel van die nooit geziene geestdrift waar de menigte als door opgeheven werd! Stom van verbazing heeft men van elders uit den lande naar die nimmer te evenaren betooging van weergalooze ontroering opgezien... Hij, mogen wij zeggen, die straks zoo onbekend nog was, op weinige stonden de hoog geroemde en alom geliefde Vlaamsche Prins geworden!... (*Aanhoudend applaus.*) Hoe ging het jubelend dóór het land : « de prins heeft Vlaamsch gesproken... »

De rechtzinnigste liefde des volks is zijne belooning geweest. Helaas! sedert den dag van Brugge heeft die volksliefde slechts ééne algemeene hulde hem mogen bewijzen — de hulde onzer betooging van treurnis en rouw. En toch, iets groots heeft zij voor Boudewijn gedaan : met moederzorg en moe-

derteederheid heeft de volksliefde gewaakt naast zijn lijk, gewaakt op den eerenaam zijner ongevlekte deugd... *(Ontroering en geestdrift onbeschrijfelijk)* en, zich oprichtende in grootsche verontwaardiging tegen de laffe pogingen van laaghartigen koningshaat, als een ideaal van reinheid hoog in luister dien duurbaren naam verheven gehouden. (*Langdurige onderbreking*.)

Dit alles, MM. HH., is eene schitterende openbaring van de macht der taal op den volksgeest.

Gij kunt, het is waar, mij opwerpen dat voor u, die door onderwijs en opvoeding tot de kennis der Nederlandsche Taal niet zijt ingewijd geworden, er niet aan te denken valt, in uw rijpen leeftijd u in onze taal te bekwamen. Neem ik de gegrondheid van die opwerping aan, mijn antwoord zal luiden als volgt : neemt dan toch het besluit, aan uwe eigene kinderen, zoo dochters als zonen, eene opvoeding te doen geven die de volkstaal hun in den mond legt. *(Bravo! Bravo!)*

Toen het Zijne Majesteit behaagd heeft, ons, leden der Vlaamsche Academie, in gehoor te ontvangen, heeft de Koning tot ons deze woorden gericht : « Mijn opvolger zal gelukkiger zijn dan ik; hij zal niet alleen de taal van het Vlaamsche volk verstaan, maar ik heb gewild dat hij ze machtig worde en spreke. » *(Geestdriftige ovatie.)*

Is die koninklijke les, dat voorbeeld van zoo hoog u gegeven, niet overwaard te worden nagevolgd? (*Algemeene en luide goedkeuring*.)

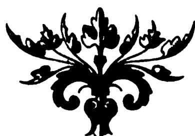
Doch, laat mij naar de opwerping van daar straks terugkomen : eens de jaren der jeugd voorbij, kan men er zich niet meer op toeleggen het Nederlandsch aan te leeren en mag men zich allerminst laten voorstaan het zooverre te brengen dat men die taal vloeiend en natuurlijk spreke... Zijt gij hier, edele volksvriend, Arthur Verhaegen? (*Onderbreking en gejuich : leve Verhaegen!*) Getuig,

door hetgeen *gij* hebt gedaan, dat de liefde tot het volk en het behartigen zijner belangen niet staan blijven voor die hinderpalen! Getuig wat wilskracht en toewijding vermogend zijn te doen!... Alle moeilijkheden hebt gij in moedige volharding doorworsteld en thans klinkt uw begeesterd woord in kloeke Vlaamsche tonen tot uwe Vlaamsche medeburgers! (*Toejuichingen.*) Op elk gebied van kunde en kunst heeft uw werkzaam en vruchtbaar leven menigvuldige en groote verdiensten gegaderd. Maar uwe vruchbaarste en verdienstelijkste poging is deze waardoor gij de spraak van Vlaanderen zijt machtig geworden ten behoeve van het volk dat gij hebt ondernomen te verdedigen en te richten. O, wanneer ik u door duizenden geestdriftig hoor toegejuicht, dan denk ik bij mij zelven dat ook geene andere poging u zoo ruime vergelding van troost en zielgenot heeft verworven... (*Levendig applaus.*) Hulde en eer en lof ook aan u, onversaagde voorvechter van Brugge! Aan u, geleerde en welsprekende leider en inrichter van Leuven! Aan u, onvermoeibare werker, stoutmoedige spreker van Sint-Nicolaas, dien wij van aanzienlijke Vlaamschlievende familiën en van talentvolle medehelpers omringd en gesteund zien! Aan u, mannen van hoogen naam en rang uit Hasselt en uit de Kempische gemeenten, uit Gent en omliggende streke, die op de Antwerpsche landdagen, die te Kortrijk en te Oudenaarde het volk op uw hartelijk woord vergast! Wat al verdienstelijke dagen zouden wegvallen uit uw leven indien gij het wapen van het Vlaamsche woord niet hadt leeren hanteeren!... Hulde en lof en dank aan u!... (*Langdurig handgeklap.*)

En nu, MM. HH., laat mij ten slotte u zeggen: ik heb mij waarlijk niet verbeeld dat ik naar hier kwam als een apostel, afgezonden tot reeds bekeerden, of als een advokaat met eene pleitrede voor eene reeds gewonnen zaak... Maar, wat er nu van

kome, uit de geestdriftige toejuichingen die elk oogenblik mijne woorden hebben onthaald, weet ik nu dat ik gesproken heb in den naam en bij medestemming van velen. (*Levendige toejuichingen.*)

Ik weet daarbij dat ik jègens het bedreigde volk en voor diens heiligste belangen een ernstigen plicht heb vervuld. Wij kunnen zekerlijk niet, strooiende onze zaadkorrels, *mittentes semina sua*, ons voorstellen, straks van hier terug te keeren, juichend en jubileerend, dragende onze garven, *cum exultatione, portantes manipulos suos*, maar, hopende veel van den goeden grond, laten wij betrouwend het uitgeworpen zaad onder den zegen van God. (*Geestdriftige ovatie en daverend applaus.*)

SCHRIJVEN VOOR HET VOLK. (1)

EEN voortreffelijk beeld van den volksbeschaver en menschenvriend is Hiawadha, de wonderwerkende held om wien de Amerikaansche dichter de sagen en legenden van de wegstervende Indiaansche stammen groepeert.

Hoe Hiawadha *wrocht en lief en leed droeg*

't Was om 't geen den volke goed is...

Toen hij *vastte en in den bosch ging bidden*, het was

Niet om rappigheid in 't jagen
Noch bedreven hand in 't visschen,
Niet om zege in de oorlogskansen
En vermaardheid bij de krijgsliên,
Maar om 't geen den volke goed was,
Om het welzijn van de natie (2).

Twee vrienden had Hiawadha : Naast Kwasind « den felgevuiste », verpersoonlijking van de ruwe kracht ten dienste gesteld van volksheil en beschaving, was zijn lieveling Chibiabos, de zanger met de zoetgestemde vedel, de geest der poëzie belichaamd : Deze,

---

(1) Voorgedragen den 26 Augustus op algemeene vergadering van het XXIe Nederlandsch Congres, te Gent.

(2) Deze verzen en volgende, grootendeels naar de vertaling van Guido Gezelle.

al wat tong of taal had
Wist hij lieflijk na te spelen;
Wilde en woest geaarde menschen
Stemde 't zangrig snaartuig zachter,
Wen hij zong van vrede en vrijdom,
Zong van liefde, zong van schoonheid,
Zong van dood, en eeuwig leven
In het eiland der verkoornen,
In den rijke van Ponemah,
In den lande van 't Hiernamaals.

Gij rijkbegaafden, naar wier kunstvermogen wij met vaderlandsche fierheid opzien, die ook *al wat tong en taal heeft* meesterlijk weet na te spelen en die van arbeiden en worstelen weet, bij uwe scheppingen en schetsen en studiën, bij uw navorschen en vormkneden en streven naar het onsterfelijke schoone, vergeet toch ook en verlaat uw volk niet!

« Esprits, soyez utiles! » is de kreet van den machtigen dichter die den William Schakespeare schreef... En ja, goed doen is edeler dan macht ten toon spreiden; kunstgenot geven aan den kleine, beter dan eigen verlustiging; den geest en het harte der menigte verheffen, hooger dan door kunstgrepen enkele bevoorrechten verwonderen; den dank des volks verdienen, schooner dan de gunst der grooten, schooner dan roem en glorie zoeken; en, is uw volk u dankbaar, wat is er aan uwe glorie te kort? (*Toejuichingen.*)

Zijt gij getuige geweest, in Juli 1881, van de hulde die wij brachten aan Conscience?

Nu dan, draagt gij in uwe ziel de edele zucht naar glorie, ik schroom niet u te vragen : hebt gij, ter ure van het hoogfeest, eene glorie gedroomd, meer benijdbaar dan de zijne? Geestdriftig wel, maar zonder eenig overdrijven, mochten wij hem toezingen :

U spreekt uit al de monden
De liefde van uw volk;

En

Van op ons Noorderduinen
En Schelde- en Rijnland door,
't Klinkt al van lofbazuinen
In 't Dietsche volkenkoor.
Ons roem en ons historie,
Ons taal en volksbestaan,
Zijn met uw naam en glorie
De wereld rondgegaan.

(*Geestdriftige toejuichingen.*)

Conscience beminde het volk en hij werd, ja, de lieveling des volks. Gelijk de vriend van Hiawadha, de vinder

Uit de gouwen van de Odjibways

was hij « geern gezien »

Om zijn lieflijk welgemoed zijn,
Om zijn wondre kunstbegaafdheid.
Toen hij zong, heel 't dorp kwam luistren,
Al de strijders drongen rond hem,
Al de vrouwliên wilden 't hooren;
Daar hij 't hart ontgloeide in geestdrift
Of versmelten deed in deernis.

Conscience schreef voor het volk :

Zijn volksverhalen streelden
't Aandachtig avonduur :
De Vlaming kent zijn beelden
In levende figuur.
Ons Breidel, de Artevelden
Herrijzen voor ons eeuw.
Hoe galmt uit Kortrijks velden
Het « Vlaanderen den Leeuw »!

Conscience schreef voor het volk, en wat hij schreef werd het eerste leesboek van ons volk, de eerste les van kennis en liefde voor onze taal, ons verleden, onze nationaliteit. (*Applaus.*)

Zulks is erkend en gewaardeerd geworden; en

dáárin werd al de roem van onzen volksgeliefden Romandichter samengetrokken door hem wiens « Hendrik Conscience » met de spreuk : « hij leerde zijn volk lezen, » in het licht kwam. O! zij die in hunne rijke schatten van geest, in hunne verbeelding en gevoel en kleurrijke taal er het vermogen toe vinden, dat zij ons volk aan het lezen *houden*, — aan het lezen van beschavende boeken: opdat de Leeuw van Vlaanderen niet verdrongen of vervangen worde door Baekeland en andere Geschiedenissen van rooversbenden en dat Bavo en Lieveken, de Loteling, Geld en Adel de plaats niet ruimen voor de ellendige vertalingen van de « nuits terribles » en andere Parijsche zieldoodende broodschrijverij. (*Levendige goedkeuring.*)

Een van ons, de redenaar die straks het woord heeft gevoerd, verhaalt, in eene merkwaardige feestrede het volgende :

Tien jaren geleên, op eenen avond van een der Congresdagen, te Mechelen, aan de zijde van Conscience, met eenen kleinen kring van letterkundigen aanzittend, hoorde ik, in den loop van een druk onderhoud, van hem de volgende woorden, die mij immer in 't geheugen zijn blijven hangen : « ik weet niet, zei Conscience, wie, na mijn dood, ons Vlaamsch volk zijnen dagelijkschen schotel van lezing zal gereed maken. »

En daarop komt de bemerking : « ofschoon de schrijvers van boven de honderd boekdeelen, als hij, zeldzaam zijn, kan ik toch maar niet in de bekommering deelen, door onzen grooten voorganger, — zijn allengs naderend einde voorziende, — hier aan zijne jongere volgers uitgedrukt.

Immers, er valt geen optellen aan onze *keurbende kunstenaars van het geprinte woord.*

Leeskost is er, dunkt mij, van stonden aan, in genoegzamen voorraad, zooniet in overdadige hoeveelheid, voorhanden. »

Verhaal en bemerking beide deden mij nadenken : Ha, gij kunt niet in de bekommering deelen door « onzen grooten voorganger aan zijne jongere volgers » in droeven gemoede, alhoewel half schertsend in vorm, uitgedrukt : « Ik weet niet wie, na mijn dood, ons Vlaamsche volk zijnen dagelijkschen schotel van lezing zal gereed maken? » Gij gewaagt van zijne jongere *volgers!* Laat mij onbewimpeld zeggen wat ik daar over denk : had Conscience bij de talentvolle jongelingen *volgers* erkend in den strengen en besten zin des woords, het aangehaalde weemoedig woord zou niet uit zijn hart opgedrongen en van zijne lippen gevallen zijn. Zeker, hij verheugde zich, de Vlaamsche Beweging tot mannelijk bewustzijn harer macht en tot zegevoorspellend betrouwen in de toekomst bij ongehoopte ontwikkeling harer krachten opgewassen te zien, maar hij bleef bezorgd met de behoeften der volksklas, der geringe menschen, der werkende huisgezinnen; hij vreesde dat in hare hoogere vlucht onze letterkunde niet meer op het werkmanshuis zou nederzien; hij wist dat de opvoeding van dit volksgezin nog niet verder gebracht was dan — te hebben leeren lezen; hij voorzag dat, met hunne wetenschappelijke opleiding en hoogere kunst-ideeën, de jongeren er zich weinig zouden op toeleggen, zich ook er niet meê vergenoegen, den naam en de faam te veroveren van verteller aan den Vlaamschen haard; hij kende het onvermijdelijk gevolg van onzen eersten schitterenden vooruitgang : dat, talrijk geworden, tot een leger van Vlaamsche beoefenaars der Nederlandsche taal en letteren aangegroeid, wij eerder voor elkaâr zouden schrijven en voor meer ontwikkelden dan voor dezen wier worstelend en zwoegend en lijdend leven Conscience heeft gesteund en getroost met de edele vruchten en gaven van zijn hart. *(Luidruchtige toejuichingen.)*

De tijd laat mij niet toe in verdere bedenkingen te treden en over praktische punten uit te

weiden. Zoo blijf ik, onder meer, aan de vergadering schuldig de beschouwingen over de keuze der onderwerpen en het behandelen van dramatische hartstochten en toestanden voor volksliteratuur.

Laat mij dus nog enkel mijn algemeen voorstel herinneren en u herhalen : « Esprits, soyez utiles! servez à quelque chose! » Hoe machtig en groot gij zijt, te groot kunt gij nooit zijn om u den volke nuttig te maken; beoogen goed te doen, vernedert niet maar veredelt!

Toen ik, eergisteren nog, langs de vaart van Terneuzen naar buiten wandelde, zag ik een reusachtigen stoomboot naderdrijven. Vol majesteit gleed hij voorbij. Zijn trotsche bouw, zijn torenhooge masten, zijn wijdgespannen want brachten vóór mijne verbeelding het open zicht der zeeën die hij doorkruist had; het was mij als zag ik het geweld der diepe wateren opschuimen tegen zijne ongeschokte kiel, als hoorde ik den stormwind gieren om zijne masten ongebogen en in het zwoegende maar ongedeerde touw.

Doch ik vroeg bij mij zelven : gij machtige reus, leer me, wat gingt gij verrichten ginds in de oceanen? Zijt gij, in ijdel zelfbehagen, eenzaam gaan wandelen door de waterwoestijnen der zee, of, aan de bewoners der afgelegenste kusten uwe pracht te bewonderen geven? — Neen, gij gingt in uw breeden schoot voor ons de schatten der verre stranden en de voortbrengselen van hunnen bodem verzamelen, en nu acht gij u niet te groot om langs de enge boorden van het Terneusche kanaal te komen ingevaren, betrachtend alleen, de haven te mogen bereiken, om, weldadig, in de handen des volks levensvoorzaad en rijkdom uit te storten. (*Daverende toejuichingen.*)

D[r] H. CLAEYS.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

P. Loti. — Wat is letterkunde nu?... Sprake schenken aan het onbezielde en aandoenlijkheid aan het alledaagsche, treuren over de vergankelijkheid van al het bestaande, aanhoudend droomen en de teergevoeligste en vreemdste gewaarwordingen verwekken over de onbeduidendste dingen. 't Laatste werk van P. Loti is naar dien trant : *Le Livre de la Pitié et de la Mort*. 't Is een boek vol weemoed, waarin hij hoofdstukken gewijd heeft aan de levensgeschiedenis van twee katten, aan de ziel van het slachtvee, aan de smert van een ouden boef over een verdronken vogelken, waarin hij een gesticht van ongeneesbare kinderen, een doodgewoon sterfbed van eene doodgewone oude dame en een stokoud japaansch echtpaar beschrijft

Busken Huet. — Het nr van 15 Juli van *'t Ned. Museum* ontleedt het tweede deel der brieven van Huet, geschreven tijdens zijn verblijf te Parijs, Wat meest in deze brieven uitko.nt en afsteekt, 't is de verachting van den criticus voor zijne medeburgers en hunne letterkundige ontwikkeling, zijne kleinachting van de groote eeuw der Nederlandsche Letterkunde.

Ondersteuning der Letterkunde. — De heer Slingeneyer vroeg in de Kamer dat de letterkunde dezelfde ondersteuning zou bekomen als de beeldende kunsten genieten. Dat ware recht en rechtveerdig als het onpartijdig geschiedt, als het bestuur bij voorbeeld, volgens het voorstel van de *Vlaamsche School* de prijskampen en uitgaven van Davidsfonds, Willemsfonds, Taalverbond en andere gilden zou beschermen.

Versmaat. — Aan de leeraars der dichterscholen bevelen wij de diepgrondige vergelijkende navorschingen over maatkunde, die sedert afl. 4 in het *Muséon* van dit jaar verschijnen. De schrijver leert o a. dat de dichtkunst den ongebonden trant toenadert en dat hetgene men dichterlijke vrijheden pleegt te noemen, niets anders en zijn als overblijfsels uit de oude taal.

Gustaaf D'Hondt. — In eene beoordeeling der *Schetsen en Novellen* van G. D'Hondt lezen wij : « In Vlaanderen buist een zeer ontwikkeld volk. Boeken en tijdschriften verschijnen in geen

enkel land zoo groot in getale als daar. Uit een zoo werkend, denkend en scheppend volk zal gewis te eeniger tijd weer een groote letterkundige verrijzen, aan wiens hersenen ook deze schrijver arbeidde. Hij heeft gewerkt, bewonderd, gedweept. Die onbestemde drang tot schrijven, welke het jonge Vlaanderen bezielt, is ook in GUSTAAF D'HONDT gevaren, en heeft zijn scheppingskracht opgewekt. Hij streve er naar, zich zelf te zijn, waar en natuurlijk. GUSTAAF D'HONDT met zijn dichtergemoed bedenke, dat hij schrijft voor een nuchtere wereld, die rijp is aan ervaring, en in het hart moet worden gegrepen door Novellen en Schetsen, die het merk dragen van meer natuur en minder kunst, dan zijne verhalen inhouden » (Ned. Spectator, Augustus.)

Victor Hugo. — Een Vlaamschgeboren liefhebber van Fransche letterkunde bespot E. BIRÉ, die in den *Correspondant* maanden lang Victor Hugo naar het leven afgebeeld en nog al onbermhertig het masker afgerukt heeft, omdat het getal der bewonderaars van VICTOR HUGO niet vermindert en dat de verkoop zijner werken in vijf jaar meer dan zeven millioen heeft opgebracht. Dat bewijst niet dat E. BIRÉ ongelijk heeft : om zijn ongelijk te doen blijken behoeft men hem niet te bespotten, maar te weerleggen.

Em. Hiel. — De *Verslagen* der Koninklijke Vl. Academie brengen ons *Rykhilde 's vizioen*, een gedicht van EM. HIEL : 't is eene mijmering van Rijkhilde over hare lotgevallen en hare bekeering terwijl zij in 't kasteel van Scarphout, tusschen de duinen aan 't zeestrand gevangen zit.

EM. HIEL bezingt vrouwen en typeert heldinnen uit de geschiedenis, die hij in een belangwekkenden, dichterlijken toestand weet te stellen; tusschen de zangen en de uitboezemingen der omgeving die de heldinne vijandig of bevriend is, loopt eene vurige driftige alleenspraak die ons het wel en wee, de gevarenissen en de hertstochten van den hoofdpersoon van het monodrama openbaart. De dichter zweeft boven het gebied der werkelijkheid en zou gepaster zijn gewrocht eene *fantasie* noemen. Hij zou ook wel doen met zijne dichtveerdigheid en zijn meesterschap over de taal, ons eenige dichtregels te schenken, die wij met geestdrift mogen aanhalen en in 't gulden boek der Nederlandsche letteren bewaren.

Geschiedenis onzer Letterkunde. — De *Dietsche Warande* nr 4 bespreekt de bijdrage van Adv. ADOLF PAUWELS in den *Globus* « Der Vlämische Sprachstreit » en zegt : « Twee hoofdpunten worden echter door den warmen verdediger der nationale zaak over het hoofd gezien. Ten eerste, alwat er op de meisjesscholen niet voor de Vlaamsche belangen wordt gedaan; ten tweede, hoe zeldzaam men zich met de studie der taal en letteren van de voorvaderen bezig houdt. »

Jordaens. — De Antwerpsche maatschappij ter aanmoediging der schoone kunsten gaf aan hare leden eene voortreffelijke koperets van FRANS LAUWERS, naar de schilderij van Jacob Jordaens :

Zoo de ouden zongen
Zoo piepen de jongen.

Friesche Letteren. — Onze lezers kennen den Standfries JOHAN WINKLER; zij weten ook welk gemoedelijk, welk zoetvloeiend Dietsch uit zijne penne komt gevloeid; zij weten misschien niet dat er in 't Noorden van Nederland een volk leeft hetwelk van oudsher en heden nog het toogbeeld wedergeeft van den alouden, ongeschonden Germaanschen aard, dat de merkweerdige Friesche taal met veel belang door de Nederlandsche en Duitsche spraakgeleerdheid gewikt en gewogen wordt, dat de Friesche letterkunde in 't verleden gebloeid heeft, en in onze eeuwe herboren nog heerlijk voortleeft! Welnu, gansch de Friesche beweging, die hier ook dient gekend en geschat, wordt meesterlijk beschreven door onzen medewerker, den vrijen en onverbasterden Fries JOHAN WINKLER, in den *Tijdspiegel* van dit jaar, in een opstel dat de volgende Friesche hoofding draagt : ***Ytelike bledsiden ocr Fryske Tael- end Skriftekennisse.***

Rossi. – Wie de vertooningen van SHAKESPAERE door *Ernesto Rossi* hebben bijgewoond, kunnen den indruk dien zij genoten vernieuwen bij 't lezen der geestdriftige beschrijving van POL DE MONT in de *Vlaamsche School* : « Welk een wonder, welke eene wonderbare eenheid van wonderen : de mensch! Een wonder die *gestalte*, parende al de buigzaamheid van de sierlijke slang met al de kracht van den gespierden leeuw, vertoonend in elk individu haar eigen stempel, produkt en meest opvallend uiterlijk teeken van levenswijze, opvoeding, karakter, afkomst, ras... Een wonder, die *houding*, veranderlijk en veelvuldig als de uiterlijke vorm der wolken aan den hemel, nederig of gluiperig, deemoedig of norsch, zedig of uitdagend, droevig of blijde, al naar gevoel en gedachte van het vluchtigste oogenblik het medebrengen! Een wonder, die *hand*, op zich zelf reeds een kunstwerk van voornaam gehalte, hebbende eigen houding, gebaar en expressie, sprekende een eigen, vast onder alle hemelstreken verstaanbare taal, dalend en rijzend, sluitend en ontluikend op den golvenden rythmus van hartstocht of redeneering, bezittende, in haar dubbel bestaan, het vermogen tot streelen en kastijden, tot lokken en verjagen, tot liefkoozen en tot wonden! Een wonder, dat *gelaat*, spiegel van den innerlijken mensch, wiens adel of gemeenheid van karakter het reeds verraadt in den sculpturalen vorm van kinnebak en mond, neus en voorhoofd, terwijl het, door het enkele bewegen van spier of vezel in wang of kin, ook nog de geringste schakeeringen des gevoels kan verduidelijken. En in dat gelaat, twee nieuwe wonderen, die *oogen*, tot wier samenstelling de natuur zich bediende van geheel bijzondere stoffen, als achtte zij vleesch en wervels des overigen lichaams niet edel genoeg en subtiel, om er die beide schildwachten en tolken der ziel uit te vormen :

schildwachten en tolken, ja! schildwachten voor de buiten- en tolken voor de binnenwereld, tooverspiegels, geïnkrusteerd in den grooteren spiegel van het gelaat, om dezen te verlichten, te versieren, voorzeker, maar tevens om met tiendubbele intensiteit uit te drukken, al wat uit den levenden, sprekenden, handelenden mensch van binnen naar buiten straalt; twee wonderen, die oogen, blinkende nu in gewilde, onstoorbare klaarheid, zonder ook het minste te verraden van wat daarbinnen onder de hersenpan of in hart en nieren omgaat en broedt; vonken schietende straks, van haat of liefde en ook wel van beide te gelijk, vonken die de medemensch in zijn oog, in zijn ziel voelt dringen, en die hem, op zijne beurt, haten of beminnen doen; zich hullend nu, bedeesd en nederig en zedig, in het nevelige waas van smart of schaamte, doch opvlammend weer straks en flonkerend, heller en schooner dan ooit, onder het dubbele, edelgevormde portiek van wenkbrauw- en wimperpaar...

En dan - dat laatste, wellicht nog hoogste wonder, *die* hemelsche *stem*, rijker en fijner besnaard dan de zevensnarige lura der Aëeden, buigzamer en voller dan de gevoelvolle cello zelf, in zich vereenigende den innigsten pit, het fijnste en beste van alle geluid, het weze dan natuurlijk of kunstmatig, van het suizelen van den lispelwind in het groen, langs het schetteren der klaroen op het slagveld, tot het brullen van den leeuw in de woestenij. . »

Verlaine. — Zou het waar zijn? Een franskiljon beweert dat VERLAINE de grootste katholieke dichter is die sedert vijf of zes honderd jaar bestaan heeft! (*Mag. littéraire* 15 Juli.)

Byron. — FR. WESTENHOLZ heeft zijne studiën gewijd en hulde gebracht aan Byron als dramadichter. Was Byron een ware dramadichter? Neen : hij dichtte enkel uit liefhebberij, aangezien hij zijne stukken voor het tooneel niet gemaakt heeft. Daarbij zijn de ontvouwing en de handeling van het onderwerp zeer zwak en de ontwikkeling der geaardheid van BYRONS helden onbeduidend. (*Ueber Byrons historische Dramen*, bij Frommanns te Stuttgart.)

Nabur Martins. — Leest in de *Vlaamsche school* bl. 97 eene geleerde bijdrage van WILLEM ROGGHÉ over het bekende autaarstuk, in 't voormalig Groot Vleeschhuis te Gent op den muur geschilderd en aan Nabur Martins, een kunstenaar uit de vijftiende eeuw toegeschreven. Het is zeer merkweerdig omdat het de oudstgekende muurschildering in olieverf is.

Letterkundige werken. — Verschenen :

Te Parijs, bij Hachette : LICHTENBERGER H. *Le Poème de la Légende des Nibelungen.*

Te Parijs, bij Lecène : ALBERT M., *La Littérature française sous la révolution, l'empire et la restauration.* (fr. 3,50).

Te Leipzig, bij Brockhaus : GASTER M., *Chrestomathie roumaine.* 2 deelen (M. 18).

Te Rudolstadt, bij Dabis : DEIKE W., *Schillers ansichten über die tragische Kunst, verglichen mit denen des Aristoteles*. (M. 1,60).

Te Dresden bij Ehlermann : *Grundiss zur Geschichte der Deutschen Dichtung*, door KARL GOEDEKE.

Te Londen bij Kegan Paul, Trench en A°° : FEIS J., *Shakespeare and Montaigne*.

Te Londen bij Macmillan : SIDNEY COLVIN, *Letters of John Keats*.

WETENSCHAPPEN.

Frankrijk. — L. GAUTIER had beweerd (*Revue des q. histor.* VII, 84) dat *France* in 't Roelandslied met eene dubbele bediedenis wordt gebezigd : de naam beteekent 1° Neustrië en Austrasië, 2° geheel het rijk van Karel den Groote.

Die leering van L. GAUTIER is valsch, zooals het blijkt uit een proefschrift dit jaar ter hoogeschool van Straatsburg verschenen. (*France, Franceis, Franc im Rolandsliede*. Inaugural-Diss. von J. Th. HOEFFT). Het vloeit uit al de oorkonden van de 6° 7° en 8° eeuw dat *France* enkel Austrasië te bedieden heeft. In de 9° eeuw begint die benaming ook op een Gallisch gewest toegepast te worden en loopt Frankrijk van het Noorden der Seine tot aan den Rhijn.

Leo XIII. — Een anti-Roomschgezind blad, de *Nederlandsche Spectator*, brengt hulde in dezer voegen aan LEO XIII : « Het pausdom van Leo XIII zal bij alle geschiedkundigen steeds in gezegend aandenken blijven. De openstelling der Vaticaansche archieven voor het wetenschappelijk onderzoek is toch eene daad, die in de annalen der historiographie als van blijvende beteekenis verdient vermeld te worden. » (25 Juli.)

Franken. — Ons, afstammelingen van de Nederfranken, moet het belang inboezemen wat MEIER schrijft over de Franken in de Rhijnlanden. Leest zijne schoone bijdrage *Zur Sprach-und Literaturgeschichte der Rheinlande*, in de *Beiträge* van Sievers XVI bl. 64.

Aristoteles. — In ons laatste overzicht hebben wij wat kwaad gezegd van de *Politeia* van ARISTOTELES, wier uitgave dit jaar zooveel gerucht maakte in de geleerde wereld ; onder geschiedkundig opzicht zullen wij ze ditmáal wat loven omdat ze nog al veel nieuws aan het licht brengt wegens de belangrijkste tijden en mannen uit de geschiedenis van Athenen, en namentlijk aangaande Solon, Aristides en Pericles.

Amerika. — Onze medewerker M. DE CEULENEER schreef in de *Mémoires couronnés* der Academie van België (XLV), een opstel over een oud bronzen stuk van den Louvre. Deze oudheid is een hoofd en zij zou het hoofd verbeelden van eenen Indiaan,

eenen ouden bewoner van Amerika, omdat er Indianen schipbreuk leden op de kusten van de Noordzee. Een Germaansch opperhoofd zou dit bronzen stuk, 63 jaar voor onze tijdrekening aan QUINTUS METELLUS besteld hebben.

Voorgeschiedkunde. — Te Mesvin had men in eene laag van het derde aardkundig tijdvak eenige keien en steenbrokken gevonden. Wat wondere ontdekking! Wat ontroering in de groote wetenschappelijke gilden. Die keien, volgens het oordeel van E. DELVAUX, waren gekapte steenen werktuigen, en die werktuigen moesten door een zeer wild wezen, waaruit later de mensch gewassen is, gebezigd geweest zijn. Wat stelsels men al op een hoop keien kan bouwen! (R. des Q. scientif. Juli 91.)

Eigenheidkunde of Physica. — De *Student* n° 4 '91 vermeldt ons dat niet PASCAL, maar wel SIMON STEVEN de grondstelling van de gelijkheid der drukking van de vochten heeft gevonden. Dat werd over veertig jaar door ARAGO aan QUETELET bekend.

Chinakunde. — Niets is belangrijker in de geschiedenis dan de nauwkeurige beschrijving van het dagelijksch en huiselijk leven in 't verleden. Daarom lazen wij met genoegen in 't *Muséon* van Augustus, de bijdrage van den hoogw. heer DE HARLEZ : dank aan zijne kennis der taal van China, waarin hij bijkans alleen in Europa uitmunt, kan hij de oude godsdienstige boeken van dit land overzetten en beschrijft hij ons al de plechtigheden van het huwelijk in China, over 25 eeuwen.

Het Vasteland. — Men zegt : al het water stroomt naar de zee : welnu, de aarde stroomt er ook naar toe, en als 't alzoo voortgaat tegen dat vier millioen jaar verloopen zullen zijn, blijft er geen enkel zandkorrelken meer over, dat in den grond der zee niet begraven zal liggen. Dat verzekert ons M. DE LAPPARENT, met cijfers, in de *R. des Quest. Scientifiques* van Juli laatstleden.

Lichtkunde. — Wat wondere toepassingen van het onderzoeken en ontleden van het licht, van het afprenten en waarnemen van het kleurbeeld! Voor iedere ster, hoe ver zij ook afgelegen is, die ons genoegzaam licht toezendt om den lichtontleder te beroeren, kan men in de studie van haar kleurbeeld gaslaan, uit welke stoffe zij bestaat, welke bewegingen zij heeft, hoe groot en hoe zwaar zij is en welke hemelbaan zij beloopt.

Friesland. — Heden vallen de *ethnographie* of volksbeschrijving en de *ethnologie* of volkenkunde zeer in den smaak; men verwaarloost evenwel maar al te dikwijls de kennis van zijnen eigenen stam, de studie van de vaderlandsche volkseigenheden; wilt ge wegens uw Dietsche volk, en vooral wegens het aloude volk der Friesen, onderwezen worden, leest in den *Globus*, Band 60 van nr 2 tot 6 het diepdoordacht en geestdriftig opstel van JOHAN WINKLER over *Friesland, Friesen und friesische Sprache in den Niederlanden*.

TAALGELEERDHEID.

Oudkeltisch. — ALFRED HOLDER geeft bij Teubner te Leipzig een kostelijk werk uit. Jaren lang heeft de taalkenner opschriften en munten, oude schrijvers en levens van heiligen uitgepluisd en al de Oudkeltische woorden verzameld. Nu is zijn *Alt-Celtischer Sprachschatz* onder druk : de eerste aflevering is reeds verschenen.

Particularism. — WILLEM DE VREESE bepreekt in het *Ned. Museum* van 15 Juli het werk van FRANS VAN DEN WEGHE over ALBRECHT RODENBACH. Hij zegt o. a. : « Ik kan het niet billijken dat de heer VAN DEN WEGHE eene lijst woorden en uitdrukkingen samenstelt, door RODENBACH en andere particularisten gebruikt, en die als « anormaal » veroordeelt. Immers, die woorden hebben, zoo goed als algemeen Nederlandsche, recht van bestaan... Daarenboven bevat die lijst een groot getal woorden, die niet specifiek Westvlaamsch zijn. »

Indogermaansch. — KAREL BRUGMANN en WILLEM STREITBERG geven te samen bij Trübner te Strasburg, een nieuw tijdschrift uit voor de Indogermaansche taalkunde, te weten : *Indogermanische Forschungen*. Het kost 18 Mark.

Oudgermaansch. — In 1883 ontdekte men bij Housesteads in Engeland op eenen heidenschen altaar de twee volgende opschriften :

Deo Marti et duabus Alaisiagis et numinibus Augustorum Germani cives Tuihanti cunei Frisiorum Ver. Ser. Alexandriani v. s. l. m.

Deo Marti Thingso et duabis Alæsiagis Bede et Fimmilene et numinibus Augustorum Germani cives Tuihanti v. s. l. m.

Wat beteekent *Alaisiagis*, *Alæsiagis?*

FR. KAUFFMANN vindt in *Alaisiagæ* het voorvoegsel *al(a)* en het oorgermaansch **aiʒō* dat voor hem de oorspronkelijke gedaante is van de Oudgermaansche woorden : oudhoogd. *êra*, ondfr. *êre*, oudnoordsch *eir* enz. Van **aiʒō* kan hij dan gemakkelijk **aiʒiag-* afleiden. Om den zin te bepalen denkt hij aan de Skandinaafsche afgodin *Eir* die zeer hulpveerdig is. Het dunkt ons dat sommige Duitsche taalgeleerden uitnemende stout worden in hunne afleidingen. (*Beiträge XVI*, bl. 200.)

Er. — A. Joos, die zeer schoone taalkundige bijdragen opsteit voor het *Katholiek onderwijs*, handelt in het n^r van Augustus laatstleden over *het* en *er*.

Er is o. a. een voornaamwoord in de schrijftaal.

Wat is *er?* VERCOULLIE zegt dat het de tweede naamval meervoud *dier* is, met verdoffing en weglating der *d*.

Er staat alleen in de geijkte taal. De gesproken taal bewaart de andere gedaanten van het voornaamwoord :

« Dat *er* is de genitief meervoud van het voornaamwoord

dat in 't mannelijk enkelvoud den genitief *es*, den datief *em* en *en*, den accusatief *en*, en in 't onzijdig enkelvoud den accusatief *et* heeft... Men denkt dat het aanhangend *i*, dat hier en daar als mannelijk enkelvoudig onderwerp voorkomt, er de eenigste vorm van is. »

Men zegt ook in den eersten naamval *e* en *en* : *komt en? komti? E komt?*

« Al deze vormen staan duizend keeren in onze oude schrijvers en leven nog voort in vele streekspraken. »

Dat voornaamwoord bestaat ook op zijn eigen in het Oudnederfrankisch, het Oudsaksisch en het Oudfriesch waaruit onze taal gesproten is. Daar bestonden immers in 't Oudgermaansch twee onderscheidene voornaamwoordstammen : *hi* en *i*.

Oudsaksensch. - Bij Brill te Leiden is de *Altsächsische Grammatik* van Behaghel en Gallée verschenen.

Wat is het Oudsaksensch?

Het is een oude Nederduitsche tongval, die in nauw verband staat met het Oudengelsch, het Oudfriesch, en het Oudnederfrankisch.

Wie sprak het Oudsaksensch?

Het werd gesproken door de Saksen (verbond van kleine Germaansche volkeren) eerst aan den oostkant der Nederelbe gehuisvest en na de derde eeuw ook de Cherusken, de Fosen, de Angriwaren, de Chauken, de Noord-Thüringers, de Borukters en de Tubanten bevattend. Ten tijde van Karel-den-Groote stonden zij bekend en verdeeld als Westfalen, Engers, Oostfalen en Noord-albingiërs.

Waar werd het Oudsaksensch gesproken?

In eene streek die tusschen de volgende grenzen ligt : de scheidsgrens loopt langs de Elbe en de Saale, langs den Unstrut, van Münden aan den Wesel naar Valbert, van daar naar Elberfeld en Werden, langs den ouden Ysel west van Doetinchem en oost van Zütfen, om in de nabijheid van Gorsel over den Ysel te gaan en weldra wederom oostwaarts recht naar Groningen te buigen en van daar langs de Friesche gewesten.

Welke zijn de overblijfsels van het Oudsaksensch?

Eerst hebben wij den Heliand, een vermaard Oudgermaansch heldendicht, en dan eenige kleine oorkonden uit verscheidene streken en kloosters herkomstig. Gelijk wij overjaar schreven, zal Gallée al het Oudsaksensch, dat er bestaat, heruitgeven.

Het Oudsaksensch is voor ons merkweerdig daar er ook sporen van deze oude sprake in onze Vlaamsche tongvallen te vinden zijn. Geene beoefenaars onzer Vlaamsche streekspraken kunnen deze spraakkunst missen. S. P.

NAASTENLIEFDE.

'T Was de eerste Mei. — Hoe denkt ge bij dat woord,
Aan al, waarmeê de Lente 't hart bekoort:
Aan zonneschijn en dauwdropglansen,
Aan vogelzang en levensvreugd,
Aan looffestoen en bloemenkransen,
Aan 't zoet der lieve blonde jeugd.

'T Was de eerste Mei. — En 't arme volk,
— Het volk, dat slaaft en zwoegt, dat wentelt in een kolk
Van diepe ellend' naar ziel en lichaam beide,
Dat blindlings gaat, waar booze heerschzucht 't leidde, —
Dat volk had zich dien dag
Ten feest verkoren,
En wilde in gansch Europe aan 't hoog gezag
Zijne eischen — recht of onrecht — luid doen hooren. (1)

Arm volk, helaas!
Lichtzinnig, ja, en dwaas
Laat ge u ten afgrond voeren,
Waar nood en dood,
Gebrek voor vrouw en kind aan geld en brood,
U als hun prooi beloeren.

'T Was de eerste Mei. — En, trouw, aan 't ordewoord,
Verliet het volk op meenge plaats het werken,
En trok, wild tierend, langs de straten voort,
Om, door zijn machtbetoog, zijn wil te sterken.

---

(1) Op 1sten Mei 1891 had het werkvolk besloten in gansch Europa (ja, zoo 't scheen, in gansch de wereld) het werk te staken, en eene machtige betooging in te richten voor zijne vermeende, zoo wel politieke als andere rechten. (Zie de dagbladen van dien tijd

Gelukkig, waar 't bij zulk betoogen bleef!....
— Maar wee! wanneer de stroom woest uit zijn bedding dreef:
Dan rolt hij bruisend voort, langs dorp en tuin en velden,
En laat verwoesting na, alwaar zijn baren welden. —
Zoo ook het volk: is eens zijn kracht ontboeid,
Zijn drift in 't bonzend hart ontgloeid,
Dan kent het recht noch wetten,
En wil verpletten,
Wie tegen hem zich durft verzetten.

Zie ginds, daar giert de volksdrom aan:
Men zwaait het roode vaan,...
Men huilt oproergezangen,
En rukt vooruit in dichtgesloten rangen.
Gelijk een sneeuwlawien, die van de bergen rolt,
Zoo groeit de schare,
Terwijl ze onstuimig voorwaarts holt....
O! God beware!
Daar staat een legermacht,
Die deze menschenzee in al heur kracht
Weerhouden wil. Maar, uit het volk
Berst nu, als uit een donderwolk,
Een hagelbui van steenen
Op 't leger los, snort om de ruiters henen
En werpt er enklen uit het zaâl.....
Nu dringt het voetvolk voor met kolf en staal;
De volksdrom weet van staan noch wijken:
— Daar klinkt 't bevel 't geweer te strijken;...
Nog wijkt men niet; het volk staat als een muur....
— Daar klinkt het weer: « Legt aan! geeft vuur! »
— Geweren knallen,....
En mannen, vrouwen, kindren vallen....
En kermend, huilend vliedt het al dooreen!
Doch zie! één man dringt door den volksdrom heen:
't Kruisbeeld ter hand, met open armen,
Werpt hij vóór 't leger zich — hij, gansch alleen —
En roept: « Houdt op! erbarmen!
« Reeds bloed genoeg gestort! — Wilt gij een offer meer,
« Schiet mij dan neer! »

En wie, wie is die held der helden,
Die zoo voor 't arm misleide volk
Zich zelf ten offer stelde?...

Wie anders, dan des Heeren tolk,
De dienaar van den God des Vredes (1).

. . . .

Zoo gaf weleer, in 't afgedwaald Parijs,
Een Prins der Kerk voor 't muitend volk zich zelven prijs : (2)
— Hij, ondanks 't woên des aangehitsten veedes,
Hij klimt, d'olijftak in de hand,
De barricaden op : — een schot ontbrandt,
Een kogel treft den christen held in 't harte,
En slaat meteen heel Frankrijk diep in smarte.

Doch hier, was onze held ook even groot,
Hij bleef gespaard :
Geen krijgsman schoot
En 't muiten was bedaard.

Maar, bij 't teruggewijken
Des volks, bleef gansch het plein bezaaid met lijken
En zwaar gekwetsten. Welk een ijslijk tafereel!
Zulk lot dan, werkliên, was uw deel,
In plaats van 't overzalig Eden,
Dat uw misleiders u verhopen deden!
Wat weeûwen, weezen gij in bittren nood,
In d'afgrond der ellende stoot!

Doch, bij dit treurtooneel, vol smerte,
Roert menig liefdewerk ook diep het herte :
Daar knielen vrouwen, slank en teêr,
In 't zwart gehuld, en 't harte vol erbarmen,
Bij dooden en gekwetsten neer;
Zij torschen ze op hun tengere armen,
En dragen ze, besmeurd met bloed en slijk,
In hunne stille bedewijk,
Tot gast- en doodenhuis herschapen.
En daar begint, met hoop en moed,
Het reinigen van slijk en bloed;
Verfrisschend vocht net mond en slapen,

(1) De Eerw. Heer MARGERIN, pastoor te Fourmies in Frankrijk, wiens lof om dit feit door eenen Minister in de Kamer der Republiek te Parijs is uitgesproken.
(2) Mgr. AFFRE, aarbisschop, den 25 Juni 1848.

't Verscheurde kleed wordt afgerukt,
Een zacht verband op elke wond gedrukt,
En wie nog leeft, gelegd te bedde,
Met hoop, dat liefde en zorg hem redde.

Ziedaar een Zuster aan het werk
Met eenen man, van lichaam zwaar en sterk,
Maar door een kogel vlak de borst doorschoten :
Voor hem geen hoop op redding meer;
En angstig praamt de Liefdezuster zeer,
Dat hij zich met den Opperheer
Verzoene. Doch, hij 's vast besloten :
Hij wil geen priesterhulp in stervensnood.
« In naam van God, gedenk uw ziel ! » zoo smeekt zij teêr;
— « Ik ken geen God, geen ziel! » snauwt barsch hij weer. —
« In naam dan van uw moeder! » — « Die is lang al dood ! » —
« Zij bidt voor u daarboven. » — « Bidden ? zij ? geen nood!
De dooden bidden niet; want dood is dood! » —
« In naam van uwe vrouw, uw kindren ? »
— « Hoe of ik sterf, wat kan 't hen hindren? » —
« In naam van U dan, van uw eigen bloed!? »
— « In uwen naam! want gij, ge zijt te goed » —
Zoo snikt hij plots — « waar heb ik 't ooit verdiend,
« Dat ik door u, mij vreemd, zoo word bemind? » —
En tranen bigglen langs zijn bleeke wangen.
Hij heeft gebiecht, zijn Heiland eerbiedvol ontvangen,
En dan getroost aan de aard' vaarwel gezeid.
— Zoo redt de liefde, wen ook 't lichaam sterft,
Nog de eedler ziel, die 't leven erft
Voor de eeuwigheid.

Intusschen schaft de Eerweerde Moeder,
Zij zelv', schoon hoog bejaard, den dooden 't grafgewaad,
En huivrend roept zij d'Albehoeder
Om deernis aan, bij 't geen zij gadeslaat :
Want zie, 't ontkleeden van de lijken
Doet spoedig de uiterste armoê blijken;
Bij enklen faalt zelfs 't doodenhemd;
En, 't hart van droefenis beklemd,
Haalt fluks de Moeder 't witte linnen
Uit de eigen kast, om de arme bleeke leên
Der offers van den dood te kleên :
Dat heet den naaste lijk zich zelven minnen.

Als nu dit liefdeplegen is verricht,
En lijk bij lijk daar rein ter zale ligt,
Werpt zij zich vóór het kruisbeeld neder
En smeekt den Opperrechter teeder :
« O Zaligmaker, Jezus zoet!
Gedenk, dat Gij uw dierbaar bloed
Voor hen ook hebt vergoten!
En, hebben zij soms veel misdaan,
Och, wil hun ziele niet verstooten,
Zooveel toch hebben ze uitgestaan!
Vergeef hun, Heer! zij wisten niet wat zij misdeden,
Zoo hebt Gij zelf aan 't kruis voor hen gebeden :
Blijft hun nog schuld, laat mij, o Heer, laat mij voldoen!»...
En, vóór elk lijk stil neergegleden,
Drukt zij op ieders hoofd den zaalgen vredezoen.

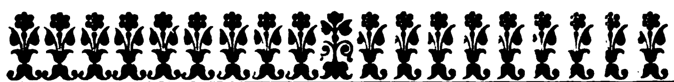
O Geesten van hierboven,
Hoe moet ge uw Schepper loven,
Als de aarde u zulk tafreel te aanschouwen biedt!
Zegt. zijn zoo 'n menschenenglen
Niet waard hun stem te menglen
In 't eeuwig koor, in 't godlijk hallellied?

Leent, Serafs, leent me uw klanken
Om God den Heer te danken,
Dat zijne gunst op 't nedrig wereldrond,
Bij 't droef verval der zeden,
Bij 't wet- en rechtvertreden,
Nog zooveel deugd en reine liefde jont.

« Heilig, heilig, driemaal heilig!
Buiten God is 't nergens veilig (1) : »
God alleen schenkt heilgenâ,
En zijn Kerk doet wonderwerken,
Die elks hoop en moed versterken :
Dank! heb dank, o God! halleluja!

Antwerpen, Juni 1891. FRANS WILLEMS.

(1) JOOST VAN DEN VONDEL : *Lucifer*. Rei der Engelen.

PASTOOR SCHUERMANS.

EENE sympatieke figuur der Vlaamsche Beweging is wederom verdwenen : de brave, hartelijke en levenslustige Pastoor Schuermans is den 30 Augustus laatst in zijne pastorij te Wilsele, zachtjes in den Heer ontslapen. Hij was te Campenhout geboren in 1821.

Het *Algemeen Vlaamsch Idioticon,* door vader David op touw gezet, scheen door den dood van den geleerden hoogleeraar te moeten onderblijven. Schuermans nam moedig de taak op zich, en 15 volle jaren bouwde hij onverdroten en onvermoeid aan dit eerste monument van ons Vlaamsch taaleigen. Konden sommige steenen beter gekozen geweest zijn en sommige materialen beter aangelegd, *elk in zijn voeg, elk in zijn schrijn,* zooals Dr Laurillard te Gent uitboezemde omtrent het taalmonument van Professor Mathijs De Vries, dat men zich herinnere dat de bouwmeester alleen stond, dat hij de eerste taalarchitect was, de eerste taalopdelver, en dat De Bo, Tuerlinckx, Joos en anderen, hun ontginningswerk nog niet begonnen hadden.

Hij was niet alleen ijverig op het veld der taal, hij ontgon ook de mijnen der geschiedenis, hij gaf zijne godvruchtigheid lucht in menige geestelijke werkjes, en soms ook beklom hij den zangberg der Muzen. Zoo schreef hij *Onze lieve Vrouw van Rimini, Veldtocht der Franschen en der Hollanders in België*

ten jare 1635, *Leven der Heilige Lucia*, *De Fratricellen en Beggaerden*, *Belegering van Leuven in 1635*, enz. enz.

In tijdschriften en in bladen kwamen ook vele bijdragen van hem voor, inzonderheid over de Vlaamsche Beweging en onzen taalstrijd. Alhoewel slechts gesticht in den avond van zijn leven, mocht *Het Belfort*, waaraan hij eene bijzondere voorliefde toedroeg, zich dikwijls verheugen in zijne medewerking. Het is ons een zoete plicht hem er hier hartelijk dank over te zeggen.

Was de duurbare overledene de werkzaamheid zelve, hij was nog meer de man van geloof, hoop en liefde in en voor de moedertaal. Zelf blaakte hij van ijver, en hij bezát de kunst, de jeugd met zijn heilig vuur te bezielen. Ook waren de bijeenkomsten van de studentenmaatschappij « Met Tijd en Vlijt » te Leuven, hem ware feesten, welke hij nooit verzuimde bij te wonen.

De studeerende jeugd dat waren altijd zijne welkome en geliefde gasten. Ook herinner ik mij met ontroering onze Vlaamsche pelgrimagiën naar het Vlaamsche Wilsele, wiens nederige pastorij waarlijk het hotel Rambouillet van de Vlaamsche jeugd der Alma Mater mocht genoemd worden.

Daar woonde met Schuermans zijn even letterlievende en geestdriftige onderpastoor Heyndrickx. Ho! wat is er daar op het welvaren van den Vlaamschen strijd gedweept, gedroomd en ook getoost!

Ook is het in de pastorij van Wilsele dat het Davidsfonds geboren is, dat machtig Davidsfonds, dat nu geheel het land als met een net van afdeelingen overdekt, dat boven de 7000 Vlaamsche mannen in het gelid geschaard heeft, en dat de verpersoonlijking is der Katholieke Vlaamsche Beweging. Het was in 1874: eenige studenten, aangevoerd door onzen betreurden vriend Julius Plancquaert, hielden raad met Schuermans, zij legden de eerste grond-

vesten, zij zonden gezanten naar de brandpunten van het Vlaamsch, naar Gent, naar Antwerpen, doch inzonderheid naar Sint-Nicolaas bij den Eerw. heer Claeys en den Eerw. heer Stillemans, (thans bisschop van Gent), en welhaast klonk de blijde mare over het land dat de katholieke Vlamingen ook hunne gilde zouden bezitten, welke de verspreide krachten in éénen machtigen bond zou vergaderen en vertiendubbelen in macht, in kracht en in invloed.

Voorwaar, het wordt te veel vergeten, die stichting is een der schitterendste paarlen in de eerekroon van Lodewijk-Willem Schuermans. Door een gedenkteeken op het stille kerkhof van Wilsele moest het Davidsfonds dit feit vereeuwigen.

Pastoor Schuermans was een der medestichters der *Zuidnederlandsche maatschappij van Taalkunde*, deze eerste Vlaamsche academie op onzen bodem. Later, als de *Koninklijke Vlaamsche Academie* tot stand kwam, werd er hem als blijk van hulde en waardeering een zetel ingeruimd.

Hij was verder een deugdzame priester, wiens gemoed klopte voor den dienst van God en het welzijn van zijnen evennaaste. Naast deze eerste verplichtingen en die van zijn heilig ambt, ging hem niets meer ter harte dan de vaderlandslievende en godsdienstbewarende strijd voor onze taal. Lezers van *Het Belfort*, veel heeft de man gedaan voor onze gemeenschappelijke zaak, laten wij hem dus van ons niet vertrekken alleenlijk met een woord van spijt over zijn verlies, en een woord van lof over zijne werkingen, dat onze afscheidsgroet een gebed zij voor de rust zijner ziel.

Ziehier, om de aardigheid, den feestdronk welken Dr J. Nolet de Brauwere van Steeland den Eerw. heer Schuermans toebracht, den 13 December 1868, ter gelegenheid van diens vijf-en-twintigjarig lidmaatschap in het studentengenootschap « Met Tijd

en Vlijt » ter hoogeschool van Leuven. Ik vind dit stuk in een n[r] van *De Beurzencourant* destijds te Gent verschijnende :

't Is lang genoeg, vol zorg' en mijmerij'.
Geplakt, gewroet in boeken en papieren.
Ontspan uw' geest ; ontfrons nu 't voorhoofd vrij ;
Laat uw vernuft dees hoogen feestdag vieren.
DIRK SMITS.

Nunc est bibendum
HOR.

Wien « Tijd en Vlijt » ter harte gaat,
Wie wijn roemt boven water ;
Rekruut of uitgediend soldaat
In 't kamp der *Alma Mater* ;
Hoogleeraars, met of zonder bef,
Van wetenschap dooraderd ;
Gij allen die, uit plichtbesef
Erkentlijk hier vergaderd,
Vierde-eeuwgetuige zijt geweest
Van « Tijd en Vlijt's » Bestuurglans ;
Stemt d'eersten dronk den held van 't feest :
Den wakkren, braven Schuermans!

Die eerste teug van 't paarlend vocht
Zij Hem gewijd, den braven,
Met hart en ziel der taal verknocht
En rijk aan geestesgaven.
Aan Hem zij de eer, waar de eerste flesch
Ontploft met schuimend knallen ;
Aan Hem die, standvast op de bres,
Bewaakte vest en wallen
Van 't vaderlandsche spraakgebied,
Als voorpost op de muurschans,
Wie zwichten mocht, hij deinsde niet
De wakkre, brave Schuermans!

Wat hier zich opdrong uit de taal
Van vreemde spraakkornuiten,
Hij lichtte 't alles uit den zaêl
En stiet het wijslijk buiten.
Van 't « zartlijk wimmrend, landlijk schoon, »
Waarvoor 't gehoorvlies huivert ;
Van duitsch gezwets en g ller-hoon
Hield Hij ons Vlaamsch gezuiverd.
En weerden we al den stormloop van
Buur-mofferij en buur-fransch,
Wij danken 't meê den vromen man,
Den wakkren, braven Schuermans!

Getuige 't Idioticon
Van 't denkend brein diens sterken!
Hij was geen idioot, die kon
Zulk woordenboek bewerken :
Bont pak, gewestlijk aangevuld
Met schat en kleur van streekspraak,
Daartoe hoort kunde, taai geduld
En letterzwoegers bleekkaak.
Waar David's val den arbeid staakt,
Wie waagt er de avontuur-kans?
Wie, die het werk ten eind volmaakt?
Het is de brave Schuermans!

Toch vond geen letterveld allëén
Hem werkzaam op den akker;
Nog elders sloeg Hij de oogen heen
Steeds even vroom als wakker :
Gespitst op louter waarheidszin
En valsch begrip ter wering,
Blies waakzaamheid in 't hart Hem in
't Behoud der zuivre leering.
Voor vreemde stelsels — stout en vrank —
Hield « Tijd en Vlijt » zich puur gansch,
En wijt daarvoor zijn' warmsten dank
Den vromen, braven Schuermans!

En stond de kloeke borst dat uit
Zoo'n vijf en twintig jaren,
Het wettigt 't eens gestemd besluit
Van juublen feestvergaren.
Hem, die ons, vast een vierde eeuw lang,
Zijn vriendschap heeft geschonken,
Omringen wij in vriendendrang :
Hem de eerste teug gedronken,
En waar ooit hartlijke uitroep steeg,
Zij 't in dit plechtig uur thans,
Met roomers, driewerf vol en leeg,
Ter eer des wakkren Schuermans!

A.

DE VLAAMSCHE LIER.

Aan E. WEEMAES, S. J.

bij de tweede uitgaaf zijner Gezangen (1).

O ja, 't is schoon, het vaandel planten
Voor vaderland en moedertaal.

E. Weemaes. *Tegen zedelooze zangen.*

TOEN Gij, zestig jaar geleên,
Van de Zwitsersche Alpen daalde (2),
Naar de Vlaamsche vlakten heen,
Waar U 't eerste licht bestraalde,
Droegt Gij niet het kruis alleen,
't Wapen van Loyola's telgen :
Even manlijk, even fier,
Tradt Gij op voor 't oog der Belgen
Met de aloude Vlaamsche lier.

Na den korten broederstrijd
Weer in stille rust gezeten,
Zag het Vlaamsche volk met spijt
Zijne taal in 't slijk gesmeten, —
Of de fiere Vlaamsche Leeuw
Wolf en jakhals na moest huilen,
Na den roem van vroeger eeuw
In het donker weg moest schuilen,
En in 't Fransch zijn schand verpruilen, —
Hij, gewoon aan jubelschreeuw!

---

(1) Pas verschenen bij den heer H. Van der Schelden, Onderstraat, 24, Gent. In het *Bien Public* van 17 Augustus stond eene zeer vleiende beoordeeling over het werk.

(2) De Eerw. Heer Weemaes vertoefde van 1828 tot 1833 in Zwitserland. Verschillende stukjes uit zijn dichtbundel dagteekenen uit dat tijdperk.

Dichter! U zegt Vlaandren dank.
Door de Vlaamsche velden ruischte
Weder Vlaamsche harpeklank;
Uit den Vlaamschen boezem bruiste
't Vlaamsche lied weer vrij en vrank.
Gij hadt de echte snaar geslagen,
't Vlaamsche vaandel hoog gedragen,
Naast Cracco en Ledeganck,
Vóór de Koninck 't licht zag dagen,
Vóór wij 't eerste flikkren zagen
Van Gezelle's dichtersprank.

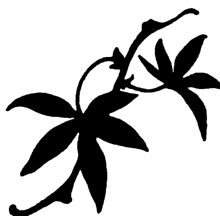
't Was het echte Vlaamsche lied,
— Blij-godsdienstig, stil-verheven, —
Dat uit vollen boezem vliet :
Zóó er Vondels harp ontzweven,
Zóó er Poirters' *Duifken* biedt.
'k Mocht het in mijn kindsheid hooren,
Daavrend door de tempelkoren,
Ver van Vlaandrens grondgebied (1),
En — wat heugnis ging verloren —
Dichter! dát vergeet ik niet.

Niet alleen in 't heiligdom :
Bij de wieg en op de graven
Strooit uw lier haar liedren om,
Spreidt uw veder dichtergaven.
Naast een bruid en bruidegom
Zingt Gij nonnen en begijnen;
Naast de schooljeugd en den wees
Doet Gij wie uw bladen leez'
Helden, helden Gods verschijnen,
Christus' wakkre paladijnen,
Riddren zonder blaam of vrees.

(1) Sommige liederen uit de eerste uitgave (1852) werden door hunne opneming in het « Handboekje voor Congreganisten » bij de Katholieken van Noord-Nederland algemeen bekend en geliefd.

Priester! wat uw priesterhand
    In die vijftig, zestig jaren
Heeft op d'akker Gods geplant, —
    Wat Gij mocht aan vrucht vergaren
Voor een beter vaderland :
    't Staat in 's levens boek geschreven,
Waar geen menschenoog het ziet.
Dichter! wat uw zangster biedt,
Wat uw zilvren harp ontvliet,
Wat uw veder achterliet :
    Dát blijft in ons midden leven,
't Onverfranschte Vlaamsche lied
    Blijft door Vlaandrens beemden zweven,
En vergaat in de eeuwen niet.

Maastricht. JAN DE BRABANTER.

HET CONGRES VAN MECHELEN.

ONDER de menigvuldige Congressen die in de laatste maanden werden bijeengeroepen, bekleedt het katholiek Congres van Mechelen den eersten rang. Het groot getal van aanzienlijke deelnemers, mannen van gevierden naam en gekende verdiensten; het plechtig openingsfeest dat andermaal den « Franciscus » van Tinel ten beste gaf en andermaal het schitterend bewijs opleverde dat het Geloof evenmin den gloed der Kunst als het licht der Wetenschap uitdooft; de luister der algemeene vergaderingen en de naarstige werkzaamheid der verschillige afdeelingen waar voornamelijk de godsdienstige en maatschappelijke belangen in praktischen zin behandeld werden en die voor eendrachtige samenwerking den rechten weg hebben beschreven; de algemeene beteekenis zelve van het Congres dat zich in onmiddellijk verband met de pauselijke Encycliek over den toestand der arbeiders stelde, om dit richtend woord met eene grootsche betooging van de eenheid der geesten en harten in plichtbetrachting en opgewekten werklust te beantwoorden; die werkmans-vergadering, zoo roerend en zoo groot van beduiding, een echt verbroederingsfeest der onderscheidene maatschappelijke standen, in de belijdenis derzelfde waarheid, in de verdediging derzelfde belangen, in de betrouwende hoop der gemeenschappelijke zege vereenigd; dit alles behelst

redenen meer dan genoegzaam om uit te leggen dat de Katholieken zich zoo zeer over den uitslag verblijden terwijl van tegenovergestelde zijde zoo nijdig en spijtig wordt opgezien. « Waarom kunnen wij hetzelfde niet? » luidt het daar op verwijtenden toon. « Zijn onze hoofdmannen machteloos en lam geslagen? Blijven wij, met de armen gekruist, de machtig vooruitstrevende beweging onzer vijanden aangapen alsof voor ons de strijd uitgestreden ware? »

Door iedereen wordt dus het Congres als een uiterst merkwaardig en belangrijk feit erkend. De leiders en inrichters, met zijne Eminentie den Kardinaal Aartsbisschop van Mechelen aan het hoofd, maakten zich den dank der Katholieken overwaardig.

De Katholieke Vlamingen hebben in den plicht van dien dank een voornaam deel op zich te nemen.

Het inrichtend komiteit, met een voorstel van den heer Senator Lammens instemmende, heeft, voor het bespreken onzer Taal, op het programma der werkzaamheden van het Congres eene bijzondere plaats ingeruimd.

Het behouden bij de Vlaamsche bevolking van al wat Vlaamsch heet, van taal en zeden, is voor het bestrijden van het socialisme ten onzent van het grootste gewicht, gelijk het in den kamp tegen het liberalisme onontbeerlijk en oppermachtig is gebleken.

Daaraan werkt dan ook uit al hare krachten de Katholieke Vlaamsche Beweging, belichaamd in het Davidsfonds dat, naast de uitgaven van boeken en muziekstukken, zijne voordrachten en concerten, zijne bibliotheken en prijsuitdeelingen vermenigvuldigt en dat aan zijne zijde jeugdige Bonden ziet ontstaan, tot alle medewerking ten algemeenen goede vaardig en bekwaam.

Aan die noodzakelijke en vruchtbare werking hebben de hoogere standen over het algemeen tot heden geen dadelijk deel genomen.

Hunne volslagen onbekendheid met de Vlaamsche

taal, hunne verachting, ja, van die *boersche spraak*, lieten hen in overgroote meerderheid onverschillig aan het verspreiden van Vlaamsche boeken, schriften, dagbladen, liederen, onder de Vlaamsche bevolking.

Nu echter onder den drang der tijdsomstandigheden wordt gevoeld en erkend dat niets van al wat invloed heeft op het volk mag verwaarloosd worden, dat namelijk de toenadering der hoogere standen tot de volksklas moet worden behartigd en bewerkstelligd door al wie het wel meent met het volk, (elk ontwerp toch van anti-socialistische werking veronderstelt de toenadering der verschillende standen tot elkaar en neemt haar tot grondslag,) nu diensvolgens de noodzakelijkheid zich voordeed, in een Congres dat het sociale vraagstuk op de eerste plaats stelde, de middelen van toenadering te onderzoeken en te bespreken, nu kwam het bespreken der houding, door de hoogere klassen tegenover onze volkstaal aangenomen, zich opdringen : wordt de scheidsmuur van taalverschil, in bestaan en oorzaak, van tusschen de maatschappelijke standen niet weggenomen, aan christen broederlijke toenadering kan er in rechtzinnigheid niet gedacht worden.

Zoo oordeelde het inrichtend komiteit er over, toen het een verslag over die questie met praktische besluiten, van den heer Hoogleeraar de Ceuleneer van Gent, op het programma der handelingen bracht, benevens eene mededeeling over de werkzaamheden van het *Davidsfonds* met bericht van hetgeen reeds gedaan werd en met aanduiding van hetgeen uit diens invloed en propagande, in den socialen strijd, kon gehoopt worden. Dit laatste verslag werd, bij eische des Hoofdbestuurs van het *Davidsfonds*, dat uitgenoodigd was zich tot verslaggeven te laten vertegenwoordigen, in Vlaamsche taal voorgedragen.

Het komiteit deed meer : het liet door den heer senator Lammens twee sprekers aanduiden die

zouden gevraagd worden, in algemeene Vergadering met eene Vlaamsche redevoering op te treden. Het waren de heeren pastoors Claeys en Verriest. De eerste heeft zich aangeboden; de tweede, die ook aanvaard had te spreken en die als spreker aangekondigd was, is door ongesteldheid belet gebleven.

Bij den eersten oogslag mag het vreemd voorkomen dat op een internationaal Congres, waar Duitschers, Italianen, Engelschen Fransch spreken, wat moeite zulks moge vergen, de Vlaming Vlaamsch kome ten gehoore brengen, vooral waar het in zijn belang is door iedeereen verstaan te worden en ook de bijstemming in te winnen van personen die geen woord Vlaamsch kennen.

Maar te rechte werd opgemerkt dat, door de plaats die voor de algemeene vergadering der Katholieken was verkoren geworden, de Belgische toestanden op den voorgrond kwamen; dat, tusschen die toestanden, de questie der Vlaamsche taal in hare betrekking tot de sociale belangen, als zeer gewichtig gold; en dat die taal, nu zij hier ter hulpe werd geroepen, wel mocht met een eigen optreden vereerd worden al ware 't maar omdat zij elders zoo vaak miskend wordt en verdrongen, en omdat, waar men aan vele die miskenning wilde ontleeren, het niet ten onpasse kwam zelf met een voorbeeld van waardeering en eerbied voor te gaan.

Overigens, aan die velen kon het ook tot les en onderricht dienen, er getuige van te zijn hoe welwillend de Vlaamsche taal door honderden hunner Vlaamsche geloofsgenooten, (die nochtans niet waren bijeengekomen om voor ons taalbeginsel slag te leveren), bij haar verschijnen zou onthaald en begroet worden. Ja, wie weet, dat misprezen Vlaamsche woord kon misschien bij die plechtige gelegenheid hun het bewijs leveren dat het ook de gemoederen van beschaafde lieden weet te bemeesteren en in gloed van geestdrift te zetten.

Wat daarbij dient aangestipt te worden, is, dat de *Fransche* redevoering van hoogleeraar de Ceuleneer, (dus verstaanbaar voor iedereen,) in hare conclusiën de praktische punten, de dringende *desiderata* der questie opsomt. Zoo is bij het Vlaamsch spreken niets verloren gegaan.

Ziehier die gestemde besluitselen,

Het Congres,

« In aanmerking nemende dat, opdat de strijd tegen het socialisme werkdadig zij, het noodig is dat er eene toenadering plaats hebbe tusschen de hoogere en de lagere standen;

Dat die toenadering in het Vlaamsch gedeelte van het land onmogelijk is, zoolang de hoogere standen er niet bekend zullen zijn met de volkstaal;

Drukt den wensch uit :

1° Dat het Vlaamsch ernstig en grondig onderwezen worde in de gestichten van lager en middelbaar onderwijs, zoowel voor meisjes als voor jongens ;

2° Dat er in de katholieke kringen voordrachten gehouden worden om de hoogere standen bekend te maken met de spraak van het volk;

3° Dat de leidende standen de Vlaamsche uitgaven en de Vlaamsche en antisocialistische pers ondersteunen;

4° Dat de leidende klassen het *Davidsfonds* en den *Vlaamschen Katholieken Landsbond* ondersteunen en een werkzaam deel nemen aan hunne werkingen. »

Om alles wat ontworpen en voorbereid was uitvoerig te behandelen, heeft wel eens de geschikte tijd ontbroken. Men staat soms vóór een zoo ontzaggelijk veel omvattend voorstel, dat de grondige beraadslaging daarover alleen, uren en uren zou moest innemen.

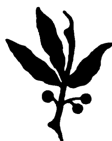
Over conclusiën, waarvan de steller niet aanwezig is om ze toe te lichten en te verdedigen, zou het best zijn geene beraadslaging in te gaan. Enkel om, bij dergelijk geval, den juisten zin van het voorgedragene te bepalen, zagen wij kostelijken tijd verspild.

De algemeene vergaderingen zouden zóó dienen ingericht te zijn dat de voordeeligste uren tot spreekbeurt aan de meest gevierde redenaren worden aangewezen, en geenszins die tijd van het einde eener zitting als reeds de aandacht vermoeid is, als reeds het avond-duister in de zaal sluipt, als reeds een groot getal der aanhoorders op weg moet naar het spoor. Men splitse die urenlange algemeene vergaderingen door eene tusschenpoos in twee; eerst het feestelijk deel — de redevoeringen; daarna het voorlezen der conclusiën en verslagen...

Doch wellicht zullen niet allen onze meening over die verschillige punten deelen. Wat er van zij, het eerste herinrichten zal tot rijp overleg elke bijzonderheid weer ten berde brengen.

Intusschen staat het katholiek Congres van Mechelen als het lichtend uitgangspunt eener eendrachtige en machtige werking die, onder de leiding der Encycliek *Rerum novarum*, recht en vrede, verzoening en broederlijkheid zal stichten.

H.

EENE NIEUWE BLOEMLEZING.

Hoe schoon! Hoe jammer! Zoo riep ik meermalen onwillekeurig uit, terwijl ik de belangwekkende bladzijden dezer nieuwe Bloemlezing met gretige oogen doorliep. Het was mij alsof ik een lachend veld of een rijken lusthof had doorwandeld, waar de natuur altijd afwisselende tafereeltjes voor het oog weet te ontrollen en de honderdvoudige taal harer gevleugelde zangers, uit ontelbare twijgen, in het oor laat klinken. *Hoe schoon!* Wat een aangenaam uitstapje in het veld onzer letterkunde; welk eene afwisseling van tafereelen, wat een rijkdom van kleuren en melodieën! *Hoe jammer!* dacht ik, dat die kleine lusthof niet vroeger werd aangelegd, dat de jeugdige beoefenaars van het Vlaamsch niet eerder het geluk mochten genieten daarin zonder moeite en zonder gevaar hunnen smaak te vormen. Nu, daar ligt eindelijk het gewenschte handboek! Welkom is het voor onze jeugd en voor hunne meesters. Van harte proficiat aan den verdienstvollen opsteller! Het is onder alle opzichten eene echt schoone, eene volkomen geslaagde Bloemlezing, en, wij zeggen het uit overtuiging, niet uit onbezonnen geestdrift, het zal door de kenners als een meesterstukje in zijn aard gegroet worden.

Wie zich hiervan met eigen oogen wenscht te overtuigen, neme het bevallige handboek in handen. De titel is sprekend : « **Zuid en Noord**, eene *Bloemlezing* uit de beste Zuid- en Noordnederlandsche Schrijvers, door Pater Evarist Bauwens. S. J. eerste deel voor min gevorderde leerlingen. » Het schoone plan van het handboek ligt verder zeer duidelijk ontvouwd in de uitgebreide inhoudstafel, waarop eene critische naamlijst der aangehaalde schrijvers volgt, met de opgave hunner voornaamste pennevruchten.

Werkelijk erkennen wij daar onze *beste* schrijvers : het zijn zeker onze oudere, bekende meesters, maar ook onze meest gevierde hedendaagsche schrijvers : dezen moest, bijzonder voor de Proza, eene ruime plaats worden afgestaan; wij moeten immers van onzen tijd wezen. Het zijn *Zuidnederlanders* met hunnen natuurlijken, gloedvollen stijl; *Noordnederlanders*, geoefend in het kneden der taal, in het spelen en tooveren met woorden en beelden. Zuid en

Noord treedt hier op, hand aan hand, om den jeugdigen leerling in de schoonheden onzer Nederlandsche letterkunde in te wijden. Het is *Proza* en *Poëzij* : de letterkundige juweeltjes in rijm en onrijm liggen daar in 320 bladz. in 12° door elkander gezet, en zijn volgens tint en stof tot een twintigtal hoofdstukken samengeregen. Wij ontmoeten daar achtervolgens : Brieven; Schilderende, Dramatische, Leerende Samenspraken — Historische, Oratorische, Romantische Verhalen; Vertellingen, Balladen, Legenden; Luimige Verhalen. — Portretten, Tafereelen, Leerdichtjes, Zinnebeelden, Parabels, Fabelen. — Uitboezemingen, Lierdichten, Romancen, Wereldsche Liederen — Godsdienstige Liederen. — Die titels verwijzen naar zoovele hoofdstukken van « Le Guide du Jeune Littérateur » van den E. P. Broeckaert, en van « Modèles français » van den E. P. Procès.

Indien we nu ieder stukje afzonderlijk beschouwen, bemerken wij spoedig dat de vaardige opsteller dier Bloemlezing elk bloempje met veel naarstigheid en geduld in het uitgestrekte veld onzer letterkunde heeft opgezocht, en met smaak op de gepaste lengte voor jeugdige bewonderaars heeft afgeknipt. Welk eene belezenheid wordt daartoe gevorderd! Dank aan een onvermoeiden ijver en, wij weten het, aan een langen en taaien arbeid, heeft P. Bauwens waarlijk het beste weten te garen in de soms zoo lijvige, zoo bont geschakeerde werken onzer schrijvers. De uittreksels zijn gemakkelijk en goed vatbaar, uiterst leerzaam, zeer verscheiden en schier allen nieuw, d. i. nog niet opgenomen in andere Bloemlezingen. Over godsdienst en vaderlandsliefde vindt men treffende bladzijden. En dit alles, onze lezer gelieve er acht op te geven, dit alles, zelfs de Poëzij, is uiterst belangwekkend, gelijk het behoorde te zijn voor ongeoefende leerlingen wien de beginselen der letterkunde dikwijls maar al te zuur smaken. Voorbeelden wil ik niet aanhalen tot staving mijner bewering : ik zou noodzakelijk te lang of onvolledig wezen. Men sla het handboek open en leze de eerste de beste bladzijde. Hoe wonder het woord moge klinken, men zal het ondervinden, dat die Bloemlezing *boeiend* is, dat men het lezen met tegenzin onderbreekt. In tegenstelling met vele andere Bloem*lezingen* welke eens door den verzamelaar naarstig werden *gelezen*, maar weinig of nimmermeer door den ontmoedigden leerling, zal « Zuid en Noord » niets van de dartele onverschilligheid der aankomende beoefenaars onzer moedertaal te duchten hebben.

Met recht werd ook aan niet-katholieke schrijvers eene behoorlijke plaats in de verzameling toegemeten. De E. P. Bauwens heeft bij hen met voorzichtige hand eenige onschadelijke vruchten onder de doornen weten te plukken. Dat heet de leerlingen op de noodige hoogte houden zonder hen aan eenig gevaar bloot te stellen; dat heet insgelijks zijne vijanden de wapenen ontnemen om ze tegen hen zelven aan te wenden. Zoo doen wij toch ook ten opzichte der Grieksche, der Latijnsche en der Fransche schrijvers. Aan het

hoofd van de naamlijst der aangehaalde schrijvers staat daarbij nog te lezen, dat het opnemen van een uittreksel niet altoos als eene goedkeuring van 's schrijvers overige pennevruchten kan gelden. De Bloemlezing heeft echter hare uiterst godsdienstige kleur in geenen deele zien verschieten, en is alzoo tot de gewenschte volledigheid aangewassen.

In het overnemen der stukken heeft men standvastig de algemeen aangenomen spelling gevolgd. Wat enkele stukken betreft, welke in *gewestelijke* taal zijn geschreven, naast elke afwijking van de wetten der *Nederlandsche* taal, staat eene waarschuwende nota om den onkundigen lezer, zoo noodig, van eene onvoorzichtige navolging af te houden.

Dit eerste deel is bijzonder bestemd voor min gevorderde leerlingen, zooals leerlingen van de 6e en 5e Latijnsche klas, van sommige klassen onzer lagere scholen en onzer normaalscholen. Overigens is de voorraad zoo rijk dat ieder gemakkelijk wat naar zijnen smaak zal aantreffen, dat ook allen met nut en lust daarin hunne moedertaal aanleeren en tevens op de hoogte der letterkundige beweging zullen blijven.

Ten slotte herhalen wij het met nadruk. De verdienstvolle opsteller dezer verzameling heeft voor plan en uitvoering volkomen doel getroffen : hij heeft op de rechte plaats aangelegd en, de kenners zullen hem heil en goeden voortgang wenschen, midden in de witte roos geschoten.

Een 2e en 3e deel zal eerstdaags het licht zien. Dit eerste is netjes gekartonneerd, fraai gedrukt en tegen den uiterst geringen prijs van 1,25 fr. verkrijgbaar bij Desclée, De Brouwer en Cie, Brugge.

R. B.

DE VERPLEGING DER WEESKINDEREN.

De l'Education des orphelins pauvres, système suivi dans les principaux pays de l'Europe, en Belgique, à Gand. *Aperçu historique. — Considérations générales. — Résultats obtenus. — Conclusion*, par CH.-G.-P. VERSTRAETE, directeur de l'Orphelinat de garçons de Gand.

Dit is de titel van een vlugschrift, door den Bestuurder van het Gentsche Jongens-Weezenhuis uitgegeven om te antwoorden op het in 't *Belfort* besprokene werkje des heeren J.-O. de Vigne, strekkende tot afschaffing der Weezengestichten.

Dat de schrijver voor het behoud dezer laatste is, zal niemand verwonderen; edoch, ondanks al de zorg, welke hij besteedt om het nut der Weezenhuizen te doen uitschijnen, is hij er niet in gelukt ons eerst uitgedrukt oordeel aan het wankelen te brengen.

Dat de meeste steden van België hun weezenhuis behouden en heringericht hebben, is voor ons geen bewijs als zou dit stelsel van verzorging het beste zijn, maar alleen — dat die steden, vermoedelijk zonder onderzoek of nieuwe proef, het oude in stand laten.

Gaarne erkennen wij, dat het gemeene leven eenige voordeelen oplevert, maar deze zijn, onzes inziens, geringer dan de voordeelen, welke men in het familieleven vindt. Bij een klein gezin, b. v., is altijd meer zorg, meer liefderijkheid, beter toezicht dan in eene school of kazern. Brussel laat de hem toevertrouwde weesjongens op den buiten opvoeden, en bevindt zich met dit stelsel zóó goed, dat het weldra ook op de weesmeisjes zal toegepast worden. Geen twijfel, of de ervaring heeft het bestuur der hoofdstad overtuigd, dat de familie beter is dan de school.

Wij zullen geen kwaad zeggen van het Gentsche gesticht, hetwelk, wij willen 't aannemen, den lof verdient, dien anderen er, misschien wat kwistig, aan toezwaaiden. Maar is alles daar om te best? Hapert daar niets? Laat de opvoeding er niets te wenschen?

De Gentsche kweekelingen genieten, zegt men, de voordeelen van het onderwijs, ook van het ambachtelijk onderwijs. Zeer wel;

maar diezelfde voordeelen zouden ze, bij den burger inwonende, ook kunnen hebben.

Enkele, 7 tot 8 ten honderd, die bijzonderen aanleg toonen, mogen hunne studiën voortzetten. — Dat zouden zij eveneens kunnen ten huize van den burger.

De kweekeling is in de school niet geheel en al beroofd van zijne familie, zegt de schrijver. — De betrekkingen tusschen hem en zijne bloedverwanten, eenieder weet het, zijn zeer gering : één halven dag in de week, en dan nog niet elke week. Oneindig liever zouden de weezen of bij den vader-weduwnaar, of bij de moeder-weduwe, of bij broeders en zusters zijn, dan in de school, die door allen zonder spijt verlaten wordt.

De kweekelingen leeren sparen, gelijk wijlen de heer Laurent « aan geheel België onderwezen heeft ». — Deze legende mag nu eindigen? Het sparen bestond in de katholieke gestichten onzer stad lang vóór dat wijlen de heer Laurent eenigen invloed op onze gemeentescholen uitoefende. Overigens — sparen kan men overal!

Volgens den heer Verstraete wekt men bij vereenigde kweekelingen meer belangstelling op voor hun eigen bestaan, dan bij den voeder, die hen uitbuit. — Wie zal dit bewijzen? Alles hangt, overigens, af van de voorwaarden, welke tusschen de wettelijke voogden en den opvoeder, namens den kweekeling, getroffen worden.

Er kan (zegt de heer Verstraete) geene tweede moeder voor een kind gevonden worden. — Stellig, eene moeder is niet, althans uiterst moeilijk, te vervangen; maar bestaan er, buiten haar, geene liefderijke, goedhartige vrouwen, die, zelve moeder, met gelijke teederheid zorgen voor een hun toevertrouwd kind, als voor hun eigen kroost? Hoevele lieden zijn er niet, wier huwelijk ongezegend is gebleven en die zich eene vreemde wees aantrekken, met een waarlijk mild hart voor deze alles doende, wat voor een kind gedaan kan worden?

Men versta ons goed. Als wij ons verklaren tegen het gemeene leven der weezen, eischen wij voorwaarden, mits welke het leven in familie zekere waarborgen geeft van goed onderhoud en van zedelijkheid. Men bestede niet bij arme, tot uitbuiten lichtelijk genegen lieden, maar bij welstellende pachters en burgers, die doorgaans voldoend, gezond voedsel op de tafel hebben, en een onberispelijk gedrag vergen van al de huisgenooten. Wij zegden 't reeds : het bestuur der Burgerlijke Godshuizen zou de ontworpen hervorming niet mogen doen enkel omdat zij daarmede jaarlijks eenige duizende frank minder zou hebben uit te geven, maar met een zuiver liefdadig doel, met den welgemeenden wensch, de weezen, zoo veel mogelijk, het gemis der eigene familie door eene andere achtbare familie te vergoeden.

Volgens ons is de beste school, onder geen opzicht, te vergelijken met een huisgezin, waar men eene tweede moeder, waar men andere broeders en zusters vindt, waar men dagelijks deel

neemt aan de zoete vreugden van den haard — en waar men, op tijd en stond, lessen van levenswijsheid put in de beproevingen, welke elk huisgezin nu en dan komen treffen. Zulke voorbeelden, in het Weezengesticht ten eenemale onbekend, verhelderen het verstand, verstalen den wil, louteren den moed, sporen aan tot verkleefdheid, toewijding en liefde, zijn de onontbeerlijke voorbereiding tot eene weldra op eigen voet aan te vangen levensreis.

Nog eene kleine opmerking.

De schrijver zegt dat de Belgische weezengestichten dagteekenen van de XVIe, hoogtens van de XVe eeuw. — Te Gent had men er veel vroeger. Eene oorkonde van het jaar 1365 maakt gewag van « de weesen tsente Michiels », en van de « weesen in de Borchstrate ».

Het weinig getal weezenhuizen in de middeleeuwen, in een zoo bij uitstek liefdadig land als het onze, mag zeker wel tot afdoend bewijs verstrekken dat men eene betere verzorging voor de ongelukkige ouderlooze kinderen kende.

Overigens, hoewel onze stad zich te allen tijde door hare inrichtingen van liefdadigheid kenmerkte, en gewoon was iedere ramp en elken nood te lenigen, hadden hare Weezenhuizen maar een zeer karig bestaan — nog een bewijs, dat zij niet bijzonder populair zijn geweest. — Wij erkennen evenwel, dat het met de later gestichte Weezenscholen beter ging : de Blauwe Meisjes en de Roode-Lijvekens vonden meer ondersteuning bij de geestelijke en burgerlijke overheden en beantwoordden goed aan hunne bestemming. Maar, men vergete 't niet : dáar bloeide de christelijke liefdadigheid in al haren glans; daar onderhield men de ongelukkige weezen niet omdat de burgerlijke wet het voorschreef, niet om louter maatschappelijke belangen, niet uit winstbejag of uit ijdele zucht naar lof en grootspraak, maar geheel in den geest des Christendoms, hetwelk de menschenliefde, om God, aan de wereld heeft geleerd. F. D.

XXIe TAAL EN LETTERKUNDIG CONGRES TE GENT.

WEDEROM werd een schakel gehecht aan de gulden keten die de overleveringen onzer taal aan de nakomelingen van Noord en Zuid zal bewaren. Wederom werd de band, die de stamgenooten van Holland en België vereenigt, nauwer toegehaald, en de verbroedering dieper in de herten gegrift. Het is immers eene der verheugendste vruchten die deze grootsche vergaderingen voor ons opleveren, dat daar de Vlaming, gewoonlijk besloten in den engen kring zijner grenzen, een breeden gezichteinder voor zijne oogen ziet opengaan, ja een broedergroet mag sturen naar de verre kusten van Zuid-Afrika, waar zijne taal door duizenden wordt gesproken en verdedigd. Zooveel te meer is dit verheugend dat de zon der Nederlandsche beschaving in het Noorden eene hoogte heeft bereikt, van waar zij op ons den weldoenden invloed harer milde stralen kan nederzenden.

Onmogelijk kan er spraak zijn hier een volledig verslag van alle werkzaamheden te leveren, de « Handelingen » zullen welhaast al die kostbaarheden tot een puiken perelkrans verzamelen, wij moeten er ons hier bij bepalen de fonkelendste van hen in een helder daglicht te stellen.

Ons inziens werd de palm der welsprekendheid weggedragen door den heer Jhr de Maere Limnander en de Eerwaarde heeren Dr Claeys en Dr Schaepman, deze laatste vertegenwoordiger der Hollandsche Regeering. — Te betreuren was het dat menige der reinste sterren aan den letterkundigen hemel van het Noorden op die dagen ontbraken; noch Nicolaas Beets, noch Mathys De Vries, noch Johan Bohl enz. waren aanwezig.

Eene welverdiende hulde moet vooreerst gebracht worden aan Jhr. de Maere die met zulke schranderheid van geest en fijnheid van gevoel de vergaderingen heeft geregeld en geleid. Tot ieders bevrediging heeft hij zich van die moeilijke taak gekweten. In zijne openingsrede heeft hij het doel en de geschiedenis der Nederlandsche congressen voor oogen gehouden : wat er reeds gedaan was en nog gedaan moest worden om de taal van het volk in de hoogere rangen der maatschappij — spreker gaf hier een krachtig voorbeeld — te doen doordringen. De redenaar sprak een woord van waardeering voor de Koninklijke Vlaamsche Academie, welke zich hier officieël laten vertegenwoordigen had door haar werkend lid Dr A. De Vos. Hij herdacht onze geliefde dooden, en aandoenlijk was de herinnering aan

de zoo talrijke congresleden van weleer : Serrure, Van Duyse, Blommaert, de Saint-Genois, Rens, Kervyn de Volkaersbeke, Multatuli, Vosmaer, Alberdingk Thijm, Van Beers, Ten Kate, Snellaert, Conscience, Heremans, Delcroix enz. die in den strijd bezweken zijn. In vrede mogen zij rusten! — Wijzen wij ook op de sierlijke en zuivere taal van den spreker, men zou gezworen hebben dat hij een geboren Hollander is.

Na eene militaristische voordracht van kolonel van Zuylen (den Haag) over « Het behoud van den Nederlandschen stam als vrij volk in Europa », werd in de eerste algemeene vergadering door den heer Jan Ten Brink (Leiden) met meer warmte dan grondigheid beweerd, dat men *altijd* en *overal* het woord « Vlaamsch » door « Nederlandsch » zou moeten vervangen.

Hierop nam Neerland's gevierde redenaar, de eerw. Dr Schaepman (Driebergen), het woord en gaf open vaart aan den stroom zijner welsprekendheid. Vlaamsch moet Vlaamsch blijven en omdat dit woord geheiligd is door de zegening van alle eeuwen en omdat het, wat de beweging betreft, dezelve kenmerkt als gericht tegen de verfransching.

Beter met het onderwerp bekend dan de Leidsche leeraar en dus meer practisch en bezadigd verdedigt professor Fredericq (Gent) in goede bewoordingen Ten Brinks hoofdstelling, terwijl D^r^ pastoor Claeys (Gent) in gloedvolle woorden bewijst dat er wel spraak kan zijn van eene Nederlandsche *taal*, maar niet van eene Nederlandsche *beweging*, dat het woord « Vlaamsch » alleen bij macht is ons volk tot geestdrift op te wekken. — Dr Ten Brink trok zijn voorstel in.

In dezelfde algemeene vergadering heeft de heer Max Rooses (Antwerpen) de druk besprokene stelling verdedigd dat *het aanleeren eener tweede taal in het lager onderwijs schadelijk is voor de ontwikkeling van ons volk* en *gevaarlijk voor het behoud en den bloei onzer taal*. Tot staving zijner meening brengt spreker een aantal statistische opgaven bij die niet van gewicht zijn ontbloot. Edoch het uitvoeren van zulk een regel zou misschien met zooveel ongunstige gevolgen gepaard gaan dat wij er, in den algemeenen zin, moeilijk onze goedkeuring kunnen aan schenken. Wat zouden wij, Vlamingen, zeggen, moest men de Walen verbieden op de lagere scholen het Vlaamsch aan te leeren onder voorwendsel dat het schadelijk zou zijn voor de ontwikkeling van het volk? Zelfs wanneer wij dit voorwendsel aannemen, dan moet nog het nuttige voor het noodige wijken. Overigens wordt het voorstel van den heer Rooses algemeen aanzien als een teeken van den tijd, namelijk van grooten vooruitgang in den Vlaamschen strijd; spijtig maar dat de ietwat langdradige redenaar het geduld der toehoorders zoo wat uit zijne harren bracht.

In de tweede algemeene vergadering deelt de heer prof. Quack (Amsterdam) de blijde tijding mede dat het « Woordenboek der Nederlandsche taal » onder het geleide van prof. Mathys De Vries, als eene grootsche eerezuil aan onze taal en onzen stam, binnen een

vijf en twintigtal jaren, zal opgericht zijn. Spreker wenscht de stad Gent geluk voor de eer die zij geniet een harer kinderen, den heer Willem De Vreese, te hebben zien verkiezen als jongste medewerker aan dit merkwaardig gewrocht, dit standaardwerk van onze letteren.

Op hetzelfde onderwerp geeft ons de heer E. Laurillard (Amsterdam) een gedicht te genieten. « Allengs rijst toch 't gebouw... » dat om de rijkheid en sierlijkheid der taal aller bewondering wegdroeg. Jammer werd deze voordracht erg ontsierd door den plechtstatigen dominétoon van den declamator.

Thans was het de beurt van prof. Spruyt (Amsterdam), die eene wetenschappelijke voordracht hield over de Afrikaansche beweging in Zuid-Afrika. Hij deed ons aardrijkskundig de streek kennen, hare gewoonten en gebruiken en het zware juk dat Engeland onder staat- en taalkundig opzicht, de *Boeren* opgelegd had, en waarbij dit der Vlamingen als licht mag beschouwd worden. Het gezegde van prof. Spruyt had zooveel te meer gewicht dat het door twee Zuid-Afrikaners, die het Congres bijwoonden, volmondig werd bekrachtigd; alleenlijk was de *trek* welken de spreker daar met ons deed ietwat te veel lang van adem. De Heer Viljoen (uit de Kaapkolonie) handelde insgelijks over de Afrikaansche toestanden.

In de laatste vereeniging sprak Vader De Beucker (Antwerpen) over de verscheidenheid onzer plantennamen. Spijtig was zijne voordracht ook wat te gerekt voor het geduld der toehoorders, want ongetwijfeld zenuwachtig en *fin de siècle*, schenen zij liever alles met den stoom te zien afwerken. Dezelfde deinende zenuwachtigheid der vergadering maakte het den heer Pauwels onmogelijk, nog het debat over het onderwijs uit de sectievergadering hier te komen voortzetten.

D^r De Vos (Gent) gaf lezing van zijnen kunstigen doch eenigszins gekunstelden *kunstcredo*. Dit stuk scheen een snoer van paarlen, eene woordenketting waarvan ieder schakel een letterkundige diamantsteen was. Misschien ligt er in dat pasticheeren van ons symbolum des geloofs *Ik geloof in de godin der kunst almachtig* enz. iets oneerbiedigs, doch stellig was zulks het inzicht des schrijvers niet. Wat er ook overigens van zij en hoe verdienstelijk dat gewrocht ook weze, alsmede dat van Dominé Laurillard, wij meenen dat zulke voordrachten meer voor letterkundige fijnproevers geschikt, minder te huis behooren op congressen, dan wel studiën en verhandelingen met iets meer practisch, leerzaams en kruimigs om het lijf.

Intusschen was de heer De Bruyn, minister van landbouw de vergaderzaal binnengetreden en door luidruchtig handgeklap begroet. Toen de achtbare heer Minister verklaarde dat hij gekomen was om van wege de Regeering eene openlijke blijk van goedkeuring aan de werkzaamheden van het Congres te schenken, steeg de geestdrift ten top. Hetzelfde geestdriftig onthaal had den heer Gouverneur Raymond de Kerchove d'Exaarde in de eerste algemeene vergadering onthaald.

Hierna hield Eerw. Dr Claeys eene kernachtige redevoering over

het *schrijven voor het volk*. Eene hooge zending, zegt hij, is den schrijver toebedeeld, bestaande niet in kunstige woordenpraal ongenietbaar voor het volk, maar — en allermeest op onze dagen — in het onderwijzen, beschaven en veredelen van het volk dat honger lijdt aan geestesvoedsel. Als toonbeeld wordt hier aangehaald de diepbetreurde Conscience, die ons volk leerde lezen en het dus een grooten stap vooruit bracht op de baan der beschaving. Het ware deze verhandeling schenden met ze verder trachten te ontleden, overigens genieten ze de Lezers van *Het Belfort* in deze aflevering zelve.

Met kruim en kern sprak de Heer Odilon Périer (Dendermonde) over het sluiten van een tractaat tusschen België en Holland tot regeling der kostelooze proceduur. Het was een waar pleidooi voor een assisenhof.

De Heer Dr Schaepman, die zegde zijne menschelijkheid geroerd te gevoelen, beloofde dit voorstel aan de Nederlandsche regeering voor te leggen, en bedankte den heer Voorzitter jonkheer A. de Maere-Limnander op eene wijze die den waren redenaar eigen is. Hiermede waren de geesteswerkzaamheden ten einde geloopen, en die der maag gingen beginnen op een heerlijk en koninklijk banket, waar insgelijks de sluizen der welsprekendheid opengezet werden. Vooral de humoristische toost van den heer Voorzitter werdt uitbundig toegejuicht, wanneer deze fijn en schalksch aan den heer Minister De Bruyn herinnerde, dat, hij ouder van Brugge-zeehaven slechts van zijn kind mocht *bevallen* voor zooveel het aan hem, Minister van Openbare Werken, wel wilde *bevallen*. Men weet het, Jhr de Maere-Limnander aan wien men nu het inzicht toeschrijft de Vlaamsche kunst- en letterbeoefenaars in een blijvenden bestendigen bond te vereenigen, doet evenveel voor Vlaanderens *kust* als voor dezes *kunst*.

Wat de afdeelingen betreft veel belangrijks en zakelijks werd er verhandeld *de omni re scibili* in verband met ons doel. Meest al de voordrachten nochtans waren meer van bespiegelenden aard en gaven geene aanleiding, zooals Rooses' en Ten Brinks voorstellen, tot breede bespreking, die het vuur der polemiek tot buiten de muren van het Congres, zelfs in de bladen aanstaken.

Niet bedeeld met de alomtegenwoordigheid is het ons onmogelijk alles naar eigen indruk mede te deelen, overigens dat bracht ons te ver, en de *Handelingen* zullen aan de belangstellenden den vollen schotel geven.

Buiten de voorzitters dier sectiën, de heeren Te Winkel (Groningen), Acquoy (Leiden), Nicolaï (den Haag), die met zooveel tact en kunde de debatten wisten te leiden en de besprekingen samen te vatten, toe te lichten en op te klaren, kunnen wij niet nalaten ter loops eenige namen te noemen, daargelaten de talrijke congressisten die ook al hun gedacht in de discussies deden gelden. Zeggen wij ook dat vele aangezegde voordrachten bij gebrek aan tijd moesten onderblijven.

Dr Burgersdijk, de vertaler van Shakspeare (Deventer) sprak ons

over de oude versmaten; Taco de Beer-Hoola van Nooten (Amsterdam) over de taalregels op de school; H. Meert (Yper) over het onderwijs van het Nederlandsch; Dr Koster (Doetinchem) over critiek en æstetiek; H. Van Eyck (Sint-Nicolaas) (cura te metipsum) over de wenschelijkheid eener meer gekuischte en beschaafde uitspraak : ons gebrek aan klemtoon en zuiverheid klonken inderdaad zeer onaangenaam in de ooren der Hollanders. Het tooneel met zijne aangelegenheden werd ingeleid en besproken door Alberdingk Thym (Leuven), Huf (Tiel), P. Anri (Gent), P. Geiregat (id.), Wannyn (id.), Horn (Schiedam), en het Vlaamsch voor de rechtbanken te zamen met de rechtstaal, door J. Obrie (Gent), Ad. Pauwels (Antwerpen), De Visschere (Brugge), Th. De Decker (Temsche) en E. Van der Mensbrugge (Gent). De geschiedenis, het archiefwezen en bijzondere historische punten vonden vertolkers in De Roever (Amsterdam), J. Broeckaert (Dendermonde), V. De Lille (Maldegem), W. Rogghé (Gent), Edm. Fabri (id.), Vorsterman (den Haag), Van der Haegen (Gent), J. A. Leith (Groningen), E. W. Moes (Amsterdam) en Van der Linden (Leuven). Julius Fredericks (Gent) toetste de regels van Brille en Grote voor het uitgeven van handschriften; Dr Remouchamps (Gent) onderzocht de oorzaak der menigvuldige tuberculoseziekten alhier; Fr. Van den Weghe (Gent) predikte het stichten van een geillustreerd letterkundig weekblad om den zedeloozen invloed der Fransche pers te keer te gaan, terwijl de Vlaamsche taalstrijd het thema was van H. Plancquaert (Zomergem) en K. Van Acker (Gent). De wetenschappelijke termen van het land- en tuinbouwkundig onderwijs lokten onze twee bevoegde vakmannen op het terrein, De Beucker (Antwerpen) en professor Mac-Leod (Gent); het volkslied vond zijne verdedigers in A. Bultynck (Gent) en E. Pallemaerts (Mechelen); de boekhandel en de biblioteeken lieten ons hooren Robbers (Amsterdam), J. Vuylsteke (Gent), Boele van Hensbroeck (den Haag), T'Sjoen (Brussel), Van de Casteele (Nieuwpoort) en meer anderen, die allen terzelfder tijd protest aanteekenden tegen Dr H. C. Muller (Amsterdam). Deze had op het programma doen stellen : *Het Congres benoemt eene bestendige commissie ten einde de vraag te onderzoeken in hoeverre de schrijvers het best kunnen worden beschermd en gevrijwaard tegen exploitatie door de uitgevers*, en nu, alhoewel op het Congres tegenwoordig, gaf hij zich de moeite niet zijne beleedigende stelling te komen ontwikkelen en verrechtvaardigen.

J. Sabbe (Brugge) onderhield de vergadering over de historische zekerheid van Breidel en De Coninc; L. Willems (Gent) wilde juist het bestaan dier volkshelden in twijfel niet trekken, doch meende te moeten gelooven dat de dichterlijkheid onzer voorouders veel legendarische kronen om hun hoofd gevlochten had. Verder betreuren wij in het lang en het breed niet te kunnen uitweiden over de merkweerdige studie van K. Duflou (Gent) nopens de Antwerpsche dichteres Anna Byns, alsmede over de Brabantsche Sapho, de geheimzinnige zuster Hadewych, (een vraagstuk zoo belangwekkend voor de geleerden, is zij wel de Bloemardine uit den tijd van Ruysbroeck?) zoo wetenschappelijk behandeld door professor Vercoullie (Gent).

Enkel willen wij nog een oogslag werpen op de zaakrijke voordracht van Dr G. Kalff (Amsterdam), maar die ongelukkig, bij gebrek aan tijd, tot hare volle ontwikkeling niet is kunnen gedijen. « De studie van Vondel » zulks was het aanlokkend onderwerp. De groote Vondel wordt te weinig gelezen, ten voordeele van zoo menige prulschrijvers en broodschrijvers onzer dagen, die de aandacht van het volk niet verdienen. Welke mijn van gedachten en edele gevoelens is de geniale Vondel! Dat Vondel's taal al te weinig gekend is bewijst de geëerde spreker met een aantal voorbeelden. Wij zijn het eens met Dr Kalff voor zooveel dit verouderde uitdrukkingen en zinspelende plaatsen bedoelt. Doch dat de gang der gedachten en de algemeene indrukken in de meeste spelen voor een ontwikkelden lezer onvatbaar zijn, dit kunnen wij maar niet aannemen. Wij gelooven zelfs dat verschillige stukken, met lichte veranderingen, bij een beschaafd publiek kunnen opgevoerd worden met kans van grooten bijval. Overigens er zijn proeven gedaan. Dit moge dus een spoorslag zijn voor onze inrichters van beschaafde tooneelen om den grooten Vondel er op te doen herleven en aldus ons volk op een waar hart- en geestgenot te vergasten.

Ten slotte brengen wij eene warme hulde aan dit XXIste taal- en letterkundig Congres, dat op zijn grooten bijval fier mag gaan, en dat zoovele vruchten ter opbeuring van onze taal en van ons volk heeft opgeleverd.

Laat ons hier nog enkel herinneren aan den grootschen stoet den zondag gehouden met standaarden en banieren tusschen de bevlagde huizen der opgepropte straten; aan de plechtige ontvangst op het stadhuis, waar het woord gevoerd werd door Burgemeester Lippens, Professor Quacq, J. Van Droogenbroeck vertegenwoordiger der Belgische Regeering en Max Rooses, die toch waarlijk te kwistig met het wierookvat omging ter eere van den heer Lippens; aan het schitterend nachtfeest in het *Casino* met zijne tooverachtige verlichting; aan de gezellige avondbijeenkomsten, waar onder zang en luimige dronken, men de banden der broederlijkheid meer toehaalde; aan de gulle en schitterende receptie (met buffet) van den Heer Gouverneur in de salons van het provinciaal Hotel; aan het koninklijk gastmaal door den heer Burgemeester aan de bestuurleden aangeboden, en aan het raoût en het merkweerdig avondfeest van den Weledelen Voorzitter in de zalen van den stads-schouwburg, en dat als een Vlaamsch muzikaal verschijnsel mag gelden. Het is het verrijzen van zoovele overoude liederen : *Ridder Halewijn*, *Het Daghet in den Oosten*, *Naar Oostland willen wij varen*, enz., die, dank aan de edelmoedigheid van den gastheer, in menig huis en kasteel zullen binnendringen en voortleven. Hulde aan de kundige bestuurders van het concert de heeren Nevejans en Van der Gracht, hulde aan Florimond Van Duyse, den geleerden opdelver, den schranderen opsmukker van deze eigenaardige en lieve oude Vlaamsche muziek, die nu ook te Amsterdam ten gehoore gaat gebracht worden. Zeggen wij ook dank aan de Regelingscommissie, die al de lokalen der bijzondere maatschappijen voor de Congressisten opengezet had, en vrijen toegang had bezorgd *in op* en *voor* alle monumenten en merk

waardigheden, gewijde en ongewijde, openbare en bijzondere, welke men zoo talrijk in de grijze stad der Artevelden aantreft.

Eere aan de mannen van hein le en van verre, die te Gent zoo moedig den standaard hebben opgeheven van onze taal en van ons volk!

Iedere Vlaming kan de verzekering wegdragen dat zijne taal nog den stempel draagt van haren ouden adel, en dat hij over de uitgestrektheid van haar gebied niet hoeft te blozen. Met vertrouwen mag hij een blik in de toekomst werpen en zijne hoofdmannen begroeten met de woorden die prof. Quack aan de bewerkers van het « Woordenboek » toestuurde : « Het schip is in volle zee, de wind blaast in de zeilén; mijn eeresaluut aan de manschappen! »

NASCHRIFT.

Eere aan wien eere toekomt : Het Congres is ten volle gelukt, eerst en vooral dank aan Jhr. de Maere, zonder wien geen Congres mogelijk was. Door zijn beleid, zijne tactvolle houding en zijn hoogen stand buiten en boven de partijen, was hij de man alleen die de verschillende richtingen mocht verzoenen, hun wederzijdsch wantrouwen sussen en ze groepeeren tot eene eenheid vol leven en vol kracht. Hij was de rechte man op de rechte plaats. — Hoogleeraar Paul Fredericq was de ziel der onderneming, de spil waarop geheel het machien glad gedraaid heeft zonder welkdanig gekraak of gekras. — Rechter Julius Obrie was de groote werver, aan hem is het te danken dat de bijtredingen talrijker waren dan eenig voorgaand congres ooit mocht boeken (boven de 500). — Op het psycologisch oogenblik dat de partijijver alles ging stuk doen springen, werd alles gered door het krachtdadig optreden van Hoogleeraar De Ceuleneer. — Pastoor Hendrik Claeys was het symbool der verbroedering, de Katholieken hielden het oog op hem, gelijk vroeger de Franschen op den witten pluimbos van hunnen Hendrik IV. — Doch waarom nog namen noemen, al de leden der Regelingscommissie hebben zich verdienstelijk gemaakt, elk naar zijne natuur en zijne geaardheid, zoo zorgden de heeren Siffer en Staes voor den dienst der feestelijkheden, de heeren Minnaert en Fabri voor de huisvesting, de heeren Block en Lybaert voor den stoet, terwijl de heer Van Goethem het banket inrichte en *last not least* de heer Van Duyse het concert van oude muziek tot stand bracht.

Mag het 21ste Nederlandsch Congres onder de bestgelukte gerekend worden, het is juist niet om de bijzondere hooge en belangrijke punten welke aan het dagorde stonden, noch om de diep ingrijpende besluitselen welke er genomen werden (Congressen zijn immers eerst en vooral monsteringen en verbroederingsfeesten), maar wel om de eensgezindheid die er bestendig geheerscht heeft eens dat het onwedertje van het begin opgeklaard was geweest. De hemel van dit Congres is zuiver gebleven en puur, geen donder noch bliksem, neen, om proza te spreken, geen enkel aanstootend woord is er gesproken, geen enkele wanklank is er opgegaan, zoowel gedurende het voorspel, het spel en het lieve naspel te *Hemelrycke* in *Aartrycke* (1). Broederlijkheid en verdraagzaamheid zijn zijne kenmerken geweest, en daaraan paarden zich een geestdrift en eene gulheid zoo uitspattend en zoo mild, dat sommige Noord-Nederlanders genegen waren het 22ste taalcongres ook in België te houden, omdat het hun onmogelijk zal wezen, *stijf- en vischbloedig* zooals zij zijn, om hunne eigene woorden te gebruiken, ten hunnent te *recepieeren* zooals men in Gent *recepieerde*. Het meerendeel der congressen gaan in de groote steden ongemerkt voorbij, hier was het ook anders, het gewoon publiek stemde er mede in en vierde meê. Toch, zoo als Paul Fredericq zong :

Naar Gelderland willen wij rijden
Naar *Arnhem* willen wij mee
Al over die groene heiden
Frisch over die heiden
Daar is er een betere stee.

De oude Nederlandsche liederen voor symfonie en gemengd koor, op het raoût van den heer de Maere ten beste gegeven, waren zeker geene der minste aantrekkelijkheden van het Congres. Dit artikel van het programma was eene echte revelatie, want buiten Gent wisten weinigen, dat onder opzicht van toonkunde, onze voorouders ons zulke schatten achtergelaten hadden.

De indruk moest wel levendig geweest zijn, want onmiddellijk na de feestelijkheden wendden de Hollanders voetstappen aan om ten hunnent, te Amsterdam, een auditie van deze muziekpareltjes ten beste te kunnen krijgen. Zij hielden er ongemeen aan hunne landgenooten deze verrukkelijke melopeën te laten genieten.

(1) Een uitgenoodigde op het prachtig kasteel van den heer de Maere-Limnander, dat daar te Aartrijcke prijkt midden een park van 48 hectaren groot, schreef op het album van Mevrouw de Maere : *Aartrijcke-Hemelrijcke.*

Hulde moet er gebracht worden aan den heer Florimond van Duyse, den schranderen musicoloog, die deze schatten opdolf en ze ter opvoering inrichtte en schikte; hulde ook aan de meesters die de uitvoering bestuurden, den heer Nevejans bij het orkest, en den heer Van der Gracht bij de zangers en zangeressen.

Eenvoudig en lief, maken die liederen in hunne naïeve aandoenlijkheid den verrukkelijksten indruk. Nu was het als het gesuis van den wind in de sparretwijgen, dan trilde het van dartelheid en lust, om verder in meer manhaftige tonen over te slaan; doch de stemmen en de speeltuigen mochten dansen, orgelen of dreunen, altijd lag er een waas van smeltenden weemoed overgespreid, als ware de muziekinslag of trame met draden van slepende klaagnoten doorweven. Waarlijk, recht lief, bekoorlijk, aandoenlijk en eigenaardig.

Melden wij inzonderheid het geestelijke lied van *een maagdetje* dat iets onweergeeflijks kuisch en zuiver ademde, het kerstlied *'t Wÿl in den nacht* dat ademde van geloof en van liefde, en het dartelend jagerslied van *'t haesken* dat wipte en sprong van leven.

Ziehier de lijst der uitgevoerde stukken met de notatie van *Het daghet;* zoo als men bemerkt waren er specimens van verschillige tijdstippen : *'t Ros Beyaert; De Knaptandt; Van St-Crispÿn; De Walvisch; Helpt nu u self, soo helpt u Godt. Wilhelmus van Nassouwen* (16de eeuw); *Heer Haelewyn sanc een liedekyn* (14de eeuw); *Het daghet in den Oosten* (15de eeuw); *Het wasser te nacht, also soete nacht* (16de eeuw); *Merck toch hoe sterck, nu in 't werck sich al steldt* (16de eeuw); *Ach, Tjanne, zeyde hy, Tjanne; Gelyk een roos in het groene veld; Naer Oostland willen wy ryden; Het waren twee conincs kinderen; Er was een maegdetje zuiver en net* (17de eeuw); *'T wyl in den nacht, de herders hielden wacht* (18de eeuw); *Willen wy, willen wy, 't haesken jagen door de hey* (18de eeuw).

« Het da - ghet in den Oos - ten, het lich - tet o - ver-

al; hoe lut - tel weet mijn lief-

ken, waar dat ic he - nen sal!

In het belang der eenheid tusschen Noord en Zuid stelde Dr Jan ten Brink voor altijd en overal, gelijk in welke omstandigheid het woord *Vlaamsch* te vervangen door *Nederlandsch*. Met de voortvarendheid Dr Jan eigen, wierp hij zich op dit onderwerp zonder het langs beide zijden bezien te hebben en de onmogelijkheid te beseffen onze strijdleus « *In Vlaanderen Vlaamsch* » te herdoopen in « *In Vlaanderen Nederlandsch* » en ons nationaal lied « *De Vlaamsche Leeuw* » in « *De Nederlandsche Leeuw* »!!!

Wij nemen gereedelijk aan dat daar waar het gemeenschappelijk goed geldt voor Noord en Zuid, wij, om wille der eenheid, *Nederlandsch* gebruiken, b. v. wanneer er sprake is van taal- of letterkunde.

Doch het wordt volstrekt onmogelijk wanneer het eigen toestanden geldt, eigen begrippen en eigene belangen, zoo kan de *Vlaamsche beweging* nooit de *Nederlandsche* beweging worden, de *Vlaamsche schilderschool* de *Nederlandsche schilderschool*, enz. Het ware onhistorisch en letterlijk onzin! Onze Vlaamsche grieven kunnen nooit den naam voeren van *Nederlandsche* grieven.

Dat het aanleeren eener tweede taal schadelijk werkt in het onderwijs voor de ontwikkeling van het volk, is onder pædagogisch oogpunt natuurlijk eene volstrekte waarheid, doch met het oog op onze bijzondere toestanden, meenen wij, dat het eene even volstrekte onmogelijkheid is, hierin met vankantstelling van alle andere practische beschouwingen, ons ideaal te bereiken.

Het is een onomstootbaar feit, dat de kennis van het Fransch niet alleen nuttig, maar zelfs noodzakelijk is voor iemand die, zooals men zegt, zijnen weg in de wereld wil maken. Dank aan de vermenigvuldiging der internationale of wederlandsche betrekkingen en van het cosmopolitisme dat meer en meer toeneemt, zal het wellicht eerlang hetzelfde zijn met het Engelsch en het Duitsch. Nu zelfs zijn die talen reeds onontbeerlijk voor de ontwikkelde standen, en overigens zoo veel talen men kent zoo veel keeren men leeft.

Allen zijn wij het eens dat de moedertaal eerst en vooral grondig moet aangeleerd worden; iets goed en grondig begrepen doet dienst als geestesgymnastiek, het opent het verstand en oefent het oordeel : *Unius libri lectorem timeo*...

Doch in de omstandigheden waarin wij verkeeren, het Fransch uit de lagere school willen verbannen, ware een aanslag op de toekomstige welvaart der kinderen. De zaak verwikkelt zich met eene maatschappelijke kwestie, en het is ons niet geoorloofd uit genegenheid voor onze spraak, uit liefde voor onzen landaard, en om eigen voldoening, het belang van onze taalgenooten te slachtofferen.

Vooral op den buiten zijn er duizenden burgerszonen, welke geen ander dan lager onderwijs genoten hebben; daar hebben zij het Fransch

aangeleerd die duizenden in staat gesteld heeft zich omhoog te werken in de samenleving. Zie de steden, met honderden zijn er onder hen die daar nu plaats genomen hebben onder hetgeen men zegt de leidende standen. Was het zoo in het verleden, het zal nog meer waar zijn in de toekomst, want, dat men het betreure of niet, het is een feit, het Fransch neemt meer en meer toe.

En wat de werklieden betreft, de heer Rooses heeft wel te beweren en met statistieken aan te wijzen, dat het meerendeel nooit het Fransch noodig heeft, velen ook zijn er onder hen voor wie de kennis van die taal het middel geweest is, de sport langs dewelke zij hooger opgeklommen zijn op de maatschappelijke ladder. Gebrek aan kennis van het Fransch heeft er wellicht ook vele anderen in hunnen ondergeschikten stand achteruit gehouden.

De deux maux il faut choisir le moindre; leeren wij grondig de moedertaal in het lager onderwijs, geven wij haar de rechten welke haar toekomen, in het belang van het kind zelf en in het belang der natie. Dat moet en dat hoeft, doch leeren wij ook Fransch in de hoogste afdeelingen.

Winnen wij tijd met onbarmhartig te hakken en te kappen in het overtollige en sapverorberende tak- en waterhout in de programmas, welke van het lager onderwijs een waarlijk ondoordringbaar bosch gemaakt hebben. Besnoeien wij medoogenloos al die parasiete vakken, welke door hunne menigvuldigheid en hunne oppervlakkigheid den leerling beletten zich degelijk te vormen, en welke toch maar ballast zijn, veroordeeld een jaar na de school nutteloos verloren te gaan.

Weet gij hoe de hooge schoolvosserij onze kinderen verbeest met ze te drillen op kunsttoertjes : zie de vragen der prijskampen. Dit jaar vroeg men hun

In eene rolvormige vaas is 86,82 kil. olie. De liter dezer olie weegt 0,9 kil. en de middellijn van den boden der vaas is 0,4 m. Men vraagt tot welke hoogte zich deze hoeveelheid olie in de vaas verheft. De verhouding van den omtrek tot de middellijn in 3,14. Ik vraag het, heeft iemand ooit in zijn leven, zelfs een minister, zulk theoretisch en onpraktisch onderwijs noodig gehad?

Overigens vragen wat de heer Rooses vraagt, is de maan met de tanden willen grijpen, want het gros van het leger zou ons niet volgen. Het is eene onmogelijkheid, een onuitvoerbaar iets waaraan wij nutteloos onze krachten zouden verspillen, zoo noodig elders, en wat meer is, het ware iets dat ons eerder aanhangers zou ontvreemden dan wel aanwerven.

Mogelijk beoordeelen wij Rooses' stelling anders als wij er klaarder inzage zullen kunnen van nemen hebben in de *Handelingen,* want het oog is beter te vertrouwen op het geschrift dan het oor bij het gesproken woord.

Een feit trof mij in de gesprekken met onze zoogezegde Noorderbroeders, namelijk dat zij, door den band, zoo weinig met onze Vlaamsche toestanden bekend zijn. Al wat wij er van mededeelden was hun eene ware veropenbaring. Och!

Zij weten wel dat er Vlaamsche grieven bestaan, doch waarop die eigenlijk uitkomen, nou, dat was hun een driemaal gesloten boek. Onze letterkunde, die zij wel hooren vernoemen hebben maar nooit of zelden ingezien, is zoo wat banaal en ergerlijk verachterd!

Kijk, op feesten en congressen zijn zij recht aardig en vriendelijk, hoog loopen zij op met hunne geliefde stamgenooten uit het Zuiden, doch zij schudden die lieftalligheid te vroeg af met het stof hunner schoenen bij de te huiskomst van hun speelreisje in België.

Wellicht huist er onder die onverschilligheid een zekere nationale trots, eene zekere vooringenomenheid met eigen natie. Men zou zich wel inbeelden dat zij zich het eerste volk onder de volkeren wanen, en dat het hun staat uit de hoogte op al de andere neer te zien als op individuën van een ondergeschikt ras.

Ja, diezelfde stiefmoederlijkheid schijnt ginder bij velen te heerschen jegens de broeders uit de Kaapkolonie, uit Oranjevrijstaat en uit den Transvaal. De vertegenwoordigers uit Zuid-Afrika maakten er geen omslag mede te bevestigen dat zij, net zooals wij, meer praatjes uit Holland genieten dan wel werkelijken steun. Moest Krüger die daar omhoog overstelpt was geweest met eer- en vriendschapsbewijzen (die toch niets kosten), naar hier niet afzakken om het kapitaal te bekomen voor het spoor naar de Delagoabaai, dien onmisbaren bronader voor de welvaart van zijn land? Professor Spruyt beweegt hemel en aarde opdat het moederland ginder Nederlandsche boeken zou zenden, en hier uit België vertrokken er reeds sedert jaren volle kisten naar Port-Elizabeth!

Natuurlijk bedoel ik de eervolle uitzonderingen niet, die het wel meenen met ons en Zuid-Afrika, doch in het algemeen veroorloof ik mij aan onze geliefde broeders van boven den Moerdijk te roepen, terwijk ik mijne landgenooten aanzet min holklinkende woorden te gebruiken over onzen strijd welken wij reeds boven de 40 jaar meer strijden met *woorden* dan wel met *daden* : Laat ons waarlijk broeders zijn, niet alleen bij naam maar met der daad. Gij zijt onze meerderen, helpt ons in onzen strijd, steunt ons in onzen kamp voor ras en stam, meer met raad en daad dan met *eau benite de cour* en platonische liefdesverklaringen. Legt uw vooroordeel af jegens onze letteren, en laat onze boeken niet te vergeefs uwe voorname belangstelling afbedelen. Het blijft altijd waar : *on a souvent besoin d'un plus petit que soi*; *wederzijdsche steun en waardeering* zij onze gemeenschappelijke leus. E. en A.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Reus Finhard en Liederik van Buk, door R. MILLECAM. — Gent, drukkerij A. Siffer, Hoogpoort, 52-54.

Over eenige weken, verscheen het tweede deel van dezen boeienden geschiedkundigen roman, door het *Davidsfonds* uitgegeven.

Zeggen dat het eene uitgave is van het *Davidsfonds*, is meteenen de verzekering leveren, dat het een werk is dat, behalve letterkundige verdiensten ook nog de tegenwoordig zeldzame hoedanigheid bezit, boeiend te wezen. Laat het ons zeggen, wanneer de keurraad van het *Davidsfonds*, die gelast is de werken te onderzoeken welke aan deze machtige instelling ter uitgave worden aangeboden, een werk aanneemt, dan mag men overtuigd zijn dat het aan de noodige vereischten voldoet, die gevergd worden voor een volksboek, dat met duizenden afdrukken onder het leeslustige publiek verspreid moet worden. Het eerste deel van dezen roman werd in 1890; het tweede in 1891, den leden van het *Davidsfonds* uitgedeeld.

Wij waren gelukkig van verschillende kanten te vernemen, dat het werk van den jeugdigen schrijver met gretigheid verslonden werd, want, waarom het verduiken, al de Gentsche flaminganten stelden belang, in het welgelukken des jongen schrijvers met zijnen eersteling.

Wanneer wij zeggen : eersteling, dan blijven wij misschien aan de waarheid te kort, want hij leverde reeds vroeger, een tooneelspel voor meisjes, waarmede hij, in eenen prijskamp door het Gentsche *Davidsfonds* uitgeschreven, eene eervolle melding verwierf en eene kleine novelle « *Verbroken liefde* » getiteld, die in de « *Vlaamsche Kunstbode*, » verscheen.

Maar zie deze twee werkjes, hoe verdienstelijk ook, waren van veel te weinig belang, in vergelijking met de breed opgevatte geschiedenis van *Reus Finhard en Liederik van Buk* om aan dit laatste werk de hoedanigheid van eerstgeborene te kunnen betwisten.

Den dag van heden, is het misschien wel een beetje uit de mode geraakt, werken en bovenal romans, van langen adem te schrijven. Men maakt liever novellen, schetsen of beelden, dat is immers gemakkelijker, vraagt min verbeelding en vergt bovenal veel min tijd.

Laatst nog hoorden wij zoo eenen jongen dilettant hevig uitvaren tegen de romans die twee of drie boekdeelen innemen.

« Wie zulke werken op onze dagen nog schrijft, meende de jongeling, behoort stellig tot de oude school. Dat zijn romantie-

kers die de behoeften van den dag niet kennen en den ouden slenter volgen, die over vijftig jaar mogelijks zeer gesmaakt werd, maar die thans, verouderd, niet meer gegeerd is. De menschen, beweerde hij, willen of kunnen geene werken van langen adem meer lezen, de tijd ontbreekt er hun toe. Indien zij, na de dagelijksche beslommeringen en na hunne courantenlectuur enkel maar den tijd meer vinden om, gestolen weg, eene novelle of een verhaal van korten adem te verslinden, dan moet men boeken in de wereld zenden die gecondenseerd zijn! »

Wij willen hier de lange discussie niet neêrschrijven welke op deze bewering volgde. Alleen zullen wij aanhalen dat een der aanwezigen den jongen letterkundige die zoo zeer de nieuwe richting scheen toegedaan, deed opmerken, dat het met de letterkunde juist gelijk gesteld is als met de schilderkunst.

Onder de beoefenaars van dit laatste vak, treft men wel is waar mannen aan van zekere verdienste, die nooit iets anders maken dàn studiën en schetsen, doch het zijn deze kunstenaars niet die ooit duurzame lauweren zullen plukken met hunne werken, maar wel diegenen die zich niet bepalen bij schetsen en studiën, maar die, zich berekend gevoelende voor grootere en verdienstelijkere voortbrengst, de hand aan 't werk slaan en met stukken voor den dag komen waarvan de onderwerpen uit de geschiedenis of uit het dagelijks leven zijn getrokken, en die deze onderwerpen grondig bestudeerd, en de uitvoering ervan kennis-, gewetens- en zorgvol bewerkt hebben.

De lezers van het *Belfort* zullen ons deze kleine vergelijkende uitweiding wel willen vergeven, daar zij volkomen in verband staat met het werk dat wij ons voorgesteld hebben kortbondig te bespreken.

Immers, het werk des heeren Millecam staat volkomen gelijk met het gewrocht van eenen historieschilder, 't is te zeggen met de voortbrengst, niet van eenen photograaf die brutaal vergeeft wat zich aan zijn oog vertoont, maar met die van een kunstenaar die denkt en schept, die weegt en wikt, die vergelijkt, die bezielt, die veredelt, en na alles op den toetsteen gezet te hebben zijn stuk afwerkt.

Ziedaar, in korte woorden, ons gevoelen over het karakter — dat volgens ons bescheiden oordeel heel ernstig is — van Millecam's eersteling.

De roman is geweven op eene (zoo het schijnt) historische legende, getrokken uit het leven van Liederik van Buk, eersten woudheer van Vlaanderen.

Schrijver heeft zijn werk in 29 kapittels verdeeld, die alle tintelen van leven en bezieling.

De handelingen loopen wel is waar niet altijd glad van stapel; veel bladzijden zijn besteed aan dichterlijke beschrijvingen, aan bespiegelende mijmeringen, die bij den schrijver den aard van

eenen prozaschrijvenden dichter verraden, maar toch zijn en blijven de handelingen, door de warme voorstelling der tooneelen, al zijn deze dan ook soms wat gerekt, zonder de minste onderbreking de belangstelling gaande houden bij den lezer die, met steeds klimmende nieuwsgierigheid en onverstrooibare aandacht het boek letterlijk verslindt tot dat hij aan bladzijde 245 van het tweede deel is gekomen; 't is te zeggen tot wanneer hij gansch het werk heeft gelezen.

Sommige kapittels blinken uit door eene onberispelijke, meesterlijke voorstelling van feiten en daadzaken. Zoo noemen wij, in de vlucht, het kapittel waarin de moord op Salvaard gepleegd, wordt beschreven, dat der ontvoering, de jacht, bij den kluizenaar, den overtocht van Engeland naar Vlaanderen, en het tweegevecht. In dit laatste bijzonderlijk, komen passages voor die de vergelijking kunnen onderstaan met tooneelen voorkomende in werken van de beste onzer schrijvers.

Wij zouden de lijst der kapittels, die waarlijk puike brokstukken bevatten, kunnen volledigen, doch het zij genoeg enkel diegene te vermelden, die het meest in het oog springen, bovenal wanneer men, zonder vrees van tegenspraak te ontmoeten, de verklaring afleggen mag dat het werk in kwestie zich onderscheidt door zijne eenheid en dat de belangstelling er tot het einde goed volgehouden wordt.

Voeg daarbij eene sierlijke en zooals wij hooger reeds zegden, gekuischte, dichterlijke taal, en een ontegensprekelijk bewijs van karakter- en menschenkennis die zich sprekend, bijna op elke bladzijde, veropenbaart, en men zal moeten bekennen dat de heer Millecam een werk in de wereld heeft gezonden dat boven, ver boven het peil der gewone eerstelingen, verheven is.

Ook heeft schrijver zijn best gedaan door het raadplegen van degelijke werken, niet te zondigen tegen de geschiedenis en tegen de oudheidkunde, en hij is vrij goed gelukt in zijn pogen; alleen moeten wij hem doen opmerken dat wij hier en daar eene kleine historische onnauwkeurigheid en ook al eene onbeduidende drukfeil aangetroffen hebben die hij ongetwijfeld in de haast zal vergeten hebben te verbeteren.

Dit gezegd, moeten wij, vooraleer te sluiten, en den wensch te uiten, binnen kort een tweede werk van den verbeeldingrijken schrijver te mogen aankondigen, een woordje van lof richten tot den heer T. L. die den omslag van het onderhavige werk met eene puike teekening opluisterde, en tot den heer A. Siffer, uitgever, die de vlaamsche boekenwereld met een koppel goed verzorgde, lijvige boekbeelen heeft begiftigd. Fox.

Stijl en Letterkunde. Practisch handboek ter beoefening der Nederlandsche letteren, door Frans Willems, schoolopziener, briefwisselend lid der Kon. Vl. Academie, enz. Tweede deel. Poëzie. — Lier, Van In en Cie. Gr. in-8°, ruim 600 blz., prijs fr. 3,50.

Schrijver dezes werks zegt in zijn *Voorbericht* : « Bij dit ons tweede deel van **Stijl en Letterkunde, Poëzij**, hebben wij hetzelfde plan gevolgd als in het *eerste* deel **Proza**. Wij geven dus, kort en bondig, de *algemeene regels der Nederlandsche Dichtkunst* (Prosodia) gevolgd van *oefeningen* op *maat, rijm, stemrust*, enz. Daarna beschouwen wij de verschillende *vakken der poëzij*, en laten de aangeleerde *regels* en *eigenschappen* telkens toepassen op talrijke *voorbeelden*. Om dit des te beter te kunnen doen en tevens de algemeene theorie te herhalen en te versterken, hebben wij, bij ruim een honderdtal *beschrijvende* en *verhalende* gedichten, *oefeningen* aangeduid van verschillenden aard. »

Dit tweede deel van Willems' Stijl- en Letterkunde bevat, evenals het eerste deel, 2° uitgave, eene *korte levensschets* van al de schrijvers in het werk vermeld. Zoo kunnen de studenten er tevens kennis maken met de beroemdheden der Nederlandsche letteren.

.... « De voorbeelden zijn gekozen uit zoo groot getal mogelijk Noord- en Zuid-Nederlandsche dichters. Door het opnemen van brokken uit goede vertalingen doet de schrijver de meesterstukken van vreemde literaturen kennen : zoo treft men in zijn werk fragmenten aan van groote *Engelsche, Duitsche, Deensche, Zweedsche, Italiaansche* schrijvers, benevens de beroemdheden der *Grieken* en *Romeinen*, ja zelfs der *Indiërs*. Eindelijk, ten bewijze dat het geestesleven der Vlamingen in de XVIIe en de XVIIIe eeuw in 't geheel niet uitgedoofd was, worden een aanzienlijk getal bijdragen uit Vlaamsche dichters van vermeld tijdperk aangehaald. »

. . . .

« Bij allen, die het met de Vlaamsche zaak goed meenen en eenigen invloed bezitten, dringen wij uit al onze krachten aan, opdat zij ter verspreiding helpen zouden van Willems' voortreffelijk handboek, dat geroepen is om het grootste nut te stichten. Moge het, bij de heropening der klassen, in talrijke gestichten aangenomen worden, en daar de vruchten afwerpen, die wij er terecht van verhopen. »

Recht door zee! Een vlugschrift bij H. en L. Kennes te Antwerpen verschenen, en in beleefde doch krachtdadige bewoordingen het verbod besprekende, dat aan de Mechelsche Seminaristen den toegang der studentengouwdagen ontzegt.

Hagelslag. — Een oproep te koop gesteld ten voordeele der verhagelden in het Limburgsche. Prijs fr. 0,25 bij den heer J. A. H. Leynen-Hougaerts, te Peer.

K. Vl. Academie. — *Augustuszitting* : De Heer Snieders wenscht het nieuwgekozen lid, den heer Coremans, welkom, waarop deze in welsprekende bewoordingen antwoordt.

De Heer Coopman geeft namens de Commissie, daartoe aangesteld, verslag over het onderzoek van het Nederlandsch woordenboek.

De Academie stemt verder de uitgave van een fragment van het leven van St. Werner met glossarium, door G. Gezelle; van een fragment eens romans in verzen der 15e eeuw; van een didactisch dichtstuk, school van Boendale, en van een ander, het leven van de H. Cunéra, met glossarium en notas door Roersch en Stallaert.

De Heer Frans de Potter is gelast met het opmaken van de algemeene *Vlaamsche bibliographie*, beginnende van 1830 en eindigende met 1890. Vroeger reeds werd de heer M. Obrie, op voorstel der *Commissie van nieuwere taal- en letterkunde*, belast met het samenstellen van eene woordenlijst van strafrechtstermen.

Septemberzitting : De Heer Bestuurder herdenkt in treffende bewoordingen het nuttige en werkzame leven van wijlen pastoor Schuermans; de heer Dr De Vos, afgevaardigde benoemd bij het Nederlandsch Congres, geeft verslag en stelt vast dat de Academie er met voorkomendheid en eerbied is bejegend geworden; Kanunnik Daems deelt mede dat hij zoo gelukkig geweest is de hand te leggen op een ongekend fragment van *Troyen*, door van Maerlant, welk fragment bij de *Istory van Troyen*, uitgegeven door jhr. de Pauw en Edw. Gailliard, zal gevoegd worden onder den naam van *Fragment-Daems*; eindelijk sluit de Heer Smeders de zitting met eene boeiende studie over den *roman*, inzonderheid den historischen *roman*. — Alles zal in de *Verslagen* gedrukt worden.

Davidsfonds. — *Uit ons Volk*, verhalen uit het Antwerpsch Schipperskwartier, door S.-J. Buerbaum, is verschenen en thans aan de inschrijvers gezonden. Een nieuw deel van *Davids Vaderlandsche historie* is ter pers alsmede het *Jaarboek* waarin de vertaling naar het Duitsch zal voorkomen van het werk van Pater Cathrein S. J. over het socialisme, zijne grondbeginsels en zijne practische onmogelijkheid.

Voor 1892 worden aangekondigd : een werk van Theodoor Sevens : *De Franschen in Vlaanderen*, een verhaal door Aloïs Walgrave, getiteld *Twee broeders*; en ter gelegenheid van het 400ste jubeljaar der ontdekking van Amerika, een boek over Christoffel Colombus door den eerw. heer Van Speybroeck.

Het Davidsfonds heeft op het Congres van Mechelen zijn programma, zijn streven en zijn doel nog eens te meer kenbaar gemaakt bij monde van den welsprekenden redenaar, Dr Pastoor Claeys. De woorden en de besluitselen van den woordvoerder onzer maatschappij, alsmede die van hoogleeraar de Ceuleneer, die insgelijks de ondersteuning van het Davidsfonds aanpredikte, zijn met toejuiching onthaald en gestemd geworden.

Hopen wij dat de grooten onzer katholieke wereld hunne toejuichingen door daden zullen staven; dat zij zich niet alleen in onze rangen zullen laten inschrijven, maar er ook, met ons en naast ons, den vaderlandschen en godsdienstbewarenden strijd voor de moedertaal zullen medestrijden.

Met genoegen vernemen wij dat het Davidsfonds de redevoeringen van den eerw. heer Dr H. Claeys en Hoogleeraar De Ceuleneer in een vlugschrift aan zijne leden gaat zenden. Die verspreiding zal nuttig en welkom zijn.

Sint-Lucasscholen. — Dezer dagen vierde de Sint-Lucasschool van Gent, die de moederschool is van al de teekenacademiën van dien naam, haar vijf en twintigjarig jubelfeest, door het inrichten eener tentoonstelling. Deze monstering harer producten was een heerlijke terugblik op den afgelegden weg, en eene ware kroon voor den heer Baron Bethune, den schepper van hetgeen men noemt de herleving der christene kunst. Hulde aan den heer Bethune, alsook aan de Broeders der Christelijke scholen, de leiders dezer christene kunstberoepsscholen, welke onder alle opzichten réeds zoo veel goeds en nuttigs afgeworpen hebben.

Prachtig en rijk mocht die tentoonstelling geheeten worden, ja, voor velen was zij eene ware veropenbaring. Paarlen en juweelen van kunst waren er te bewonderen, en wel inzonderheid onder 't opzicht van bouwkunde, goudsmederij, koperdrijverij en vervaardiging van meubelen in ouden stijl. Het metaal en het hout kwamen er bewerkt uit, gebeeldhouwd en gesneden als waren zij plooibaar en kneedbaar gelijk het mollige was.

Wat vele der figuren betreft, geschilderd, geboetseerd of uit hout gehouwen, het heeft ons getroffen wat Pater Bertier, Rector der Hoogeschool van Freiburg, op het Congres van Mechelen zegde : *Het ideaal der middeleeuwen, in de 13de eeuw, waren geenszins die magere, stijve en uitgeteerde typen, welke men als de ware modellen voorstelt.*

In verband met de heerschende gothische plastische kunst, is het aan velen ook zonderling voorgekomen, dat op hetzelfde Congres van Mechelen, het merkwaardig en breedziende verslag van Jozef Janssens, hoe gematigd ook, over de noodzakelijkheid der studie der natuur nog tegengesproken werd. Sommigen willen in de kunststudie nog volstrekt van geene ontleedkunde hooren.

Het incident Woeste-De Ceuleneer, in de 2^{e} afdeeling van het Congres van Mechelen, is eenigszins verkeerd uitgelegd geworden door de bladen en de personen onbekend met hetgeen men noemt *le dessous des cartes.*

Gelijk wij het in ons jongste n^{r} schreven, moest hoogleeraar De Ceuleneer spreken, namens den *Landsbond* van Oost-Vlaanderen, over het Vlaamsch in zijn betrek met de maatschappelijke zaak. Hij stelde zich ten doel de hoogere standen aan te manen de taal van het volk aan te leeren, ten einde hier in Vlaanderen niet machteloos te moeten staan in den socialen strijd die dreigender en dreigender wordt. Als middel ging hij inzonderheid de vervlaamsching aanraden van het lager en middelbaar onderwijs, en in zijne hoedanigheid van leeraar, daar omtrent eenige pæda-

gogische wenken geven. (Dat was toch geen oneerbiedigen raad geven aan onze Bisschoppen, zooals men ook al beweerd had.)

Ondanks herhaalde vragen, persoonlijk en door anderen aan den heer Woeste gedaan, ondanks de belofte minstens de derde of vierde te kunnen optreden in de vrijdagzitting, was de allerlaatste bijeenkomst reeds boven haar reglementair uur als de heer De Ceuleneer eindelijk het woord bekwam, niet om zijn verslag te doen maar enkel om in de vlucht zijne besluitselen beknopt kenbaar te maken. De redenaar teekende namens de Vlamingen protest aan tegen de handelwijze van den heer Woeste, die alles scheen gedaan te hebben om dit hoogst gewichtig en belangrijk vraagpunt weg te cijferen of onder den domper te smoren.

De heer Woeste had wel te zeggen, dat hij het woord verleend had volgens rang van inschrijving, en dat hij reeds genoeg zijne vlaamschgezindheid bewezen had om aan de Vlamingen niet verdacht voor te komen.

De rang volgens inschrijving was niet gevolgd geworden; ziehier hoe hij het onderste het bovenste afliep n^rs 1, 9, 7, 8, 2, 10, 4, 3, 6, 13, 12. Zelfs waren er sprekers voorgegaan onder voorwendsel van voor huiselijke zaken te moeten vertrekken, en die nochtans daar op het einde nog tegenwoordig waren om den voorzitter te doen toejuichen. In plaats van op de laatste zitting de derde of vierde te zijn, volgens gedane belofte, kon de heer De Ceuleneer slechts de zesde aan het woord komen.

Overigens toonde de heer Woeste van het begin af zich zeer misnoegd over het optreden van het Vlaamsch op het dagorde; stellig was bij de inrichting van het congres bij hem nooit het gedacht opgekomen dat hiervan sprake kon zijn, niet meer dan van Negersch. Doorluchtige invloeden en andere hooge tusschenkomsten hebben warm en krachtdadig de zaak van het Vlaamsch in handen moeten nemen.

Met allerlei uitvluchten werdt de wensch van den Landsbond in *quarantaine* gehouden; nu wilde de heer Woeste die bespreking naar eene andere afdeeling verzenden, dan alle mogelijke opwerpingen makende gaf hij zich stellig den schijn de Vlamingen te willen ontmoedigen om ze vermoeid en teleurgesteld van hun inzicht af te doen zien. Men herinnert zich nog het schrijven van den Heer Alfons Janssens in het *Bien Public* over het Vlaamsch te Mechelen, dat was eene episode van dezen veldtocht.

Wenken van hooger hand zijn moeten tusschen komen om de zaak te beleggen, en zelfs, als na honderden speldeprikken en menige ontzenuwende veranderingen, de besluitselen eindelijk gratie gevonden hadden en goedgekeurd waren door den hoogeren middenraad, eischte de heer Woeste nog meer verwaterende wijzigingen. Voorzitten of niet voorzitten, het werd een kabinetskwestie.

De omstandigheden waren te gunstig opdat de Vlamingen van

hun inzicht zouden afgezien hebben, immers het was eene eenige kans hunne grieven te kunnen blootleggen in eene vergadering, waar al wat invloed heeft in de Katholieke wereld, tegenwoordig was. Zij konden hier de Walen met hunnen toestand bekend maken, en dat deze niet vijandig zijn, bewees genoeg de houding der heeren Kurth, Levie en anderen, want het was deze laatste, de voorzitter der katholieke kiesvereeniging van Charleroi, die voorstelde de besluitselen van den heer De Ceuleneer bij handgeklap te stemmen.

Jammer is het dat er, te wijten aan het gebeurde, al het nut uit deze omstandigheid niet kon getrokken worden; immers, eene grondige bespreking in dit midden over deze zoo gewichtige zaak voor het katholiek België, had voorzeker vele vooroordeelen doen wijken, hier eene vijandelijkheid in goedgezindheid veranderd en daar eene onverschilligheid in ijver en in vlijt.

Dit zij genoeg voor het oogenblik, en *nunc erudimini....*

Congressen. — Weder zijn de verlofdagen de gelegenheid geweest van allerhande vergaderingen over allerhande onderwerpen van den wijduiteenloopendsten aard. Eerst en vooral het katholiek Congres van Mechelen en het XXIste Nederlandsch congres te Gent. Wij zagen de socialisten bijeenkomen, die droomen van moord en bloed, van hersenschimmige gelijkheid en andere droombeelden meer; de radicalen onder de onderwijzers bespraken ook in gilde hunne broodbelangen en gingen ten laatste Champagne drinken in *la Maison du peuple*, te Brussel; de liefhebbersportrettrekkers, die met hunne *instantanés* onze gekheden op het glas vereeuwigen vergaderden ook; insgelijks de ridders van het wiel ofte bicyclisten, de geloovigen van het handwerk in de scholen, de peerdmannen, de kanarievogelkweekers, de mulders, enz. enz., is het dan wonder dat de studenten, en inzonderheid de vlaamschgezinde studenten, bijeenkomsten belegden om het heilig doel van ons streven te behandelen en te bespreken?

Neen, het is geen wonder, ook hebben wij nooit zoo vele landdagen, gouwdagen en gemeentedagen beleefd dan nu. Er werden er gehouden te Thorhout, te Aarschot, te Oudenaarde, te Tongeren, te Wilrijk, te Aartselaar, te Lier, te Maldegem en elders wellicht ook wel.

Men zegt dat de eerw. heer Dr H. Claeys en Hoogleeraar Helleputte eerevoorzitters gekozen zijn van het Studentenverbond. Betere keus kon er niet gedaan worden, want de eerste is de medeslepende welsprekendheid zelf en de tweede de verpersoonlijking der inrichtende werkzaamheid. — Een bravo ook voor het gereedmaken van een *Idioticon voor het Meetjesland* te Maldegem beslist.

Waarlijk doet het deugd die levenslustige vergaderingen bij te wonen, het verjongt het hart, het schenkt nieuwen moed en het verruimt onzen gezichteinder door de beslommeringen des levens reeds beneveld. Dat jeugdig vuur dooit onze stramheid, en ons betrouwen en onze hoop, die de veerkracht van wijlen onze

twintig jaren niet meer bezitten, frisschen en wakkeren op bij het zien van dat levendig geloof in de toekomst.

Jongelingen, gij zijt de toekomst, op uwe frissche hoofden bouwen de ouderen van jaren hunne hoop. Van u zal het afhangen indien onze vaderlandsche en geloofbewarende strijd zal zegepralen of wel het onderspit delven.

Blijft trouw aan uwe Vlaamsche beginselen, vrijwaart u tegen mogelijke afvalligheid, want helaas! de vurigsten zelfs van onze oude studentenmaten hebben wij door het ijs van het werkelijke leven zien verkoelen. Meer dan een is er geweest wier vuur in den ijskelder van het werkelijk leven, tot uitdoovens toe, koude heeft gekregen.

Werkt, studeert, bekwaamt u in het woord en met de pen, maakt u onze letteren eigen, beweegt u niet alleen op het terrein onzer rechten en dat onzer grieven, maar inzonderheid op het gebied onzer plichten. Gij, die de bevoorrechten zijt, doorgrondt u van het gedacht dat eene taal zonder letterkunde eene doode taal is die te niet zal gaan; aan u is het de letterkunde mogelijk te maken en door belangstelling en door beoefening.

Werkt en studeert, toont dat de Vlaamschgezinde studenten het kruimken uit zijn in onze onderwijsgestichten; legt door een taaie en volherdende studie eene stevige basis opdat gij later mannen wordet van kunde en van talent, want eene goede zaak wordt vooral gediend door degelijkheid en door geleerdheid.

Ja, het jeugdig bloed parelt in uwe aderen, de geestdrift vlamt in uwe harten, het kookt onder uwe frissche welige lokken. want zooals de Franschen zeggen, gij hebt het hoofd nabij de muts. Slaat gij soms een hoogen toon aan, die de vreesachtigen aan muiterij doet denken, ho! ik zal het u niet kwalijk nemen en als een oude grompot schuddebollen en gispen, neen, ik zal u eerder toejuichen en met blijde oogen volgen in uwe onstuimige vaart, want zoo toont gij dat gij van uwe jaren zijt, en al die kwistigheid en die uitspattendheid zijn slechts de gebreken (?) uwer hoedanigheden.

Is er in dit alles voor mij iets bitters in, ik herhaal het, het is het spijt niet u soms als halve muiters de *Marseillaise* van het Vlaamsch te hooren aanheffen, neen, het is alleen het spijt uwe maat niet meer te kunnen zijn en mijne partij niet meer te mogen mede zingen in uw fier en jeudig strijdgezang.

Vliegt de Blauwvloet! — Storm op zee!

— **Wij vinden in het Staatsblad van 23 Aug.** 1891 het verslag over den vijfjaarlijkschen staatsprijskamp van *Vaderlandsche geschiedenis* (voorzitter der jury, A. Wauters, verslaggever H. Pirenne). Eene jury, waar geen enkele Vlaamschgezinde geleerde deel van maakt, moet natuurlijk voor de in 't Nederlandsch geschreven werken weinig gunstig zijn, te meer, daar de helft dier jury onze taal

weinig kende. Het boek van den geleerden heer G. Génard (*Anvers à travers les âges*) komt er kwalijk van af : volgens het verslag (doch dit is nu juist geen punt van ons geloof!) zijn 't de gravuren, die meest belang wekken... « On pourrait souhaiter, dans l'ouvrage de M. Génard, un style plus vivant et plus pittoresque. » Men zou dan gewild hebben dat de geschiedschrijver den soberen stijl, in een historisch werk vereischt, vervangen hadde door den meer winderigen stijl van den romanschrijver?

De bewoordingen, in welke het verslag spreekt over een ander Vlaamsch werk : *Gent, van den oudsten tijd tot heden*, door onzen medewerker den heer de Potter, laten vermoeden dat de jury niet alleen het werk, maar zelfs den titel daarvan niet gelezen heeft. Men noemt het : *Geschiedenis van Gent*, terwijl de titel zegt : *Geschiedkundige beschrijving*. Kent de jury geen onderscheid tusschen *geschiedenis* en *beschrijving?* 't Moet wel, aangezien er onder staat : « Après lui (l'auteur) *une véritable histoire de Gand reste encore à faire* (!) »

La Palisse wist ook, dat, als men eene *beschrijving* geeft, eene *geschiedenis* nog niet bestaat!

Als het moeilijk is, onpartijdig te zijn en het vooroordeel af te schudden, ware 't beter, dunkt ons, de werken, welke men niet lezen kan, of niet wil, « dood te zwijgen », in stede van ongerijmdheden te onderteekenen.

Vlaamsch tooneel op 't katholiek Congres. — De heer Alberdingk Thijm heeft in de afdeeling voor kunst en letteren gewezen op het onderscheid tusschen de meeste fransche tooneelwerken, waarin de ondeugd medelijden in plaats van afkeer verwekt, en de vlaamsche waar, op een getal van honderd, nauwelijks een enkel voorkomt met een onzedig woord of stuitende toespeling.

De heer Jos. Demarteau, hoofdopsteller der *Gazette de Liège*, had namelijk tot thesis gesteld : *L'organisation d'un théâtre chrétien est possible.* De heer prof. antwoordde instemmend : vooral wanneer men met het vlaamsch nationaal tooneel begint.

† Thonissen, de geleerde professor van Leuven en de groote Belgische criminalist, wiens naam wereldvermaard was. — James Lowell, groote Amerikaansche dichter, de boezemvriend van Longfellow. — Litolff, de bekende Duitsche mucicus. — De beroemde treurspeelster Agar. — Ribot, een befaamde Fransche portretschilder. — Schilder Joannes Bosboom, weduwnaar van de romanschrijfster Toussaint — Kolonel Baron Lahure, raadsman van onzen Koning en schrijver van werken over krijgskunst — Jean Lombard jonge Parijzische romanschrijver met grooten aanleg. — August Vitu een der eerlijkste en bevoegdste kunstcritici van Parijs.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent

Drukkerij A. Siffer

November N

INWIJDINGSREDE

van S. Willibrords-kerk te Antwerpen, uitgesproken door A. M. Verstraeten, van het Gezelschap van Jezus, den 27 September 1891.

« Niet voor een mensch wordt deze woning bereid, maar voor God. » (1)

BEMINDE TOEHOORDERS,

DIE woorden, komen mij vanzelf te binnen, als ik mijne blikken laat rondgaan in deze nieuwe kerk. In plaats van het kleine, smalle kerkgebouw, waarin ik u laatstmaal (2) het woord toestuurde, zie ik nu voor mijne oogen een ruimen, prachtigen tempel, met zijn glanzend gepolijste kolommen, met zijn slanke en spitsige bogen, met zijn kunstige en harmonische gewelven, met zijn uitgestrekt en ontzagwekkend koor, — eenen tempel, die eerder den naam van kathedraal dan van parochiekerk zou dienen te dragen. Geen wonder derhalve dat ik mij, voor dit schouwspel, dezen tekst der H. Schriftuur herinnerde : *neque enim homini praeparatur habitatio, sed Deo* : niet voor een mensch wordt die woning bereid, maar voor God zelf!

(1) I. Paral. XXIX, 1.
(2) Gedurende de Octaaf (8-15 Sept.) van O. L. V. van Sint-Willibrords.

Die woorden, Bem. Chr., werden door koning David uitgesproken, toen hij kort vóór zijnen dood aan Salomon, zijn zoon, bevel gaf om op den berg Sion eenen tempel te bouwen waar de Arke des Verbonds zou berusten. Salomon bevlijtigde zich om den wensch zijns stervenden vaders te vervullen. Daartoe ontbood hij al de kunstenaars van Israël en liet zelfs een groot aantal kunstmeesters en werklieden uit den vreemde komen. Meer dan tweehonderd duizend man, zoo getuigt de H. Schrift, werden aan Salomons tempelbouw gebruikt (1). Geen rijkdom, geen kostbaarheden werden gespaard om de pracht van den tempel te verhoogen : uit Phenitië kwam het cederhout van den Libanon, uit Ophyr het zuivere goud, en uit andere streken kostbaar marmer en edelgesteenten in overvloed. Eindelijk, na zeven volle jaren arbeids, rees de tempel in de lucht, als een reuzenwerk en tevens als een kunstjuweel, dat de bewondering wekken zou van alle volken en van alle geslachten. Davids wensch was vervuld en Salomons plan verwezenlijkt : « niet voor een mensch was die woning opgebouwd, maar voor God zelf! »

't Is nu ongeveer zes of zeven jaar geleden, Bem. Parochianen van Sint-Willibrords, toen liet ook een uwer herders (2), al stervende, aan zijn opvolger de zware taak over om hier eene nieuwe kerk op te richten, eene kerk

« Hare bestemming waard, — waard dat de Heer er wone! » (3)

En zie, die kerk staat er thans : zij verrijst hier voor onze oogen, in al haren glans en luister;

(1) III Reg. 10-16.
(2) De Eerw. H. Stakenborghs, pastoor te Sint-Willibrords van 1873 tot 1884.
(3) Ledeganck.

en, mij dunkt, zij geeft ons op haar glansrijk voorhoofd en op geheel haar bevallig uiterlijke te lezen, wat haar gevel tot jaarschrift draagt : « niet voor een mensch dezer aarde ben ik opgericht, maar voor den hemel en den Allerhoogste » (1).

Aan onze bewondering, B. T., paart zich natuurlijk een gevoelen van innige dankbaarheid. Dank aan den duurbaren overledene, die, als eertijds koning David, het plan des tempels heeft ontworpen en die zeker vandaag, uit den hemel, met welgevallen neerblikt op den voltooiden arbeid; dank, ja, dank vooral aan den eerwaarden en teerbeminden, den ijvervollen en nooit vermoeiden pastoor (2), die als een andere Salomon, de vorst des vredes, den tempelbouw begonnen en zoo meesterlijk heeft voltrokken; dank aan de Heeren kerkmeesters, dank aan de bouwmeesters, dank aan de werklieden, dank aan de parochianen altemaal; want allen hebben zij reeds het hunne bijgedragen, en zullen zij nog bijdragen, tot het opbouwen en opluisteren van het huis des Heeren!

Het huis des Heeren! o, Schoon en veelbeteekenend woord, doch woord, helaas! dat op onze dagen door velen in 't geheel niet meer, en door anderen slechts ten deele wordt begrepen! Het huis des Heeren : dat is geen gewone menschenwoning, neen! maar het huis van God, den Koning der koningen, den Heer der heirscharen. Laat ons eenige oogenblikken onderzoeken, wat het huis Gods is en moet zijn. Wij behoeven evenwel niet van onzen tekst af te wijken; want de tempel van Salomon zal ons hiertoe stof ten overvloede opleveren. Hij zal ons namelijk aantoonen, hoe het huis des Heeren eerst en vooral een huis is van eerbied : « *Domum*

---

(1) ALTISSIMO SANCTOQUE WILLIBRORDO EXSTRUCTA FUISTI.
(2) De Eerw. H. Meeus, sinds 1884 pastoor te Sint-Willibrords.

tuam decet sanctitudo » (1), en hoe het vervolgens ook dient te zijn een huis van gebed : « *Domus mea domus orationis vocabitur* » (2).

Almachtige God, zuiver mijn hart en mijne lippen, Gij die eenmaal Isaïas' lippen hebt gezuiverd met een gloeiende vuurkool; zuiver die nu vooral, nu ik het waag te spreken over den dienst uwer altaren. Onze-Lieve-Vrouw van Sint-Willibrords, bekom ons allen een vurigen ijver voor het huis des Heeren, dat ook het uwe is, o Moeder Gods, dewijl wij uw heilig wonderbeeld hier hebben overgebracht. (3) *Ave Maria.*

Nu was, zooals ik gezegd heb, Beminde Toehoorders, Salomons tempel voltrokken, en de dag voor de plechtigheid der inwijding en het overbrengen van de Arke des Verbonds was vastgesteld. Alle overheidspersonen, alle voornamen van het geheele koninkrijk waren ter feestviering verzocht, in de hoofdstad; de priesters en de levieten, al de muziek- en zangkoren waren daar tegenwoordig; en eene ontelbare menigte was uit alle oorden des rijks te Jeruzalem samengestroomd. Toen allen op en rondom den berg Sion vergaderd waren, namen de priesters de Arke op, en de plechtige optocht begon.

Vooraan stapte koning Salomon, omringd van al zijne rijksgrooten; de priesters en levieten begeleidden den stoet met hunne bazuinen en zangkoren, terwijl een onafzienbare schare achteraan volgde (4). Eindelijk kwam men op den tempelberg aan. Eene plechtige stilte heerschte in het heiligdom, en aller oogen waren gevestigd op de Arke des Verbonds.

(1) Heiligheid voegt in uw huis, o Heer. (Ps. XCII, 5.)
(2) Mijn huis zal genoemd worden een huis des gebeds. (MATT., XXI, 12.)
(3) Zie Aanhangsel over « O. L. V. van St.-Willebrords ».
(4) III Reg. VIII, 1-6.

Zoodra de Arke Gods eerbiedig is nedergezet in het heilige der heiligen, schateren al de bazuinen, en heffen de zangkoren, onder begeleiding van cymbaal, cither- en snarenspel, en van geheel de tempelmuziek, den lofzang aan « Looft den Heer want Hij is goed! » En al die duizenden die daar tegenwoordig zijn antwoorden in koor : « want eeuwig is zijne barmhartigheid! » (1)

En ziet, een heerlijk wonder! Daar daalt een duistere wolk — de wolk van Gods heerlijkheid, die de Israëlieten, in de woestijn, boven de Ark hadden zien zweven — op den tempel af, en vervult geheel den omtrek met een heilige duisternis. Al het volk erkent, dat God aldus zichtbaar bezit komt nemen van zijne woning, en dankbaar roept Salomon uit : « de Heer heeft beloofd dat Hij wonen zou in de duistere wolk, en ik heb Hem een huis opgebouwd, opdat Hij daar wone in eeuwigheid! » (2)

Zegt mij, Bem. Toehoorders, hebt gij niet, terwijl ik u in groote trekken het verhaal afschetste van de plechtige inwijding van Salomons tempel, hebt gij toen ook niet op een anderen tempel gedacht? Hebt gij niet gedacht op andere plechtigheden, die hier gedurende deze week, en ja, op dezen eigen dag voor uwe oogen verricht zijn? Te Jeruzalem, vierde men de inwijding van Salomons tempel, en hier heeft men insgelijks een nieuwen tempel ingewijd. Te Jeruzalem werd de Ark des Verbonds naar dien nieuwen tempel overgedragen; hier is God zelf naar onze nieuwe kerk plechtig overgebracht. Te Jeruzalem vergezelde een luisterrijke stoet de Arke Gods naar heure verblijfplaats; even luisterrijk was de stoet die hier processiegewijze uitgeleide deed aan den

(1) *Confitemini Domino quoniam bonus; quoniam in aeternum misericordia ejus.* (II Par. V. 13.)
(2) II. Par. VI. 1-2.

Koning der koningen. Groot was de vreugde en de blijdschap van het Israëlietisch volk; doch grooter is de blijdschap en de geestdrift der Christen-gemeente. Treffend was het wonder van die geheimzinnige wolk en van Gods heerlijkheid, nederdalende over den tempel, Hem door Salomon voorbereid; doch grooter nog, duizendmaal, oneindig grooter is het wonder van Gods wezenlijke bezitneming en van Zijne zelfstandige tegenwoordigheid in de kerk van Sint-Willebrords!

Luistert, Bem. Chr., want deze vergelijking van onze kerk bij Salomons tempel zal ons, geloof ik, den juisten maatstaf geven van den eerbied en van de godsvrucht waarmede wij steeds moeten verschijnen in het huis des Heeren.

Is het niet waar dat ons huis, of onze haardstee, een dier dingen is waar wij het meest aan houden, en die wij het minst door anderen zouden laten schenden? Onze hedendaagsche wetgeving, en met name de Belgische wet, bevrijdt en beschermt het huis van den arme en tot de hut van den bedelaar; wij eerbiedigen vanzelf het huis, of het kasteel, of het hotel van den rijke; wij gevoelen een soort van vrees of schroom voor het huis of paleis des konings: en wat zullen wij dan niet moeten gevoelen voor het huis Gods, voor het paleis van den Koning van hemel en aarde, voor den tempel des Heeren! *Domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem dierum* : uw huis, o Heer, vordert een heiligen eerbied tot aan het einde der dagen! »

Laat ons, om dit klaarder te doen uitkomen, eene kleine veronderstelling wagen. Had God, Bem. Chr., niet eenvoudig kunnen zeggen : « de hemel is, en blijve immer, alléén mijne woning : *Caelum sedes mea;* en al het overige, diene mij slechts tot voetbank of voetschabel : *terra autem sca-*

bellum pedum meorum » (1). Zoo spreekt God inderdaad bij den profeet David. En gewis, de Heer kon zich wel vergenoegen met die hemelsche woning, waar Hij de hulde geniet en den wierook ontvangt van de Cherubijnen en Serafijnen! Wat heeft Hij immers, wat heeft die oneindige Majesteit van noode zóo diep beneden Zich neer te blikken, tot in dit aardsche dal, op ons arme, nietige maaksels zijner handen, die hier als kleine miertjes in het stof krielen en wemelen?

Welnu, Bem. Toeh., stellen we eens, dat die oneindige God, in zijne goedheid, een volk wilde uitkiezen onder alle volkeren, eene stad onder alle steden en eenen koning onder al de koningen der wereld, om Hem ergens eene woning te stichten waar Hij zijn bijzonder verblijf houden zou, en de smeekingen der menschen genadiger zou aanhooren. Hoe zouden dát volk, die stad, die koning hun best doen om den Heer der heeren een waardige woonplaats op te richten!

Wat ik u daareven zegde, Mijne Geliefden, is geen bloote veronderstelling, geene verdichting, neen, maar zuivere waarheid, loutere wezenlijkheid. Het volk, eertijds door God uitverkoren, om in hun midden te wonen, was het Israëlietische volk; de bevoorrechte stad was Jeruzalem; en de gelukkige koning, met den tempelbouw belast, was Salomon, de vorst des vredes. Wij hebben gezien, hoe zorgvuldig de koning zijne taak heeft vervuld, en met wat voor een eerbied en dankbaarheid, de geheele stad en het gansche volk den tempel hebben ingewijd, waar God zou komen wonen onder de menschen. Voorzeker die eerbied en die dankbaarheid waren wel op hun plaats, bij de inwijding van Salomons tempel.

(1) Ps. LXVI. 1.

En toch, Bem. Chr., wat was die prachtige tempel van Salomon bij onze kerk? — Niets, hoegenaamd niets! Of, zoo gij wilt, eene schaduw bij het zonlicht, eene voorafbeelding bij de wezenlijkheid! Immers, was in de Arke des Verbonds, was in den tempel van de Oude Wet, was God daar waarlijk, zelfstandig tegenwoordig? — Neen : Hij was daar slechts door eene afbeelding zijner heerlijkheid, door eene stoffelijke wolk, of iets dergelijks. Maar in onze kerk, op ons altaar, in het Allerheiligste, — dáár verblijft Jezus-Christus, God en mensch, met zijne ziel en zijn lichaam, gelijk Hij nu glorierijk in den hemel verheven is. Hebt gij het wel verstaan? Jezus-Christus is hier, gelijk Hij in den hemel is! Zoo leert ons de Catechismus, zoo leert de Kerk, zoo leert God zelf, de onfeilbare Waarheid!

Luistert naar den H. Chrysostomus (1) : « de kerk, zegt hij, is de woonplaats der engelen, het koninklijk voorhof des hemels, de hemel zelf, ja de hemel in 't klein, » de hemel op aarde!

Verheft uwe gedachten, Bem. Chr., *sursum corda :* omhoog uwe harten! Kunt gij, godvruchtige zielen die mij aanhoort, kunt gij u, een oogenblik, met de oogen des geloofs verheffen boven deze zinnelijke, stoffelijke wereld? Beschouwt dan, beschouwt geheel het hemelsch hof, rond het altaar, in aanbidding neergebogen voor den driemaal heiligen God, die hier is overgebracht! Beschouwt de engelen en aartsengelen, de Cherubijnen en Serafijnen en Tronen met eerbiedige vreeze geschaard rondom het Allerheiligste, en de wacht houdende rondom den troon van den Koning der koningen! Beschouwt dit alles, en zegt mij, Mijne Geliefden, of de kerk niet het huis des Heeren is — een huis van godsvrucht en eerbied!

Wee dan, wee den onverschillige, die hier zou

(1) S. Chrysost. in I ad Corinth.

durven verschijnen, en lachen en praten, als op een marktplaats : *quam terribilis est locus iste* (1), want verschrikkelijk is deze plaats! Wee vooral, wee den spotter, die God zou komen uitdagen tot in zijn eigen huis! Iets dergelijks beproefden ook eenmaal de goddelooze Core, Dathan en Abiron; en weet gij wat er gebeurde? De aarde barst open onder hunne voeten en verzwolg ze allen (2). Godlasteraars, en heiligschenders — moesten er hier tegenwoordig zijn, maar ik heb moeite om dit te gelooven — dit zou ook eens úw lot zijn, hier op aarde of op den jongsten dag des oordeels!

Doch neen, Bem. Parochianen van Sint-Willibrords. Gij hebt tot nog toe uitgemunt door uwen eerbied voor Gods huis, en gij zult op gelijke wijze voortgaan. Daarom herneem ik liever het verhaal der inwijding van Salomons tempel, om u troost en betrouwen in het hart te storten. Want gelijk Salomons tempel, zoo is ook uwe nieuwe kerk een huis des gebeds, waar God al uwe smeekingen genadig zal verhooren.

Op het einde van het plechtige danklied door geheel het Israëlietische volk aangeheven in den tempel, was Salomon van zijn koninklijken troon opgestaan. Hij keerde zich naar de menigte en zegende het gansche volk van Israël. Dan viel hij op zijne knieën neder; met het aangezicht naar het volk gericht, en met de armen naar den hemel uitgestrekt, sprak hij luide : « Heer, God van Israël, niemand is aan U gelijk, God omhoog in den hemel, en omlaag op de aarde... Is het wel te gelooven, dat God waarlijk bij de menschen woont hier op aarde! Als de hemel, en der hemelen

(1) Gen. XXVIII, 17.
(2) Num. XVI, 31-2.

hemel U niet kan bevatten, hoeveel minder nog het huis dat ik U hebbe gebouwd... Maar dat huis is slechts gebouwd, opdat Gij daar zoudt nederzien op het gebed uws dienaars, o mijn Heer en mijn God... alsook op de smeekingen van uw volk, Israël. Al wie in deze plaats zal komen bidden, verhoor hem, o Heer, van daarboven, uit uwe hemelsche woning, en wees hem genadig! » (1)

Terwijl nu het volk Israëls, met heilige geestdrift, op het eerste dankoffer wachtte, en zijn oogen gevestigd hield op het nieuw altaar, waar alles was voorbereid, — zie, daar schiet opeens een vuurstraal uit den hemel op dat altaar, en doet het brandhout vanzelf ontvlammen en het offer tot asch verteren. Gods heerlijkheid vervulde nogmaals den tempel. Allen zagen het, en vielen op hun aangezicht plat ten gronde neder : blijde aanbaden, loofden en dankten zij God, die den offerdienst van zijn volk aldus genadig bleek aan te nemen, in zijn nieuwen tempel. Gedurende veertien dagen droeg Salomon met zijn volk aanhoudend dankoffers aan God op. De H. Schrift heeft het verbazend, het bijna ongelooflijk, getal offerdieren opgeteekend : het bedroeg 22000 runderen en 120000 schapen, geslachtofferd in den tempel des Heeren (2).

Beminde Toehoorders, noch aan Israëls volk, noch aan Salomons tempel hebben wij, Christenen, iets te benijden. Ook wij hebben een huis des offers en des gebeds. Even als eertijds koning Salomon in zijnen tempel, zoo heeft onze Opperpriester, de Kardinaal Aartsbisschop tot God gebeden, bij de inwijding van deze nieuwe kerk : « o Heer, geef dat allen die hier komen om U te bidden, de weldaden van uwe vertroosting genieten mogen, in allen nood

(1) Par. VI, 14-21.
(2) Par. VII, 1-5.

waarvoor zij U aanroepen ». (1) En zoo het waar is, dat God genadig heeft neergezien op de dierenoffers die te Jeruzalem in zoo verbazend groot getal werden opgedragen, hoeveel gunstiger zal Hij hier niet aanvaarden het eenige, het ware zoenoffer der Nieuwe Wet, — het Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld (2)? Immers, gij kent allen, Beminde Christenen, het overgroot verschil dat bestaat tusschen de offeranden van de Oude en die van de Nieuwe Wet. Die van de Nieuwe Wet, zoo leert de H. Kerk, zijn zooveel beter, als Christus zelf — de Zoon Gods — te boven gaat al de dieren — de redelooze dieren — die toen geofferd werden!

Welaan dan, Bem. Parochianen van Sint Willibrords, al wie hier zal komen bidden, dien zal God verhooren van daarboven, van uit den hemel: « *Tu exaudies de caelo* » (3). Komt dan dikwijls, en in groot getal. Vroeger was het kerkgebouw te klein om de geheele parochie te bevatten; maar nu is de ruimte des tempels groot genoeg om u allen een behoorlijke plaats te verzekeren, in het huis van uw gemeenen Vader. Van uwen Vader, zeg ik, want allen zijt gij hier als kinderen, broeders onder elkaar, één huisgezin, — het huisgezin van God, uwen Vader, van Maria, uwe Moeder!

Zijt gij bedroefd, hier zult gij troost vinden, zijt gij zwak en krank, hier zult gij steun en kracht ontvangen. Want hier is hulp voor elken nood, troost voor elke pijn, en balsem voor elke wonde. Komt hier bidden met betrouwen : hier zullen uwe gebeden (om de taal te spreken van de H. Schrift), door de engelen opgevangen, en in gouden schalen aan God worden aangeboden (4); hier zullen uwe

(1) Missa Dedicat. Ecc.
(2) Joann. I, 29.
(3) II Par., V. 23.
(4) Apoc., V. 8.

smeekingen, als een aangename wierookwolk (1), opstijgen tot voor den troon des Allerhoogsten, om vandaar weer neder te druppelen als een dauw van zegeningen, als een regen van hemelsche gunsten. « *Erit nomen meum ibi, ut exaudias... quodcumque oraverint in loco isto* (2) : mijn Naam zal in die kerk blijven wonen, om elk gebed te verhooren dat de menschen mij daar zullen toesturen. »

Ik eindig, Bem. Toehoorders, want ik mag geen misbruik maken van uwe welwillende aandacht. Wilt gij weten, wat er voorviel na Salomons plechtig inwijdingsgebed?

Te midden des nachts, in de stille duisternis, verscheen Jehovah aan koning Salomon, en sprak tot hem : Ik heb uw gebed aanhoord, en Ik heb Mij dezen tempel uitverkoren opdat mijn Naam daar zij in eeuwigheid, en mijn oogen en mijn hart daar ook mogen blijven in eeuwigheid... op voorwaarde nochtans dat gij voor Mij wandelt in rechtvaardigheid, zooals David, uw vader, — zoo niet, dan verwerp ik u, en uw kinderen, en uw volk, en uw tempel ver uit mijn aangezicht; en dan zal Israël ten spot worden voor alle volkeren! (3)

Die schrikwekkende bedreiging, Bem. Chr., moge wellicht toepasselijk worden voor sommigen, die hier niet tegenwoordig zijn; zij is het zeker niet voor de ware, de echte kinderen van Antwerpen die mij aanhooren! Nog minder voor de deugdzame parochianen van Sint-Willibrords, die door het oprichten van dezen tempel een nieuw bewijs hebben afgelegd van hunne vaste gehechtheid aan het geloof hunner vaderen! Maar de troostvolle belofte door God aan Salomon gedaan, die mag, Mijne Geliefden, ja, die mòet op u worden toegepast.

(1) Ps., CXL, 2.
(2) III Reg., VIII, 29-30.
(3) III Reg., IX, 1-9.

Tot u ook zegt God, op dezen dag : Ik heb mij hier te Sint-Willibrords eene kerk, een huis verkoren, opdat mijn Naam en mijn oogen en mijn hart daar blijven in eeuwigheid! Hier zal Ik den zetel vestigen van mijne Goedheid en Barmhartigheid, alsook van de goedheid en barmhartigheid mijner goddelijke Moeder. Hier zal Ik de bron der zaligheid laten ontspruiten, opdat zij door zeven Sacramenten, als door zeven onuitputtelijke beken, de wateren der genade doe vloeien in alle harten. Komt dan allen, die belast en beladen zijt (1), komt en put met vreugde aan de fontein der zaligheid (2); komt allen, en Ik zal u verkwikken.

Komt, Bem. Parochianen van Sint-Willibrords; dáár aan de doopvont zal Ik uwe kinderen ontvangen, om ze van kinderen der gramschap (3) en kinderen Satans, te herscheppen tot kinderen der liefde en erfgenamen van het rijk der hemelen (4). Komt, dáár aan den biechtstoel, zal Ik u, als de vader van den verloren zoon, afwachten niet eenmaal, niet zevenmaal, maar zeventig keeren zevenmaal (5), om u vergiffenis en kwijtschelding te schenken van al uwe zonden en schulden. Komt, hier van den preekstoel zal Ik u door den mond mijns priesters, voorlichten en stichten te midden der duisternissen en der verleiding eener bedorven wereld (6).

Komt, jongeling en jonge maagd, komt mannen en vrouwen, komt ouders en kinderen, dáár aan de communiebank noodig Ik u allen uit tot een hemelsch familiemaal; dáár zal Ik u verzadigen met het brood der engelen, wat zeg Ik, dáár

(1) Matt. XI, 28.
(2) Isai. XII, 13.
(3) Ephes., X, 2.
(4) Rom., VIII, 17.
(5) Matt., VIII, 22.
(6) Joann., VIII, 12.

zal Ik u spijzen met mijn Lichaam, en u drenken met mijn Bloed (1). Kom, jonge bruidegom, kom, jeugdige bruid; reikt Mij uwen trouwring over, en Ik zal dien zegenen : Ik zal uwe echtverbinding inwijden op aarde en in den hemel.

Komt allen, komt — doch neen, dat anderen ditmaal voor u komen!... Dat zij u hier voor het laatst komen aanbrengen, gelijk zij u hier voor 't eerst hebben aangebracht uit uwe wieg, uit den schoot uwer moeder. Toen brachten u uwe bloedverwanten hier aan, om u door het H. Doopsel te laten binnentreden in de Kerk, het rijk Gods op aarde (2) : — maar dan, als zij u hier voor de laatste maal zullen aanbrengen, aleer zij u ter aarde bestellen in het kille graf, dan zal het zijn om u, door de gebeden der Kerk, te doen binnengaan in het rijk Gods daarboven, in den hemel! (3)

O mochten die gebeden der H. Kerk voor ons allen hun uitwerksel bekomen!

O Jezus, die hier waarlijk tegenwoordig zijt, — Gij, eenmaal onze strenge Rechter, nu nog onze beminnelijke Vader, — en gij, O.-L.-Vr. van Sint-Willebrords, onze goede Moeder, wij bidden u, wij smeeken u, dat voor allen die hier tegenwoordig zijn, het schoon gebed des priesters moge bewaarheid worden, dat hij zal zingen bij het uitdragen der lijkbaar uit deze kerk : *Suscipiant te angeli Dei*... : dat Gods engelen u opvangen, en dat zij u binnenleiden daarboven, in het hemelsche Jeruzalem! Amen.

---

(1) Matt., XXVI, 26.
(2) Matt., XIII.
(3) Luc., XXII.

AANHANGSEL.

Onze-Lieve-Vrouw van St-Willibrords.

« Ter eere van hunnen Apostel — zoo meldt een oude kronijk — hebben die van Antwerpen buyten de Mueren van hunne Stad opgerecht eene Kerke, op eene Plaets genaemt *St-Willibrordsveld*, welke Plaets aen desen Heyligen gegeven was van den Graef Rauchingus, en van syne Vrouw Bebelina. Weynige Jaeren, zoo men meynt, naer de dood van den H. Willibrordus werd dese Kerke gebouwt, en in de zelve rust een mirakuleus Beeld van de H. Moeder Godts. »

Het bevallig wonderbeeldje, uit eiken hout, kunstig gesneden en verguld, is ongeveer een halven meter hoog. De H. Moeder Gods draagt een druiventros in hare linker-, en houdt in hare rechterhand het goddelijk Kindeken. Hoewel men niet juist den tijd kan bepalen waarop het beeld daar werd aangebracht, zoo is het nochtans zeker dat de godsvrucht tot O.-L.-V. van St-Willibrords opklimt tot de XIIIe eeuw, wijl er reeds, omtrent het jaar 1273, melding wordt gemaakt van eene « Capellanie van de mirakuleuse Onse-Lieve-Vrouwe te St-Willibrords. »

Meermalen, in den loop der eeuwen, werd de kerk van St-Willibrords of verwoest of verbrand; doch telkens weer spoedig opgebouwd. Telkens ook werd het O.-L.-Vrouwenbeeldje — of bij tijds gered, of ongedeerd te midden der vlammen weergevonden — opnieuw met eerbied in de kerk geplaatst. Gods Moeder beantwoordde aan den ijver harer dienaren door tal van wonderen, die door de geestelijkheid, en met name door Z. D. H. Malderus, bisschop van Antwerpen, zijn erkend geworden.

Op 27 September 1891, is het beeld van O.-L.-Vrouw van St-Willibrords plechtig overgedragen, met het Allerheiligste, naar de prachtige nieuwe kerk; waar Maria ongetwijfeld zal voortgaan met de wenschen harer dienaars te verhooren, onder den schoonen titel van « Troosteres der bedrukten, zoo levenden als dooden ».

Deze aloude en steeds bloeiende godsvrucht tot de H. Maagd laat ons met genoegen herinneren aan hetgeen de groote Vondel reeds zong over het Antwerpen van zijnen tijd, de sterke Scheldestad der XVIIe eeuw :

« Hoewel de stroom en muur en burgerwacht haar sterken, »
« Haar sterkste burcht blijft God, zijn Moeder en haar kerken. »

(VONDEL : Rome, Keulen, Antwerpen.)

DE KUNST EN DE MAATSCHAPPIJ.

Redevoering uitgesproken op de plechtige Prijsuitreiking in de Sint-Lukasschool te Gent, op 23 Augustus 1891 door Dr H. J. A. M. Schaepman.

EERE zij God in den hoogen en vrede den menschen op aard! »

Op dit zilveren feestgetijde der school van Sint-Lukas te Gent, komt dit woord mij op de lippen, niet als de slotsom der gezette overweging, maar beter, als de jubeltoon der vrije geestdrift, der vreugdevolle bewondering. « Eere zij God in den hoogen », voorzeker, wien anders behoort alle glorie, alle lof, alle eer? Maar wie dat « eere zij God! » wil uitspreken, hij behoort dat recht tot die uitspraak te hebben gewonnen en veroverd, gewonnen door zijn eerlijk zweet, veroverd door de volste krachtsinspanning zijner ziel. Voor ieder welvolbrachten arbeid zijn wij den Vader in den hemel, den gever aller gave, dank schuldig, maar om den God aller eere eere te kunnen geven, daartoe wordt meer vereischt. Dan hebben wij niet genoeg aan een arbeid, zij het ook met keurige zorg, naar de strengste eischen van den plicht volbracht, neen, dan behoort onze arbeid zelve eere te hebben behaald, dan behoort ons werk het karakter te dragen van eene overwinning, die iets weêrspannigs bedwingt, iets lagers veredelt en verheft, dan moeten wij medehelpers geworden zijn aan die volle openbaring van Gods heerlijkheid en majesteit, die bij den Schepper het doel is der schepping

en die de menschgeworden Zoon Gods triomfeerend over de zonde voltooien zal.

« Eere zij God in den hoogen! » in dien machtigen, in dien koninklijken zin herhaal ik op dit feestgetijde dit woord. Gij allen, gij moogt het uitspreken, gij stichters en beschermers, gij meesters en leiders, gij leerlingen ook, want gij allen kunt eere geven daar gij hooge eer hebt verdiend. Eere uwen Heer en God waardig; eere vast en onwrikbaar als de grondslagen die gij legt voor uwe bouwwerken; verheffend als de torens op wier ranke spits gij de kruisbloem doet ontbloeien; sprekend als de beelden, die gij uit steen en hout, op paneel en doek te voorschijn roept; schitterend als het metaal, dat gij in schooner vorm doet stralen; een eere reine en vlekkeloos als de christelijke kunst zelve, de liefde van uw hart, het ideaal van uw geest.

Wij, wij mengen ons in uw koor, ook wij juichen : « Eere zij God in den hoogen! » maar in onzen juichtoon komt dankbaarheid jegens U hulde brengen aan uwen arbeid, verheven arbeiders aan de openbaring der schoonheid Gods. Gij, gij zijt onze weldoeners, gij brengt voor ons eere aan God en gij veroorlooft ons in uwe rijen meê te treden; gij ontsluiert Gods heerlijkheid in uwe werken en gij houdt voor ons de sluiers hoog, — maar er is meer. Uw christelijke kunst brengt ons in haar kring en op hare wijze, een kring, die de wereld omvat, eene wijze, die zoo niet de machtigste, dan toch de verreikendste is van allen, uwe christelijke kunst brengt ons de vervulling der schoone profetie in den Kerstnacht, schooner dan de dagen, over de wereld gekomen : « Vrede den menschen op aard! »

Gij veroorlooft mij aan dat woord eenige verklaringen, eenige beschouwingen te verbinden.

Er is in de wereld zooveel onvrede, zooveel strijd, dat het waarlijk geen verwondering baart zoo het zoeken naar vrede een der dagelijksche bezigheden der

menschheid blijkt en iedere boodschap van vrede zeker is van een blijden welkomstgroet. Wat meer verwondering baren mag is de zonderlinge eenstemmigheid waarmede de Kunst als de Engel des vredes wordt gehuldigd. Er is een verklaring mogelijk : wanneer er vrede zal heerschen in de wereld, in de menschheid, dan moet er eerst vrede heerschen in de kleine wereld, in den enkelen mensch. De vrede echter in de menschenziel kan eerst dan worden gevonden, wanneer op eene aangename, streelende, harmonische wijze voldoening wordt gegeven aan al zijn pogen en streven, voldoening aan zijn geheele bestaan, wanneer het haken naar de genieting rust vindt in het genot. Zelfs is dit alles in den volstrekten zin niet noodzakelijk om vrede in de menschenziel te brengen. Niet ten onrechte heeft men de kunst genoemd : een poging om harmonie te scheppen in het leven; ik zou er willen bijvoegen dat toch in de poging de zekerheid van het welslagen duidelijk moet zijn.

Of de verklaring bevredigt is de vraag niet; immers het feit, de kunst door de menschheid als de Engel des vredes gehuldigd, staat vast. In de fraaie fabel van Orpheus en de dieren heeft de ongedoopte oudheid dat feit vertolkt en verkondigd en de eerste christen kunstenaar heeft in de stilte der catacomben dien Orpheus gedoopt en door het oude schaduwbeeld de glorie van den Vorst des vredes doen stralen. Een wolk van getuigen dringt zich hier op, behoef ik ze U te vermelden?

Ik wijs U even op een andere omstandigheid. Gij weet hoe uit het koor der dichteren steeds een hymne stijgt aan de vrede en vreugde brengende kunst. Gij herinnert nu hoe een van Engelands beminnelijkste zangers aan zijn naam de onsterfelijkheid heeft verzekerd door dien éenen onsterfelijken versregel :

« A thing of beauty is a joy for ever » —

Gij zult het mij niet euvel duiden als ik U even vermeld hoe een onzer zangers op welluidenden toon doel en werking der kunst bezong :

« Zoo vaak door de aardsche schemeringen
De stralen dringen
Waar 't schoone in blaakt,
Is 't ons te moede in 't bad van luister
Als werd de kluister,
Der ziel geslaakt.

Gemoed en geest versmaân de weelde,
Die kort maar streelde
Ontbloeid aan 't slijk,
Maar beuren fluks verbreede wieken
Naar 't uchtendkrieken
Van hooger rijk. »

Wilt gij nu, kort en kernig, in éene uitspraak, in de taal der scholastische wijsbegeerte, in de taal der monniken, in de taal van St-Thomas van Aquinen hetzelfde vernemen? Sla de *Summa* op, waar gehandeld wordt van de liefde als de eerste in de rij der menschelijke hartsstrevingen of, verder, over het spel, dat ook een plicht kan wezen en gij vindt het fraaie woord : « quies autem animæ est delectatio. »

Hoe nu ontstaat deze werking der kunst?

Zij hangt met het wezen der kunst en met het wezen van den mensch te samen.

Het is zonderling, maar het is een feit : in de beoefening van het goede, in de beschouwing van het ware vindt de mensch op deze aarde zijn geheele voldoening niet. Het is toch maar te zeer mogelijk, dat de volmaakste deugd gepaard ga met een vrij geringe vatbaarheid voor hooger verstandelijk genot en de groote apostel der heidenen heeft ons reeds getuigd hoe de kennis der waarheid alleen den menschelijken wil niet kan breidelen of regelen.

Behalve de éenzijdigheid, die uit de gebrekkige en ongelijkmatige samenwerking van wil en geest moet ontstaan, is er nog iets anders. Met wil en geest is de mensch niet voltooid. De mensch bestaat uit ziel en lichaam en ook dat lichaam heeft zijn orde en zijn

recht. Om dat lichaamsleven nu met het geestelijk leven te verbinden en tot éen te maken heeft de Heere God ons geschonken een zeer eigenaardig, een zeer geheimzinnig vermogen, dat in de zinnenwereld wordt geboren, maar dat den dampkring der geestenwereld voor zijn bloei en ontwikkeling behoeft : de verbeelding, de fantasie.

Een wonderbaar vermogen, dat de beelden door de zintuigen overgebracht opneemt en nabeeldt en herschept, dat den buit der zintuigen zuivert, ordent, samenvoegt; een vermogen, dat geen deugd kan oefenen, maar aan alle deugden glans leent en glorie, dat geen ideeën heeft, maar de ideeën doet stralen in het kleed van het leven; een vermogen, dat harmonische éenheid brengt in het menschelijk bestaán, niet omdat het de hooge elementen der éenheid bezit, niet omdat het zelve de éenheid is, maar omdat het als een levende band alles te zamen houdt en verbindt.

De vrucht van dat wonderbaar vermogen is de kunst, de kunst, die niet is de waarheid of de wet, de wijsheid of de deugd, maar zonder welke en waarheid en wet en wijsheid en deugd toch iets missen, toch iets derven, dat hoe gering en klein en nietig het moge schijnen, juist om zijn geringheid, zijn kleinheid, zijn nietigheid, het onontbeerlijkste en het machtigste is. Denkt u den verheven ernst der Alpen zonder het spel der zonnestralen; de heerlijkheid wordt ontluisterd, de majesteit drukt neder.

Kind der verbeelding, maar der verbeelding, die zonder hart en geest niet kan bestaan, — in de eigenaardigheid van dit haar wezen vindt de kunst niet alleen de kracht om den vrede te brengen, maar vindt zij ook de wetten, aan wier beoefening als aan een wezenlijke voorwaarde de vervulling van haar roeping hangt. Vrede is rust van strijd, maar tevens volheid van harmonischen arbeid, tevens rijke, ordelijke ontwikkeling van alle kracht. Zal de kunst nu den vrede brengen, dan... maar behoef ik het besluit voor u te

trekken? Indien de kunst de hooge, de heilige waarheid schendt, dan geeft zij geen genot, maar zinsbegoocheling, maar zinsbedrog, dan brengt zij geen vrede, maar strijd, strijd tusschen den geest met zijn kloeke weten en zijn gehoorzaam geloof en de fantasie met haar dartel spel, dat straks zich wreekt, zich wreekt op de vermetele, die haar ijle ijdelheid voor den killen tocht der werkelijkheid verstuiven ziet in flarden van mist. Vertreedt de kunst de geboden, die 's menschen harteklop in overeenstemming moeten brengen met den eeuwigen maatslag van Gods wet of Gods orde, dan kan zij in wulpschheid uitgaan ter verovering en in weelde triomfeeren, maar de rust is verre, de vrede is gevloden en in de plaats van het genot komt de wroeging, die het hart doorfoltert tot dat het berouw het hart vermorzeld en ... herschapen heeft.

O, ik weet het wel, ook in haar strijd met de waarheid, ook in haar verzet tegen de wet kan de kunst haar bekoorlijkheid behouden en blijft aan de schoonheid haar streelende macht. Maar de bekoorlijkheid verdwijnt en de weelde is kort van duur. Straks klinkt weer de hooge, de ernstige profetie :

« In schoonheid zal het heilige overwinnen! »

een profetie, die voor de schoonheid een levenswet is. Want de schoonheid, die deze weergalooze zegepraal zal openbaren en opluisteren, zij behoort zelve in den dienst der heiligheid haar glans en haar glorie te hebben gewonnen. In den dienst der heiligheid .. ook hier geldt het : *Servire Deo regnare* : de gehoorzaamheid aan God is de grondslag van alle macht.

Zoo luiden de algemeene wetten, die voortspruiten uit het wezen der kunst. Daar is echter nog ééne wet, die ook met haar natuur te samen hangt, een wet, die voor de vredebrengster van weêrgalooze beteekenis is, zij luidt aldus : de kunst moet maatschappelijk, de kunst moet naar hare wijze alles voor allen zijn.

Die wet wortelt in het leven der kunst. Is de fantasie in zeker opzicht de groote maatschappelijke kracht in den mensch, daar zij alle hoogere en lagere vermogens tot een welbehagelijk samenwerken te samen bindt en vereenigt, betaalt zij aan allen den cijns, dien zij van hen hief, door een vredig genot terug... ook met de kunst staat het niet anders geschapen. Zij leeft van en door allen, zij gaart haar middelen op de hoogten en in de laagten; het is haar plicht aan allen te behooren en door dat behooren aan allen mede den vrede te brengen in de maatschappij.

Vooral in onze dagen geldt die wet gebiedend en onverbiddelijk. Onze eeuw is niet een eeuw van restauratie, maar van regeneratie, niet een eeuw van herstel, maar van wedergeboorte. Wedergeboorte, die moet worden voorbereid en volbracht in de kennis der fouten en misdrijven van het verleden, in boete en in voldoening voor hetgeen tegen hooge en heilige wetten werd gepleegd.

Ook op U, die op zoo hoog lofwaardige wijze uw krachten leent aan de wedergeboorte der kunst, ook op ons, die U toejuichen en met meer goeden wil dan kracht trachten te steunen, op ons allen rust die plicht, die zware plicht van boete en van herstel. Inderdaad, daar valt ook op het gebied der kunst veel te boeten. Men heeft in den dienst der kerk een kunst toegelaten, geduld, gedoogd — en meer — die geen vrede kan brengen omdat zij zinsbekoring bracht en zinsbegoocheling, die in vrijheid zich zelve wilde zijn, niet beseffend dat deze vrijheid haar moest ontedelen, zooals de vrijheid de maagd ontkroont, die bij de lamp des Heeren niet waken wil. Wij hebben boete te doen, ook voor die machtige kunstenaars wier prediking voor de heerlijkheden der lijn en de gloriën der kleur het beeld van den vlekkeloozen God in de menschenziel deed vergeten. Wij hebben te boeten, ook opdat waar de schoone, zoete, heilige Elisabeth door een kunstenaar in haar heerlijke kuischheid wordt gelasterd, de verde-

diger van dat bedrijf zich niet kunne beroepen op Sinte Magdalenaas, wie het berouw, naar het schijnt, de schaamte heeft doen vergeten.

Maar voor één zaak vooral hebben wij boete te doen en eerherstel te plegen. Wij hebben boete te doen voor de lichtzinnigheid, de laatdunkendheid, de onbarmhartigheid, waarmede men de kunst aan het volk heeft ontnomen, waarmede men de kunst, de door God gezondene speelgenoote van allen, tot de huurlinge, de vleister — en maar te vaak nog minder — van slechts enkelen heeft gemaakt. Op wie dit misdrijf pleegde rust de schuld, dat voor de kleinen het leven vreugdeloos is geworden, en dat hun Engelen, die het aangezicht des Vaders zien, bittere tranen hebben geschreid; op deze roovers past de vloek, die van den zwaarsten molensteen en het diepste der zeeën gewaagt.

Daar is een tijd geweest waarin de kunst waarlijk alles voor allen was, waarin kunst en volksleven waren te saâm gegroeid. Toen spraken de steenen der hoogverheven bouwwerken, en de wondere taal van grondvorm en sieraad, van beeld en gelijkenis werd door de kleinen en de grooten verstaan. Toen predikten de kerken, in haar geheel en in ieder harer deelen, de blijde boodschap; toen zong alles het « Te Deum » der verloste menschheid, het « Te Deum » met zijn belijdenis van zwakheid, zijn smeeken om hulp, zijn alles overdaverenden zegekreet. Toen lazen de edelen en de dorpers Gods heilig woord in stralend, veelkleurig schrift, en wat wij nu als zeldzame kunstwerken bewonderen, heette toen de bijbel der armen, de bijbel, die de profetie en de werkelijkheid teruggaf en beider eeuwig geldende waarheid in het kleed van den dag. Toen schonk de kunst aan alles haar luister; zij vertolkte den vrijheidszin en de stroeve onafhankelijkheid in poort en stadhuis; zij verguldde het gewone, dagelijksche leven, daar zij ook aan het alledaagsche huisraad door bevallig spelende vormen een glans van schoonheid te geven wist. Toen kon de kunst de menschheid hoog

boven het aardsche beuren, immers zij droeg de beide vleugelen, die Thomas à Kempis roemde, den eenvoud en de kuischheid, machtiger dan de slagpennen van den koningsadelaar.

En toen, toen is een oogenblik gekomen waarop de eenheid van het maatschappelijk leven werd verloren en de heilige kunst door de macht en door den rijkdom tot een dienaresse werd gemaakt. Niet op eenmaal is het aldus geworden, niet op eenmaal is de kunst schuil gegaan in de gouden schaduw der paleizen om, als de jongelingen aan het hof van Nabuchodonosor, den blijden glans der oogen en den frisschen blos der wangen te verliezen aan de tafel door den hoofdman der Eunuken bereid. Ook werd nog wel somtijds de een of ander gevonden, die, een Daniel in zijn hart, den heiligen weg der echte kunst trachtte te bewandelen, al was het dan ook in het modekleed van zijn tijd. Maar van het geheel kan het gelden : de kunst was weelde geworden en de weelde is onbarmhartig, zij kent het « alles voor allen » niet.

Wij, wij kunnen getuigen wat deze roof, aan het volksleven gepleegd, van het volksleven heeft gemaakt. Wij hebben de tevredenheid zien verdwijnen, wij hebben den vrede zien vlieden, den strijd, den strijd van afgunst, nijd en haat zien ontbranden, zien uitslaan in lichte, laaie vlam. Wij zien macht tegen macht naar de wapens grijpen en in die worsteling wordt van de eene als van de andere zijde het recht geschonden, de vrijheid verkracht.

Zal de kunst hier iets vermogen? Zal zij in dezen strijd van beginselen en hartstochten den vrede kunnen brengen? Verplaatst de vraag zelve ons niet in de wereld der droomen, die niets dan droomen zijn?

Ziehier mijn antwoord.

Indien in onze eeuw iets ontbreekt, dan is het de vreugde, het spel. Niettegenstaande al onze feesten en al onze volksvermaken is het leven dof, somber, de toon is grijs en grauw. Onze vermaken zelven

bewijzen dat het leven van den dag naargeestig is. Wij vieren soms een soort van Bacchanaliën om, na met de Bacchanten gespeeld te hebben, weêr slaven te worden en slaafsch voort te leven. Maar na ieder feest wordt het leven minder waard om geleefd te worden, na ieder feest wordt de tegenstelling scherper, feller, nijdiger, de grimmigheid neemt toe.

Om aan iederen dag in het leven zijn vroolijkheid, zijn rechtmatig spel te geven, daartoe behoeven wij de kunst. Zij zal der wijsheid geen schade doen, de schoone, heilige kunst, de wijsheid zelve zal haar als een welkomene medestrijdster, een jongere zuster begroeten; de wijsheid, die voor het aanschijn Gods op de jonge aarde speelde en wier geneuchte het is met de kinderen der menschen te zijn.

De kunst weder invoeren in de maatschappij; het volk weer brengen tot de kunst en de kunst tot het volk; de kunst verheffen, adelen, heiligen, opdat zij zelve kracht tot het hoogste helpe brengen; de kunst weder maken: alles voor allen, ziedaar, leerlingen dezer school, uw roeping, uw taak, uw plicht. Hoe gij die roeping volgen, die taak aanvaarden, dien plicht vervullen moet het luisterrijk voorbeeld is u gegeven door den man, dien ik als den stichter dezer school mag roemen, die van de eenvoudige teekenoefeningen de nu met zilver gekroonde Sint-Lukas-schole heeft gemaakt, door den Baron *Jean Bethune d'Ydewalle*. Hij, hij heeft u getoond wat het is zich zelven te geven zonder terughouding, hoe men « alles voor allen » wordt. Hij, de edelman, heeft den dagelijkschen arbeid in de kunstwerkplaats op zich genomen; de geleerde kenner van oude dingen is een leeraar geworden voor het gewone leven; de man van hooge beschaving heeft niet in zelfzuchtig genot, zij het dan ook van geestelijke orde, zijn levensheil gezocht, maar in het mededeelen van alles wat zijn fantasie aan schoone beelden had gegaard, zijn kloek vernuft had geordend, zijn christenhart bezield. Zóó heeft zijn leven en streven de

kracht en de vruchtbaarheid gewonnen, die zich ook in uw werken openbaart, zoó past op hem het woord: hij heeft den luister lief van het huis des Heeren, dat ook het huis is van het volk.

Gij zult dat voorbeeld volgen, gij hebt reeds getoond het maatschappelijk karakter der kunst te begrijpen; hadt gij anders, gij oud-leerlingen, de gilde van Sint-Lukas gesticht? In die gilde hebt gij uitgesproken de noodzakelijkheid, het onontbeerlijke der maatschappij, gij hebt dat uitgesproken met de woorden, waarin de eerste geschiedschrijver der Kerk, tevens haar eerste kunstenaar, de oude christelijke gemeente heeft beschreven: eén hart en eéne ziel.

Het is geene gemakkelijke taak de kunst weder te voeren in het leven van maatschappij en volk. De stem der wereldwijsheid waarschuwt u: gij zult veel hebben op te offeren. De kunst, die voor het volk wil arbeiden, geeft geen goud, geen eerekroonen, zij bouwt u geen werkplaatsen, die op paleizen gelijken; alleen wat de weelde dient, kan in weelde leven.

Gij zult veel hebben op te offeren.. De tegenwerping doodt zich zelve. Het woord dat zij bezigt toont den verheven adeldom van uw taak... is niet het offer het hoogste in het worstelperk dezer wereld, in de glorie der hemelen? In en door het offer verkrijgt de mensch de volmaakte vrijheid, die hem weer losmaakt van, die hem verheft boven zich zelven, weêr tot den koning zalft van alle creatuur. Offeren... wie leeren 't u beter dan uwe meesters, die eigen namen ter zijde lieten en eigen roem verzaakten, die al hun kracht wijdden aan eigen kunstvolmaking, niet om haar zelve, maar om beter uw meesters en uw leiders te kunnen zijn. Leert van hen, hoe alle groote daden ontspringen uit een offer en gij zult ook leeren hoe ieder genot op een offer berust.

Men zou u evenwel kunnen zeggen, dat uw offer hoe grootsch en verheven ook, toch nutteloos zal zijn, toch onvruchtbaar zal blijven. Wat zal het u baten met

uw kunst op te treden in den grooten, gewichtigen strijd onzer eeuw? Zoo klinkt de taal van een wijsheid, die voor de hoogste zoû willen doorgaan en die niets dan lafheid is. Versmaadt haar en verwerpt haar; zij brengt de moedeloosheid en, is overmoed de koorts der jeugd, die men kan breidelen, de ontmoediging is de tering, die verkwijning brengt en dood. Uw offer zou niets baten, gij zoudt niets kunnen doen! Ziehier wat gij doen kunt, gij kunt medehelpen tot het wegnemen van het pijnlijke, het kwetsende, het grievende, het stootende, dat in de maatschappelijke geledingen de wanorde brengt en den strijd. Men zegt, dat orde en hierarchie ook in de maatschappij door God zijn gewild, dat zij in beginsel met Gods ordening overeenstemmen, voorzeker. Maar wat in die orde onordelijk is, wat die orde voor den rijke verleidelijks, voor den arme tergends heeft, de harde botsing tusschen rijkdom en nood, tusschen weelde en armoede, dat is niet van God, dat is van de zonde. Aan het wegnemen van die zonde kan en moet de kunst medewerken. Zij beheerscht het rijk der verbeelding en uit de verbeelding, uit de herinneringen en de voorspiegelingen, komen in hart en hoofd de haat en de nijd, de toomeloozegenotzucht en de ongebreidelde wellust.

Laat uwe kunst aan de verbeelding, wier kind zij is maar wier souvereine tevens, brengen de ware schoonheid; laat uwe kunst aan de armen en verlatenen toonen, dat de wereld der schoonheid met al haar edele en verheffende genietingen voor allen open staat, aan allen behoort. Als de Engelen, die de herders als de eerstgenoodigden riepen tot de kribbe des Heeren, zoo moet gij, meesters en leerlingen der christene kunst, het volk gaan roepen tot de aanschouwing der schoonheid in de onsterfelijke vormen, die het volk altijd verstaat, altijd bemint. Door en met het volk zult gij dan arbeiden aan de oplossing van geweldige vragen en de verwezenlijking brengen der glorieuse profetie : « Eere zij God in den hoogen en vrede den menschen op aarde! »

Indien ik nu aan het einde van deze korte beschouwingen de levenstaak van den christen kunstenaar in al hare grootheid voor mij oproep, dan verschijnt zij mij in den vorm eener schoone en verheffende herinnering.

Daar is eene stad, waar de machten onzer eeuw, kapitalisme en industrialisme met zoo menig ander -isme in bond, nog den blijden glans, de speelsche grootheid der middeneeuwen niet konden verdringen : ik heb Neurenberg genoemd. In dat Neurenberg bewondert ge de kerk van St-.Laurentius, een meesterstuk, en in die kerk van St.-Laurentius het tabernakel van het Allerheiligste Sakrament door meester Adam Kraft, een wonderwerk. Ik zal het u niet beschrijven in zijn ranke en toch monumentale hoogheid, die slechts zwicht voor het gewelf, in zijn lyrischen rijkdom, die in steeds fijner vorm steeds machtiger wordt van toon. Ik zal u alleen melden wat mij getroffen heeft : als de dragers van dezen grootschen bouw nam de meester drie krachtige, stoere gestalten : zich zelven : Adam Kraft, en zijne twee gezellen. Op hun breede schouders dragen zij, de handwerkers en kunstenaars tevens, den eeuwig triomfeerenden God de strijdende eeuwen door.

Dragers van het heilig tabernakel, van het tabernakel waarin de menschgeworden God, de God met ons, vol waarheid, vol liefde, vol genade zetelt, dat behoort gij, christen kunstenaars, te zijn. Dragers moet gij zijn, dragers, dat is dienaren; de last, dien gij draagt versterkt de schouderen, verhoogt den geheelen mensch. Niet als St-Christofoor zult gij hebben te zwichten; deze last zal u vervullen met eene kloeke fierheid, die u als koningen door de wereld doet gaan. Ziedaar uw taak : in de stralen der hoogste schoonheid moet gij Gods schoonste mysterie doen aanbidden; uwe kunst moet het lied verheffen :

Lauda. Sion, Salvatorem
Lauda ducem et pastorem
In hymnis et canticis! »

Aan de kleinen en aan de grooten, aan de zwakken en aan de machtigen, in de diepten en op de hoogten, overal, overal tot in de afgronden der maatschappij, moet gij het lied doen weêrklinken :

« Ecce panis Angelorum
Factus cibus viatorum
Vere panis filiorum. »

En ter vervulling van die taak geef ik u geen andere les mede dan die ons in zijn hymne gegeven door den engelachtigen Leeraar, die van den Christus zoo wel heeft geschreven en zoo schoon heeft gezongen :

« Quantum potes tantum aude, »

wat gij wilt dat kunt en wat gij kunt dat doet.

BEWIJSKRACHT DER VOORZEGGINGEN

IN HUN GEHEEL BESCHOUWD.

(*Vervolg van bladz.* 261.)

OOK op het *plan* der voorzeggingen staat de werking Gods te lezen. Volledigheid, geleidelijke ontwikkeling, bewonderenswaardige verscheidenheid, zijn merken waarmede de gewrochten van den Schepper zijn geijkt, en deze treffen wij ook hier aan in al hunne sprekende eigenaardigheid.

Wat ons bij den eersten oogslag verwondert, is de volledigheid van de messiaansche voorzeggingen. Welk een overvloed van licht! Het is niet eene vonk die slechts een twijfelachtig licht afwerpt, het is een volle bundel van heldere stralen welke door de duisternissen van een tiental eeuwen breekt, het is een schitterende dageraad die ten minste gedurende vier eeuwen aan de glanzende kim blijft glimmen, om de opkomende zon der Gerechtigheid aan de wereld te verkondigen.

De Messias verschijnt eerst in het verschiet der tijden als het gezegende zaad der vrouw, later als afstammeling van Abraham en van Juda, door wien alle geslachten zullen gered worden. Eenige eeuwen verloopen, en het licht groeit aan, het beeld teekent zich steeds helderder in het oog der zieners : Hij spruit uit het huis van David, wordt geboren uit eene zuivere Maagd (Is. VII. Jer. XXXI, Ezech. XLIV), in de stad Bethlehem (Mich. V), in de 70ste jaarweek na het bevel tot opbouwing van

den tempel (Dan. IX), vóór de verwoesting van den tweeden tempel (Agg. II, Malach. III).

Hij moet optreden in een algemeenen vrede (Ps. LXXI, Dan. II, Zach. III), hij zal door alle volken worden verwacht, (Gen. XLIX, Agg. II), onmiddellijk voorafgegaan en aangekondigd door een Voorlooper (Mal. III), wiens stem zal weerklinken in de woestijn (Is. XL). — Men zal hem noemen Jezus of Zaligmaker (Hab. III, Is. LI), Emmanuël of God met ons (Is. VII), Christus of den Gezalfde (Ps. II, XLIV, Is. LXI, Klaagl. IV), Zoon Gods (Os. XI, Ps. II) en God zelven (Is. IX, XXV, XXXV, XL, Mal. III).

Hij zal door de koningen uit het Oosten worden aanbeden (Ps. LXXI, Is. LX), Rachel (wier graf bij Bethlehem is gelegen) zal te vergeefs schreien over hare kinderen omdat zij niet zijn (Jerem. XXXI).

Den tweeden tempel zal hij door zijne tegenwoordigheid verheerlijken (Agg. II. Mal. III).

Hij zal zachtmoedig en vredelievend zijn (Ps. CXIX), arm en in kwellingen van zijne jeugd af (Ps. LXXXVII), noch droefgeestig noch woest (XLII). Hij zal de verloren schapen gaan opzoeken en de wonden verbinden van die gewond zijn (Ezech. XXXIV). Hij zal gebieden : en de blinden zullen zien, de dooven hooren, de stommen spreken (Is. XXXV, XLII). En evenwel zal hij een steen des aanstoots wezen en eene gelegenheid tot ondergang voor velen (Is. I, VI, VIII, XLII). God heeft hem geslagen om de misdaden van zijn volk, en er is in hem noch schoonheid noch glans; hij is de geringste der menschen, een man van smarten (Is. LIII), hij is de bespotting der menschen en als het uitvaagsel van de wereld (Ps. XXI). Zijne handen en voeten worden doorboord, zijne kleederen verdeeld en om het opperkleed werpt men het lot (Ps. XXI). Allen die hem zagen, hebben met hem gespot, zij hebben het hoofd geschud en gezegd : hij heeft zijn vertrouwen op den Heer gesteld, dat Hij hem verlosse (Ps. XXI, Wijsheid II). Zij hebben hem gal tot spijs gegeven en

zijnen dorst met azijn gelaafd (Ps. LXVIII). Zij hebben voor hem dertig zilverlingen ontvangen, en hebben met dien prijs den akker van eenen tichelbakker aangekocht (Jerem.).

Nochtans zal zijn graf verheerlijkt worden (Is. XI). Het woord Gods eerst in Sion gepredikt (Is. II, Mich. XI), zal door nieuwe getuigen gedragen worden (Is. XLIII, XLIV) naar Afrika, naar Lybië, naar Italië, naar Griekenland en naar de verre eilanden (Is. XL, LII). Een nieuw Verbond zal al de volken vereenigen (Is. XLIX, Jerem. XXXI, Osee II) en op alle plaatsen en bij alle volkeren zal eene nieuwe offerande worden opgedragen (Mal. I, 10, 11), door priesters uit alle stammen gekozen (Is. XLVI).

Ziedaar het beeld van den Messias in zijne hoofdlijnen. Men leze echter de voorzeggingen zelve, wil men nog beter begrijpen hoe volledig het beeld is geteekend. Niet schaars maar kwistig zijn de trekken geschetst; niet in raadselachtige mengeling maar in duidelijke teekening liggen daar ontelbare lijnen met zuiverheid getrokken, zooals hij alleen dit vermag, die niet in het wild, toevallig of onwetend, het potlood laat glijden, maar met vaste hand en bij zijn volle bewustzijn de levende natuur teruggeeft. Ja, zij mochten wel zieners heeten, de propheten, zij die den Messias onder dat zoo volkomen beeld in den nacht der toekomst mochten zien; zij zagen wat voor den mensch nog niet was, maar voor het oog van den eeuwigen God openlag; zij zagen bij het heldere licht dat hen van boven bestraalde; zij zagen duidelijk, zij zagen een overvloed van kenmerkende trekken; en, juist uit die duidelijkheid, uit dien overvloed besluiten wij tot de echtheid der voorzeggingen, tot de blijkbare tusschenkomst en ingeving van den Alwetende, van den Almachtige, die in eene zaak van zoo groot belang alle rechtzinnige geesten door het groote aantal teekenen wilde overtuigen, en in het werk der Verlossing niet minder milddadig wilde schijnen als in het werk der schepping,

toen hij de sterren met kwistige hand in het hemelruim zaaide, toen zijn bevruchtende adem een heir van levende wezens in water en lucht deed wemelen en een tapijt van kruiden en bloemen over onze velden weefde.

Wij ontkennen evenwel niet dat er in de voorzeggingen vele duistere punten voorkomen, maar dit belet niet dat er nog overvloed van licht overblijve. Een paar opmerkingen zullen voldoende wezen om hier alle schijnbare tegenspraak te vermijden. Ten eerste, behoort men zich te herinneren dat vele voorzeggingen slechts na de gebeurtenis moesten en konden begrepen worden : zij waren minder voor het volk van Israël dan voor de toekomstige geloovigen welke door deze overeenkomst van de voorzeggingen met de geschiedenis in hun geloof zouden bevestigd worden. Ten tweede moet men altijd onderscheid maken tusschen duisterheid omtrent de hoofdzaak of omtrent de beschrijving van den hoofdpersoon, en duisternis omtrent nevenzaken en nevenpersonen; de eerste duisterheid zou de prophetieën nutteloos maken, de laatste is ten hoogste een schemerlicht, een donkere tint die het volle licht omgeeft en nog helderder doet uitkomen; zij is dikwijls te wijten aan onze gebrekkige kennis nopens de geschiedenis der oudheid, aan onbekendheid met de overigens ietwat duistere taal waarin die godspraken oorspronkelijk geschreven werden.

Die donkere tinten evenwel liggen in het plan der goddelijke Voorzienigheid, en van wege de propheten is het beleid, en geen onmacht, welke er de oorzaak van is. Inderdaad, was alles even helder, welke verdienste zou er overblijven voor ons geloof? Zouden wij ons dan nog aan het gezag van Gods woord met vrijheid kunnen onderwerpen, en niet veeleer door de duidelijkheid der godspraken tot onderwerping gedwongen worden? En hoe hadden de Joden den Messias kunnen kruisigen, hoe zouden de voorzeggingen vervuld zijn geworden, indien de waarheid zich aan hun geest met geweld had opgedrongen, in plaats van hen met zacht-

heid uit te noodigen? Een rechtzinnige geest overigens heeft overvloed van licht om de waarheid te zien, vooral wat die voorzeggingen of die teekenen betreft welke slechts na de komst van den Messias en na de stichting zijner Kerk moesten begrepen worden. Hij integendeel die de waarheid vijandig is, zal nimmer de voorzeggingen begrijpen. Porphyrius verwierp met minachting den Bijbel : « ik hecht geen geloof aan uwe voorzeggingen, sprak hij, zij zijn te klaar, te volledig. » De hedendaagsche rationalisten, leerlingen van Porphyrius, verwerpen den Bijbel met dezelfde minachting om een tegengestelde reden : « Ik geloof niet, uwe voorzeggingen zijn te duister. » Ja, en te klaar en te duister, omdat die partijdige vitters het licht haten, gelijk de Phariseërs, die Lazarus, wiens lijk reeds in ontbinding begon over te gaan, op het woord van Jezus uit het graf met eigen oogen zagen opstaan, en nochtans God niet loofden die zijnen zoon er door verheerlijkt had; zij zien niet, omdat zij bij het volle daglicht de oogen sluiten en in vrijwillige duisternissen blijven rondtasten.

Voor hen echter die hunne oogen willen openen, draagt dit werk Gods nog andere kenmerken zijner herkomst : het beeld van den Messias werd zoo volledig geschetst niet in eene enkele, maar in talrijke openbaringen : het is eene *geleidelijke ontwikkeling* die talrijke eeuwen en geslachten tot getuige had.

Zoo moest het de wijsheid Gods immers aanleggen : was er maar ééne voorzegging vernomen, was slechts een enkele propheet opgetreden om de toekomst te openbaren, licht kon de echtheid dier openbaring door de tijdgenooten zelven en vooral door de nakomelingschap in twijfel getrokken worden. O, wat zouden zij juichen, onze rationalistische Bijbelverklaarders, hadden zij maar ééne voorzegging, maar éénen propheet af te breken! Wat zouden zij spottend uitroepen : « Die voorzegging is na de gebeurtenis geschreven, zij is te klaar; het is eene geschiedenis, welke een dweepzuch-

tige schrijver of een argelooze dichter bij wijze van voorzegging van de lippen zijner helden laat vloeien! » Gelukkig is het anders gelegen. De bewijzen van de echtheid en vervulling der voorzeggingen zullen niet eenmaal maar ontelbare malen gegeven worden : zij zullen niet op éene bladzijde maar schier op alle bladzijden van de geschiedenis te lezen staan, en niet éene eeuw maar talrijke eeuwen tot getuigen roepen.

Slaan wij den Bijbel open, dringen wij met den geest in den nacht der tijden, bij het licht der gewijde, ja ook der ongewijde geschiedenis. Welk een ontzaglijke schaar van propheten! Het is een legioen, een machtig heirleger van getuigen, opdagende om den Messias aan te kondigen en alle bestrijders zijner godheid uit het veld te slaan. Voorop treedt de Vader des menschdoms; na hem Abraham, de vader der volken, Isaac en Jacob erfgenamen van zijn prophetischen geest; verder Mozes, te gelijk voorspeller en toonbeeld van den waren Verlosser van Israël.

Na eenige eeuwen tusschenruimte Anna, de moeder van Samuël, gevolgd door eene nieuwe rij van zieners.

Daar nadert Nathan tot het hof van David; daar komt koning David zelve, David, propheet en beeld van den toekomstigen koning van Israël; achter hem ontwaren wij Oseas, Amos, Abdias, Nahum en Joël.

Boven al zijne voorgangers rijst Isaïas met zijne reuzengestalte : hij alleen is machtiger dan velen te zamen; naast hem dringen zich vooruit Michaeas, Habacuc en Sophonias, wel minder sterk maar niet onaanzienlijk.

Verder doet Jeremias zich opmerken in de heilige gelederen der zieners : zijn woord is niet slechts met de pen op het perkament, maar door de hand Gods op de puinhoopen van Jeruzalem geschreven. Na hem Ezechiël, wiens woeste kracht nog thans door het moderne ongeloof geducht wordt.

En dan wederom eene reuzengestalte, Daniël, de machtige Daniël, die den val van Babylon, de zege-

pralen van Cyrus, de gansche geschiedenis van het Oosten beschrijft, en de weken telt welke den Messias nog zullen voorafgaan. Eindelijk aan de achterhoede Aggaeus, Zacharias en Malachias, die op eene waardige wijze dat heerlijke leger van getuigen sluiten.

Welnu, al die propheten (wij spreken niet van een dertigtal andere die minder bekend zijn), hebben de geheimen der toekomst met gelijke zekerheid, en dikwijls herhaalde malen ontvouwd; die propheten volgen elkander op in den loop der tijden, en naarmate de eeuwen rollen, zien wij *al* die voorzeggingen achtereenvolgens in vervulling treden; en *elke* vervulde prophetie geeft, zoowel voor de tijdgenooten als voor ons, eene nieuwe kracht aan de nog volgende; en al die vervulde voorzeggingen te zamen vormen een enkel, machtig getuigenis, al die stemmen uit den hemel smelten samen tot eene enkele stem, welke uit een onafzienbaar verleden met kracht over de wereld klinkt: « De Propheten des Heeren hebben de toekomst verkondigd; hun woord is altijd in vervulling getreden en zal altoos vervuld worden; God alleen is het, die door hunnen mond spreekt; hun woord is waarheid! »

Hun woord is waarheid, ja, het komt van God: dit blijkt ten slotte nog uit de *verscheidenheid* der voorzeggingen.

Schier iedere prophetie heeft haar bijzonderen toon en, als het ware, hare eigenaardige kleur, welke in het karakter van den gewijden voorspeller, in de omstandigheden van tijd en plaats, hunne volledige verklaring vinden. De voorzeggingen werden immers door talrijke propheten eigenhandig geschreven. Zij waren rechtstreeks tot hunne tijdgenooten gericht: want zij strekten het volk tot onderrichting, tot waarschuwing, tot aanmoediging, en bereikten op die wijze terstond hun onmiddellijk doel. Zij werden even hoofdzakelijk maar slechts middellijk tot de nakomelingschap gericht, in zoover zij als onfeilbare kenteekenen van den Messias gelden konden. Hun oorsprong, hunne eerste bestemming gaf

hun eene plaatselijke kleur, een eigenaardigen toon, welke bij hunne tweede bestemming als een onvervalschbare stempel voor hunne echtheid moest blijven pleiten. — De voorzeggingen zijn inderdaad een zelfstandig deel van eene uitgebreide geschiedenis : zij ontstaan, zij ontwikkelen zich met het menschdom, zij verspreiden zich met het Joodsche volk, zij maken deel van het leven van dat volk, zij zijn in de geschiedenis der Hebreeuwen en zelfs der naburige volken ingevlochten, waardoor schier iedere prophetie zich voordoet met eene haar eigenaardige omlijsting van omstandigheden : die de prophetie loochent, moet eene gansche geschiedenis afbreken.

In die verscheidenheid daarenboven heerscht eene bewonderingwekkende eenheid. De messiaansche propheten staan op en verdwijnen met de geslachten, en elk hunner brengt in den loop der eeuwen het zijne bij tot eene volkomene afmaling van het schoone beeld van den Messias. Al zijn de zieners van Israël talrijk, al leven zij door tijd, ruimte en stand van elkander gescheiden, al ondervinden zij den invloed van ongelijke en tegenstrijdige omstandigheden, evenwel is de verscheidenheid hunner opgaven geene wanorde, geene tegenspraak. Bestraald als zij zijn met een zelfde licht, verrukt bij het aanschouwen derzelfde gestalte, teekenen zij met onbegrijpelijke eenstemmigheid een zelfde beeld, ieder voltooit onbewust wat zijn voorganger onvolledig heeft gelaten, en zoo leeft eindelijk op het wondere doek eener prophetische geschiedenis de Verwachte der volkeren, daar leeft hij in eene afbeelding zoo volkomen en zoo gelijkend, dat wij vol verbazing uitroepen : « Dit is het werk des Heeren. Hij is het, die zoo talrijke krachten tot een zelfde doel deed samenwerken, die op denzelfden arbeid den onuitwischbaren stempel drukte van een aantal propheten, volken en geslachten! »

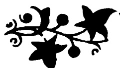
Ziedaar het heerlijke werk der voorzeggingen : alles spreekt hier van de goddelijke wijsheid en almacht,

alles ademt heiligheid, stemt tot eerbied, dwingt tot bewondering en onderwerping. Kenden alle Katholieken wat al schatten daaarin schuilen, met welk een ijver zouden zij de prophetieën bestudeeren! Kenden de vijanden van ons geloof de voorzeggingen, en wilden zij er eene ernstige inzage van nemen, hoevele hunner vooroordeelen zouden zij afleggen, hoe helder zouden zij het licht der waarheid aanschouwen! Ja, mochten zij slechts een algemeenen blik op dat gewrocht werpen en met onpartijdigheid oordeelen, zij zouden aan de bewijskracht van dat gedenkstuk niet wederstaan.

Inderdaad, welk een getuigenis, welk een gedenkstuk! En wat, in de geschiedenis der wereld, is vergelijkbaar aan dit overheerlijke monument van onzen godsdienst? Een gedenkstuk dat steen voor steen door heilige mannen ten aanzien van een volk, van een gansche werelddeel, ter eere van den God der Christenen is opgericht; een gedenkstuk dat de hardnekkige aanvallen der verblinde Joden, den verwoeden krijg van moedwillige Heidenen, de helsche pogingen van het godlasterend Rationalisme even zegevierend trotseert; een gedenkstuk dat de proef der eeuwen heeft doorstaan, en thans op de puinhoopen van het Oostersche en Romeinsche Polytheïsme, van de uitgestrekte Rijken van het Oosten en het Westen, van alle vijandige Machten welke er tegen opstonden, nog trotsch en ongeschonden oprijst, ter verheerlijking van den Messias. Daar richte men zijne oogen heen. Geen kleingeestige aandacht aan afzonderlijke steenen. Eerst een oogslag over het geheel, een ruime blik over den ganschen bouw. Men bewondere het ontzagwekkend gedenkstuk in zijnen breeden omvang, in zijne diepe en vaste grondvesten, in zijne reusachtige afmetingen, in zijne regelmatigheid en zinrijke verscheidenheid; men bewondere het in die twintig eeuwen welke het eerbiedigden en als echt erkenden, in die veertig eeuwen welke het langzaam hebben opgetrokken; men bewondere het in die scharen van groote mannen, in die stroomen van volkeren welke

het in den loop der tijden binnentraden om den Messias hunne hulde te brengen; in die dichtgesloten drommen vijanden welke het zonder ophouden hebben aangevallen en vruchteloos trachten af te breken; eindelijk in het bloed dier millioenen martelaren waarmede zijne trotsche zuilen zijn gepurperd. Dan zal ieder onpartijdig toeschouwer zich schamen zulk een gedenkstuk lichtzinnig voorbij te gaan. Die gelooft, zal in dankzegging en aanbidding nedervallen voor den Messias wien het is toegewijd, voor den God die het heeft opgericht. Die niet gelooft, zal, als een onbevooroordeeld navorscher, daarheen zijne blikken en zijne schreden wenden. Hij zal zonder menschelijk opzicht en zonder partijdigheid naderen, op iederen steen van het onvergelijkbare monument zal hij den naam van Christus lezen; ja, zoo het hem noch aan moed noch aan echten waarheidszin ontbreekt, zal hij door eene grondige studie het gedenkstuk binnentreden na die onafzienbare reeks van groote mannen die hem zijn voorafgegaan; en, wij koesteren dit vertrouwen, daar zal hij onder het volle licht eener geschiedenis van 60 eeuwen, den Voorzegden Godmensch aanschouwen en erkennen; hij zal met ons Christus bewonderen, aanbidden en aankleven, Christus, onze hoop onder het Oude Verbond, ons leven onder het Nieuwe Verbond, Christus, de grondvest en den hoeksteen der Heilige Kerk welke door Hem alle tijden omsluit en in alle eeuwen heerscht. *Christus heri et hodie, ipse et in sæcula.* (Hebr. XIII, 8.)

Leuven. R. BUTAYE, S. J.

DE VREDE.

I.

Et eritis sicut dii.
(GEN. III. 5.)
Viam pacis nescierunt.
(Is. LIX. 8.)

BOOZE GEESTEN.

AT spoedt ge zoo angstig nu, vluchtende paar,
Het hoofd op den zwoegenden boezem gedwongen?
Stout hebt ge uw'nek aan het dwangjuk ontwrongen:
Vrij nu en groot zijt ge, goden voorwaar!

ADAM.

Huilende hollen de wateren,
Over het daavrende strand!
Vloek en wrake loeien en schateren
Uit den donkren hemel, in brand!
Nergens ruste!.... Nergens vrede!....

AARTSENGEL GABRIËL.

Hoop!... Hope draagt ge in 't vluchten mede!
Blijf, Adam, hou en trouw,
Op Gods belofte letten :
« De voet der uitverkoren Vrouw
Zal slang en dood den kop verpletten! »
o Mensch, waarheen uw weg in 't duister wende en loop',
Daar blikt u vreedzaam toe de blanke ster der hoop!

SATAN.

Hoop?... Een dropje goochelwijn!
Hoop?... Een schim, een schemerschijn!
Wat ge werkend wint,
Wat uw handgreep vindt
En uw tong geniet
Dat alleen bedriegt u niet!
o Mensch, grijp toe en smaak! Versmaad uw hemeldroomen:
Bij vollen vloed zal vrede in brein en borst u stroomen!

GODSVOLK EN HEIDENEN.

Wij gaan waar God ons wijst, hoe 't pad ook wende en loop':
Wij vinden vreê bij Hem en in des Heilands hoop!

Hoe lokt des levens lust ons voort van droom in droomen!....
Waarom, gevloekte krijg, steeds bloed op bloed doen stroomen?

KEIZER AUGUSTUS.

De zon des vredes lacht op aarde en wateren!
De golfjes spoelen blij langs 't groenend strand!
De blauwe hemel trilt om 't vreugdeschateren
Van volk bij volk, gesnoerd in éénen band!

Door gansch de wereld wijd,
Die stil en rustig ligt,
Wordt hoog mijn naam gebenedijd:
Sluit Janus' tempel dicht!

SLAVEN.

Burgers en edelen slapen,
Ronkend op 't mollige dons:
Makkers, te wapen! te wapen!
Rome en zijn rijkdom aan ons!

Te wapen! De volkeren vielen
En knielen

Voor overmacht terneer!
Te wapen! de volkeren loeren
En roeren :
Ze willen vrijheid weer!

Hun boezem bruist en kookt van haat!
Wee, wee, als 't vier naar buiten slaat!
Te wapen, makkers, wreekt uw eer!
Geen dwingeland, geen meester meer!

II.

Et vocabitur.... Princeps pacis.
(Is. IX. 6)

ENGELEN.

Gloria in excelsis Deo,
et in terra pax hominibus!

HERDERS.

Wat suist er, in 't stille van den nacht,
Zoo heimelijk lief, zoo hemelsch zacht?
Geen sterreken stemt zulk helder lied!
Het windeken waait zoo streelend niet!
Zoo roerende zingt geen moedertong!
Wie is hij, die 't lied des vredes zong?

AARTSENGEL GABRIËL.

Dat wil ik ulieden verkonden,
Gij, herderkens hier op de wacht :
Wij zijn van Jehova gezonden
En melden Zijn liefde u en macht!

De menschen, die liepen verloren,
Door leugen verleid in hun dood :
Nu is hun ten leidsman geboren,
De Vrucht van den maagdlijken schoot!

De Heiland, de Vorst van den vrede,
Sinds eeuwen en eeuwen verbeid,
Nu ligt hij, in Bethleëms stede,
Als kind in een kribje geleid!

ENGELEN.

Gloria in excelsis Deo,
et in terra pax hominibus!

HERDERS.

Wat geur van lentebloesem
Drijft uit de luchten neêr!
Hoe zalig baadt ons boezem
In uwen vrede, o Heer!

Jehova, lof en glorie!
Hij bleef zijn volk getrouw.
Viert, Israël, victorie!
In blijdschap keert uw rouw.

III.

Deus caritas est.
(Ia JOAN. IV, 9.)

AARTSENGEL MICHAËL.

Wat God aan Isrel openbaarde,
Dat zal Hij roepen over de aarde
En konden op het verste strand!
Gods kracht zal door de zielen varen,
En vreedzaam volk bij volk vergâren
In onverbreekbren liefdeband!

Ontsluit u, wereldwegen,
Ontsluit u, pad der zee:
Draagt, onder 's Heeren zegen,
De boden van den vreê!

WILDEN.

Stil, stil!... Een grijsaard nadert, ziet!
Neen, schicht noch speer en roere niet!
Men luistre wat hij spreken wil!
Stil, stil!

ZENDELING.

Dat God uw zucht en zin verander'
En vrede wekke in uwen stam :
Mijn kinderkens, bemint elkander,
Om wille van het zoete Lam!

Het Lam was mensch en God tegader,
En wierd voor u aan 't kruis geslacht :
Och, komt, en treedt den kruisboom nader;
Zijn vrucht versterkt u in Gods kracht.

Gods kracht alleene kan hem dooden,
Den worm, die u het hert verknaagt :
Och, komt, en leeft naar Gods geboden,
En brengt Hem wat Zijn liefde u vraagt.

WILDEN.

o Wonderman, van licht omglansd,
Dat schittrend om uw kruine kranst!
Geleid ons tot het godlijk Lam,
Dat stervend ons verlossen kwam!
Wij trappen speer en schicht in gruis,
En knielen rond den voet van 't kruis!....
Dank! Dank! In 't wilde, woest gemoed
Dauwt liefde en vrede wonderzoet!

AARTSENGEL MICHAËL.

Wee u! Wee u! Driemaal wee!
Gij, die 's Heeren bond en vreê

Blijft in euvelmoed versmaden!
Wie op list en macht betrouwt,
Die zal vloek voor heilgenaden
Op zijn trotsche schouders laden,
En storten met de burcht, die hij in hoogmoed bouwt!

SLOTZANG.

Looft God den Heer, uw licht in duistren nacht!
Den Heiland lof, die dood en hel ontkracht!
Waar haat ontsproot zal liefde en vrede bloeien,
En gouden vrucht door 't groene loover gloeien!

Looft den Heer in 't stil geweten!
Looft Hem rond den blijden heerd!
Looft Hem, op den troon gezeten,
Gij, die vreedzaam volk regeert!

Looft, en laat Zijn liefdeleering
Dringen ons door merg en been!
Looft, en spoedt, in Gods vereering,
T'eeuwgen vrede, als broeders één!

EUG. DE LEPELEER.

Sint-Niklaas, 1891.

ZENDING DER STAATSMACHT.

(Vervolg van blz. 270.)

IEN wij hoe reeds de H. Thomas die Staatsrol afschetst.

Die stof behandelt de groote Leeraar voornamelijk in drij zijner boeken : *De Rege et Regno* (alias *De Regimine Prinpicum*) — *De Regimine Judæorum* — *Politicorum* (alias *De Rebus Civilibus*).

Een schoon en nuttig werk zou het zijn, wilde iemand daaruit bijeen brengen wat tot de oplossing der hedendaagsche maatschappelijke vraagstukken kan dienen. Wat rijke goudmijnen van waarheden hij daar zou vinden!

Hier willen wij slechts vertalen wat onze stelling bewijst.

Wij nemen dan uit hoofdstuk XV van den 1sten boek van *De Rege et Regno*, het volgende :

« Vóórgelicht door de goddelijke wet, moet de koning (en natuurlijk óok alle ander Staatsgezag) voornamelijk dit in 't oog houden, hoe de menigte zijner onderdanen goed leven zal. »

Goed leven : leven volgens de natuurlijke wet, opgehelderd door de Openbaring, en klaar voorgehouden door het leerambt der Kerk; dit is de uitleg van den H. Thomas zelf.

Wat is er nu vereischt tot dit *goed leven?*

Drij dingen, zegt de H. Leeraar : ten eerste dat de menigte in de eenheid van den vrede bevestigd zij. Ten tweede dat de menigte, door den vredeband ver-

eenigd, tot goeddoen gericht worde : want, evenals een mensch niets goeds kan uitrichten als niet al zijne deelen één zijn, zoo zal ook eene menigte die niet door den band des vredes vereenigd is en die haar zelve bestrijdt, verhinderd worden van het goede te verwezentlijken. Ten derde is er vereischt dat door het beleid des Staatvoerders het noodwendige in genoegzame hoeveelheid voorhanden zij om goed (deugdzaam) te leven.

Om goed te leven : bemerk die ondergeschiktheid. Volgens S. Thomas zijn de aardsche goederen, die in onze lichamelijke noodwendigheden voorzien, maar dienstig om ons toe te laten een deugdzaam leven te leiden : zij zijn een ondergeschikt en dienstbaar goed : « bonum secundarium et quasi instrumentale ».

Wat moet de Staat volgens den grooten Leeraar dan bewerken? 1° den vrede; die vrede bestaat als niemand in zijne rechten geschonden of bedreigd wordt; ook zegt St-Thomas wat verder dat « sommigen, *met de gerechtigheid te overtreden*, den vrede van anderen storen; 2° de bevordering der deugd; hoe kan de Staat anders de deugd bevorderen dan met te maken dat zij van jongs af den mensch worde ingeprint en later geenen aanstoot vinde op de openbare onzedelijkheid, maar integendeel in een zedelijk midden zich ontwikkele en vruchten werpe? 3° het noodwendige verschaffen. De H. Thomas heeft door die woorden zeker niet willen bedoelen dat de Staat zelf de levensbehoeften aan de burgers moet op tafel brengen, maar wel dat de Staat moet zorgen dat alle staatsleden door eigen werkzaamheid hun bestaan kunnen vinden.

Wij hebben vroeger het onderscheid gemaakt tusschen negatieve en positieve burgersplichten. Wij hebben gezegd dat elk lid der maatschappij den plicht heeft : 1° van eens anders rechten niet te schenden; 2° van het zijne bij te brengen opdat al de leden der maatschappij hun welzijn kunnen bereiken. Dat onderscheid staat reeds in St Thomas : « Een der beletselen, zegt

hij, voor het behoud van 't algemeen welzijn bestaat in de wilsbedorvenheid waardoor sommigen te vadsig zijn om te doen wat het gemeenebest eischt of zelfs aan den volksvrede schaden, daar zij, met de gerechtigheid te overtreden, den vrede van anderen storen. Daarom moet de Staat « door zijne wetten en voorschriften, door zijne straffen en belooningen de onderdanen van de ongerechtigheid afhouden en ze tot deugdzame werken richten, (zelfde hoofdstuk).

St Thomas noemt ook nog twee andere noodwendigheden, waar de Staat moet in ter hulp komen : 1° Hij moet zien dat andere goede burgers in de plaats der wegstervende en verkwijnende komen (dus waken over de lichaams- en zielsopvoeding der kinderen); 2° Het geweld van uitheemsche vijanden afweren (dit komt bij het beteugelen der rechtschennissen).

Eindelijk, de leeraar zegt ook de Staat moet *aanvullen* wat te kort, en volmaken wat min goed is : *Si quid deest, supplere; si quid melius fieri potest, perficere.*

Wij denken dus te mogen besluiten dat ons schrijven de leering van St Thomas getrouw weerspiegelt.

Het ware roekeloos van ons, die vraagstukken te willen bespreken zonder ze te beschouwen in het heldere licht, dat de Encycliek *Rerum Novarum* er op geworpen heeft. Welnu, al hetgeen Z. H. de Paus aangaande de rol van den Staat leert, mag aanzien worden als de ontwikkeling der hooger aangehaalde leering van den Engel der School. Zoo zijn wij eens te meer overtuigd van de blindheid der liberale dagbladschrijvers, welke in dit pauselijk leerstuk niets anders zien dan eene politieke kunstgreep om de beweging der volksstanden in den kring der Roomsche Kerk te trekken.

De Paus geeft, wel is waar, nergens eene bepaling *ex professo* van de zending des Staats; hij beschrijft alleen die zending voor zoover zijn onderwerp het vereischt; maar uit de verschillige deelen der Encycliek is desaangaande een schoon geheel op te maken. Zoo

leert hij dat « de burgerlijke maatschappij werd ingesteld om het natuurrecht te beschermen en geenszins om het te niet te doen », en verders : « Men is aan eene wet maar gehoorzaamheid schuldig in zoover zij overeenkomt met de goede rede en de *eeuwige wet van God* ».

Welk is volgens den Paus het doel van den Staat? Het is de welvaart die de Staat in 't bereik van allen moet stellen met de werkzaamheid der burgers te ondersteunen : « De bestuurders van het gemeenebest, zoo drukt hij zich uit, moeten eerst en vooral door heel den samenhang van wetten en instellingen eene algemeene hulp bieden en maken dat uit de inrichting zelve en uit het bestuur van den Staat de welvaart zoowel van het algemeen als van de bijzonderen van zelf ontspruite. »

De Paus somt daarna de bronnen op uit welke de algemeene welvaart moet ontspringen, maar de rol die de Staat moet vervullen voor het ontwikkelen dier bronnen, leeren wij kennen uit verschillige plaatsen der Encycliek.

1° De Staat moet ieders rechten, 't zij aangeborene, 't zij verworvene, eerbiedigen en doen eerbiedigen. Het eerste recht van den mensch is het recht op persoonlijke vrijheid, daarom mag de Staat geenen dwang gebruiken dan waar recht en orde het eischen.

« De orde vergt dat noch de persoon, noch de familie wegvallen, verzwolgen door den Staat; het is rechtveerdig dat men beiden vrijlijk late handelen, zoolang dit het algemeene belang niet krenke noch iemand ongelijk aandoe. »

Maar staat het algemeen belang of het recht der burgers op het spel, dan moet de Staat zijnen arm laten gevoelen :

« Zijn de algemeene belangen of het belang van eenen stand in 't bijzonder gekrenkt, of enkel bedreigd, en is het onmogelijk dit anders te verhelpen of te keer te gaan, dan hoeft men noodzakelijker wijze tot het Staatsgezag zijne toevlucht te nemen. » Maar wat verder drukt Zijne Heiligheid er nogmaals op dat de Staatsdwang zijn doel niet mag voorbij streven noch

de perken der noodzakelijkheid overschrijden : « Deze (de Staatswetten) mogen niet verder gaan noch iets meer ondernemen dan noodig is om de misbruiken te beteugelen en de gevaren af te weren. »

De eerste staatsplicht, namelijk de plicht van alle rechtschennis te beletten, is dus duidelijk door de Encycliek afgebaand, gelijk wij hem hooger aangewezen hebben.

Ten tweede hebben wij uitgelegd hoe de maatschappij aan elk harer leden die hulp en voordeelen verschuldigd is, zonder welke hij niet tot de volle ontwikkeling van zijn wezen kan komen noch zijne bestemming op aarde vervullen. Wij hebben er op gewezen dat de Staat hierover moet waken en bijspringen waar de vrijheid aan haarzelven overgelaten, te kort zou schieten. Die voordeelen, door de maatschappij aan hare leden verschuldigd, waren : de lichaams- en zielsopvoeding, en de mogelijkheid voor elk van zich een behoorlijk bestaan te verschaffen.

De opvoeding is eerst en vooral de taak der ouders en de Staat mag deze van hunne natuurlijke bediening niet afzetten : « De natuur, zoo luidt de Encycliek, legt den huisvader den heiligen plicht op van zijne kinderen te voeden en te onderhouden. » De Staat mag hem hierin niet hinderen : « Zoowel als de burgerlijke maatschappij is het huisgezin eene maatschappij in den eigentlijken zin des woords, met haar eigen gezag en bestier, namelijk het gezag en bestier des huisvaders. Daarom staan de rechten der familie ten minste met die van den Staat gelijk, wel te verstaan binnen den werkkring door haar doel bepaald, in al wat aangaat den keus en het gebruik der noodige middelen van voortbestaan en de uitoefening eener billijke onafhankelijkheid. »

Nochtans moet de Staat de onmacht der ouders ter hulp komen of maatregelen nemen tegen onwil en machtmisbruik : « Zekerlijk, zoo luidt het verder, indien ergens een huisgezin in hopeloozen toestand

verkeert, te vergeefs trachtend er zich uit te worstelen, zoo is het billijk dat, in dit uiterste, het Staatsgezag hulpe biede; want elk huisgezin is een lid der maatschappij. Zoo ook, indien ergens eene heerdstede het tooneel van erge, onderlinge rechtsverkrachtingen worde, is het de plicht des Staats, aan elk recht te laten wedervaren. »

Uit dit grondbeginsel zal de Paus de Staatsbescherming voor het kind afleiden : « In 't bijzonder mogen de kinderen — en hier dient stipt op gepast! -- de werkhuizen niet intreden, eer de ouderdom hunne lichaamskrachten, hunne verstand- en zedelijke vermogens genoegzaam hebbe ontwikkeld. » Daarom ook dient de moeder bij den huisheerd te blijven : « Zoo ook zijn er werken, die minder passen aan de vrouw, door de natuur tot huiselijke bezigheden geroepen, bezigheden die ten andere wonderwel de weerdigheid van haar geslacht beschutten en beter overeenkomen met hetgeen de natuur van haar vergt voor de opvoeding der kinderen en den bloei des huishoudens. »

Doch de zedelijke opvoeding mag ook voor volwassenen niet verwaarloosd worden. De Paus bevestigt wat Le Play en zijne school aangeteekend hadden als den uitslag hunner gewetensvolle navorschingen op den maatschappelijken toestand der volkeren, namelijk dat eene maatschappij des te gelukkiger is als de onderhouding der tien geboden er meer in eere staat. Daarom moet de Staat alles bevechten wat aan de zedelijke orde, op de tien geboden gesteund, zou afbreuk doen, als daar zijn : de ordestoorende werkstakingen, de verbreking der familiebanden, de miskenning der godsdienstige gevoelens der werklieden en het verhinderen hunner godsdienstplichten, het ondereenloopen der geslachten en andere ophitsingen tot onzedelijkheid in de werkhuizen; het aftobben des werkmans of de verguizing zijner menschelijke weerdigheid; de krenking zijner gezondheid door eenen arbeid, te zwaar voor zijnen ouderdom of geslacht. In al die punten

moet de Staat tusschenkomen, zullende de uitgebreidheid van het kwaad tot maatstaf dienen zijner tusschenkomst.

Trekken wij nu de leering des Pauzen over die punten saam, dan hebben wij het volgende : Elk mensch heeft recht op lichaams- en zielsontwikkeling; waar de maatschappij die uit haar eigen niet bezorgt, moet de Staat bijspringen.

Wij zegden ook dat elke burger recht heeft om in in zulke levensomstandigheden geplaatst te worden dat hij gemakkelijk zijn bestaan kunne vinden, en dat hierin ook de Staat moet aanvullen wat ontbreekt. In dit punt is de leering der Encycliek bijzonder uitdrukkelijk; geen wonder : het is het brandpunt der maatschappelijke vraagstukken en het voornaamste onderwerp der Encycliek. Doch hierin ook diende omzichtig gesproken : een onvoorzichtig woord kon als voorwendsel tot muiterijen en gewelddadige aanslagen misbruikt worden. Het is een meesterstuk des grooten Pauzen dat hij zoo klaar en onverschrokken heeft gesproken zonder dat de fakkel der waarheid eene fakkel van opstand kan worden in eene maatschappij, wier inrichtingen zoo menigmaal met recht en waarheid in strijd liggen.

Vooreerst erkent hij dat God de aarde geschapen heeft voor het levensonderhoud aller menschen, maar hij verwerpt de socialistische gevolgtrekking, als zou de Schepper daardoor de goederen tot het gemeenschappelijk bezit van heel het menschdom bestemd hebben. Men wege de woorden der Encycliek :

« Tegen de wettigheid des persoonlijken eigendoms brenge men niet in, dat God aan heel het menschelijk geslacht de aarde in gebruik heeft gegeven; want Hij schonk ze den menschen niet om ze ondereen, allen gelijk te bezitten. Zulks is de zin *dier waarheid* niet. Zij beteekent enkel dat God aan geenen mensch in 't bijzonder zijn aandeel heeft aangewezen, maar de afperking der eigendommen aan het menschelijk vernuft en aan de instellingen der volkeren heeft overgelaten.

— Overigens, ofschoon tot persoonlijke eigendommen verbrokkeld, dient de aarde niet minder tot gemeen gebruik, ingezien er niemand is onder de menschen of hij leeft van de voortbrengselen der aarde. Wie geene gronden heeft, voorziet er in door zijnen arbeid, zoodanig dat men bevestigen mag dat het werk het algemeene levensmiddel is, 't zij men eigen grond bebouwe, 't zij men een winstgevend ambacht uitoefene, wiens opbrengst tegen de vruchten der aarde uitgekeerd wordt en daardoor wezentlijke weerde krijgt. »

Het feit dat alle menschen hun levensonderhoud uit den schoot der aarde putten, haalt Leo XIII aan (zoo ten minste mag men opmaken uit de volgorde der gedachten) als eene vervulling van den goddelijken wil, die de aarde aan alle menschen in gebruik gaf.

Ten andere dat de Paus voor alle menschen het recht erkent van te bestaan mits te werken, blijkt uit vele plaatsen der Encycliek.

Reeds hebben wij de plaats aangehaald, waarin gezegd wordt dat de Staat moet zorgen dat uit de inrichting en het bestuur der maatschappij de welvaartsbronnen van zelf ontspruiten voor allen in 't gemeen en in 't bijzonder.

Waar hij spreekt over het werkloon zegt de Paus duidelijk dat iedereen recht op het leven heeft en daarom zulke werkverdragen, waarbij den werkman het noodwendige ontzegd wordt, te beschouwen zijn als door den nood afgeperst of strijdig met den plicht van zelfbehoud en bijgevolg ongeldig :

« Het zelfbehoud is een plicht voor alle menschen en het is misdaad er zich aan te onttrekken. Uit dien plicht vloeit noodzakelijk het recht, zich te verschaffen wat voor het levensonderhoud vereischt wordt en wat de arbeider niet anders dan door zijn werkloon bekomt. Werkbaas en werkman mogen dan overeenkomsten sluiten zooveel zij willen, zij mogen het eens worden op eenen werkprijs; er is, boven hunnen vrijen wil verheven en ouder dan deze, eene wet van natuurlijke

rechtveerdigheid, volgens welke het werkloon niet ontoereikend mag zijn voor het bestaan van een zuinigen en deftigen werkman. »

Tegen dit onrecht moet de Staat dus optreden, als handhaver van het recht; nochtans, de Paus roept seffens den Staat niet bij tot regeling der werkloonen; waarom niet? Wankelt hij misschien in zijne grondbeginselen of deinst hij terug voor dezer logische gevolgtrekkingen? — Verre van daar, maar hij heeft voor oogen dat er een ander heilig recht voor alle burgers bestaat : de persoonlijke vrijheid, die door den staatsdwang niet mag ingekort worden dan nadat alle andere middelen uitgeput zijn; welnu er is een middel tot regeling der loonkwestie, namelijk de gilde. Nog andere middelen kan men opzoeken; de tusschenkomst van den Staat is het laatste, doch waar het nood doet, moeten wij er niet voor achteruitgaan : « Uit vrees dat in deze en soortgelijke gevallen, als waar het den werkduur en de gezondsheidsbeschutting der mijnwerkers geldt, de openbare machten ten onpas zouden tusschenkomen, ingezien vooral het verschil van tijds- en plaatsomstandigheden, zal het verkieslijk wezen de oplossing dier moeilijkheden in algemeenen regel aan de gilden of vakvereenigingen over te laten, waar wij verder zullen van spreken, of tot een ander behoedmiddel voor de werkersbelangen zijne toevlucht te nemen, zelfs, waar de zaak het vordert, met hulp en steun van het Staatsgezag. »

Waar de zaak het vordert, dat wil hier wel zeggen : waar het bestaan der werklieden anders niet kan verzekerd worden.

Uit het recht op het leven, dat de Paus zoo krachtig doet gelden, is ook af te leiden wat hij leert aangaande den te langen werkdag en het uitputten van de krachten der werklieden. Inderdaad, wat zou het den werkman baten, geld genoeg te winnen om zich zelven en de zijnen behoorlijk te voeden, indien hij juist daarvoor zijne levenskrachten vóór den tijd moest knakken? Het lichaam eischt zoowel rust al voedsel.

Daarom « moet de openbare macht de werklieden beschermen met ze te ontrukken aan de klauwen van winstbejagers, die eenen mensch met een werktuig gelijkstellen en zonder maat de personen der werklieden misbruiken om onverzadelijke hebzucht te voldoen. Eene somme werks eischen die niet alleen al de zielvermogens verstompt, maar ook het lichaam knakt en breekt, dit is een gedrag, dat noch de rechtveerdigheid noch de menschelijkheid kan gedoogen. Des menschen werkzaamheid, even als zijne natuur, heeft onoverschrijdbare perken. Wel groeit zij door oefening en gewoonte, maar niet zonder ontspanning en rustpozen. Dus mag het dagelijksch getal werkuren de maat van 's werkers lichaamskrachten niet te boven stijgen en de rusturen moeten op den aard van 't werk en de gezondheid des arbeiders berekend zijn, en geregeld volgens tijd- en plaatsaangelegenheden ».

Voor de zondagrust pleit nog eene andere reden : de goddelijke wet en het recht voor den werkman van zijne ziel op tijd uit het stof tot God te verheffen.

Tot hiertoe over de werklieden die arbeiden kunnen. Doch wat gedaan voor die zich zelven niet kunnen behelpen? Zij ook hebben recht op het leven.

Vooreerst heeft men die werklieden welke meê ten arbeid gingen tot zij afgewerkt en versleten waren of die soms door kortstondige, gewone ziekten of onpasselijkheden het werk moeten staken? — Deze hebben recht op levensonderhoud krachtens hun werk; want, moet de werkloon toereikend zijn voor den onderhoud des levens, dan moet hij dit zijn voor het leven met zijn gewonen gang, 't is te zeggen met zijne onpasselijkheden en langzaam verval. De arbeider moet dus iets kunnen overhouden voor den kwaden en voor den ouden dag. Maar de zorg daarvoor wil de Paus nogmaals aan de Gilden toevertrouwd zien : « Er dient op bijzondere wijze gezorgd dat de werkman nooit zonder werk zitte, dat er eene hulpkas (fonds de réserve) besta tegen onvoorziene en toevallige ongelukken, van de

nijverheid onafscheidbaar; en ook nog tegen ziekten, ouderdom en anderen tegenslag. »

Zoo moet dan het levensonderhoud der werkende standen verzekerd worden. Is dit genoeg? Zal de Staat zijne plichten vervuld hebben als ieder het stipt noodwendige zal vinden? Neen, hij moet ook eene zekere welvaart en overvloed trachten te bewerken. Men zou kunnen in twijfel trekken of de menschen daar *rechtstreeks* aanspraak kunnen opmaken; maar in alle geval is de algemeene welstand eene waarborg voor de orde; want, waar iedereen het wel heeft, heeft niemand iets te winnen bij een gewelddadigen ommekeer der zaken; integendeel, zijn levensgeluk gaat er bij op het spel. Dit bevestigt de Paus met de woorden van St-Thomas: « In eene goed ingerichte maatschappij moet een zekere overvloed zijn aan uiterlijke goederen, *wier gebruik vereischt wordt tot oefening der deugd.* » Men bemerke hier weer die ondergeschiktheid van het stoffelijk aan het zedelijk belang. Waar dus de tijdelijke rijkdommen eer een vergif dan een voedsel zijn zouden voor het leven der deugd, daar zou de Staat de bronnen der stoffelijke welvaart niet onbepaald hoeven te ontwikkelen. Onderstel een land dat gerust van den landbouw leeft en uit den schoot der aarde welig zijn onderhoud trekt; dat land heeft niets te winnen bij grootere rijkdommen, en de Staat ware geenszins verplicht het vooruit te stooten in de baan van handel en nijverheid, langs waar met meer geld ook meer zedenbederf, meer woeligheid in de levensbetrekkingen zou toestroomen. Doch zulk een land is heden een droombeeld : bij het krielen der bevolking heeft men het al lastig genoeg om de monden zooveler eters te stoppen en men moet zeker niet vreezen den welstand te zeer te zullen ontwikkelen.

Gevaarlijk echter is de opeenhooping der rijkdommen bij eenigen, gevaarlijk daarom de woeker, waardoor het geld geld trekt en, alzoo door zichzelven aanwassend, de rijkdommen uit de handen der burgers wegzuigt en dezen tot slaven maakt. Men bemerke hier

nog met welke kracht de Paus de menschelijke vrijheid verdedigt; de Encycliek is de krachtigste pleitrede voor de vrijheid die misschien ooit in de ooren der volkeren klonk; de Paus laat het bij geenen ijdelen woordenpraal; hij wil de vrijheid der personen en der huisgezinnen; hij wil de vrijheid geëerbiedigd en als in eene burcht verschanst; de burcht der vrijheid is de eigendom. Dan alleen als de burger eigen heerd heeft en, buitenkomend, zeggen kan : « Die hof, die grond is mijn, » dan is hij koning zijns huisgezins, vrij en onafhankelijk, mensch in de volheid der menschelijke weerdigheid : door den eigendom der aarde, onuitputbaren schoot van rijkdommen, zit hij boven de wisselvalligheden der toekomst verheven en ziet ze met kalmen blik te gemoet. Men mag zeker uit de leering des Pauzen niet besluiten dat elke mensch feitelijk *moet* bezitten, maar dit ten minste ligt in zijnen zin, dat eene goede maatschappij door hare inrichting den kleinen eigendom moet ontwikkelen en de samentrekking der goederen tegenwerken : « Er is veel aangelegen dat de wetten den geest van eigendom begunstigen, opwekken en ontwikkelen zoover dit onder de volksmenigte doenlijk is. Die uitslag, eens bekomen, wierde de bron van allerhande kostbare voordeelen en eerst en vooral van eene goederenverdeeling, die zeker billijker zijn zou. »

Opmerkelijk is het dat een onttroonde Vorst die nooit afgelaten heeft den eigendom zijner staten in name zijner onafhankelijkheid en weerdigheid te vorderen, ook den armsten burger eigendom en zelfstandig bestaan wil laten verwerven en hem wil koning maken in zijn huis, gelijk hij zelf wil koning zijn in zijne staten.

Wij hebben nu zeker genoegzaam getoond hoe de leering der Encycliek *Rerum Novarum* uit de natuur zelve des menschen vloeit en niets anders is dan eene bevestiging der christene wijsbegeerte en der goddelijke Veropenbaring. Werpen wij dan eenen blik van mede-

lijden op die politiekers, welke al wat groot is meten naar hunne eigene kleinheid en, dag aan dag over maatschappelijke vraagstukken schrijvend, niet eens schijnen te vermoeden dat er vaste en onveranderlijke grondbeginselen bestaan om ze op te lossen. Zulke mannen konden aan den Paus niets anders toeschrijven dan dorst naar overheersching, want hooger gaan de gedachten niet dier volksverlichters, die heel de wereld verlichten behalve hun eigen zelven.

F. DRIJVERS.

WEEMAES' GEZANGEN. (1)

IN de laatste aflevering van het *Belfort* verscheen van wegens een hollandschen liefhebber een geestdriftige ode op de tweede uitgave van Pater Weemaes' Gezangen. De Maastrichtsche dichter leerde ons in eene aanteekening dat de eerste uitgave van hetzelfde dichtwerk (1852) destijds veel bijval in Holland genoten had, en sommige liederen daaruit, in het « Handboekje der Congreganisten » opgenomen, bij de katholieken van Noord-Nederland algemeen gekend en geliefd werden. Hij zelf hoorde ze dikwijls in zijne kindsheid in de kerk zijner geboorteplaats weergalmen, en deze herinnering gaf hem de volgende gevoelvolle strophe in :

't Was het echte vlaamsche lied,
Blij-godsdienstig, stil-verheven,
Dat uit vollen boezem vliet,
Zoo er Vondels harp ontzweven,
Zoo er Poirters' *Duifken* biedt.
'k Mocht het in mijn kindsheid hooren,
Daavrend door de tempelkoren,
Ver van Vlaandrens grondgebied,
En — wat heugnis ga verloren —
Dichter, dát vergeet ik niet!

Het feit dat een belgisch dichter zoo gunstig gewaardeerd wordt aan gene zijde van den Moerdijk, ja, er na vele jaren nog populair blijft, is een zeldzaam verschijnsel. Zou het soms de bewering logenstraffen, die wij onlangs in het *Belfort* lazen, dat de Noord-Nederlanders met onverschilligheid, laat staan met minachting, op de voortbrengselen onzer vlaamsche letterkunde neerzien, en ze *a priori* van de hand wijzen. Dat de Hollanders over het algemeen strenge rechters zijn, valt niet te loochenen; doch aan wie de schuld? Aan hunne laatdunkendheid of aan onze taalkundige onbeholpenheid? Dat zij niet systematisch alle werken afwijzen die uit vlaamsche pennen vloeien, betuigt wel het onthaal dat Conscience en Van Beers (om van geen levenden te spreken) bij hen gevonden hebben. Doch dit betuigt tevens dat zij slechts hunne achting gunnen aan schrijvers, die innige waarde bezitten

(1) Verschenen bij H. Vander Schelden, Onderstraat, 24, Gent.

en boven het peil der middelmatigheid staan. Zou daarom soms P. Weemaes zoo welkom bij hen geweest zijn? Werd daarom de nieuwe uitgave zijner Gezangen als de verschijning van een welbekenden en beminden gast begroet?

In zijn eigen vaderland werd onze dichter niet miskend. De beste Zuidnederlandsche schrijvers weigerden destijds aan de eerste uitgave zijner Gezangen hunne goedkeuring niet. David, Van Duyse, Hiel, o. a. zonden hem hartelijke gelukwenschingen toe. Het *Bien Public* van 17 Aug. 1891 deelde de toenmalige beoordeelingen eeniger dagbladen en tijdschriften mee, waaronder wij slechts die van den uitmuntenden schrijver en staatsman, den heer Thonissen, alsdan leeraar aan de Hoogeschool te Leuven, den lezer onder oogen plaatsen: « Aan eene grondige kennis der taal, zoo schreef de uitstekende letterkundige, voegt P. Weemaes teergevoeligheid eu bevalligheid; hij weet altijd zijn onderwerp te doordringen en vele zijner gezangen zijn lierdichten die de vermaardste dichters onzer eeuw zouden ter eer strekken. »

Het gegronde dezer eervolle oordeelvelling zullen wij door eenige uittreksels der tweede uitgave staven.

Niets kenmerkt méér den echten dichter dan de hooge lyrische vlucht. Verdient hij wel den schoonen naam van muzenzoon, die den inwendigen gloed der verborgene godheid niet ondervindt, waar de latijnsche zanger van gewaagt:

Est deus in nobis : agitante calescimus illo?

In alle geval talrijke dichtstukken van P. Weemaes tintelen van verhevene begeestering.

Wie erkent bijv. in den aanvang der *Geboorte O. L. V.* geen echte godentaal?

Donker floers had de nacht om 't aarderijk geslagen.
Door razernijen voortgestuwd,
Beklom de Satan trotsch zijn dollen oorlogswagen :
Het aardrijk siddert nog en gruwt.
Hij druischt uit d'afgrond opgevlogen
Op mijlenbreede vleuglen aan,
En zweert met bliksemschietende oogen :
Wee 't menschdom! 't Zal, het moet vergaan!

De volgende beschrijving des laatsten dags (bl. 229) is vol pindarische stoutheid.

Wat nacht overvalt ons! Wat stralen
Van schittrende bliksems in 't rond!
De zee met woest gedruisch springt buiten hare palen,
De bergen tuimlen om en dommlend scheurt de grond.

Wat vuurstroom! Wat doorslaande donder
Die rotsen als stopplen verslindt!
't Heelal gaat in een zee van zwavelvlammen onder!
De tijden zijn voorbij, en de eeuwigheid begint!

Hoor in wat kernachtige en aanschouwelijke verzen de dichter ons met den lijder Job in de diepste geheimenissen Gods voorlicht :

Maar God verschijnt en antwoordt u, verbolgen :
« Wie redetwist daar, godloos stekeblind ?
« Waar waart gij, toen u boven 't hoofd mijn handen
« 't Azuurgewelf met sterren, zon en maan,
« Als spiegel van mijn heerlijkheid uitspanden,
« Als dropjes van mijn wondrenoceaan ?
« Waar waart gij, toen ik aan de zee haar palen
« Heb op een wenk voorschreven en beperkt ?
« Mocht gij in 't rijk der dooden nederdalen,
« Om af te zien hoe daar mijn godheid werkt ? »

Deze en meer dergelijke plaatsen die in de Gezangen voorkomen, zullen iedereen overtuigen dat P. Weemaes meesterlijk verhevene gedachten weet uit te drukken, grootsche tafereelen op te hangen, machtige aandoeningen te doen ontstaan. Doch de ware dichter moet daarbij teedere snaren kunnen raken, zachte ontroeringen wekken, liefelijke beelden teekenen. Anders blijft zijn talent eenzijdig, en de indruk eentonig en vervelend. Boileau, de fransche wetgever des Parnassus, zoo vaak verguisd op onze dagen, heeft gelijk :

Heureux qui dans ses vers sait d'une voix légère
Passer du grave au doux, du plaisant au sévère.

Wederom zullen eenige aanhalingen betoonen dat bij P. Weemaes noch teêrgevoeligheid noch bevalligheid ontbreken. De vierde afdeeling der Gezangen, geheel aan den lof der maagdelijke Moeder Gods toegewijd, bevat een rijke keus van uitmuntende, lieve, aandoenlijke stukken. Nergens elders is de dichter gelukkiger ingegeven, aanvalliger bewogen ; nergens is hij zoo wel geslaagd.

Nemen wij bijv. de twee eerste strophen van *Maria's opdracht* :

Waar gaat, het hoofd gekroond met leliekransen,
Gerangschikt heen die blanke maagdenrij ?
Men ziet de vreugde op aller aanzicht glanzen,
En pracht en zwier verkondt een feestgetij.
Aan Joachims en moeder Anna's handen,
Maria volgt, driejarig pas, het koor ;
Haar stapjes zijn zoo snel, dat zij het branden
Van 't hart verraân ; schier altijd gaat zij voor.

Zij gaat zichzelve opoffren in den tempel,
En God verkiezen tot haar bruidegom.
Zij overstapt manmoedig reeds den drempel,
Met vlammend hart genaakt ze 't heiligdom.
Daar knielt zij neer : haar opziende oogen gloeien ;
Zij zweert den eed van eeuwge zuiverheid....

Bekoorlijk, fijn geschetst tafereel ! Niet min verrukkend en verkwikkend zijn de volgende beschrijvingen en uitboezemingen.

Onbevlekte ontvangenis.

Wanhopig ligt begraven
In eeuwig blinden nacht
De droefste slaaf der slaven,
Het menschelijk geslacht.

Hoe 't eindloos diep verzonken
Uit d'afgrond opgebeurd?
Hoe 't eeuwig vastgeklonken
Aan 't dwangjuk losgescheurd?

Daar rijst ons warmst verlangen
Met goddelijk gelaat.
't Is de onbevlekt ontvangen',
Gelukszons dageraad.
De handen saamgevouwen,
Den blik omhoog gericht,
Zij schijnt God aan te schouwen
Van aan- tot aangezicht.

Wellustig weggezonken
In de oppermajesteit,
Hoe schittren hare lonken
Van liefde en dankbaarheid!
Groet, menschdom, groet uw redster
Met blij betraande wang...
. . . .
. . . .

Najaarslied tot Maria.

De zomer vlucht,
En veld en lucht
Kleeden de nevelen weder;
Noch bloem noch boom
Werpt op den stroom
Spelende schaduwe neder.

Wijl storm die lacht
Met tooverpracht,
Giert door ontbladerde dreven,
Mag welgezind
Maria's kind
Eeuwige lente beleven.

O Maria, wees gegroet.

Met uw kroontjen in de handen
Wandel ik in d'avondgloed,
Door de meische lustwaranden,
O Maria, wees gegroet!

Schooner dan de sterrentransen,
Dan in spiegelglazen vloed
Gouden avondzonneglansen,
O Maria, wees gegroet!

Kristalijne beekjes ruiselen,
Nachtegaaltjes zingen zoet,
Lieflijke avondwindjes suizelen :
O Maria, wees gegroet!

Eenmaal bloeit een roozengaardje,
Door mijns harten asch gevoed,
Op mijn graf, — en op elk blaartje
Blinkt : Maria, wees gegroet!

Tot hiertoe kreeg de lezer uitsluitend stukken van godsdienstigen aard te bewonderen. Hij denke echter niet dat P. Weemaes geen ander terrein betreedt. De laatste afdeeling der Gezangen, die over de honderd bladzijden beslaat, biedt liederen, lierzangen en gedichtjes aan, op allerhande onderwerpen toegepast, en die aan de meest verscheiden gelegenheden hun bestaan te danken hebben. Ja, het mag zelfs jammer heeten, dat in plaats van éénen bundel van zoo gemengden inhoud in het licht te zenden, de dichter zijn 375 gezangen niet in twee deelen uitgaf, waarvan het een de kerkelijke of gewijde verzen, het ander de wereldsche of ongewijde zou behelsd hebben. Zijn werk had er niet alleen aan eenheid door gewonnen, maar ook meer aftrek bij gevonden.

Doch haasten wij den lezer een staaltje of twee van dit nieuwe genre voor te leggen. Edele eenvoud en meêsleepende gemoedelijkheid houden hier den eersten rang. Ziehier hoe P. Weemaes op echt dichterlijke en oorspronkelijke wijze, een versleten, doch altijd geliefd thema *De Moedertaal* bezingt :

Gonzend, als een vloed
Die van rotsen dompelt;
Zacht, als 't bietje mompelt
En als honig zoet;
Toovrend als de gorgel
Van den nachtegaal,
Toonrijk, als een orgel,
Is, o Belg, uw taal.

Ze ontleent aan andre talen
Zeer spaarzaam, loof ten krans;
Ze is zon, in heerlijkst pralen,
Oorspronkelijk is haar glans.
Ze is uitgelezen bloesem,
Juweeltje der natuur,
Haar zwelt de volle boesem
Van scheppingkracht en vuur.

In zijne bloemlezing *Noord en Zuid* (die tusschen haakjes gezegd, wat smaak, rijkdom en verscheidenheid van keus aangaat, alle hare voorgangsters overtreft, en overal der Vlaamsche jeugd diende in handen geplaatst) heeft P. E. Bauwens uit de *Gezangen* het keurig stukje, *Het Vlindertje* opgenomen, dat wij ten slotte geheel afschrijven. Is het wat lang, het zal ook ons laatste citaat wezen, en daarenboven den lezer voor zijne moeite schadeloos stellen.

O vlindertje! Wat spreidt gij schoon
Uw pronkgewaad ten toon!
Gedenkt het u wat ge eenmaal waart
Toen u het najaar teelde? o rupsje, wat ellende!
Gij kroopt onedel voort op aard,
Of hingt vergeten aan een blad.
Gelukkig was 't voor u, dat u geen tuinman kende,
Noch wreede kindervoet vertrad.

Dan naamt ge uzelf uw vrijheid af
En vormde uw eigen graf :
Daar sliept gij, voor de wereld dood,
Zoolang als op een troon van sneeuw en ijs gezeten,
De sture wintervorst gebood :
Maar haast beklom haar bloementroon,
Als koningin, de lente, — en gij, bijna vergeten,
Verliet herboren de enge woon.

Nu voert een ongewisse vlucht
U dartlend door de lucht;
Daar wiegt ge u op een rozenblad,
Hier zweeft ge in zonneglans of spiegelt ge uwe vlerken
In liefelijk nabootsend nat;
Uw kleuren âmen heerlijkheid,
Voor u zijgt morgendauw op geurge rozenperken,
Als paarlen hier en daar verspreid.

Zoo juicht ook de eedle sterveling,
Die niets dan smaad ontving,
Zoolang hem dekte 't stoffelijk kleed :
Zoo juicht hij als het uur van zegen is gekomen.
Dit uur verandert al zijn leed
In wellust, dien geen palen kent.
In 't blijde hemelrijk door de englen opgenomen,
Geniet hij 't heil dat nimmer endt.

Laten wij deze, reeds te lange recensie eindigen met een laatste woord over taal en versmaat. Eerst het kwaad gezegd. De dichter vergeve het ons; maar hoe verzwegen, dat zijne uitdrukking op sommige plaatsen wat hard en duister is, dat eenige woordkoppelingen en misplaatste accenten door hunne wanluidendheid jammerlijk stooten. Ziedaar de keerzijde. Van den anderen kant valt slechts te prijzen. Pater Weemaes bezit meesterschap over de taal, die hij grondig en wetenschappelijk bestudeerd heeft. Men erkent in den meer dan tachtigjarigen dichter een familielid, wellicht het laatste, van het zoo verdienstelijk en tot nu toe onovertroffen geslacht schrijvers, die in de scholen der hollandsche regeering van vóór 1830 gekweekt, in de eerste helft dezer eeuw onze Vlaamsche letteren zulken luister hebben bijgezet.

Hij is, zegde het *Bien Public*, de laatste vertegenwoordiger van dat roemrijk geslacht, en met hem zal eene belangrijke periode onzer letterkunde in het graf dalen.

I. SPERWER.

KERKDIEVEN TE X.

'T was middernacht. Slapend dorp, zwijgende velden! Slechts in den eenzamen kerktoren stiet de uil zijn akelig geklag uit en in de ver afgelegene pachthoeve lag de bandhond te blaffen. Treurig hing de bleeke maan aan den grijzen hemel en in de kale treurwilgen van den doodenakker zong de novemberwind zijn uitvaartzang....

Ziet ginder drij zwarte schimmen langs den kerkmuur heenschuiven... hoor de sleutelbossen rammelen... « Langs hier mompelt eene stem! » en wijst de eerste kerkraam aan... eene ladder wordt opgerecht! —

Hemel! Kerkdieven? Drij zwakke schepsels, randen, in 't holle van den nacht, den eigendom aan van den Almachtige! Schrikkelijk schouwspel! Keer uw aanzicht van dat schelmstuk af, reine nachtvorstin, vlied, akelige nachtuil, vlucht den toren van Godes onteerden tempel, blaf, waakzame bandhond, want het wanbedrijf dat aangaat roept wrake bij den Heer! —

Twee der heiligschenders na voorzichtig vier ruiten uit de vensterraam gesneden te hebben kruipen de kerk binnen, terwijl een derde buiten de wacht houdt.

Grootsch was het Godes tempel bij nachte te aanschouwen! Mysterie! Doodsche verhevene stilte! Treurig en geheimenisvol hing de Godslamp, de altijdbrandende liefdevlam, voor het tabernakel van den Heer te flikkeren.

Boven het altaar stond het zegeteeken geplant van den gekruisten God. Het flauwe maanlicht viel eene wijl op het aanzicht van den Zaligmaker en legde die minzame gelaatstrekken ten toon, met dewelke Hij den Vader voor zijne beulen toesprak : « Vergeef het hun want zij weten niet wat zij doen! » Edoch de kerkdieven bemerkten het niet.

Aan de twaalf kolonnen van Gode's tempel stonden de twaalf Apostelen, de steunpilaren van Christus' Kerk, als wachters van het heiligdom uitgezet! Het was op dit oogenblik alsof elkeen hunner de geldzucht van Judas indachtig wierd; zij schenen malkander

de booswichten met den vinger aan te wijzen en, verontweerdigd « Geldduivels! » te fluisteren. Edoch de kerkdieven bemerkten het niet!

Mysterie! Alles in die schrikverwekkende stilte scheen te bewegen, alles kreeg stem en verweet den heiligschenders hun schelmstuk; de dooden zelfs schenen hnnnen ziltigen zerk op te lichten, staken hunnen naakten kop uit hunne tomben en grijnsden ruststoorders van het vreeselijk heiligdom achterna!

Edoch de kerkdieven bemerkten het niet!

Zij zetteden intusschentijd, de geldduivels!, hun helsch werk voort, plunderden de offerblokken ledig, braken het knarsend slot der sakristij open, roofden goud en zilver en randdden... ja randden zelfs den God van alle heerlijkheid in zijn heilig tabernakel aan!

Heere! Gij die in het Oud Verbond met de schrikkelijkste dood degenen straftet die uwe ark slechts dierven aanraken, hoe zult gij den aanslag wreken rechtstreeks tegen uwe heilige Majesteit gepleegd? Meester van levenden en dooden, slinger uwe bliksems en vergruis die vermetelen! Almachtige Schepper, Koning der eeuwen, doe de aarde openscheuren om de onteerders uwer heilige Mysteriën in te zwelgen!... Dwaze! gij vraagt een mirakel van wreedheid en wrake tegen de schenders van het allerheiligst liefdemirakel!!

Weet gij niet, dat dezelfde God die den kus van Judas gedoogde, oneindig is in bermhertigheid en dat Hij de eeuwigheid voor Hem heeft!

J. J.

La creación según que se contiene en el prímer capítulo del Génesis, door P. Juan Mir, S. J. — Madrid, Libreria Católica de Gregorio del Amo. P. 8 pesetas.

II. — Aan het zesdaagsche scheppingswerk wijdde P. Miguel Mir, in zijne *Harmonia*, drie hoofdstukken, welke in de tweede uitgave tot een vijftal zijn uitgedijd. Dit onderwerp nu heeft P. Juan Mir, zijn broeder, tot stof uitgekozen voor een uitgebreid en alleenstaand boek, waarin hij zich ten doel stelt « de overeenkomst aan te toonen tusschen de waarheden, welke de wetenschap ons voorhoudt, en de waarheden die in het Hexaemeron worden voorgedragen. » (voorz. bl. XVI).

De plaats waarover wij hier beschikken ligt binnen te enge grenzen, dan dat het ons mogelijk zou wezen een volledig verslag van den rijken inhoud van dit boek te leveren. Wij moeten ons bepalen met enkel de opschriften der hoofdstukken af te schrijven en daarna eenige der voornaamste uitkomsten van des schrijvers onderzoek voor te lezen.

Het plan, op groote schaal aangelegd, heeft tot negen deelen of verhandelingen geleid, waarvan de zeven laatste achtereenvolgens en telkens in verschillende hoofdstukken, elken scheppingsdag afzonderlijk beschouwen. Deze worden voorafgegaan van eene lange *Inleiding* van 124 bladzijden en eene verhandeling, waarin over *De Schepping* in het bijzonder wordt gesproken.

Inleiding tot het Hexaemeron. — Oorsprong van het heelal. — Het Hexaemeron en de heidensche scheppingsverhalen. — Het Hexaemeron en de natuurwetenschappen. — De ingeving van het Hexaemeron. — De scheppingsdagen. — Het Hexaemeron volgens de Kerkleeraars en de heilige Vaders.

De schepping. — De elementaire schepping. — De vormelooze stof. — De ether en de wereldstof. – De bajert. — De kracht.

Eerste dag. — Het eerste licht. — De wetten van het heelal. — De centraal-warmte. — Het delfstoffenrijk.

Tweede dag. — Het uitspansel. — De dampkring der aarde. — De zeeën. — De vorm der aarde.

Derde dag. — Het leven op den aardbol. — De oorspronkelijke plantenwereld. — Het plantenrijk. - Het plantenleven. — De fossielen. — De plantensoorten.

Vierde dag. — Het zonnelicht. — Het sterrenrijk. — Het zonnestelsel. — De twee hemellichten.

Vijfde dag. — Het dierenrijk. — Het gevoelsleven. — De ziel der dieren. — De oorspronkelijke dierenwereld. — De zelfwording. — De diersoorten. — Het schattingsvermogen der dieren.

Zesde dag. — De dierenwereld uit het derde wordingstijdperk. — De oorsprong van den mensch. — De ontwikkelingsleer. — Het menschenrijk. — De mensch uit het derde vormingstijdperk. — De mensch uit het vierde wordingstijdperk. — De oudheid van den mensch. — De ouderdom van het menschelijk geslacht. — Het verstandelijk leven. — Het aardsch paradijs. — Het bovennatuurlijk leven.

Zevende dag. — Het goddelijk leven. — Besluit van het werk.

Slechts op eenige punten zullen wij de aandacht van den lezer inroepen.

In zijne *Inleiding tot het Hexaemeron* behandelt de schrijver de hoofdvragen welke met het groote scheppingswerk in verband staan. Het veelbesproken stelsel van Laplace zet hij beknoptelijk uiteen, met al de daaraan toegebrachte wijzigingen van Faye; hij vermeldt de namen der geleerden die er het zegel hunner goedkeuring hebben aangehecht, maar vergeet ook niet te reppen van de afkeuringen waarmede anderen ze hebben bejegend. Waarschijnlijk was zijn werk reeds voltooid toen P. Braun's *Cosmogonie* (1) in het licht kwam, anders had gewis de schrijver, die zich volkomen op de hoogte toont van hetgeen in het buitenland uitkomt, deze doorwrochte studie vermeld, waarin nogmaals de ringtheorie van Laplace wordt van de hand gewezen, en een wordingsstelsel opgezet, dat, al is het ook niet van alle fantaseering vrij te pleiten, toch in het geleerde Duitschland en in Holland veel bijval heeft mogen genieten.

Eene zaak door den schrijver in het helderste daglicht geplaatst, en in den loop van zijn werk met vele voorbeelden gestaafd, is deze, dat namelijk in deze twistvragen even als in andere, ook de oude Kerkvaders aan het woord mogen zijn, en dat hunne uitspraken wel wat anders verdienen dan de luidruchtige spotternijen van zekere moderne school. Betreffende den aard der scheppingsdagen haalt P. Mir de verschillende zienswijzen aan en onderwerpt ze aan een nauwkeurig onderzoek; na aangetoond te hebben dat de meeste en

(1) *Ueber Kosmogonie vom Standpunkte christlicher Wissenschaft*, mit einer Theorie der Sonne und einigen darauf bezüglichen philosophischen Betrachtungen von KARL BRAUN, S. J. Dr. Th. et Ph. emerirtem Director der Erzbischöflich-Haynald'schen Sternwarte in Kalocsa, d. z. in Mariaschein in Böhmen. Münster. Druck und Verlag der Aschendorff'schen Buchhandlung.

de beste hedendaagsche schriftuur-verklaarders de scheppingsdagen als zoovele tijdperken van onbepaalden duur beschouwen, vat hij het gevoelen der ouden aldus samen : « Volgens de leering van den H. Augustinus beteekent een Mozaïsche dag een tijd die van de door ons gebruikte sterrenkundige eenheid grootelijks verschilt; de schepping der elementen geschiedde in eens en te gelijker tijd; de vorming der bewerktuigde wezens had beurtelings en trapsgewijze plaats volgens de wetten der natuur. In zijne rust zorgt de Schepper dat de voortplanting der geslachten met orde en regelmaat geschiede. Op die plaatsen waar de natuurwetten in al hunne kracht werkzaam zijn, wordt voor het mirakel geen toegang opengelaten : kortom na den eersten scheppingsakt werd er niets nieuws meer geschapen. » (Bl. 121).

Begeert men het oordeel van P. Mir te vernemen over de ontwikkelingsleer in verband met het boek der schepping? « De H. Schriftuur, zoo lezen wij bl. 672-673, bevestigt noch ontkent de ontwikkeling der soorten. Het woord dat de Genesis herhaaldelijk gebruikt, « naar zijne soort », behelst geene terechtwijzing der evolutionnisten : daardoor toont Mozes enkel aan, dat de hoofdoorzaak der nadere vervorming van de organismen in God berust; en daarom ook moet men in de macht en de wijsheid Gods de hoofdbewerkers zoeken van het bestaan en de gesteltenis van al de geslachten, soorten en enkellingen. Maar in hoeverre heeft deze Goddelijke macht medegewerkt? Was het eene rechtstreeksche ofwel eene onrechtstreeksche inwerking? Gebeurde dit door achtereenvolgende scheppingen of bij middel van vervormingen? Door het scheppen enkel der kiemen of van een bepaald getal paren, of nog door het verheffen van eenige soorten?... Mozes zegt het niet, hij heeft het niet willen zeggen, en behoefde het ook geenszins te zeggen. De dag bijgevolg, waarop de ontwikkelingstheorie tot eene wetenschappelijke waarheid mocht worden uitgeroepen, zal de eenvoudigheid en de vruchtbaarheid van het Goddelijke woord — wij mogen er verzekerd van zijn — geen sylbe laten vallen, maar een vernieuwden glans verspreiden. » Maar die dag, voegt de schrijver er terecht bij, is nog niet gekomen en zal wellicht nooit aanbreken.

Het hoofdstuk handelende over den mensch uit het derde vormingstijdperk mag men veilig voor een der best geslaagde aannemen. Van dit vraagstuk alleen bestaat reeds eene vrij lange literatuur waarmede wij reeds kennis hadden gemaakt. Welnu wij mogen getuigen, dat geen enkel schrift van eenige beteekenis den schrijver is ontgaan : hij heeft alles nagezocht, alles gelezen, alles bestudeerd en wat meer is : zich alles toegeëigend; zoodat hij steeds eene zelfstandige gedachte uitdrukt waarbij de woorden van anderen slechts tot bevestiging dienen.

Ziedaar nu in al hunne verscheidenheid de verhevene onderwerpen, die P. Juan Mir op eene ruimte van meer dan 1000 bladzijden voor de oogen der beschaafde wereld heeft ontvouwd. De stof, zooals men wellicht zal bemerken, is volstrekt niet nieuw. De gewichtige vraag-

stukken, welke hier worden opgeworpen, werden reeds door menige schrijvers ter behandeling uitgekozen. Namen behoef ik hier niet te noemen : zij zijn door een ieder gekend. Frankrijk en Duitschland bieden ons dergelijke schriften in overvloed. Zelfs Spanje was er niet van verstoken. Naar ons weten echter bestaat er in geen enkele letterkunde een boek dat het ingewikkeld scheppingswerk zoo in het breede uiteenzet en zoo helder toelicht als het standaardwerk van dezen Spaanschen geleerde. Geen vraagstuk dat hij niet aanroert, geene moeilijkheid die hij niet oplost, geene zaak betreffende het Hexaemeron die hij niet in het helderste licht plaatst. Doorvoed van de schriften der heilige Vaders, vertrouwd met de groote godgeleerden en Schriftuurverklaarders, en vooral gewapend met de beginselen eener gezonde wijsbegeerte, is er geen verheven onderwerp dat hij niet aandurft. De H. Augustinus en de H. Thomas zijn zijne vraagbaken, maar hij aarzelt ook niet te rade te gaan bij moderne geleerden van Duitschland, Engeland, Frankrijk, België en Italië, vooral waar het de natuurwetenschappen geldt, wier geheimen hij nochtans zelf achterhaald heeft en van wier jongste vorderingen hij volkomen op de hoogte is.

Het ware zeer wenschelijk dat van dit boek eene Nederlandsche vertaling bestond. Wie de hoop durft koesteren voor zulk eenen arbeid een uitgever en lezers te vinden, legge de hand aan het werk.

In alle geval ik meen geen onnutte taak te verrichten met deze buitenlandsche geschriften bekend te maken. Soms is het nuttig het hoofd eens boven het schutsel van den buurman te tillen, om af te spieden hoe het daar zoo al toegaat. Dikwijls zal men behartigenswaardige voorbeelden aantreffen die ons tot den arbeid opwekken en ons stemmen tot nederigheid. Want het kan wel waar zijn dat de Vlamingen op het gebied der letteren geen gelijken tred hebben gehouden met andere volken, en dat bij hen gedurende vijftig jaren vele krachten verspild werden in spellingsoorlogen en noodelooze twisten over de volkstaal.

Leuven. J. van Mierlo, S. J.

LOS EN VAST.

De Vorm is eene rijke vrouw, die gepoeierd en gekruld op het bal pronkt, en bij 't schitterend licht der luchters schoon schijnt.

De Poëzie is een jong bekoorlijk boerinnetje met blonde lokken, en een lachend gelaat, waar gansch hare ziel op te lezen staat.

Beide vrouwen hoeven samen te leven, maar het is teenemaal verkeerd dat het kortgerokt buitenmeisje de sleepdraagster zij der trotsche danseres.

Ik min den Vlaamschen jongen, die vrank en vrij, het hoofd omhoog door 't leven stapt.

Hij zingt gelijk een nachtegaal, bemint en spreekt zijne moedertaal, — en rookt hij fel, hij drinkt nog liever 't schuimend Vlaamsche bier.

't Is een echte kerelszoon wiens leus luidt : eikels worden eiken, en eiken kraken wel maar buigen niet!

Wie veel schrijft, blijft steeds een middelmatige dichter.

Wie veel denkt en weinig schrijft, bereikt vaak — met eenen sprong — de hoogste sporten der kunstladder.

Een dichter spreekt veel over zon- en maneschijn, — zijn geest leeft in den hemel.

— Zoo treurt de leeuwerik op de aarde, terwijl hij schooner en schooner zingt, naarmate hij hooger en hooger in de wolken zweeft.

Nooit spreekt een dichter, — tenzij met verachting — van slekken en slangen die kruipen en leven in 't slijk; omdat hij al wat vuig en laag is, uit hart en ziel verfoeit en vervloekt.

Zooeven las ik eenige bladzijden uit Vlaanderens roemrijke geschiedenis, en droomende vergeleek ik het schandig Heden met het edel Verleden.

Wanneer mijn kind — de fijne blonde bengel — vlug als eene kat — langs de sporten van mijnen zetel klouterde en zegevierend op mijne knieën wipte. — « Vader, — sprak hij glimlachend — « meester heeft ons zoo'n lief sprookje verteld : 't was in den ouden tijd; ...een sterke zwarte leeuw lag zorgeloos te slapen onder een reuzigen boom. In de hooge kruin, kunstig rond de dikke takken gekruld, hing eene lange slang, wier stralende oogen loerden op den slapenden vijand.

Plotseling schoot de slang — snel als een pijl — naar beneden, en nog sneller lag de zwarte leeuw — machteloos — in hare ringen gekneld.

Toen verscheen een koene ridder, in 't ijzeren harnas gekleed, en met blinkenden helm op het hoofd; hij kapte en korf met zijn zwaard en doodde het lage monster... O! — riep ik luidkeels uit — « dat is geen verdichtsel, maar de ware geschiedenis van ons volk. Wellicht wou de brave meester aan zijne leerlingen een geschiedkundig raadsel stellen dat ik zal oplossen. —

De valsche slang verbeeldt het vuige Zuiden, dat steeds, in den loop der eeuwen, met lagen en listen, ons Vlaanderen in de boeien sloeg. Doch telkens verscheen, ter goeder ure, een held die den vlaamschen Leeuw zijne ketens verbrijzelde en hem de vrijheid schonk.

Helaas! heden weer, ligt onze Leeuw te slapen... O! onderbrak de kleine guit — als ik zoo groot ben als Vader, word ik een Vlaamsche soldaat!... en blozend van fierheid zwaaide hij zijne muts in de lucht.

Dichters zijn droomers, maar alle droomers zijn geene dichters!

Op tien politieke mannen is er één rechtzinnige, die dient tot speelbal der negen overige komedianten.

Vooruit! schreeuwen deze volksbedriegers, — Vooruit, Almachtig volk! verbrijzel uwe ketens, en

geniet de vrijheid door uwe Fransche broeders zoo broederlijk aan de wereld geschonken!

— « Neen — waarschuwt de wijze volksvriend — geloof die politieke huichelaars niet, zij willen uwe verbastering en dood! blijf trouw aan uw verleden, vlaamsch van aard en zeden!

Wat zal het volk — dat groot kind — nu doen? terugwijken!... of nog een enkelen stap voortgaan en in den afgrond tuimelen!... That is the question!

Een dichter als schrijver stout als een leeuw, is vaak als mensch een haas!

Lange eeuwen voor den goeden ouden tijd onzer voorouders leefde Simson : een reus wiens bovennatuurlijke macht in zijne lange lokken hing.

Op zekeren dag ontmoette hij eenen leeuw dien hij den muil tot aan de achterbillen opensplitste.

Hij schonk het prachtig leeuwenvel aan zijne teerbeminde Delila : eene philistijnsche vrouw die hem verradend, zijne haren afsneed, en hem — machteloos - aan zijne vijanden overleverde.

Heden dragen de dichters ook lange haren; en ik dweep zoo vaak met hunne krachtige strijdliederen — leeuwenzangen. — Doch als ik weeke maneliederen lees, zucht ik : « Wellicht heeft 't looze liefje den dichter zijn nekhaar afgeknipt! »

Kies, sprak ik tot mijn kind, en toonde hem een splinternieuwen cent en een oud versleten goudstukje...

— « O! riep de kleine vlaskop, hier staat een leeuw op geslegen, » en hij koos, zonder aarzelen, het blinkend koperstuk.

Zoo handelen ook, — als groote kinderen — de Vlamingen die hunne taal en eigen aard verachtend, eene vreemde taal spreken en vreemde zeden naapen.

Zoo ook, de kunstenaars die altijd schetsen, nooit afwerken en volmaken, maar zich tevreden stellen met vergankelijken lof en wierookwalm hun toegezwaaid door politieke broodvrienden, die kunst en politiek willen samenparen, en zoo vuur met water uitdooven.

Gendbrugge. MAX STORME.

VERGANKELIJKHEID.

'K Zit treurig op mijn kamer neer,
'k Herdenk en overpeins ten tijde
Dat ik als jongeling weleer
In zorgloos spelen mij verblijdde.

En nu, alleen bij 't avonduur!
Onstuimig weer is het daarbuiten,
Mijn enge kluis heeft haard noch vuur,
De wind slaat op de vensterruiten.

En dáár op mijne tafel staat
De lamp te flikkren en te beven,
Als ging, van 't schijnen reeds verzaad,
Zij dra heur laatsten lichtstraal geven.

« Ach, levensvonk, ga toch niet heen
Bij zulke sombre najaarsnachten,
Zooniet moet ik hier gansch alleen
Het trage morgenuur verwachten.

Ik ben voor 't duister niet bevreesd,
Voor wroeging noch voor holle schimmen,
Maar toch verlangt mijn droeve geest
Naar 't purperen der oosterkimmen.

De nachtwind met zijn killen aâm
Zit op het stervend licht te loeren,
Hij sluikt door 't ondicht vensterraam
Om 't kwijnend pitje weg te voeren.

Ik wakker 't wiekje vruchtloos aan,
De lichtende olie is verdwenen,
Steeds feller loeit het woest orkaan
De koopren lamp heeft uitgeschenen.

Een lichstreep scheemrend nu en dan
Gelijk aan 't nachtlicht van zooeven,
Dat 't minste tochtje dooven kan:
Ziedaar het zinbeeld van ons leven.

Hasselt. KAREL QUAEDVLIEG.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Etude historique sur l'exécution de la carte de Ferraris et l'évolution de la cartographie topographique en Belgique, *depuis la publication de la grande carte de Flandre, de Mercator* (1540), *jusque dans ces derniers temps*, par le Colonel Hennequin, *directeur de l'Institut cartographique militaire et président de la Société royale belge de géographie*. Bruxelles, 1891, in 8.

Eene studie over eene landkaart? Ziedaar zeker wel iets buitengewoon, en, wij mogen het verzekeren : iets zeer belangrijk. Is eene nauwkeurige kaart bij de studie der geschiedenis van het land een zeer gewaardeerd hulpmiddel, onder velerlei opzicht, de vervaardiger er van mag ongetwijfeld aanspraak maken op de ernstige belangstelling van allen, die de geschiedkundige wetenschap beoefenen of liefhebben.

Een beknopt overzicht van het werk des heeren Kolonel Hennequin zal den Lezers van het *Belfort* voorzeker niet onwelkom zijn.

Vooreerst wijdt de Schrijver een paar hoofdstukken aan het vertoog van den toestand onzes lands onder het opzicht van historie, bestuur en kunst, eene alleszins gepaste inleiding tot het te bespreken onderwerp. Daarna beschouwt hij de kaart van Ferraris van haren oorsprong af tot hare voltooiing en verspreiding door middel der graveerpers.

De inleiding tot dat werk was nederig. De generaal-majoor, Joseph de Ferraris, namelijk, had in 1769 een plan laten opmaken van het Soniënbosch, hetwelk het jaar nadien werd op koper gebracht. Daarmede bijval hebbende verworven, kwam Ferraris op het denkbeeld, eene algemeene kaart der Oostenrijksche Nederlanden op plaat te brengen en uit te geven, eenen hoogst aanzienlijken arbeid, wanneer men rekening houdt van de moeilijkheden, (er was toen nog geen regelmatig cadaster) zoodat de verschillige bladen in hun geheel moesten geleverd worden, niet alleen wat betreft de vlaktematen, maar tevens voor al de bijzonderheden. Een werk van algemeen nut willende uitvoeren, dat, gelijk te denken was, machtig groote sommen zou vergen, riep de generaal-major de tusschenkomst in der Regeering tot geldelijke ondersteuning.

Na eenige moeite bekwam hij van de keizerin Maria-Theresia een hulpgeld van 12.000 Duitsche gulden, eene som die ongetwijfeld nog veel zou moeten verhoogd worden. FERRARIS zou de kaart leveren na een tijdsverloop van drie jaren, op de schaal van 86,400e, voor de exemplaren, welke in den handel zouden komen, en twee handschriftelijke exemplaren op de maat van 11,520e, ten dienste der Regeering en legeroversten.

Na verscheidene moeilijkheden, meest van bestuurlijken aard, te hebben het hoofd geboden, kon FERRARIS in Maart 1771 voor goed het werk aanvangen. Hij beschikte over een talrijk personeel van officieren, onderofficieren en soldaten, behoorende tot het rechtstreeks onder zijn bevel staande Artilleriekorps, en die zich van de taak nauwgezet en met ijver kweten.

De weinige, ons hier vergunde plaats, belet ons den heer HENNEQUIN stap voor stap te volgen in zijne talrijke, wetenswaardige mededeelingen over FERRARIS, over de kosten der kaart, en over het werk zelf; zeggen wij, dat de schrijver omstandig het verband doet kennen, hetwelk er bestaat tusschen FERRARIS, zijne voorgangers en opvolgers in de cartographie, en alzoo een, wel is waar beknopt, maar toch volledig historiek van dit kunstvak mededeelt.

Kolonel HENNEQUIN's besluit, na zijne Studie, is, dat het kaartwerk in België sedert meer dan 350 jaren in eere is, zeker geen geringe lof voor een land, dat in anderen geestesarbeid altijd eene hooge plaats wist in te nemen. Gerust had de Schrijver er mogen bijvoegen dat, indien MERCATOR, FRICX en VAN DER MAELEN, onder meer anderen, door hunne welgeslaagde kaarten roem hebben mogen inoogsten, het huidige *Institut Cartographique belge,* door hem zelf met zooveel kunde, beleid en zorg bestuurd, met niet minder lof wordt vermeld door allen, die belang stellen in de aardrijks- en geschiedkundige wetenschap.

Zeggen wij, ten slotte, dat het boek eindigt met 15 merkwaardige bijlagen ter opheldering of uitbreiding van den tekst, en versierd is met dertien nette, zorgvol uitgevoerde platen, gedeelten van oude of moderne landkaarten weergevende. D. P.

Microben. *Gedichten van* Ar JULIUS COELST. — Ik hoorde eens een armen bloed in vollen ernst uitroepen : « Uitvinden is niets; maar weten wat? dat is de knoop! » Daarmede bleef Ar J. C. niet verlegen : hij, hij wist wat uitgevonden, namelijk een opschrift voor zijnen eersteling; en dadelijk had hij het vast : 't zou « *Microben* » zijn. Moet ik Dr ALFONS DEPLA uit « *Biekorf* » gelooven, dan zal ik door « microben » verstaan, dat er sprake is van oneindig kleine plantgewassen, — oneindig verscheiden, ja, doch meestal wanschapen van vorm, — die den mensch nu eens licht, soms ook doodelijk deren in zijne gezondheid. En waarlijk, wat Ar J. C. ons levert mag daar tamelijk welgepast aan vergeleken worden

Daarmede is de lezer genoegzaam gewaarschuwd. Den schrijver op het onbeduidende, het misselijke en het ongezonde van zijn werk aandachtig maken, dat ware overbodig. Immers hij berust daarin, dat « wild moet wild leveren, wanneer de inenting verwaarloosd wordt! » (bl. 5 Aan dén lezer.) En hoe « *O klanken van mijn smert en min* », hoe « ***bekrompen*** » en hoe « ***ziek*** » ge zijt, roept Ar J. C. in zijn voorwoord uit, « ***ik, ik ken toch uw historie,*** || *Mij alleen blijft ge altijd dier,* || *Al verwierft ge maar de glorie.* || *De glorie... van het pondpapier!* » Amen!

De « *Goedkoope Volksbibliotheek* » (Lod. Janssens en zonen, drukkers-Uitgevers, Carnotstraat, 125) geeft, in de negende en tiende aflevering van haren derden jaargang, de « JONGELINGSZONDEN », liederen en gedichten van J. STAES, ten beste.

Gemoedelijk en gemakkelijk zijn meestal die stukjes geschreven, op weinig uitzonderingen na, goed gezond en volop genietbaar voor min geletterde lezers : daarom deed de goedkoope volksbibliotheek wel met ze in ieders bereik te stellen. Beter nog had ze gedaan met den Heer J. Staes, voor een braaf tiental van liefdezagerijen, op het woord van den Psouter te wijzen : « Delicta juventutis ne memineris, Domine », in vrije vertaling : mijnheer, en gedenk die jongelingszonden niet langer.

Onder opzicht van kunst vooral is het te betreuren dat de schrijver geen rechtzinnig berouw toont over zijne jongelingszonden; het vast voornemen van hem te beteren ontbreekt : 't is immer dezelfde onbezorgdheid om getrouw de spraakkunst te eerbiedigen, om woorden en wendingen *keurig* te kiezen; om het vers gepast van klemtoon en mooi van klank te meten. Meest en ergst van al nog blijft hij onbekommerd om zijne beelden goed vol te houden, en, met den noodigen uitsprong sierlijk afgewerkt, vast te zetten. Mochten hem de « Gemengde taal- en letterkundige aanmerkingen » van D. Claes tot voller en inniger besef brengen van wat de kunst vereischt.

Het leste, namelijk eene reeks gedichten « Grafloover » is ver uit het beste. Doch hier, zoowel als overal elders, blijft de Heer Staes te veel romantisch, en niet sober, niet spaarzaam genoeg; niet streng genoeg voor zijne rijmkunst, die hij gedurig buiten de bane laat weghuppelen en verdwalen.

Cantiques des paroisses et des communautés, paroles et musique de M. l'abbé A. GRAVIER, *maître de chapelle* à Cannes. Gand, A. Siffer.

Avec accompagnement vol. relié in-4° de 600 pages	fr. 20,00
Texte et chant vol. gr. in-12°, relié	» 4,00
Id. id. id., broché	» 3,00
Texte seul, vol. relié	» 2,00
Id. id. broché	» 1,50

Dit werk goedgekeurd door 70 Kardinalen, Aartsbisschoppen en Bisschoppen bevat 300 lofzangen waarvan het meeste deel op twee wijzen getoonzet zijn, éene oude in den volkstrant en eene nieuwe die plechtiger luidt. Er zijn 5 verdeelingen : 1° Het kerkelijk jaar; de bijzonderste feestdagen, 2° De vier uitersten, 3° Sacramenten en Deugden, 4° Onderscheiden godsdienstige onderwerpen, 5° H. Maagd, H. Jozef, de Engelen en de Heiligen.

Davidsfonds. — Met de wintermaanden zijn de voordrachten weer overal begonnen en is de aandacht op nieuw getrokken op de volksboekerijen. Te recht zegt de afdeeling van Gent in haren oproep dien zij tot de begoede klassen thans richt : « Het volk wil lezen. Verschaft men het geene goede lezing, het gaat naar de liberale bibliotheken van het Willemsfonds en naar de socialistische van Vooruit. Het Davidsfonds is de voorwacht van het antisocialisme. Al wie het wel meent met het volk heeft tot plicht deze instelling, ten minste als inschrijver, te ondersteunen ».

Wij zijn gelukkig te mogen zeggen dat deze oproep, die zich steunt op de wenschen van het laatste Congres van Mechelen, waar de hoogere standen aanzocht zijn geworden zich bij het Davidsfonds aan te sluiten als bij een belangrijk werk van katholieke en sociale verdediging, hier de wijde wereld ingezonden wordt onder de hooge ondersteuning van zijne Hoogwaardigheid Monseigneur Stillemans, die zich gewaardigt boven zijn handteeken te schrijven : « *Wij wakkeren iedereen ten dringendste aan, zich lid te laten maken van het Davidsfonds, en op die wijze een werk te ondersteunen, dat niet alleenlijk nuttig, maar noodzakelijk is op onze dagen.*

Wat de voordrachten betreft de eerw. heer Van Speybroeck en de heer Naert hebben het vuur geopend te Brugge, de eerste met eene verhandeling over *het Davidsfonds, zijn doel en zijne werken,* de tweede met eene verhandeling over *Brugge;* de eerw. heer Dr Claeys sprak te Zele den 12 der verledene maand; Asper en Eeke bereiden op hunne beurt een feest waarop zal gesproken worden door Hoogleeraar De Ceuleneer, Dr Boucqué, A. Siffer en Arthur Verhaeghen, terwijl Gent eene feestelijkheid inricht tegen einde November, en waarop de eerw. heer Muyldermans van Mechelen, ter gelegenheid der prijsuitdeeling aan de laureaten in de prijskampen van het Davidsfonds, het woord zal voeren.

Mannen van het Davidsfonds, gewerkt en gestreefd niet alleen om niet achteruit, maar om meer en meer vooruit te gaan. Opgepast, dat het voorbeeld van het Willemsfonds ons eene les zij, immers verloor die instelling op 8 jaar tijds 1500 leden en daalde zij van 4544 in 1883 tot 3096 in 1891. Slapen wij op de lauweren niet onzer 7000 inschrijvers, want werkeloosheid mocht ons hetzelfde lot berokkenen. Inzonderheid in de tegenwoordige tijdsomstandigheden ware het eene ramp, want in dezen tijd van antisociale woeling is er het Vlaamsch katholiek Davidsfonds broodnoodig.

K. Vl. Academie. — De heer H. Sermon, van Antwerpen, wordt gekozen als werkend lid.

De keurraden worden samengesteld als volgt : Voor de Oud-Germaansche taalkunde, de heeren Roersch, Gezelle en Willems; voor de geschiedenis van het gebruik der Vlaamsche taal in het openbaar onderwijs in België sinds 1830, de heeren Coopman, Coremans en Micheels; voor de vraag : De rol van Satan in de dramatische stukken der middeneeuwen, de heeren Alberdingk Thijm, Génard en Hiel.

De heer Broeckaert leest eene nota betreffende Johannes Erasmus Quellin, zoon van den vermaarden dichter Erasmus Quellin, die gelijk zijn vader de Vlaamsche dichtkunst beoefende in de laatste helft der XVIIe eeuw.

De abt van Tongerloo staat aan de Academie een merkwaardig onlangs ontdekt fragment af van Maerlants *Troyen*.

De Academie ontvangt van wege het Gouvernement een meesterlijk borstbeeld van wijlen Nolet de Brauwere, vervaardigd door E. Namur.

Vlaamsche Belangen. — De Vl. katholieke Landsbond en het Nationaal Vl. Verbond hebben beide belangrijke vergaderingen te Brussel gehouden, en die bewijzen dat de Vlaamsche strijders meer en meer de politiek van *verba en voces* gaan vaarwel zeggen om meer en meer werkdadig en handelend op te treden.

Het verzet der Vlamingen tegen een jaardertig-gedenkteeken voor de Franschen te Antwerpen, het bezoek van het Bestuur der Landdagen bij zijne Majesteit den Koning, alsmede dat der Landsbonden bij onze Hoogwaardige Bisschoppen, zijn feiten van groot gewicht en teekenen des tijds. Dat wij van onze doorluchtige Kerkvoogden veel te verwachten hebben, bewijzen hunne goedgezinde antwoorden en de krachtige tusschenkomst van zijne Eminentie den Kardinaal om het Vlaamsch eene eereplaats te geven op het heerlijk Congres van Mechelen.

In den Landsbond heeft de heer De Ceuleneer een grootsch gedacht vooruitgezet dat dient overwogen en in aanmerking genomen te worden, namelijk het oprichten van een Vlaamsch Panthéon op Groeningenkouter.

De Gulden sporenslag, zonder denwelken Vlaanderen geen Vlaanderen meer zou geweest zijn, zal schitterend herdacht worden in 1902, ook maken het Davidsfonds en de Landsbond reeds aanstalten tot het vieren van het eeuwfeest in 1898 van den Boerenkrijg, die door grafsteenen in de Kempen vereeuwigd zal worden.

De Minister van Binnenlandsche zaken en **Openbaar onderwijs** herinnert dat het 9^e^ tijdvak van den vijfjaarlijkschen prijskamp der *Natuurlijke Wetenschappen*, het tweede tijdvak van den vijfjaarlijkschen prijskamp der *Wetenschappen der Samenleving*, en het

12° tijdvak van den driejaarlijkschen prijskamp der *Nederlandsche Tooneelletterkunde* zullen gesloten worden op 31 December aanstaande.

De werken, voor elken dezer prijskampen bestemd, moeten vóór 1 Januari 1892 gezonden worden naar het departement van Binnenlandsche zaken en Openbaar onderwijs (bestuur van Letteren, Wetenschappen en Schoone Kunsten).

† **Ivan Goutcharoff**, een Russisch romanschrijver die vroeger veel ophef maakte.

† **Willem van Ryswyck**, zoon van den *Door* en zelf dichter en een der beste strijders van de Vlaamsche Antwerpsche Meeting.

Wij vernemen dat zijne gedichten uit gaan gegeven worden door zijne zonen. Voorwaar, schoone en treffende kinderlijke hulde.

† **Calmann-Levy**, de uitgever van meest al de werken van het romantisch tijdperk; van Guizot, Hugo, Lamartine, Tocqueville, Saint-Beuve, de beide Dumas, Mürger, den hertog van Aumale en andere beroemde schrijvers der laatste 40 jaren.

† **Lodewijk Roersch**, werkend lid der K. Vl. Academie, Hoogleeraar te Luik en uittredend Rector dier Hoogeschool. Hij was te Maastricht geboren den 30 Mei 1831.

Hij was een geleerd en rechtschapen christen man, door vriend en tegenstrever alom gewaardeerd.

In der waarheid de dood maait dapper in de rangen der K. Vl. Academie; eenige maanden geleden was het De Laet, gisteren was het Schuermans, thans is het Roersch.

Klassieke taalkunde en Romeinsche en Grieksche oudheid waren de studie van zijn leven, ook loopen zijne talrijke werken alle op die vakken. Hij was zeer bedreven in het Sanscritsch, Gothisch, Middelnederlandsch, zelfs in de kennis der hieroglyfen. Hij bezorgde Fransche en Grieksche spraakleeren, uitgaven met notas van Cornelius Nepos' De viris illustribus, Cesar's De Bello gallico en van verschillende redevoeringen van Cicero.

Hij schreef *Histoire de la philologie en Belgique*, *Levensschets van J. F. J. Heremans*, berichten in *La Biographie nationale* over onderscheiden beroemde wetenschappelijke mannen, verhandelingen over taal- en oudheidkunde, *Een onuitgegeven Nederlandsch gedicht van Janus Dousa*, *Woordenboek op Alexanders Geesten van Jacob van Maerlant*, enz. enz. Dit laatste werk waarvan slechts één deel verschenen is blijft dus onderbroken; het is te hopen dat zijne nagelaten papieren zullen toelaten het te volledigen. Pas eenige dagen geleden hield hij bij het beginnen van het nieuw academisch jaar, eene diepgeleerde voordracht over *Athene*.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent

Drukkerij A. Siffer

Zesde jaargang. 1891. December N

Prijskamp van den Katholieken Werkmanskring « Vrede Sint-Amand ». 41 liederen zijn binnengekomen en de prijs is toegekend aan dat welk voor kenspreuk draagt « God, huisgezin, eigendom, vaderland ». De schrijver kan de som van fr. 50,00 bekomen tegen een nieuw afschrift van zijn lied.

Eervolle meldingen zijn toegewezen aan de liederen geteekend « Geluk in 't werk » en « Aan Godes zegen is 't al gelegen ».

In den prijskamp voor novellen uitgeschreven door de letterkundige Vereeniging *Jan Frans Willems* te Antwerpen, werden de volgende stukken ingezonden.

1. *Een gebroken Hart*	Kenspreuk :	Geene rozen zonder doornen.
2. *Uit het Fabriekleven.*	»	Onbekend, onbemind.
3. *Rozeknop.*	»	Alle droomen zijn als rook vergaan.
4. *Zonneschijn na regen.*	»	R. R.
5. *De oude veerdam.*	»	Nil desperandum.
6. *De verstooteling.*	»	Wat is socialism? Woorden! Woorden! Woorden!
7. *Sidonia.*	»	Vers : Op scherpe doornen, enz.
8. *Uit grootmoeders Dagboek.*	»	Uw vaderland is een heilig pand.
9. *Slachtoffers der bedorven wereld.*	»	C. Neluemreff.
10. *Suze de Bastaard.*	»	Door de stormen heen.
11. *Augusta.*	»	Die niets doet, is niets.
12. *Uit het Gentsche Volksleven.*	»	Eigen spraak is de echte tolk.
13. *De jonge kunstenaar.*	»	Al smedende wordt men smid.
14. *Van hier en elders.*	»	De waereld in.
15. *Oud-grootvader en Achterkleinzoon.*	»	Volharding komt in alle hinderpalen te boven.
16. *De Trompetter van Zakkingen* Een meisjes ideaal.	»	El primero, non portrero.
17. *Emma.*	»	Die jaecht wilt zelden ghedoogen Dat die jonghe wijs wezen moghen.

Aan de Vlaamschgezinde Meetjeslanders.

In alle gouwen van het Vlaamsche land heeft de volkstaal moedig het hoofd opgesteken. Ons dierbaar Meetjesland bleef ten achtere. Neen! nu niet meer! Er wordt gewrocht! Het Meetjeslandsch Idioticon is al een einde gezet, met Gods hulpe zal het licht zien en geven. Wij rekenen ook op zanten van studenten en oud-studenten, en

I. om aller iever gloed bij te zetten, geven wij 'nen prijskamp voor eene verzameling *zantekoorn over de stielen.*

II. Wij verstaan door zantekoorn over de stielen : al de namen van alm, alle namen van 't werk met dat alm gedaan en de uitdrukkingen daarbij gebezigd.

III. De zanten van denzelfden stiel moeten in ééne lijst staan, en volgens A. B. C. gerangschikt worden.

IV. Bij elk zelfst. naamw. geve men 't geslacht, voor ieder werkwoord vragen wij de hoofdtijden.

V. Men verbeelde zooveel mogelijk de uitspraak bij het juiste woord.

VI. Er worden vijf prijzen in boeken, ter weerde van veertig franken, voor dezen prijskamp uitgeloofd. Het Idioticon van den Eerw. Heer Am. Joos maakt er deel van.

VII. Twee maand nadat de uitslag gekend is, zal ieder niet bekroonde mededinger die het begeert, zijn werk terug krijgen. Daarvan dient bescheed gegeven in de bijdrage.

VIII. De prijskamp gaat open met 15 October 1891 en toe met 31 October 1892.

IX. Alle bijdragen vrachtvrij te zenden aan P. Schelstraete, koster, Wondelgem.

De uitschrijvers,
JUL. VAN LANTSCHOOT.
PETRUS SCHELSTRAETE.

Bellem, den 1 October 1891.

WERKEN TER PERS.

Deken De Bo's Idioticon	22,00
Geïllustreerd woordenboek (encyclopædie), door J. Bal	4,50
Diest in den Patriottentijd, door F. Di Martinelli	2,00
Studie over Prudens Van Duyse, door J. Micheels	
Klank- en vormleer der St. Servatius-Legende door Dr Leviticus	
Ghetiden Boec naar een hs. der XVe eeuw, uitgegeven met aanteekeningen ... de Gheldere	

HET MATERIALISM

EN

DE HERSENEN VAN DEN MENSCH.

IJ hebben in onzen Catechismus geleerd, dat de mensch een redelijk schepsel Gods is, hebbende eene onsterfelijke ziel en een sterfelijk lichaam.

Van die waarheid zijn wij tot in 't binnenste van ons hert doordrongen en overtuigd. Er bestaan nochtans geleerden, gij weet het, die beweren, dat er in het bevoorrechte schepsel, hetwelk de mensch genoemd wordt, niets anders te vinden is dan stof en assche, niets anders dan moleculen en atomen, die uit zich zelven leven en ons verstand met al zijne wonderen voortbrengen.

« De hersenen, zeggen zij, brengen het gedacht voort, gelijk de lever de gal afscheidt : verstand en vrijheid zijn twee holklinkende woorden. »

Vermits de materialistische school niet vreest hare valsche leer in naam der wetenschap overal rond te bazuinen, denken wij, dat het misschien wel eenigszins belangrijk kan wezen die gewaagde stelsels, van uit een wetenschappelijk standpunt beschouwd, te onderzoeken en te ontleden.

Deze voordracht is de vrucht niet van eigene studie, noch van persoonlijke navorsching. Op vele plaatsen is zij niets meer dan de weerklank van een degelijk,

onlangs verschenen werk, voor titel dragende « Le cerveau par le Dr Surbled ». Onze besluitselen verschillen nochtans eenigerwijze van de besluitselen van den geleerden schrijver.

Alvorens nu verder te gaan, is het noodig een klein gedacht van de hersenen te geven.

De hersenen van den mensch liggen in eene beenderige holte, ***holte van het bekkeneel*** of ***van de hersenpan*** of ***van den schedel*** genaamd (cavité crânienne). Slechts een klein gedeelte van die holte dient, van achter en van onder, tot zetel van de ***bijhersenen*** of ***achterhersenen*** (cervelet), van het ***lange merg*** (moëlle allongée ou bulbe rachidien), en van de ***ringvormige uitpuiling*** (protubérance annulaire).

De hersenen mogen aanzien worden als eene ontluiking van het ***ruggemerg*** of ***graatmerg*** (moëlle épinière), met hetwelk zij in gemeenschap gesteld zijn door het lange merg, dat aan het achterhoofdsgat (trou occipital) in het ruggemerg wordt voortgezet.

De hersenen zijn eivormig, het dik gedeelte der ei langs achter gekeerd, maar van onder eenigszins plat gedrukt, ***basis of grond der hersenen*** (base du cerveau).

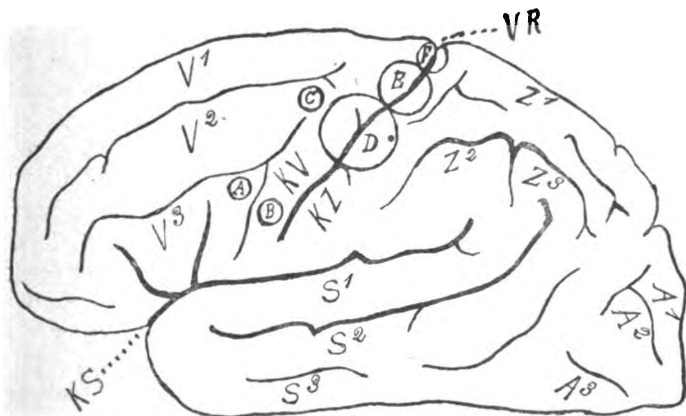
Zij bestaan uit twee ***halve bollen*** (hémisphères cérébraux), door de ***groote middenkloof*** (grande scissure médiane) op geheel hunne hoogte gescheiden, in het midden uitgenomen, waar zij verbonden zijn door het ***weerachtig lichaam*** (corps calleux).

In elke halve bol vindt gij vier kleine deelen of ***kwabben*** (lobes cérébraux), te weten : de ***voorhoofdskwabbe*** (lobe frontal) van vóór; de ***achterhoofdskwabbe*** (lobe occipital) van achter; de ***zijdekwabbe*** (lobe pariétal) op zijde en van boven; en de ***slaapkwabbe*** (lobe temporal) op zijde en van onder.

Deze vier kwabben zijn gedeeltelijk aan malkanderen vast en gedeeltelijk van malkanderen gescheiden. De voorhoofdskwabbe is van de zijdekwabbe gescheiden door de *Rolandovoor* (sillon de Rolando). De voor-

hoofdskwabbe is gescheiden van de slaapkwabbe door de *Sylviuskloof* (scissure de Sylvius).

De hersenen zijn op eene zeldzame, op eene gansch eigenaardige wijze geplooid en gevouwen. Van daar de *hersenenplooien* of *hersenenvouwen* (circonvolutions cérébrales), 't is te zeggen verschillige plooien of vouwen die vooruitspringen en door voren van elkander gescheiden

Hersenen van den mensch.

(Linker halve bol van buiten gezien.)

V^1 Eerste voorhoofdsvouw. — V^2 Tweede voorhoofdsvouw. — V^3 Derde voorhoofsvouw. — KV Klimmende voorhoofdsvouw. — KZ Klimmende zijdevouw. — Z^1 Eerste zijdevouw. — Z^2 Tweede zijdevouw. — Z^3 Derde zijdevouw. — A^1 Eerste achterhoofdsvouw. — A^2 Tweede achterhoofdsvouw. — A^3 Derde achterhoofdsvouw. — S^1 Eerste slaapvouw. — S^2 Tweede slaapvouw. — S^3 Derde slaapvouw. — VR Voor Rolando. — KS Kloof Sylvius. — A Zetel van de spraak. — B Bewegingcentrum van de tong. — C Bewegingcentrum van het aangezicht. — D Bewegingcentrum van de hand en den voorarm. — E Bewegingcentrum van den arm. — F Bewegingcentrum van de onderste ledematen.

zijn. Die hersenenvouwen, hoe zeldzaam ook onder malkanderen gevlochten, worden hedendaags op order gerangschikt :

Eerste voorhoofdsvouw (1e frontale);
Tweede voorhoofdsvouw (2e frontale);
Derde voorhoofdsvouw (3e frontale);
Klimmende voorhoofdsvouw (frontale ascendante);
Klimmende zijdevouw (pariétale ascendante);

Eerste zijdevouw (1e pariétale);
Tweede zijdevouw (2e pariétale);
Derde zijdevouw (3e pariétale);
Eerste slaapvouw (1e temporale);
Tweede slaapvouw (2e temporale);
Derde slaapvouw (3e temporale);
Eerste achterhoofdsvouw (1e occipitale);
Tweede achterhoofdsvouw (2e occipitale);
Derde achterhoofdsvouw (3e occipitale).

In de groote hersenenplooien worden soms nog kleinere plooien gevonden.

Achter de eigenlijke hersenen liggen de achterhersenen of bijhersenen, bestaande uit twee kwabben die van vóór aan malkanderen verbonden zijn door de ringvormige uitpuiling of Varolesbrug (pont de Varole).

Het lange merg, 't is te zeggen het bovenste gedeelte van het ruggemerg, dat van den eenen kant aan het achterhoofdsgat begint, gaat in den hersenengrond, boven de Varolesbrug, in twee verdeelingen uit : de *hersenenstengels* of *hersenenbillen* (pédoncules cérébraux ou cuisses de cerveau), die elk in eenen halven bol indringen.

Daar liggen ook twee gezwellen, twee soorten van klieren, het *gestreepte lichaam* (corps strié) en de *zelfstandigheid van het gezicht* (couche optique), door dewelke de hersenenbillen doordringen en met dewelke zij in gemeenschap komen

Ziedaar, in groote trekken, de uitwendige samenstelling der hersenen.

Hoe zijn die hersenen nu inwendig samengesteld? Zij bestaan uit tweederlei zelfstandigheid : de *witte of mergachtige zelfstandigheid* (substance blanche ou médullaire), en de *grauwe of bastachtige zelfstandigheid* (substance grise ou corticale).

De witte of mergachtige zelfstandigheid, welke het overgroot gedeelte uitmaakt, vormt de buitenste laag van het ruggemerg, en dringt met de hersenenbillen

van boven in de halve bollen, die bijna geheel en gansch uit deze zelfstandigheid gemaakt zijn. In de witte zelfstandigheid is er niets anders dan *zenuwvezeltjes* (fibres nerveuses).

De grauwe of bastachtige zelfstandigheid omringt het middenkanaal van het ruggemerg en de holligheden door de hersenen daargesteld. De zelfstandigheid van het gezicht en het gestreepte lichaam zijn er rijkelijk meê bedeeld. Geheel het buitenste of bastachtige gedeelte (couche corticale) der hersenen en achterhersenen is uit grauwe zelfstandigheid samengesteld.

De hoofdzaak dezer stof, is de *zenuwcel* (cellule nerveuse), waar hier en daar een zenuwvezeltje van uitgaat. Eene korrelachtige zelfstandigheid maakt deze beide deelen aan malkanderen vast.

Er blijft nog te zeggen hoe al die deelen met malkanderen verbonden zijn.

Aan de cellen van het bastachtige gedeelte zijn vezeltjes verbonden, die daar aankomen of van daar weggaan. Al de vezeltjes, aan de verschillige punten van het bastachtige gedeelte verbonden, loopen, in vorm van waaier, in de hersenenklieren samen, waar zij, de gelederen dicht ineengesloten, doortrekken, en alsdan een gedeelte van de hersenenbillen uitmaken en verder de *bussels* (faisceaux) van het ruggemerg daarstellen. Eenige vezeltjes nochtans, aan de hersenenvouwen verbonden, gaan niet verder dan de middenklieren en dienen alleen om de kliercellen met de cellen van het bastachtige hersenengedeelte in gemeenschap te brengen. En, langs den anderen kant, het meerendeel der vezeltjes van de hersenenbillen, die van het ruggemerg komen, gaan ook niet verder dan de hersenenklieren. Slechts weinige dringen tot in de hersenen door

Deze laatste soort van vezeltjes, 't is te zeggen de vezeltjes die, van het ruggemerg uitgaande, de hersenenbillen en de middenklieren doortrekken, om tot aan de hersenenvouwen te komen, zijn tweederlei : de eenen uitsluitelijk voor de bewegingen bestemd, zijn van vóór

geplaatst en gaan naar de voorhoofdskwabben en naar de zijdekwabben; de anderen gedeeltelijk met de bewegingen, maar bijzonder met het gevoelen belast, gaan naar de achterste kwabben

Maar hoe brengt het zenuwgestel gevoelen en beweging voort? Daar gaan wij met een voorbeeld op antwoorden :

De punt eener speld wordt in het vel van eenen vinger gestoken. De prikkeling, door die spellepunt op de eindvezeltjes van het vel veroorzaakt, loopt met eene buitengewone snelheid langs de daartoe bestemde zenuwvezeltjes van den vinger, de hand, den voorarm, den arm, tot in het ruggemerg. Van daar wordt die prikkeling voortgezet tot in het lange merg, de hersenenbillen, en eindelijk, door de hersenenklieren, tot in de bastachtige zelfstandigheid der hersenenvouwen, waar zij op het gevoelenscentrum van haar distrikt ontvangen wordt. Die prikkeling, nu eens daar gekomen, kan verschillige gevolgen hebben.

Ofwel, zoo wij heldenmoed bezitten, blijven wij onbeweegbaar en wij staan de pijn verduldig uit. In dit geval schijnt de prikkeling in het centrum van haar distrikt te vergaan;

Ofwel trekken wij aanstonds onze hand weg, 't zij vrijwillig, 't zij onvrijwillig. Tot dit einde wordt de prikkeling van het gevoelen in eene prikkeling der beweging veranderd. Bij middel van 't een of ander zenuwvezeltje wordt van uit het gevoelenscentrum naar een ondergeschikt bewegingcentrum, een bevel geseind, dat op staanden voet, bijna met bliksemsnelheid, gaat uitgevoerd worden. Want, op minder tijd dan wij noodig hebben om dit alles uit te leggen, vliegt het bevel van het bewegingcentrum door de middenklieren, de hersenenbillen, het lange merg, het ruggemerg, de zenuwvezeltjes der spieren van den arm, den voorarm, de hand en de vingeren, — en de beweging is gedaan.

Is die beweging onvrijwillig, dan wordt zij *terugschijnende beweging* (mouvement réflexe) genoemd; en de

weerkaatsing in de hersenen van 't eene centrum op 't andere, gebeurt zonder eenige tusschenkomst van onzen wil. Zulks geschiedt b. v. in onzen slaap.

Is de beweging vrijwillig, dan is het onze wil die de prikkeling van het eene centrum tot het andere overbrengt: *vrijwillige beweging* (mouvement volontaire).

Komen wij nu tot het materialism terug Welke is de thesis der materialisten?

« Evenals de gal door den lever wordt afgescheiden; even als de bloedsomloop door de krimpingen van het hert veroorzaakt wordt : even ook wordt het schoonste, het edelste van 's menschen verstand door zekere lichaamsdeelen geteeld. Gezonde en welgemaakte hersenen brengen goede rede en gezond oordeel te weeg; zieke, mismaakte hersenen, integendeel, doen juist het tegenovergestelde. *Hoedanigheid en hoeveelheid van het lichaamsdeel, hoedanigheid en hoeveelheid van het voortbrengsel : dat is alles wat den mensch van de beest onderscheidt.* »

Geheel het stelsel der materialisten rust op eene bewering die in 't geheel niet gegrond is, namelijk, *dat de hersenen het verstand voortbrengen.* Dat wordt gezegd, dat wordt gedrukt, maar is nooit bewezen geweest, gelijk wij later zullen zien.

Edoch stappen wij voort.

Vermits, naar het oordeel der materialisten, al het verstand van den mensch bijzonder uit de grootte zijner hersenen voortvloeit, leggen wij er ons op toe om die grootte te kennen en haar verband met onze rede vast te stellen.

De grootte der hersenen kan op twee manieren gevonden worden :

1° Door de inhoudsmeting van den schedel;

2° Door de rechtstreeksche meting der hersenen.

De twee stelsels hebben hun voor- en hun nadeel,

dat wij niet gaan uitleggen; 't zij ons voldoende de materialisten langs beide kanten, met hunne eigene wapens, te overwinnen.

Inhoudsmeting van den schedel.

Is het waar dat de ontwikkeling van het verstand in den loop der eeuwen met eene gelijktijdige ontwikkeling van de hersenen gepaard gaat, dan moeten de schedels der onbeschaafde menschen van de eerste tijden merkelijk kleiner van inhoud geweest zijn, dan de schedels welke de hoofden van de verlichte 19[e] eeuw bekronen. Welnu hier en daar heeft de natuur ons eenige schedels van de vroegere eeuwen ter studie aangeboden. Zoudt gij het gelooven? die schedels zijn grooter dan de schedels der Parijzenaren van onzen tijd!

In 1861 beriep Broca zich op cijfers van eenige ontgravingen om te bevestigen, dat de schedels der Parijzenaren met de beschaving waren vooruitgegaan. Maar zijn eigen leerling, Topinard, sloeg al zijne cijfers in duigen, en bewees, dat de verschillige stelsels van inhoudsmeting malkander zoodanig tegenspreken, dat eenige vakmannen er op bedacht waren die studie stillekens aan te laten varen.

Rechtstreeksche meting van de hersenen.

Op den weg der inhoudsmeting misloopen, hebben de materialisten den rechten weg naar de hersenen genomen, en zij hebben de edelste vermogens van onzen persoon, met eene balans in de hand, willen schatten.

Als elke gram hersenenzelfstandigheid eenen gram verstand voortbrengt, zijn dan ook de dieren zooveel te rijkelijker bedeeld, naarmate dat hunne hersenen zwaarder wegen?

Nemen wij eenige dieren in oogenschouw, en met hen den mensch.

De hersenen van den walvisch wegen 1500 gr.;
» » dolfijn wegen 1800 gr.;
» » mensch wegen 1300 tot 1400 g.;
» van een jongen olifant van Azië wegen 3000 gr.;

De hersenen van het peerd wegen 600 gr.;
» van den os wegen 500 gr.;
» van den ezel wegen 360 gr.;
» van eenen grooten aap w. 400 tot 500 gr.;

De walvisch, de dolfijn, de olifant zijn dus onze meesters voor wat het verstand betreft! En de slimme huisdieren moeten voor eenen os en eenen ezel onderdoen : want de hond heeft slechts 80 grammen hersenenzelfstandigheid, en de kat maar 30 grammen!

Ook hebben de materialisten aanstonds begrepen, dat zulke thesis volstrekt onaanneembaar is, en hebben zij uitgeroepen, dat het gewicht der hersenen slechts in aanmerking mag genomen worden volgens zijne betrekking met 't gewicht van gansch het lichaam, 't is te zeggen : *dat het verstand van een dier zooveel te grooter is, dat zijne hersenen een grooter gedeelte van 't gewicht zijns lichaams uitmaken.*

Zoo vinden wij :

Voor de visschen :	1 op 5668;
Kruipdieren :	1 op 1321;
Vogelen :	1 op 212;
Zoogdieren :	1 op 186;
Mensch :	1 op 47.

Maar deze cijfers zijn te algemeen om er een stelsel kunnen op te bouwen; want die verhouding verandert teenemaal in de verschillende onderverdeelingen dier groote klassen.

Overigens hier hebben wij b. v. den kanarievogel waar de verhouding is : 1 op 14.

Wij moeten dus den kanarievogel als onzen heer en meester groeten! *Is zulks niet belachelijk?*

Zoodat de materialisten met hunne eigene cijfers overwonnen worden. Nu al die cijfers worden betwist.

Het stelsel der materialisten heeft dus bij de studie der dieren niets anders dan bittere teleurstelling gevonden. Is dit stelsel, bij de studie van den mensch, misschien gelukkiger geweest?

Het menschdom bestaat bijzonder uit drij rassen : het Australische ras, het Negersche ras en het Germaansche ras.

Welnu, is het waarlijk gebleken, dat het Germaansche ras meer hersenenzelfstandigheid bezit dan het Negersche, en dat het Negersche ras desaangaande het Australische ras overtreft? Slechts weinige jaren geleden, wierd die bewering bij velen als klinkende munt aanveerd. Maar op den dag van heden is het eene afgedane zaak, dat al de aangehaalde cijfers malkanderen zoodanig tegenspreken, dat er zeker voor het materialism geen enkel voordeelig besluit uit te trekken is.

Tusschen zoovele geleerde mannen, waar Frankrijk te recht fier op is, mag voorzeker een Cuvier niet miskend worden, hij, wiens gewrochten gansch Europa door zijn beroemd geweest. Bij zijne lijkschouwing wierd er bevonden, dat de groote man 1830 grammen hersenenzelfstandigheid bezat, dus 430 grammen meer dan het middelmatig gewicht. Welke zegekreet bij de materialisten!

Edoch, wat zijn de tijden veranderd! Dessedert is het bewezen, dat nog andere menschen met groote hersenen zijn begaafd geweest.

Zoo wegen b. v. de hersenen van den Russischen

dichter Tourgeniew. . . .	2020	grammen;	
van den dichter Byron . .	2238	» ;	
van Cromwell	2231	» ;	
van een eenvoudigen werkman	1925	»	enz., enz.

De overgroote hersenen zijn dus het voorrecht niet meer van geleerden of uitstekende mannen alleen. Daarom nu is Cuvier bij de materialisten in weerde verminderd. En wat een Cromwell en ook de dichters in 't algemeen aangaat, dat zijn immers lieden wier talenten dikwijls de zinneloosheid nabij komen!!

Neen, neen! geene overgroote hersenen meer! Liever zoowat 100 of 150 grammen meer dan het middelmatig cijfer, gelijk Asseline, Broca, Bertillon, Condorceau enz.

Jammer maar voor de beroemde mannen, dat er zinneloozen zijn bijgekomen, wier gewicht ook het middencijfer te boven ging; ja, wat meer is, dat groote geleerden voor sommige booswichten de vlag hebben moeten strijken.

Over eenige jaren leefde er in Frankrijk een man, door zijne partijgenooten als een halve god aanzien. Of die man wel al den lof verdiende, welke hem van alle kanten wierd toegezwaaid, laten wij onverlet. Maar zeker is het, dat Gambetta, — want 't is hij dien wij bedoelen, — zeker is het, zeggen wij, dat Gambetta, door zijne politieke kennissen, en bijzonder door zijne welsprekendheid, eene eereplaats in de Fransche volkskamer bekleedde. Eensklaps, nog in den bloei zijner jaren, en in volle rijpheid van zijn talent, wordt die halve god te neer geslagen, en na eene korte ziekte, door de dood roerloos uitgestrekt. Zijne lijkschouwing wordt onmiddelijk gedaan, en zijne hersenen in de weegschaal gelegd. O wonder! Gambetta, de groote Gambetta, had maar 1160 grammen hersenenzelfstandigheid! 1160 grammen! als de hersenen van den eersten burger den besten 1300 tot 1400 grammen wegen! 1160 grammen! dus minder dan al de gekende middencijfers, niet alleen van de beschaafde Europeanen, maar zelfs van de Chineezen en van de Negers!

Zouden de materialisten dus niet beter doen eenen toon leeger aan te slaan, wanneer zij 's menschen

verstand van 't gewicht zijner hersenen gansch afhankelijk willen maken?

Sedert dat Darwin de geleerde wereld door zijn eigenaardig stelsel (evolutionism) heeft ontroerd, is de aap een belangrijk dier geworden. Trouwens, zoo een onzer voorouders aan 't apengeslacht toebehoorde, dan is het voor ons eene gewichtige zaak de hersenen te bestudeeren der *gorillen*, der *ourang-outans* en der *chimpanzés*, drij soorten van apen die, wegens hunne gelijkenis met den mensch, *anthropomorphen* (ανθρωπος mensch en μορφη vorm) genoemd worden.

Welnu de hersenen dier dieren wegen gemiddeld 450 gr. Het verschil met den mensch is groot! 't Is waar. Maar welk verschil tusschen eenen mensch van 1000 grammen hersenenzelfstandigheid en eenen mensch van 2000 grammen!

Hetgeen meer in aanmerking dient genomen te worden, is het volgende : de vouwen der menschenhersenen en der apenhersenen zijn, in 't algemeen genomen, dezelfde : zelfde plan, zelfde schikking, zelfde aaneenschakeling, tot in de kleine bijzonderheden toe; 't verschil tusschen beiden is onbeduidend.

Als nu 't verstand waarlijk een voortbrengsel der hersenen is, dan moet het apenverstand en het menschenverstand omtrent eender zijn. Is dit alzoo? De aap munt zeker uit door allerlei koddige streken, maar hij doet niets dat bedacht is. In andere woorden : *hij heeft geen verstand*. Topinard zelf moet het bekennen : « De aap doet na hetgeen hij ziet doen, en niets meer. »

Het besluit van die vergelijkende studie is ons dunkens het volgende :

Mensch en aap hebben omtrent dezelfde hersenen, en 't verstand hoort den mensch alleen toe. Bijgevolg komt 't verstand niet van de hersenen voort. De werking der hersenen moet dus iets anders zijn.

Die gevolgtrekking krijgt nog meer weerde, wanneer gij de hersenen van den mensch, in de verschillige tijdvakken van zijn bestaan, zult beschouwen.

Een pasgeboren kind heeft 300 grammen hersenenzelfstandigheid. Op drij maanden wegen de hersenen van dit kind reeds 500 grammen; en op zes maanden, 600 grammen, 't is te zeggen 250 grammen meer dan de hersenen van den slimsten aap. Al die schoone eigenschappen, waar wij roem op dragen : de spraak, de waarneming en het oordeel, hebben wij, volgens de materialisten, bijzonder te danken aan 't grooter gewicht onzer hersenen, vergeleken met 't gewicht der hersenen van den aap. Maar hoe komt het dan dat een kind van drij maanden, dat meer hersenen heeft dan de slimste aap, nochtans voor den aap moet achteruitstaan?

Op den ouderdom van twee tot drij jaren, wegen onze hersenen 1000 grammen. Op dit tijdstip van ons leven, is 't gewicht der hersenen, in vergelijking met 't gewicht van het lichaam, op zijn hoogste geklommen. Hebben wij dan 't meeste verstand?

Op 14 jaren mogen wij ons verheugen in 't bezit van 1300 grammen hersenenzelfstandigheid. Tusschen 14 en 20 jaren wordt de groeikracht der hersenen gebroken. Hun gewicht blijft hetzelfde tot in een hoogeren ouderdom, wanneer dit gewicht een weinig vermindert.

Op 14, 15, 16 jaren heeft het gewicht der hersenen dus zijn toppunt bereikt! 't Is ook de tijd dat ons verstand volop aan 't werken is. Edoch waar munt de jongeling op dien ouderdom het meest in uit? In 't verstand? Of in de gevoeligheid, de inbeelding en het geheugen?

Neen, het meeste hersenengewicht gaat niet met het meeste verstand samen; want naarmate de jongeling ouder en ouder wordt, gaat ook zijn verstand meer en meer open en neemt meer en meer in rijkdom toe. Ja, in onzen tijd zoowel als in 't verleden, zijn

het gewonlijk de ouderlingen alleen die als toonbeeld van gezond oordeel en van wijsheid uitblinken.

Maar als wij geen verband vinden tusschen 't gewicht der hersenen en 't verstand van den mensch, is het niet misschien omdat de vraag slecht is voorgesteld? Moeten wel al de deelen der hersenen in aanmerking komen? Verandert soms de zaak niet, als wij de vouwen of de kwabben of de grauwe zelfstandigheid alléén gadeslaan?

Deze vragen verdienen een aandachtig onderzoek.

Vouwen. Als 't verstand in de vouwen zetelt, waarom dan zijn de werveldieren van hersenenvouwen verstoken? Waarom ontbreken er vouwen in de hersenen van zoovele zoogdieren? van de kruipdieren? van de visschen? van de vogelen? Al die dieren zijn immers toch niet van *alle* verstand ontbloot? Wie heeft den bever of kastoor voor zijne bouwkunde niet hooren roemen? Op zijne hersenen is er nochtans bijna niets te vinden dat op vouwen gelijkt. Er is een dier dat onder opzicht van vouwen mildelijk is bedeeld geweest. Dat het verstand bij dit dier niet in evenredigheid van de hersenenvouwen mag geschat worden, zult gij met ons bekennen als gij zult weten, dat wij den ezel bedoelen.

Of zijn de menschen hier van de dieren gansch verschillend?

Sedert een twintigtal jaren hebben de vakmannen hunne aandacht meer en meer op 's menschen hersenen gevestigd. Dien dolhof, waar de geleerde slechts den ingang van kende, is hij nu dessedert zonder schroom binnengetreden en hij heeft hem in zijne groote lijnen afgestapt. Ja, het plan van onze hersenenvouwen is gekend en vastgesteld. Maar, voor eenige groote lijnen die wij zien, hoevele padjes en wegeltjes blijven er nog in het donkere verholen? Wat zal er later in die on-

bekende hoekjes nog ontdekt worden? Dat zal de toekomst leeren. In alle geval is het tot hiertoe verre van bewezen, dat een verstandig man iets edelers in zijne hersenenvouwen bezit dan de ongeleerdste mensch die op de aarde woont. De materialisten, die maar niet kunnen verkroppen, dat Gambetta's hersenen slechts 1160 grammen wegen, beweren in zijne vouwen iets buitengewoons, iets fijns, iets uitgelezens gevonden te hebben. Maar verschillige eeuvoudige menschen hebben zeer fijne hersenenvouwen gehad, zonder dat iemand er op bedacht is geweest hunnen naam op de rij der groote mannen op te schrijven.

Neen, tot hiertoe is de betrekking tusschen de hersenenvouwen van den mensch en zijne geestesvermogens in 't geheel niet bewezen. Maar is het niet mogelijk dat het verstand van deze of gene *kwabbe* voortkomt? 't Wordt immers als eene grondwaarheid aangenomen dat een breed en verheven voorhoofd 't kenteeken is van een verstandig man? Wanneer wij denken of aan 't studeeren zijn, voelen wij dan niet in ons voorhoofd, 't is te zeggen in de voorhoofdskwabben onzer hersenen, dat dáár ons verstand 't meest aan 't werken is? Ja, dit voelen wij; maar onze aandoeningen, onze genegenheid, onze driften, dit alles voelen wij in ons hert; en nochtans is de zetel in de hersenen, en niet in 't hert. Dit gevoelen van ons verstand, zoowel als 't gevoelen van onze driften, kan heel wel eene bedriegelijke inbeelding zijn.

Eenige beroemdheden, zooals een Walter Scott, een Cuvier hebben met een verheven voorhoofd kunnen prijken. Maar de negers van Afrika prijken daar ook meê, benevens zoovele zinneloozen die tot de klasse der *imbéciles* behooren, en wier voorhoofd zooveel te meer vooruitspringt, dat hunne zinneloosheid meer uitschijnt (Lélut).

Overigens worden er andere uitstekende mannen genoemd, zooals Lacépède en generaal Lamarque, wier voorhoofd eerder plat gestreken dan verheven was.

Zoo iemand er zich wou op toeleggen 't verstand in de achterste of zijdekwabben te plaatsen, hij zou misschien ook hier of daar eene beweegreden vinden om aan zijn stelsel een schijn van waarheid te geven.

Tot hiertoe echter hebben wij slechts de hersenen van buiten beschouwd. Konden wij dit geheimenisvol werktuig eens van binnen in zijne werking nazien, wie weet of wij hier of daar geene straal zouden ontwaren, die eenig licht op onze studie zou werpen?

Eerst en vooral zouden wij moeten weten, hoe groot de oppervlakte der vouwen is. Hoe moeilijk ook zulke navorsching voorkomt, toch hebben sommige geleerden die oppervlakte op 1700 vierkante centimeters uitgerekend. Maar hoe dik is, in die vouwen, de grauwe zelfstandigheid, die alleen in aanmerking mag komen? Niemand op aarde kan hier antwoorden. Wist het iemand, nog zou hij er niet kunnen bijvoegen, hoevele cellen hij in die grauwe zelstandigheid geteld heeft, iets wat noodig is om te kunnen zeggen : deze man heeft b. v. 200 grammen, en gene 300 grammen denkende stof, of liever 200 of 300 grammen zenuwcellen. Daarbij de grauwe zelfstandigheid zetelt niet alleen in de vouwen, maar ook in de middenklieren der hersenen. Wie zal ze daar gaan opzoeken en haren rijkdom in zenuwcellen met juistheid bepalen?

Ook mogen de materialisten tot hiertoe er zich in 't geheel niet op beroemen van een rechtstreeksch verband daar te stellen tusschen 't gewicht der grauwe zelfstandigheid en den graad van ons verstand.

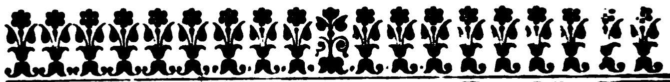
't Is waarschijnlijk daarom dat de materialisten niet alleen 't *gewicht* der hersenen inroepen, maar ook van hare *eigenschappen* en hare innerlijke hoedanigheden gewag maken. Zoo spreekt Topinard « van de *hoedanigheden der hersenen die tot hiertoe aan al de navorschingen der wetenschap ontsnapt zijn*, en die kunnen vergeleken worden met de eigenschappen van twee produkten in de organische scheikunde, die in schijn dezelfde bestanddeelen bezitten en toch in hunne eigenschappen van malkanderen verschillen.

Wij zullen ons wel wachten van te beweren, dat in ons lichaam 't gewicht alleen, en niet de weerde der stof, in aanmerking moet genomen worden. Nochtans brengen de materialisten hier iets te berde dat met geene weegschaal kan geschat worden. Dus is er, voor de geleerden zelven, *om ons verstand uit te leggen, iets meer noodig dan al wat tot hiertoe bekend is.* Dit onbekende iets der materialisten, zou het soms de ziel niet wezen, zonder dewelke de hersenen als eene harp zijn zonder muzikant?

« Het gedacht, roept hier P. Jannet den materialisten toe, het gedacht is volgens u van verschillige zaken afhankelijk. Goed, maar wie zal u verzekeren, dat juist *eene dier zaken de denkende stof zelf niet is, hetgeen wij de ziel noemen?* Kent gij met zekerheid al wat moet samenwerken om 't gedacht voort te brengen? En zoo gij al de elementen van 't verstand niet kent, wie weet of 't eene of andere element, misschien wel 't bijzonderste van allen, soms dit onzichtbare princiep niet is, dat gij miskent, en dat al uwe redeneeringen den kop inslaat? »

(*Vervolgt.*) J. VAN CAMPEN.

BOSSUET EN DE NATUUR.

De roem van Bossuet is steeds aan 't klimmen. Na Voltaire, la Harpe, Chateaubriand, Villemain, Nisard, Cousin, Cormenin, hooren wij Martin, Veuillot, Longhay hulde brengen aan den koning der redenaars en der schrijvers. P. de la Broise, in zijn pas verschenen werk « Bossuet et la Bible » toont den redenaar-dichter vervoerd naar den Maker van 't heelal door de grootsche tafereelen der natuur. Hij zelf zegt meermaals : « Jésus-Christ nous apprend à considérer la nature, les fleurs, les oiseaux, les animaux, notre corps, notre âme, notre accroissement insensible afin d'en prendre occasion de nous élever à Dieu. » Ervaren kunstrechters hadden sedert lang onze aandacht gevestigd op de volmaaktheid van Bossuet's schriften; hemelsche zielevreugde hadden wij gesmaakt bij een innig verkeer met den genialen man; een gedenkteeken werd den onvergelijkbaren redenaar in ons hert opgericht; voor hem sprongen wij wel eens in 't harnas tegen laatdunkende en kleingeestige bedilling. Zal het dus verwonderen dat ik groote oogen zette bij 't zien van 't opschrift : « une lacune chez les grands écrivains du siècle de Louis XIV », en dat ik zenuwachtig het tijdschrift opensloeg op de aangeduide plaats? Wat vond ik? « Cependant, nous ne croyons pas être téméraire en faisant un reproche à ces écrivains dont le nom s'est transmis d'âge en âge, toujours entouré du même culte et de la même auréole de gloire; la lacune que nous tenons à signaler, c'est de ne pas avoir parlé dans leurs conceptions sublimes, des beautés de la

nature. Voyez les prosateurs. tels que Bossuet, Pascal : ils n'étudient que l'âme. Voyez les poètes, Corneille, Racine, Molière. ils sont totalement absorbés par l'étude de l'homme et la peinture des passions est l'unique objet auquel ils s'appliquent. Tous les auteurs de ce siècle restent comme insensibles aux beautés rustiques et *même le sentiment n'a guère frappé leurs regards* (sic); il faut donc qu'ils ne se soient jamais promenés, en admirant les fleuves, les arbres, les fleurs, les moissons, en écoutant le chant des oiseaux ou le bruit mystérieux du feuillage, en contemplant le ciel constellé d'étoiles. » (L'École, Revue pédagogique de Namur, décembre, 1890.)

Ik stond verpletterd! Mijne oogen schemerden, mijne lippen beefden. Wat moest ik wel gelijken, op dit oogenblik, aan eenen Napoleonist tegen wien iemand zou kwaad gezegd hebben van den « kleinen kaporaal ». Mijnen mond ontsnapten onaangename uitroepingen; mijne ooren ruischten van de verwarde protesten der stroomen, vloeden, fonteinen, waterstralen, beuken, eiken, wijngaarden, bloemen, arenden, tortelduiven, nachtegalen, kraaien, mieren, bijen, serpenten, leeuwen, paarden, visschen, sterren, donders, bliksems, bergen, heuvels, afgronden, in een woord van de gansche schepping die tegenriep : « Zwijg, onwetende, nooit immers aanschouwde ons een plantenlezer, een sterrekundige of een zoöloog met meerdere liefde, nooit penceelde ons een schilder met prachtiger kleuren dan Bossuet! »

« Une lacune! » Eene leemte in Bossuet! Verstond ik dat wel? Mijn grootste woordenboek opengeslagen. *Lacune : ce qui manque pour qu'un tout soit complet. Vide dans le corps d'un ouvrage.* 't Is dus waar! Er ontbreekt iets bij Bossuet! En dat gebrek, die leemte heeft ontsnapt aan de argusoogen van de criticis der 17e, 18e en 19e eeuw! Dat gebrek werd eerst gevonden en uitgekraaid in December 1890, door zekeren Z, want

zoo teekent de vandaal, de Erostrate die den glorietempel aan den Plato, aan den Demostheen, aan den Michel-Ange der XVIIe eeuw opgericht wou in assche leggen en zijn standbeeld met éenen mokerslag vergruizen! Wat gedaan? De schouders opgehaald, stilzwijgend voorbijgegaan, of Bossuet gewroken?

Laat ons ernstig zijn met den Aristarque van het Naamsch Tijdschrift. En vooreerst, welk gebruik der natuurschoonheden paste aan Bossuet? « La Fontaine seul » schrijft Z. « *a aimé les champs et peint la nature.* » Zeer wel, hoed af voor den onovertroffen fabeldichter! De rollen toch niet verward en elkeen op zijne plaats gelaten. Het zou een dwaasheid zijn te eischen dat de « arend » uit het hemelruim of van zijne rots neêrvalle en kome azen onder de hoenders, de hanen, de ganzen en de duiven van La Fontaine's voorhof.

Ik vermoed, Z, dat gij te graag luistert naar « le bruit mystérieux du feuillage », naar « l'hymne du Ciel constellé d'étoiles ». De bisschop van Meaux verdroeg geen zouteloozen praat, verwijfde rijmelarijen, verweektelijkte uitboezemingen, ijdele klanken, waterlooze wolken! Met den H. Augustinus bestrafte hij dezen « qui étalaient beaucoup d'esprit à tourner agréablement des inutilités dans leurs écrits. » Is 't daárom dat gij eenen ekel hebt tegen Bossuet?

Of mogelijk hadt gij van hem verwacht getrouw naar de natuur gemaakte schilderingen, realistische beschrijvingen, lichteekeningen die geen enkele bijzonderheid, hoe leelijk ook, in de schaduwe laten?

Gij werdt teleurgesteld en overal zaagt gij nageleefd de stalen wet, de wet der meesters : « Nous ne descendons pas néanmoins dans un trop grand détail des

petites choses et nous ne nous amusons pas à rechercher celles qui ne sont que de curiosité. »

Vragen dat Bossuet onzen Mechelschen Dodoens, met een kruidboek naar de kroon zou steken of eenen weg banen aan Buffon, ware ook onredelijk.

Wat verwijt gij hem dus? Luister, heer Z? Bossuet was geen fabulist, geen plantenzoeker, geen zoöloog, maar een wijsgeer, een godgeleerde, een historicus, een redenaar. Tegenover de natuur, stond hij op een ander standpunt dan La Fontaine en Buffon, hij had zijn eigen standpunt verheven boven alle andere. Hij versmaadde geen enkel schepsel zelfs niet de kabbelende beekjes, de klagende winden, de drijvende wolken, de lispelende bladeren, de gonsende bijkens, de wiegelende koorenvelden voor dewelke gij eene voorliefde schijnt te gevoelen, maar met deze ondergeschikte middelen alleén kon hij zijn hooger doel niet bereiken, *het heil der zielen*.

Bossuet blind voor de natuur! Hij was verslingerd op den Bijbel en welk menschenhand schilderde ooit de Schepping gelijk dit goddelijk boek? Niet alleén de H. Schrift, maar de natuur op haar eigen beschouwd was hem een schat van beelden, schetsen en vergelijkingen, perels met dewelke hij zijne werken bezaaide, robijnsteenen die licht schieten op de oneindig verschillende toestanden der menschelijke ziel. Er bestaat een wonderbaar evenwicht onder Bossuet's geestvermogens. Zijne inbeelding zoo machtig « qu'elle devinait tout jusqu'aux batailles » wordt door de rede beheerscht, en zoo vermijdt zij de klippen tegen dewelke zoo dikwerf wordt gestooten. « L'imagination n'agit pas sans la raison pour coopératrice; la phrase la plus pittoresque devient un entrelacement logique d'images et d'idées, de visions et de raisonnements » (Longhay). Rede, gevoelen, verbeelding, worden bij Bossuet gelukkig gemengeld dank aan zijnen goeden smaak, aan zijn gezond verstand, de verhevenste gave van dien genie, volgens Cousin. Wees dus gerust, Z., uwe leemte hoeft niet gevuld te worden, immers zij bestaat niet. Bij Bossuet treft men

juist zoóvele boomen, bloemen, stroomen, dieren en zonnen aan als de goede smaak vergt, min wel is waar dan gij zoudt verlangen. Luister, Z, naar den lof door Bossuet gegeven aan P. Bourgoing : « Son discours se répandait à la manière d'un torrent et s'il trouvait en son chemin les fleurs de l'élocution, il les entraînait plutôt après lui par sa propre impétuosité qu'il ne les cueillait avec soin pour se parer d'un tel ornement ». Wat passend opschrift voor Bossuet's redevoeringen zelf!

Wij spraken daar zooeven van « gezond verstand ». Die er een greintje heeft zal moeilijk aannemen dat B. ongevoelig was voor de natuur. Parken, dreven, springfonteinen van Chantilly, lusthoven en bloemperken van Versailles, spreekt! vereerde B. u nooit met eenen oogslag? Fenelon, bloemrijke auteur van « Telemachus », Racine, Boileau, medewandelaars « sous les grands chênes sous lesquels vos ancêtres se sont reposés et qui donneront encore de l'ombre à votre postérité », waart gij zóo verslonden in uwe bespiegelingen, hingt gij zóo geboeid aan 's meesters lippen dat al 't bekoorlijke dat u omringde, verzwond voor de stralen van zijn genie? Bossuet, als gij terug van uw om- en weerwandelen in de beukendreven van Versailles, met den loggen postwagen reisdet naar Parijs of Meaux, waart gij dan toch zóo verdiept in den Bijbel, uwen Vade-Mecum, dat gij nooit opkeekt naar de schoone natuur, zoo gemakkelijk om waar te nemen daar de postkoets zoo traag voortrolde? Reizen in eene « diligence » met 't vermogen van er langsheen, voor of achterna te stappen, wat hemeltje! En men heeft dat veranderd! Nu vliegen wij en ter nauwernood onderscheidt men een landschap van de phantastische wolkgevaarten!

Bossuet blind voor de schepping! En onophoudend roept hij uit : « Ouvrez vos yeux, o mortels, contemplez le ciel et la terre et la sage économie de cet univers!... Je confesse que je ne puis contempler, sans admiration, ces merveilleuses découvertes qu'a faites la science pour pénétrer la nature ni tant de belles inventions que l'art a trouvées pour l'accommoder à notre usage. — Le sujet de votre retraite pourra être de considérer la beauté des œuvres de Dieu, » schrijft hij aan eene kloosterzuster.

Wat hij aanried deed hij zelf. Honderden plaatsen getuigen van zijne opmerkzaamheid. Zullen de beschaafde lezers van *'t Belfort*, met welgenoegen, eenige dier schilderingen terugzien? Laat het ons hopen. Immers zij zijn het schoonste of liever het eenige sieraad van ons nederig werk. Althans, deze die Bossuet niet kennen als Z. en velen zijner negentien duizend abonnenten zullen hunne dwaling erkennen en niet meer lichtveerdig beweren dat « de arend van Meaux » veel te hoog vloog om te kunnen ontwaren wat in de ondermaansche wereld omging.

Men doodt de vrijheid niet met dezelve binnen zekere palen te houden. « Ce n'est pas s'opposer à un fleuve que de faire des levées, que d'élever des quais sur ses rives pour empêcher qu'il ne se déborde et ne perde ses eaux dans la campagne : au contraire, c'est lui donner le moyen de couler plus doucement dans son lit. Celui-là seulement s'oppose à son cours qui bâtit une digue au milieu, pour rompre le fil de son eau. Ainsi ce n'est pas perdre sa liberté que de lui donner des bornes deçà et delà... »

Condé is jegens grooten en kleinen wat hij hoeft te zijn, weldadig. Wederstand alleen doet hem grimmig oprijzen. « Comme un fleuve majestueux et bienfaisant, qui porte paisiblement dans les villes l'abondance qu'il

a répandue dans les campagnes en les arrosant, qui se donne à tout le monde, et ne s'élève que lorsqu'avec violence on s'oppose à la douce pente qui le porte à continuer son tranquille cours. »

Hoe meer verheven, hoe meer weldaden die prins strooide. « Comme une fontaine publique qu'on élève pour la répandre. »

Alle menschen komen ter wereld even klein en zwak. « De même que, quelque inégalité qui paraisse dans le cours des rivières qui arrosent la surface de la terre, elles ont toutes cela de commun, qu'elles viennent d'une petite origine, que dans le progrès de leur course, elles roulent leurs flots en bas par une chute continuelle; et qu'elles vont enfin perdre leurs noms avec leurs eaux dans le sein immense de l'Océan, où l'on ne distingue point le Rhin ni le Danube ni ces autres fleuves renommés d'avec les rivières les plus inconnues : ainsi... »

Geen reinheid voor hetgeen niet afgescheiden is van het onreine. « Tant qu'une fontaine se conserve dans son canal telle qu'elle est sortie de la roche qui lui a donné sa naissance, elle est nette, elle est pure. Que si par l'impétuosité de son cours, elle agite trop violemment la terre sur laquelle elle passe, et qu'elle en détache quelque partie qu'elle entraîne avec elle parmi ses eaux; aussitôt vous lui voyez perdre toute sa netteté naturelle... »

Treffend wordt de val verbeeld van den zondaar. « Semblable à une eau qui d'une haute montagne coule premièrement sur un haut rocher où elle se disperse, pour ainsi parler, jusqu'à l'infini et se précipite jusqu'au plus profond des abîmes. . »

Christene, vermijd de onstuimige bedrijvigheid; hoe geruster gemoed, hoe steviger en krachtiger werking. « Non plus comme ces torrents qui bouillent, qui écument, qui se précipitent et se perdent; mais comme ces fleuves bénins qui coulent tranquilles et toujours. »

Den lezer spaar ik *mijne* bedenkingen over Bos-

suet's opmerkzaamheid voor de wateren en over de dwaze critiek van Z.

Men zie in « Discours sur l'Histoire Universelle » de beschrijving van den Nijl, van het meer Mœris en der overstroomde egyptische landouw.

« Il faut donc que B. ne se soit jamais promené en admirant les arbres... » Laat ons zien.

De wereldsche menschen te midden hunner beslommeringen, genieten slechts een schijnbare vrijheid. « Comme un arbre que le vent semble caresser en se jouant avec ses feuilles et avec ses branches; bien que ce vent ne le flatte qu'en l'agitant, et le pousse tantôt d'un côté tantôt d'un autre, avec une grande inconstance; vous diriez toutefois que l'arbre s'égare, par la liberté de son mouvement; ainsi, encore que les hommes du monde n'aient pas de liberté véritable... toujours ils s'imaginent jouir d'un certain air de liberté et de paix en promenant deça et delà leurs désirs vagues et incertains ».

Niet alle schepselen zijn met verstand begaafd hoewel zij met verstand schijnen te handelen. De orde, de juiste verhouding, de volmaaktheid der redelooze natuur moet ons eene uitwendige rede doen erkennen, God! « Si les arbres poussent leur racines autant qu'il est convenable pour les soutenir; s'ils étendent leurs branches à proportion, et se couvrent d'une écorce si propre à les défendre contre les injures de l'air; si la vigne, le lierre et les autres plantes qui sont faites pour s'attacher aux grands arbres ou aux rochers, en choisissent si bien les petits creux et s'entortillent si proprement aux endroits qui sont capables de les appuyer; si les feuilles et les fruits de toutes ces plantes se réduisent à des figures si régulières, et s'ils prennent au juste, avec la figure, le goût et les autres qualités qui suivent de la nature de la plante; tout cela se fait par raison, mais certes cette raison n'est pas dans les arbres ».

Zou Z. nog niet vermoeden dat B. wijsgeer en redenaar, de natuur anders moest beschouwen en schilderen dan La Fontaine, Dodoens, Buffon?

B. blind voor de natuur? Zie in « De la connaissance de Dieu et de soi-même » de gedaanteverwisselingen der plant van het schietende zaad tot het rijp geworden zadeken dat valt aan den voet van den stam.

Wat gevaren doorworstelt de mensch voor de dood hem grijpe! « Il me semble que je vois un arbre battu des vents; il y a des feuilles qui tombent à chaque moment; les unes résistent plus, les autres moins; que s'il y en a qui échappent de l'orage, toujours l'hiver viendra qui les flétrira et les fera tomber : ou comme dans une grande tempête, les uns sont soudainement suffoqués, les autres flottent sur un ais abandonné aux vagues; et lorsqu'ils croient avoir évité tous les périls, après avoir duré longtemps, un flot les pousse contre un écueil et les brise..... »

Binst het langste leven, hoe klein is het waar genot, hoe gering het geluk! « C'est comme des clous attachés à une longue muraille, dans quelques distances; vous diriez que cela occupe bien de la place; amassez-les, il n'y en a pas pour emplir la main...

B. was, weleens, geloof ik, wijngaardenier uit liefhebberij. Hoe dikwijls, hoe bevoegd, hoe geern spreekt hij van het snijden, snoeien, buigen, richten, binden en geleiden des wijnstoks, die bij uitstek bijbelsche plant. « Méditations sur l'Evangile. » En de leliën, hoe spreken zij schoon door zijnen mond! En de viooltjes en maagdelievekens en al die bloempjes die, in de lente, de weiden als met een tapijt bedekken, hoe overtreffen zij, door hunne verscheiden- en liefelijkheid, de nietigheden met dewelke de behaagzieke vrouwen pronken!

Op honderden bladzijden gewaagt B. van de hemellichten en waarachtig, veel ernstiger en dichtelijker dan

sommige huidige droomers die de zon, de sterren en bovenal de maan van schaamte achter de wolken doen kruipen.

Wat heerlijk natuurverschijnsel ongetwijfeld met eigene oogen door Bossuet gadegeslaan. « Condé, dans ces moments terribles au milieu des batailles, conservait toute la sérénité de son esprit. Semblable à ces hautes montagnes dont la cime au dessus des nues et des tempêtes trouve la sérénité dans sa hauteur et ne perd aucun rayon de la lumière qui l'environne. » Wie weten wil hoe gevorderd de wetenschap was van B. nopens het « licht » hij leze « Elévations sur les mystères. »

Wij moeten vooruit. De tortelduiven, nachtegalen, kraaien, arenden, peerden, schapen, serpenten en visschen schreeuwen om voorgesteld te worden.

Welke dood past aan zondaars? « Mourons comme des tourterelles et des colombes, en gémissant dans la solitude et dans la retraite ; que les bois, que les rochers, que les lieux seuls et écartés retentissent de nos cris, de nos tendres gémissements... »

Condé « comme une aigle qu'on voit toujours, soit qu'elle vole au milieu des airs, soit qu'elle se pose sur le haut d'un rocher, porter de tous côtés des regards perçants et tomber si sûrement sur sa proie qu'on ne peut éviter ses ongles non plus que ses yeux... »

Weest niet ongerust voor uw onderhoud. Aanschouwt de kraaien. « Les corbeaux, animal des plus voraces, et néanmoins sans greniers, ni provision... Dieu écoute leurs cris, quoique rudes et désagréables... » « Les poules, animal d'ailleurs simple et niais, semblent appeler leurs petits égarés, et avertir leurs compagnes, par un certain cri, du grain qu'elles ont trouvé. Un chien nous pousse quand nous ne lui donnons rien, et on dirait qu'il nous repoche notre oubli. On entend gratter ces animaux à une porte qui leur est fermée : ils gémissent, ou

crient d'une manière à nous faire connaître leurs besoins...» (De la connaissance de Dieu et de soi-même).

Moet Bossuet Buffon benijden? « Voyez ce cheval ardent et impétueux, pendant que son écuyer le conduit et le dompte; que de mouvements irréguliers! C'est un effet de son ardeur; et son ardeur vient de sa force, mais d'une force mal réglée. Il se compose, il devient plus obéissant sous l'éperon, sous le frein, sous la main qui le manie à droite et à gauche, le pousse, le retient comme elle veut. A la fin il est dompté; il ne fait que ce qu'on lui demande; il sait aller le pas, il sait courir, non plus avec cette activité qui l'épuisait, par laquelle son obéissance était encore désobéissante. Son ardeur s'est changée en force; ou plutôt, puisque cette force était en quelque façon dans cette ardeur, elle s'est réglée. Remarquez : elle n'est pas détruite, elle se règle; il ne faut plus d'éperon, presque plus de bride... Par un petit mouvement, qui n'est que l'indication de la volonté de l'écuyer, elle l'avertit plutôt qu'elle ne le force; et le paisible animal ne fait plus, pour ainsi dire, qu'écouter. Son action est tellement unie à celle de celui qui le mène, qu'il ne s'en fait plus qu'une seule et même action..... (op vers 8. Kap. I. Hooglied : Equitatui meo... assimilavi te.)

Geen twijfel, Bossuet heeft de paardentemmers aan 't werk gezien. Aan wien gelijkt de zondaar welken God prikkelt met wroeving? « A un cheval, qui couvert d'une armée d'abeilles et piqué jusqu'aux entrailles par leurs aiguillons, se met en fuite, portant avec lui ses ennemis et son mal; et qui brisant ce qu'il rencontre, terrassant ceux qui l'arrêtent et les foulant aux pieds, s'égare où il peut et où la fureur le conduit, à travers les précipices, cherchant partout son remède, et partout semblent demander où est la mort. » (Réflexions sur l'état des pécheurs). B. is even bij de visschers blijven stilstaan. Ja, waarom zou de vermoeide prelaat zich geen uitspanning, met lijn en net, gegund hebben? Even bevoegd spreekt Bossuet van lokaas, angel, net, lijn en visscherschuit als van wijnbouw en paarden-

temming « Voyez ces grands poissons, ces monstres marins qui fendent les eaux avec grand tumulte et se dévorent mutuellement; il ne reste à la fin aucun vestige de leur passage; ainsi passent les grandes puissances... » « Panégyrique de Saint-André ».

Bossuet bestudeerde den aard en de zeden der dieren (Considération de Dieu et de soi-même). Hij bewees de verhevenheid der menschelijke rede boven de natuurdrift der dieren en weêrlegde op voorhand het Darwinism.

Zou B. kenner geweest zijn van edelgesteenten? « Ceux qui ne se connaissent pas en pierreries, sont trompés par le moindre éclat ». Le faux or brille au soleil, mais ne dure pas dans le feu, il s'évanouit dans le creuset. » Bossuet is, als Rubens, een krachtige schilder van tempeesten. Drie, vier forsche trekken en g'hebt een meesterstuk. « Laissons-nous tirer de cette mer, dont la face est toujours changeante, qui cède à tout vent, et qui est, toujours agitée de quelque tempête. Ecoutez ce grand bruit, ce tumulte, ce trouble éternel; voyez ce mouvement, cette agitation, ces flots vainement émus qui crèvent tout à coup, et ne laissent que de l'écume. Ces ondes impétueuses qui se roulent les unes contre les aurres, qui s'entre-choquent avec grand éclat, et s'effacent mutuellement, sont une vive image du monde et des passions qui causent toutes les agitations de la vie humaine... » (Panégyrique de Saint-André). Hoe kunstig worden voorgesteld, het dubbel beeld der ziel vervallen van hare oorsprokelijke weerdigheid en van een vervallen gebouw. (Profession de Me de la Vallière).

Of wel heeft Z. Bossuet weinig of niet gelezen of die vonkelende perels werden mat en dof voor zijne ...oogen.

De weetgierige bisschop schreef nog in 't latijn een ontleetkundig werk op het menschelijk lichaam. De lessen in dit vak, door eenen dokter aan den kroonprins, zijnen leerling gegeven, werden naderhand door hem volledigd en op papier gebracht. Hoe de redenaar deze zijne kennissen

benuttigde kan Z. waarnemen in 't sermoen « Nos dispositions à l'égard des nécessités de la vie », of hij werpe maar eenen oogslag op 't woord : *Corps*, in de Inhoudstafel.

Bleef Z. bij zijn oordeel « que B. s'est promené les yeux fermés » we zouden moeten gelooven « que même le sentiment des beautés rustiques de Bossuet n'a guère frappé ses regards (sic). « En die 19,000 lezers meestal onderwijzers der jeugd? Aï mij! Wie scherpt de pen voor Corneille en Racine?

Kerkxken. E. PAUWELS.

GEDACHTEN.

ZELDEN begrijpen wij volkomen de karakters die niet eenigszins op het onze gelijken, evenals wij ons moeielijk de lichaamsgesteltenis der bewoners van gansch vreemde streken voorstellen.

Ongelukkig zijn zeggen de menschen dikwijls waar het *ontevreden zijn* zou moeten heeten. Maar hun eigen van ontevredenheid beschuldigen ware bekennen, dat het hulpmiddel tegen dat gewaand ongeluk in hun bereik ligt, en dát willen zij niet.

De plechtige stilte der natuur zet eene verbazende kracht bij aan de stemmen van het gemoed.

Ouderdom en sneeuw! Twee spoken!... Waarom dien afschrik?... De donzige sneeuwmantel verwarmt en beschut de plantjes en kruiden. gelijk de ouderdom toegevend en koesterend mint. Beide zijn het beeld van stille rust en zacht beschermende liefde.

De ziel en sterft niet, maar zij kan gebrek lijden en geketend liggen onder de woeste dwingelandij van vetgemeste driften.

Onze eeuwige bestemming, 't is de toren ginder verre, het doel van onze reis. Wij zoeken hem door 't loover en hoe beter wij hem onderscheiden, hoe min wij ons gelegen laten aan de ongemakken van den weg.

Eene verschillende opvatting van zekere punten versmacht de vriendschap, daar waar zij anders welig opschieten zou.

Om stipt nagekomen te worden, moet het bevel allen mogelijken tegenstand buitensluiten.

De gebreken waar wij zelven mank aan gaan, zullen wij gewoonlijk meest in een ander beknibbelen. Zou het zijn omdat wij ze zooveel beter kennen en bijgevolg des te leelijker vinden?

Niet alleen op de natuur, ook op onze denkbeelden werpt de nacht zijne donkere schaduwe.

Geen kloeker veldheer als onze vrije wil. Krijgskunde en krijgslist zijn hem ingeboren, strijd is zijn voedsel en zijne dapperheid neemt toe met het woeden van den kamp. Doet de overmacht hem wijken, de engste klove, de langste omweg, ja, de gevaarlijkste afgrond zijn hem doortocht of verschansing. Buigen zal hij nooit, tenzij voor de eenige mogendheid die hij erkent, voor de rede.

Glorie aan God en vrede aan de menschen! 't Was het lied der Engelen, 't is het wachtwoord der Christenen. Geene persoonlijke belangen, altijd en overal de eere van God en het heil der zielen!

Is het niet te verwonderen dat zelfs de braafste en verstandigste menschen dikwijls zoo kleingeestig handelen, wanneer hunne eigenliefde gekwetst wordt?

De tegenwoordige beproeving schijnt in evenredigheid altijd grooter als de voorgaande; 't is de berg dien we hijgende opklimmen en die op zijne beurt kleiner zal worden, naarmate wij er ons van verwijderen.

Een greintje eigenbaat is dikwijls machtiger als eene heele karrevracht beweegredens.

Laten wij Jezus altijd ons kruis kiezen : Hij kent de maat onzer krachten en den vorm onzer schouders.

Hoe beter wij ons zelven leeren kennen, hoe toegevender wij voor een ander worden.

Een opgeruimd gelaat te midden van rampspoed en lijden is de welsprekendste hulde aan den godsdienst.

De knagende ontevredenheid komt gewoonlijk voort uit eene soort van *daltonisme*; de verbeelding verwart de kleuren en aanziet voor geelachtig zwart wat inderdaad helderblauw is.

De onfeilbaarste wraak op iemand die ons plagen wilt, is hem toonen dat hij ons niet misnoegen kan, noch ons den wensch ontnemen van hem dienst te bewijzen.

De overdreven uitdrukkingen vermommen het gedacht en kwetsen eene bevoegde oor.

Wij schatten de weerde van vele zaken volgens de moeite die zij ons gekost hebben.

Wat moeten er droeve stonden komen voor de dichterziele die God miskent? Onweerstaanbaar voortgedreven naar het goede, naar het schoone, door dagelijksche teleurstelling ontgoocheld en afgemat, kan zij uiterlijk kunst en zelfvoldoening aanbidden, doch hoe dikwijls moet in haar binnenste de jammerkreet van Luther weerklinken!

Bijna in ieders leven komt een oogenblik die over al de overige beschikt. Gelukkig wie in later jaren met tevredenheid er mag op terugblikken; gelukkiger nog wie er, om zoo te zeggen, als een onfeilbaar vooruitzicht op hemelsche vergoeding in vinden kan!

Alles verdwijnt, alles vergaat, alles verveelt, en ons hert zoekt het blijvende, het duurzame, het immer bevredigende. Iedereen is er van overtuigd en bijna iedereen laat zich door schijngoed verblinden.

Kinderen *bederven*, vrienden *vleien*, uit liefde?... Neen!... Hoe meer wij ze beminnen, hoe volmaakter wij ze wenschen en hoe vuriger wij tot die voldoening willen bijdragen, al moeste onze genegenheid miskend, ja, onze handelwijze gelaakt worden.

Wat is het aangenaam onze eigene eenigszins duistere gedachten door iemand anders klaar en duidelijk te hooren uitdrukken!

De gevallen van schijndood, tamelijk zeldzaam voor het lichaam, zijn een alledaagsch verschijnsel in onze ziel. Hoeveel driften, hoeveel genegenheden die wij sinds lang dood waanden, en die op eens kloek en krachtig rechtspringen.

Verstand en wil worden door oefening rijp en machtig; ons hert blijft in zekere punten altijd een kind, dat juicht om de bonte kleuren van eenen vlinder en, bij dezes vlucht, hopeloos weenen kan.

Wie hedendaags voor eenen wijze wilt doorgaan, moet zich afvragen niet of iets schoon is, — maar hoeveel het opbrengen zal.

Met het dagelijksch brood vragen wij ook aan God de beproeving die de krachten onzer ziele voeden en herstellen moet.

Weinig menschen zijn genegen om dienst te bewijzen, wanneer de vrager niet eenigszins hunne eigenliefde te streelen weet.

Er is een hemelbreed verschil tusschen droefheid en misnoegen. Het eene schijnt, om zoo te zeggen, God van onrechtveerdigheid te beschuldigen; de andere kan, met gebroken hert en de oogen vol tranen, nog dankende ten Hemel blikken.

Voorzichtigheid en heilzame vrees mag geene knagende onrust worden. De schildwacht aan de deur bewijst dat de vijand buiten is; wat wilt de onrust dan op het binnenplein zoeken?....

ERICA.

KORTRIJK OP HET EINDE DER XIVe EEUW.

HAD de zege van Groeninge onze voorvaderen met vreugde en geestdrift vervuld, de ramp van West-Rozebeke dompelde hen ook diep in rouw en jammer. Kortrijk — de stad der Gulden Sporen verdiende, in de oogen der wederkeerende overwinnaars, eene strenge, voorbeeldige kastijding.

Eene kronijk der XVe eeuw verhaalt « que la ville fu compdamnée à ardoir, que le roy y fist bouter le feu par ses marissaus, sy tost comme il se fu partis, et enfin arse le milleur et le plus grant partie ». Froissart verzekert insgelijks « que la ville fut durement traitée ». Ten jare 1386 veroorloofde Philip de Stoute aan de wethouders van Kortrijk een nieuw kasteel op de Leie te bouwen (1), en in 1391 stond hij hun toe eene belasting te leggen op het bier en den wijn. De graaf wenschte in dit laatste octrooi, « que la ville, par le fait des commocions et rébellions qui ont esté de piéça en le pays de Flandres, a esté et est presque toute arse, gastée et détruite, puisse se relever de grans charges et debtes qu'elle doit et a à soutenir; afin

(1) ... Comme les bonnes gens de nostre ville de Courtroy nous aient nagaires fait supplier que pour le bien et évident profit de nous et nos successeurs et de nostre dite ville, voulsissions consentir et à eulx donner congié et licence de agrandir la forteresse de la dite ville afin de y comprendre et enclourre grant et notable partie de la dite ville qui jusques à oires a esté et encore est hors de la dite fermeté, en laquelle furent les forsbourgs de la dite ville, avant les commocions qui ont été derrenièrement en nostre pais de Flandres.

aussi que la dite ville se puisse refaire et estre habitée de gens, ainsi qu'elle estoit au temps passé ».

Dus : Kortrijk had veel geleden; vele ingezetenen waren gevlucht, en de gemeente had zware schulden te betalen. Eene plaatselijke overlevering wil, dat de Franschen de stad in brand staken, en dat het vuur enkel de volgende gebouwen spaarde : de kerk van O.-L.-V., de kapel van St.-Joris, een huis in de Korte Steenstraat, een huis in de Bissegemstraat, de Halle, de Ypersche Halle, de Koornhalle, den *Roeland* en het *Ketelken*, alsmede de poorten en torens der stad. Of deze bewering overdreven moet heeten, zullen wij verder onderzoeken.

« Den eersten dagh van Sporkele int jaer ons heeren duust drie hondert vierwaerf twintigh ende achte » schreef Jan van Gistel, destijds gouverneur van Vlaanderen : « Wij .... doen te wetene allen lieden, als dat ons Jan van Medele, scepen in Cortrycke ghetooght heeft .... hoe dat de kercke van St.-Martins verbrand ende ghedestruweerd es in de laetste oorloghe, also et ons ende myns heeren raed wel is gedaen blycken, endat dat elc openbaerlic es; ende dat zij niewers mede weten de kercke te vermakene, die nootsakelike es vermaect te wesene » (1). Een octrooi van 1412 spreekt nog duidelijker : « que là ditte ville et aussi la ditte église eussent esté arsses et destruites, et tellement *qu'il ne demoura en la ditte eglise que partie des murs.* »

Het schepenhuis was de prooi der vlammen geworden. Wij lezen althans in de gemeenterekening van 1391-1392 : « Op denselven dach (XVIIIen November) ghe. Meeuwels Cobbaud van dat hij de erve ruumde, daert schepenhuus op plach te stane. » Deze rekening is de oudste, die men in het stedelijk archief bewaart, waaruit volgt, dat wij de verschillende herstellingswerken niet kunnen opsommen. Toch zien wij, dat de

(1) Kerkregister nr 1.

metselaars, timmerlieden, smeden, enz., nog altijd de handen vol werk hadden.

Nu eens wrochten zij aan de Hallen, dan weer aan de poorten, bruggen of torens. Ziehier : « Item den XVIen dach in Sporcle ghe. Jan Cantecleer van dat hy temmerde ande coornhalle, ende van twee groote deuren te makene, daer de peerden met coorne ende andere granen in comen.

« Item ghe. Meestre Jan Cantecleer van 11 stucken houde verorbert ande voors. Ypersche Halle.

« Item ghe...... van dat hy de voors. Ypersche Halle decte daert te doene was.

« 's Vryndaghs den VIIIen dagh in Novembre ghegheven meestre Jan Cantecleer van dat hy temmerde ende den ghevele vander halle verschorde, ende den muur anckerde met houtinen hanckers, van vreese van winde.

« Item ghe. meestre Pietre den lootgieter van den wercke dat hy heeft ghedaen, te weten de voye van den beelforte te verlootene....

« Item gherekent en deghe. J. Van der Wedaghe van yserwerck verorbert ant torreken, ande Ypersche halle ende ande valbrugghe vande doornicpoerte.

« Item ghe. meestre Jan Cantecleer van dat hy temmerde ande Leybrugghe ende planckcn der op leyde.

« Item ghe.... van dat hy de valbrugge ter Doernikpoerte vermaecte ende verstelde.

« Item ghe. Romboud den metsere met sinen cnape, van dat hy ghemetst heeft ande canonicpoerte.

« Item ghe. Jan Mosscheroen met sinen cnape, van dat hy metste anden blauwen torre bachten casteele.

« Item ghe. meestre Jan Cantecleer van dat hy temmerde an het torreken op de Leye en ande Canonicpoerte. »

Wij schrijven slechte enkele posten over. Kleinere werken verzuimde men evenmin.

« Item ghe. Jan Mosscheroen van dat hy ghemaect heeft de herden omme de wakers haer vier te maken, ende gaten te stoppen dewelcke open waren. »

Middelerwijl had men ook eenen aanvang gemaakt met de herstelling der St Martenskerk.

« Item ghe.... van eenen windasse te voerne uter Halle tote in sente Maertens kercke. »

De plundering der stad Kortrijk had nog andere gevolgen na zich gesleept. Ten jare 1378 kondigde men eene keure af voor den lakenhandel in de Leiestad. « Dit syn de kueren ende ordinantien, ghemaect wesende bi den baliu, prosste, schepenen ende raet van der stede van Curtricke, in bate ende in profite van der traperie ende van der ghemeenre stede van Curtricke. » Deze acte spreekt verder van « *den andren kueren voren gheuseert wesende* ». Bijgevolg moest de lakenweverij destijds eene zekere ontwikkeling verkregen hebben. Overigens bestond zij er reeds sedert 1224 (1). Welnu, de nederlaag van Rozebeke en de kastijding van Kortrijk verplaatsten de lakenweverij voor verscheidene jaren. Daarvan vinden wij weer een stellig bewijs in de meergenoemde gemeenterekening. Wij schrijven over :

« 's Maendaghes den VIen dach in Meye ghecocht ende ghegheven Janne den Broukre, van Yper, van lakenen die jeghen hem ghecocht waren omme die goede lieden van der wet mede te cleedene.

« Item ghe. Willem van Ypre van den voors. lakenen te bringhene van Ypre te Curtrike... »

Nog in 1456-1457 deden de wethouders eene uitgaaf « omme de welvaert van de draperie, *die langhe ghedoolt heeft te Curtricke.* »

Daarentegen was de « draperie » te Yperen zoo aanzienlijk geworden, dat de nijveraars dier stad te Kortrijk eene Halle huurden.

« Item ghe. Jan De Kimpe van XXXIX olmen

(1) Datum apud Cortracum, anno Domini M°CC°XX° quarto, in die sanctæ Ceciliæ.

perschen, die verorbert zyn in d'Ypersche halle, omme die van Ypre haer laken te toeghene.

« Ontfaen van der halheeren van Ypre als van der Yperscher halle, die zij heurden jeghen de stede van Curtricke de drie toeghedaghen van der Curtricmarct gedeurende, omme haerlieder lakenen daer in te toeghene ende verkoepene (1). »

Kortrijk, 1890. THEODOOR SEVENS.

(1) Gemeenterekening van 1391-1392.

LO GAYTER DEL LLOBREGAT.

EEN wonder van onzen tijd, 't is de heropbeuring van zoovele landseigene talen, de bloei van zoovele landseigene letterkunden.

Velen meenen dat Frankrijk maar eene tale en eene letterkunde en bezit.

Ziet dat kind dat door de velden loopt; 't kent in zijne moedersprake den naam van al de bloemen der weide, den naam van al de vliegskes die rond de hagen gonzen, van al de vogels die door de lucht vliegen, van al de visschen die op den spiegel van den vijver dertelen, van al de boomen die hunne takken in de beke baden, van al de winden die uit ieder geweste waaien. 't Kind van de streke neuriet het volkslied dat onder den veldarbeid weerhelmt; 't kent de spreuken die de wijsheid der vaderen voortzetten van geslacht tot geslacht, 't kent de sagen die rond den heerd verteld worden. Daar zijn mannen opgestaan in Frankrijk, de geestdriftige Félibers, die de tale van iedere streke bewaren en beoefenen; uit de lier hunner gouwspraken hebben zij wondere gedichten getooverd en men roemt Roumanille en Mistral nevens Hugo en Lamartine.

De roep van den nachtwaker klinkt ons tegen uit den ouden stam der Allemannen, die Baden, Wurtemberg en een deel van Beieren bewoont, bij den welken Hebel de beoefening der gouwspraken deed herleven en de volkseigenheden in zijne *Allemannische Gedichte* bezong :

Loset, was i euch will sage!
D'Glocke het Zehni gschlage.
Jez betet und jez göhnt in 's Bett;
Und wer e rüeihig Gwisse het,
Schlof sanft und wohl! Im Himmel wacht
E heiter Aug die ganzi Nacht.

De Friezen zijn de eigenste gebleven onder de Germanen en hunne eigenfriesche geplogentheden, hun afzonderlijk volksleven geven zij lucht in hunne eigenfriesche sprake, in de gedichten hunner heropkomende friesche letterkunde.

Ne, wy litte ues tael net farre,
    Jimmer hâlde wy se yn ear :
Sûnder 't Frysk nin Fryske seden,
    Sûnder 't Frysk nin Friesen mear.

Iedereen heeft van den vermaarden bisschop Strossmayer hooren spreken, een der edelste en grootste mannen onzer eeuw, en bewonderd met wat mildheid hij de kunst van zijn land beschermt, met wat volkseigene fierheid hij de tale en de letterkunde zijner Kroaten heeft doen bloeien. De taal van zijn volk en is niet te klein voor dien edelhertigen en ontwikkelden kerkvorst.

Iedereen weet ook dat de taal der Cechen in Bohemen dood was en dat heure liefhebbers zelve van gedacht waren dat ze nooit meer en zou opstaan.

En toch herleeft het Cechsch en het dient tot letterkundige tale eener groote schare dichters en tot ambtelijke sprake voor bestier en onderwijs : en al de Cechen meenen wat de priester Boleslav Jablonsky zong :

Jehot' sláva tvá je sláva
jeho cest je tvoije cest,
jeho práva tvá pou práva
tvym jest ose, coz jeho jest.

« De roem van uw vaderland is uw roem; zijne eere is de uwe; zijne rechten zijn de uwe; al wat uw vaderland behoort is 't uwe! »

De inwoners van Katalonië en zijn de laatste niet in deze algemeene streving, om hunne rijke en welluidende spraak nevens het Kastiljaansch te doen gelden en in 't *Belfort* schrijven wij een woord over eenen hunner dichters Don Joaquim Rubio Y Ors.

De katalaansche dichter heet zelf : *Lo Gayter del Llobregat*, de muizelaar of doedelzakspeler van den Llobregat, een stroom van 't vaderland. Onder die hoofding die ook de benaming is van zijn eerste stuk heeft hij in 1889, ter gelegenheid zijner jubelviering zijne verzamelde dichtwerken in prachtuitgave, met overzetting in verschillige talen laten verschijnen.

Lo Gayter! In onze kinderjaren kwamen er alhier ook muizelaars uit het zuiden en die ze gehoord hebben weten nog hoe zoet, hoe weemoedvuldig hun spel en hunne stemmen weerklonken : 't is daarom dat die naam alleen in ons eene dichterlijke gemoedsaandoening verwekt.

Hier hebben wij met eenen letterkundigen doedelzakspeler te doen, die alles bezingt wat de keurigste *romantieke* lierdichters onzer eeuwe plegen te bezingen.

Welk is het oorbeeld dat den *romantieken* dichter bekoort?

Hij zal het vaderland bezingen en zijne taal en zijn oud geloove en zijne lieve dochters!

Waarom zouden wij den zoetgevooisden katalaanschen vinder niet smaken en eenige zijner gedichten, ter kennismaking niet ontleden?

Het eerste stuk is een der liefelijkste der geheele verzameling. Het is, even als de gansche bundel, *lo Gayter del Llobregat* benaamd.

De doedelzakspeler is met hert en ziel aan den stroom zijner streke verkleefd.

Zijn zoete minneliederen, zijn bergen en kloven, zijn schuimenden watervloed en zou hij noch voor de kroon of den zilveren staf, noch voor den purperen mantel of voor den gulden troon eens konings laten varen.

Noch zijne hut, noch zijn varentlegerstede, voor de peerlen, het harem of de paleizen der Mooren.

Noch den noordschen wind en den sneeuw, de stortvloeden, de zomernachten en de maagden van den Llobregat, voor tooversloten van wolken en tooverkasteelen van sterren :

Si 't regalas, Gayté, un magich
Sos castells de nuvols blaus,
Y sos follets y palaus
D'estrelletas esmaltats;
? Oblidarias per ells
Las neus, las boyras, los rius,
Las frescas nits dels estius,
Las ninas del Llobregat?

Neen, roept de doedelzakspeler uit, ik zie veel liever mijnen muizel van rood linnen en mijn keteltrom, dan den purperen mantel des konings met peerlen afgezet, meer weerd dan de kasteelen der Mooren is mijn hut door mijne liefste met de bloemen versierd, die ze 's morgens op den oever van den Llobregat gaat plukken.

Hoe frisch van tinten, hoe dichterlijk van opvatting, hoe tintelend van geestdrift en is de zang niet die uit Rubio's doedelzak ter eere van het vaderland komt gevloeid!

In den aanhef wordt de ligging van Katalonië afgeschilderd :

In den achtergrond liggen de dorre bergen met mist omgeven, met sneeuw bedekt : daar boven de blauwe hemel met zijn sterren; tot tapijt dienen de groene en guldene velden.

Uw voorhoofd, zingt de dichter, is breed als dit eener grieksche dochter, uw haren zijn verguld als deze eener noordsche deerne, uw gelaat is edel en grootsch als dit eener roomsche maagd, bruin en vurig als dit eener Araabsche koningin.

Daarna biedt de dichter zijne nederige zangen aan; zal ze het vaderland aanveerden? 't Is immers gewend aan de klanken en de stemmen zijner prachtige natuur. Het vaderland zal zijne zangen aanhooren omdat het katalaansche zangen zijn.

Ell ja sab que a ta orella distreta
Dels monts que 't rodejan ointne lasveus,
Y dels pins los jemechs com de onadas,
Y 'l bruyt de las ayguas, delvent los xiulets;

Que á ta orella distreta escoltantne
Del mar los murmuris ó 'ls crits imponents;
De aqueix mar que al besar tas arenas
Y deixa al maxarse de perlas un vel;

Que á ta orella ressonan encara,
Si be esmortuintse, los cants del vell temps,
Com ressonan, perdentse per l'ayre,
De veus que se allunyan los dolsos concerts...

Het vaderland luistert immers naar de stemme zijner bergen, naar de stemme zijner pijnboomen die zuchten lijk de golven, naar het kabbelen van de beke, naar 't schuifelen van den wind;

Het luistert naar het grootsche ruisschen van de zee die zijne voeten komt kussen en al weggaan met een sluier van peerlen bedekt.

De zangen der oude tijden wêerklinken al sterven aan zijne ooren even als de tonen van zoete zangfeesten die in de lucht helmen om daar te vergaan.

Wat giften kan de dichter zijn vaderland aanbieden, nevens de giften zijner koningen in wierookwalmen van roem en bewijzen van genegenheid? De dichter weet hoe groot het vaderland is : wat kan zijn nederige zang bij al dien roem nog baten? Alzoo wordt

Rubio als van zelfs gelokt om in vurige dichtregels, in 't derde deel van dit stuk, de roemweerdige gebeurtenissen der geschiedenis, al de helden van het vaderland en hun grootdadig leven te herdenken.

Op 't einde zal de dichter tusschen de schitterende stralen van den roem, tusschen zooveel lauweren ook zijn bloemtuil van vaderlandsche zangen nederleggen en de bloeme die hij in de edele spelen der dichters geplukt en gewonnen heeft.

't Gevoel van Rubio y ors is altijd godsdienstig gestemd; hij heeft ook godsdienstige onderwerpen behandeld en onder andere eenige lieve, eigenaardige verzen over Geloof, Hoop en Liefde gedicht.

Wat hebt gij ongeweêrte om te bewijzen dat na lijden verblijden komt en de vrede op 't slagveld wordt geboren? Ik heb den regenboog die als een zegeteeken aan den hemel wordt gespreid.

Wat hebt gij, zee, die in de stormen loeit lijk een peerd zonder toom, om te toogen dat wij na 't kwaad het goed mogen verwachten? Ik heb de zomerkoelte die mijn voorhoofd met peerlen bedekt en mij in den spiegel des hemels verandert.

En gij woestijn, door de zon verbrand, wat hebt gij om te toogen dat de rust ons na den storm zal toelachen? Ik heb de palmtenten en de verwprachtige oasen waar de lentebloemen een tapijt hebben geweven.

En gij soldaat die naar den slag trekt, en gij zeeman die op 't gevaar te schepe gaat, en gij mijn hert dat op de levensbaren vaart, hebt gij een zegepand tegen 't wilde suizen van het noodlot? Ja, drie vleugels hebben wij, 't geloof, de hope en de liefde.

Rubio Y Ors heeft ook veel liefdestukskes opgesteld, maar ze zijn altijd rein en edel. Onze medewerker Alfons Janssens heeft er een van in 't Vlaamsch overgedicht : *Aan èen meisken dat mij naar verzen vroeg :*

Gelijk de wervelwind den boom zijn bladeren
Ontrukt en groen nog, rondzweept, in het stof,
Zoo rukte 't noodlot mijne liefste droomen,
Als blad voor blad, van 't bloedend herte los.

Een wolk gelijk, die 't spiegelvlak verduistert
Der zee, waar 't vurig zongestraal in blonk,
Zoo valt me op 't glanzend hoofd, waarop gespiegeld
Lag 's Hemels vreé, de zwarte droefheidswolk.

't Is uitgedoofd het vuur dat mij doorvlamde,
Lijk in 't gebergt de leste gloed der zon;
De koude ontgoocheling versteef mijn herte
Gelijk de vorst des nachts de blommen dort.

Lijk 't zilveren vat, waar 't leste graantje wierook
Verteerd ligt op den uitgebranden grond,
Zoo ligt mijn hert verteerd in 's herten lijden
En uitgedoofd de leste liefdevonk.

Is 't wonder dan, wanneer ik poog te zingen,
Dat u mijn lier geen enkel lied en jont,
Aan u, wie 'k, dichter, bood mijn letterglorie,
Aan u, wie 'k, minnaar, 't minnend herte schonk?

Is 't wonder, dat ik nu in mijnen boezem
Geen liefdelied en vind, gelijk ik vond,
Wanneer mijn liefde alleen al mijn geluk was,
Die liefde, laas! nu foltering en spot?

Och! meisken lief en vraagt mij geen gedichten;
Mijn dichtergeest is weggevlogen, och!
Gelijk de blijde vlucht der vlinders wegvliegt
Van de arme kleur- en geurelooze blom.

En vraagt geen verzen mij! Ge en vraagt, des winters,
Den boom geen bladeren, geen blommen toch,
De zee geen vuurgesternte in neveldagen,
Den zwarten nacht geen flikkerende zon.

Vroegt gij maar tranen, 'k gave er u zoovele,
Dat ge, in hun vloed, uw voorhoofd baden kost;
Vroegt gij maar liefde, lieve, 'k gaav' zooveel er
Dat mijne vlam welhaast uw hert verslond.

Rubio dichtte ook van graaf Wifred : 't is een vaderlandsche sage die 't lezen weerd is omdat de dichter de heldendaden uit de geschiedenis oorspronkelijk opvat en in lichten, zwierigen trant, niet in lange, slepende verzen voorendraagt

Graaf Wifred ligt gekwetst in zijne tente, de koning nadert en doopt zijne vier vingeren in het bloed dat uit de wonden vloeit en voortaan dragen de koningen van Arragonië die vier balken in hunnen schild.

Wat ge niet en zult vinden, goede lezers, 't zijn katalaansche landschappen, zeer getrouwiglijk als een tafereel onzer hedendaagsche landschapschilders, naar de natuur afgekeken en geteekend, en nog veel min de zieke, zielkundige ontledingen van vreemde, onmogelijke om niet te zeggen waanzinnige gemoedsaandoeningen onzer *modernisten*.

J. SEGHERS.

DOOD VAN DEN H. FRANCISCUS XAVERIUS.

(3den *December.*)

HIER zou hij dus de grens zijns levensloops genaken,
Hier eindigde zijn taak, hier zijne grootsche baan,
Hier zou hij, Gods heraut, zijn reuzenarbeid staken,
Hier zou de dood hem nederslaan!

Daar ligt hij, afgemat, van iedereen verlaten
Op 't dorre strand. — « Helaas! hoe wreed hij zich bedroog!
Hoe alles hem verried! Nu kon geen treuren baten! » —
En zie, hoe strak zijn stervend oog

Op 't neevlig China blikt, aan de overzij der baren.
Het lokt den kamper in 't verschiet (o God, hoe schoon!)
Met rijken zielenoogst, met duizend lijfsgevaren --
En vroeg hij ooit een ander loon?

Dat loon ontging hem! Ja, verbrijzeld werd zijn hope!
Daar viel hij in 't gezicht van 't vaak gewenschte land!
En zou er iemand ooit na hem uit 't verre Europe
Zijn taak hernemen op dit strand?

Vandaar die wolken, die het voorhoofd soms verduistren,
Vandaar die bittre traan die langs de wangen vliet.
U, China, droomde hij aan 't slaafsche juk te ontkluisteren...
Een droombeeld, ja, meer was het niet!

Maar zie, een vonke glimt in zijn gebroken oogen.
Zond God hem troost, of ging de toekomst voor hem op?
Of zijn het beelden voor een ijlende opgetogen?
Waarom die rasscher harteklop?

De donkre sluier scheurt van 't heiligdom der tijden;
Xaveer dringt in 't geheim der eeuw, die komen moet.
O prachtig tafereel, dat, na het bitter lijden
Eensklaps zijne ziele juichen doet!

Daagt Ricci ginds niet op, gevolgd van heldenscharen?
Prijkt niet in 's keizers hof het kruis in volle gloor?
Triomf! de dwalingsnacht is eindlijk heengevaren
En Christus' dageraad breekt door!

En weg is 't blij verschiet — en voor zijn oog verdwijnen
Die beelden, die zijn hart vertroostten voor een stond;
De dood verstijft alreeds de matte wezenslijnen,
Maar rooft den lach niet van den mond.

Onhoorbaar fluistren nog de lippen, bleek bestorven,
Terwijl een stralenkrans om 't kalme voorhoofd zweeft,
« Drieëenheid! » — Laatste wensch, weldra dan ook verworven,
Weldra in eeuwigheid beleefd!

God riep! — De ziele zag haar aardsche boeien slaken,
En sneller dan de pijl van 't koord vliegt, vloog zij heen.
« Drieëenheid! » juichte omhoog met juublend liefdeblaken
De zalige, in Gods vreugd getreên!

Leuven. FR. J. S. J.

EEN VROUWENHART.

HEEFT men van z'n leven zoo'n verwaanden kerel gezien?

— « Dat *is* nu eerst een onbeschaamde « botterik! »

— « Een ezel is het! »

— « Die maar, sans façon, onze nicht durft komen « ten huwelijk vragen — onze nicht, bezittende dertig « duizend frank, en nog dubbel zooveel te verwachten... »

— « En wie is hij? Een arme klerk! »

— « Ja, » zei nonkel Ko, die zenuwachtig was, en de gewoonte had zich te draaien en te wenden als hij sprak, en hevige gebaren te maken met zijne armen en zijn gaanstok : « een arme klerk, dat is hij. Niets « meer dan een arme klerk. Goed genoeg, braaf genoeg, « slim en verstandig genoeg. Maar enkel een arme klerk. »

— « En waarmede beeldt hij zich in te zullen leven, « als zij getrouwd zullen zijn? Met den hemelschen « dauw? »

— « Hij wint drie duizend frank per jaar, » waagde het Anna, de nicht in kwestie, te zeggen.

— « Drie duizend frank per jaar, daarmeê lijdt « men broodhonger, » antwoordde de tante op eenen toon die geen wederspraak duldde. « Zal hij daarmede « u kleeden en voeden, en uwe kinderen, wanneer gij « er zult hebben? Zal hij daarmede u driemaal 's jaars « een nieuw toilet koopen van honderd frank, en nieuwe « hoeden van vijf en twintig frank, en schoenen van « een Napoleon, en dit, en dat, en gint? En de meid,

« en de keuken, en de boter die zoo duur is? En de « dokter en de apotheker? En de huishuur? »

— « Hij schikt zich te plaatsen, en koophandel te « voeren voor eigen rekening.... »

— « Hij is er wel meê! Op onzen tijd, waar « mededinging en schendeventerij alles bederven, loopt « hij kans zich tienmaal te ruïneeren, uw geld en het « zijne heelemaal te verspelen, en daarna bankroet te « gaan, eerder dan tot iets te komen. En dan, mejuffer, « eene bemerking voor u : mij dunkt dat gij zeer haastig « zijt om met dien heer te trouwen : gij verdedigt hem « op echt krachtige wijs. Ware ik in uwe plaats, ik « zou mij maar seffens in zijne armen gaan werpen. »

— « Dat is hoonend en boos wat gij daar zegt, » — antwoordde de arme Anna blozend en met de tranen in de oogen. « Die heer is me eigenlijk gansch onver-« schillig : ik ken hem alleen niet. »

Dat was waar. In deze samenspraak, waar het om haar geluk en hare toekomst te doen was, was Anna wel de minste bewogen. Zij had eenen brief ontvangen, in zeer sobere en betamelijke bewoordingen, waarin Jules Dorzé zich tot haar voorstelde en naar hare hand dong, maar, daargelaten dat ze de kieschheid van zijnen toon moest erkennen, was er eigenlijk niets in die poging, dat haar buitengewoon geroerd had, of eene meer dan dagelijksche sympathie had doen ontstaan in haar hart. Zij was van de jongsten niet meer : zij naderde de dertig, en het eerste enthousiasme van de vroegste jeugd had zij leeren vergeten. Zeker gevoelde zij, gelijk ieder menschelijk wezen van hare kunne, eene onbestemde begeerte om een eigen huis en haard te gaan stichten, om eene familie te hebben waar zij de meesteres en de moeder zou van zijn, en zij hield in heur hart eene ruime plaats open voor den onbekenden vreemdeling die haar zijnen arm zou leenen om samen het leven door te reizen, en haar die liefde te schenken die zuster noch broeder noch ouder kunnen geven, en waar ieder boezem naar hijgt. Maar Jules

Dorzé's beeld was nog in dien heiligen tempel niet geplaatst. Het stond er zelfs nog op den dorpel niet van.

Anna was allerminst een heethoofd. Zij gevoelde alles wat een ander gevoelt — misschien dieper — maar zonder die overdrijving, die zeer dikwijls heel oppervlakkig is en waaraan de meisjes zichzelven bedriegen. Zij wenschte naar den man die haar zou liefhebben, en zij verpersoonlijkte in hem haar geluk, maar zij besefte zeer wel dat er, buiten hem, ook nog geluk bestond. Zij beminde haar ouderlijk huis, zij gevoelde zich wel bij hare moeder, bij haren broeder, bij hare zusters. Zij dweepte niet uitsluitend met het onbekende beeld van haren toekomstigen vrijer. Kwam hij, hij zou welkom zijn, en zij zou er God om bedanken; kwam hij niet, zij zou zich nog tevreden houden en denken dat haar lot op aarde goed was.

Nonkel Ko en tante trokken zich haar huwelijk veel meer ter harte dan zij zelve. Op last van hen was het dat zij zich moest aankleeden als een godin, om op den zeedijk te gaan paradeeren, of om stil te blijven zitten in de Kuurzaal, geeuwende achter haren waaier, en lieftallig te zijn jegens de jonge heeren, of hunne mama's, of hunne zusters, die met den glimlach op de lippen, nonkel Ko kwamen groeten, en nijgen rond de dames. Het kind was wel gewaar dat zij daar een schimpachtigen, belachelijken rol speelde, en haar ongemak was nog vergroot door dat tante in die gelegenheden altijd wist te beknorren : voorhoudende dat zij zich niet voornaam genoeg hield, of dat zij bevalliger diende te wezen, of dat zij zich ongemanierd gedroeg, of toonde dat het haar totaal aan ernst mangelde. Anna zuchtte toen, maar wat moest zij zeggen tegen die vrouw, die hare genegenheid tot haar op zulke onredelijke wijs betoonde?

Nonkel en tante hadden aldus gevischt naar een jongen advocaat, een pretentieuzen gek, die nonkel, schoon hij daarom niet min ieverig meêwerkte om hem prijs te krijgen, schier uit zijn vel deed springen, en

vloeken tusschen huid en vleesch, en als het ware vuisten maken in zijnen broekzak : « Wa' beest! Wa' verdui-« velde rekel! Wa' zenuwtergende aap! » (Tante moest maar zorgen, wanneer de gramschap al te hevig werd, en de interjecties dreigden *coram populo* te worden geuit, dat ze nonkel tot bedaren bracht, hetgeen gemeenlijk geschiedde door een geduchte neep, die zij hem in den arm toediende.) Tusschen angst en hoop, had de arme vrouw gearbeid, letterlijk in het zweet haars aanschijns; zij had gemanœuvreerd, geïntrigeerd, gecoqueteerd dat het een aard had, om het tusschen den jonker en hare nicht tot een huwelijk te brengen. Doch aangeboden goed is nooit aangenaam. Op den oogenblik zelven dat zij den vogel in haar net meende te hebben, was de jonge advocaat gaan trouwen met een meisje waaraan niemand — hij zelf ook niet — tot dan toe gedacht had, en al de moeite was omzonst.

Dit had Anna pijn gedaan, en haar eenen oogenblik boos gemaakt tegen haarzelve. Niet dat zij het verlies van haren gemisten echtgenoot betreurde, maar omdat zij, als bij het licht eens bliksems, de diepte van hare vernedering en de grootheid van het, door tante's kuiperijen verdiende affront, besefte.

Maar zij was een gedwee, stil, onder sommige opzichten zwak en onverschillig meisje, en zij vond het eenvoudiger en gemakkelijker, anderen, die meer ondervinding en wereldkennis hadden dan zij, te laten begaan, zich voorgevende dat het wellicht best zóó was. Zij was sedert dien tijd niet veranderd. En, evenals zij toen geduld had tot lokaas te dienen om den brillanten advocaat te vangen, sprak zij nu geen woord meer ter verdediging van Jules Dorzé, die afgezeid wierd omdat hij geen advocaat was, voor wien alle deuren openstaan en die nog minister kan worden, maar een simpele klerk, — hoe verstandig en geleerd ook — en dat Anna eigenlijk meer waard was dan een klerk.

Men had dus over Anna's lot beschikt, voor zooveel het Mijnheer Dorzé gold, en Anna had vrede met de beslissing. Ware die anders geweest, nog zou het meisje geene opwerpingen gemaakt hebben, zij zou Jules' hand aanvaard hebben zonder buitengewoon enthousiasme, zonder overdrevene liefde of buitensporigheid van gevoel, maar in allen ernst, om voor God en de wereld zijne gehoorzame, getrouwe, eerlijke huisvrouw te zijn, en zijn lief — meer zijn leed — te deelen door al de wederwaardigheden des levens heen. Maar het was nu anders, en het was haar ook goed. Evenmin als eenige andere man, dien zij tot dan toe ontmoet had, had hij liefde in haren boezem doen ontstaan.

Evenwel gevoelde zij, als eene andere vrouw zou, een zekeren hoogmoed omdat zij het oog eens mans tot zich getrokken had, en eene huwelijksaanvraag van hem had bekomen. Zijn brief werd niet verbrand, maar bleef bij andere kostbare *souvenirs* bewaard. Hij mocht een klerk zijn, en, zoo men het haar voorzong en zij het geloofde, veel beneden haar in stand en rang; een huwelijk kon tusschen hen beiden onmogelijk zijn : toch had hij haar de grootste eer bewezen, met haar tusschen al de anderen te onderscheiden, met te betuigen dat hij in haar iets vond wat anderen hem niet bieden konden, met haar zijnen arm en zijne bescherming — hoe zwak ook — te willen schenken, met haar de gelegenheid te geven, zoo zij die aanvaarden wilde, zich — uitmuntend geluk! — toe te wijden aan eenen man, zich op te offeren aan eenen man!

O! evenmin als iemand ook, was zij daaraan ongevoelig. Zij las en herlas zijnen brief altijd met voldoening. Zij keurde de kiesche bewoordingen ervan goed, zij erkende de schoone, verhevene gevoelens welke hij uitdrukte, En, hoe zonderling! telkenmale zij het schrift doorlas scheen het haar, iets nieuws ontdekt te hebben, wat zij er vroeger niet in gezien had. Een woord, eene wending, eerst onaangemerkt, scheen als eene kleine kloof, waardoor zij het binnenste eener ziel

ontwaarde. En, gaandeweg, werd haar die brief als eene lange, welsprekende rede, en zij vroeg zich af waarom de glimlach van vroeger, toen zij hem herlas, allengs vervangen was door een weemoedig gevoel, waarom eene geheime ontsteltenis haar bij die lezing bekroop, waarom heur hart zóó zwol dat het scheen heel haren boezem te vervullen, waarom hare slapen zóó klopten, waarom, waarom er eenmaal eene druppel water, eene druppel water uit haar oog, op het verfrommelde blad gevallen was, waarom zij het schrift eens heimelijk gekust had, waarom zij het dikwijls onder hare peluw gleed toen zij slapen ging, en dat het haar toen docht dat zij nooit iets zachters gehad had om haar hoofd op te rusten?... Wat waren dat nu voor dingen, en welke gekheid had haar overvallen?

Ja, inderdaad gekheid, die haar het jolige vroolijke gemoed van vroeger deed verliezen, en vermaak vinden in lange neêrslachtige mijmerij. Gekheid die al hare gedachten op één wezen vestigde, die haar éénen naam alleen gestadig toefluisterde, die haar één beeld alleen deed zien wanneer zij haar oog onbestemd liet weiden op velden of boomen, op de groene wateren der eindelooze zee, of in het diepe, met wolken bespikkelde firmament! Gekheid, die haar in verschieting het hoofd deed oprichten, toen zij een mannelijken stap op den wandelweg. onder het venster waarbij zij arbeidde, hoorde naderen, en haar gretig deed uitkijken, en droevig zijn, omdat hij het niet was, Jules Dorzé, die voorbijging. Eilaas, arme meid, dat is nu liefde! En liefde zonder hoop, want een arme klerk zal u niet hebben, en hij heeft eene koele weigering in uwen naam ontvangen, waarom hij boos is op u, en denkt dat gij eene hoovaardige deerne zijt zonder hart...

Het gebeurde dat zij hem ontmoette op de straat. Hij groette haar dan met stijve, koele, plechtmatige beleefdheid, waarop zij antwoordde op eene zenuwachtige, ontstelde manier, niet wetende waar de oogen geslagen, en God biddende dat Hij haar toch niet zou

laten blozen dat hij het zag. Soms bemerkte hij haar niet, en zij kon hem heimelijk gadeslaan. Waarom was hij zoo droeve, de arme jongen? Of hoe kon hij zoo opgeruimd zijn? Was er niets in zijn hart dat hem zeide hoe wreed — en toch zoo zoet! — zij om hem leed?

Er was eenmaal een spelende kind, met een groote gesuikerde boterham in de hand, onbehoeds tegen hem geloopen. De boterham lag in het zand, en het kind weende. Toen had hij het wicht bij de ellebogen gevat, had het opgetild en op het voorhoofd gekust, en met een klein muntstuk weggezonden. Braaf hart! Braaf hart! En, toen hij henen was, was zij het kind, in de volheid haars gemoeds, loopen zoenen als eene gekkin, en zij had snuisterijen ervoor gekocht, heel zijnen voorschoot vol, aan de naburige appelkraam...

Maar het was te laat! Het was te laat! Zoo er iets zoets was in die bedokene liefde was de hopeloosheid ervan onzegbaar wrang. En allengerhand werd de beker bitterder. De honing was maar in de eerste teugen geweest, nu was het alles alsem en gal. Mat en moede, van allen aardschen troost beroofd, liep zij dan naar de kerk, meest op dat weemoedige uur des dags : als de avond nadert en het licht staag verzwakt. De tempel wierd duisterder en duisterder, maar de kaarsen, op de kroon bij het Lieve Vrouwebeeld, teekenden eenen kring van licht aan den voet van het altaar, Maria toegewijd. In dat hoekje der kerk was het helder, stil en goed : er was iets in dat den glans van het Paradijs weêrkaatste, tegenover de angsten en troosteloosheden van het aardsche bestaan. Daar was het dat zij ging knielen en bidden, vragende om al wat haar mangelde : om vrede en om geluk.

Maar hij was het, de verstootene vrijer, die de vrede was, en het geluk. En zij kon hem niet hebben... Het was haar droef en killig in de ziel. Neen, die plaats was nog het Paradijs niet...

Het koor, bij het hoogaltaar, was zwak verlicht

door de verwijderde waskaarsen, en den rooden glim der Godslamp. In het diepst ervan verhief zich een groote Christus aan het Kruis, die, bij die zwakke, zwevende klaarte, zich scheen te bewegen en te leven. Het hoofd verroerde, de lippen trilden, de borst rees en daalde onder het hijgen des grooten Lijdens. Er liepen rillingen van pijn over de uitgestrekte leden, de gapende, ontvlamde wonden lieten bloed vloeien, druppel op druppel, gelijk het vroeger, in het Kalvariedrama gebeurd was. En, in de benarde stilte van hare ziel, verhief zich Jezus' stem, de stem van zijn Heilig Hart, van zijne onpeilbare liefde, die haar toesprak, zacht, teeder en pijnlijk, en haar onderwees. — « Gij zult alles verlaten « om mijnentwil..... » Daar was de vrede, de ware. De liefde is het heelmiddel tegen de liefde! — « Wie « mij bemint onderhoudt mijne geboden... » De liefde dat is de plicht! Wie zijn plicht betracht overwint alles : al de wederwaardigheden des levens, al de onstuimigheden van het hart.

Heere Jezus! Zoete Meester! hoe kunnen verblinden Uwe Godheid in twijfel te trekken, toen zij de bovenmenschelijke verhevenheid Uwer leer bedenken, en zien hoe, hierbeneden, alle goede, grootsche gevoelens uit U zijn en van U?

II.

De strijd was gestreden, en de overwinning behaald. Maar even als na de behaalde zege, de overwinnaar nog lang de kneuzingen en wonden gevoelt die hij in de worsteling bekwam, nog was er iets in Anna's hart, hoe vol van rust nu ook, wat nog niet heel gaaf was, en wat men niet roekeloos aanraken mocht, wilde men geene smart veroorzaken. Zij was nu nog veel stiller — iets weemoediger — dan vroeger. Zij ging nog met nonkel Ko en tante op den zeedijk wandelen, gekleed in zijde en kant, zij zat nog in de Kuurzaal, en luisterde naar de muziek. Maar terwijl tante angstig rondkeek,

en glimlachjes gereed maakte voor den *passenden* jongeling die onder schot voorbijzeilen mocht, was haar boezem vreemd aan dergelijke zorg : haar besluit was opgemaakt : haar hart, dat Jules Dorzé had doen kloppen, was voor geenen man ter wereld meer veil. Het was onnoodig dit nu aan tante te zeggen, om haar te doen uitroepen en haar gram te maken, maar, in geval van nood, zou zij met vastberadenheid haren wil weten te doen gelden, en eene onwankelbare weigering stellen tegen al der goede vrouw plannen en ontwerpen.

Men noemde haar nu « kwezel » omdat zij dikwijls naar de kerk ging; maar wáár was het haar zoo wel als dáár, wáár vond zij voedsel voor haar hart als dáár?

Het was bij een dier bezoeken, juist gelijk zij buitentrad langs den zijkant van het portaal, dat zij op den dorpel des tempels een huwelijksstoet ontmoette : Jules Dorzé aan den arm eener jonge vrouw, met oranjebloesem bekroond. Anna trad eenen stap achteruit opdat hij haar niet zou bemerken, werd doodelijk bleek, maar wankelde niet. Zij ging stille naar huis, en de engelen zagen dat zij, onder haren mantel, haren rozenkrans om de vingers hield en dat zij bad om hun geluk. Dat was heldhaftig!

Er was iets in haar gemoed wat haar in opstand trachtte te brengen, wat haar aanzette om die vrouw te haten, om haar te krabben en te bijten, om haar den strot toe te nijpen onder hare geklemde vingers, tot zij dood zou zijn — dood! Maar zij wendde hare aandacht af van die venijnige gepeinzen die in haar kloppend brein ontstonden, en zij bad vreedzaam, met de zachte bewoordingen des Engels : « Ave, gratia plena, Dominus « tecum! » Zij vroeg aan God dat hij aan Jules' bruid een dubbel deel van geluk zoude geven : het haar bestemde eerst, en dan dat van Anna zelve, hetwelk de Voorzienigheid haar mocht bereid hebben. Dat was heel den dag eene martelie! Maar, tegen den avond, werd het heel kalm en zeer vreugdig in hare ziel, en toen zij hare leden strekte op hare maagdelijke sponde, scheen het geen aardsch schepsel te zijn dat daar lag, maar een dier goede

geesten die, in gestadige verrukking, het aanschijn Gods aanzien.

Jules Dorzé was een voornaam koopman geworden, een groot koopman, werkzaam, verstandig, ondernemend en vol initiatief — wel soms een beetje roekeloos, maar wie zal dat ten laste leggen aan eenen man die *lukt?* In eenige jaren was de bruidschat zijner vrouw vertiendubbeld, hij bewoonde een schoon huis, had knappe, bevallige kinders, ontving zijne vrienden met eene gulle, maar treffelijke en niet uitspattende gastvrijheid, was den arme gedachtig, en werd algemeen geacht en geëerbiedigd. Hij was een koopman van den ouden stempel, en scheen de geslachtgenoot en laatste afstammeling te wezen van dat oude ras van handelaren, die als koningen werden aanzien, en wier woord, dat als goud woog, gediskonteerd werd tot op de verre stranden waar de naakte wilde, in de tranen der slavernij, Europa's vrijheid en beschaving voedt en kleedt.

Zijn huiselijk geluk was groot. Hij had eene gade getroffen die de verhevenheid der plichten van het huwelijk verstond, die hem wist aan te moedigen toen hij neerslachtig was, en die hem al eens een woord van voorzichtigheid liet hooren, toen het haar docht dat zijne operaties wat al te gewaagd waren. Zij had eene bezorgde opvoeding ontvangen, en deed zich wel voor in alle salons, maar zij beminde best haren huiselijken kring, waar zij haren zachten invloed op de heilzaamste wijs uitoefende, door den eerbied en het ontzag die zij inboezemde, vreemd aan allen dwang en aan alle geweld. Zij waren reeds vele jaren getrouwd : hun oudste was veertien jaren, hun jongste pas drie.

Jules dacht al niet veel meer aan Anna. Hij zag haar soms voorbijgaan, en groette haar in de straat met dezelfde stijve buiging van vroeger, en den stillen ernstigen blik, waaruit de zweem van verwijt die er vroeger in te lezen was, nog niet gansch was ver-

dwenen. In den grond was hij nog kwaad op haar, en hij trachtte op die gelegenheden zooveel van zijn tegenwoordig geluk als hij maar kon, voor haar oog ten toon te spreiden, om haar jaloersch te maken en haar te doen lijden. Laag was dat, ongetwijfeld, maar het menschelijk wezen heeft zooveel lage zijden! Bij de besten zelven is er nog afval, en dient men te onderscheiden tusschen den bolster en de noot.

Anna echter had dezelfde zwakheid niet. Zij zag dat hij gelukkig was, maar misgunde hem zijn voorspoed allerminst. Had zij er niet vurig om gebeden? Het is een genot bij de vrouwen zich op te offeren, verre van het licht, en zalig te zijn omdat hun edelmoed onbekend blijft.

In de eerste tijden van zijn huwelijk had zij gaarne den weg gekozen voorbij zijne woning, en een zijdelingschen oogslag geworpen op het weidsche gebouw, op de rijke behangsels en gordijnen, en had getracht de meubelen daarbinnen te onderscheiden of te raden — om te zien of alles naar haren zin was — denkende hoe *zij* dat huis zou opgeschikt hebben ware zij er meesteres geworden, en hoe zij al haren smaak zou ter hulp geroepen hebben opdat het dak, dat zijn hoofd moest beschutten, hem behagen zou. Zij had echter aldra gevoeld, aan de onrust die haar bekroop, dat die droomerijen ongezond en gevaarlijk waren. Zij had toen, bij voorkeur, eene andere straat genomen, en had zijn beeld achteruit gezet in hare gepeinzen. Zij was nu kalm en stil, hield zich met hare dagelijksche bezigheden onledig, en veel met goede werken. Indien zij ongehuwd gebleven was, was het niet dat, na Dorzé's aanvraag, haar de gelegenheden gansch ontbroken hadden; maar zij hield trouw aan haar opzet, en bleef oude meid.

III.

— « Hewel, notaris, wat zegt gij zoo van het nieuws? »

— « Het nieuws? Wat nieuws? » vroeg de notaris verwonderd.

— « Welhoe, gij hebt het groote nieuws nog niet « vernomen, het nieuws van Dorzé? »

— « Het nieuws van Dorzé? Wat is hem gebeurd? « Is hij dood? »

— « Neen, dat juist niet, ofschoon het weinig « gescheeld heeft. Maar hij is plat geruïneerd, hij bezit « geenen cent meer. Eene speculatie op de granen : « vijf honderd duizend frank verlies! »

— « Wat gij daar zegt! Het is het eerste wat ik « ervan hoor. Die ongelukkige vent! Maar is het alte- « met geen valsch gerucht?... »

— « Neen, gansch niet. Ik weet het uit eene zeer « goede bron. En, ten anderen, geheel de stad loopt « er vol van. Ik zal u zeggen : Dorzé is om gek te « worden. Men heeft hem den revolver, waarmede hij « zich het hoofd heeft willen branden, met geweld « moeten afnemen. Zijne vrouw, die reeds eenigen « tijd ziekelijk was, ligt te bed met eene paarden- « koorts van de geledene ontroering. Zij zal ervan « sterven... »

— « Is het waarlijk zóó erg? Bezit hij niets meer?... »

— « Geen rooden duit, man. Bereid u maar om « hem morgen in failliet te hooren verklaren. En ik « zie daar nog veel ergere ongelukken uit gebeuren. « Dorzé draagt het eergevoel zeer hoog. Hij zal er « zijn verstand bij laten. »

— « Wat ramp! wat ramp! » zuchtte de notaris. « Die ongelukkige speculaties! Zal men dan nooit het « gevaar zien van te spelen met het vuur? »

— « Hij is in den beginne te voorspoedig geweest. « Weelde is een kwaad dier. Als alles eenen man « meêslaagt, vergeet hij licht het verschil tusschen « stoutheid en onvoorzichtigheid. Goeden dag, notaris. « Tot wederziens! »

De notaris, die den heer uitgeleide gedaan had tot aan de deur, kwam, het hoofd schuddend, terug in zijn kantoor. Men herinnerde hem dat er eene dame in het kabinet, nevens de voorzaal waar de twee

mannen hun gesprek gevoerd hadden, op hem wachtte. Die dame was Anna, die hem over hare zaken was komen spreken.

Hij was getroffen door hare ontsteltenis toen hij binnen trad. Zij was zeer bleek en beefde, maar er was eene zekere vreugde in haren blik te lezen.

« Heer notaris, » zeide zij hem, toen hij haar gegroet had, « ik heb daar juist, bij toeval, eene « tijding vernomen, die mij bijzonder treft. Een koop-« man onzer stad, mijnheer Dorzé, een oude vriend « onzer familie... aan wien wij verplicht zijn, is door « een groot ongeluk geraakt. Gij hebt mijn klein fortuin in « handen : ik stel het gansch, hoort gij wel, te zijner « beschikking. Hij gebruike het in zijnen handel... »

— « Hoe onvoorzichtig! » riep de notaris onvrijwillig uit...

Maar zij ging voort zonder aandacht te geven aan hetgeen de ambtenaar zeide :

— « Vooral wil ik niet dat hij wete van waar « die hulp hem toekomt. Onder geen voorwendsel « moogt gij het hem zeggen. Ga nu, vlug, ik bid u, « en breng het geluk weder in het geteisterde huis-« gezin... »

Eenige jaren zijn wederom voorbijgevlogen. Dorzé, door Anna's hulp gered, heeft zijne zaken weder op goeden voet gebracht. Het hem geleende geld, dat hem de genezing zijner vrouw schonk, dat hem toeliet aan de failliet te ontsnappen, heeft hij den notaris teruggegeven, maar deze heeft, volgens den hem opgelegden last, geen centiem interest willen ontvangen. Wat Dorzé hem ook bidden en smeeken mocht, hij heeft de hulpvaardige hand niet bekend gemaakt die het ongeluk, te goeder ure, van den dorpel des handelaars geweerd heeft.

Dorzé's crediet is, door den ontvangen slag, dien hij zonder wankelen droeg, hetgeen menigeen verwon-

derde, nog aangegroeid. Hij staat nu weêr aan het hoofd van een aanzienlijk vermogen. Alle onweêrswolken zijn verdreven, de hemel glanst wederom helder boven zijn hoofd.

Zijn oudste zoon legde voor eenige weken, op de schitterendste wijs, zijn exaam af voor advocaat. Zijne dochter, eene lieflijke roze, is verloofd aan een jongen fabrikant. Te dier gelegenheid heeft er een galamaal plaats gehad bij den koopman, en na het dîner is de familie in het stedelijk park gaan wandelen, rond den kiosk, waar de muziek speelt. Alle oogen zijn op het gelukkige huisgezin gevestigd, daar zij optreden : Dorzé nevens zijne vrouw, Ernest zijn zoon, en zijne dochter Agnes, schuchter en blozend nu zij zich voor de eerste maal in 't openbaar vertoont, aan de zijde des mans die van haar hart bezit genomen heeft. De optocht der familie is als een triomftocht. Veel openlijke sympathie, weinig verborgen nijd, groeten en buigingen alom.

Er gaat eene dame voorbij, van reeds rijpen leeftijd, in een stemmig toilet. Dorzé ontdekt zich voor haar, en als hij voorbij is glimlacht hij heimelijk.

— « Waarom lacht gij, vriend? » vraagt zijne vrouw nieuwsgierig.

— « Och, om niets, » is zijn evasieve antwoord.

Maar daar hij ziet dat hij zijne egade belgt, hervat hij :

— « Die juffer daar, ik vroeg ze eens ten huwelijk.
« Ik kende u toen niet, vriendinne, dat is mijne ver-
« ontschuldiging, » zeide hij bevredigend. « Zij wei-
« gerde mij... en kon geen anderen man meer krijgen,
« wat moeite zij ook deed. Ik ben zeker dat zij haar
« hart verknaagt van nijd, nu zij ziet dat de arme klerk
« haar wel waard was, luttel mocht zij het ook denken... »

O die bosschages van jong hout, wat zijn zij verraderlijk! En hoe wel leiden die dichte bladeren het stemgeluid! Anna had alles gehoord. Maar zij was nu boven de smart. En zij dankte Gods Voorzienigheid die niet toegelaten had dat zij zich verbond aan eenen man dien zij te eenigen dage hadde moeten misprijzen.

Oostende, October 1891. ADRIAAN.

HAAT EN LIEFDE.

menschenherte vreemd!... Soms borrelend van zoetheid,
soms wentelend als de zoute zee;
soms giet ge stroomen uit van ongemeten goedheid,
en stroomen soms van maatloos wee.

o Menschenherte! krocht met ongepeilde kuilen,
daar nooit een zonnestraal in zonk;
daar gierige adderen in nestelen en schuilen
en loeren, laf, met sluwen lonk :

— de slangen van den haat, die vrede en vreugd verknaagden
en onschuld siddrend vlieden deên;
de slangen van den haat, die 't herte ledig vaagden,
en meester zijn nu, zij alleen.

o Mensch, waar is die glans zoo sporeloos verdwenen
daar de Eeuwge Goedheid u in schiep?
Hoe wierpt ge, wild, én hoop én heil én alles henen?
Hoe vielt en zonkt ge toch zoo diep?

« Ik dorstte... » — hoor ik norsch uw spottend antwoord klinken, —
« ik dorstte... ik dorstte naar genot!
Ik dorstte... en slechts de haat, de haat slechts liet mij drinken :
ik dronk... en 'k vloekte mensch en God!

De haat schenkt mij genot! Hoe lief die kronkelslangen:
Hun bekken spritsen gift en bloed!
Hoe lustig prikt hun vork, bij 't koude, krakend prangen,
Het duifken blank dat sterven moet! » —

Genot!... 'k Zie Caïn naar het hoofd van Abel mikken
die valt,... de moordnaar staart en wacht;
hij volgt met gretige oog zijns broeders leste snikken :
zijn hert jaagt blij, zijn ooge lacht.

Ja, dit is zijn genot, dat bloed daar is zijn leven!
 Dat bloed? — dat bloed daar wierd zijn dood!
Hij vluchtte, maar een schim bleef bloedig naast hem zweven;
 en 't woog op 't hert hem zwaar als lood.

Genot!... O mensch, gij hebt uw God aan 't kruis geslagen,
 gij waart, ja, woedend en versteend;
tóch, als gij Hem, aan 't kruis nog zeegnend, hoordet klagen,
 niet waar, dan hebt ge toch geweend?

O neen! dan hebt gij Hem uw galspons toegestoken,
 dan hebt gij Hem 't gezicht bespuwd,
dan hebt ge, in ruwen hoon, zijn zegening gebroken,
 ge loegt... de Hemel heeft gegruwd!

Ge loegt.. maar eeuw na eeuw is reeds voorbijgedreven,
 sinds Jesus u om hulpe kloeg,
en op het voorhoofd blijft u 't brandend vloekmerk kleven,
 dat eens Gods wrekend hand er sloeg.

Ach, menschenherte, wild en woelend menschenherte,
 ge zoekt en tast naar vreugde rond,
daar ge immer niets, helaas, dan wrange en bittre smerte,
 insteê van vrede en vreugde vondt.

'tLeeft dus niets ter wijde wereld
 vrij van drang en vrij van druk?
Niemand die, met deugd ompereld,
 lieft en leeft in waar geluk?

't Doet! daar wandlen menschen — engelen,
 vleugelveerdig, steeds gereed,
die hun zoetsten balsem mengelen
 in den beker van ons leed.

't Zijn er, ja, die bovendrijven
 op dien vloed daar 't brandt en woelt;
herten nog die veilig blijven,
 wat er wervlend jaagt en joelt;

— herten, in wier reine luchten
 liefde nog heur waai ontplooit,
daar ze dijt, en milde vruchten
 draagt, en kwistig rond heur strooit.

Liefde! vreegezant des Heeren,
 u ontrust geen wisselend lot :
gij kunt gal in honig keeren
 en ellenden in genot.

— Ziet... daar stapt een stille vrouwe,
zwart en donker van gewaad;
't zweeft een waas van eeuwge rouwe,
eeuwge ruste om heur gelaat.

Menschenvreugde schuchter mijdt ze,
menschenrouwe vliegt ze toe,
en aan leed en lijden wijdt ze
hand en herte, nimmer moe.

« Zuster!... » — kreunt een stemme trage,
en de zuster spoedt... en staat
voor het ziekbed, waar de klage
kermend op en hooger gaat.

't Ligt een kranke grijzaard neder :
wringend woelt hij van de pijn;
zij, ze spreekt hem woorden teeder
die zijn herte kalm doen zijn;

zij, ze schikt zijn peluw zachte,
en zijn pijnen worden zoet,
en zijn mond, insteê van klachte,
« zuster, » — lispt hij — « ge zijt goed. »

— « Jezus » bidt ze, daar ze knielen
gaat voor 't kruisbeeld, « goed zijt Gij,
die uw kranken, droeve zielen,
goedig troosten laat door mij. »

« Jesus, » smeekt ze, « laat in 't leven
lijden mij bij last en zucht;
mag 't aan andren heil te geven,
leed uit liefde is zoet genucht. »

Ja, daar wandlen menschen — engelen,
vleugelveerdig, steeds gereed,
die hun zoetsten balsem mengelen
in den beker van ons leed.

Menschenherte! Menschenherte!
storm die druist en bries die zingt;
bron van heil en bron van smerte,
heimnis daar geen oog in dringt.

F. Mariman.

MIDDERNACHTMIS.

DE mane goot haar zilvren stralen
De blankbesneeuwde takken dóór;
De sterren pinkten aan den hemel,
Met lief en heimelijk gegloor,
De takken dóór,

De winden zongen in de boomen
De plechtge mis van middernacht;
De takken wiegelden en negen,
En lispelden zoo stil, zoo zacht,
Te middernacht.

Zij zongen in de naakte kruinen
Een murmlend loflied, God ter eer :
« Een Heiland, aarde, is U geboren!
« O buigt U in het stof ter neêr,
« Uw God ter eer! »

De mane blonk, de sterren vonkten,
Het windje zong de plechtge mis;
En in de rijkversierde Kerke
Zong men, ter blijde heugenis,
De plechtge mis.

De Priester stond en bad in stilte,
In feestgewaad, aan 't hoogaltaar;
En fluisterde de heilge bede,
Bij duizend lichten hel en klaar,
Aan 't hoogaltaar.

Hij boog het hoofd vóór 't Kindje Jezus...
De mis van middernacht begon;
Hij bad, de handen sâmgevouwen
Het « Kyrie eleison! »
De mis begon.

De wierookwalmen stegen opwaarts,
En rezen tot den kerkeboog.
Der Christnen beê rees vroom en innig,
En klom op Englenzwing omhoog,
Tot 's hemelsboog.

Het orgel zong, op 't koor, de wondren
Gebeurd in dezen wondren nacht,
Toen Jezus wonen kwam op aarde,
Verzakend 's hemels gouden pracht.
O wondre nacht!

En tijdens de Offerandebede,
Met bevende en met zachte stem,
Sprak de Offeraar : Ik bied U, Heere,
« Het Godlijk Kind van Bethleem, »
Met zachte stem....

En helder klonk de zilvren belle,
En ieder boog het needrig hoofd.
De Priester hief het Lam des Heeren,
Den Heiland, Israël beloofd,
En boog het hoofd.

En weêrom zong het juublend orgel,
Zoo heimlijk : « Christus natus est! »
De Priester boog de knie, en zeide :
« Et verbum caro factum est! »
« Et natus est. »

De mane blonk, de sterren vonkten,
Het windje zong de plechtge mis.
Alom, in 't woud en in de Kerke,
Zong men, ter blijde heugenis,
De plechtge mis.

PIETER DANCO.

WENKEN EN VRAGEN.

Dezer dagen liet de Heer D. Claes, leeraar bij het Atheneum van Namen en lid der K. Vl. Academie eenen bundel verschijnen van taal- en letterkundige aanmerkingen. Dit werk zij hier onder onze *Taalzuivering* om zijne degelijkheid en zijne practische wenken warm aanbevolen, zelfs laten wij het in deze aflevering gaarn en bereidwillig onze plaats vervullen in de *taal- en stijlpolitie.*

Verzinde cacographie is het niet; het zijn aanhalingen met de proef op de som en den naam bij het stuk, opgevischt zelfs bij onze befaamdste letterkundigen in Noord en Zuid. Vader David zelf, de vader der critiekers wordt ter tafel opgeroepen als kwam *Boontje om zijn loontje,* krachtens de wet van Lynch : oog om oog, tand om tand.

Doch verhaasten wij ons het te zeggen de critiek hier is vriendelijk en welwillend en het is eene ware eer voor de besproken schrijvers zóó op het wild van hunnen akker te mogen zien jagen. Velen onzer medewerkers in *Het Belfort* worden ook al eens geroskamd.

Er wordt met te veel overijling geschreven en zonder genoegzame aandacht, dáár ligt de oorzaak van veel vergrijpen tegen taal en stijl. Het is dus een zalige en verdienstelijke daad de aandacht der jeugd, en zelfs der ouderen in de schrijversgilde, te roepen op die onoplettendheden, en het is een dienst bewezen aan taal- en letterkunde in het algemeen en aan gansch het schrijverskorps in het bijzonder.

« Na gedurende zeven maanden, niets dan het gedruis der wapenen en het gekerm der slagvelden onzer naburen gehoord te hebben, zal Mercators feest het eerste vredefeest in België zijn. » (*De Eendracht,* 26 Maart 1871.)

Wie *heeft gehoord?* — Mercators feest. — Zoo antwoordt iemand, die naar de regels der spraakleer oordeelt. »

« Wij zijn nog zoo *onvoorzienend.* »

Toen ik dat las, dacht ik bij mij zelven : Oppassen is de boodschap, anders zult ge binnen kort wat *zienen!* — en ik schoot hem. »

« Al onze krachten inspannende, *ijlden* wij in aller haast den *noodkretenden* jongeling *toe.* »

Toeijlen moet *tegemoet ijlen* zijn. — *In aller haast* vormt een pleonasme met *toeijlen.* — *Noodkretenden,* bijvoeglijk gebruikt

deelwoord; *noodkretend,* deelwoord van noodkreten; en *noodkreten* komt dus rechtstreeks van 't naamwoord *noodkreet!* — Zouden wij niet moeten *vreugdekreten* en *feestgebaren* bij de geboorte van dien nieuweling? »

« **Maria-Elisa,** (*Vlaamsche Kunstbode,* 3ᵈᵉ jaarg., blz. 289) hoort ook tot de smedersgilde. In het *kerkportaal* smeedt zij een *doorngekroond hoofd, goudglanzend haar* en een' *zaligen glanslach.*

Doorngekroond en *goudglanzend* moeten hier beteekenen : met *doornen gekroond* en *glanzend* van *goud.* Ik zal die uitdrukkingen niet op eigen gezag veroordeelen, dewijl ze dan licht in beroep konden gaan; ik geef liever Dʳ Brill de zaak in handen. Hoor, wat die zegt (D. I, §. 37, 1, 2, Aanm.) :

« Ons taalgebruik wraakt zulke samenstellingen, waarbij het « bepalende woord tot het bepaalde woord in eene betrekking « staat, die door geenen in onze taal zelve bestaanden gramma- « tischen vorm kan worden uitgedrukt. Zoo kunnen wij geene « samenstellingen vormen als in het Sanskrit : patigustha (*door « haren man bemind*), in het Baktrisch : Mazdadâta (*door Mazda « gegeven*), in het Grieksch en Gotisch : χειρόποιητος en handu- « vaurhts (*door de hand gemaakt*). Immers *manbemind, Godge- « geven, handgemaakt,* laat zich in onze taal niet zeggen, en de « reden is deze, dat wij geenen naamval bezitten, als welken die « andere talen in haren ablativus of dativus bezaten. »

« Bij J. van Lennep (*Marino Faliero,* 2ᵈᵉ bedr, 2ᵈᵉ toon.) komt : « Zijn zaak is zekerlijk *belangloos.* » *Belangeloos* is iemand, die niet uit belang handelt (*désintéressé*); doch hier zou het woord moeten beteekenen *van belang ontbloot, zonder belang, niet belangrijk.*

« Op weinig afstand *der spelers* zat een derde persoon. » (Vrouwe Courtmans, *Bertha Baldwin,* bl. 16.)

Zulke verkeerde genitieven zijn misschien het gevolg van de wijze waarop sommige spraakkunsten de verbuiging leeren : gen. *der spelers* of *van de spelers,* dat. *den spelers* of *van de spelers.* Vandaar besluit de leerling dikwijls tot : *van de spelers = der spelers, aan de spelers = der spelers,* en hij schrijft zonder aarzelen : *De bladeren vallen der boomen* en *Thienen ligt der Groote Geet!*

Dat zou wel kunnen komen van het te vroegtijdig aanleeren der Fransche taal, die onze ernstige Vlaamsche kinderen tot oppervlakkige, lichtzinnige studentjes vervormt, hoor ik een' mijner lezers zeggen. — « Die heeft misschien gelijk! »

Zeker, en volgens mij is het *altijddurig gebruik der Fransche taal in lager-, middel- en hooger onderwijs* daar, voor het grootste gedeelte, de schuld van.

« Niet alleen moesten al de voortvluchtigen bij de stille

burgers worden *geïnkwartierd.* » (J. VAN LENNEP, *Leven van C. en D. J. Van Lennep,* II, blz. 120.)

« Wat *geïnkwartierd* betreft, VAN LENNEP wist, beter dan ik, dat *in* van zijne natuur een scheidbaar voorzetsel is, en dat elkeen *ingekwartierd* zegt. »

Op bladzijde 53 valt de schrijver uit tegen de Fransche *constructie.*

« Uit die verklaring blijkt, dat, *was het niet geweest van de krachtdadige werking van Lord Palmerston* tegen de politiek van Frankrijk, België was door Frankrijk ingelijfd. »

« De laatste zin is een zelfstandige bijzin onderwerp van *blijkt,* en vraagt de ondergeschikte woordorde : *Belgie door Frankrijk* (of liever, om de onaangename herhaling te vermijden : *door dit land*) *ingelijfd was.*

« *Was het niet geweest* enz. zou in goed Vlaamsch luiden : *zonder de krachtdadige werking van Lord Palmerston.* »

Vervolgens woedt de Heer Claes tegen *woordensmederij, vreemde wending, verkeerde figuren* waar het volgende zonderlinge voorbeeld gekastijd wordt :

« Allereerst treden op Victor Emmanuel en Cavour. De eerste had *van zijnen vader* de revolutionnaire begrippen ingezogen. » (*De Belgische Illustratie,* 1e jaargang blz. 220).

« In dat piemonteesch vorstenhuis, zijn al aardige verschijnselen waar te nemen geweest ! » 'k Geloof het wel ! !

En zoo zijn er meer. 120 bladzijden lang in 34 hoofdstukken over alle mogelijke taal- en stijlzonden eens.

Het spoor gebruiken de Hollanders voor *ijzeren weg;* het is waar, de conventie geeft aan de woorden hunne bijzondere beteekenis, doch onze uitdrukking *ijzeren weg* brengt beter de beteekenis mede van wat de zaak eigenlijk is, en spreekt duidelijker tot den geest. Overigens is het woord *sporen* voor *riggels* een onzin, want sporen liggen in den grond (ornières), terwijl de riggels wel degelijk boven den grond geplaatst zijn. Daar het woord *spoor* nu toch eene bepaalde beteekenis bezit, zijn er die voorstellen *spoorhalle* en *spoorhuis* te gebruiken voor station of zijn verbasterd statie (gebouw), naar gelang er sprake is van een groot station (zooals Brugge, Gent, Brussel, enz.) of van eene kleinere dorpsstatie. *Spoorhof* zou gebruikt worden voor het omheinde gedeelte van het station, en *spoormeester* voor statieoverste. Heeft er iemand iets in te brengen tegen deze benamingen? — In de spoorhallen leest men *onderstatieoverste,* en in 't Duitsch *Unterstationsoberste.* Laatst bood zich een guitige student, deftig en met den hoed in de hand te Leuven aan, met beleefd verzoek, te mogen spreken aan den *chef der onderstatie*...!

P. D.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Vlaamsche Versbouwkunde, door H.-L. VAN WEZEMAEL, pr. Tweede uitgave, herzien en merkelijk vermeerderd. Ronse, 1891.

De Schrijver getuigt, dat zijn boekje in het Onderwijs eenen grooten bijval heeft verworven; en inderdaad, de eerste oplage, met een aanzienlijk getal exemplaren, is thans door eene tweede gevolgd, welke waarschijnlijk even spoedig door eene derde zal worden vervangen. Het boek beantwoordt ten volle aan zijn doel, en bevat, in het kort, de regelen, die meer in 't breede door David, Delgeur, Prud. van Duyse, van Droogenbroeck en Roucourt zijn voorgesteld. De scholier vindt hier alles, wat hij in acht heeft te nemen voor de voeten van het vers, voor toon, maat, snede, stemrust, censuur, rijm, dichterlijke vrijheden enz. Het is beknopt, maar duidelijk, in een 60tal bladzijden uiteengezet.

Wij raden den schrijver aan, in de derde uitgave enkele vrijheden... van taal weg te laten, die hij niet geheel verwerpt. *Blauw* en *vrouw*, *bloei* en *mooi*, *strooien* en *bemoeien*, en dergelijke, rijmen niet, evenmin als *hard* en *werd*, *warm* en *scherm*, *harp* en *terp*. Keurige dichters, als degene welke de Schrijver in zijn werkje aanhaalt, gebruikten zulke woorden voor het rijm niet : noch Bilderdijk, noch ten Kate, noch Van Duyse, noch Blieck, noch Schaepman, noch Beets, noch Tollens, noch Ledeganck, noch Hasebroeck, noch Fr. de Cort, noch J. de Laet, noch Dautzenberg. Onze taal is voorwaar rijk genoeg om zulke arme rijmen geheel en al te kunnen missen en zonder vele moeite zal de dichter een of ander van dergelijke *ongelijkluidende* woorden door een ander kunnen vervangen.

Oude Volksboekjes. — De heer De Seyn-Verhougstraete, die niet alleen een flinke uitgever is, maar tevens zelf een schrijver van verdienste, een man die niet alleen boeken drukt, maar er ook zelf vervaardigt, verrijkt thans de volksliteratuur met vijf werkjes, die ongetwijfeld bij alleman welkom zullen zijn, bij het volk en bij de geleerden, 't zij deze folkloristen of gewone letterminnaars zijn : « *Wonderbare reizen en avonturen van Baron Muinkhuizen* (176 bladz. in-12, fr. 0,75), *Historie van Floris en*

Blancefloer (60 bladz. fr. 0,50), *De wonderbare en zeldzame avonturen van Tiel Uilenspiegel* (110 bladz. fr. 0,75), *De wondervolle reis van Gulliver naar Lilliput of het land der Kaboutermannekens* (94 bladz. fr. 0,50), *Reinaard de Vos of het oordeel der dieren* (90 bladz. fr. 0,50).

Wel hadden wij het een en het ander dier letterkundige pereltjes, hetzij in prentenboekjes of verouderde drukken, ontsierd door de slordige taal, waarin zij geschreven waren. Deze zijn nieuwe bewerkingen in degelijke taal en zuiver Nederlandsch en daarbij heeft de schrijver ze verrijkt met inleidingen, waarin op de schrijvers en op de wederwaardigheden dier werkjes kort, doch geleerd gewezen wordt.

Deze onderneming van den heer De Seyn verdient aanmoediging en waardeering, mocht zij dus succes behalen en mocht weldra de begonnen reeks met andere werkjes verrijkt worden.

Onze eerste vrienden, door Is. TEIRLINCK, met omtrent 100 oorspronkelijke teekeningen van Jan Heylemans, 2 bd. te zamen met 240 bladz. in-8°. Gent, I. van der Poorten. Prijs fr. 2,10.

Met genoegen bevelen wij dit lieve en aantrekkelijke werk aan, inzonderheid voor de jeugd. Het geeft ons in gemoedelijke taal alles wat over de huisdieren te zeggen valt, niet alleenlijk den wetenschappelijken kant, maar ook de spreekwoorden, en versjes en sprookjes welke met die *vrienden* betrekking hebben. Zoo spreekt het boek ons uiterst onderhoudend over den hond, de kat, de fret, het paard, den ezel, de koe, het schaap, de geit, het zwijn en het konijn.

Taal en stijl zijn zuiver, opvatting en bewerking duidelijk en schilderachtig. De teekeningen mogen goed gekozen en goed voorgesteld heeten, en wat de stoffelijke verzorging van de uitgave aangaat, zij strekt tot eere van den drukker.

Duik- of plukalmanak voor 't jaar O. H. 1892, door Dr GUIDO GEZELLE, lid der « K. Vl. taal- en letterkamer. » Gent, A. Siffer, fr. 1,00.

De vermaarde *Duikalmanak* is zijn 5de jaar ingetreden in een nieuw kleed, dat hem waarlijk een grootsch en statig voorkomen geeft. In plaats van het klein bordpapieren plaatje, dat hem tot rugsteun diende, prijkt hij nu met een grooten gothischen schild met platten kalender er op.

Wederom is hij ook te verkrijgen in boekje ten dienste der collectiehouders en wie dezen schat van Vlaamsche Christelijke spreuken jaarlijks begeert te ontvangen zonder zich de moeite te geven hem telkens te moeten hervragen, kan tot wederroepens geabonneerd worden.

Die voorvaderlijke spreuken over geloof, zedeleer, plantenkunde en alle andere vakken eens, werken waarlijk suggestief. Die passende en treffende gezegden roepen eene wereld van denkbeelden op in den geest en leeren ons soms meer dan lijvige zagende folianten.

Wij bewonderen waarlijk de belezenheid en de vindingrijkheid van den heer Gezelle; zóó alle jaren nieuwe schotels ten beste geven, bewijst dat hij een meester is in het vak en dat hij eenen bijna onuitputbaren voorraad heeft weten in te schuren.

Gedichten in proza door J.-M. BRANS, met 's schrijvers portret door Jef Lambeaux. Antwerpen, J. Buschmann. Prijs fr. 1,50.

Een lief boeksken én voor den inhoud én voor den uiterlijken vorm; eene echte liefhebbersuitgave én voor de lekkerbekken of fijnproevers van poëzie, én voor de verslingerden op mooien en gekuischten druk. Heeft de dichter een prachtigen en geurigen ruiker aan het letterlievend publiek aangeboden, de uitgever heeft er eene vaas voor vervaardigd, volkomen waardig om die frissche bloemen tot pronkvoet te dienen.

Alhoewel wij van meening zijn dat het vers het zondagspak is voor de dichterlijke losse ontboezemingen, en dat de gebonden stijl in zijnen kunstrijken vorm van rijm en maat de waarde van de beeldspraak verhoogt, — poëzie is immers beeldspraak, — kunnen wij nochtans den dichterlijken gloed en de frissche beelderigheid van deze bonte tafereeltjes in ongebonden stijl gepenseeld, niet genoeg prijzen en loven.

Het uitgestorte gevoel is waarlijk gevoeld, de gedachten zijn rein en edel, en uitgezonderd hier en daar eene plaats, waar de schrijver toont, in speculativen zin slechts, dat hij van onze gezindheid niet is, valt er op het geheel niets af te dingen. De taal is over het algemeen, zuiver en malsch, zelfs weelderig.

Het volgende citaat schetst gansch het boekje, 't is er het caracteeriseerde van, wat opvatting en bewerking betreft : « Een bonte jacht van tooverbeelden bevolkte mijnen geest; een hupplend heer van wondre zangen doorwoelde mij het brein. Ik voelde mij op vlerken donzig licht in 't luchtruim opgetild en dreef op zachten vleugelslag door 't glanzend brein der poëzie ».

Taal en Vaderland van den mensch, door KAREL COLPAERT. Gent, Dr. A. Siffer. Fr. 0,50.

De schrijver behandelt, onder wijsgeerig opzicht, die onderwerpen, welke vaak zoo oppervlakkig besproken worden. De gedachten zijn nieuw en oorspronkelijk en zullen met belangstelling bestudeerd worden, doch jammer — zij zijn uitgedrukt in eene duistere en onzuivere taal.

P. P. Génard. De zoon van den verdienstelijken Archivaris der stad Antwerpen, de heer *P. P. Génard*, heeft onlangs een zeer belangrijk werk in het licht gezonden, namelijk : *De Belgische Wapenkenner*. Het album bevat 16 fijn uitgevoerde steendrukplaten, en getuigt van ernstige opzoekingen en reeds gevorderde ervarenheid in het vak der wapenkunde.

De uitvoering door den heer *C. 't Felt* verdient allen lof. — Kortom het is een puik en zeer verdienstelijk boek. — Prijs : 6 fr.

L'assyriologie depuis onze ans, par A.-J. DELATTRE, S. J. Gand, Librairie H. Engelcke. Fr. 2,50.

Tinels « Franciscus. » — Het vermaard oratorio van onzen Vlaamschen katholieken meester is bezig met zijne ronde om Europa te doen (in afwachting dat het naar de Nieuwe Wereld oversteekt), en dat met zulk een schitterend succes, zooals er nooit een te beurt viel aan een muzikaal gewrocht.

Frankfort, Buda-Pesth en Keulen hebben er reeds hunne uitvoeringen van gehad en nu begint eene nieuwe reeks, waaronder Düsseldorf, Freiburg, Copenhagen, Aken, Breslau, Amsterdam en Den Haag.

De Duitschers, bij wie de muziek als ingeboren is, roemen hemelhoog het meesterstuk van onzen Maëstro, en de Joden van Frankfort hebben aan den bezinger van de evangelische armoede eene onovertroffen hulde gebracht van waardeering en bewondering, eene hulde ver boven die, hoe grootsch zij ook was, destijds aan Liszt en aan Rubinstein bewezen, de eerste om zijne « Heilige Elisabeth », de tweede om zijn « Verloren Paradijs ».

« Tinel, » zegt de *Koln. Volkszeitung*, « is de profeet van een nieuwen muzikalen stijl, dien wij den gebloemden stijl zullen noemen. Alleen een kunstenaar met eene uitzonderlijke wetenschap bedeeld en begaafd met een buitengewoon genie en eene bijzondere kracht van uitdrukking, kan zulk gewrocht scheppen, waarvan elk onderdeel de hand van eenen meester verraadt. »

Volgens de getuigenis van andere bevoegde protestantsche Duitsche bladen, paart in « Franciscus » het godsdienstig karakter zich met de meer wereldsche wijze van zijn, en de naïeve en lieve ongekunsteldheid der ouden met het meer krachtige en meer wetenschappelijke der moderne tijden. En om die moeielijke versmelting tot stand en tot goed einde te brengen, voegen zij er bij, hoeft er een vernuft « di primo cartello ».

Pastoor Schuermans. — Met zoo veel te meer genoegen, daar wij zelven in ons laatste nr het Davidsfonds aangezet hebben zijnen eigenlijken stichter met eenen steen te vereeren, op het kerkhof van Wilsele, lasschen wij het volgende in ons uit Leuven toegestuurd onder den titel van : *Een billijke wensch.*

« Het Davidsfonds is geboren op de pastorij van Wilsele waar de betreurde Schuermans met eenige Vlaamschgezinde studenten, de kloeke strijders der volgende jaren, deszelfs grondslag heeft gelegd..... Wij hopen dat het kind zijnen overleden vader zal gedachtig zijn. *Met tijd en vlijt* heeft reeds voor hem een plechtigen zieledienst laten zingen; het Davidsfonds, wij durven 't verhopen, zal dit ook doen en nog meer. Een eenvoudige dienst is niet genoeg; eene prachtige Vlaamsche lijkrede op den kansel uitgesproken moet er bij zijn. Zijn er bezwaren om dit onmiddellijk te doen, opperbest zou dan de jaarlijksche vergadering van het Davidsfonds daarvoor

kunnen benuttigd worden. Dan zal er volk zijn, en kan er een puike redenaar gevonden worden.

« De brave man, de nederige priester, de ieverige Vl. werker en baanbreker verdient hulde, en is weerd dat zijn lof voor Gods altaar klinke. Het zal tevens eene vergoeding zijn voor de verguizing, welke de Vl. strijder meer dan eens verduurde, een bewijs van de erkentenis van het Vlaamsche volk voor hen, die het beminnen, eene Vlaamsche betooging die in het anti-vlaamschgezinde Leuven veel goeds zal stichten, eene aanmoediging voor de vlaamschgezinde jeugd te midden harer beproevingen. Wij hopen dat het Hoofdbestuur aan dezen vurigen wensch zal voldoen ».

Kon. Vl. Academie. Novemberzitting onder het Voorzitterschap van den heer Snieders. — De heer J. Micheels wordt voor 1892 Bestuurder, en als Onderbestuurder vervangen door den heer P. Génard.

De heer Obrie ondervraagt het Bestuur over het lang uitblijven der bekroonde werken, de *Bastaardwoorden*, door J. Craeynest en J. Broeckaert, en *De Vlaamsche Taalwetten*, door A. Prayon. Magistraten en advocaten zien reikhalzend uit naar dit laatste werk, als naar een gids, die hun de moeielijke toepassing der wet van 3 Mei 1889 zal vergemakkelijken; wat de *Bastaardwoorden* betreft, alwie zich met taalstudie bezighoudt ziet het met ongeduld te gemoet. — Het Bestuur antwoordt dat het de schrijvers zal aanzetten om de herziening van hun hs. te bespoedigen.

Wijlen de heer Roersch wordt in den keurraad voor den wedstrijd van Oudgermaansche taalkunde vervangen door den heer Deflou.

Een der overlevende leden van *Broedermin en Taalijver*, eene vroeger hier bloeiende tooneelmaatschappij, schenkt aan de Academie het borstbeeld van haren gewezen voorzitter, wijlen H. van Peene, den verdienstelijksten Vlaamschen tooneelschrijver van 1841 tot 1863 en den dichter van « De Vlaamsche Leeuw ».

Het lokaal der Kon. Vl. Academie wordt allengskens een klein Vlaamsch Pantheon. Reeds prijkten er de borstbeelden van Willems, David, Van Duyse en Ledeganck; verleden maand ontving de Academie dat van Nolet de Brouwere, nu dit van Van Peene, en de marmeren beelden van Jan de Laet en Eugeen Stroobant zijn haar toegezegd voor later. In portret leven er Conscience, Mevrouw Courtmans, Mevrouw van Ackere, J.-Fr. Willems, Ph. Blommaert, de leden der Grievencommissie (1857), de overleden Academieleden enz.

In de toekomende zitting zal er kiezing zijn voor een werkend lid, ter vervanging van wijlen professor Roersch. Ten gevolge eener wijziging aan de *Wetten*, zal er slechts in Juni 1892 overgegaan worden tot het aanvullen der ledige zetels van briefwisselende en buitenlandsche eereleden.

Davidsfonds. — In de hoofbestuurszitting van 26 November

werden de hulpgelden verdeeld onder de afdeelingen, welke de voorwaarden hadden vervuld om er deelachtig van te zijn.

Eene nieuwe afdeeling werd aanvaard, namelijk te Veurne, met ruim 30 leden om te beginnen. Aan het bestuur dezer afdeeling wordt aanbevolen, het door de Standregelen bepaalde getal van 50 leden zoo spoedig mogelijk aan te werven.

De zeer eerw. heer Kanunnik Martens belooft een nieuw boek voor het jaar 1892 getiteld *Het Water*. Geen twijfel of ook dit boek zal den leden even welkom zijn als de andere wetenschappelijke schriften, door den geleerde geleverd.

Op voorstel van den heer P. Willems, algemeenen voorzitter, zullen de afdeelingsbesturen worden uitgenoodigd tot eene buitengewone zitting, in de hoofdplaats der provincie of in eene andere geschikte plaats te houden, ten einde gezamenlijk middelen te beramen om het *Davidsfonds* nog meer uitbreiding te doen nemen. Als middelen daartoe zijn aangeduid : meerdere, volgehoudene werkzaamheid, stichting van nieuwe afdeelingen. Het is gebleken dat al de afdeelingen, zonder onderscheid, het getal hunner leden merkelijk vermeerderen kunnen.

Een beknopt verslag zal, na elke zitting des Hoofdbestuurs, worden gezonden aan de voornaamste nieuwsbladen van het land, welke ook een exemplaar zullen ontvangen van de uitgavan der Vereeniging, met verzoek deze aan hunne lezers te doen kennen.

— Verheugend, aanmoedigend en veelbelovend feit : op de laatste voordracht in het Mechelsch Davidsfonds gehouden door den heer Truyts, verscheen op het onverwachts zijne Eminentie de kardinaal Mgr. Goossens. « Ik heb er aan gehouden, zegde Mgr., in antwoord op het verwelkomwoord van den heer Lod. de Koninck, ik heb er aan gehouden een blijk mijner diepe genegenheid en mijner oprechte verkleefdheid te geven aan de edele Vlaamsche zaak.

— De eerevoorzitter der afdeeling Mechelen is overleden, de zeer eerw. heer van Campenhout, plebaan-deken van Sint Rombouts. — Dr Pastoor Claeys gaat eene voordracht houden in de heringerichte afdeeling van Brussel, op 13 December. — De afdeeling van Oudenaarde verrijst uit hare asch : zij heeft krachtig medegewerkt met den Werkmanskring tot het stichten eener kostelooze volksbibliotheek. — Brugge heeft een Vlaamsch telegram aan zijne Majesteit gezonden ter gelegenheid van 's konings naamfeest (15 November). — Het feest van het Aspersch-Einsche Davidsfonds, te Eeke, dat wij verleden maal aankondigden, is opperbest gelukt; veel volk en goede sprekers. — Op 29 dezer maand had er een spreekbeurt plaats te Waregem door den eerw. heer Dr H. Claeys. — Het Davidsfonds, en de Landsbond uit West-Vlaanderen zullen in 't kort te Roeselare eene vergadering houden ten einde elkander te steunen en te schragen. — De jaarlijksche plechtige zitting der afdeeling Gent zal plaats hebben op 14 December en vereerd worden

met de tegenwoordigheid van zijne Hoogwaardigheid den Bisschop van Gent. De eerw. heer J. Muyldermans, van Mechelen, zal er het woord voeren.

— Men schrijft ons uit Borgerhout : Onze afdeeling gaf haar eerste winterfeest op 28 October ll. Een talrijk en deftig publiek was opgekomen in de overtuiging weer een aangenamen avond te slijten. Die hoop is niet teleurgesteld geworden.

Mej. Campo, eene talentvolle zangeres, droeg de prachtige liederen voor : *Denderlied* en *Heeft het roosje milde geuren*, van Benoît, *Bloemen bloeien*, van Waelput, en *Bij het wiegje* van Berghs. Mocht de bijval, dien zij behaalde, onze zangminnende juffers overtuigd hebben, dat ook in *Vlaamsche* muziek pereltjes van het zuiverste water bestaan en een aantal Fransche stukken van de pianos doen verdwijnen.

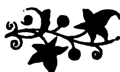
Welkom waren ook de heeren A. Goetz, die 2 liederen voortreffelijk zong, en de gekende René Vermandere, die op onze feesten immer een grooten bijval ontmoet. En wel te recht!

Wat zullen we zeggen van Benoit's beroemd lied : *Mijne moedersprake*, door den heer Ex met vuur en vervoering gezongen? Niet verwonderlijk is het, dat dit lied zelfs in het buitenland zoo hoog wordt geschat. 't Is een werk, den naam van *Benoit* te volle waardig. Als slot zong M. Ex: *Vlaanderen*, van R. Hol, dat, hoe dikwijls ook gehoord — altijd welkom blijft.

Amaat Joos hield de voordracht. Dat zegt genoeg dat wij te hooren kregen eene rede, rijk aan gedachten, met een warm hart en overtuiging uitgesproken; gestoken in een zwierig letterkundig kleedsel van den fijnsten smaak, zonder valschen tooi of praal. Hij handelde over : *Een man uit één stuk*. Ik zal u die voordracht niet ontleden, maar u bidden den Eerw. voordrachtgever te verzoeken zijn *Man uit één stuk* in het *Belfort* mede te deelen. Zij zal aan al uwe lezers welkom zijn en nuttig tevens.

Dat de spreker goed begrepen werd, bewezen de toejuichingen, die hem ten deele vielen. Ook sprak de heer Vermeylen, ondervoorzitter der afdeeling, de gevoelens van al de aanwezigen uit met den Eerw. heer Joos opentlijk dank te zeggen en hem een gul *tot weerziens* toe te sturen.

Een tweede feest zal gegeven worden in December. E. O.

503

BLADWIJZER.

(*Tweede halfjaar van* 1891)

Inhoud van Tijdschriften :

Dietsche Warande. Nr 6. — Vijf hedendaagsche dichters. H. Gorter, A. Rodenbach, Hélène Swarth, Louis Coupérus, Jacques Van Looy. Albrecht Rodenbach, door Pol de Mont. — De stem der doode (oorspronkelijke novelle), door Louise Stratenus. — Bilderdijk. Zijn leven en zijne werken, van Dr. Kollewijn, door Alberdingk Thijm. — De psalmen in Gezangen. Ps. XXII, XXIII, door Em. Hiel. — Het XXIe Nederlandsch Taalcongres. Het oudheidkundig congres te Brussel. Het Congres te Mechelen. — Kunstenaars en kunstwerken in de Belgische Benediktijner-kloosters, van de 10e tot het midden der 13e eeuw. St-Truyen (St-Trond), door Dom Willibrord van Heteren, O. S. B. (Maredsous). — Napraatje over de tentoonstellingen te Berlijn, te Antwerpen, te Gent, enz., door A. de Ticheler. — † Johannes Bosboom, door Alberdingk Thijm. — Boekenkennis: Aankondigingen door A. Dupont (*De aleatoribus*). Fietjes Verloving. Inhoud van tijdschriften. — Omroeper : Oratorio *Franciscus*. Broodhuis. Verlats apen. Erasmus. Lodewijk van Nassau. Cabrinus. Rembrandt. De keizer op den Styx. Rijksdagsgebouw. Maaldrink †. Huygens. *Luminaire*. Monument voor 't jaar '30. Toonkunst. Roersch †. Vlaamsche Academie. Nederl. Academie. — Hatelijkheden van het taalcongres, door Red. en E. V. E. — Platen : Simon Wouters, abt van Perck, lid der Staten van Brabant. De toren van Jansenius, te Leuven, gebouwd in 1619. — *Prijs per jaar fr.* 12,50.

Le Magasin littéraire et scientifique (15 novembre). — Le Socialisme, par Hermann de Baets. — La Mort, par Jean Casier. — Au Luxembourg, par Victor Dendel. — A un nouveau Prêtre, par Joseph Suchet. — Une Croix des Forêts Noires, par Edgar Bonehill. — Un Chien parvenu, par Jules Onraet. — Le Crime et la Peine, par l'abbé Maurice de Baets D. S. T. — Soir de Novembre, par Firmin vanden Bosch. — Festin, par Maurice Dullaert. — Le Congrès Orientaliste de Londres, par C. de H. — Petite Chronique, par M. D. et G. L. — *Prix par année fr.* 10,00.

Het Katholiek Onderwijs. N° 1. — Berichten. — Pensioenkas, door A. D. R. — Eerlijkheid, door K. — Uitvoering der schoolwet van 20 September 1884 (vervolg), door F. V. C. — Uit mijn zakboeksken (vervolg), door Am. Joos. — Natuurlijke historie, par J. B. M. — Boekbeoordeeling. — Schoolnieuws. — Bijvoegsel : Sint Ceciliafeest. — *Prijs per jaar fr.* 5,00.

Studiën op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied. Afl. 3. — I. De vaderlandsche geschiedenis van P. Louwesse, door W. Wilde. — II. Aanteekeningen, door G. van Heyst. — III. Berichten uit de pers. — Afl. 4. — I. Joannes Arnold : Corvinus, door H.-J. Allard. — II. Schepping of ontwikkeling, door S.-A.-L. Smit. — III. Natuurkundig nieuws, door L.-Th. De Groot.

VERSCHENEN.

	Fr. C.
Aanspraak van Mgr Stillemans in St.-Baafs, ter gelegenheid van de afreize der Zusters van Liefde naar den Congo	0,50
Beknopt overzicht van eenige punten der staathuishoudkunde, lessen gegeven aan de leden van den antisocialistischen bond van Gent, door Arthur Verhaegen	0,50
Onze dorpen en de sociale kwestie, door Frans Sterck	1,50
Opgaande taal- en letterkundige lessen op stukken van Nederduitsche bloemlezing (Bols en Muyldermans), door A. Joos, 1ste deel, nieuwe uitgave	0,75
Verschil in uitspraak tusschen de zuivere (zachtlange) en gemengde (scherplange) *E* en *O*, door Jan Bols	0,85
Bloemlezing uit de Nederlandsche Dichters en Prozaschrijvers, door A. Ruyten en H. Bartels, leeraars te Roermond, 2de deel	2,65
Christoffel Colomb en zijne betrekkingen met de Franciscanen, door Pater Ildefons O. S. F.	1,00
L'enseignement agricole aux jeunes filles, par Paul De Vuyst	1,00
Drie ernstige tooneelstukes voor meisjes, door Jamar	2,00
De Kunst en de Maatschappij, door Dr H. I. A. M. Schaepman	0,50
Gemengde taal- en letterkundige mengelingen door D. Claes	1,50
Chrestomathie française (nouvelle édition revue et augmentée), par J. Samyn (360 pages)	2,00
Oefeningen in lezen en schrijven voor lagere scholen, door E. M. Meganck, schoolopziener, derde deel	0,60
Kleine Spraakkunst met oefeningen, door A. Joos, 4de uitgave, 2de deel	0,25
Id. id. id. 3de deel	0,35
Duikalmanak voor 1892, door Dr G. Gezelle	1,00
De Keikop, studentenalmanak voor 1891/92	0,10
Trou-Ringh van 't Jonge Holland, door H. De Veer	3,00

LEEST! LEEST!

Iedereen weet dat er, dank aan de Hoogscholen van Leuven en Gent, dank aan den iever van bijzondere beoefenaars, ook lust voor de *spraakwetenschap* in ons land begint te ontwaken en op te komen.

Welnu een bijzonder vak, vraagt een afzonderlijk orgaan.

Zal er dus een nieuw blad gesticht worden? Neen : daarop valt niet te denken.

Wij vernemen dat er om de drie maanden in 't *Belfort*, een bijvoeg voor de *philologie* zal verschijnen.

Alzoo verhoopt men iedereen te voldoen :

De werkers zullen een orgaan bezitten, waarover zij den verdienstelijken uitgever van 't *Belfort* uit der herten dankbaar zijn. Ook zal op die manier het *Belfort* aan velen zijner lezers eenen uitstekenden dienst bewijzen, zoo meer en meer het vertrouwen van het Nederlandsch publiek verdienende.

Zij schaden niemand, aangezien zij geen nieuw tijdschrift oprechten. Zij verdrieten de lezers niet welke voor de taalwetenschap minder genegenheid koesteren, en zij nemen de plaats niet in welke beschikt is voor kunst en letteren voornamentlijk.

Zij leven den eisch na, die voor bijzondere vakken, bijzondere uitgaven vraagt.

De opstellers hebben het inzicht, in de geringe mate hunner krachten, het hunne bij te brengen opdat de taalstudie ten onzent meer en meer *wetenschappelijk* worde en de grillige leisporen der min strenge *liefhebberij* verlate.

Eene wetenschappelijke opleiding! Daar is de redding.

Iedereen leze en verspreide 't *Belfort*, het bijzonderste orgaan der Katholieke Vlaamsche Beweging.

J. CLAERHOUT.

INHOUD.